

A
LINZI BÉKE
OKIRATTÁRA.

A M. TUD. AKADÉMIA
TÖRTÉNELMI BIZOTTSÁGÁNAK MEGBIZÁSÁBÓL

SZERKESZTÉ S JEGYZETEKKEK ELLÁTTA

SZILÁGYI SÁNDOR

M. T. AKAD. R. T.

BUDAPEST, 1885.

KIADJA A MAGY. TUD. AKADÉMIA.

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADEMIA

TÖRTÉNELMI BIZOTTSÁGÁNAK KIADÁSAI.

Kaphatók saját könyvkiadó-hivatalában (Akadém. épületben) és minden könyvtárusnál.

- ANJOUKORI OKMÁNYTÁR, Szerkesztette Nagy Imre. I. kötet (1301—1321.) Ára 3 frt 60 kr. II. köt. (1322—1332). Ára 3 frt 60 kr.
- A SZÖRÉNYI BÁNSÁG és Szörény vármegye története. Irta Pesty Frigyes. Három kötetben. 1878. I. 482. lap. II. 579. lap. III. 426. lap. Ára 7 frt.
- AZ ELTÜNT VÁRMEGYÉK. Irta Pesty Frigyes. 2 kötetben. Ára 5 frt.
- OCSKAY LÁSZLÓ. II. Rákóczi F. fejedelem dandárnoka és a felső-magyarországi hadjáratok 1703—1710. Irta Thaly Kálmán. 1880. Ára 3 frt 60 kr.
- A KÖZOKTATÁS TÖRTÉNETE Magyarországon a XVIII. században. Irta Molnár Aladár. 1881. 2 kötetben. Ára 6 frt.
- ARCHIVUM RÁKOCZIANUM. II. Rákóczi Ferencz levéltára, bel- és külföldi irattárakból bővítve. I. Oszt. Had- és belügy, szerkeszti Thaly Kálmán. I. köt. Rákóczi Ferencz fejedelem Leveleskönyvei, levéltárának egykorú lajstromaival 1703—6. XXVIII és 688 l. — II. 1707—9. XXVIII és 656 l. — III. 1710—12. X és 747 l. Pest 1873—4. Mindenik kötet ára 2 frt. — IV—VII. kötet. Gróf Bercsényi Miklós levelei Rákóczi fejedelemhez I—IV. köt. 1704—1712. Közli Thaly K. Ára 12 frt.
- II. Oszt. Diplomata I. II. és III. köt. Angol diplomatiai iratok, angol levéltárakból közli *Simonyi Ernő*. Pest 1871—77. 639, 672, 496 l. Egy-egy kötet ára 2 frt.
- II. Rákóczi Ferencz Önéletrajza és »Egy keresztény fejedelem áhításai« című munkája. Budapest, 1876. VIII. 589. l. Ára 3 frt.
- TÖRÖK-MAGYARKORI TÖRTÉNELMI EMLÉKEK. Első osztály: I. II. köt. Okmánytár a hódoltság történetéhez Magyarországon. Szilády Áron és Szilágyi Sándortól I. II. köt. 1863. XXX és 458 és 480 l. 4 frt.
- III.—IX. köt. 1868—73. Török-magyar-kori Állam-Okmánytár szerk. és jegyzetekkel ellátták, Szilády Áron és Szilágyi Sándor. I.—VII. k. 1868—73. mindenik kötet 2 frt.
- A kilencz kötet együtt megrendelve 15 frt.
- MAGYAR TÖRTÉNELMI TÁR. A történelmi kútfők ismeretének előmozdítására. Szerkeszti *Toldy Ferencz* I—XXV. kötet. 1856—1878. 8-rét. Ára a 25 kötetnek együttvéve 22 frt. Egyenkint egy-egy kötet ára 80 kr., kivéven a XX., XXI. és XXV. köt. egy-egynek ára 1 frt 80 kr., a XXII—XXIV. köt. egy-egynek ára 1 frt 60 kr.
- MAGYAR LEVELES TÁR. I. köt.: Négy száz magyar levél 1504—1560. Szalay Ágostontól. XX. és 432 l. kilencz köriratu hasonmásos táblával 1 frt 20 kr.
- Második kötet. Magyar hölgyek levelei. 499 darab 1515—1709. Közli *Deák Farkas*. XVI és 464 l. Ára 2 frt.
- FEJÉR GYÖRGY MAGYARORSZÁGI OKMÁNYTÁRÁNAK betürendű tárgymutatója Czinár Mórtól. XVI és 549 l. 2 frt.
- ÉVMUTATÓ Fejér György Okmánytárához. Knauz Nándor által. 44 l. 20 kr.
- HUNYADIAK KORA MAGYARORSZÁGON Gr. Teleki Józseftől. I.—V., VI.: 1 és X.—XII. köt. Mindenik kötet ára 3 frt 50. kr. — (VI. köt. 2. része sajtó alatt.)
- PAULER GYULA. Wesselényi Ferencz nádor és társai összeesküvése 1864—1871. Két kötetben. 1876. Kis 8-rét. I. Köt. X és 412 lap, — II. köt. 450 lap. Ára 5 frt 60 kr.
- MAGYARORSZÁG HELYRAJZI TÖRTÉNETE. Főtekintettel az egyházi intézetekre, vagyis a nevezetesebb városok, helységek, s azokban létezett egyházi intézetek, püspök-megyéek szerint rendezve. Rupp Jakabtól. 3 kötetben. Ára 3 ft 30 kr.
- BUDA-PEST és környékének helyrajzi története, Pest 1868. 306 l. 50 kr.
- ACTES ET DOCUMENTS pour servir à l'histoire de l'alliance de George Rákóczi, Prince de Transylvanie, avec les Français et les Suédois dans la guerre de Trente ans publiés par A. Szilágyi. 1874. In 8. VI. 491 pag. 3 frt 60 kr.
- BETHLEN GÁBOR fejedelem kiadatlan levelei. Kiadta Szilágyi Sándor. XIV és 496 l. Ára 2 frt 40 kr.

A
LINZIBÉKE
OKIRATTÁRA.

A M. TUD. AKADÉMIA

TÖRTÉNELMI BIZOTTSÁGÁNAK MEGBIZÁSÁBÓL

SZERKESZTÉS JEGYZETEKKEL ELLÁTTA

SZILÁGYI SÁNDOR

M. T. AKAD. R. T.

BUDAPEST, 1885.

KIADJA A MAGY. TUD. AKADÉMIA.

ELŐSZÓ.

A Magyar Tudományos Akadémia Történelmi Bizottságához múlt évi deczemberben tartott ülésében azon kérelemmel járultam: kegyeskedjék nekem megengedni, hogy az Erdélyi Országgyűlési Emlékek XI-dik kötete helyett ez évben a linzi békére vonatkozó okiratokat publicáljam.

Kérelmem indokául felhoztam:

a) Első Rákóczy György 1644- és 45-iki támadása s az azt követő események megírása alkalmával kénytelen lévén csak az erdélyi eseményekre szorítkozni, éreznem kellett, hogy ezek sokkal szorosabb összeköttetésben állanak az akkori magyarországi eseményekkel, hogysem egyoldalúlag tiszta világitásba volnának helyezhetők. A Bethlen-féle vármegyék megszerzése, a vallásügyi tárgyalások visszahatottak Erdélyre is, mely élénk részt vett e mozgásban.

A linzi béke nagy mértékben elütött a megelőzőktől, különösen a bécsi békétől — míg abban a nemesség vallásszabadsága biztosított, ez a parasz-
tok helyzetét igyekezett szabályozni, egészen megfelelően az 1606 óta megváltozott viszonyoknak. Bethlen a maga békéjét mint souverain kötötte, Rákóczy mint membrum sacrae coronae tárgyalta, a mi leginkább az egyének jelleméből folyt ugyan, de annyira összefüggött az erdélyi eseményekkel, hogy ezekről csak azok helyes ismerete után nyerhetünk igaz képet.

Épen azért tartom nélkülözhetetlennek a linzi békét s az azokat követő tárgyalásokat tiszta világításba helyezni.

b) De ha a linzi béke fontosság tekintetében nem enged a bécsi békének s ha, mint amaz, ez is egy következő félszázad eseményeinek vetette meg alapját: összes történetünkben egyetlen béke sincs, melyet oly kevéssé s oly hiányosan ismernénk, mint ez. Toldy Esterházy Életében, Horváth Mihály különböző publicatióiban s Katona alapvető munkájában közzétettek ugyan egyetmást e békére vonatkozó okiratok közül, de oly hézagosan, hogy azokból hű képet alkotni nem lehet. Nem is szólok azokról a tévedésekről, melyekért e kiváló tudósok nem okolhatók: így pl. a linzi béke keltének napja is hibás. Katona szept. 26-ra teszi, Horváth Mihály hasonlólag szept. 26-ra, valamint a korán elhalt Szalay József is. Toldy december 26-ikára, Szalay László hasonlólag. A dolog pedig tiszta. Szept. 26-ikán Ferdinánd nem volt Linzben, tehát itt okiratot sem írhatott alá; ellenben december 26-ikán már Linzben volt s az okiratot ekkor írta alá. Ha a békét megelőző tárgyalásokról aránylag elég jó képet adnak Toldy és Horváth, de a békét követő s azok végrehajtására irányzott értekezletek alig vannak meg is említve. Horváth azt mondja: »Rákóczy a hét vármegyét már 1646 tavaszán átvette volt Ferdinándtól«, pedig ez csak 1646 tavaszán nem történhetett. A háboru jogánál fogva megszállva tartotta ugyan a lampersdorfi praeliminaréék megkötése óta, de hivatalosan csak 1648 elején vette birtokába, a tokaji értekeztet befejezése után. Aztán az a két értekeztet is, az eperjesi és tokaji, melyet történetírásunk vagy alig említ, vagy meg sem említ, sokkal fontosabb volt, sokkal mélyebben behatott az események menetére, hogysem igyekeznünk ne kellene azokat tisztába hozni.

E vaskos kötet egészen új s hinni akarom, történetünk folyamának felderítése érdekében nem érdektelen okmányokat tesz közzé. Nem akarok részletekbe bocsátkozni, de nem hagyhatom említetlenül a derék bártfai követnek Matthaei Dánielnek naplóját, mely annyi becses és jellemző adatot foglal magában; Törösnek nagybecsű jelentéseit s az eperjesi és tokaji követek relációt. Aztán kit ne indítana meg Esterházy végnapjainak tragicuma? Egy évnél tovább tartotta kezében az alkudozások fonálát, azzal a szivóssággal és merevséggel, mely nagy embernek kiváló tulajdona, megtudván hiusítani a kiegyezést. S végre meg kellett érnie, hogy hőn szeretett ura és királya Rákóczy kívánságára, kizárja őt az alkudozásokból s még uradalmainak két drága gyöngyét is általadja annak, kit oly engesztelhetetlenül gyűlölt: versenytársának, az erdélyi fejedelemlnek. Ha megboldogult Toldy Ferencz ez okmányokat ismeri, mily szépen fejezhette volna be classicus munkáját Esterházy életéről.

Ez okmányok sokfelől vannak összehordva s összeállításuk is nem kis nehézséggel járt. Egy része a követi tárgyalásoknak kelet nélküli, ezek meghatározása nem kis fáradságba került. Hiszen három esztendeig mindig ugyanazon dologról volt szó, az engedmények lépésről lépésre történtek s igen sokszor csak ezek megfigyelése szolgálhatott kalauzúl. Azt hiszem, a feldolgozók, kik ez okmánytárt használni fogják, ezt a munkámat fogják legjobban megköszönni. A kötet legnagyobb részét a magy. kir. orsz. levéltár s gr. Erdődy István vörösvári levéltára szolgáltatott; de igen becses adatokat kaptam a kassai és bártfai levéltárakból; sokat is becses a kismartoni herczeg Eszterházy-féle levéltárból is. Nehány az Egyetemi Könyvtár gazdag kéziratgyűjteményéből, több az Erdélyi Muzeum-Egylet gyűjteményéből vétetett.

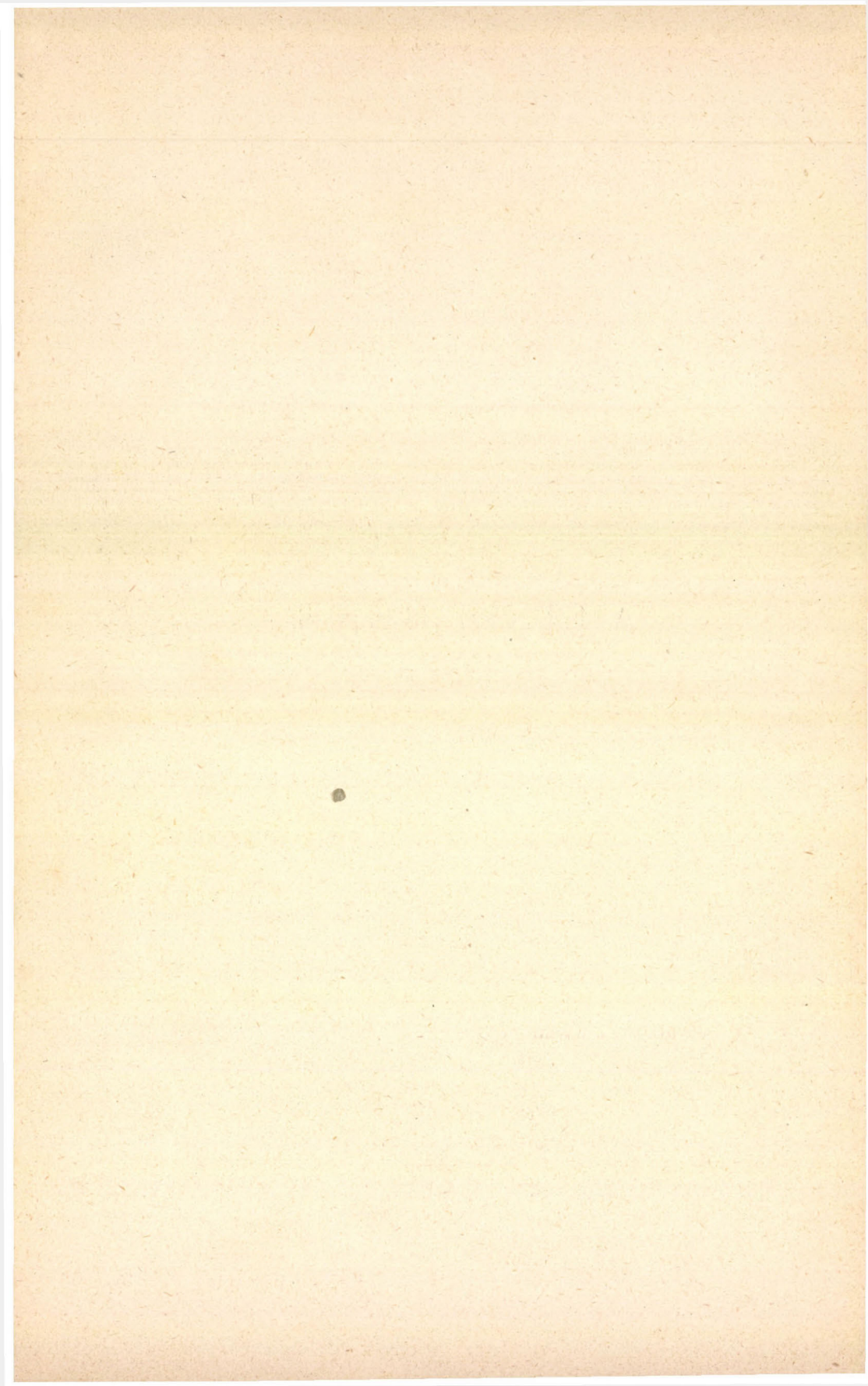
Meg kell még emlitenem, hogy e gyűjteményt, így a mint van, nem tekintem a linzi béke teljesen kimerítő okmánytárának. Híven azon feladathoz, hogy bizonyos tekintetben az Erdélyi Országgyűlési Emlékek pótlása, vagy kiegészítése czéljából tettem közzé, kiváló tekintettel arra voltam, hogy a tárgyalásoknak az a része, melyre az erdélyiek, illetőleg Rákóczy voltak befolyással, nyerjenek helyet. Ferdinandnak csaknem összes levelezését mellőztem, ezekről tudom, hogy Fiedler gyűjteményében fognak világot látni. Esterházy jelentéseiből is igen keveset vettem föl s a Magyar Tudományos Academia s a primási levéltár e békére vonatkozó gyűjteményét hasonlólag azért nem használtam fel, mert ezek a magyarországiak jelentéseit tartalmazzák, s a mint tudom, ezek is Fiedler gyűjteményében foglalnak helyet, ki mint tudva van, az 1606 és 1648 közötti eseményekre vonatkozó gazdag és nagybecsű gyűjteményét Aca-démiánk útján fogja publicálni.

Végül köszönetet kell mondanom mindazoknak, kik ez okmánytár létrejöttét elősegítették s különösen főmagasságú herczeg Eszterházy Pál úrnak, ki a kismartoni levéltárt, gróf Erdődy István ő excellentiájának, ki a vörösvári levéltárt, s tisztelt barátainnak: Münz kassai és Roder Alajos bártfai polgármester uraknak, kik eme városok levéltárait bocsátották rendelkezésem alá. A név- és tárgymutatót Pettkó Béla orsz. levéltári tiszt készítette.

Kelt Budapesten, 1885. oct. 14-én.

Szilágyi Sándor.

A LINZI BÉKE.

BEVEZETÉS.

A haldokló Bethlen Gábor utolsó életterejének összeszedésével még egy kísérletet tett a tiszai megyéket, melyek a zzerzódések értelmében vissza voltak szállandók Ferdinánd birtokába, megtartani Erdélynek. A helyzet felismerése, a viszonyok helyes bírálata, s nem egyedül személyes ambíció voltak e törekvésében irányadók. Az az állapot, melyet a bécsi béke teremtett, csak úgy volt fenttartható, ha a bécsi béke által Erdélyhez csatolt terület rászáll. — A tiszai megyék úgyis ez országhoz gravitáltak, s valahányszor a viszonyok kedveztek, meg is szereztettek. Bocskay alatt a Habsburg ház tagjainak családi viszálya, Bethlen idejében a harmincz éves háború esélyei tették ezt lehetővé. De a magyar királyok lemondása mindig feltételes volt: a hódító fejedelem haláláig engedték át.

Bethlen kísérlete kudarczot vallott, vagy legalább nem úgy sikerült, mint ő szerette volna. S annak meghiusításában része volt Rákóczy Györgynek. Míg a török szívesen ígérkezett közreműködni a megbontás érdekében s segílyt is nyújtani ahoz, a felső-magyarországi urak elvetették a tervet s Rákóczy éppen kárhuzatosnak jelentette ki azt.

De a mit a felső-magyarországi főúr perhorrescalt, s mi-nek gondolatától is elfordúlt, annak kényszerű szükségességét felismerte a fejedelem. Nem sok idő mulva, hogy a trónra jutott, ő is azokhoz az eszközökhöz nyúlt, melyekkel Bethlen élt. Beavatkozni a harmincz éves háborúba s Ferdinánd ellenségei által segítettetni magát czélja kiviteléhez — ez volt vágya, törekvése, ez szabta meg politikai actioinak irányát.

Hogy a czélig jusszon, tizenhárom hosszú év kellett hozzá.

Csakhogy Bethlen és az ő végczéljai közt nagy volt a különbség. Amaz a felső-magyarországi megyék elfoglalását

kezdetnek, kiindulási pontnak szerette tekinteni — annak az archimaedesi pontnak, melyből a régi és önálló Magyarország helyreállítását ki fogja vivhatni, Rákóczynál pedig az végeztél volt. Ha azt irta nejjének, hogy az előtte élt boldog emlékeztű fejedelmeknél többet akar végbevinni, nem gondolt egyébre, mint jobb, szilárdabb alapú békének kivitelére.

Ez volt az oka, hogy, mikor végre annyi megghiúsult kísérlet után ernyedetlen kitartása sikert aratott, és zsebében a svéd-francia szövetséglevéllel s a portai engedélylyel támadólag léphetett fel, egyik kezében karddal, másikban a béke olajágával indult meg.

Mert jellemében meg volt mind az, a mi képessé tette őt arra, hogy jó államférfiú legyen, de egy jó hadvezérnek majd minden kelléke hiányzott. Ismerte ugyan kora hadászati munkáit, de azok elveit alkalmazásba venni nem tudta. Ellenben Machiavelli tanai egészen vérébe mentek. Tudott ugyan szenvedélyesen gyűlölni, de személyes érzelmei cselekvéseire semmi hatással sem voltak. Bár szívében soha sem bocsátott meg ellenségeinek, de szorongatott helyzetüket sem használta fel arra, hogy azokat semmivé tegye, hanem megelégedett azzal, hogy abból mennél több hasznot huzzon. Sem haszonleső, sem kapzsi nem volt, legalább megközelítőleg sem oly mértékben, mint ellenségei vádolják, de saját és családi érdekeit mindig ki tudta egyeztetni a haza és az ország követelményeivel. Az isten dicsőségét sem téveszté szem elől, de erősen meg volt győződve, hogy ő isteni missióval bir. S épen ez a meggyőződés vezette őt arra a törekvésre, hogy dynastiát alapítson. S ez volt tetteinek főrugója.

Bölcs mérséklet, erős kitartás, nyugodt megfontolás, készség a viszonyokkal megalkudni, kevesbbé tehetséges embert is, mint ő, célhoz vezettek volna. De volt még egy ritka tulajdona, mely soha sem téveszté el hatását: a mily habozó és megfontoló volt rendes körülmények közt, épen oly erős és szilárd tudott lenni nagy veszélyek percezeiben. Máskor mindig fontolgatott, ekkor mindig tett — s ez az ő szilárdsága egész környezetét magával ragadta, még az aggódókat, kételkedőket, önbizalmatlanokat is.

Mikor 1644. januárban kiadta körlevelét, melyben támadása indokait sorolja fel, meg volt győződve, hogy seregeit pár hó múlva egyesíteni fogja a Torstensonéval, s az övé lesz az a Brennus-kard, mely, a béke serpenyőjébe vetve, a háború sorsát el fogja dönteni, s mikor csalódásából felébredt és megtudta, hogy a bányavárosokba érve, messzebb van a svéd hadaktól, mint akkor volt, midőn Gyula-Fehérvárról kiindult, azt a kezét nyújtotta ki, melyben a béke olajágát tartotta, de nem annyira, hogy ezzel a másikat, azt, a melyikben a kard volt, elfedte volna.

Nyílt háborút folytató felek közt soha kedélyesebb levelezés nem folyt, mint az erdélyi fejedelmek s magyarországi nádorok közt Bethlen és Rákóczy idejében. A nádorok bizonyos pontig rivalisai voltak a fejedelmeknek, bántotta őket ezek souverainitása, s állásuk minden előnyét és személyes befolyásuk egész súlyát szeretnék éreztetni vele. Akárhányszor hangsúlyozta Esterházy, hogy »mi szolgák vagyunk« levelének egész tartalma, s a leczkéző modor, mely azokon előmlik, mutatta, hogy rangban egyenlőnek tartja magát a fejedelemmel. S tényleg a nádor hatalma nem is volt kisebb, mint egy teljhatalmú helytartóé. Ez a viszony — melyhez járult mind két fél részéről a magyarság és hazafiság erős érzete — magyarázza meg, hogy a háborúval csaknem egyidőben kezdődött sűrű levelezésekben a kibékülés tárgyalása.

I.

A szendrei alkudozás.

Még jóformán el sem indult Rákóczy, s már is vette Esterházy leveleit, melyekkel őt támadásától elállásra kívánta birni. Amint pedig váratlan gyorsasággal előhaladt s aratta diadalait, ez intések mind súlyosabbakká, élesebbekké lettek. Nem mintha rögtöni sikert várt volna, hanem megragadta az alkalmat, hogy ezt értesítse az európai, jelesül a németországi eseményeknek Rákóczyra nézve kedvezőtlen fordulatairól, a svéd-dán háború kitöréséről, mely amazokat Jütlandba hívta, s így a fejedelmet Torstensonnal lehető egyesülésének még reményétől is megfosztá, — mind ezt bizonyos kedvteléssel részletezé, tán abban is reménykedve, hogy a csalódás hajlandóbbá teszi azt a béke-alkudozások megkezdésére.

Való igaz, hogy Rákóczy egész számítása, melyre támadását alapítá, meghiúsult ez idő szerint, de a meghiúsulást nem tartá véglegesnek. Tudta, hogy az ő diversiója végetlen fontossággal bir Torstensonra nézve a keletkező háborúban, s a jövőtől várta kitartása jutalmát. De fedezni akarta magát másfelől is, s levelezését a császárral nem szakítá félbe. A mint Kassát kezébe ejté, Trauzner Lukácsot márczius 14-én Bécsbe küldé hosszú levéllel, melyben szenvedett sérelmeit fejtegeté. Trauzner meg volt bizva a nádort is felkeresni. April 7-én fordult meg Semptén, a császár választát hozva magával. Mielőtt e válasz s a nádor izenete hozzá ért volna, Rákóczy-nak egy másik megbizottja, Szentpály István, fordult meg nála, kitől ez bő fejtegetést hozott vissza, mely végre is azzal a kérdéssel végződött: nyilatkozzék Rákóczy, határozottan elfogadja-e a császár feltéteit vagy sem? (máj. 1-én.) Rákóczy nem erre a kérdésre felelt, hanem május 7-ről Trauznert békés hajlamú levéllel küldé vissza a nádorhoz.

I.

1644. márcz. 17.

Sacratissima caesarea regiaque Maiestas domine domine clementissime.

Quam anxia sollicitudine stb. közölve Toldy: Esterházy Élete 411. lap.

Vége, mely a Toldy által közlött szövegtől eltér, így hangzik:

Ardentibus interim deum optimum maximum fatigans precibus quatenus Maiestatis Vestrae animum ita dirigat, eoque flectat, ut quaecunque ad patriae et gentis meae charissimae, totius christianitatis commodo, permansioni et aeviternae paci deservient, *) praestare velit et valeat. Amen.

(A Vörösvári gr. Erdödy-féle levéltárban levő minutáról.)

II.

1644. máj. 7.

Rákóczy Esterháznak.

Illme dne comes amice et vicine nobis observand.

Trauzner János szolgánk, kitől Kdnek fiunk levelünket megküldte volt, tegnap érkezék meg hozzánk Kd levelével s izenetivel; s mi Kdnek most is istenünkhöz s hazánkhoz való szeretetünknel egyebet nem írhatunk; s hit, s a d(ip)loma ellen foglaltam-e valamit el, az akkor válnék el, mikor mind két részről oly bíránk lehetne kinek-kinek közlünk, minden favor nélkül az igyet s bántódást igazsággal ítélné meg, ki felől, ha nekünk az Kd írására ugyan valósággal kellene megfelelnünk, úgy tetszik, nem kezdenénk succumbálni, de halasztjuk más időre. Az evangelicus statuson értjük az lutheranus és calvinistákat, melyeknek vagyon-e, nincsen-e hatalmas megbántódások, csak az utolszori országgyűlése is megvilágosítja, hát ha még szegényeknek szabadosabb panaszok s sérelmeknek kimondására utjuk lehetne, ítélné-e Kd, nem mondhatnának-e

*) Jegyzet. E helyen ki vannak törölve e szavak: »mihique inter alios in 17 conditionibus promisit et stipulata est« e helyett írta Rákóczy: és az egész keresztyénségnek megmaradására javára és békességére szolgál, totius christianitatis commoda permansioni et aeviternae paci deserviet.

igaz és szemmel látott, s kézzel tapasztalhatott sok bántódásokat mind lelkekben testekben; de ennek bő írásával is Kdet mi most nem terheljük, hanem mivel Trauzner János Kd szavával nekünk azt mondá, hogy Kd kívánja tőlünk böcsületes hívünket oda hozzája bocsátani, és avar is beszélgetni, ki ha Kd kívánsága leszen, elégséges assecuratoria mellett, abban sem akarunk Kdnek megfogytatkozni, s örömet minden istenes jó módokat is megérteni Kdtől addég is, míg mi is magunkat olyakra ne vegyük, a kiből több romlás jöhessen ki. Kdnek Trauzner Jánostól szóval is izentünk, adjon hitelt szavának. Tartsa isten sokáig jó egészségben Kdet. Datum in castris nris ad possessionem Mulyad positis die 7 mensis Maii anno dni 1644.

Illmae Dnis Vrae

amicus et vicinus benevolus
ad serviendum paratus
G. Rakoczy m. p.

Külczim: Ilmo dno comiti Nicolao Esterhasi de Galantha regni Hungariae palatino, aurei velleris equiti et iudici Cumanorum, perpetuo de Frakno ac Zoliensi et de Beregh comitatum supremo comiti, s. e. r. mtis consiliario, cubiculario ac per regnum Hungariae locumtenenti etc. dno amico et vicino nobis observand.

(Eredeti. Nemzeti muzeumból)

E levelet a nádor elegendő alapnak tekintette a béketárgyalások megkezdésére. Keressék fel őt a fejedelem követei — írja ennek Füle, máj. 12-én — a hol találják, két magyarországi s két erdélyi (szeretné, ha Lónyay is köztök lenne), s nem fogják őt a jó és istenes békétől idegennek találni. Fel is keresték, de nem négy, hanem kettő: Lónyay Sigmond és Kemény János — de a békére épen nem találták hajlandónak. Neki sem volt komoly szándéka a béke, — hisz már az is, mit Szentpály által követelt: a király választási diploma helyreállítását s az evang. status sérelmeinek orvoslását, tárgyalási alapúl sem akarta Esterházy elfogadni — s Rákóczy is csak időt akart nyerni, hogy züllött és megtépelt hadait felfrissítesse. Természetes, hogy az egész üres megbeszélés maradt, mely május 20-án igen röviden elvégződött. Esterházy épen időt nem akart engedni, s a ridegen fogadott követeket száraz szavakkal ereszté vissza.

II.

A sárosi tárgyalások.

Nem sok idő telt el a szendrei tárgyalások után s Rákóczy újra támadólag léphetett fel. Ebben az egész hadjáratban mind két fél külföldről várt segélyre építé hadi terveit. Rákóczy svéd és török segélyre, Esterházy lengyelre várt. Mikor amaz Morvaország felé nyomult, abban a reményben tette, hogy Torstensonnal fog egyesülni; mikor ez a keleti megyéknek vette útját, arra számított, hogy a respublica hadaival fog egyesülni. A mint Rákóczy előnyomult, Esterházy kezdte a békét emlegetni. A fejedelem sem mutatta magát idegennek, s Esterházy június 10-én kiállította a Rákóczy által küldendő követek számára a menedéklevelet (I. sz.), mire viszont a fejedelem kinevezte követeit: Lónyay Zsigmondot, Klobusiczky Andrást és Serédy Istvánt, s június 17-én kiállította számukra a megbízólevelet (II. sz.), s elkészítette utasítását (III. sz.), kik azonnal elindultak s a nádort Sárosvára alatt találták meg, melyet ez ostromolt.

Ferdinánd alapjában nem volt idegen a békétől. De nem olyant akart ő, milyennel Rákóczy követei Esterházyt meg voltak kínálandók. Nem akarta tűrni, hogy a fejedelem mint közvetítő szerepeljen közte, s a felső-magyarországiak közt, s a legfőbb, mit Rákóczynak engedni akart, a háború előtti állapot helyreállítása volt. (IV. sz.) Teljesen ellentétes két utasítás volt az, melyet a nádor a császártól kapott, s melylyel a fejedelem követeit elbocsátá. De mind két fél időt akart nyerni, s Kemény, a Rákóczy fővezére, s Esterházy háromnapos fegyverszünetet kötöttek.

Június 24-én írásban adták be Rákóczy követei Esterháznak követeléseiket, mely nem mást tartalmazott, mint

utasításuk átírását (lásd VI. szám *a*) s a választ rá, még pedig az elutasító választ, mely annak minden egyes pontját megdönteni igyekszik, még az nap megkapták. (VI. *b* szám.) Ellentétben a fejedelem propositióival, a nádor is kiadta biztos-társaival saját feltételeit, melyek alatt ők a békét hajlandók volnának megkötni. — De e pontok a fejedelem által beadottaknak épen ellentétét képezték. (VI. *c* szám.) A bizalmas beszélgetés, mely a tárgyalások után folyt a nádor és Lónyay közt (VII. szám), még jobban kitüntette, hogy komolyan gondolni sem lehetett békére. De Esterháznak a háromnapig fegyverszünet is jól fogott, s Kemény is felhasználta azt a maga módja szerint. Kezdték ugyan tárgyalásokat, arra nézve, hogy a fegyverszünetet meghosszabbítsák, s már az okiratokat el is készítették (VIII. sz. *a*, *b*); de azokat soha ki nem adták. A tárgyalásokat félbeszakasztották, mert midőn létező fegyverszünet letelt Kemény hadászati tekintetből nem volt hajlandó azt megújítani, s Esterházy nagy gyorsan egy »melankolia nóta« mellett Liptónak vette útját. Eleinte magával vitte a követeket, de csakhamar vissza bocsátá őket, s a tárgyalásokat velek azután levelezésben folytatta. (IX. sz., mely eddig kiadatlan; többet közölt Toldy Esterházy életében, 302—327. ll.)

A fejedelem augusztus elejére a tizenhárom vármegye rendeit országgyűlésre hívta össze, hogy a béke tárgyalások eddigi stadiumairól jelentést tegyen nekik, s általuk hasson a császárra, hogy azok újabb felvételébe beleegyezzenek. Szép számmal jöttek össze, s számosan az előkelők közül. A gyűlés aug. 4-én nyílt meg s augusztus 17-ig tartott, és egészen a Rákóczy kedve szerint folyt le: elhatározták, hogy a császárhoz Fejérpatakyt küldik egy felterjesztéssel, melyben kérik ezt, hogy az országnak »testi és lelki« szabadságait állítsa helyre, azaz: egyezzen bele, hogy Rákóczyval a béke tárgyalások újra kezdessenek meg.

I.

1644. jun. 10.

Comes Nicolaus Esterhassi de Galantha regni Hungariae palatinus et iudex Cumanorum, aurei velleris eques, perpetuus de Frakno, ac comitatum Soproniensis, Zoliensis et de Beregh supremus comes; nec non sacratissimae caesareae regiaeque maiestatis intimus consiliarius, camerarius et per Hungariam locumtenens. Universis et singulis cuiuscunque status, dignitatis, conditionis et eminentiae hominibus; signanter autem, militibus praefatae sacrae caesareae regiaeque maiestatis tam Hungarici, quam etiam Germanici ordinis, praesentibus notitiam habituris salutem, et quorum interest officii nostri promptitudinem. Cum illustrissimus princeps Georgius Rakoczy regni Transylvaniae princeps, partium regni Hungariae dominus et Siculorum comes, certos suos ablegatos ad nos missurus est, ea propter nos quoque tam praefatum dominum principem, quam eiusdem ad nos mittendos ablegatos vigore praesentium assecuratos in eo esse volumus et volumus, ut dum et quandocunque dictus dominus princeps, suos ablegatos, ut praefertur, ad nos missurus est, iidem ablegati, tam per se se, quam cum ipsorum comitiva simul vel divisim, sive personaliter intelligendo, liberum et pacificum ad nos accessum, pariter ac a nobis recessum, absque omni impedimento, vel remora aliqua, iuxta ipsorum voluntatem habituri sunt, sed neque apud nos commorantes quomodo molestabuntur, et si quem vel quos iidem ablegati, apud nos existentes, medio tempore ad praelibatum dominum principem, cum literis, vel qualitercunque expedituri sunt, cum praescitu tamen nostro, ii quoque tam ad eundem dominum principem eundo, quam illinc revertendo ad praenomatos ablegatos, nullum impedimentum vel damnum a fidelibus praelibatae sacr. caesar. regiaeque maiestatis, vel in personis, vel in rebus patientur, sed liber omnino et securus iisdem quoque concedetur abitus et reditus; imo assecuramus bona fide nostra christiana, praefatis universis et eorum singulis, auctoritate nostra, a dicta sacr. caesar. regiaeque maiestate nobis attributa, harum serie firmiter percipiendo committentes, neque in personis, neque in rebus, neque quocunque alio modo, sive ad nos veniendo, sive apud nos commorando, sive a nobis revertendo turbare, molestare vel damnificare praesumant, quin potius debito honore afficiant; secus vero sub gravi et condigna animadversione nemo factururus. Praesentibus perle-

ctis, exhibentibus restitutis. Datum in castris caesareis ad civitatem Cassoviensem positis, die decima mensis Iunii, anno domini millesimo sexcentesimo quadragesimo quarto.

comes N. Esterhazi m. p.

(P. H.)

Stephanus Aszalay m. p.

II.

1644. jun. 17.

Nos Georgius Rakoci dei gratia princeps Transylvaniae, partium regni Hungariae dnus, et Siculorum comes etc. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit universis: quod nos, cum ab initio nihil magis in votis habuerimus, quam, ut patriam, afflictamque gentem hanc nostram charissimam, extremae fere desolationi expositam, in perfectam pacis ac tranquillitatis amoenitatem collocare, iustisque suarum libertatum, sanguine maiorum partarum iuribus uti, et nos ipsi intueri, ac serae etiam posteritati, eodem in statu relinquere possemus. Unde evenit, ut vel hac tenus ingruente etiam iam praesenti motu bellico, pro restituenda vindicandave eiusdem libertate, bonoque publico suscepto, effusionem christiani sanguinis, usque pacis quoque tractatus inchoandi ad finalem conclusionem, differentiarumque complanationem, omnibus viis, modis et rationibus evitare, nisi simus. Ex eodem itaque singulari in patriam hanc et gentem nostram charissimam affectu, afflictae patriae bono, et miserae plebis tranquillitati, ex parte nostra, haud deesse volentes, ad praedictum, cum illmo comite dno Nicolao Ezterhasi de Galantha, regni Hungariae palatino et iudice Cumanorum, equite aurei velleris, perpetuo de Frackno, ac Soproniensis, Zoliensis, et de Beregh comitatum, supremo comite, sacrae caes. regiaeque mtis intimo consiliario, camera-rio, et per regnum Hungariae locumtenente, ac medio suae dnis illrmae, praenotata sua sacra caes. regiaeque mtate, pacis tractatum, complanandasque varias differentias, fideles nostros, specblem et magfcum Sigismundum Lonyai de Nagy-Lonya, et generosum Stephanum Sredi de Geörcseön, comitem comitatus Krasznensis, ac egregium Andream Klobutsuski, intimum aulae familiarem nostrum, nobis syncere dilectos, destinavimus. Proinde praelibatum illum dnem comitem palatinum Hungariae, ac etiam alios, quorum interest, per praesentes in verbo nostro principali assecurandos, affidandos et certificandos esse

voluimus, ut quicquid cum iisdem fidelibus nostris, negotio in praemisso, pacem ac tranquillitatem, communeque bonum patriae huius concernente, egerint, fecerint et concluderint, nos quoque ea omnia rata et firma ex parte nostra habituri sumus, acceptabimus, approbabimus. Dantes et concedentes praedictis legatis nostris, cum eodem dno comite palatino, iuxta instructionem nostram, superinde ipsis impertitam, agendi, tractandi, concludendi plenariam atque omnimodam potestatis facultatem et auctoritatem. Prout assecuramus, affidamus et certificamus, damusque et concedimus modo praemisso, harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante. Datum in arce nostra Sáarospatakiensi die decima septima Iunii anno dni millesimo sexcentesimo quadragésimo quarto.

G. Rakoczi m. p. (P. H.)

Ioannes Szalardy vicesecr. m. p.

(Eredeti az országos levéltárból.)

III.

1644. j u n. 17.

Instructio pro spectabili ac magnifico dominis Sigismundo Lonyai de Nagy-Lonya, nec non generoso Stephano Seredi de Görösön supremo comite comitatus Krasznensis ac egregio Andrea Klobuciczki intimo aulae familiari nostro, et ad modernum pacis cum illustrissimo domino comite palatino Hungariae tractatum expeditis legatis nostris.

Continuálván isten kegyelmességéből utjokat ő kegyelmek, és palatinus uram ő kegyelméhez érkeztén mi nevünkkel ő kegyelmét illendőképén salutálják, megjelentvén, hogy mind az ő kegyelme requisitói, s mind az magunk ajánlási szerént, mi az végre küldöttük volna ő kegyelmeket, hogy megbizonyítanók ezzel is az jó istenes tisztességes és bátorságos békeséghez való sincera affectiónkat lenni, s ezeknek tractálására és isten segítségéből instructiójok szerint való concludálására is, úgy hogy megértvén előbb ő kegyelmének is teljes authoritását lenni ő felségétől, ezen jó egyességnek békeségnek tractálására és concludálására, annakutána tractálhasson, agálhasson és concludálhassanak ő kegyelmek is mindenekről, valamelyek az közönséges jót és megmaradást illetik, istennek tartó lelkekre s hazátokhoz való kötelességekre s nekünk tartozó hűségekre kényszerítvén ő kegyelmeket, úgy viseljék magokat s annyira menjenek el az conclusióban, hogy se az isten dicsősége, haza

szabadsága, s az mi méltóságunk és országunkhoz tartozó kötelességünk meg ne bántódjék, és ez ide alább megírt punctumok mindenik részre használatosok legyenek.

Azért legelsőben is meglátván ő kegyelmek palatinus urunknak ő kegyelmének ezekre ő felségétől elegendendő authoritását vagy plenipotentiáját lenni, proponálni kell elsőben is ezt: Hogy szívünk fájdalmával érezzük csak ez kevés idők alatt is, miolta ő kegyelmének suspensionem armorum offeráltunk vala, az keresztyén vérontást, hazánknak, nemzetünknek romlását, pusztulását, melyek mind praecaveáltattak volna, ha ő kegyelme az mi ebbeli oblatiónknak cedal vala, mely hogy tovább ne terjedne több vérontásokkal, mi keresztyéni affectusunkból most is készek leszünk hozzá, hogy csak az tractatusnak végeig is suspendáltassék az fegyver, és távoztassuk az keresztyén vérontást, melyet, ha ő kegyelme nem akar az előtti tractátnak is modalitási kívül, mi mint ez ideig, úgy ezután is okai ne legyünk azoknak veszedelmeknek, a kik medio tempore szenvednek, készek lévén nem csak az békeséges mediumokkal continuálni, de úgy is elkezdni nemzetünkhöz és az keresztyénséghez való jó affectiónkat.

Ha azért erre ő kegyelmének akarátja accedál, correpondeáljanak ő kegyelmek, de suspensione armorum utriusque exercitus, annak szokott jó és bátorságos módja szerint, vagy ad certum et definitum tempus, vagy penig az tractatusnak végeig, kiről minket is tempestive tudósítsanak és informationuktól várjanak.

Ha penig ezek véghez mehetnek, avagy ha úgy akarná is palatinus uram, hogy sine armorum suspensione kezdődnék az tractatus, ajánlásunk szerint, mi ahoz is készek leszünk és ahoz akarván kezdeni, az mi kívánságinkat és elmélkedésinket így declarálhatják ő kegyelmek.

Semmit eleitől fogván az világi jók és boldogságok között buzgóbb indulattal és nagyobb szívünk szerint nem kívántunk, mint az mi édes hazánkat és megkevesedett, s majd utolsó pusztulásához közelített kedves nemzetünket, az mi időnkben csendes békeségben látnunk, és az posteritásra is úgy hagynunk, kinek bizonyága ez, hogy midőn csakhamar erdélyi fejedelemségünknek kezdetiben, és annakutána is egynehány uttal nagy és méltó okok, és megbántódások adattak volna ő felsége birodalmából arra, hogy nemzetünknek békeségének magunk igaz oltalmánál való megháborodására csak nem ugyan kényszeritettenek azokat illendő requisitiókkal ő felsége előtt való instantiákkal, és békeséges mediumokkal kívántuk leszállítani, az mint bizonyságok ezekre mind ma-

gunk, s mind birodalmunk alatt levőknek requisitiói, leveleink, és mind ennyi esztendőktől minden fegyverfogás nélkül való nagy patientiánk.

Noha pedig ezek semmit nem használván jó szóknál és effectus nélkül való ajánlásoknál egyebet érte nem vöttünk, mindazáltal készebbek voltunk volna többet is szenvedni, csak az istennek tiszteletinek régi szép szabadságinknak megbántódását, s ezek miatt való gyűlölségek és dissensiók miatt édes nemzetünknek nyomoruságit és elfogyatására igyekező jeleket ne kellett volna ez mi szegény hazánkban fájdalmas szívvel néznünk, kiknek mivel semmi csendes mediumit immár lenni nem láttuk, az mint erre bizonyság csak az 1638. esztendei diaetának actái, és azokban minden complanatio nélkül maradt gravaminák, és azután azok complanatiójára az 17 conditiók szerint rendelt gyűléseknek az regnicolák sok sollicitálása ellen mind ez ideig való haladéki. Azon közben pedig napról napra többülő mind lelki testi szabadságban való gravamináknak nevelkedési. Bizonyságul merjük istent hínunk, hogy nem az magunk méltóságának öregbülése, világi dicsőségünknek keresése, az mint sokaktól ezzel vádoltatunk, hanem édes hazánk, nemzetünk lelki testi szabadságának isten segítségéből való helyére állatásának szereteti és igyekezeti volt, és ugyan kénytelenített bennünket, hogy mind magunk és édes hazánk oltalmazó fegyveréhez nyulnánk, és másoknak is ezekben segítségeket vennők és kívánnók, holott egyik hazafiának tartván magunkat, kit posteritásunkkal együtt édes hazánk minden törvényire és szabadságira való vigyázásunk, és annak állandóságának oltalma egynehány okokra nézve méltán illethetett.

Noha pedig igaz igyünkben, és az mellett és az úr istennek az igaz igyet segítő hatalmában és gondviselésében bizván, nem esmerjük megfogyatkozottaknak lenni magunkot ezen igyekezetünknek tovább való continuálásában is, de az mint hogy ez ideig is készek voltunk volna az fegyvert is cum armorum suspensione mind az jó békeség felől való tractatusnak végeig temperálnunk, és az keresztyéni vérontást távoztatnunk, ha palatinus uram ő kegyelme akarta volna. Mostan is minden nyereségnél és győzedelmeknél is nagyobbnak és kíváncsibbnak tartván édes hazánk csendességét és békeségét, hogy megmutathassuk isten és ez világ előtt keresztyéni és édes hazánk, nemzetünk közönséges javával egyező békeségét és megmaradását néző és czélozó kívánságunkat lenni ez ide alább megírt punctumokra örömet descendálunk.

1. Mivel ő felsége az 17 conditiók között arra is obli-gálta volt magát, hogy minden harmadik esztendőben ország-

gyűlését celebráltat, azután pedig nem csak egy rendbeli oblatiójával, sőt ugyan sub verbo regio írt méltóságos levelével is assecurálta volt az nemes országot, hogy ő felsége intra annum celebráltatja az országgyűlését, haladékjának pedig immár hat esztendeje mult el: ő felsége intra breve et certum tempus promulgáltasson és celebráltasson országgyűlését, melyben mindenek az régi mód és szokás szerint minden félelem nélkül complanálhassanak bátorságosan, és szabad voxokat megmondhassák és megbántódásokat proponálhassák.

2. Az bécsi pacificatióban, az 1608. esztendei articulusokban, és annak utána in conditione diplomatis 1-a minemő szabadsága engedtetett légyen az religiónak minden rendek között, világosan kitetszik, abban pedig annakutána minemő megbántódások lötenek az evangelicus statusnak, ki az 1638. esztendei gyűlésben beadott gravaminákból és supplicatióiból azon evangelicus statusnak, melyek ez ideig nem csak minden complanatio nélkül maradtanak, de sőt sokkal többültenek és nehezedenek: méltóztassék azért ő felsége mind azokat tollálni és complanálni cum effectu in futura celebranda diaeta, úgy hogy kiki mind az statusok s mind az szegény község közzül az minemő ususában és exercitiumában volt religiójának, mely usus akkor az templumokban celebráltatott, valakik ab anno 1608. azokban megbántódtanak, in pristinum usum et exercitium in integrum restitúáltassanak, és ezután is se ezek, se mások hasonlóképen ne impediáltassanak.

3. Hogy az minemő gravaminái és megbántódási az statusoknak akár in communi, akár in privato lötenek, contra conditiones diplomatum regionum, azok azon diaeta alatt complanáltassanak, az mint ezeket contineálják is az ő felsége conditioi az gravamináknak complanálása felől, és az 1638. esztendei articulus az effectuatio nélkül maradott articulusok felől.

4. Mivel haszontalanul végeztetnek az articulusok és törvények, ha azoknak observatiójok nincsen, kiből annak utána hatalmas kérok és országoknak pusztulási szoktanak következni, az mint mostan is sokaknak hazájok törvénye és szabadsági ellen való cselekedetek adtanak ez fegyverfogásra is alkalmatosságot, kívántatik azért, hogy az kik ezelőtt való időkbén az ország statutumit violálták volna, avagy ennekutána violálnák, procedálhassanak azok ellen, az ilyenek felől az ország statutumiban declarált mód szerint.

5. Mivel religiójoknak bántódása és az közönséges haza szabadságának helyére állatása mellett kényszerítettek az regnicolák magok régi törvények szerint oltalmazó fegyverhez nyulni, ez idő alatt usque ad conclusionem pacis levő minden

dolgok in perpetuum oblivionem menvén, hogy azokban senki az regnicolák közül ne impediáltassék, bizonyos és bátorságos assecuratiójok legyen de facto, melylyel contentusok lehessenek.

6. Mivel édes hazánk és nemzetünk mellett oltalmazó fegyverfogásra sok megbántódásokkal kényszerítettünk, és magunknak is nem kevés injuriái kénytelenétének ezre bennünket, melyek sok kárunkban és költségünkben fáradságunkban töltenek, ezekért is satisfactiónkat és contentatióinkat méltán kívánjuk.

7. Az nemes Erdélyország is sok megbántódásokkal terheltetett az ő felsége birodalmában, kívánjuk azért, hogy azoknak is, per instituendas utrinque commissiones complanatioja és annak effectuatioja legyen, és ennek utána is az jó szomszédság, s az országok confoederatioja megtartassék.

8) Mivel sok időktől fogva való experienciákból megtetstszik, hogy az mi szegény nemzetünket az békeségnél egyéb semmi meg nem tarthatja, elégtelen levén az maga oltalmára, ha az fényes portának kedve leszen hozzá, ő felsége azzal is az békeséget tractáltassa, kiben az mi édes hazánk és az keresztyénségnek javáért mi is, ha kívánni fogják, jó synceritással munkálkodni készek leszünk.

9. Mind ezek jó progressusban indulván, és ha bizonyos reménységek lehet ő kegyelmeknek az több dolgoknak complanáltathatása felől, könnyű leszen ő kegyelmeket az hét vármegegyeknek állapotjáról tudósitanunk. Ha hol penig ugyanarról is kellene declaratiót (*tenni*), vagyon szóval ő kegyelmeknek arról való informatiójok.

És így mind ezeket szóval proponálván ő kegyelmek, bizonyos confoederatiókra nézve írást fölöle be ne adjanak, hanem az mikor kívántatik, szóval ismét iterálhatják az mi kívánságinkat.

Melyeket megértvén palatinus uram ő kegyelme resolutióit, ha mi ellenkeznék azokban az mi méltó kívánságinkkal, igyekezzenek azt jó ratiókkal facilitálni, és az miről instructiójok nem volna, hogy különben végezhetnének, azokról minket is informálni. Kiknek jó véggel, és hasznosan, idvösségesen való effectuálására istentől kívánunk segítséget ő kegyelmeknek. Ipsi in reliquo gratiose propensi manemus, secus non facturi. Datum in arce nostra Sárospatakiensi, die decima septima mensis Iunii anno domini 1644.

G. Rakoczi m. p.

(Hivatalos másolat a gr. Erdődy-féle vörösvári levéltárban.)

IV.

1644. j u n . 20.

Ferdinandus Tertius etc.

Literas vestras de duodecima labentis ad nos datas recepimus, contentaque earundem prout etiam quae praeterea medio cancellarii nostri repraesentari voluisti, clementer intelleximus. Quantum porro ad id, quod in punctis instructionis vobis transmissae ac conditionibus in ea comprehensis difficultates ad consequendam honestam et securam pacem offerri existimetis, neque ea singula eiusmodi obstacula a vobis magis in particulari declarari et opinionem vestram ulterius quoque suggeri quantocyus benigne desideramus. Quinque quidem illa puncta priora, sive conditiones instructionis praemissae, eae viderentur ita necessariae, ut absque armis illis, pax cum ipso aut concludi, aut secura sperari vix possit, relinquas, si non obtinerentur, extra negotium religionis, cuius nullatenus in illo tractatu mentionem fieri quin ad comitia, ubi talia tractari solent, relegare oportebit, pro arbitrio et rerum conditione limitari, vel si et ea obtineri non possent, omnino omitti poterunt, si autem in amnistia quippiam difficultatis emergeret atque adeo pax absque ea concludi et stabiliri nequiret, antequam status publici bonum impediatur, rebusque christianitatis detentione exercitus nostri isthec incommodetur, non sumus alieni si aliter omnino fieri non posset, cum ipsis aliquid amplius atque ultimo etiam priusquam tractatus abrumperetur vel conclusio eius tandui prolongetur, amnistia generalis quoque concedatur, et quidem benignam intentionem et gratiam iam vobis intimatam instituendo cum principe Transilvaniae tractatu, eo dirigi volumus, ut quantocyus pax in hoc regno nostro Hungariae stabiliri et omnia, si non ad meliorem, saltem ad pristinum statum prout fuit ante egressum et eruptionem eiusdem principis, reducerentur, neque in bellum Turcicum cum periculo christianitatis involverentur, quin exercitus ex regno isto Hungariae educi et ad consequendam universalem pacem, in qua salus quoque et permansio dicti regni nostri consistit, utilius applicari valeret; quod quidem institutum ac desiderium cum ut quantocyus effectum suum consequatur, benigne cuperemus, etiamnum a vobis omni cura ac studio id laborari, quatenus princeps ad tractatum adduci possit et negocia cum eodem omni meliori modo accommodarentur.

Quae porro campi marschalco quoque nostro ac reli-

quis commissariis communicari atque etiam ex parte vestra provideri benigne cupimus, at insultus et insolentiae hostis, qui cum exigua militum manu ea attentare videretur, non obstante obsidione civitatis nostrae Cassoviensis, pro dexterritate vestra adhibita sufficienti cautela reprimantur, occasionesque tam libere grassandi tollantur. Caeterum benigna mens et intentio nostra de subsidiis Polonicis non fuit, ut ea prorsus non adhiberentur, sed id solum fideli nostro comiti Stephani Chaki demandaveramus, ut cum nihil aliud eo tum in promissis habuerit, quam quod peracta sepultura primum de eiusmodi auxiliis decerneretur, ad ulteriorem serenissimi regis et procerum resolutionem praestolaretur, interea nihilominus promptae voluntatis ipsorum declarationes fovere animos disponere ac prout bono publico et servitio nostro expediens fore cognoverit, officia interponere dextreque id laborare non intermitteret, imo proxime intimando ut si quam militiam Polonicam in promptu haberet, a fidelitate vestra superinde requisitus ad castra nostra submittere properaret, quas quidem benignas literas nostras una cum paribus vobis incluseramus.*)

Cum autem praemissae sepulturae terminus iam imminet, misso celeriori cursore, serenissimum regem denuo requisivimus, dando etiam in mandatis pro praefato comite Chaki, quatenus negotium hocce, illa occasione tam apud regem, quam proceres subiret, videbitur postulare, adhibita omni diligentia agat, obtentisque auxiliis actutum versus loca a vobis intimata, prout commodius fuerit, pro distrahendis copiis principis habita vobiscum mutua intelligentia in illas partes irrumpat.

Ut autem fidelis noster comes a Puchaim peractis hic confestim negotiis, quantocius revertatur, benigne disposuimus.

Porro quae per novum vezirium Budensem vobis rescribuntur, ex intimatione vestra intelleximus. Circa quae operae pretium existimamus intentionem principis Transylvaniae ex confederationibus cum Suecis et aliis initis manifestam per vos ipsi uberius declarari et capacem reddi, id ipsum etiam legatus noster propediem adornandus ex benigna ordinatione nostra factururus. Gratia nostra caesarea et regia vobis in reliquo benigne propensi manemus. Datum in civitate nra Vienna die vigesima mensis Iunii, anno domini millesimo sexcentesimo quadragesimo quarto.

Ferdinandus m. p.

Stephanus Bosnyak
el. eppus Vespremiensis m. p.
Georgius Orozy m. p.

*) L. Történelmi Társ 1885. 64. köv. II.

(A titkos számjegyekkel írott eredeti a megfejtéssel együtt a kismartoni levéltárban őriztetik. Actorum Palatini Ann. 1644. et 1645. Liber quartus.)

V.

1644. jun. 16.

Esterházy újabb menedéklevele.

Assecuratoria comitis palatini pro principe et eius ablegatis, penes quas Loniai et Szeredi comparuerunt ad tractatum.

Comes Nicolaus Ezterhasi etc. universis et singulis cuiuscunque status, dignitatis, conditionis, et eminentiae hominibus signanter autem militibus tam Germanici quam Hungarici ordinis, et caeteris fidelibus praefatae sac. caes. regiaeque mtis praesentibus notitiam habituris salutem, et quibus interest officii nostri promptitudinem. Cum illmus princeps dnus Georgius Rakoci, regni Transylvaniae princeps, partium regni Hungariae dnus, et Siculorum comes certos suos ablegatos ad nos missurus est; ea propter nos quoque tam praefatum dnum principem quam eiusdem ad nos mittendos ablegatos vigore praesentium assecuratos esse volumus, et volumus, ut dum et quandocunque dictus dnus princeps suos ablegatos ut praefertur ad nos missurus est, iidem ablegati tam per se se videlicet in personis ipsorum, quam cum ipsorum comitiua simul, vel diuissim sive personaliter intelligendo, simul cum omnibus secum habitis, liberum et pacificum ad nos accessum, ac conclusis, vel non conclusis rebus, et negotiis, pariter etiam a nobis usque ad dni dicti principis castra et praesentiam recessum absque omni impedimento vel remora aliqua, iuxta ipsorum voluntatem habituri sunt, sed neque apud nos commorantes, vel revertentes quoquomodo molestabuntur, et si quem, vel quos iidem ablegati apud nos existentes, medio tempore ad praelibatum dnum principem cum literis vel qualitercunque expedituri sunt, cum praescitu tamen nostro, ii quoque tam ad eundem dnum principem eundo, quam illinc revertendo ad praenominatos ablegatos, nullum impedimentum vel damnum a fidelibus vel militibus praelibatae sac. caes. regiaeque mtis vel in personis vel in rebus patientur, sed liber omnino et securus iisdem quoque concedetur abitus et reditus, sine inquisitione vel apertione et perlectione literarum dicti dni principis praecise ad dictos legatos mittendarum, vel a dictis legatis expediendarum. Imo assecuramus praenotatum dnum principem et ablegatos eiusdem de praemissis omnibus et singulis,

bona fide nostra christiana, et auctoritate nostra, a dicta sac. caes. regiaeque mte nobis attributa in nos recipientes harum omnium synceram observationem, ex parte etiam exercitus sac. caes. regiaeque Mtis, Germanici, firmiter praecipiendo committentes et mandantes universis militibus cuiuscunque ordinis et nationis, fidelibusque dictae sac. caes. regiaeque Mtis, quatenus denominatos dicti dni principis ad nos expedientes homines sive ablegatos, et cum iis existentes, neque in personis, neque in rebus, nec quocunque alio modo sive ad nos veniendo, sive apud nos commorando sive a nobis usque ad castra, et praesentiam dicti dni principis, revertendo, turbare, molestare, vel damnificare praesumant, quin potius debito honore afficiant, harum nostrarum vigore testimonio literarum medianti. Praesentibus perlectis exhibentibus restitutis. Datum in castris caesareanis ad civitatem Cassoviensem positis die 16. Iunii, 1644.

(Kismartoni levéltárból. Act. Pal. Libr. IV.)

VI.

1644. j u n. 24.

A sárosi tárgyalások irományai.

a)

Propositiones ablegatorum illmi principis, ac dni Georgii Rakoczy, dei gratia principis Transylvaniae partium regni Hungariae dni et Siculorum comitis de mediis pacis, illmis, revdis, spectibus, et magficis dnis sac. caes. regiaeque Mtis, ablegatis plenipotentariis exhibitae.

Semmit eleitül fogva ez világi jók és boldogságok között buzgóbb indulattal és nagyobb szíve szerént nem kívánt az miklmes urunk ő nga, mint édes hazáját, és megkevesedett, s majd utolsó pusztulásához közelített kedves nemzetét, az ő idejében csendes békességben látni és posteritásra is úgy hagyni, kinek bizonsága ez, hogy midőn csakhamar Erdély fejedelemségének kezdetiben és annak utánna is egy néhány uttal, nagy és méltó okok, és megbántódások adattak volna ő fge birodalmából arra, hogy nemzete békességének maga igaz oltalmával való megháborodására csaknem ugyan kényszerítették, azokat ő nga illendő requisitiókkal, ő fge előtt való instantiákkal, és békeséges mediumokkal kívánta inkább leszállítani, az mint ezekre bizonyosságok, mind maga ő nga, s mind birodalma alatt levők-

nek requisitói, levelei, s mind enni esztendőktől fogvást, minden fegyverfogás nélkül való nagy patientiái.

Noha pedig ezek semmit nem használván, jó szóknál és effectus nélkül való ajánlásoknál egyebet erre nem vött, mindazáltal később volt volna ő nga többet is szenvedni, csak az istennek tiszteletinek, régi szép szabadságának megbántódását, s ezek miatt való gyűlöségek és dissensiók miatt édes nemzetének nyomoruságát, és elfogyatására igyekező jelekért ne kellett volna szegény hazájában fájdalmas szívvel nézni, kiknek, mivel semmi csendes mediumit immár lenni nem látta (az mint erre bizonság csak az 1638. esztendei diaetának actái, és azokban minden complanatio nélkül maradt gravaminák, és azután azok complanatiójára az 17 conditiók szerint rendelt gyűléseknek az regnicolák sok sollicitálása után mind ez ideig való haladéki, azon közben pedig napról-napra többülő, mind lelki testi szabadságban való gravamináknak nevelkedése.) Bizonságul meri istent hinni ő nga, hogy nem az maga méltóságának öregbülése, világi dicsőségének keresése (az mint sokaktól ezzel vádoltatik,) hanem édes hazájának, nemzetének, lelki, testi szabadságának isten segítségével való helyreállítása, szereteti és igyekezeti vette, és ugyan kételenítette ő ngát, hogy mind maga és édes hazája oltalmazó fegyveréhez nyuljon, és másoknak is ezekben segítségeket venné és kívánná egyik hazafiának tartván magát, kit posteritásával együtt édes hazájának minden törvénire és szabadságira való vigyázásnak, és annak állandóságának oltalma egynehány okra nézve méltán illethetett.

Noha pedig ő nga igaz ígyben, és az mellett az úristennek az igaz ígét segítő hatalmában és gondviselésében bizván, nem ismeri megfogyatkozottnak lenni magát ezen igyekezetinek tovább való continuálásában is, de az minthogy ez ideig is kész volt volna ő nga az fegyvert is cum armorum suspensione, mind az jó békesség felől való tractatusnak végeig temperálni, ha palatinus uram ő nga consentiált volna, mostan is minden nyereségnél és győzedelmeknél is nagyobbnak és kíváncsibbnak tartván édes hazája csöndességét és békességét, hogy megmutathassa ő nga isten és az világ előtt, és édes hazája s nemzete közönséges javával egyező békességét és megmaradását néző és czélozó kívánságát lenni, ezeknek mediumi felől ez ide alá megírt punctumokra örömet condescendál.

1. Mivel ő fge az 17 conditiók között arra is obligálta volt magát, hogy minden harmadik esztendőben országgyűlését celebráltat, azután pedig nem csak egy rendbeli oblatiójával, sőt ugyan sub verbo regio írt méltóságos levelével is assecurálta volt az nemes országot, hogy ő fge intra annum celebráltatja

az országgyűlését, haladékinak pedig immár hat esztendeje mult el, ő fge intra breve et certum tempus promulgáltasson és celebráltasson országgyűlését, melyben mindenek az régi mód és szokás szerint minden félelem nélkül compareálhassanak bátorságosan, és szabad voxokat megmondhassák, és megbántódásokat proponálhassák.

2. Az bécsi pacificatióban az 1608. esztendei articulusokban, és annakutánna in conditione diplomatis sexta, mine-mű szabadsága engedtetett legyen az religiónak minden rendek között, világosan kitetszik, abban pedig annakutánna minemű megbántódási lettenek az evangelicus statusnak, kitetszik az 1638. esztendei gyűlésben beadott gravamináiból és suplicatióiból azon evangelicus statusnak, melyek ez ideig is nemcsak minden complanatio nélkül maradtanak, de sőt sokkal többültenek és nehezetteken. Méltóztassék azért ő fge mind azokat tollálni és complanálni cum effectu in futura celebranda diaeta, úgy hogy kiki mind az statusok, mind az szegény község közül, az minemű ususában és exercitiumában volt religiójának, mely usus akkor templomokban celebráltatott, valakik ab anno 1608. azokban megbántódtanak, in pristinum usum et exercitium in integrum restituáltassanak és ezután is se azok, se mások hasonlóképen ne impediáltassanak,

3. Hogy az minemű gravaminái és megbántódási az statusoknak akár in communi akár in privato lőttenek contra conditionem diplomatum regionum, azok azon diaeta alatt complanáltassanak, és az minemű articulusok ab eodem anno effectuatio nélkül maradtanak, azok is effectuáltassanak, az mint ezeket contineálják is az ő fge conditíói az gravamináknak complanálása felől, és az 1638. esztendei articulus: az effectuatio nélkül maradtott articulusok felől.

4. Mivel haszontalanul végeztetnek az articulusok és törvények, ha azoknak observatiójok nincsen, kiből annakutána hatalmas károk, és országoknak pusztulási szoktanak következni, az mint mostan is sokaknak hazájok törvénye és szabadsági ellen való cselekedetek adtanak az fegyverfogásra is alkalmatosságot, kívántatik azért hogy az kik az háborúknak előtte az ország statutumit violálták volna, vagy ennekutánna violálnák, procedáljanak azok ellen, az ilyenek felől az ország statutumiban declarált mód szerint.

5. Mivel religiójok megbántódása és az közönséges haza szabadságának helyre állatása mellett kényszerítették az regnicolák magok régi törvénye szerint oltalmazó fegyverhez nyúlni, ez idő alatt usque ad conclusionem pacis levő minden dolgok in perpetuum oblivionem menvén, hogy azokért senki az regnicolák közül ne impediáltassék, bizonyos és bátorságos

assicuratiójok legyen de facto, melylyel contentusok lehessenek.

6. Az nemes Erdély országa is sok megbántódásokkal terheltetett az ő fge birodalmiból, kívánja azért az mi klmes urunk, hogy azoknak is per instituendas utrinque commissiones complanatiója, és annak effectuatiója legyen, és ennek utánna is az jó szomszédság, és az ország confoederatiója megtartassék.

7. Mivel sok időktől fogván való sok experientiákból megtetszik, hogy az mi szegény nemzetünket az békességnél egyéb semmi meg nem tarthatja, elégtelen levén az maga oltalmára, ha az fényes portának kedve leszen hozzá, ő fge azzal is az békességet tractáltassa, kiben az mi édes hazánk, és az keresztyénségnek javáért, az mi klmes urunk is, ha kívánni fogják, jó sinceritással munkálkodni kész leszen.

8. Mivel édes hazája és nemzete mellett oltalmazó fegyverfogásra sok megbántódásokkal kényszerítettet az mi klmes urunk, és magának is nem kevés iniuriái kéntelenítették erre ő ngát, melyek sok kárában, költségében és fáradságában költenek; ezekért is satisfactiót és contentatiót méltán kíván ő nga.

(A kismartoni ltárban Act. Pal. Libr. IV.)

b)

Anno domini 1644. die 24. Iunii exhibita postulata dominorum ablegatorum principis Transylvaniae domini Georgii Rakoczi, mihi palatino regni Hungariae, et caeteris a sua caesarea regia maiestate ad praesentem tractatum adiunctis commissariis accepimus, intelleximus et ruminavimus.

Először is azért, az mi az Kegyelmetek beadott iratának praefatióját illeti, azoknak minden punctjára igen clare és bőven felelhetnénk; látja is mind isten, s mind az világ, hogy erre az mostani indulásra és háborura s országunknak romlására és pusztulására semminemű okot nem adott ő felsége, sem pedig az ő felsége hívei, hanem minden méltó ok nélkül bántódott meg mind maga méltósága, mind országa s mind hívei ő felségének, kiért méltán is vötte volt fegyverét ő felsége kezében, és azt igaz ígyben, s méltóságának, híveinek s országának oltalmára csaknem szükségképen tovább is kellett volna vinnünk, mindazáltal látván ő felsége ez szegény országnak és hazának ily nagy romlását és pusztulását, ki miatt utolsó veszedelemben is eshetnénk, szokott kegyelmességét inkább

kivánta nyútani, s ez mostani bátorságnak békességgel való lecsendesítését, hogysem fegyverrel való vindicta prosecutióját, az kiben egyébaránt mind méltó oka s mind módja is lehetett volna ő felségének, condescendált mindazáltal ő felsége kegyelmesen az jó egyességre és békességre, rövideden úgy is akaránk resolválnunk az ő felsége nekünk adatott authoritásával az Kegyelmetek által beadott punctumokat.

Az első, második, harmadik és negyedik beadott punctumi Kegyelmeteknek, nem magát ő kegyelmét az fejedelmet, sem minket, hanem az egész országot, és annak minden statusit illeti, s most mi itt együtt levén, miképen bocsátkozhassunk azokról való valami magános végezökre, nem látjuk, holott az ország közönséges dolgaiban, maga is az fejedelem ő kegyelme csak ex statu uno unum membrum; hogy pedig ő kegyelme ezekhez úgy szóljon, mint Erdélynek fejedelme, az ki az isten ítéletiből az mi természet szerént való ellenségünknek az töröknek birodalma és hatalma alatt vagyon, nem értjük mint kelljen ő kegyelmének is ezekben az kívánságokban bocsátkozni s az szerént mi is, valjon micsoda temeritással nyulhatnánk azoknak tractájához, az hol sem küldetvén, sem rendelvén az országtúl, arra nem vagyunk, nem látjuk azt is, s nem is efféle magános tractát néznek azok, hanem országgyűlését, s ott is cum solenni frequentia regnicolarum kellek mind azokat in ordine redigálni, melyet hogy kegyelmesen most mingyárt megcsendesedvén szegény hazánk állapotja, úgy tetszvéen ennyi pusztulásunk és káraink után is az regnicoláknak, hogy ő felsége gyűlést hirdettessen, arról bátorságosan assecurálhatjuk, s assecuráljuk is status regni és az fejedelmet is, hogy ő felsége primo quoque tempore meg fogja szolgáltatni az országgyűlését, és iuxta constitutiones, iura, et libertates nostras kegyelmesen meghallgatja minden rendeknek az ő méltó panaszokat, és ugyan azoknak erejük szerént kegyelmesen mind azokat igazításban is veszi, melyet úgy hiszszük és tudunk, hogy ez elmúlt gyűlésen is kész volt volna ő felsége igazításban venni s mind azokat az kérdésben való dolgokat, de arról az regnicolák töttek bizonytságot, hogy nem ő felsége, hanem az regnicolákon mult legyen el az az utolsó gyűlésnek is végben vitele.

Az ötödik punctumját, a mi nézi Kegyelmeteknek, igen nagy és méltó consideratiók vadnak, úgy mint az amnistia dolgában, talán egyik fő oka az országban levő háboruknak is az csinálója, ki ennek a szegény hazának és nemzetének is utolsó excidiomját nézi, nem is látjuk, miképen hol mindegy sorban vennénk ezeket is, holott némelyek mindenestül csak az szabad praedának örülvén, úgy fogtanak fegyvert ő felsége és

hívei ellen, némelyek pedig félelmekből és rettegésből, némelyek fegyvernek való kényszerítésből. Tetszenék azért nekünk, s úgy is kívántatik lenni, hogy az kik avagy szolgák voltak, avagy félelmekből, avagy pedig kényszerítésből hajlottak legyen el noha a constantiát azoktól is méltán megkívánhatta volna ő felsége, mindazáltal generalis amnistia adatik azoknak. Az kik pedig csak szintén préda kedvéért támadtak legyen urok és fejedelmek ellen fel, felebarátjoknak és szomszédjoknak dulására és pusztulására, azokra általánosan ki nem terjedhetne az amnistia.

Az mi az hatodik punctumot illeti, méltó és illendő dolognak ítültük mi is, és az mi kegyelmes urunk ő felsége nekünk adatott authoritásából assecuráljuk ő kegyelmeket az erdélyi statusokat, hogy ha mi igazításra való dolgok leszen ő kegyelmeknek az erdélyi statusoknak, kész leszen ő felsége azokat per instituendos utrinque commissarios complanáltatni és azokat effectuáltatni is. Azont művelvén az fejedelem ő kegyelme, és az statusok is az magok részéről, ha az magyarországiaknak mi injuriájok volna, az más részről, és csak az ő kegyelmek részéről mint eddig fogvatkozást ne tegyenek ezután is, az jó szomszédtság és békesség innét megtartatik.

Az hetedik punctumot az mi illeti, igaz dolog, hogy az békességnél egyéb azt az szegény Magyarországot meg nem tartja, de szomorú dolog nézni, hogy mikor mástul békessége volna is, maga csinál háborut magának, s maga fogyatja magát, nagy gondja volt és vagyon azért ő felségének mind ennyi distractiói között is az törökkel való békességre, az mint im három esztendeje vagyon az utolsó velek való szőnyi tractának és végezésnek is, ki ő felségének sok és nagy költségében is állott, ki noha finalis végezésben is ment volt, de nem tudjuk. micsoda portán való, holmi ad partem való tracták és kívánságok ugyan magunk nemzete által töttek valami csorbát abban is. Im most is azért nagy költséggel és ajándékokkal késztetí főkövetit ő felsége az portára, minden uton és módon azon vagyon, hogy külső és belső háboruságát országának békességre hozza, kibén minden rendek bizonyosak lehetnek s talán eddig meg is indult Bécsből.

Az utolsó és nyolczadik punctumhoz nem örömet szólnunk, hogy bántást ne szerezzünk véle, noha volna mit exaggerálnunk, és mind in communi s mind in privato megbecsülhetetlen kárainkat az világ eleibe szerezhethénk, de azt sem műveljük, s erre sem mehetünk ő felségének authoritásának nagy diminutiójával.

(A vörösvári levéltárban levő minútáról.)

c)

Propositiones palatini regni Hungariae ac caeterorum sacrae caesareae regiaeque maiestatis, ad praesentem tractatum pacis adiunctorum dominorum commissariorum de mediis pacis magnifico ac generosis dominis illustrissimodomini principis Transylvaniae ablegatis commissariis, nomine dictae sacrae caesareae regiaeque maiestatis exhibitae.

Cum illustrissimus princeps Transylvaniae, nulla prorsus ex parte sacrae caesareae regiaeque maiestatis domini nostri clementissimi vel fidelium suorum, eidem domino principi, teste deo et toto mundo, data occasione, regnum hoc Hungariae tot praeteritorum temporum cladibus afflictum, infestis armis invasisset, periculosisque difficultatibus, tumultibus ac bellis involvisset, suaeque caesareae et regiae maiestatis auctoritatem, communem regni tranquillitatem ac fideles eiusdem gravissimis iniuriis lacessitus fuisset, in grave derogamen auctoritatis eiusdem sacrae caesareae regiaeque maiestatis fideliumque suorum ac istius regni Hungariae vastationem et ruinam. Quocirca sua quoque sacra caesarea et regia maiestas pro vindicanda auctoritate sua tuendoque iurie suo regio a deo accepto, ac defensione fidelium suorum et populorum a deo sibi divinitus commissorum, merito, sane omnium iudicio arma defensiva in manum accipere potuit potuissetque arma haec et debuisset necessario, in defensionem auctoritatis ac iustae causae suae fideliumque suorum, ac regni ulterius promovere ut scilicet propulsata hac hostilitate, regnum pristinae quieti ac tranquillitati restitueretur, fidelesque sui in suis privilegiis, libertatibus et immunitatibus conservarentur. Nihilominus eadem sacra caesarea regiaeque maiestas, miserta tot calamitatibus et afflictionibus praefati sui regni Hungariae, fideliumque suorum, ad declarandam benignam propensionem suam erga hoc suum regnum et fideles suos, ac ipsum quoque dominum principem Transylvaniae, praesentes regni Hungariae motus, ac tempestates, ingruentiaque bellorum pericula, pacifica potius ac quieta transactione, quam armorum strepitu componi ac sedavi benigne cupiens, eadem sacra caesarea regiaeque maiestas, ad sequentia pacificationis puncta gratiose condescendit.

Primo. Ut princeps ex ditionibus suae maiestatis caesareae et regiae, statim absque omni sacrae coronae et regnicolarum damno excedat, et militem dimittat, confiniaque et loca per ipsum occupata deserat ac relinquat, ex iisdem vero confiniis tormenta et alia ablata restituat.

Secundo. Ut posthac ad negotia Hungarica se, tanquam princeps Transylvaniae, non immisceat, cum non desit modus suae maiestati caesareae et regiae, cum fidelibus suis regnicolis iuxta eorum iura et consuetudines agendi.

Tertio. Ut omnibus foederibus cum Gallis, Svecis, aliisque pactis et conclusis renunciaret, suamque maiestatem assecuteret, quod cum hostibus eiusdem, et augustissimae Domus Austriacae deinceps nullum foedus inibit, aut occultas correspondencias et tractatus habebit, neque publicum regni Hungariae, ac aliarum suae maiestatis ditionum quietem et tranquillitatem turbabit.

Quarto. Ut ad ea observanda ac tam per se, quam per suos adimplenda, se se diplomate suo et iuramento corporali obligabit, ac priorum quoque diplomatum et tractatum conditiones illese et inviolabiliter observabit.

Quinto. Status et ordines Transylvaniae se se peculiari diplomate obligabunt, quod non solum ullam deinceps contra suam maiestatem, eiusque regna ac ditiones hostilitatem attentabunt, utrum etiam volente principe, non sint admissuri, ut quicquam adversi, contra suam maiestatem, fidelesque eius molitur contra foedera, tam vigore diplomatum priorum, quam liberae electionis ipsis concessae. Memores etiam quod publica ipsorum quies et tranquillitas, nonnisi ex pacato et florenti statu regnorum et provinciarum suae maiestatis dependeret.

Sexto. Ut deinceps Transylvani in iustis ipsorum iuribus et libertatibus per principem conserventur.

Septimo. Ut dominus principes damna per praesentem motum, fidelibus suae maiestatis regnicolis, sive in Hungaria, sive in Transylvania ac ipsi sacrae coronae illata, ac sumptus in expeditionem bellicam erogatos, prout etiam proventus et redditus suae maiestatis, in regno medio tempore perceptos refundat.

Octavo. Ut Transylvanis tum causa studiorum, tum etiam ad servitia suae maiestatis, tam iis, qui bona stabilia sub corona regni haberent, quam aliis, ex Transylvania exeundi ac redeundi facultas, quodocumque voluerint, sit concessa.

Nono. Ne dominus princeps in Hungaria, sicut hactenus, tanto numero obligatos servitores familiaresque deinceps habeat, praeter officiales ad gubernationem et administrationem bonorum necessarios, et paucos alios, neque ullus alius, sine expressa licentia suae maiestatis, vel palatini aut generalis Cassoviensis licentia, conventionem domini principis acci-

pere audeat, neque in Transylvaniam, absque praescitu eorum se conferre praesumat.

Ultimo. Quod peractis tractatibus, et conclusa pace, post elapsos tres menses, dominus princeps, sicuti ipsi quoque status et ordines Transylvaniae, homines ac nuncios suos primarios, ad suam maiestatem cum diplomatibus suis expedient. Nihilominus tamen pax utrinque firmiter et inviolabiliter observabitur.

(Egykoru másolata, mely Szalárdy írása, a vörösvári gr. Erdődy-féle levéltárban, hol egy másik másolata is őriztetik.)

VII.

1644. jun. 24.

Palatinus uram ő nagysága beszélgetési.

Császár ő felsége ellen hadakozásról való propositumát véghez akarván vinni, indulása előtt elmélkedett Nagyságod arrúl, római császár ő felsége sok esztendőktől hadakozáshoz szokott erős hadainak dissipálását mint viszi véghez.

Az én kegyelmes uramnak ő nagyságának ez propositumának véghezviteliben oly akadályok nem történhetnek, melyről hadra való indulása előtt elmélkedési nem voltak volna, melyet könnyen sérínységgel igazgat Nagyságod.

P. Véghez vívin ugyan Nagyságod annyiban dolgát, hogy ez kűs hadát császár ő felségének bár visszakergetné is, oly kűs armadája ő felségének nyugszik Morvában vigyáztván mind Magyarország felől való ellenségire, mind svétekre, hogy egyszeri parancsolatjára császár ő felségének minden késedelem nélkül kelnek fel életek fogyásáig, vitézkednek ő felsége hűsége mellett; mely kűs haddal való kínálásáról írt küldött parancsolatja császár ő felségének Szendrőhöz érkezett, de ez segítséget nem hogy kívánná, de dolgát véghez vívin Nagyságod ellen, találhasson csak abban módot, mint vihesse Nímetországra ők es ezeket.

Mírt kell császár ő felségének tehát Morvában az erősegeket Alamucztot a többit az ellenségnek birni azokból orszagát pusztítani.

P. A ki hamarább való segítsége császár ő felsége hadainak gróf Homonnai János, Csáki István tizenkét ezer számú lengyelekkel a határban volnának, melyre igen nehezen bírhatta őket, hogy addig ki ne júnének, miglen császár ő felségétől ordinanciát nem vennének, várakoznak csak ordinancia után.

Kisz alkalmatosság, Nagyságos uram, az töröknek lengyel király ő felsége ellen az hadakozásra, hogy ha lengyel segítség az erdélyi vitézek ellen jó ki az erdélyi határban. Más az eddig is, hogy ha Nagyságod akarta kívánta volna derekas török erőt kihozni, eddig mi történhetett volna, Magyarországon tovább is hatott volna ereje, mind azáltal az szükség, ha úgy kívánja, nem tizenkét ezer számú leszen egynehány napok alatt. — Végezte szavait el ő nagysága eddig való pusztulását is Magyarországnak mikor felejtik el, isten tudja.

(Egykoru példány a gr. Erdődy-féle vörösvári levéltárban.)

VIII.

1644. jun. vége.

a)

Assecuratoriae ablegatorum principis, de induciis, verum tamen re nihil fuit.

Nos etc. Damus pro memoria, quod posteaquam nos causa tractatus pacis, compositionisque moderni istius motus Hungarici ad illum comitem, ac dnum regni Hungariae palatinum (titulus) caeterosque dictae sac. caes. regiaeque mtis, ad eundem tractatum ablegatos commissarios plenipotentiariorum expediti fuisset; hoc cum iisdem sac. caes. regiaeque mtis legatis et commissariis habita mutua intelligentia, ut pacis tractatus initium sine strepitu armorum commodius habere posset, consensimus in eo. In primis quidem, ut sint suspensiones armorum, sive induciae tantisper, donec nos a praefato illmo dno principe superinde resolutionem habuerimus, qua resolutione habita, an hae armorum suspensiones et induciae postmodum confirmari debeant, pendebit ex utriusque partis voluntate, dissolutio vero earundem ex voluntate alterutrius. Deinde ut hae induciae sive armorum suspensiones sint ab utraque parte, obligentque eam, eique adhaerentes, quorum scilicet ad notitiam devenire poterint, quemadmodum ex utraque parte publicari etiam debebunt, nullam vero medio tempore hostilitatem fideles et exercitus praenotati dni Transylvaniae principis, horum notitiam habentes contra arces, fidelesque et armadam repetitae sac. caes. regiaeque mtis hostilitatem attentabunt, quemadmodum e contra fideles et armada suae caes. et reg. mtis, contra arces et fideles dicti dni principis, ciuitatesque fidelitati eius adhaerentes, patrabunt et exercebunt. Item ut utraque pars liberum habeat passum suos de hisce induciis informandi, et certificandi intra tempus praemissum.

Ad quae omnia praemissa obseruanda, cum generalis et capitanei, dicti illmi dni principis nostri, se se nobis bona fide obligassent, quod ea omnia ex consensu etiam, et de voluntate nostra, ac quantum in nobis fuerit, obseruabuntur, dictos praelibatae sac. caes. regiaeque mtis dnos commissarios praesentium per vigorem bona fide assecuramus.

(Kismartoni levéltárban Act. Pal. Libr. IV.)

b)

Assecuratoriae palatini super induciis, sed expeditio non fuit.

Nos comes ect. Damus pro memoria etc. Quod postquam illmus dnus princeps Georgius Rakoci (titulus) legatos suos mfcum dnum Sigismundum Lonja de Nagy-Lonya, ac gen. dnos Stephanum Szeredi et Andream Klubusiczki, causa tractatus pacis, compositionisque moderni istius status Hungarici, ad nos expediuisset. Nos cum isidem dicti dni principis legatis habita mutua intelligentia ut pacis tractatus initium sine strepitu armorum commodius fieri possit, conclusimus: Inprimis quidem ut sint suspensiones armorum siue induciae tantisper, donec dicti dni legati a praefato dno principe superinde resolutionem habuerint, qua resolutione habita, an hae armorum suspensiones vel induciae postmodum confirmari debeant, pendebit ex utriusque partis voluntate, dissolutio vero earundem ex voluntate alterutrius. Deinde ut hae induciae sive armorum suspensiones sint ab utraque parte, obligentque eam, eique adhaerentes, quorum scilicet ad notitiam deuenire poterit, quemadmodum ex utraque parte publicari etiam debebunt, nullam vero medio tempore hostilitatem fideles et armata suae caes. et reg. mtis, contra arces et fideles dicti dni principis, ciuitatesque fidelitati eius adhaerentes, patrabunt et exercebunt, quemadmodum e contra quoque neque fideles et exercitus prealibati dni principis contra arces fidelesque et armadam repetitae caes. regiaeque mtis, ullam hostilitatem attentabunt. Item utraque pars liberum habeat passum, suos de hisce induciis informandi et certificandi hominibusque eius cum literis hinc inde eundi, et redeundi de commeatibusque pariter prouidendi.

(Kismartoni levéltárból Act. Pal. Lib. IV.)

IX.

1644. júl. 6.

Magnifice domine affinis observandissime.

Kegyelmetek megbízá magát, a mint látom, s félbe hagyja a tractát, meszszenek látszott talám Kegyelmeteknek utánunk jönni, maga, úgy tetszik, eleget mulatozánk Szepesbe. Én bizony Kemény János uram és Bakostól vagy mástól való féltemben Sárosról sem jöttem volna el, de más annak az oka, a miért mi recipiáltuk most magunkat, a mint mondtam is, úgy értem pedig, hogy szintén akkor is, a mig Sároson voltunk, valami svécziai követ volt a várban, kit ha mikor tudtunk volna, különben nyultunk volna bizony hozzá, ha ugyan köröm szakadással lött volna is meg, hogysen mint magoktól próbálgatják valami kevés gyalog, de az ő jó szerencséje, hogy titkon volt tőlünk. Dorstensohnnak is intercipiáltuk mostan levelét, melyet az olomuczi commendantnak írt volna, kiben hagyja neki, hogy biztassa segítséggel az fejedelmet ő kegyelmét, s intercipiálták az commendant levelét is, melyet Pucham uram hozott ide, de az minemű állapattal a danusok miatt a svekusok messze vagynak, bizony kellene magoknak is az segítség, s arra nézve is tartja ő függőben s biztatásban a fejedelmet. Lássá azért ő kegyelme s Kegyelmetek is, ha most is úgy-e jobb, hogy oda függesztvén elméjét, utolsó minát hozzon ez szegény országnak, a kihez bizony igen közel vagyon, mert félek rajta, hogy be ne teljesedjék azon mondásom, annyi erőt vonson Kegyelmetek ujonnan a nyakába, hogy jajjal tölti meg utána az országot, s magának is veszélyt hoz vele. A hol Kegyelmetek valami egy privatus bolond pap indiscretus zelusán kapott, s nagyon publicálja ellenünk, hogy mint akarják az kassai szentegyháztúl foglalni, s holmit egyebet, nem tartom derék considerationnak Kegyelmetektől, mert egy ember csak egy ember, s ha ő az magános affectusát papirosra kenné is, nem következik belőle, hogy úgy kellessék annak lenni, a mint azt is egy pap találta volt maga gondolatlanul mondani, hogy jobb volna haereditariumává tenni Magyarországot az ausztriai háznak, de minthogy sem ő felsége, sem communiter azt soha nem kívánta s nem intendáltuk, miért kell rajta építeni, úgy ez is az szentegyház foglalásának egy embertől való említése erdőt nem csinált; hanem hogy olyan nagyra akarja vinni Kegyelmetek, megtetszik, hogy lázadásra való igyekezet, és causa non causa a kákán való csomókeresés. Én azért abba hagyhatom az dolgot, s nem fárasztom magamat leszállításá-

ban ez nagy veszedelemnek, ha Kegyelmeteknek úgy tetszik jobban. Éltesse isten Kegyelmedet. Ex castris caesareis ad Vasócz positis 6. Iulii 1644.

Magnificae Dominationis Vestrae

affinis benevolus
ad serviendum paratus
comes N. Esterházi.

Külczim : Magnifico domino Sigismundo Lónyay de Nagy-Lónya ect. domino affini observandissimo.

(Eredetije a m. k. kamarai levéltárban.)

III.

A tokaji részgyűlés.

Fejérpataky elindulása előtt már rosszabbra fordult a fejedelem hadi szerencséje. Murány elvesztése érzékeny csapás volt rá nézve, Csáky lengyeleinek megérkezése lehetővé tette a császáriaknak, hogy támadólag lépjenek fel, s Kemény visszafordulva »hátán hozta az ellenséget.« De mind ez nem lendített a béke ügyén, valamint az Esterházy és Lónyay, s viszont, az Esterházy és Kemény, a fejedelmi had vezére közt megszakítás nélkül folyó levelezés sem vitte azt elébb. Mindenik fél békés hajlamaira hivatkozott, szemrehányást tett a másiknak, hogy miatta nem jöhet az létre. E perczen azonban mégis nem a megvert Rákóczy, hanem a diadalmas Ferdinánd óhajtotta azt inkább. Szerette volna megelőzni Rákóczynak a svédekkel való egyesülését, — mert tudta, hogy akkor drágább ára lesz a békének — de áldozatra azért nem volt hajlandó. Pedig tisztaban lehetett volna azzal, hogy a halasztás csak Rákóczynak fog hasznára válni.

Mikor Fejérpataky, mint a kassai gyűlés követe, Bécsbe ment, hogy a császárnak előterjesztést tegyen a megszakadt békealkudozások folytatására vonatkozólag, Rákóczy is írt Esterházy-nak, kijelentve, hogy ő is kész a méltányos békére, s ki is nevezi biztosait, csak küldjenek hozzá ezek számára menedékleveleket. Míg a nádor Bécsben tett előterjesztést, abban idő telt, — de már aug. 21-ről értesítette a fejedelmet, hogy a császár »szokott kegyelmességéből,« megengedte, hogy a Sárosban megkezdett

tractatust »újabbán beállassa s foiytassa,« s a tárgyalások folytatásának napjául szeptember 14-ét s helyéül Nagy-Szombatot tűzte ki. De az idő igen rövid volt: s Rákóczy felhívására a nádor beleegyezett, hogy a határidő szeptember 30-áig halasztassék — csak arra kérte azt, hogy siessen mind saját, mind regnicolák biztosainak felküldésével. Ezzel a tárgyalások folytatásának kérdése el volt döntve.

Rákóczynak ez a határidő is rövid volt. Neki több megfontolni valója volt. A megyék nem voltak ugyan idegenek azokat az előnyöket megszerezni, melyeket Rákóczy támadásától várhattak, de maga a hadjárat terhökre volt. Ha már a hatalmas Bethlen sem birt velek — még inkább számított a viszonyokkal az óvatos Rákóczy. Mialatt tehát a nádorral modus vivendit kerestek, hogy a hadakozást se szakítsák félbe — mert a császár eleinte azt követelte, hogy a fejedelem hadait vonja ki az országból — és a tárgyalásokat is folytathassák, Rákóczy elhatározta, az alkudozásokba továbbra is bevonni a megszállva tartott részeket, s e czélból a felső-magyarországi megyéket és városokat részgyűlésre hívta meg Tokajba, hogy a béketárgyalások végett Nagy-Szombathba küldendő követei számára az utasításokat ezzel egyetértve állapítsa meg.

Ez alatt a fejedelem megállapodott abban, hogy a tárgyalásokat épen az által fogja folytatni, ki azokat eddig is vezette, Lónyay által (I. sz.), s őt e czélból magához hívatta. (II. sz.) Ferdinánd pedig kinevezte biztosait s azokat utasítással látta el. (II. sz.) Esterházy viszont azon munkált, hogy a városokat s megyéket békés hangulatra bírja, s az ezekhez intézett körlevelében (Toldy: Esterházy élete, 327.) kijelenté, hogy a császár manifestumában ígért amnestia határideje meghosszabbított. Nem is eredménytelenül, mert a megyék utasíták követeket, hogy a részgyűlésen a béke érdekében emeljenek szót. (IV. sz.) Egy okkal több, hogy erre Rákóczy is késznek mutassa magát, s még a gyanut is igyekezzék elhárítani magától, mintha ő attól legkevésbbé is idegen volna. Október 4-én a tokaji gyűlés előestéjén tudatta a nádorral, hogy, miután a császár beleegyezett abba, hogy a tárgyalások fegyver alatt is folytattassanak, ő 3—4 nap alatt követeit útnak fogja indítani. (VI. sz.)

Épen ezen napok alatt nyilatkozott a tokaji gyűlés. Abban, hogy a béke létrejöttét akarja, Ferdinándra nézve kedvezően hangzott a gyűlés nyilatkozata, de hogy minő módok és feltételek alatt akarja a békét, arra nézve Rákóczyval értett egyet. A mint Fejérpataky Márton megtette jelentését bécsi utjáról, s bemutatta a császár válaszát, a fejedelem is kijelenté, hogy ki-nevezte követeit, egytől-egyig magyarországi urakat, s ezek névsorát felolvasta, a gyűlés is elkészíté feliratát a császárhoz, s a pontokat, melyek alatt a békét megkötni óhajtanák, (VII. sz.) s maga részéről is megválasztá követeit.

I.

1644. sept. 12.

Generose domine tanquam frater confidentissime.

Servitorum meorum paratissimum commendationem.

Isten minden jókkal áldja Kegyelmedet.

Írtam vala ezelőtt harmadnappal is Kegyelmednek, urunk ő nagysága postájától, nem tudom, ha megadták-e Kegyelmednek levelemet, avagy nem; mivel penig örömet érteném ez előttem álló dolgaimban, úgy mint az szegény testeknek temetésében, mihez kelletnék magamat alkalmaztatnom, mind ezelőtti ő nagysága kegyelmes parancsolatjához képest, melyben udvarhoz való sietisémet parancsolta vala, s mind penig azoltátúl fogva hallott külömb-külobbféle változó hírekhöz képest, az melyek ide körülöttünk circumferáltatnak, akarám Kegyelmedet mind azok felől ezen meghitt jámbor szolgám által ujjobban megtalálnom. Kérem azért Kegyelmedet, mint régi jó akaró uramat s atyámfiat, mind az köztünk való régi confidentia szerént, s mind penig, hogy talán egyébképen is nem leszen ártalmas, ha én is valami bizonyost érthetek, tudósítson, miben vagynak bizonyosan mindkét felől való hadaknak állapotja, és Fejérpataki uram is, minemű válaszszaal érkezhett meg, s hozott-e nekem is valami levelet palatinus uramtól ő nagyságától, mivel tudván urunknak ő nagyságának számtalan distractióit, nem merem ő nagyságát ez tudakozással bántanom, örömet ahoz alkalmaztatnám én is mind magamat, mind az közönséges állapotokban való provisiómot. Azt is örömet érteném, ezelőtti instantiámra mit obtineálhata Kegyelmed az mi kegyelmes urunktól az előttem levő temetések véghezvitelére való könyörgésemben, az ki immár sok időtül fogva mind az emberek itéletire, mind fiui és atya-

fiui kötelességemre nézve, nagy terhemre lévén, míg hosszabb várakozásnak kellene lenni, örömet letenném magamról ez gondviselést, immár, az minthogy szintén indulóban is vagyok szegény Praepostvári uram temetésére, s ha lehetne az másikat is nem örömet mulatnám el annakutána; mindezekben azért az Kegyelmed jó tetszését, informatióját és jó akaratját várom, melyet Kegyelmednek megszolgálnom igyekezem. Tartsa isten Kegyelmedet jó egészségben. Ex Medgyes 12. Septembris 1644.

Generosae Dominationis Vestrae

frater et vicinus

fideliter addictissimus

Sigismundus Lónyay m. p.

Parancsolja ugyan az mi kegyelmes urunk ő nagysága, hogy tractatusra készüljünk, s könnyebb vala mégis fegyver között is közelebb tractálni, noha bizony az is sok szerencséken forgata bennünket, de mint lehessen messzebb fegyver között tractálni bátorságosan, hogy ide haza is addig bátorságosok lehessünk induciák nélkül, én fel nem érem elmémmel; örömet az Kegyelmed informatióját érteném, eddig való actáiból az ott való állapotoknak és híreknek. Kegyelmednek megszolgálom, ha miről tudósíthat.

Külső: Generoso domino Stephano Cassai, illustrissimi ac cel-sissimi domini domini Transylvaniae principis consiliario ac per regnum Transylvaniae magistro prothonotario etc. domino tanquam fratri confidentissimo.

(Eredetije a m. kir. kamarai levéltárban.)

II.

1644. szept. 12.

a)

Nos Ferdinandus Tertius dei gratia electus Romanorum imperator semper augustus, ac Germaniae, Hungariae, Boemiae, Dalmatiae, Croatiae, Sclavoniaeque etc. rex, archidux Austriae, dux Burgundiae, Brabantiae, Styriae, Carinthiae, Carnioliae, marchio Moraviae, comes Habsburgi, Tyrolis et Gortiae etc. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit universis. Quod cum nos benigne animaduertamus agnoscamusque regii muneris esse, cumprimisque competere, ut pro salute et permansione gentium et populorum sibi diuina ordinatione commissorum excubando, nihil eorum quae in utilitatem ipsorum regnorum et ditionum sibi subditarum conserua-

tionem, stabilimentum et commodum vergerent, procurandum intermitteretur. Hinc est, quod nos quoque inclyti huius regni nostri Hungariae, nobis cumprimis chari optimam constitutionem et florentem statum promota esse cupientes, ad componendas sedandasque praesentes turbas et periculosorum secessuum ac eventuum motus, quibus non sine animi nostri dolore ipsum regnum conflictari animaduertimus, omnia idonea media modosque, quibus id consequi possit, adhibita esse summo conatu et desiderio intenderimus. Id ipsum itaque in praesentiarum necessarium rati, ne a partibus nostris quippiam desideraretur, fideles nostros nobis syncere dilectos, spectabiles ac magcos, comitem Nicolaum Ezterhasy de Galantha, perpetuum de Frakno, ac comitatum Soproniensis, Zoliensis et de Beregh supremum comitem, regni nostri Hungariae palatinum, iudicemque Cumanorum, equitem aurei velleris, locumtenentem, camerarium et consiliarium nostrum intimum; Rudolphum comitem a Tieffenbach, dominum in Mayrhoften, Tyrnholtz, Ziserstorff, Tyrnkrath, Ebenthal, Höfflein et Krumburgh, equitem aurei velleris, consiliarium nostrum intimum, camerarium et supremum rei armamentariae praefectum; comitem Ladislaum de Chyak, sacri Romani imperii equitem, ianitorum nostrorum regalium in Hungaria magistrum, consiliariumque et camerarium ac praesidiorum Leuensis et Papensis supremum capitaneum nostrum; Gerhardum a Questembergh, liberum baronem in Jaromirschitz, Pauschitz, Rappolttenkirchen, Petschau et Dernburgh, consiliarium nostrum bellicum aulicum; Thomam Mikulich de Brukonoucz personalis praesentiae nostrae regiae in iudiciis locumtenentem, et consiliarium nostrum; venerabilem Stephanum Rohonczy abbatem de Zalaúár, et egregium Casparem Lippay de Zombor, praefati comitis palatini prothonotarium, destinauimus, quibus etiam de iis, quae ad stabiliendam pacem et publicam dicti regni nostri Hungariae quietem et tranquillitatem spectant, cum principè Transylvaniae, Georgio Rakoczy, agendi, tractandi, concludendique dedimus plenam, atque omnimodam potestatis facultatem et auctoritatem. Promittentes ea omnia, quae vigore harum plenipotentiarum nostrarum litterarum cum dicto principe, nomine nostro ad effectum stabiliendae pacis, coniunctim vel separatim, ita ut si quos ex iis, ob incidentia legitima impedimenta abesse contigerit, reliqui nihilominus Tyrnaviae praesentes, acturi, tractaturi et conclusuri sint, nos quoque accepturos, pro ratoque et firmo habituros esse, imo damus et promittimus, harum nostrarum vigore et testimonio litterarum. Datum in castro nostro Eberstorff, die duodecima mensis Septembris, anno dni millesimo sexcentesimo

quadragésimo quarto. Regnorum nostrorum romani octauo Hungariae et reliquorum decimo nono, Bohemiae vero anno decimo quarto.

Ferdinandus m. p.

Georgius Szelepcheny
(P. H.) elec. eppus Wesprimiensis m. p.
Georgius Orosy m. p.

(Kismartoni levéltár. Act. Pal. 1644. 1645. lib. 4. Nro. 40.)

b)

Ferdinandus Tertius dei gratia electus Romanorum imperator semper augustus ac Germaniae, Hungariae, Bohemiae etc. rex etc.

INSTRUCTIO

pro fidelibus nostris spectabilibus et magnificis comite Nicolao Eszterházy de Galantha, perpetuo de Fraknó ac comitatum Soproniensis, Zoliensis et de Beregh supremo comite, regni nostri Hungariae palatino, iudice Cumanorum, equite aurei velleris, locumtenente, camerario ac consiliario nostro intimo, Rudolpho comite a Tieffenbach, domino in Mayrhoften, Tyrnholtz, Ziserstorff, Tyrnkruth, Ebenthall, Höfflein et Krumburgh, equite aurei velleris, consiliario nro intimo et supremo rei armamentariae praefecto, comite Ladislao de Chák, sacri Romani imperii equite, ianitorum nrorum regalium in Hungaria magistro, consiliarioque et camerario ac praesidiorum Levensis et Papensis supremo capitaneo nro, Gerhardo a Questembergh, libero barone in Iaromirschitz, Pauschitz, Rappoltkirchen, Petschaw et Derneburgh, consiliario nro bellico aulico, Thoma Mikulich de Brukonovcz, personalis praesentiae nrae regiae in iudiciis locumtenente et consiliario nro, venerabile Stephano Rohonczy abbate de Zalavár et egregio Caspate Lippay de Zombor, praefati comitis palatini prothonotario ad tractatum cum principe Transylvaniae destinatis commissariis data.

Posteaquam suae maiestati ex intimatione dicti comitis palatini innotuisset principem Transylvaniae ad reassumendum et continuandum cum ipso pacis tractatum, certos suos commissarios destinasse, eosdemque in certum locum, ubi suae maiestati visum fuerit, sese ablegaturum declarasse, sua quoque maiestas ad contestandam benignam propensionem ac voluntatem praesentes regni Hungariae motus ac tempestates, ingruentiaque bellorum pericula, pacifica potius et quieta

transactione, quam armorum strepitu componi ac sedari cupiens, et ut regnum ipsum a vastitate et excidio liberetur, benigne ad habendum et continuandum ipsum tractatum consentiens, locum quidem eiusmodi tractatum civitatem Tyrnaviensem destinavit, terminum diem decimum quartum currentis mensis Septembris praefixit, commissarios autem praefatos deputavit, eisdemque pro ipsorum fidelitatis studiis, synceritate, sufficientique dexteritate hoc munus deferendum et pro instructione sequentia puncta consignari clementer voluit.

Imprimis curandum ipsis omni studio erit adlaborandumque, ut princeps Transylvaniae ad amplectendam et concludendam honestam et securam pacem adducatur, tractatusque isthic confestim inchoentur, atque etiam quantum in ipsis erit, in effectum deducatur. Inducias nihilominus ipsi principi haudquaquam concedi, quin exercitum ad persequendum hostem si uspiam in ditionibus suae maiestatis constituerit, progredi oportebit.

Secundo. Porro conditionum puncta, quibus tractatus eiusmodi conformare poterunt, ipsi principi sequentia prouent:

Primo, ut princeps ex ditionibus suae maiestatis statim absque omni regnicolarum damno excedat et militem dimittat confiniaque et loca per ipsum occupata deserat ac relinquat, ex iisdem vero confiniis tormenta et alia oblata restituat.

Secundo, ut posthac ad negotia hungarica sese non immisceat, cum non desit modus suae maiestati cum fidelibus suis subditis iuxta eorum iura ac consuetudines agendi.

Tertio, ut omnibus foederibus cum Gallis, Suecis aliisque pactis ac conclusis renunciaret, suamque maiestatem assecuret, quod cum hostibus eiusdem et augustissimae domus Austriacae deinceps nullum foedus inibit aut occultas correspondentias ac tractatus habeat, neque publicam regni Hungariae ac aliarum suae maiestatis ditionum quietem et tranquillitatem turbabit.

Quarto, ut ad ea observanda ac tam per se, quam per suos adimplenda sese diplomate suo et iuramento corporali obligabit ac priorum quoque diplomatum et tractatum conditiones illaese et inuolabiliter observabit.

Quinto, status et ordines Transylvaniae, sese peculiari diplomate obligabunt, quod non solum ullam deinceps contra suam maiestatem eiusque regna ac ditiones hostilitatem attentabunt, verum etiam volente principe non sint admissuri, ut quicquam aduersi contra suam maiestatem molitur, tam vigore diplomatum priorum, quam liberae electionis ipsis concessae. Memores etiam, quod publica ipsorum quies et tran-

quillitas nonnisi ex pacato et florenti statu regnorum et provinciarum suae maiestatis dependeret.

Et his quidem conditionum punctis ita inhaerendum erit, ut ab illis nullatenus recedatur. Sequentibus etiam, quam tum fieri poterit, insistendum; si tamen obtineri omnino non possent, in tractatibus nihilominus ad effectum pacis stabiliendae progrediendum.

Et quidem.

Sexto, ut filius ipsius minor natu Sigismundus Rakoczy in bonis principis in regno Hungariae existentibus in fidelitate et devotione suae maiestatis maneat, neque sit licitum ipsi sine praescitu et consensu suae maiestatis in Transsylvaniam ire.

Septimo, ut difficultates ipsorum Transsylvanorum in praesenti tractatu complanentur et tollantur et deinceps in iustis ipsorum iuribus et libertatibus per principem conserventur.

Octavo, ut damna per praesentem motum fidelibus suae maiestatis regnicolis illata ac sumptus in expeditionem bellicam erogatos, prout etiam proventus et redditus suae maiestatis in regno medio tempore perceptos refundat.

Nono, ut Transylvanis tum causa studiorum, tum etiam ad servitia suae maiestatis, tum iis, qui bona stabilia sub corona regni habent, quam aliis ex Transylvania exeundi ac redeundi facultas, quandocunque voluerint, sit concessa.

Decimo, ne princeps in Hungaria sicut hactenus obligatos servitores ac familiares deinceps habeat praeter officiales ad gubernationem et administrationem bonorum necessarios, neque ullus alius sine expressa suae maiestatis licentia conventionem ipsius accipere audeat.

Undecimo, ut quandocunque quempiam suorum extra casus statum bonorum concernentes in Hungariam expediverit, prius generalem Cassoviensem vel comitem palatinum requiratur, idque ipsis significet.

Ultimo, quod peractis tractatibus et conclusa pace post elapsos tres menses homines ac nuncios suos primarios ad suam maiestatem cum diplomate suo et statuum Transylvaniae expediet. Nihilominus tamen pax utrinque firmiter ac inviolabiliter observabitur.

Tertio. Circa primum igitur punctum vicissim assecurant principem, quod si statim regno excesserit ac militem quoque dimiserit, ex hac quoque parte exercitus suae maiestatis ex regno Hungariae actutum educentur.

Quarto. Quantum ad id, ne se deinceps in negotia hungarica immisceat, si in eo princeps difficultatem moturus vide-

retur, declarandum, id intelligi de ipso tanquam principe Transylvaniae et non uti privato in regno magnate.

Quinto. Postulatio vero refusionis expensarum belli, ad quingenta circiter millia tallerorum extendi poterit, cum eoque tractari, ut aliquid ratione praemissa refusionis, ad minus dominium Lednitzense obtineri possit.

Sexto. Suam maiestatem etiam benigne cupere, ut si mentio amnystiae fiat, ea intuitu regnicolarum nonnisi limitata concedatur, exclusis videlicet iis, qui principi sponte adhaeserunt, vel ad servitia eiusdem in hisce motibus transiverunt aut in iis defacto existunt, vel etiam bona ab ipso impertraverunt. Praeter eos ut reliquis amnystia concedatur, suam maiestatem benigne annuere.

Septimo. Caveri autem omnino debebit, ne quicquam de septemdecim conditionibus et negotio religionis isthic tractetur, imo de his utpote alibi tractari ac discuti solitis, ne mentio quidem fieri permittatur.

Octavo. In tractatibus ac conficiendis diplomatibus moralitatem hactenus usitatam observabunt, prioribusque tractatibus accommodabunt, in eo nihilominus obligando principem ut elapsis a tempore conclusae pacis tribus mensibus, homines ac nuncios suos primarios ad suam maiestatem cum diplomate suo ac statuum Transylvaniae modo praemisso, expediat.

Nono. Et quia supplicatum etiam suae maiestati demisse extitit sub nomine certorum magnatum, nobilium et liberarum civitatum quorundam superioris Hungariae comitatum, ut ipsi quoque suos homines ac nuncios mittere, suaeque coram destinatis commissariis proponere valeant suam maiestatem clementer annuere eos tanquam supplicantes et ad suae maiestatis benignitatem confugientes, per eosdem commissarios audiri postulataque ipsorum, quae proposituri sunt, excipi et suae maiestati pro ulteriori eiusdem benigna resolutione cum opinione transmitti ac repraesentari.

Decimo. Porro cavendum erit, ne nuncii praedicti comitatenses alio nomine aut titulo, quam ablegati nuncii dictorum magnatum nobilium et liberarum civitatum quorundam comitatum superioris Hungariae, compellantur.

Undecimo. Si autem ex praefatis commissariis suae maiestatis unum vel alterum, vel infirmitate, vel aliis incidentibus legitimis impedimentis ac negotiis praepeditum a tractatibus abesse contigerit, velle suam maiestatem, ut eo non obstante, reliqui nihilominus, qui Tyrnaviae praesentes fuerint, in ipsa tractatione progrediantur, eaque omnia, quae penes

literas plenipotenciales tractaverint ac concluderint, pro rato et accepto habeantur.

Duodecimo. Plenipotentiam porro cum praesentibus accepturi sunt. Reliqua iudicio ipsorum, dexteritatieque committentes. Iuxta quae pro ratione temporis praedictos tractatus ita accommodaturi et admaturaturi erunt, prouti ad boni publici promotionem et servitium suae maiestatis maxime utile et proficuum fore cognoverint. Quibus in reliquo saepefacta sua maiestas gratia caesarea et regia benigne propensa manet. Datum in castro nostro Eberstorff, die decima tertia mensis Septembris, anno domini MDCXXXIV^o.

Ferdinandus m. p. (P. H.)

Georgius Szelepcshényi

electus eppus Wesprimiensis m. p.

Georgius Orosy m. p.

(Eredetije a kismartoni levéltárban. Actorum Palatini liber quartus.)

III.

1644. szept. 16.

Generose domine tanquam frater confidissime. Servitiorum meorum paratissimam commendationem.

Az úristen minden jókkal áldja Kegyelmedet. Az mi kegyelmes urunk ő nagysága kegyelmes parancsolatjára kelletvén választ írnom, ez alkalmatossággal akarám Kegyelmedet is jóakaró uramat látogatnom, s ez mellett kérem is Kegyelmedet mind maga egízségéről, s mind az oda való hírek s állapotok felől tudósítson, ki felől ide sok félelmes és alkalmatlan hírek hallottunk, mivel nekünk is urunk ő nagysága parancsolatjára Kegyelmetek közibe kell sietnem, örömet értettem az oda való állapotokat voltaképen, hogy tudhatnék házaimnál alkalmatosabb dispositiókat hagyni. Ezbeli jó akaratját Kegyelmednek megszolgálni igyekezem, válaszat várván Kegyelmedtől. Tartsa isten Kegyelmedet jó egézségben. Ex Bétek 16. Septembris 1644.

Generosae Dominationis Vestrae

servitor et tanquam frater

Sigismundus Lónyay m. p.

Ez napokban is írtam vala Kegyelmednek, kérvén szeretettel Kegyelmedet, ha isten annyira való életséget (?) és egésséget ad, kérjük, tudósítson azon dolgok felől is Kegyelmednek megszolgálom,

Külsőim: Generoso domino Stephano Kassai illustrissimi ac celssissimi domini Transylvaniae principis consiliario et per regnum Transylvaniae magistro protonotario domino tanquam fratri confidentissimo.

(Eredeti a m. k. orsz. levéltárban.)

IV.

1644. sept. 17.

Memoriale

pro generoso domino Gregorio de Keresztur, ad illustrissimum ac celssimum dominum dominum principem ablegatum.

Primum et ante omnia, istennek nevét segítségül híván követ atyánkfia cum bona et segura comitiva, megindulását maturálván, siessen ő nagyságához, fejedelem urunkhoz valaholott feltalálhatja; és isten ő kegyelmét odavivén, s magát az több nemes vármegyék követeknek, ha az alkalmatosság úgy hozná conjungálja, és ő nagyságának credentia levelünket prae-sentálván, quam honorifice salutálja.

2-do. Minthogy ő nagysága fejedelem urunk az nemes vármegyék követeit a végre kívánja maga mellé expediálni, hogy az tractára deputált és denominált legatusoknak expeditiójakor praesenssek legyenek: azért intendáljon és industriose laboráljon követ atyánkfia, hogy azon legatusoknak adornálása maturáltassék, és mennél hamarébb az szegény hazánkban mostan is lángozó tüzek extingváltassanak, és maroknyi nemzetünket s édes hazánkat fogyató, s ezentúl megemésztő hadak az jó békességnek tractája által már is elpusztult hazánkból amoveáltassanak és utrinque educáltassanak.

3-tio. Az békeség tractájára expediálandó legatus becsületes uraknak és főrendeknek adornálása pedig, minthogy internunciusunk nemzeti Fejérpataki Márton uram relatiójából dependeál: azért valaminemű relatiói voltak internuncius atyánkfiának együtt császár és koronás király urunk és palatinus uram ő nagysága statusokhoz sonáló levelekkel, diligētissime megértse, és mind azon actának, s internunciusunk relatiójának, s leveleknek s mind az legatus urakért való instructionának paráját nekünk fideliter reportálja.

4-to. Ennekelőtte is requiráltuk volt urunkat ő nagyságát némely publicumokból, minthogy ez mi vármegyénkbéli ő nagysága jószága s az officiálisok kivonni szokták magokat, melyekre már urunk-ő nagysága resolválta is magát úgy, mint az minemű rabok találkozuának nemes vármegyénkbéli

magistratustól, hogy Sáros várában befogadják és sustentatiójára az tisztviselőknak gondjok legyen; az mostani motusban elvont és praedált marháknban, ha mi az ő nagysága jószágában találta, minden renitentia nélkül restituálják, és hogy az tizenkét forintos rovást is az ő nagyságok jószágával praestáltassák az tisztek s több hasonló dolgokra lévén már urunktól resolúciónk, s mégis commissiót kívánnak az tisztviselők. Minek okáért követ atyánkfia instáljon serio urunknál ő nagyságánál, hogy efféle közönséges jóra nézendő dolgokból egy patens commissiót méltóztassék az nemes vármegye kezéhez küldeni az ő nagyságok vármegyénkbeli tisztviselőire, hogy ezután efféle közönséges jóból ne vonják ki magokat, s ez felül megírt dolgokat is pedig praestálják.

5-to. Követ atyánkfia instáljon nemzetes Tassi Gáspár urunk s atyánkfia házához való bocsátása felől is, minthogy ő kegyelme eleitől fogvást velünk jó correspondentiát tartott, s alkalmas üdőtől fogvást már ilyen beteges állapattal is udvarnál lévén, ne neheztelje ő nagysága iam tandem ő kegyelmét házához pacifice bocsátani, hogy itthon is velünk együtt ő nagyságának s az közönséges jónak szolgáljon ő kegyelme,

6-to. Nagy Tamás az egyik sárosi tisztartó mostanában arestumban lévén, instál intercessióért; azért, ha az üdő s alkalmatosság úgy hozná, instáljon követ atyánkfia dimissiója végett ő kegyelmének; hasonlóképen Devéni István uram kihozatása és dimissiója felől.

7-mo. Ha valami alkolmatlanság occurrálna az tractának megakadályozására, követ atyánkfia az több vármegyék követeivel correspondeáljon, és minden industriával azon intercedáljanak urunk ő nagyságánál, hogy seponáltatván némi incommuditásokat is, az szent békeségnek tractájához nyulni, és azt minden úton-módokon promoveálni méltóztassék ő nagysága.

De coetero valamely közönséges jóra és hazánk perman-siójára néző dolgok occurrálnának, követ atyánkfia az több nemes vármegyék követeivel correspondeálván oly fideliter és industrie procedáljon, melyet mi is vehessünk jó néven ő kegyelmétől. Datum in libera et regia civitate Eperies ex generali congregatione comitatus de Sáros die 17. Septembris celebrata anno d. 1644.

(Hivatalos másolat a gr. Erdődy-féle vörösvári levéltárban.)

V.

1644. szept. 24.

Kassának, Eperjesnek, Bártfának, Lőcsének és Szebennek írt levélnek mása.

Prudentes ac circumspecti domini, amici nobis honorandi.

Mit írtunk legyen oda alá az vármegyékre, akarván, hogy Kegyelmetek is értse, im azon levelünknek mását, ha az ő felsége kegyelmes levelével együtt nem közlötték volna Kegyelmetekkel, odaküldöttük, s a mellett az ő felsége kegyelmesen ujobban patenter kiadott manifestumát is, intvén mégis paterne, vegye jó consideratióban az dolgot Kegyelmetek, s jól meglássa, ki mellett s kiért mit mivel, hogy utolsó veszedelemben ne hozza magát; s bizonyára Kegyelmeteket méltán illetheti amaz Jeremiás mondása, capite 2., versu 13., az hol így szól: *Duo mala fecit populus meus, me dereliquerunt fontem aquae vivae et fecerunt sibi cisternas, cisternas dissipatas, quae continere non valent aquas, I. ugyanott versu, 18., az mit mond, nem kérdehetnék-e Kegyelmetektől is meg: Et num quid tibi vis in via Aegypti ut bibas aquam turbidam? et quid tibi cum via Assyriorum, ut bibas aquam fluminis; scito et vide, quia malum et amarum est reliquisse te dominum. Mert kegyelmes urok és fejedelmek lévén is, a ki sem religiójában, sem szabadságában, sem privilegiumjában, sem semminemő igazságában meg nem bántván Kegyelmeteket, elhatta azt, sőt ellene támadott s máshoz csatlotta magát, hogy már szabadságot és religiót keres, maga kitől mi bántása volt Kegyelmeteknek azokban, sőt méltán ő fölségét s az katolikusokat illethette volna ez az panasz, exulálva lévén mindenestől az catholica religio Kegyelmetek közül, maga igaz fejedelme és koronás királya azon lévén is az religión és egyéb, országban lévő magistratus is; mindazáltal álljon elő csak legkisebbike is Kegyelmeteknek, s mutassa meg, kitől micsoda szabadságában avagy religiójában bántódott meg, s mondja meg azt is, vagy mutassa meg, ha van-e csak egy szeglete is az katolikusoknak az Kegyelmetek városában, s mégis religiót és szabadságot keres, sed ingrassatus recalcitravit et recessit a domino salutari suo. Többet azért már mi Kegyelmeteknek nem írunk s nem örömet mentünk ez írásunkra is, de legyen utolsó ez intésünk, s úgy nézze az tractát is, hogy abban sok üdő és biztatlanság is vagyon. Isten tartsa meg Kegyelmeteket. Datum Sempthaviae die 24. Septembris 1644.*

(Egykoru másolat a kismartoni levéltárban. Actorum Palatini Liber quartus.)

VI.

1644. oct. 4.

Az erdélyi fejedelem levelének mása.

Illustrissime domine comes amice et vicine nobis observandissime.

Nagy-Szombatból 29. die Septembris nekünk írott Kegyelmed levelét Baxa István szolgálunktól 2. die praesentis vet-tük vala el, s úgy tetszik, valamiről mi Kegyelmednek írtunk, mind sincere, s igazsággal írtuk, s olyant semmit nem is kíván-tunk, mely az igaz sinceritásu tractatushoz nem illett volna. Oly conditiók kívánására sem léptünk, melyre az ő felsége írása nem adott volna alkalmatosságot, úgy is értettük, a mennyiben értenünk szükséges volt; ha penig nem értettük, s mi vétek esett a kívánásban, vitt az szegény községnek az ő felsége hadaitól szenvedő romlása (elhagyván az magunkét, noha bizony akárki meggondolhatja, nem keserves-é édes atyánknak, anyánknak, öcsénknak s bátyánknak régi temető helyeit, koporsóit felbontani, praedálni, koporsójokat felvag-dalni, megfosztani, mocskolni, zászlójokat elvagdalni, szaggatni, melyeket ezek cselekedének ez elmúlt hónap 27. napján, nem lévén sem a keresztyéni indulatra, sem azoknak hűséges szol-gálatjokra tekintet, melyet az austriai ház mellett cselekedte-nek, azonkívül ugyan renddel rakván az kanóczoikat az házak-ban, úgy égették Szerencset meg); de ha ő felségének úgy tetszik, romoljon, pusztuljon a haza ennél is jobban, nem mi számadásunk leszen. Ne is úgy elméldjék Kegyelmed, hogy mi arra tartásból léptünk volna, vagy fraude, mert bizony-ságunk az úristen, egyik sem forog benne, kit rövid nap, hisszük az úristent, experiáltatni fogja Kegyelmeddel s másokkal is.

Fejérpataki uram által valamit kívántak ő kegyelmek, most is, úgy látjuk, nem távoztak attúl el ő kegyelme, sőt ha Kegyelmed Fejér Gáspártól küldött levelében oly nyilván ter-jesztette volna ki, s magok a felmenő követ urak s főrendek is megnyughattak volna az Kegyelmed írásán, s így érthették volna, elhiheti Kegyelmed, magukra nézve is hamarkodtatták volna az úthoz magokat.

Mindenik felküldött szolgálk által csak olyanokat akar-tunk Kegyelmednek értésére adni, a melyeket igen szükséges-nek ítéltünk lenni, örömet akarván örezni az jó kezdést, hogy annál hamarébb jó végét érhattük volna; el is hittük, maga is eszébe vehette Kegyelmed azt, lehetetlenség vagy az nap rövidségében, és ha követinknek indulásoknak haladni kellett

is, inkább mondhatnánk onnét az ő felsége részéről, mintsem az mienkről, ki, ha haladott is, nem azért, hogy elmuljék, hanem a miben homály volna, világosabban érthessük meg, melyben való haladékot sem tulajdoníthatja Kegyelmed nekünk, sem az tractához való kedvetlenségünknek, példa lévén mind az szendrei, sárosi állapotokban követinknek mint való dolgok.

Mi ő felségének Kegyelmed által nemcsak arra ajánlottuk magunkat, hogy hadainkat általvisszük az Tiszán, hanem az ordinarium szerint valókon kívül mind leszállítjuk s házokhoz oszlatjuk. Az várasakot, várokat, hogy kezünkől kibocsát-hassuk, arra, a mint akkor nem léphettünk, úgy most sem vehetjük arra magunkat. Az keresztyén indulat minket arra vitt, attól se legyünk idegenek; de ha ő felsége nem szánja az szegény községet, s az keresztyén vérontást s jövődöbeli hasznát, mi sem tartunk ellent benne, tudjuk bizonynyal, így is velünk leszen az úristen.

Az istenes syncerus és hazánk szabadságával nem ellenkező békességhez mindenkor kedvünk, akarattunk volt, s vagy on most is, s ha idegen nemzeteket szorgalmaztatunk is, megbo-csássa Kegyelmed, ki ítélhetne meg abból, ha mi azzal is keresztyéni módon akarunk élni s magunkra vigyázni; úgy tetszik, az természet is megengedi azt maga oltalmára, a mivel s miben mások segítségével élhet keresztyéni indulattal, nem vétkezik benne, s ha kijebb kellene itt terjeszkednünk, erről Kegyelmednek bővebb declaratiót is tehetnénk. A sveucusoknak eljöveteleket, nem jöveteleket nem disputáljuk, kiket az galliai koronával, ha nógatunk kötelességeknek s ígéreteknek praestálására, avval is annak felelnénk meg, a mivel tartoznánk nekik, s arról Kegyelmednek bizonyost írhatunk, ha ugyan továbbra kell terjedni az hadakozásnak, soha bizony minket s utánunk valókat hitszegés nélkül el nem hagyhatnak.

Vorstannak hét vagy nyolcz ezer ember után könnyű volt bejöni Magyarországbán, noha azok ellen sem vihetett vala semmi derekast végben; de ha ezek be kezdenek jöni, nagyobb erővel lévén ezek azoknál, inkább megállhatnák mellettünk való oltalmakat.

Értvén azért az Kegyelmed írásából, az fegyver alatt is kész volna ő felsége az tractatust continuálni, elhagyván tovább erről Kegyelmedet írásunkkal terhelni, ím mi az követeket három, négy nap alatt elindítjuk s felküldjük; kívánván Kegyelmedtől, ez levelünk megadó szolgánk ott léte alatt rendeltessen illendő szállásokat követinknek. Mi az mint feljebb is íránk, illetlent ő felségétől nem kívántunk s ő felsége sérel-

mével is az követeknek felindulását nem késleltük; csak legyen jó a kimenetele, ebbéli haladékot el fogja fedezni.

Úgy vagyon, talám nem ártott volna az Kegyelmed assecuratiója mellett lenni az ő felsége salvus conductusának is; mindazáltal mi azt is úgy tartván, mint authentica personáét, úgy támaszkodnak az követek hozzá, mint csálhatatlanhoz, kívánván istentől, találhassák jó egészségben Kegyelmedet. Datum in curia nostra Tokaiensi, die 4. Octobris anno domini 1644.

Illustrissimae Dominationis Vrae

amicus et vicinus benevolus

ad serviendum paratus

G. Rakoczi.

(Egykoru másolat s kismartoni levéltárban. Actorum Palatini liber quartus.)

VII.

1644. oct. 7.

A tokaji tárgyalások.

a)

Ferdinánd válasza Fejérpataki által.

Sacratissimae caes. regiaeque maiestatis, domini nostri clementissimi nomine egr. Martino Fejérpataky praesentibus significandum.

Praelibatam suam maiestatem clementer intellexisse ea a quae idem Fejérpataky nomine magnatum, nobilium et liberarum civitatum quorundam superioris Hungariae comitatum per literas eodem, atque etiam oretenus suae maiestati demisse repraesentavit. Quibus consideratis suam maiestatem ita sese clementer resolvisse.

Quod tametsi non deessent graves causae et rationes, ob quas laesam auctoritatem suam armis posset vindicare, populosque a deo sibi traditos subiicere ac sones et delinquentes castigare: nihilominus ex innata sua clementia, qua regnum hoc Hungariae suum, nationemque eius sua maiestas prosequitur, sicut inter exortum hoc bellum nihil antiquius habuit, quam ut haec patria tranquilla pace et quiete perfrueretur. Ita ne nunc quidem aliud desiderare, aut magis in votis habere, quam ut praesentes motus nonnisi ad afflictionem et extremam ruinam ipsorum tendentes, modis placidioribus componerent. Id quod sua maiestas hactenus quoque tam in mani-

festo regno publicato, quam aliis etiam occasionibus declarare, ipsosque regnicolas paterne hortari dignata fuisset. Sepositis igitur aliis gravibus considerationibus denique decrevit praedictos supplicantes et ad suae maiestatis benignitatem confugientes admittere, et postulata eorum, quae proposituri essent audire, idque quod e re bonoque regni et permansioni ipsorum foret praeficuum ulterius statuere ordinasse. Proinde suam maiestatem certos fideles suos consiliarios, qui pro die 14 imminentis mensis Septembris in civitate Tyrnaviensi compareant, per quos ipsos supplicantes audire, postulataque ipsorum excipere uellet et ea facere ac decernere, quae ad huius regni quietem ac tranquillum statum, post tantam rerum perturbationem ac incommoda, necessaria esse videbuntur. Dedissee etiam suam maiestatem in mandatis comiti regni Hungariae palatino ac ei adiunctis commissariis, ut tractatum cum principe inchoatum reasummere et ulterius proseguere velint ac debeant, prout et salvi conductus literas sufficientes expediri ipsisque tradi benigne curavit. Ad declarandam porro uberiores suae maiestatis erga illos gratiam et paternum prorsus affectum animadvertens sua maiestas, quanta detrimenta et calamitates ulteriori armorum suorum et exercituum, prout et principis Transilvaniae mora ac mansione vel tantisper donec tractatus ultro citroque instituantur, finemque suum sortiantur, huic regno causari et inferri valeant, suorum subditorum clementi compassione mota, sua maiestas in eo etiam consensit et contenta redditur, quod exercitum suum tam hungaricum quam germanicum, qui nunc in regno essent, exceptis consuetis praesidiariis confiniorum, regno educere actutum parata sit, dummodo eodem tempore princeps quoque Transilvaniae omnes suas copias similiter regno suo educat, conductum in ipso regno militem dimittat, locaque in ditione suae maiestatis occupata deserat et relinquat, ipse vero ad propria sua revertatur, ut vel hoc pacto commodius, semotis quibusvis perturbationibus pacatisque animis ea procurari valeant, quae ad stabilem securamque pacem et quietem pertinere videbantur, et ipsi quoque regnicolis de avertendis damnis et devastatione regni pressurisque et afflictionibus, ac similibus bellis emergere solitis consultum esse possit.

Ea, quae praefato Martino Fejérpataky ex benigna suae maiestatis resolutione intimari debuerunt. Cui in reliquo *stb.*
Datum Viennae 29. Aug. anno dni 1644.

Ferdinandus. (L. S.)

Georgius Selepcseni
electus episc. Vespri.
Georgius Oroszi.

(Egykoru példány az orsz. ltárban. Egy más példány kismartoni ltár, Act. Pal. IV.)

b)

Esterházy levele a Tokajba gyűlt rendekhez.

Ad congregatos Cassoviam pro 1. Aug.

Spectabiles magnifici generosi egregii nobiles ac circumpecti domini, fratres affines et amici nobis observandissimi.

Az Kegyelmetek levelét, az kik pro prima praesentis mensis Augusti Kassára össze gyülekezett volt, Fejérpataki Márton uram által 22 eiusdem Augusti elvettük, melyben mit írjon Kegyelmetek, megértettük, kire látván ez kéméletlen tüzét szegény édes hazánknak, nem kívántuk volna tartóztatnunk az városzt adást; de mivel ő felségéhez is ablegálta volt azon emberét, onnét is köllött várunk.

Nem csak látom azért mostani vsszedelmes állapotját országunknak és nemzetünknek, de megbecsölhetetlen kárait tapasztaltam és érzem is, úgy annyira, hogy ennyi contemptus után bosszuállásról kellenék inkább gondolkodnom, s ő felségétől is vindictát kellenék inkább kívánnunk, hogysen méltatlanul való megbántásim közt, mind ezeknek érzéktelenségével azokért esedeznem és mediatorságot viselnem, az kik javaimmal együtt böcsületemnek és életemnek elvesztését is keresték s keresik most is.

Mindazonáltal, megtekéntvén keresztyéniséget és ennek az nemzetnek s országnak tött hittel való erős kötelességemet, melyet némelyek, minden irgalmasság és könyörületesség nélkül, kimondhatatlan romlásban és fogyatkozásban hozának, prédául veték mind az idegeneknek s mind magok feleinek úgy annyira, hogy ím csak szintén utolsó veszedelme vagyon hátra, könyörölnöm köll kötelességemből rajta, nagyobbnek kellett az ő közönséges megmaradását tartanunk, hogy sem magunk nagy sok rendbeli megbántását is, és ottan esedezve járultunk ő felsége, az mi kegyelmes urunk és koronás királyunk eleiben, törekedtünk alázatosan, interponáltuk is magunkat, hogy nem nézvén ő felsége is sokaknak méltóságában, országában és külső javaiban való megbántását is, hallgatná meg az Kegyelmetek fölküldendő commisáriusit, és mutatná azokban minden atyai kegyelmességét is, melyre kegyelmesen resolválta is ő felsége magát, és kész meghallgatni az Kegyelmetek könyörgését, arra rendelt főcommisáriusi által minden méltó íggyében, törekedésében atyai kegyelmességét is mutatni; mi is azon leszünk, hogy tovább is se szegény édes hazánknak, se magunk

hivataljának meg ne fogyatkozzunk, hanem minden tehetségünk szerént ez nagy lánggal égő tüzet szegény hazánknak megolthassuk és csendes békességre hozhassuk, kérvén intvén szeretettel Kegyelmeteket is, hogy előtte viselvén Kegyelmetek is az ő felsége nagy méltóságát, és azt is, hogy ő felségek szárnyok alatt maradott ez a mi szegény nemzetünk eddig is meg, ezután is más birodalom senki minket meg nem tart, sem magunk az magunk megtartására elegendők nem vagyunk, alkalmaztassa úgy mind magát, mind kívánságait és dolgait, hogy tovább való ő felsége méltóságának sérelmére okot ne adjon és utolsó veszedelmét is (kitül isten mindnyájunkat oltalmazzon) ne accelerálja ez szegény hazának.

Lónyai uram, úgy értem, közlőtte Kegyelmetekkel mind ő kegyelmének írt leveleimet, mind azokra való maga választját, kire viszont írtunk ő kegyelmének, nem disputatióképpen, hanem nagyobb informatióért, méltó érteni azt is Kegyelmeteknek, mert az mely fegyver most tűzessék, nyakában szállott ennek az szegény hazának és nemzetnek, noha magok közt ellenkeznek, de mind az kettőnek, mind győzödelme, mind egymással való ellenkezéseknek fönnléte utolsó veszedelmünket nézi, annak az tractának is nehezítését avagy elbontását is, az melyet ím el akarunk kezdeni. Jól meglássa azért, kiért s mit mível Kegyelmetek, mint kíván együtt mindnyájan ily veszedelmnek bocsátkozni. Tartsa meg isten Kegyelmeteket.

Semphaviae die 31. Augusti anno 1644.

Earundem Dom. Vrum.

(Egykoru példány a kismartoni ltárban. Act. Pal. IV.)

c)

A tokaji országgyűlés felírata III. Ferdinandhoz.

Humillima postulata dominorum magnatum et nobilium quatuordecim comitatum et sex liberarum civitatum regni Hungariae sacrae caesariae regiaeque maiestati, domino ipsorum clementissimo, demisse praesentanda.

Acerbissimo animorum sensu et dolore nunquam satis deplorando intuentur augustissime imperator et domine domine clementissime praedicti decem et quatuor comitatum status florentissimi olim istius regni Hungariae fortissimi totius christianitatis antemuralis miserabilem et afflictissimum statum, quod antea laudabilibus praerogativis exornatum, a divis quondam Hnnghariae regibus in iis conservatum et feliciter

gubernatum, concordia et mutua charitate firmatum, non modo in sui defensionem sufficiens, sed vicinis formidolosum, hostibus autem tremendum, nunc intestinis odiis laceratum mutisque armis conflictatum vicinis gentibus stupendum videtur esse spectaculum.

Quorum omnium malorum causas altius penitiusque considerantibus, licet non minimum irae divinae, peccatis hominum ita exigentibus, ea tribuenda esse videantur, non tamen aliam potioreque esse causam praedicti domini regnicolae animadvertunt, quam summam illam inter status et ordines regni discordiam, quae odio religionis nata, ut sibi patrocinium habeat, divina humanaque iura labefactare, tranquillitatem turbare, statuta convellere, aures regias aut difficiles reddere, aut sinistris informationibus onerare, nihil magis pensi duxerit, quemadmodum praeteritorum hoc temporum exemplo saeculi istius hominibus in recenti tristissimaque reliquerant memoria.

Inde evenit, ut cum hoc regnum post saevissimas funestissimorum bellorum tempestates, temporibus felicissimi regiminis augustissimi imperatoris gloriosae recordationis Matthiae secundi, domini domini ipsorum clementissimi, laudabilibus statutis quasi postliminio iam reflorescere et securiori pace conquiescere coepisset, pro tranquilliorique regni eiusdem permansione libertas etiam religionis cum caeteris praeclarissimis regni immunitatibus post pacificationem Viennensem publicis regnicolarum statutis acceptata et confirmata exstisset, aliquotque annorum spatiis continuata perstitisset, inquietis postmodum dissidentium consiliis labefactata, varia diffidentiarum semina produxerit, de quibus licet in praeteritorum quoque temporum diaetis satis conquaestum satis lamentatum et suplicatum fuerit, evangelici tamen status gravamina aut in aliud tempus translata aut dilata, aut sine omni complanatione reiecta, diffidentiarum auxere materiam, ut hoc manifestissimum esse vel saltem novissimae diaetae Posoniensis anni 1638. acta luculentissime demonstrarent.

Crescentibus autem ac in maiores quotidie animorum exacerbationes, ardescentibus huiusmodi libertatum et conscientiarum oppressionibus, cum illustrissimus ac celsissimus Transylvaniae princeps, necessitudine gentis et patriae charissimae ductus, ociosis haec amplius oculis spectare non posset, armaque defensiva, post plures praehabitas super eo requisitiones, sumere coactus, neque iterata celsitudinis suae super restituendis libertatibus regni diebus proxime praeteritis suscepta ac tentata complanatione aliquid obtinere potuisset, ancipitique iam bellorum eventui iustae huiusmodi causae

defensio ulterius etiam committenda videretur: consultius adhuc fore existimarunt praenotati domini regnicolae supplicibus inter maiestatem suam sacratissimam ac dictum dominum principem illustrissimum se interponere instantiis, ut haec eadem mala, et longe duratura bellorum pericula per pacificas potius complanationes, quam dubios bellorum casus tollerentur.

In quem finem nuperrima consultatione ipsorum Cassoviensi, humillima dictorum dominorum regnicolarum requisitione et supplicatione, expedito ad maiestatem suam sacratissimam internuncio ipsorum egregio Martino Fejérpataki, cum is non modo consensum, sed et ordinatam ad complanationem promissorum commissionem benignis eiusdem Maiestatis Vestrae sacratissimae literis eisdem intimatam attulisset, hanc paternam Maiestatis Vestrae sacratissimae erga eosdem affectionem clementissimamque regiae benignitatis declarationem gratissimis animis agnoscentes, ad praemissam complanationem nos ipsorum etiam plenipotentiariorum e medio sui ita ablegandos duxere, ut propositis et exhibitis Maiestati Vestrae sacratissimae medio dominorum commissariorum eiusdem gravissimis eorundem quaerelis et gravaminibus hactenus minime sublatis, realem eorundem complanationem ac effectuationem ex iusto legum patriarum per Maiestatem Vestram sacratissimam acceptatarum et confirmatarum patrocinio, clementissimaeque erga regnum hocce afflictissimum propensione, humillime in praesenti obtineremus. Quorum quidem quaerelarum et gravaminum pro praesenti rerum statu complanandorum series ita sequitur.

1. Pacificatione Viennensi complanatum, artic. 1-o anni 1608. confirmatum, ac diplomatibus regis conditione 6. acceptatum, subsequentibus regni constitutionibus renovatum extiterat, quod religionis negotium inter universos status et ordines regni in suis ac fisci bonis, item in confiniis quoque regni tranquilliores permansionem, iuxta constitutiones Viennenses et articulos ante coronationem editos, maneret liberum, illaesum et illibatum, ita videlicet, ut religionis exercitium tam baronibus, magnatibus, et nobilibus, quam liberis etiam civitatibus universisque statibus et ordinibus regni in suis ac fisci bonis, item in confiniis regni Hungariae, nec non oppidis et villis, illud sponte et libere acceptare volentibus, ubique liberum relinqueretur, nec quisquam cuiuscunque status et conditionis existens, in libero eiusdem usu, ac exercitio religionis a maiestate sua regia et aliis quibusvis dominis terrestribus, quovis modo aut quovis sub praetextu turbaretur, aut

impediretur. Quemadmodum praenotata diplomatis conditio sexta, haec omnia ad verbum continere cerneretur.

In huius autem primariae libertatis labefactionem factum est, ut subditi a dominis ipsorum terrestribus non spontanea acceptatione, ut in articulis specificatum esset, sed violenta coactione, birsagiorum impositione, aliisque artibus et praetextibus ad alium conscientiam ipsorum nimis onerosam religionem amplectendum compellerentur, ac ad alias religioni ipsorum contrarias ceremonias et census parochiales solvendos adigerentur. Cum igitur libertatis hoc nomen et praerogativa omnem coactionem excludat praemissis regni statutis ita hac in parte satisfactum fuerit, si omnes violentae huiusmodi coactiones, aut quovis modo factae turbationes tollantur, universisque subditis sic coactis spontaneae in negotio religionis optio libera relinquitur.

Accederet ad haec, quod concionatores evangelici parochiis ipsorum exturbati, solitis proventibus privati, ab ecclesiis ipsorum exulare cogerentur. Cum autem manifestum sit, exercitium religionis sine ministerio verbi divini et sacramentorum administratione fieri non posse, non dubium fuerit turbatum ibi liberum religionis exercitium, ubi media ad illud continuandum necessaria adimerentur. Iustum itaque fuerit ad complanationem istius gravaminis, ut omnes concionatores evangelici sic exturbati, aut illorum loco eiusdem religionis alii in pristinas sedes et parochias ademptas reducantur, solitisque proventibus fruantur, religionisque munus libere in ecclesiis ipsorum exerceri permittantur.

Ultimum est. Quod non modo parochiae sed etiam templa ab evangelicis per dominos terrestres aut alios quosvis occupata exstitissent, sepulturis etiam et usu campanarum interdictis; ex quibus factum est, ut exercendae religionis ipsorum loco et modo privati liberum illud tempore statuti huiusmodi articuli existentem et continuatum usum eiusdem sequi non licuisset. Cum autem novae istiusmodi mutationes et variationes pro usu esse et dici non possint, ad libertatem usus vi statutorum requiritur, ut idem religionis usus in frequentandis iisdem templis, usu campanarum et sepulturis, qui tempore conditi huius articuli anni 1608. fuerat, reducat, omniaque templa, per quoscunque et qualitercunque hucusque sic occupata, cum libero religionis usu iis, a quibus adempta fuere, in integrum restituantur.

Quibus praemissis, vigore statutorum et confirmatarum praemissarum libertatum regni, uti iustis status evangelici querelis maiestati suae sacratissimae humillime exhibitis, iisque in novissima diaeta Posoniensi anni 1638. per publica

eorundem gravamina fusius et luculentius declaratis, maiestatique suae porrectis, supplicare iterato praedictos dominos regnicolas maiestati suae sacratissimae, dignetur omnia praemissa non modo clementer complanare, verum etiam eas complanatas realiter etiam effectuari facere.

Ut autem praemissorum statutorum violatio futuris quoque temporibus formidine etiam poenae magis praecaveri valeat, mutuaque inter se regnicolarum concordia firmius coalescat, dignetur maiestas sua sacratissima in exemplum aliorum praemissorum quoque statutorum violatores, tam modernos, quam in futurum existentes, ea poena puniendos facere, quae Uladislai regis art. 8. decr. 6. contra statuta regni peccantes expressa fuisset, praevia tamen inquisitione commissariorum utriusque status, romano scilicet catholici et evangelici, ad praemissa sub praesenti adhuc tractatu eligendorum et expediendorum.

Qualis quantaque controversia de nomine status evangelici novissimae diaetae Poseniensis tempore inter status emergerit, cum ea omnibus nota fuerit, recensere supervacaneum foret; cum autem illius dominationis fundamentum ex articulis 1. et 3. anni 1608. satis appareat, neque videre praenotatos dominos regnicolas, qua ratione possent destitui evangelici denominatione status, quo romano-catholici uti sibi quasi proprium esse contenderent, aequali existente omnibus cuiuscunque libertatis praerogativa, supplicatur itaque maiestati suae sacratissimae, ut servata etiam denominationis paritate, quo domini romano-catholici uti desiderant, illud etiam similibus suis concivibus una eademque libertate gaudentibus, non invident, neque contrarios super eo inposterum quaestiones moveant.

Sedes spirituales manere debere in pacificatione Viennei articulo ad septimum ita conclusum fuerat, ut si aliqui abusus in eis inolevissent, emendarentur; cum autem nunc is in eisdem abusus esse animadverteretur, quod plerique praetextu turbationis religionis romano-catholicae, odio religionis evangelicae in litem adtraherentur, actorisque simul et iudicis persona eodem in negotio agi videatur, ac quod etiam in matrimonialibus non modo romano-catholicae sed etiam evangelicae confessionis personarum causas iudicare assumerent, ut itaque vel hac occasione religionis praepudicium caveatur, artic. 1. anni 1608. in eo satisfiat, ut quaelibet religio ad praecavenda odia et dissensiones suae professionis superintendentes habeat: cupiunt praenotati domini regnicolae, ut causas matrimoniales tanquam ad conscientiarum libertatem pertinentes inter evangelicos sedes spiritualis romano-catholicorum iudicare de caetero absteineat.

Statutum fuerat artic. 8. anno 1608. ante coronationem, ut patres Iesuitae nulla in Hungaria bona stabilia et possessionaria habere et possidere valeant; cum autem in praedictum articuli praemissi non modo collegia per collationem, continuamque residentiam et aedificiorum structuras, bona satis stabilia, sed et iura possessionaria de facto possideant, suae maiestas caesarea et regia articulo per ultimo novissimae diaetae Posoniensis clementer consenserit, ut omnes articulos in effectuos effectuari facere dignabatur, supplicant praenotati domini regnicolae pro effectuatione eiusdem articuli, ea ratione, ut bona eisdem collata in priores iterum possessores redeunt, ac ne deinceps etiam ipsis aut alii ordinis ecclesiasticis personis vel communitatibus, praedictio confirmationis decretorum Andreae 2-di per Ludovicum primum factae, conferantur; quin imo ut propter tranquillorem regnicolarum quietem dicti patres regno quoque abstineant, cum et alii ordinis ecclesiasticae personae ad munia ecclesiastica obeunda non minus sufficiant, quam temporibus aliorum antiquissimorumque divorum quondam Hungariae regum.

Constaret articulis regni, arendationes decimarum ad antiquum semper usum revocari debere, tenore articuli anno 1609. artic. 18.; contra hunc autem quantas exorbitantias quidam domini praelati decimarum arendatores committant, palam est illas expertis, quod nimirum antiquis non contenti arendis eas singulis plerumque annis augere non intermittant, possessores bonorum aggravando. Statuendum autem esset, ut domini praelati ab usu antiquae arendationis recedere non possent.

2-do. Non minori cura et industria caeteras quoque regni libertates tutandas et in pristinum statum reducendas esse cupientes praenotati domini regnicolae, cum varia etiam earum ratione gravamina superesse videant, pro sublatione eorundem maiestati suae sacratissimae praecipua eorum humillime repraesentanda censuere.

Quanta odia, dissensiones ac inter status dominorum magnatum et nobilium animorum abalienationes indixerit antea nunquam auditum, multominus usurpatum dominorum terrestrium tribunal, novissimae diaetae Posoniensis acta et disceptationes testatum fecere. Cum autem quaestio illa non modo antiquissimis regni libertatibus sed et usu receptis consuetudinibus derogare videatur, ut statuum concordia firmiori charitatis vinculo uniatur, supplicant praedicti domini regnicolae maiestati suae sacratissimae, ut odiosam hanc quoque questionem inter ipsos tollere et complanare dignetur.

Communibus legibus regni cautum erat, ne bona avitica

in praeiudicium fratrum legitimorumque successorum abalienarentur, gravissimo tamen legum patriarum praeiudicio fieri advertunt praedicti domini regnicolae, quod nonnulli magnatum et nobilium ordinem aliquem ecclesiasticum ingressi, portiones ipsorum aliis vendunt, abalienant vel impignorant, vix aliquando etiam post eorum obitum ad successores legitimos revolvenda; statuendum itaque esset pro satisfactione legum praemissarum, ut ordinem aliquem ecclesiasticum, sicuti bona ipsorum, in praeiudicium successorum aliis vendere aut conferre non valeant.

Exstat in conditione diplomatis 2-di, quod sua maiestas ad summam intra spatium trienni generales semper regni diaetas promulgare et cum sublatione universorum gravaminum celebrari facere se clementer obtulisset; iam vero ultra sexennium eorum celebratio prorogata diversorum malorum, diffidentiarumque et discordiarum fomentum et occasio fuit. Supplicanti itaque maiestati suae sacratissimae praedicti domini regnicolae, ut praenotatae conditioni diplomatum quantocyus satisfieri, ac per praesentem tractatum complananda gravamina, si quae pro ulteriori confirmatione ad generalem regni diaetam differenda essent, ibidem quoque realiter effectuari, successivis autem temporibus in praenotata conditione denotatis annorum spatiis eas maiestas sua sacratissima continue celebrari facere dignetur; in quibus, uti et in praemissa primo quoque tempore celebranda regni diaeta, omnibus tute comparendi suaeque proponendi libertas admittatur, neque comminationibus, terroribus, a mutuo, privatoque vel publico congressu, correspondentia et colloquio, uti antea factum erat, arceantur, sed liberis votis et suffragiis boni publici promotionem diaetaliaque negotia procurare valeant. In collectione autem et examine vocum universitates et comitatus, qui aliquot millium nobilium voces repraesentant, maiorem respectum et potioritatem quam privatae personae habeant, cum antiquioribus temporibus quilibet nobilium ad generalem regni diaetam vocari solitus, restricta haec iam vocum pluritas suffragiorum libertatem ita tollere posse non videatur, ut tantorum nobilium suffragiis persona quaevis privata aequiparanda censeretur. In convocatione autem et votibus personarum ecclesiasticarum sua maiestas constitutiones regni clementer observare dignabitur.

Statutum quoque fuerat in pacificatione Viennensi ad 9. et 10., simul etiam articulis anni 1608. ante coronationem, ut omnia officia maiora et minora Hungaris sine discretione religionis conferantur; qualis autem horum articulorum ad hoc usque tempus observatio fuerit, et quam paucissimi, si

tamen aliqui, qui istius statuti beneficio ad aliqua officia vel dignitates ex evangelicis promoti fuerint, experientia docuit, quod etiam ex eo evenisse dicti domini regnicolae depræhendunt, quod præiudicio articuli 30. Andreae 2-di regis non modo duæ, sed plures longe dignitates uni personae collatae, aliis in participationem non remaneant. Dignum itaque fuerit, ut sua maiestas sacratissima, benignissime in memoriam revocatis prædictis legum patriarum statutis, in pluribus honoribus uni conferendis parcior, in non observando autem religionis discrimine facilius esse dignetur, ut ipso effectu huius benignitatis collatio iam tandem frequentius experiatur, similiter etiam ut officia ecclesiastica ex nobili prosapia ortis, iisque senioribus et expertis, qui maturitate consilii patriæ prodesse valeant, sua maiestas conferre potioreque eorum rationem habere dignetur, humillime supplicant.

Decretum etiam fuerat articulo 2-do 1608., ut miles extraneus in Hungariam et partes eidem annexas non introduceretur, quod conditione diplomatis 13. per maiestatem suam sacratissimam acceptatum, ac diætis regni anno 1625. articulo 24., anno 1635. articulo 59. et anno 1638. articulo 56. eductio eorum conclusa fuerat; cum autem his statutis et articulis necdum satisfactum sit, et hoc etiam ad effectuationem articulorum pertineat iuxta articulum 72. anni 1638., dignetur maiestas sua his quoque regni statutis benigne satisfieri curare.

Conclusum acceptatumque fuerat conditione 5-ta diplomatum regiorum, ut maiestas sua sacratissima administrationem iustitiæ, sine qua regna consistere non possent, celebrari facere dignaretur, ac quod executiones legitimas nec per se impediret, nec per suos officiales impedire permetteret. illegitima iudicia et exemptiones fieri non admitteret, neque status et ordines regni extra terminos iudiciorum coram ordinariis iudicibus vel deputatis iuri stare cogerentur; harum autem conditionum legumque patriarum præiudicio proximis temporibus quid factum fuerit, inter alia in facto bonorum Turzonianorum, in turbata vero executione et administratione iuris dominorum comitis Petri Betlen, Sigismundi Lonlai ac Georgii de Pereni, maiestati suæ sacratissimæ partim humillime repræsentata fuere, in quibus ut nec dein sublatae difficultates tollantur, ac de caetero talia mandata iuris processum armis impediunt non expédiantur, prædicti domini regnicolæ maiestati suæ sacratissimæ humillime supplicant.

3-o. Gravissimo animorum dolore intuentur etiam prædicti domini regnicolæ miserabilem publicæ defensionis regni statum, in qua non modo istius regni permansio, sed totius

christianitatis salus et protectio haud dubie neglecta esse conspicitur, ita ut nisi divina misericordia paterna maiestatis suae sollicitudine et regnicolarum maiori provisione firmetur, florentissimi istius regni reliquias iam iam casuras, ac in potestatem hostium deventuras, metuendum esse videatur. Quorum etiam malorum causam inter alia non ultimam esse advertunt, quod hac quoque in parte constitutiones regni tam antiquissimis quam proximioribus temporibus laudabiliter statutae negligerentur. Quarum una est, quod negotia Hungarica iuxta conditionem diplomatis quintam et alios ibidem expressos articulos, non per Hungaros sed externae nationis personas tractarentur, de quarum licet erga christianitatem fide, industria et rerum gerendarum dexteritate nihil dubitandum sit, cum tamen magna ex parte legum istarum patriarum inexpertes, ac in propriam causam magis intenti, teste experientia istius regni defensio aut negligi, aut remissius per eos procurari videatur. Supplicant praenotati domini regnicolae maiestati suae sacratissimae, ut etiam in porta Othomanica res Hungaricas per nativos Hungaros et seculares, qui etiam cura haeredum et posteritatum suarum tanguntur, tractare dignetur, confiniorumque dependentium non ab externo consilio bellico non a camera aulica, sed a palatino regni iuxta conditionem diplomatis septimam realiter et cum effectu fieri admittat.

Animadvertunt etiam in contrarium publicae huiusmodi defensionis militum istius regni ex confiniis educationem, eorumque maximo totius regni damno aut seram, aut diminutam reductionem. Similiter etiam quod proventus regni in alios usus et deputationes, si non in proprias necessitates administratorum convertantur, interim autem, licet praenotata camera exolutiones militum parum aut nihil curare videatur, certum tamen est, quod hac quoque in parte in gubernationem regni contra articulum 5. pacificationis Viennensis multum se immisceat; ut itaque articulus 5. anni 1608. cum effectu observetur, maiestas sua sacratissima post tot tantasque regnicolarum lamentationes benignissime procurare dignabitur.

Cum autem his etiam omnibus suo ordine administratis in tanta christianorum principum mutua in viscera saevientium discordia, maiestate quoque sua sacratissima reipublicae christianae curis ita distracta existente, impossibile videatur sine pace cum Turca ineunda regnum hoc subsistere posse: supplicant praedicti domini regnicolae maiestati suae sacratissimae, ut inchoatam pacis tractationem per nativos Ungaros continuare, ac in bonum regni istius salutaribus quibus fieri possit conditionibus in optatum etiam finem perducere digne-

tur; interim autem, ut etiam enumerata publicae defensionis media non negligentur, sed in pristinum statum secundum statuta regni reducantur, regiae providentiae et benignissimae curae maiestatis suae sacratissimae fuerit.

Ad ultimum licet teste deo et conscientii ipsorum praenotati domini regnicolae nullam ad hosce motus occasionem temerariamque contra maiestatem suam et coronam oppositionem fecissent, sed praecise, iuste se defendendo, libertates etiam ipsorum salvas et gravamina sublata videre exoptassent, sicque nullam plane animadversionem se mereri aut meruisse agnoscant, ut tamen omnis hac quoque in parte scrupulus ex cordibus ipsorum radicitus evelleretur, ac vexandi quoquo tempore eosdem occasio tolleretur, dignetur maiestas sua sacratissima generalem, et non limitatam, vel aliquibus verborum ambagibus circumscriptam amnistiam universis statibus et ordinibus ac cuiuscunque status, dignitatis ac praeceminentiae hominibus, omnium eorum quae hisce motibus per quoscunque hinc inde gesta, commissaque fuerunt, benigne concedere, universaque bona eorum per hos motus qualitercunque ablata, occupata et collata prioribus possessoribus restitui facere.

Haec fuere augustissime imperator ac domine nobis clementissime, quae ex pluribus regni istius gravaminibus in generalis diaetae regni terminum dilatis quasi selecta praedicti domini magnates, nobiles et liberae civitates quatuordecim comitatum Maiestati Vestrae sacratissimae pro complanatione et sublacione humillime praesentanda voluerunt, supplicantes Maiestati Vestrae sacratissimae, quod cum his conditionibus diplomatis sui regii, regni istius fasces liberima ipsorum electione delatas suscepit, ac si quas etiam in eis difficultates fore animadvertisset, iis tamen superatis ad servandas libertates iuraque et statuta eorundem tam per se, quam per alios observanda se clementer obstrinxerit, dignetur praenotata quoque gravamina sine ulterioribus dilationibus benignissime in hoc tractatu complanare, et complanata cum satisfactione praenotatorum dominorum regnicolarum benignissime tollere, de coetero autem in universis iuribus, libertatibus, immunitatibus ac laudabilibus consuetudinibus status et privilegiis, universos status, praelatos, barones, magnates, nobiles ac liberas civitates clementer conservare, et per alios conservari facere, ac etiam illustrissimi celsissimique domini principis Transylvaniae, domini nostri clementissimi tot tantisque expensas, in defensionem patriae suae erogatas, condigna satisfactione et contentatione compensare, afflictissimumque hoc Hungariae regnum optatissima pace et firma securitate iam tandem quietum et conservatum reddere. Quod ut in

augustissimi nominis sui nunquam intermorituris laudibus celebrandam cedet gloriam, ita praedicti quoque domini regnicolae eam Maiestatis Vestrae sacratissimae paternam benignissimamque erga regnum hocce affectionem perpetuis humillimisque servitiis semper promereri contendunt.

(Egykoru másolata két példányban, melyek egyike Szalárdy írása, a vörösvári gr. Erdödy-féle levéltárban.)

IV.

A nagy-szombati tárgyalások.

A rendek még együtt ültek Tokajban, midőn Rákóczy kinevezte a követség tagjait, kiket Nagy-Szombatba volt küldendő, hogy ott a nádorral s a császár többi követével folytassák a megkezdett tárgyalásokat. Ezek mind felső-magyarországi hazafiak voltak — s ez nem lehetett a véletlen műve. Rákóczy Felső-Magyarország érdekében folytatta a háborút, a Felső-Magyarországon ejtett sérelmek orvoslása végett költötte pénzét s fogyatta hadait. Erdélynek csak annyi köze volt hozzá, mennyiben ez ország sorsa az övére is befolyt, de hogy hogyan orvosoltassanak a sérelmek s miképen kárpótoltassék Rákóczy a kiállott fáradozásokért s költségeikért, ez Magyarországnak belügye volt. Még a területi nagyobbodás is, mit Rákóczy volt nyerve, nem fogta volna Erdély területét nevelni, a magyar korona birtoka maradván az jövőre is. S ez volt főoka, hogy a követségbe egyetlen erdélyi embert sem nevezett ki, daczára, hogy a háború terheinek legnagyobb része az erdélyiek vállára nehezedett. Sőt hogy ez eszme még praegnansabb kifejezést nyerjen: a Tokajban összegyűlt felső-magyarországi vármegyék és városok is küldtek felterjesztésükkel követséget Nagy-Szombatba a fejedelmi követség támogatására; ez által akarván a habozó és ingadozó magyarországiak részvételét biztosítani.

A követség élén Lónyay Sigmond állt, »igen austriacus ember,« mint Kemény megjegyzi róla. A nádornak régi barátja s bizalmas embere — de másfelől erős protestáns. Épen e tulajdonaiért esett rá a fejedelem választása, ki ezzel is bi-

zonyítani akarta békés hajlamait, melyek akkor azonban még nem voltak olyan őszinték — mert ő nem minden áron való békét akart. Azután a követség többi tagjai alárendeltebb szerepök mellett is egyensúlyba tarták Lónyay »austriacus« hajlamait, kik közül Csernel, Klobusiczky és Körösy, régi kipróbált hivek, a fejedelem személyéhez vak engedelmességgel ragaszkodtak. Ezek mintegy ellenőrizték, vagy szükség esetében ellensúlyozták volna Lónyayt. Különben is a nekik adott utasítás (I. sz.) megkötötte kezeiket — annak pontjain pedig a fejedelem engedelme nélkül változtatni nem lehetett.

Rákóczy s az ügy szerencséjére sem Esterházy, sem a bécsi udvar nem hagytak fel a reménynyel, hogy megalázhathatják Rákóczyt. Igaz, hogy a császár követei már akkor Nagyszombatban voltak, mikor a Rákóczyéi még kinevezve is alig voltak, s Esterházy, kiállítván a menedékleveleit a fejedelem követeinek (II. sz.), lázasan sietteti ezek megérkezését — de nem másért, mint azért, hogy Rákóczy szorongatott helyzetét felhasználja. Mert ez el lévén hagyatva a svédektől, sem pénzzel, sem haddal nem segítettvén tőlök, s másik szövetségeséről, a francziákról sem tudván semmit: nem volt kizárva az eshetőség, hogy az ő helyzete válságossá ne lehessen. A törökök perfid magatartása a háborúban, kik majd semmi haddal sem támogatták erejét, sőt biztatásaikkal s ígéreteik meg nem tartásával nem egyszer kárára voltak, Ferdinándnak vált hasznára, s ez nagy követséget, nagy ajándékokat, sok pénzt küldött Konstantinápolyba, hogy a portát a támadási engedély visszavonására bírhasssa. Ő most már, miután a lengyel segélyben csalódott, a portától várt: s így az ő békekövetségének be nem vallott célja nem volt más, mint az, hogy kéznél legyenek azon esetre, ha Rákóczynak dictálhatják a feltételeket. Ezért hagyta meg követeinek, hogy fegyveszünetbe semmi áron se egyezzenek. Ezt különben Rákóczy is meghagyta — csakhogy ő egészen más indokból: ha a svédek el találának jóni, mennél közelebb találhasssa őket.

Mind ez, ha nem is válságossá, de legalább is aggasztóvá tette a fejedelem helyzetét; mert minden attól függött, fog-e csatlakozhatni a svédekkel, s képes lesz-e a portán Ferdinánd

törekvéseit ellensúlyozni? Szerencséjére a svéd-dán háborúban fordulat állott be, a portán pedig lassan haladtak a dolgok, s a haladék, melytől a császár várt sikert, neki vált hasznára.

Október már vége felé járt, midőn Lónyayék Nagy-Szombatba érkeztek. Tulajdonképen két követség ment fel: a fejedelemé, s a felső-magyarországi vármegyék és városok követsége. A nádornak nem volt inyére ez a kettős-követség, nem az összefüggésért, mely azok közt létezett. Ama megyék és városok, melyeket ezek képviseltek, habár meg voltak is szállva, de Magyarországhoz tartoztak, s az ő felfogása szerint a fejedelemnek épen nem állott jogában ezek szószólójává feltolni magát, mert ezek ő felségéhez hittel kötelesek, s az alól nincsenek is feloldva. Amint tehát október 26-án a követek felkeresték őt, keményen és nyersen megkérdezte Lónyayéktól, hogy hogyan egyeztetheti ki Rákóczy, hogy a svédekkel szövetsége van s a császárral tractál, mert a míg az fenn van, békéről szó sem lehet; a rendek követeinek pedig szemökre lobbantá, hogy köteles hűségüket megsértették.

A támadásnak nem a várt hatása lett. Lónyayék nem maradtak adósok a felelettel, s a magyarországi követek is kérdést intéztek hozzá, hogy akar-e velök tractálni? Sőt ezek még a követség meghatalmazó levelét is bírálgatni kezdték. (III. sz.) Esterháznak nem volt szándéka a tárgyalásokat megkezdésök előtt félbeszakasztani s október 28-án írásban kiadta nyilatkozatát: nem ismeri el őket praeceptorainak, s ő kész kiállni a tractából. De mégis úgy magyarázta nyilatkozatát, hogy a követek ebben megnyugodhattak. (IV. sz.) Két nappal később pedig a magyarországi követeknek adott nyilatkozatot, hogy miután ő felsége megengedte, hogy sérelmeikkel hozzá járulhassanak, s viszoñt őt is felhatalmazta, kész velök tractálni. (V., VI. sz.) Minthogy pedig a követeknek sem állott érdekében ilyen módon szakasztani félbe az alkudozásokat, s másfelől azt is tudták, hogy ha kiáll is Esterházy, mégis ő fogja vezetni azokat, megnyugodtak a válaszbán.

A nagy-szombati egyezkedés alapjában nem egyéb volt, mint a Sárosban kezdett tárgyalások folytatása. Az egyezkedés ott nem haladt tovább, mint addig, hogy az erdélyi követek

beadták propositióikat, s a nádor arra választ tett, továbbá, hogy a nádor és biztostársai közölték az erdélyi fejedelem biztosaival azon pontokat, melyek alatt a császár hajlandó, a békét megkötni. A mint tehát az első kérdéseken túl voltak, ott kellett felvenni a fonalat, hol ez Sárosban elmetszetett. Sárosban az erdélyi propositiókra már felelt a nádor — de a nádor propositióira még nem feleltek Lónyayék. Ezek tehát legelőször válaszoltak a nádor által Sárosban az ő pontjaikra adott válaszra, s hasonlólag a nádor által adott feltételekre is feleltek. Ez a válasz tulajdonképen magának Rákóczynek volt a munkája, s a biztosok készen hozták magukkal, és az ő neve alatt is adták be. (VII. sz. a.) A nádor maga részéről sietett a felelettel s azt november 7-én közölte a biztosokkal. (V. sz. b, c.)

De míg ily módon a nádor a fejedelmi követekkel tárgyalásba bocsátkozott, s kiadta nekik a pontokat, melyek alapján ő a békét hajlandónak nyilatkozott megkötni: a tokaji országgyűlés követeivel szóba sem akart állani. Ezek is beadták a maguk postulatumit: de Esterházy kifogásolta, hogy megbízó-levelek nincs rendben, csak »némelyektől« s nem az összes rendektől vannak küldve, s olyan dolgokat kívánnak, melyek felett csak országgyűlés határozhat (Toldy: Esterházy Élete 277), s éppen ezért nem akart velök tárgyalni, pontozataik megvitatását pedig a jövőendő országgyűlésre kívánta halasztani.

E nyilatkozatot, valamint a november 7-iki választ a fejedelmi s az országos biztosok közösen vették tárgyalásba, s november 8-án emlékiratot nyújtottak be Esterházyhoz, melyben határozott nyilatkozatot kértek arról, ha akar-e velök a nádor és a bizottság országgyűlésen kívül tárgyalásba bocsátkozni? (VII. sz. d.) A nádor, hogy »ő felsége kegyelmessége annál inkább kiterjedve legyen,« igenlőleg felelt. De ugyanakkor tüzetes czáfolatába bocsátkozott a tokaji országgyűlés által benyújtott feliratnak. (VII. sz. e, f.)

De ha ez akadály el is volt hárítva, s ha már el is jutottak addig, hogy belebocsátkoznak az érdemleges, azaz az elvi tárgyalásba, a nagyobb és komolyabb nehézségekre most került sor. Ez volt a fejedelem contentálásának kérdése: ő ugyanis

úgy, mint Bethlen Gábor idejében volt, nyolcz vármegyének s néhány uradalomnak átengedését követelte (VII. sz. *g*): ezek beadására a fejedelem november 18-iki levelével hatalmazta fel a követeket. (VIII. sz.) Csak hetek mulva adták be. A kérdés már azelőtt forgott szőnyegen, de a nádor részéről roppant ellenszenvvel találkozott — s Rákóczy is megirta Lónyaynak, hogy »a nélkül a béke végbe nem megy.« (VIII. sz. *b*.)

Egy másik dolog, mely a tárgyalásokon szóba került, Rákóczy »corporale juramentum«-a volt, azaz a Ferdinándnak leteendő hűség eskü; de erről viszont Rákóczy nem akart hallani. Általán az értekezletek a nádornál, a mikor csak ő a közel levő Semptéről bejött, majdnem minden naposak voltak, s ezekről a fejedelem követei részletes, lehetőleg szó szerinti közléseket tettek a fejedelemnek, ki maga is tüzetesen megfelelt az őt kiválóbban érdeklőkre. (IX. sz. *a*, *b*.) A vallásügyi sérelmek épen úgy, mint a felső-magyarországiak kívánatai szóba kerültek ugyan — de kevésbé tisztázták az eszméket, s az alkut épen nem vitték elé, mert a nádor még eddig mindig csak az elvi kérdéseket vetette fel, s bár az egyes kérdéseknek pontonkénti tárgyalásába nem ereszkedett. Rákóczy a nádor magatartásában kereste a sikertelenség okát, s ez viszont a fejedelmet okozta, azért, mert minden apróságot maga elé vitet, s erre vetette, hogy a követek a dologban elé nem mehetnek. (Toldy: Esterházy Élete 276.) A legnagyobb nehézség pedig valójában abban rejlett, hogy a nádor inkább csak maga és nem comissionaliter tractált. (X. sz.) Végre november 30-án kijelenté a nádor, hogy kész a pontonkénti tárgyalásba beleereszkedni. (XII. sz.)

Megkezdődött tehát a pontonkénti tárgyalás. A császár biztosai deczember 1-én kiadták replikájukat (XIII. szám), de sokkal ridegebb tartalommal, mint ahogy várták. — Másfelől a követek magatartása végett, hogy meddig mehetnek, Rákóczy deczember 5-ről terjedelmes utasítást irt nekik Klobusiczkitól, kit ezek jelentéstétel végett küldöttek hozzá: de ugyanakkor tudatta velök, hogy utasította a felső-magyarországi megyéket és városokat, hogy követeket küldjenek hozzá, kikkel »megruminálhassa a dolgokat.« (XIV. sz.) A dolog

így sem haladt; a nádor visszatért a régi thémára: jó volna a felső-magyarországi megyék követeléseit országgyűlésre használni: nézet, melyben biztos társai is osztoztak (XV. sz.), s deczember 21-én a követek benyújtották válaszukat, s a fejedelem kielégítésére vonatkozó pontokat (XV. sz.) a nádornak, ki megígérte, hogy azokat ő felsége elé fogja terjesztetni. (XVIII.)

E közben (deczember 19-én) Lónyay értesült, hogy neje meghalt. (XVII. szám.) Lónyay szeretett volna haza menni, s kérte is a fejedelemtől hazabocsáttatását (XXI. sz.); de ezek válságos napok voltak. A nádor folytonosan biztatta a követeket, hogy felterjesztésére naponként várja a választ a császártól (XIX., XX. sz.); de a válasz, melytől a követek különben sem vártak semmi jót, csak nem érkezett s a fejedelem nem adhatta meg a távozási engedélyt Lónyaynak, kinek ebben a kényszerűségben meg is kellett nyugodni. (XXV. sz.) A temetések abban az időben hajók mulva szoktak megtartatni: s ez nem képezett akadályt abban, hogy Lónyay ott ne maradjon. Engedelmeskedett.

Mielőtt a várva várt válasz a császártól megérkezett volna, a fejedelem megtartotta Ónodon az előre jelzett országgyűlést. Célját, hogy követei s különösen az országos követek helyzetét megkönnyítse s egyszersmind megczáfolja azon vádat, mintha ezek nem a megyék közvéleményét, hanem a Rákóczy akaratát tolmácsolának, elérte: a részgyűlés helyeselte eljárásukat s jövőre is kitartásra ösztönzé őket. (XXII. sz.) A megyei követekkel s a biztosokkal folytatott tárgyalás, a nádor által kiadott declaratio felkeltette a reményt, hogy meg fognak velők alkudhatni. (XXIV., XXVI. sz.)

De a várva várt válasz megérkezése azt hiúnak bizonyította. Jan. 22-én bocsátkoztak azok tárgyalásába. (XXVII. sz.) A nádor tizenegy pontban kiadta az országgal és fejedelemmel kötendő béke feltételeit. Bemutatta továbbá a fejedelem kielégítésére vonatkozó elhatározást is: ezek voltaképp oly csekély közeledést mutattak Rákóczy feltételeihez, hogy ha a nádor ki nem jelenti, hogy ezek csak az alkudozás kiinduló pontjai, a tárgyalásokat félbe lehetett volna szakasztani. De a nádor mégis kötve volt biztostársai által, a fejedelem követei

is hijában adták be válaszukat: a nádor nem akart engedni s a fejedelem követei nem engedhettek. A szakadás csaknem elherülhetetlennek látszott — de azt egyik fél sem akarta. A nádor most azt az ajánlatot tette, hogy ő mint közvetítő kezébe veszi az ügy továbbfejlesztését, s ez ajánlatot elfogadták a fejedelem biztosai, kik ily körülmények közt kimerítő jelentéseikkel (XXVIII. sz.) Klobusiczkyt újabban Rákóczyhoz küldék.

Klobusiczky Rákóczyt Zborón találta, hova ő azért ment, hogy ott várja be a francia királynak hozzá küldött követét Croissyt. Rákóczy kitartása sikert aratott — s ha voltak is percei, melyekben hajlandó lett volna, ha több előékenységgel találkozik engedményeket tenni: ez ugyan legkevesebbé sem volt az. Most már valóban két szerződés közt választhatott: egyfelől a császárral kötendő béke, vagy a svéd-francia koronákkal kötendő frigy közt. Amaz kevés kilátást nyújtott a sikerre, ezt kezében tartá. Természetes, hogy ezt választá. Az utasításban, melyet követeinek küldött (XXIX. sz.), minden engedelemet megtagadott.

A kapott válaszzsal február 5-én Lónyaiék a biztosokhoz mentek: a fejedelem által küldött utasítások alapján szóbelileg előadták a választ s megkapták rá a feleletet (XXX. sz.), melyről mindjárt következő napon jelentést tettek. Az a pár nap, mialatt a levél Rákóczyhoz érkezett, egészen megváltoztatta a helyzetet. A svédek diadalmasan nyomultak elé s Rákóczynak most már módjában állt két szövetség közt választani: a francia-svéd és német közt. Január 29-én fogadta Croissyt a francia kormány követét, s ezzel kezdetét vette a munkácsi tracta. Február 16-án pedig Bártfán megnyílt a felső-magyarországi vármegyék országgyűlése, melyet ő azért hívott össze, hogy a januári pontokat elibök terjeszthesse, s a mely ezek felolvasása után tüntetőleg Rákóczy mellett nyilatkozott, ki azonnal megírta Lónyaynak, hogy a vármegyéket vér nélkül kezéből ki nem bocsátja »Istenünkért, hazánkért, magunkért flectere si nequeo Superos Acheronta movebo.« (XXXII. sz.) Ez volt az ő ultimátuma.

A bártfai példájára a császár is akart congregatiót tartani s február 12-ére Nagy-Szombatba ki is hirdette. A nádor

az ilyen particularis congregatiókat elvből ellenezte s most is felszólalt ellene. Nem is lett semmi belőle s Walticher Markot jelentéstétel végett az udvarhoz küldte. (XXXIII. sz.)

Márczius elején Klobusiczky is visszatért Bártfárról. Tanuja volt a lelkesedésnek, mely itt nyilatkozott. — De rövid választ hozott magával mind a rendek, mind Rákóczy részéről, s ez utóbbi már utasította is követeit, hogy készüljenek haza. (XXXIV. sz.) A Klobusiczkytól hozott irásokat márczius 12-én adták be a nádornak, s ez nap és a következőn tanácskoztak is felettek. (XXXV. sz.) De természetesen eredmény nélkül. Márczius 14-én tehát világosan megízenték a nádornak, hogy ők sem a rendek, sem a fejedelem kívánságin egy betűt sem változtathatnak: azért hát határozott választ kérnek. (XXXVI. sz.)

A fenyegető helyzet, a császári hadak vereségei a kormányt engedékenységre birták: s most már hajlandóknak mutatkoztak a fejedelem és rendek kívánságai nagy részét teljesíteni. (XXXVII. szám.) De ezek az engedmények viszont olyanok voltak, melyeket közölni kellett a fejedelemmel és rendekkel. Másnap beadták az erdélyi biztosok az ő nyilatkozványokat, mely a tárgyalások ideiglenes felfüggesztésére vonatkozott. (XXXIX. sz. a.) Abban állapodtak meg, hogy a császár egy megbízott embere fog az erdélyi táborba menni s az alkudozást egyelőre ezzel folytatják.

Márczius 29-én a fejedelem követei elhagyták Nagyszombatot. (XL.)

I.

1644. oct. 8.

INSTRVCTIO pro illustrissimi ac celsissimi principis domini, domini GEORGII RAKOCZY dei gratia principis Transylvaniae, partium regni Hungariae domini, Siculorum comitis etc. domini nostri clementissimi, adeoque vniversorum statuum et ordinum trium nationum regni Transylvaniae, et partium Hungariae eidem annexarum, partibus, spectabilibus ac magnificis dominis Sigismundo Lonyai de Nagylonya, Bernhardo Nyari de Bedegh, generosis ittem Georgio

Chernel de Chernelhaza, Stephano Kőrössi de Varad, Andreae Zakani, ac alteri Andreae Klubuciczki, ad publicum cum sacratissima caesarea regiaque maiestate, pacis tractatum Tyrnauiam destinatis ablegatisque commissariis, super punctis in tractatu eodem proponendis data.

Megnyugován az ő kegyelmek hozzánk való tökéletes hűségeben, az ő felségével való békesség tractálására ő kegyelmeket rendeltük mi is, magunk és országunkbeli statutosok hiveink részéről; az minthogy az ittkin való tizennégy vármegyébéli statusok is, ugyan ő kegyelmeket denominálták volt nagyobb rész szerint azon tractatusra. Tudva levén pedig az is nálunk, hogy az úristen ő kegyelmeket szép elmével, okossággal, experientiával áldotta meg, ott való magokviselésétől, bő szóval való instructiót adni szükségesnek nem látjuk; hanem az minemű kívánságink mostan, magunk s országunk részéről valók vadnak, azokat ím renddel leíratván, kegyelmesen kívánjuk ő kegyelmektől, istent híván segítségül, igyekezzék úgy véghez vinni, mi is mind kegyelmesen vehessük abban való fáradozásokat, s mind pedig meg is hálálhassuk ő kegyelmeknek; kire hogy az úristen segítse is ő kegyelmeket, szívből kívánjuk.

Azok pedig így következnek:

1. Az religiónak szabados exercitiuma, templomok restitutója; az bécsi pacificatiónak, és az tizenhét conditióknak szentül való megtartása, effectualása, praestáltatása, és minden rendbeliekkel való megtartattatása, akadék, bántódás és sérelem nélkül. Ennek pedig általhágói, háborgatói ellen erős büntetés rendeltessék; kiben ő felsége és utána való igaz legitimus successori ne kedvezzenek senkinek.

2. Az generalis amnestia mindeneknek, még csak azoknak is, kik alattomban való jó akaróink lőttek volna, megadásék; minden jószágok totaliter restituáltassék; és az előbbeni jó igazságokkal, azokat kinek-kinek szabadosan bírni megengedtetessék.

3. Valakinek mit attunk, conferáltunk, praescribáltunk, azokban megtartassanak, és az mostani possessoroktól, az summáknak letétele nélkül el ne vétessenek.

4. Nevezet szerint Kassa városának, az mit mi conferáltunk, inscribáltunk, donáltunk, azokban illese megtartassanak, confirmáltassanak.

5. Az kik az ország statutumi s az bécsi pacificatio ellen cselekedtenek, és impingaltanak akármiben is, másoknak is jövendő példájokra, megbüntettessenek.

6. Erdély országának, s ahhoz tartozó birodalmunknak az minemű bántódási vadnak vagy publice, vagy privatim,

annak lakosi közül akárkinek, azok complanáltassanak; jószágokban lött pusztítások, szegénység marháinak elhajtások, és akármi kártételek refundáltassanak. Azok végett való differentiák eligazítottassanak per commissarios mennél hamarébb. Ennek utána pedig, azoknak jószágokon ne hatalmaskodjanak, azokat ne foglalják. Hanem a ki melyikhez mi just praetendál, keresse törvénnyel annak helyén és idején.

Mivel pedig most minden bántódásit, kívánságait az erdélyi statusok híveink részéről, ő kegyelmeknek oda nem adhatuk, rövid nap utánok küldvén ő kegyelmeknek, azokat jó végen igyekezzék vinni ő kegyelmek.

7. Sohonnét az ő felsége birodalmából az Erdély országához tartozó földön és határon az törökre sem titkon sem nyilván, senki ne járjon, csatázzon, prédáljon; ha ki az ellen cselekedni comperiáltatnék, requiráltatván ő felsége vagy tisztségviselői felőle, tartozzanak mint tolvajt, s békesség háborgatót megbüntetni minden halogatás nélkül. Sőt ha ki az ilyeneknek pártját fogni találtatnék, az is nótában essék.

8. Az pataki donatióknak azzal jobbitassék, hogy avagy szabad legyen kőből is mindenütt építtetnünk, s az építés minden esztendőben megböcsültetvén, az summa azzal nevedjék, avagy ad extremum, legyen szabad ötven ezer forintig kőből való épületet tennünk, s az summa azzal augeáltassék.

9. Az munkácsi is ezen szerint engedtessek. És ha még valamiben az két helyről való donatióknak, jobbitásnak kellene lenni, az is melioráltassék; kiről rövid nap tudósítjuk is ő kegyelmeket.

10. Post defectum dominorum comitum Stephani et Petri Bethlen, Ecsedben s ahhoz való minden jószágokban, Nagy-Bányában az ius regiumot ő felsége nekünk adja a gazdaasszonynyal, és maradékinknak cum libera dispositione, a nélkül is jussa lévén az fiunk feliségének hozzá.

11. Tokajt hozzá való minden jószágival, mind az kiket most hozzá birnak, vagy mások birnának, két száz ezer No. 200,000 forintban ő felsége nekünk s az gazdaasszonynak adja, cum libera dispositione. És mivel a vár pusztá, legyen szabad száz ezer No. 100,000 forintig rajta építenünk, kivel a summa nevedjék. És még a fiú ágon nem deficiálunk, ki ne váltassék; azután a leány ágtól váltassék ki bár az két száz ezer No. 200,000 forinton. Constal nálunk, az boldog emlékezetű Rudolphus császár donatiója ellen el sem adhatták volna, meg kellett volna kénálni az atyánkat.

Tartzalnak pedig, 1629. esztendőbeli soproni constitutio szerint is, restituáltatni kellene.

12. Óvárat ő felsége adja nekünk, kétszáz ezer No.

200,000 forintban; és legyen szabad minden jószágát kiváltanunk. Es ez is az fiúágtól ki ne váltathassék; annak pedig deficiálása után, az leányágnak, vagy a kinek legáltatnék, az summa letétevé, úgy redimáltathassék.

13. Szathmár cum omnibus bonis et pertinentiis örökben cum libera dispositione nekünk conferáltassék, úgy hogy az hozzá tartozó jószágokat is szabad legyen, akár kikenél találtassanak is, kiváltanunk, és azokat is örökben birnunk.

14. Minden esztendőben minden harminczad fizetés nélkül hajtathassunk fel két ezer No. 2000 ökröt, az ő felsége birodalmában, az hova akarjuk.

15. Szádvárához is nagy igazságunk lévén, megadattatását méltán kívánjuk, kit mi tőlünk árvaságunkban, minden igaz ok nélkül vővének el, annyira, hogy szegény istenben elnyugott édes atyánk, a minemű jószágokat maga pénzen kiváltott volt, még csak azt sem fordíták meg; noha megbizonyítottuk elégségesképen, szegény Bocskai fejedelemnek Csáky István drága marhákat adott volt Szádvaráért, közel negyven ezer No. 40,000 forintig valót; de szegény Turzó György azt itélé, hogy az drága marha (kik között az unicornis szarvára csinált gyémánt is ott volt) nem kész pénz, s mi tőlünk csak pénz nélkül vővék el.

16. Léván is az gazdaasszonynak volt liquidumja hatvan ezer No. 60,000 forintig való, ki ez mai nap is oda vagyon; hogy azt is ő felsége megadassa, méltán kívánjuk.

17. Az mely vármegyék az kassai generalisságtól szoktak hallgatni és függeni, azokat mind magunk, s mind maradéinkból álló fejedelem successorink, úgy birhassák, valaminemű végezése legelső pacificatiókor az szegény fejedelemnek volt az hét vármegyékről, mindennemű immunitásával, libertásával, azonokkal élven akkor is, mint az több részei Magyarországnak.

18. Minthogy az ország végvárai fogyatkozottól vadnak, azoknak munialására adjon ő felsége pénz nélkül, ezer másarezet Beszterczebányáról.

19. Ha kik minket, successorinkat, s az országot, akár kik, és akár miféle nemzetek volnának, lennének, az ő felségével való békességért, nyilván vagy titkon háborgatni akarnának, akár kárral illetni, mindenek ellen tempestive elegendő segítséget ad ő felsége, és successori sincere és igazságosan, úgy hogy a segítségtől oltalmat vegyünk inkább mintsem kárt, és bántást szenvedjünk.

20. Az mely mocskos könyvet kibocsátának volt annak authorát kikerestetvén, haladék nélkül meg is büntetteti ő felsége, úgy hogy contentusok lehessünk véle.

21. Bethlen István és Bethlen Péter uramékon és azokon kívül kiknek amnistiát adtunk volt, megbüntettessenek ő felségétől, valakik in anno 1636. az ő felsége diplomája ellen foveálták Bethlen István uram dolgát, pénzzel, tanácscsal segítették s tartották; az ő felsége édes atyja parancsolatját is végben nem engedték menni.

Ezeken kívül, ha mi oly dolgok occurálnak, melyeket ő kegyelmek által az tractára bocsátanunk szükségesnek ítülünk, ő kegyelmeknek vagy leveleink, vagy embereink által értékre adni és voltaképen azokról ő kegyelmeket tudósítani el nem mulatjuk.

Kivánván ezek után az úristentől ő kegyelmeknek szerencsés, békességes, és jó egészséges menetelt, és hozzánk való megjövotelt. Quibus in reliquo gratiose propensi manemus. Datum in curia nostra Tokaiensi, die octava mensis Octobris anno domini millesimo, sexcentesimo quadragésimo quarto.

G. Rakocy m. p. (P. H.)

(Eredeti, Rákóczy György saját kezével aláírva s fejedelmi pecsétjével megerősítve. — A gróf Erdődy család birtokában levő Rákóczy-féle levéltárból. No. 13. cis. 3. fasc. 123.)

II.

1644. oct. 27.

Replica dominorum commissariorum suae maiestatis ad intimationem oralem dominorum suae celsitudinis principalis commissariorum, mediantibus Andrea Zákány et Nicolao Soproni ad partem domino palatino super honeste tractandis commissariis ut et plenipotentialibus per suam mattem sub verbo regio dandis.

Anno 1644. die 27. Octobris exhibitum dominis ablegatis domini principis Transsylvaniae.

Az tegnapi consessusunkon praemissis solitis salutationibus, urgentibus ablegatis domini principis, ad productionem plenipotentialium mentünk, kiket ea utraque parte mikor megolvastunk volna, suae dominationes in plenipotentialibus suae maiestatis két difficultast találtak: egyiket, hogy az nem volna cum clausula sub verbo regio, avagy bona fide christiana, exemplificálván ezaránt, mintha az eperjesi mostani fejedlemmel való tractakor is nem lévén az plenipotentiában azok az clausulák, erre nézve nem akarta volna azután ő felsége az végezéseket ratificalni s confirmálni, s az mi lött is, hosszú haladékkal lött. Másikot, hogy az supplicans regnicolákról

semmi mentio nem volna azon plenipotentiában, kire nézve in tractatu nem lehetne securitások ő kegyelmeknek is.

Az elsőre megfeleltünk, hogy az: est stylus ordinarius aulae, s az szerint expediáltatta ő felsége nekünk adott plenipotentiát is; más az, minden fejedelmekkel való tractátusokban is ezen tenorral szokta plenipotentiáját kiadni ő felsége, s nem vélte itt szükségesnek azt mutálni. Harmadik, hogy az fejedelemmel való tractatusokban is, mindenkor ezen tenor plenipotentiaium tartatott meg, s most sem látjuk okát, miért kellenék azt mutálni, mert az hol exemplificál az eperjesi tractáról ő kegyelmek, nagy méltósága ellen beszél ott ő felségének, azt állatván, hogy az mostani kívánt clausuláknak akkori plenipotentiából való kihagyása volt volna oka akkori végezéseknek confirmatiójának haladékjának, ki bizonyos, megbocsásson ő kegyelmek, különben vagyon, s méltó is ezt nekünk s annyival inkább ő felségének apprehendálni, kit tegnap propter primum ingressum elhallgatánk; de tudni kell ezután is ő felségének ezeket; holott nem ez, az mit most difficultál ő kegyelmek, hanem azokban az végezésekben való sok indignitások, kire hatalmok nem volt, tették volt az confirmatióknak késedelmét, de elég ha ugyan meglőtt s confirmáltatott s mi érettünk deservniál inkább ez az exemplum, mert beneficio illius tractatus bir az fejedelem most is négyszer való száz ezer forint érő jószágot, s ha most sine illa clausula plenipotentiaium helytelen az plenipotentia, helytelen volt tehát akkor is, és így helytelen lészen az mellett tött adomány is.

Az supplicans regnicolák dolgában való difficultásokat pedig a mi illeti, Kegyelmeteknek megmondtuk azt is, hogy semmiképpen nem kellett ebben az fejedelemért adott plenipotentiában az regnicolákat inserálni, nam tam status illorum, quam praetensiones diversae sunt a statu et postulatis domini principis, nec velle suam maiestatem ista confundere sed habent iidem etiam supplicantes regnicolae securitatem a sua maiestate; nimirum decretum per suam maiestatem ipsis transmissum ab ipsisque acceptatum, penes quod venerunt etiam suae dominationes ad modernum pacis tractatum, in quo assecurantur quod benigne illos exauditura est sua maiestas per destinatos suos commissarios ad quod ordinavit nos, committendo nobis benigne, ut supplicationem et petitionem suarum dominationum excipiamus, iuxtaque nobis datam instructionem illas rectificemus et complanemus; nec alio modo deceret suam maiestatem cum illis tractare, quorum alii corporali etiam iuramento adstricti sunt suae maiestati, alii vero homagio, quos nec pro partibus agnoscere vult sua maiestas; sed velle cum illis tractare, tamquam dominus et legitime

coronatus rex ipsorum, paternoque amore amplecti etiam deliquentes omnemque suam gratiam ipsis offerre.

Az, kikkel mi úgy gondolkodtunk volt, hogy ő kegyelmek igen contentus leszen; de az minémő izenetet tegnap este töttek palatinus urunknak, nemcsak meg nem nyugodott ezekben, újabb difficultásokban vötte, s úgy izenték, hogy ad ulteriorem tractatum nem mehetnének semmiképpen, valamég vagy az plenipotentiákat kívánságok szerint meg nem újéztatjuk, vagy mi magunkról assecuratiót nem adunk propter lucrandum tempus, hogy az szerint, a mint ők kívánják meghozatjuk ő felségétől az salvus conductust, az ki ez is igen méltósága ellen vagy on ő felségének, szokatlan s minden jó rendkívül való dolog is, hogy szolgák lévén magunkról assecuratiót adjunk, mintha mi hatalmunkban volna az ő felsége méltóságos akaratja és szabadsága, kire mi mint mehecsünk cum tanta laesione auctoritatis suae maiestatis nem látjuk; hanem kívántatik inkább az, hogy ő kegyelmek hozassanak plenipotentiát magoknak, s mi erre is vártuk az ő kegyelmek resolútióját, mert az kit tegnap producáltanak az nem plenipotentia, hanem oly dologra adatott assecuratió, az kit mi nem tudunk micsoda, s hogy épétsünk rajta, s annak sensusát, avagy belső magyarázatját maguk sem tudják, mivel quisquam verborum suorum interpres s az az fejedelelemnél vagy on, kin mi nem látjuk mit fundálhatunk, avagy mint kezdhessük csak el is az tractátust, s annyival inkább üdő halogatásokkal is, micsoda securitással mehetünk valami conclusiókra, mert az az ratio nem elég mi nekünk, hogy magok is olyan pleni. . . . (vége hiányzik).

(Egykoru példány az orsz. ltárban.)

III.

1644. oct. 28.

Anno 1644. die 28. Octobris exhibitum est praesens scriptum ill. domini c. palatini dnis ablegatis principis Transsylvaniae, Tyrnaviae.

Az közönséges kérdések mellett tött Kegyelmetek én ellenem is tegnap panaszt, melyben magam szavaimat illeti, nem mondtam semmit olyant, sem mondhatok, az kiknél veszedelmesebb dolgokat ott ne látnék s lakatot az én számra senki nem is vethet, hogy kötelességem szerint is közönséges igazságunkról és szabadságunkról ne szóljak, a kihez több közöm is vagy on ő folsége után, mint akárkinek, de in rebus agendis nostris nem akarom sem directorimnak, sem praecep-

torimnak ő kegyelmeket ismernem, s tudok is, úgy hiszem, azokhoz annyit mint ő kegyelmek.

En szóm azért s most is azt kérdem, mind kötésére s mind nekem írt levelére nézvé, mint megyen el az fejedelem az suecusok confoederatiója mellől; mert annak fönlételeivel ő kegyelme mi velünk nem concludálhat s úgy vagyon az is, a mint mondtam, hogy azok már megszegték az ő kegyelmeknek adott hiteket s másoknak adott hitszegésekkel penig; ezt tudja, látja az egész keresztény birodalom s nem tudom, miért tilalmazhat ő kegyelmek engem erről szólanom, kiválképen az mi szegény hazánk és nemzetünk veszedelmét nézvé ezek az hírünk nekül és szabadságunk ellen mindnyájunkat lekeztött confoederatiók. Nincs istennek hála, még abban az járomban az én nyakam, hogy ott se légyen szabad nekem sebemet tapogatnom, az hol fáj.

Az hol pedig azt mondtam, hogy az magyarországi mindenféle statusok, a mint ő kegyelmek az commissariusok hittel és homagiommal kötelesek ő felségéhez, jól és igazán mondtam azt is, mert nullo iure et lege szabadéttattanak attúl föl, kinek declarációjához is több közöm nekem, mint akármely magyarnak, s bár mind ugy volna is az, kibem némelyeknek panasza vagyon, avval ugyan föl nem szabadúl penes simplicem querelam a iuramento et homagio suae maiestatis, s nem valahány embernek adatott az törvényben is, in quibusdam casibus suo modo et ordine az homagiomból való fölszabadulásnak ítéleti, hanem országnak, s úgy is fejedelmeknek való alázatossággal és bene cognita et ruminata causa s nem cum avulsione a legitime coronato rege vel cum adhaesione alii illegitimi principis, sed cum reconciliatione legitimi regis.

En szóm az is, hogy sokakon sok citatio és törvény nélkül való fogságok és tömlöczözések estenek inaudita causa ad simplicem delationem, s most is sokan hevernek imittamott való tömlöczökben, s mennyi még az, az kinek jószági és minden javai el vannak véve, s hol ezeken kívül országunknak kegyetlen romlása s erről hogy nekem ne legyen szabad szólanom, most értem; de ezaránt is nem lévén azok közt én isten akaratiából, mint a kit igen vernek s nyögni sem hagyják, hivatalom kényszerét reá, hogy ne csak javallást ezeknek ne adjak, de minden occasiókban ellene támadjak mind szóval s mind egyébképen s fegyverrel is, ha különben nem lehet. A mi azért az ezekről való szólást illeti, én tőlem tilalmazni, mintha az poklot kívánná valaki dicsértetni velem. Egyébaránt megadom az ő kegyelmek becsületit s talám ahoz is értek anynyét, mint akármely magyar, csak erővel s hivatalja fölött ne kívánja becsültetni magát. Jóllehet, mivel az mi plenipoten-

tiánkban ő kegyelmek difficultást találtak s ő kegyelmeknek semmi plenipotentiájok nincsen: én kész vagyok kiállanom ebből az dologból és tractából, mivel szabad választást is adott ő felsége nekem, ha az tractában akarok-e maradni, avagy az táborban menni; és így az én kemény beszédimtől megszabadúl ő kegyelmek. Adja isten, végezzen minden jót nálam nekül is.

Kivül: Exhibitum per excell. com. palatinum d. commissar. principis Tranniae die 28. Octobris 1644. Tyrnaviae.

(Egykoru másolat a kismartoni levéltárban. Actorum Palatini liber quartus.)

IV.

1644. oct. 30.

Nos comes Nicolaus Esterházi de Galanta, palatinus regni Hungariae et iudex Cumanorum, aurei velleris eques etc., Rudolphus comes a Tiffenbach, aurei velleris eques, Gerardus a Quaestembergh, sacrae caesareae ac regiae maiestatis consiliarii, nec non Stephanus Rohonczy abbas de Zala-var etc. memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit universis: quod posteaquam superioribus diebus nonnulli domini et nobiles comitatum ac cives liberarum ac regiarum civitatum, partium regni superiorum, mediantibus suis nunciis, suam sacratissimam caesaream ac regiam maiestatem pro supplicationibus ipsorum quibusdam exaudiendis dēmisse requisivissent, suaque sacratissima maiestas benigne praefatis dominis et nobilibus et civitatibus se resolvendo ad eorum supplicationes exaudiendas certos suos commissarios deputare velle clementer annuisset. Nos supra dicti fatemur et recognoscimus a praefata sacratissima sua maiestate pro excipiendis exaudiendisque supplicationibus praelibatorum dominorum et nobilium ac etiam civitatum nos deputatos et ordinatos esse ac missos. Proinde ex hac benigna et clementi suae sacratissimae maiestatis commissione nobis imposita et delata, dominos commissarios praefatorum dominorum et nobilium ac civitatum assecuramus et affidamus, nos cum iisdem tractaturos, decretoque eiusdem maiestatis sacratissimae ac benignae dispositioni et ordinationi accommodaturos, harum nostrarum vigore et testimonio litterarum mediante. Datum in libera ac regia civitate Tyrnaviensi, die trigesima mensis Octobris, anno domini millesimo sexcentensimo quadragésimo quarto etc.

(Egykoru másolat a vörösvári, gr. Erdödi-féle levéltárban.)

V.

1644. oct. 31.

Nos etc. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes, quibus expedit universis, quod cum sac. caes. regia-que m^{tas} d^{nus} noster clementissimus pro pia paternaque cura et pacis publicae studio, praesentes motus in hoc regno Hungariae concitatos, per placidiora potius media, quam rigoris via compositos et sopitos esse cupiens, nos commissarios plenipotentarios suos, ad reassumendum et continuandum cum illmo dno principe Transylvaniae, partium regni Hungariae dno, et Siculorum comite, pacis tractatum in hanc civitatem Tyrnaviensem in eum finem destinasset et delegasset, ordinassetque etiam ad supplicationem nomine magnatum et nobilium et liberarum civitatum superiorum videlicet Hungariae comitatum per literas earum, ac etiam oretenus per egr. Martinum Fehérpataky repraesentatam, praedictos supplicantes per nos exaudire, postulata ipsorum excipere, ac ea facere et decernere, quae ad huius regni sui quietum statum post tantam rerum perturbationem et incommoda necessaria etiam videbuntur. Ad praemissa tractanda et complananda cum commissariis tam dicti dⁿⁱ principis, quam praenotatorum regnicolarum in unum convenissemus, dictique commissarii in plenipotentialibus suae m^{tis} ad praenotatum tractatum nobis elargitis aliquas difficultates habuissent et proposuissent, nos praenotatos d^{nos} commissarios, ac eos quorum interest, vigore plenipotentialium praenotatae sac. caes. regiaeque m^{tis} nobis concessarum, assecurandos et affidandos esse volumus, quod quicquid in tractatu praesenti tam ratione dicti dⁿⁱ principis, quam praenotatorum regnicolarum per nos ex parte suae m^{tis}, iuxta clementem voluntatem et dispositionem suae m^{tis}, complanatum et conclusum fuerit, praenotata quoque sac. caes. regiaeque m^{tas} ratum, gratum et acceptum habebit, ac semotis dilationibus diplomate suo regio, sub verbo caesareo et regio bona fide confirmabit, prout assecuramus et affidimus super praemissis, praedictos d^{nos} commissarios, eosque quorum interest, bona fide, harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante.

(Kismartoni levéltárból Act. Pal. Lib. IV.)

VI.

1644. novemb. 1.

Generosi prudentes et circumspecti dⁿⁱ et fautores mihi observandissimi.

Salutem plurimam cum addictissima servitiorum meorum commendatione.

Az ő fge commissariusi mint viselték eddiglen magokat hozzánk, s kiválképpen palatinus urunk, s minemő controversia is forgott köztünk, s mint complanáltatott legyen az is az difficultas, az ő ngok replicáiból, melyeket Klteknek in paribus az regnicolák propositióival együtt által küldöttem. eléggé meg leszen Kltek értendő. Méglen azért az dolognak derekához nem kezdhettünk, s az postulatumokat sem praesentáltuk, s micsoda reménységgel táplálhassuk Klket, nem szintén tudhatjuk; palatinus urunk ő nga az regnicolák dolgát urunk ő nga postulátumival conjungálni semmiképpen nem akarja, minemő ratiókból, az replica megmutatja, sőt urunk ő nga dolgát is addiglan reasumálni nem akarná (a mint előttünk referálta) valamég az svecusokkal kötött confoederatiónak éppen nem renunciálna s magát arról derekasan nem declarálná ő nga. Mire mennek s mire nem, mindaddig sem vehetjük eszünkben, valamég ő ngoknak propositióink nem praesentáltatnak. Ugy halljuk, hogy az német uraknak ezaránt is ő felségétől peculiaris instructiójuk volna, s kiválképpen az religiónak publicum exercitiumja felől. Még eddig valamelyeket vagy publice in consessu vagy penig ad partem palatinus urammal tractáltunk, azokban nem kevés difficultásokat tapasztaltunk, s az assecuratoriájokban is, s nehezteli is ő nga, hogy mindeneket akarátja szerint lenni nem engedünk, s abban az limitatióban is (iuxta clementem voluntatem et dispositionem suae mtis) kiváltképpen való consideratió vagyon, s magyarázat nélkül acceptálni nem kívánjuk, félvén attúl, ha szintén mostan valamire mennénk is, jövendőben az confirmatiónak idején, ilyen consequentiát ellenünk ne nectálhassanak, nem az ő fge akarátjából, sem dispositiójából ment annira a dolog, s kiválképpen semminemő emlékezet sem levén meg az plenipotentialisában is ő fgének, az regnicolák dolgáról s állapotjáról mutatván egyedül csak az decretomra bennünket. Szunyog uram ő nga majd hat ízben küldött hozzám, akarván ad partem beszélgetni velem, de az suspiciót el akarván kerülnöm, nem cselekedtem, embersegesen excusálván magamat, s minden jó akarátját most is ajánlja az nemes városnak. Mi velünk itten senki nem mer beszélgetni, bár régi ösmerőnk legyen is, kétség nélkül tilalomban vagyon nálok. Az Dunántúl és innen levő magyar hadakat igen praeparálják, hova fordétják, nem szintén tudjuk. Nyáry Bernhard uram ő nga berenczi jószágát palatinus uram a maga számára foglaltatta, csak ezért, hogy az pártosok commissariusságát viselné. Urunk ő nga replicájának is pariáját

örömet communicáltam volna Kltekkel, de még szert arra nem tehettem, mindeneket írásban vessek, valamelyek itten pro et contra disputáltatnak. Visszamenetelünk Kltek között mikor lehet, csak az jó isten tudja. Az minemő indultomat olvastam nyomtatásban az kalastorom felől, paríaltatván azt is, az többihez adjungáltam, s Klteknek küldöttem. Mikor ezeket írnám, palatinus uram ő nga felhivatván mindnyájunkat az maga szállására, praesentáltatta velünk mind az urunk ő nga replicáját, s mind az felső magyarországi regnicolák postulátomit. Miként fogják mind az kettőre magokat resolválni ő fge nevével, jó alkalmatossággal Klteknek értésére adom. Palatinus uram relatiója, hogy az Durstenzohnius Kenizmarckkal együtt innen az vizen Ulmánál, túl penig még az francziaiak armadája volna, és hogy egyűvé ne szállhassanak, az bavarus armadája impediálja. Több híreket is hintetgetnek, melyek mivel igen bizontalanok, hallgatással ítéltem jobbnak elmulatni. Nem árt, ha Kltek mindenekről informál, tudhassam én is Kltek akaratjához magamat rendelnem. De caetero servet deus grsas prudentes ac circumspectas Dnes Vras quam diutissime salvas et incolumes. Datum Tyrnaviae prima Novembris 1644.

Grsar. prud. ac. circumsp. Dnum Vrum

servitor addictissimus

N. Soporni m. p.

Dániel Matthei uram Klteket officiose salutáltatja. Az candor és synceritas az tractához igen-igen kívántatnék, de etc.

Külsőim: Grsis prud. ac circumsp. dnis T. T. iudici primario caeterisque iuratis civibus senatoribus regiae ac liberae civitatis Cas-soviensis dnis et fautoribus semper observandissimis.

(Eredeti Kassa városa levéltárából.)

VII.

1644. nov. 1—8.

A novemberi alkudozások irományai.

a)

1644. nov. 1.

Replicatio commissariorum illustrissimi ac celsissimi domini domini Transylvaniae principis. partium regni Hungariae domini et Siculorum comitis etc. ad resolutionem et propositionem dominorum commissariorum sacrae caesareae regiaeque maiestatis in

oppido Sáaros exhibitas et in tractatu praesenti reassumptas.

Cum illustrissimus ac celsissimus princeps dominus noster clementissimus tam variis antehac occasionibus, quam in exhibitis nuperrimo tractatu Sáarosiensi propositionibus suis luculenter declaraverit, quae iustis rerum rationibus innixae causae celsitudinem suam illustrissimam ad hanc religionis et libertatis patriae suae charissimae defensionem suscipiendam coegerint, intellecta super eo resolutione dominorum commissariorum sacrae caesareae regiaeque maiestatis, licet pluribus etiam causae suae aequitatem confirmare, dictorumque dominorum commissariorum rationes iusto dei et hominum iudicio resolvere posse speraret, supervacaneum tamen esse ducens, odiosis huiusmodi quaestionum disceptationibus tempus protrahere, cum hoc magis e re praesenti esse censuerit, ut conscientiarum legumque et statutorum regni libertatibus salvis permanentibus, miserabilis innoxiique populi afflictio quamprimum tranquillissimis mediis sedari, christiani sanguinis effusio regnique istius calamitates ulterius praecaveri possent, ad ea, quae maiestatis suae caesareae et regiae nomine per dominos plenipotentarios antea pro resolutione exhibita et proposita fuere, dominis eiusdem suae maiestatis sacratissimae ad praesentem tractatum delegatis commissariis celsitudo sua illustrissima ita se declarare voluit.

Primum propositionis punctum quod attinet, illustrissima sua celsitudo resolutione dominorum sacrae caesareae regiaeque maiestatis commissariorum ea in parte bene contenta manet, ubi tam celsitudinem suam, quam status regni nomine suae maiestatis de promulgenda celebrandaque primo quoque tempore generali regni dieta domini commissarii assecurandos obtulerint, dummodo tute omnibus ibidem comparendi, suaeque proponendi, ac non coactis aut metu interceptis suffragiis, sed liberis votis agendi et statuendi plenaria sit libertas, eaque etiam si quae in moderno tractatu concluderentur publicis statutis confirmentur.

Ad secundum, tertium et quartum punctum, cum illustrissima sua celsitudo nullam adhuc realem resolutionem, praeter dilationem, et reiectionem eorum habeat, in iisdemque praecipuam regni libertatem et permansionem haud dubie sitam esse animadvertat, ulteriorem, clarioremque dominorum commissariorum superinde resolutionem expectat eo magis, quod etiam ex humillima nuperrima requisitione regnicolarum partium regni Hungariae superioris suae maiestati caesareae et regiae repraesentata manifestum esse possit, celsitudinem suam non solam esse, quae laesas religionis et regni libertates con-

quaeratur, earumque restitutionem et conservationem efflagitet, suae maiestas caesarea et regia ad ea exaudienda et in moderno tractatu complananda iam clementer consenserit; neque obstare, quod talia sine generali diaeta tractari et complanari non posse asserantur, cum in pacificatione quoque Viennensi clarum extet exemplum huiusmodi tractatus, complanationisque difficultatum et gravaminum regni, et si ea, quae in praenotata pacificatione conclusa fuere, in generali etiam regni diaeta acceptari et confirmari meruerint, sacratissimae maiestatis regiae benignitatis ac erga regnum hoc paternae affectionis fuerit, tam illustrissimae suae celsitudini quam praenotatis regnicolis, super praemissis per species etiam uberius per eosdem humillime repraesentandis, se clementer et pro satisfactione ipsorum resolvere.

Ad quintum. Licet iurium et libertatum regni antiquissimis etiam praerogativis nobilitaribus permissa defensio nullam animadversionem mereatur, ne tamen vel hoc pacto vexandi quibusvis praetextibus occasio superesse videatur, ut sua caesarea et regia maiestas non particularem aut limitatam, sed generalem omnibus cuiusvis status, conditionis, ordinis ac praeeminentiae illustrissimae suae celsitudini clam vel palam in hac publica gentis et libertatis suae defensione adhaerentibus amnistiam benigne concedere, universaeque bona eorundem per hoc motus qualitercunque occupata aut aliis collata omni eo iure, quo antea possidebantur, eisdem restitui facere dignetur, regia eius maiestatis suae clementia praeteritis etiam fatalibus motibus simili benignitatis testimonio experta, mutuaeque regnicolarum inter se concilianda concordia requirit.

Ad sextum. Celsitudo sua illustrissima bene contenta redditur ut certo denotato loco et termino universae difficultates cum regno Transylvaniae, et partibus eidem annexis, hactenus subortae per instituendas utrinque commissiones quantocius complanentur, finaliterque decendantur, et cum effectu terminentur, ac ut etiam inter caetera severis ac strictis statutis caveatur, ne ex ditionibus suae maiestatis in ditione suae celsitudinis Turcas infestandi, contra eos excurrendi, praedas et irruptiones faciendi potestas admittatur, quin potius quod tales eorumque fautores perpetua proscriptione irremissibiliter puniantur et persequantur.

Ad septimum. Siquidem sincerissima illustrissimae suae celsitudinis affectio, qua gentis et patriae suae permutationem unice cupiens hoc etiam medio tranquillitatem eiusdem promovere voluerat, silentio involuta fuerit, non est, quod de eo ulterius sollicita esse debeat: verum cum legibus et constitu-

tionibus regni manifeste positum esse noverit, quod res Hungariae per Hungaros nativos tractari debeant, suaque maiestas in porta Othomanica non aliter quam rex Hungariae oratores habeat et tractatus instituat, cupere suam celsitudinem, ut moderna etiam pacis tractatio per nativos Ungaros et saeculares fiat, continuetur et terminetur, ut vel hoc etiam pacto legibus et statutis regni satisfactum esse videatur.

Ad ultimum. Licet illustrissima sua celsitudo pluribus declarasset bellum hoc defensivum et necessarium non privati alicuius lucri exaltationisque personae et dignitatis eiusdem cupiditate, sed restituendae et stabiliendae publicae libertatis gentis et patriae suae charissimae causa suscipere debuisse; cum tamen initio istius motus per oblatas a se inducias, ex iisque pacificas complanationes, bellorum incommoda ex parte plenipotentiariorum suae maiestatis tolli noluerint, ab eoque iam toto tempore maximis expensis, gravissimaque bonorum iactura et desolatione, ac quod magis militum et fidelium suorum sanguine bellum hoc continuare illustrissima sua celsitudo coacta fuerit, merito disconveniens sua celsitudo iudicaret, si in his bellorum adversitatibus, non illi, qui ad eas occasionem et irritamenta administrassent, sed celsitudo sua illustrissima pro libertatum patriae defensione pateretur; eiusdem itaque puncti ultimi, cum satisfactione et contentatione suae celsitudinis, ulteriorem benignioremque suae maiestatis resolutionem celsitudo sua expectat, cum enim hoc ad boni etiam publici securitatem et promotionem maxime pertineat, impossibile omnino videri suae celsitudini sine contentatione et satisfactione sua ad securae et optatae pacis conclusionem accedere posse. Ubi autem domini commissarii suae maiestatis ad praemissa condescendere de eoque tractare voluerint, in decursu ulterioris tractatus, huius quoque contentationis et satisfactionis puncta sua celsitudo dominis suae maiestatis commissariis exhiberi facere non intermittet.

Quantum autem ad propositiones dominorum commissariorum nomine sacrae caesareae regiaeque maiestatis in oppido Sároos exhibitas attinet, iis etiam in maturiorem considerationem assumptis celsitudo sua illustrissima ita se resolvere voluit.

Ad primum. Conclusa et confirmata pace, ea quae medio eiusdem tractatus et conclusionis sub potestate et dominio celsitudinis suae et fidelium suorum remanenda non essent, celsitudo sua remittere et restituere parata erit.

Ad secundum. Consentit illustrissima sua celsitudo conclusa pace se non aliter rebus et negotiis regni Hungariae immiscere velle, quam unum ex primariis regnicolis com-

membrum, ac eo pacto, quemadmodum de hoc eodem etiam puncto in praesenti tractatu conclusum fuerit.

Ad tertium. Id factura est celsitudo sua illustrissima, quod praeteritis pacificationibus super hoc simili puncto conclusum fuerat; si tamen essent aliqui, qui in pace totius christianitatis universali illustrissimam quoque celsitudinem suam tanquam principem christianum comprehenderent, in eo quod aliorum animis et voluntatibus staret, celsitudinem suam contrariari nec posse nec debere, cum et alioquin conclusa hac cum sua maiestate pace boni quoque publici participationem nemini invidendam aut improbandam esse.

Ad quartum. Parata erit celsitudo sua illustrissima praeteritis temporibus emanatorum super hoc puncto diplomatum continentias sequi, extra iuramentum corporale, propter certas easque serias *) dominis commissariis oretenus detegendas. Similiter etiam non contrariabitur celsitudo sua, ut priorum quoque pacificationum condiciones illaese et inviolabiliter observentur, de quibus in praesenti tractatu aliqua immutatio non subsequeretur.

Ad quintum. Ut Transylvania quoque servatis antiquis et novissimis foederibus, praeteritarum pacificationum assecurationes super hoc puncto ex parte sua renovandas velit, suam celsitudinem non contrariari, sed omnem in eo operam adhibere velle, innovationibus autem aliquibus, ut regni eiusdem libertatibus ita auctoritati quoque principali celsitudinis suae praeiudiciosi, celsitudinem suam consentire non posse.

Ad sextum. Cum ex iurisdictione liberi principatus propriis legibus et statutis regnum hoc gubernetur, neque regni eiusdem de non servatis legibus quaerelae maiestati suae deferantur, aut deferri possint, nihil ad praesentem pacificationem alterius regni directionem pertinere.

Ad septimum. Cum et caeteri indigenae regni, propter rationes in resolutione celsitudinis suae illustrissimae super puncto amnistiae declaratas perpetuam omnium oblivionem mereantur, non videri qualiter celsitudo sua illustrissima minoris quasi conditionis reputata occasione defensionis patriae emergentia damna refundere deberet.

Ad octavum. Cum super hoc puncto Transylvania peculiaribus legibus et statutis ab antiquis hucusque temporibus observatis gubernetur, celsitudini suae, in praeiudicium strictissimae obligationis suae ad observanda statuta et iura regni tempore inaugurationis suae praestitae, eisdem statutis contravenire non posse.

*) *causas* szó ki van felejtve az egykorú párból.

Ad nonum. Siquidem in hoc puncto praeiudicaretur legibus et constitutionibus antiquissimisque regni Hungariae libertatibus, quae servitia etiam in exteris regnis omnibus libera esse permetterent, eundique et redeundi in dictum quodque regnum Transylvaniae libertatem publicis articulis admitterent, suaeque celsitudo illustrissima nedum libertates regni minuere, sed etiam laesas restituere et in statum pristinum reducere intenderet, ea iustissimaque ratione, huic propositionis puncto consentire non posset.

Ad ultimum. Licet propter certas, dominisque suae maiestatis commissariis oretenus declarandas rationes, hoc ita fieri nequeat, sua tamen celsitudo illustrissima praeteritarum pacificationum tempore serenissimi principis Betlenii initarum normam sequi non erit aliena, ac id quod regiae auctoritati suae maiestatis conveniens sibi ac regno non nocivum esse possit, confectis negotiis factura erit.

Atque haec sunt, quae ad resolutionem et propositiones maiestatis suae caesareae et regiae, per dominos plenipotentarios factas, nomine illustrissimi ac celsissimi principis domini nostri clementissimi per nos respondenda erant, nihil dubitantes maiestatem suam sacratissimam haec alto prudentique iudicio ita consideraturam, ut funestissimi huius belli mala quamprimum sedari almaeque pacis commoda, cum immortalis eiusdem maiestatis suae in omnem posteritatem gloria, restitui possit.

Hátára jegyezve: Urunk ő nagysága replicációjának párja.

(Egykoru másolat a vörösvári gr. Erdődy-féle levéltárban.)

Jegyzet. V. ő. Esterházy munkái 276. l.

b)

1644. nov. 7.

Responsum sub nomine principis Transylvaniae ad replicas Saarosini exhibitas, ac propositiones nostras per dominos commissarios nobis factum accepimus. Super quo integra volumina et codices possemus nos etiam conscribere demonstrareque ad modernos in hoc Hungariae regno concitatos tempestatum tumultus a parte suae maiestatis, fideliumque suorum nullam penitus ansam esse datam, sed et id quod praesens armorum assumptio non pro religione, nec pro libertatibus regni fuerit instituta, quod etiam ad partem factae confoederationes declararent, exterisque regnis et gentibus nationibusque ad lucem pateret. Quare neque aliis neque nobismet ipsis super eo longa scriptitatione molesti et thae-

diosi esse nolentes, tam ad replicas super extradatas per nos replicas, quam ad ea, quae super extradatas itidem per nos propositiones, suae dominationes nomine principis Transylvaniae respondere, per brevibus replicandum duximus.

Quantum itaque ad primum punctum, ubi dominus princeps Transylvaniae resolutione nostra contentus redderetur, bene quidem est, sed ubi cautione cuperet sua dominatio illustrissima, quod tute possint comparere, suaeque proponere, ac non coactis et metu interceptis suffragiis sed liberis votis agendi et statuendi plenaria esset libertas, id in nos assumere minime volumus; persvasum nobis esse habentes, alibi quoque suam dominationem illustrissimam simile negotium vidisse nam deo sint laudes, sub gubernio domini nostri clementissimi, ac per suas maiestates clementer indictis et promulgatis regni huius in comitiis nulla eiusmodi severitas fuit, quin potius abusivam quandam libertatem in omnibus suis praetensionibus eloquendis supra quod debuisset, habuerunt, clamoribusque potius, quam prudentibus votis voluerunt nonnulli diaetalia consilia perficere.

Quod ad secundum, tertium et quartum attinet punctum, cum iam domini commissarii, a parte etiam nonnullorum regnicolarum in eadem et plures etiam alias humillimas petitiones sese immiserunt, non est, quod ulterius dominus princeps in eo multum sit sollicitus: habiturae sunt suae dominationes ad partem per nos benignam suae maiestatis resolutionem, quae nimirum conservationem regni ac etiam universorum regnicolarum concernit.

Ad quintum. Quoad regni, nobilitatisque libertatem dictum est et alibi, eam bene et in sensu genuino intelligere debere, cum eius iudicatus non uni aut decem, vel viginti, data esset etiam in iudicio, sed toti regno, unde nos, tales qui huic contravenerunt, quod tam dominum suum, quam sese ac iura, libertates et leges suas non offendissent, laesissentque nullo modo possumus asserere; verum tamen ex innata, et per universum mundum diffusa et propagata clementia et paterna benignitate sua maiestas parata est omnium eorum, quae inter partes admissa et patrata sunt, amnistiam concedere, at illud impium plane et iniustum est, nec videmus quomodo sua maiestas ad hoc possit accedere, quod etiam iis, qui unius tantummodo partes sequebantur, invicemque sese damnificarunt et depraedarunt, hocque ex ipsa sola aviditate praedae, amnistiam elargiri queat.

Quoad sextum. Contenti reddimur, ut praefigatur terminus ac difficultates praemissae complanentur. Quo autem ad

excursiones contra Turcas super eis, clara sunt statuta passim in articulis et constitutionibus regni.

Quoad septimum. Orator iam cum solennis muneribus expeditus est ad portam Othomanicam, quem ibidem ea agere et tractare, quae afflictae huius patriae, ac regni gentisque quietem et permansionem concernant non dubitamus, requirente id etiam sua instructione et commissione. Quem autem et quibus modalitatibus sua maiestas eo expeditura sit, non videmus esse conveniens, quod sua dominatio illustrissima in eo quodam modo praescribere videatur suae maiestati, siquidem legatio illa non tantum respectu istius regni Hungariae, verum respectu omnium ditionum suae maiestatis esset instituta, quam cum iisdem factam pacem per Hungaros etiam tractari finisque curavit sua maiestas, praesensque legatio solummodo pro complemento illius tractatus, et non pro novo aliquo tractatu instituendo cum muneribus est expedita, nec videmus ullam difficultatem suam illustrissimam dominationem etiam respectu huius ponere posse.

Ad ultimum. Quidnam dominum principem ad hanc armorum assumptionem induxerit, ulterius illud exaggerare supervacaneum est, siquidem et ii, penes quos dicebat sua illustrissima dominatio se arma ista assumpsisse ipsimet abunde, imo palpabiliter cognovissent, sed neque de hoc mentionem facere necessarium est, quod a domino principe in initio istius motus, per oblatas a se inducias, ex iisque pacificas complanationes, bellorum incommoda ex parte plenipotentiariorum suae maiestatis tolli noluerint, cum etiam tandem plenipotentarii suae maiestatis nihil aliud praeter ferrum et arma prae manibus domini principis viderint, occupationem regni, oppressionem fidelium suae maiestatis et desolationem miserae plebis, quae respicienti et cupienti pacificas complanationes facere, non modo non expediebat, sed neque debebat, a quibus si se continuisset dominus princeps, neque per plenipotentarios suae maiestatis ulla difficultas admissa fuisset, quin prompti fuissent statim tum tractatui manum apponere, cum etiam exercitum suae maiestatis revocare, unde non ex hac parte, verum ex illa, ex qua primo arma ista essent assumpta, difficultas est admissa, quae pacificam complanationem nullo modo poterat concernere. Sed et id aliter nobis constat et sic se res habet, prout nos scimus, quod ad modernam armorum assumptionem, praesertim suae illustrissimae dominationi, principi nempe Transylvaniae nemo ullam ansam dederit, sunt autem saltem tres vel quatuor etiam tales ex fidelibus suae maiestatis, quibus damnum plusquam unum millionem constituens intulit, similiter etiam aliis fidelibus suae maiestatis

inaestimabilia damna inferri fecit, et ubi praeter ea in hoc suae maiestatis regno per eundem dominum principem admissa ingentia damna, ac ruinae, ubi varii satique numerosi proventus, quae omnia si computarentur aestimarenturque multorum regnorum in pretium excrescerent. Extra hoc quot fidelium suae maiestatis, pupillorum item ac viduarum occupatorum bonorum, omnes proventus et redditus in suam rationem sua illustrissima dominatio traxit sibi que usurpavit. Et sic cum idem princeps Transylvaniae quietem et tranquillitatem regni huius pacatam perturbaverit, praesentesque tumultus moverit, ex eoque regnum hoc suae maiestatis in hanc deplorandam ruinam traxerit unacum fidelibus regnicolis, cunctaque bona et proventus perceperit, ut adhuc super haec contentationem cupiat, nos non possumus capere, nec verbum de eo facere, absque magna diminutione auctoritatis suae maiestatis perniciosumque et scandalosum esset etiam pro posteritate. Alioquin si sua dominatio illustrissima princeps Transylvaniae se accomodaverit, veluti hactenus ita et in posterum benignam suae maiestatis propensionem erga se experietur.

Quae autem commissarii suae maiestatis in forma propositionis Sárosini dominis commissariis principis Transylvaniae exhibuerunt, qualiter ad ea suae dominationes moderni commissarii replicent, intelleximus.

Et quo ad primum contenti reddimur, quod conclusa et confirmata pace, per ipsum dominum principem occupata bona fidelibus suae maiestatis restituentur, ac id non intelleximus, quid velit illo dicto, ubi haec fieret exceptio, quae medio eiusdem tractatus et conclusionis sub potestate et dominio celsitudinis suae et fidelium suorum remanenda non essent, cum nos plenariam, et integram restitutionem cupiamus, id etiam pacis statu requirente, et extra hoc non est tractare pacem, sed magis exacerbare animos, nec scimus, quid hoc sit, nec scire cupimus, verum totalem et integram omnium occupatorum bonorum restitutionem, ac remissionem postulamus.

Ad 2-dum. Quod in regni negotio, non aliter dominus princeps se inmiscere vellet, quam unum membrum ex regnicolis placet, sed obscuratur etiam hic articulus, quasi de hoc etiam puncto, in praesenti tractatu aliquid aliud dominus princeps concludere vellet, sicque nullum est responsum ad propositum nostrum.

Ad tertium. Quod dominus princeps offerat sese id facturum, quod praeteritis pacificationibus super hoc simili puncto conclusum fuerat, contenti reddimur, sed id non possumus intelligere, quod si aliqui principes in pace totius christianitatis universali suam illustrissimam dominationem comprehen-

derent se contrariari non posse, nec debere, nam contractus similes non solent fieri, nisi partibus consentientibus, et paribus obligationibus. Et sic huic puncto iuxta etiam oblationem domini principis nulla satisfactio fieret; manca itaque haec responsio est, et magis cathegoricam et absolutam cupimus.

Ad quartum. Quod paratum se offert dominus princeps praeteritis temporibus emanatorum super hoc puncto diplomatum continentias sequi, placet, sed ubi solitum hactenus iuramentum corporale denegare intendit, cum causae nobis non constant, urgendum erit nobis stylum hactenus conservatum, sed nec hoc capere possumus, quod nomine domini principis priorum pacificationum condiciones illaesas et inviolabiles observari promittant subiungendo tamen, quae videlicet in praesenti tractatu non immutarentur, ad quas etiam immutationes, quomodo nos immittamus, nec hoc videmus.

Ad quintum. Contenti reddimur etiam, quod tam antiquis, quam novissimis foederibus cum provincia Transylvaniae, quae praeteritarum pacificationum assecurationes intercessere, dominus princeps renovandas velit, et etiam operam suam in eo offerat, ultra nihil est, quod a nobis praetendatur, nec quicquam contra dominum principem et provinciae libertates praeiudiciosi hinc praetenditur.

Ad sextum. Miramur dominum principem in omnes quasi quaestiones huius regni se immiscere cupere, et tantum abhorere paternas universali inter omnes reges et principes eminentiori dignitate constituti monarchae admonitiones; nec est regnum Hungariae et corona, vicinitasque et confoederatio suae maiestatis, coniunctioque gentis, ut quae oppressiones etiam sine quaerelis, si quae tamen fierent, monitio per suam maiestatem praemissa, indigna esset. Imo iura et confoederationes hoc ipsum a sua maiestate exposcere omnino videntur. Nihil itaque alienum ab aequitate si etiam sua maiestas praetendere merito censetur, praesertim cum multos etiam suos habeat fideles, qui residentias suas, ac bona habeant, tam hic in Hungaria quam in Transylvania.

Ad septimum. In replica replica responsum est.

Ad octavum. Hoc punctum tantum abest ut praeiudiciosum esset domino principi, quin imo ratio ipsa et iura etiam vicinitatis hoc ipsum exposcerent et quod praetenditur a parte provinciae Transylvaniae, non videre nos causam, cur hoc ipsum a parte etiam regni Hungariae praetendi non posset, quod in nono puncto uberius declarabitur.

Ad nonum. Praeiudiciosum legibus et constitutionibus, antiquissimisque regni Hungariae libertatibus praetendit dominus princeps, hoc nonum punctum propositionis causam

dando, quod servitia etiam in exteris regnis omnibus libera esse permetterentur, ac eunti et redeunti etiam in principatum Transylvaniae libertatem publicis articulis admitterent, sed nec hic indignum quid postulatum est a domino principe, clarum est enim, quod uni liceret, liceret etiam alteri, nec potior in suo principatu dominus princeps censi debet, quam legitimus et coronatus rex in regno. Prohibitiones enim a parte domini principis non tantum inserviendi regno Hungariae et suae maiestati fiunt, quin vero gravi poena puniuntur, imo statuto ipso, ne ullus illorum audeat exire, et servire prohibetur, et quod maius est etiam ipsi scholares et iuventus arcentur eodem modo; unde non est, cur vel dominus princeps, vel alius quispiam numerosae servitorum suorum hic in Hungaria intertentionis prohibitionem mirari possit, habemus enim exemplum uti et eorum prohibitio, si qui hinc ad servitia in Transylvaniam ire cuperent, nemini mira videri debet, cum et ibidem prohibeantur ab exitu in Hungariam. De coetere contenta redditur sua maiestas, ut ab utraque parte fiat paritas.

Ad ultimum. Intelligent declarandas rationes dominorum commissariorum circa hoc ultimum punctum, cur iam fieri nequeat, nihil enim novi fieri praetenditur, factum est etiam tempore praedecessorum suorum domini principis Transylvaniae.

Et haec erant, quae ad replicas dominorum commissariorum a parte domini principis respondenda erant. Rogantes suas dominationes, ut sine ulteriori dilatione, sopitis similibus difficultatibus adlaborent, ut quantocius hunc ardentem patriae ignem extinguere possimus. (7. Novembris Tyrnaviae 1644. exhibitae dom. comm. principis Tranniae.)

Kivül: Az Nagyságod replicájára való resolútiója az commissarius uraknak. Extradatae die 7. Novembris.

(Egykoru másolata, mely Szalárdy írása, a vörösvári gr. Erdödy-féle levéltárban. Egy más példány Act. Pal. IV. Kis-Martón.)

c)

1644. nov. 7.

Responsio dominorum commissar. sacr. caes. et regiae mattis ad scripta per dnos commissarios nonnullorum dnorum magnatum et nobilium, certorum comitatum ac etiam liberarum civitatum partium regnis superiorum exhibita eisdem data 7. Nov. anno 1644. Tyrnaviae.

Perlegimus diligenter ac iterato etiam dni principis ad nram tam replicationem, quam propositiones datum responsum, sicut et quorundam dominorum magnatum, nlium ac civitatum libellum titulotenus quidem supplicem, re vero ipsa quadam duritie asperatum scriptum.

Nec possumus diffiteri, mirari satis nos non posse, quomodo dnus princeps contra mattem caes. ac regiam tot regni proceres, statum ecclesiasticum universum, imo nos omnes catholicos, propriam suam nationem, ac sangvinem, ea ac talia vulgari calamo, ac a romano imperatore nobisque catholicis postulare, quae ne a subactis quidem iure belli protritisque hostibus, sine gravi indiscretionis nota petere licuisset.

Quisquis replicationem dni principis oculatius inspicit, non ferendis illam indignis sane contemptibus suae caes. ac reg. mattis refertam invenit, quem non dicimus ut superiorem, sed neque saltem ut parem, dignitateque aequalem non tractat, imo vero etiam non aliter quam sibi subiectam alloquitur. Quos quidem despectus in literis tam replicationis, quam postularum passim contentos, in decursu tractationis suis locis ac tempore ostendemus, quanquam quia suae mattis auctoritatem prae oculis nos habere decet, merito in considerationem vocamus, expediat nec ne, adeo indigne tractato caesare et rege, ulterius in tractatione pergere, id quod ipsum suae matti intimare omnino tenebimur.

Nonnullorum quoque dnorum magnatum, nlium et civitatum porrecta scripta tantum abesse, ut in excitati imo late iam et undique grassantis patrii incendii extinctionem faciant, ut novum etiam igni oleum superfundant sive elem. dnum nrum, sive nos ipsos respiciamus, quid enim aliud sibi vult, quod nonnulli pauculi (usurpata sibi nescio, quo iure, auctoritate) regni totius praetenso nomine et ipsimet regiae matti ac statui catholico, reliquisque ordinibus praescribere, ac quasi leges dictare non verentur. Praetendunt illi quidem quatuordecim comitatum in iisdemque existentium tam dnorum magnatum et nlium, quam civitatum communi ore loqui, constat tamen nobis, quam longe aliter se res habent, quamque paucorum vox illa ac sensus sit, quem illi enim esse audacter scribunt, quid enim? annon in iisdem comitatibus dni et magnates, annon magno numero nobiles? annon ex civitatibus non pauci, qui postulationibus hisce communi quatuordecim comitatum nomine propositis non modo assensum non praebent, verum etiam non minus quam salutis vitae, famaeque propriae amantes sunt, plerisque eorundem punctis contradicunt, certumque est dominos commissarios non eo modo, quo

ab iisdem nomine quatuordecim comitatuum propositi sunt, datas fuisse instructiones.

Et in particulari nos ipsi, qui deo ita disponente in regno hoc palatini nomen cum dignitate sustinemus, habemusque in illis ipsis comitatibus tot ac tanta bona, quae et quant[a] quilibet quaerulantium dñorum habet; dñus item Homonnai, qui curiae regiae iudex, dñus Stephanus Csáki, qui thavernicorum magister, dñus Adamus Forgacz, qui Cassoviensis generalis (omnes primae in regno dignitatis personae), praeter hos dñus Sigismundus Forgacz, familiae magnae parente quoque palatino natus, dñus item Agriensis eppus anti-qui sanguinis et inter ecclesiasticos tertia in regno persona, ut alios eppos, praepositos ac reliquos ecclesiastica dignitate fulgentes viros taceamus, sicut et complures dños catholicos, quales sunt dñi Meléti, Károlyi, Palloczai, Barkóczy, Peteo, Andrásy, Czobor, Zennyei, relictæ Stephani Nyári, et alii partium illarum maiori ex parte dñi terrestres, quorum omnes et singuli hisce praesentatis scriptis palam contradicunt.

Quamquam crediderimus nos (neque aliter se res habet) etiam reliquos partium illarum dños multa in his scriptis non approbare, imo plura ne scire quidem, quandoquidem non pauca in illis contenta contra illos ipsosmet pugnant et dato, quod alioquin fortasse quibusdam subscripsissent, praesenti tamen temporis ac rerum statu nonnisi inopportune valde moveri posse iudicant, quandoquidem huiusmodi minutias modo urgere non aliud videtur, quam domum undequaque iam ab igne consumptam negligere, et subruituro mox fornice, laborioso sed inani studio parietibus et pulveribus, aut aranearum telis liberare contendere.

Deinde non unius alicuius, sed omnium nostrum, qui catholici nominamur et sumus, exitium tendunt haec eorum postulata, neque aliud, quam lethale nobis virus intentant; quid enim aliud est, quod catholici dñi in iis comitatibus quoque nomine dñi commissarii praesentes agunt, iam dudum vel bonis omnibus sunt spoliati, vel in exilium (contra ius et fas esse nullo servato ordine) dimissi, neque ullus sit, qui pro oppressis iniuste vel verbulum interponere velit, aut audeat, quin potius oppressoribus praemia decerni petunt, id quod hoc ipso nobis oblato scripto postulat, neque ullus est in re[li]quis etiam Ungariae partibus catholicus, cuius bona et sanguinem non sitiant.

Ita ne vero hae iustitiae illa libertatisque patriae restitutio? haec ratio regnicolarum animos uniendi in commune regni firmamentum? haec tandem sive christiani nominis, sive sanguinis hungarici tuendi innatus ardor? Est scilicet, sed

cuiusvis ferae crudelitate fera magis et inhumana barbaries, et omnis sangvisuga vehementior in nrum omnium interitum accensa sitis, ut proinde nulla ratione possimus credere dnis commissariis praesentibus non dicimus huiusmodi res tractandi plenipotentiam, sed ne instructionem quidem etiam a pauculis in illis comitatibus existentibus magnatibus, nlibus ac civitatibus unanimi scilicet consensu datam esse, qua consideratione ergo loquuntur regni totius nomine, aut qua auctoritate suscipiunt regni tractanda negocia, gravamina ventilanda, cum illa, quae pure ipsos concernunt solos, ne verbo quidem attingunt.

Sed loquantur civitates partium illarum : forte illae in sua sunt turbatae religione, illae inquam, quae avitam fidem et religionem ex omnibus muris ac finibus suis exterminarunt, et his ipsis quis contulit auctoritatem totius regni nomine, aut aliarum liberarum civitatum supplicandi ?! Annon nupero suae mattis decreto edito solis partium inferiorum dnis indultum est gravamina sua (si quispiam illorum in particulari se laesum arbitraretur) libello supplici inserta suae matti praesentare, regni autem nomine loqui et tractare illis nunquam concessum est, quare et illud scire nos convenit, qua potestate quoque hactenus locuti sunt ea, quae proposuerunt ; nunquam enim concessit regnum, imo semper cavit, ne privati aliqui privata congregatione facta publico nomine aut quippiam offerre rei, aut ab eodem petere auderent, quin et illud articulis expressum est, ut ne quidem ipsa caes. reg. mattas publica regni negocia per commissarios tractare possit.

Nec est quod pacificationis Viennensis exemplum pro parte sua nobis obiciant ; ad illam enim totum regnum, statusque omnes etiam ecclesiasticus (dempto duntaxat religionis puncto) concurrat, neque tunc de nonnullorum articulorum executione fienda, sed de totius regni libertate quoque amplius est, de transferenda regia dignitate (quae etiam paulo post secuta est) instituta fuit quaestio, quae haec omnia cum hac illorum praesenti causa, nihil prorsus commune habent, cur articuli nonnulli executioni necdum sint dati habere potest ac dare rationem (si tamen tenetur) sua mattas ; quod etiam eorundem transgressores puniti non sint, habent et illi tribunal et iudicem suum, neque statim cuiusvis legis transgressio etiam ex mente articulorum citatorum punire debet, aut potest, hac enim ratione nescimus, cuius nostrum tam bona, quam vita secuta starent, maxime supremorum et vicecomitum, dicatorum, perceptorum, aliorumque huiusmodi officialium ; quare tam constitutiones ipsae, quam in illis decretae poenae sano sensu sunt accipiendae, tempusque tempore temperandum,

maxime cum constitutio citata (quemadmodum illa se ipsam declarat) maioris momenti causas duntaxat respicit.

Ut enim idem saepe pharmacum, quod uni sanitatem affert, alteri interitum causare, ita in modernis quoque a dnis commissariis propositis punctis non diffitemur, quaedam complanatione non parum indigere, at vero hoc tempore ea movere velle, aut etiam urgere, nec locus, nec tempus et quod amplius est, excedit terminos et limites potentiae nrae, praesertim cum ipsi, qui ad tractanda venerunt, nonnisi per arma, perque acies transire potuerunt, sicuti et de facto possunt, licet ipsorum adventus non tam publicae libertatis bonum, quam (sub specioso libertatis titulo) alterius alicuius rei quandam spectet praetensionem, verum et ista fortassis tollerabilia haberi possent; sed inspiciamus nunc penitus ipsorum postulata.

Primo incusatur, imo indignis prorsus modis tractatur sua mattas non magis ab ipso dno principe, quam a nonnullarum ordinum supplicantibus (cum tamen ab amicis etiam iusta petenta essent, quanto magis a domine et rege suo) ac si contra iuramentum a se praestitum, obligationemque ea, de quibus ipsi queruntur, fecissent violassentque conditiones acceptatas, quibus laesis et ipsi liberi essent ab obligatione reciproca regi debita, neque ultra homagio praestito teneantur, sed quisnam ipsos constituit iudices, ut se ab homagio legitimo eorundem regi debito, liberos pronuntiant?

Quae sane dura admodum, atque indigna sunt, praesertim quod ad haec ipsi nec iudices, nec commissarii sunt deputati, imo de quibus nec regnum, nec rex quicquam novit, et adhuc scriptis talia in publico tractatu proponuntur?

Praeterea hoc scriptum concernit etiam intestinam inter nos dissensionem, cum oppressione fidei catholicae, catholicorumque extirpatione, satis enim ex illo liquet, velle ipsos conscientis nostris dominari, quod ut-facilius efficiant, modum nobis praescribere praesumunt, dum ab ovibus canes, qui et corpus et animas nostras vigili latratu tuentur, abigere et secludere conantur. Rusticos quoque nostros, inconsultis nobis, contra nos armare nituntur, ut hac quoque ratione tumultibus confundant omnia. Simili arte ecclesiasticos cum secularibus committere laborant, nonnulla puncta in maximum cleri praeiudicium inserendo, suis illos privilegiis priuare intendentes, quibus iisdem iam inde a conuersione gentis nostrae ad christi religionem liber semper usus fuit.

Magnates praeterea contra nobilitatem, et hanc vicissim aduersus illos concitant, ut in factiones diuisi secum ipsi digladiantur. Nec reliqua hoc scripto contenta his absimilia, nam hic et nunc, inter tot patriae flammas, aliud non spectant

quam maiorem animorum exacerbationem et universalem confusionem, adeoque ultimam gentis nostrae ruinam.

Sed age in unam summam contrahamus omnes difficultates hoc scripto propositas, quae pluribus annis per intervalla, sub regimine suarum maiestatum acciderunt, certe deprehendemus plures, et decies grauiores esse eas iniurias, quas hoc breui tempore dnus princeps contra ius, fasque contra libertatem ac priuilegia regni regnicolis intulit, et tamen haec quibusdam sapiunt.

Quot baronibus, nobilibus, quot innocentibus orphanis et viduis bona omnia tam mobilia quam immobilia contra ius omne ademit? quot animas in diram servitutem Turca abduxit ipsi a factiosis traditas? Quot christiani illis ipsis Turcis precio venditi ab illis, qui nomen christiani gerunt? Quid dicamus de iis, qui contra ius gentium, et libertatem nobilitarem, magno numero incaptivati sunt, et etiamnum ferro onusti, inter squalores carceris detinentur; ubi sunt illi, a quibus lytrum, non minus severe, quam a iurato christiani nominis hoste extorquetur, qui licet omnibus bonis exuti sunt, lytrum nihilominus exigitur, ac si cum Turca paciscerentur.

Hocceine est arma pro libertate patriae suscipere? et tamen haec, quae nouem duntaxat mensibus acta sunt, pulchra videntur dnis commissariis et ferenda; quod vero nonnullorum articulorum executio ex parte suae mntis dilata sit, nimium graue, nec tolerandum.

Sciendum illud quoque est, plures ex nostra parte quam ex contraria factiones esse, quos omnis patriae libertas concernit, nec plures tantum, sed iuxta leges regni, etiam potiores, neque ferro iugo, dei beneficio colla nostra adhuc inserta sunt, ut quod alteri libet, uelimus nolimus, dicere cogamur et postulare, porro qui et quales sint etiam illi, superius insinuauimus.

Addimus, quod inter omnes has miserias, sunt nihilominus 25 vel 26 comitatus in regno, quibus inconsultis supplicant dni commissarii dni principis, qui nihil penitus de istis postulatis nouerunt; sunt praeterea septem civitates liberae, et clerus uniuersus totius regni; sunt magnates et plurima nobilitas, in his ipsis comitatibus qui de illis postulatis nihil volunt scire, multo minus iis attentiri, et tamen puncta illa nomine regni proponuntur.

Concedamus, quod utique verum est, inter illa postulata esse multa, quae totum regnum et nostrum singulorum bonum spectant, quorumque executio et complanatio promissa est a sua mte prima occasione fienda, illud tamen acerbissimum est, ex iis ipsis, quorum nomine dni commissarii supplicant, pluri-

mos reperiri, qui hoc tempore, hoc modo et occasione ad huiusmodi postulata assensum suum minime praeberunt, vel cognita causa praeberent etiam defacto. Atque ita tametsi maior ac potior regni pars statuumque unice cupiat executionem earum constitutionum, quae omnes et singulos concernunt, hac tamen ratione et modo, tanta cum confusione ac periculo patriae illos velle, persuadere nobis non possumus, imo certi sumus, nolle.

Quis enim non videat, hanc intestinam inter regnicolas seditionem, quae cum magna animorum exacerbatione, utrinque gliscit, aliud causare non posse, quam extremam patriae ruinam? soli ergo hisce punctis possunt subscribere, qui aut patriae excidium cupiunt, aut sub alieno iugo gementes, aliud agere et loqui non audent, quam quod illis impositum est, aut denique qui molem tantarum rerum difficultatemque non satis percipiunt.

Fatemur bonum ac necessarium esse, prout etiam superius insinuauimus, constitutionum ac promissionum a sua mente clementer factarum, executionem sollicitare, sed nimirum suis haec omnia viis et modis agenda sunt, et non cum tanta offensione regiae dignitatis, nec cum convulsione aliter libertatum regni, animorumque tanta exacerbatione.

Et quoniam arcus iste nimium, quantum ante iam intentus erat, adeo, ut hinc sumptae sint non leues occasiones, non solum ad mutua inter nos odia, dissensiones, ac seditiones, sed etiam ad motus ac rebelliones contra legitimum regem; sane non videmus qualiter idem arcus, magis etiam ac magis intendi possit, nec intelligimus qualis ista sit discretio, qualisue in patriam, statuta, ac gentem propriam amor, tum diu arcum hunc velle intendere, ac diducere, quoad penitus rumpatur, confrigaturque, atque ita una cum statutis, libertatibus, et nescimus quibus viis, extortis concessionibus, in supremum praecipitemur exitium.

Nostro quidem iudicio, magna indiscretio est, etiam suo loco, et tractatu, hunc arcum hac illacque violenter distrahere velle, qui iam ante, iusto sit plus intentus, quanto ergo magis hoc ipsum tentare, suis nec locis, nec temporibus; hoc sane aliud non est, quam calamitates, satis alioquin afflictae patriae exaggerare, extremumque eiusdem periculum maturare.

Nam alias, quos ea quae communis patriae tranquillitatem, iura, libertates, permansionem, mutuamque inter regnicolas concordiam et unionem spectant, toto animo non optaret, (tamen sine quasi temeraria coronati regis offensione) non esset germanus patriae filius censendus, sicut neque is, qui ad earum difficultatum complanationem, ex quibus certo certius

ruinam gentis ac patriae expectare possumus, uno eodemque spiritu non concurreret.

Modo tamen servetur modalitas, suisque locis ac temporibus fiant omnia, prout iam saepe diximus, nam his non servatis, quis non videt, imo quis defacto manibus ipsis non palpat, et quidem cum inaestimabili nostrò damno difficultates patriae non complanari, sed potius augeri et ingrauescere, adeo ut paulo post exterminandi videamur.

Equidem pollicemur, nosque obligamus, quod in omnibus, quae mutuam inter nos unionem (sine qua subsistere nullo modo possumus) patriae ac gentis permansionem, statuta ac libertates, legitimamque regni administrationem concernunt, parati erimus cum statibus et ordinibus regni concurrere, idem sentire, atque apud suam mtem demisse intercedere, ut quae articulis regni continentur, executioni mandentur.

De illis autem ut sua mtae nunc per nos universos regnicolas assecuraret, sub verbo regio suo, omnibus viis adlaborabimus, speramusque nos efficere posse, alioquin grassante et serpente hoc igne in regno, mox eo deueniemus, ut non habeamus deque tractemus, quoniam desolabitur et peribit hoc regnum, hicque exercitus extraneus in regno hybernabit. Hae autem quaestiones tales sunt, quod ad earum determinationem plures requirerentur menses si non anni, hoc autem qui patriae suae permansionem cupit, quomodo in hoc rerum statu possit postulare, non scimus.

Totius autem propositi nostri finis, non est domum aliquam quisquiliis, aut aranearum telis purgare, sed hunc ignem, patriam nostram et gentem consumentem extinguere. Deinde sit securitas complanationis et effectuationis, ac post articulo- rum caesareo diplomate, in solito ac destinato loco et tempore fiendis; cum assecuratione abstinendi interim utrinque, ab omnibus talibus actibus, qui inter regnicolas exacerbationes animorum causari possint. Tertium sit amnistia suo modo pro futura quiete etiam regnicolarum, quibus finitis pro nunc satis, imo multum concludemus, nec aliter nisi de his coram etiam regno rationem possimus reddere, ut si medio tempore maiora his ipsi regno pericula emergere contingant, non aliis, sed in tali tempore, tot ac talium negotiorum rectificationem postulantis, imputandum erit, de quibus etiam coram deo maxima erit ratio reddenda, super quo protestamur et nos.

Quantum ad negotia et postulata dni principis attinet, ac etiam suae illmae dnis replicas, ad ea iuxta exigentiam eorundem, ad partem punctatim respondimus nihil addubitantes tam dnos commissarios, quam etiam dnum principem illis

esse contentos, ob oculos habendo futuram quoque suae mtis sacr. benignitatem dnus princeps, tam respectu sui, quam posteritatum suorum, et acceptorum beneficiorum etc. etc.

(Felelet a tokaji gyűlés feliratára. Actorum Pal. IV.)

d)

1644. nov. 8.

Optassemus quidem, prouti et magna spe freti confidebamus, ut non modo sepositis, sed etiam depositis omnibus animorum abalienationibus, horum etiam motuum et discordiarum materias, quarum sopiendarum, et complanandarum causa expediti venimus, maioribus irritamentis gravatas videre et sentire non debuissimus, quin potius ut sublati etiam hactenus qualitercunque subsecutis exacerbationibus diffidentiarum ac dissensionum fomitibus optatae ac securae pacis media, uti proposita, ita etiam tractata, et acceptata fuissent.

Cum tamen ex resolutione dominorum commissariorum sacrae caesareae regiaeque maiestatis nihil magis animadvertere potuerimus, quam accusationem tam illustrissimi ac celsissimi principis domini nostri clementissimi dominorumque regnicolarum principalium nostrorum, quam etiam nostri invecivasque ac praeiudiciosas verbis conceptas obiurgationes, ad ultimum vero reiectiones et ad futurum diaetae terminum dilationes et prorogationes omnium eorum, quae de libertate religionis, statutorum conservatione et permansione regni per nos proposita fuissent.

Licet non deessent iustae rationes, quibus nos declarare, principaliumque nostrorum, dei et hominum iudicio, causam evincere posse confidamus, nihil contra auctoritatem et dignitatem sacrae caesareae regiaeque maiestatis, nihil contra bonum publicum, aut contra leges et statuta, et tractandi in talibus modum temerarie, ac ex proposito admisisse, cum tamen odiosae haec, ac posteriores diffidentias et acerbitates generantes disceptationes minus videantur e re praesenti esse inter eos, qui ardentes patriae flammis paribus studiis quantocius extinguendas sibi proposuissent, excusationibus resolutionibusque nostris super praemissis, dominorum commissariorum excusationibus et obiurgationibus in aliam occasionem dilatis, cum primarium punctum ratione conscientiarum, legum et statutorum libertatibus, ac permansione regni iustis rationibus ac ex constitutionibus regni desumptis argumentis, propositum sine omni super eo inchoando tractatu, et complanatione ad aliud tempus diaetae, videlicet regni universalis

terminum praedicti domini commissarii reiiciendum esse se resolverint, suae celsitudo illustrissima ac praenotati domini regnicolae, pluribus etiam antehac rationibus varias in eo difficultates recensuerint. Antequam ad alia nobis respondendum fuisset, necessarium esse censuimus ante omnia, categoricam dominorum commissariorum nomine, suae maiestatis fiendam super hoc puncto resolutionem intelligere.

An domini commissarii ratione querelarum et gravaminum in negotio religionis, libertatis et permansionis, per nos tam ex parte illustrissimae celsitudinis suae, quam dominorum regnicolarum, exhibitorum in praesenti tractatu, ac extra generalem regni dietam velint tractare, super eoque iustas ac legibus regni conformes complanationes facere, nec ne?

Huius autem quaestionis nostrae hae sunt urgentissimae rationes: quod cum domini commissarii suae maiestatis inchoato tractatu Saárosiensi, ad 2-dum, 3-tium et 4-tum punctum illustrissimi ac celsissimi domini principis exhibitum, similiter uti nunc respondissent, eorumque resolutionem celsitudo sua illustrissima dominis regnicolis partium regni Hungariae superioris communicasset, eoque intellecto, ipsi etiam maiestatem suam supplicibus instantiis inter caetera his verborum formis humillime requisitam habuissent: »Eam ob rem Maiestatem Vestram sacratissimam, uti dominum nobis clementissimum humillime oramus, ut intuitu naturalis Maiestatis Vestrae caesareae ac regiae clementiae ad eiusmodi tractatum pacis benigne ita condescendere, ut per Maiestatem Vestram sacratissimam ad id postmodum expediendis benigne commissariis de summa rerum legum scilicet patriarum libertatibus, religionisque negotio tractandi et concludendi, Maiestas Vestra caesarea ac regia, sufficientem authoritatem attribuere, cum super eo, tum moderno illustrissimo principe domino nostro clementissimo, et ablegatis nostris pro eodem fine expediendis paterne clementerque tractare, et finaliter concludere etc.« Ad praemissamque dominorum regnicolarum humillimam supplicationem sua maiestas ita se clementer resolvisset, quod sepositis aliis gravibus considerationibus, benigne decreverit, praedictos supplicantes admittere, postulata eorum audire, idque quod e re, bonoque regni et permansione ipsorum foret, proficuum ulterius statuere, ac inchoatum etiam tractatum cum illustrissima sua celsitudine reassumere, ac ulterius prosequi dominis commissariis clementer commisisse, sua autem celsitudo illustrissima non alias primariores, urgentioresque, quam religionis et patriae libertates concernentes difficultates proposuisset, dictique domini regnicolae ad com-

planationes earundem in praesenti tractatu fiendas de benignitate ac regiae maiestatis suae sacratissimae clementia, indubia spe freti, ea ratione nos expedivissent, ac ipsimet etiam domini commissarii suae maiestatis nos de inchoando, et non ad alium terminum relegando tractatu, et complanatione, patentibus suis ac etiam aliis scriptis affidassent, inserendo a sua maiestate ita se ad praesentem tractatum ordinatos esse, ut supplicationem et petitionem praenotatorum dominorum regnicolarum exciperent, iuxtaque ipsis datam instructionem illas rectificarent et complanarent, non videmus qualiter variato iam tractatus cursu, et intercepta spe, principalium nostrorum, ex praescripto instructionis nostrae ulterius procedere possimus, antequam resolutionem dominorum commissariorum nomine suae maiestatis super hoc puncto et quaestione primaria universos tractatus moderante, intelligeremus, ut de eo principales nostros eo certius certificare valeamus etc.

Hátjegyzet: Quaestio commissariorum illustrissimi ac celsissimi domini Transylvaniae principis ac dominorum magnatum et nobilium, nec non liberarum civitatum decem et quatuor comitatum, ex resolutionibus dominorum sacrae caesareae regiaeque maiestatis commissario-
rum separatim exhibitis ac coniunctim consideratis.

Exhibita die octava Novembris.

(A vörösvári levéltárban levő egykoru írásról, mely Szalárdy János írása.)

e)

1644. NOV. 8.

Responsio scriptotenus facta per dnos commissarios suae mtis ad propositionem verbalem dnorum commissariorum partis alterius.

Intelleximus tam ex verbali suarum dom. expositione, quam brevi scripto exhibita postulata ac declarationem ipsorum. Nos itaque scripto ad illa respondere nolumus, declarabimus tamen nos breviter circa puncta etiam hesternae diei.

1. Nos tanquam laesae partes si aliquantulum extendamus dolores nostros, non est quod mirentur, non tamen haec cum aliqua abalienatione animorum fuerunt.

2. Circa resolutiones etiam scripto exhibitas, si nonnulla cum exaggeratione et durius dicta sunt, scriptum exhibitum s. dominationum ad illa nobis non modo occasionem dedit, quam necessitavit.

3. Quantum ad quaestionem suarum dom. attinet, an videlicet ratione quaerelarum et gravaminum in negotio religio-

nis, libertatis et permansionis in praesenti tractatu velimus tractare; miramur hanc quaestionem suarum d., cum in fine exhibiti scripti nostri, non tantum non ostendimus nos immisisse in hunc tractatum, quin etiam generaliter omnes nobis propositas difficultates resolverisse, et ad maiores etiam concessiones devenisse, quam a nobis exposci potuissent; ultra quid vel ipsi vel nos facere possimus, non videmus, ibi enim omnium postulatorum sufficiens securitas ostenditur.

4. Sed forsitan ad particularia condescendere vellent suae dom., ad quod menses et annus requirerentur; praeterea cum universorum statuum et ordinum regni gravamina compilarunt, tractareque de iisdem volunt, penes quid se immitunt in ista: ubi sunt plenipotenciales a regno, ubi credentiales, ac instructio nomine omnium statuum, sed nec a parte nostra similia habemus. Quin nec decretum suae mtis id in se continet, nec supra nonnullorum instantiam, vel petitionem fundari nos possumus, sed penes iura ac statuta regni decretumque suae mtis.

5. Considerent itaque suae dom. quid est quod petant, et penes quid, nonne in novam confusionem et dissensionem detruderemus etiam regnicolas, si sine praescripto et consensu illorum immiteremus nos in similes tractatus et conclusiones, ad quae observanda quomodo illos obligabimus, rationem autem coram illis facti nostri dare possemus.

Aliud esset, si regnicolae sepositis altercationibus inter se convenirent, propterque bonum pacis et unionem, ex omni ordine viros maturos et pacis amantes, legumque patriae gnaros ex benigno etiam consensu suae mti eligerent, dareturque ipsis autoritas tractandi et concludendi, ad ratificationem usae mtis, et universorum regnicolarum, et quidem sub ipsadiaeta.

(Kismartoni levéltárból. Acta Pal. Lib. quart.)

f)

1644. n o v. 10.

P. S. Az commissarius urak minemű kérdéseket tegyenek tőlünk replicájokban, megértheti azt is Nagyságod, az kettejére könnyű az felelet, miért ne akarja Nagyságod az corporale iuramentumot, s mind peng a maga és Erdélyország nevével való solennis legatiót, de az hármára, ha nyilván resolváljuk-e magunkat, Nagyságodtól akartuk előbb érteni. Egyikre, az hol azt kerdik, hogy mint kell azt érteni, hogy Nagyságod megbékélvén ő felségével, mégis fenn akarja tartani az universális békességben való egyeledését, holott elégségesnek tartják arra maga securitására Nagyságodnak az ő

felsege diplomáját; másikat az, hol azt az limitatiót töttük, hogy Nagyságod nem egyelíti az ország dolgaiban magát csak úgy mint egyik regnicola, és az mint esmét Nagyságod végezni fog az felől az mostani tractában, arról azt kérdik, micsoda végezést kívánhat arról Nagyságod, hogy különben immisceálhassa magát az ország dolgaiban; harmadikat, az hol azt írtuk, hogy Nagyságod egyebet mindent remittál, azonkívül az minek az végezés szerint magáénak kell lenni. Ezeket, ha explicálnunk kell, az Nagyságod contentatiójára kell mindjárt mennünk, és azokat declarálnunk mit és minémű jurisdictióval akar Nagyságod reserválni, s azt kellessék cselekednünk addig, míg az közönséges állapotok felől jó reménységünk nem leszen, nem tudjuk, mert noha remellenők ugyan, hogy Nagyságodhoz is fogna ő felsege, úgy mint nem kényszerítésnek neve alatt, jó akaratját mutatni, de az minéműek azok az punctumok, talán azokkal annál is nagyobb akadályokat szerzünk, ha mindenestől proponáljunk, melyeket mint concipiáltunk volt, ím azt is oda küldtük in paribus Nagyságodnak, hogy Nagyságod változtathasa, ha minek különben kellene lenni, addig be nem adjuk, míg ezekre is válaszunk nem leszen Nagyságodtól.

Híreket Nagyságodnak innét bizonyost nem tudunk írni hanem hallomást eleget értett Fejér Gáspár uram is, de mint-hogy azt, ki egyképen is, ki másképen beszéli, azokon nem fundálhatunk bizonyost; palatinus uram ő nagysága ada valami írásokat, úgy hogy ő felsege maga küldte volna az itt való német uraknak, ím oda küldtük Nagyságodnak, mi legyen benne s mi nem, nem tudjuk különben.

Az induciák felől sem privatim, sem publice még nem volt semmi több emlékezet, hanem inkább azt beszéllek az külső hadakozó emberek, hogy általfagy még ez télen az Tisza is, és ha békesség nem leszen, túl mehetnek azon is, noha esmét az mi embereink is hasonlót beszéllenek az Duna felől is.

Gondolkodtunk ilyen dologról is kegyelmes urunk, ha alkalmatosság adatnék arra, hogy az országgyűlésének végéig Nagyságod birodalmában hagynának mindent, míg az regnicoláknak és Nagyságodnak is azon gyűlésben való contentatiója nem experiáltatnék, mit kellene ebben cselekednünk; mert vagy on erről is példa szegény Bethlen fejedelem idejében, az pozsonyi első tracta úgy lött volt, hogy az beszterczébányai gyűlésben complanáltassanak mindenek, és tudjuk azt is, hogy mind az Bocskai fejedelem idejében való végezés, mind az szegény fejedelemmel való első pacificatio nem is lehetett különben erős, hanem az országnak kellett confirmálni, s mos-

tan is a nélkül nagy akadékok lehetnek benne, az mint számlálják is, kiről gondolkodván ezelőtt is, Nagyságod ugyan úgy is adatta vala be az sárosi tractatusban, hogy az országgyűlésen complanáltassanak azok, de ezt az kassai consultatióban való regnicolák elváltoztatták, hogy mindjárt legyen, kiből akkor is lehetetlenséget láttunk egynehányan, mert ha csak azt mondják is, hogy különben vannak, hogy sem az mint mi panaszlunk, annak megbizonyítása is üdőt és módot veszen magának, annál inkább complanatiója, de az gyűlésig mind ahoz való készület, s mind pedig az erdélyi és magyarországiak között való commissio experiáltathatnék, mint meheszen véghez, és ha min alkvas nem lehetne, ugyan Nagyságod előtt lennének ezek az állapotok, mit cselekednék tovább is. Mindazáltal ezek kegyelmes urunk csak discursusok, hogy az itt való gondolkodások szerént segítsük azokkal is az Nagyságod terhes gondjai között való elmélkedésit is. Vezérelje isten arra Nagyságodat, az mi jobb leszen az ő nevének dicsíretire, szegény hazánknak megmaradására és Nagyságod méltóságos jó hírének nevének dicsíretes emlékezetire etc.

(A követek által Rákóczynek írt levél töredéke, mely a nov. 10-iki még lappangó levélnek utóirata.)

VIII.

1644. nov. 18.

a)

Az követ uraknak.

Fejér Gáspártól küldött levelet Kegyelmeteknek 16. die praesentis estve későcskén vettük vala el, s mivel azokra való választételünk consideratiót kíván, nem siethetünk vele, azért is, hogy úgy adá értenünk Fejér Gáspár, palatinus uram kiment volna Szombathól s talán másuva is kezdik az tractatus helyét vinni; várván Bassát is Kegyelmetektől, azonban mi is ez idő alatt jobban is megolvassván s considerálván az ide küldött írásokat, oly készen tartjuk válaszunkat, Bassának megérkezése után Klubucziczkit se késleltessük az Kegyelmetekhez való küldéssel. Úgy vagyon, az ő felsége commissariusinak kérdésekre könnyű volna megfelelnünk, ha egymástól el akaránk szakasztani az dolgokat, kibe mi talán inkább időmulást, mint sem hamarkodtatását az tractának ítélhetjük. Palatinus urunk nekünk írt levelét¹⁾ Kegyelmeteknek reá való válaszukkal ím megküldtük. Az török ellen való panaszolkodása ő kegyelmének nem úgy vagyon mindenekben, de ha úgy volna

¹⁾ Toldy Esterházy Élete 271. s köv. 11.

is, ő kegyelme volna annak az oka, mert lám ezelőtt ő kegyelme mind életét, haját, szakállát köti vala bele, minket a török elhagyott, mellőlünk elállott, az embereket azzal rémítették, kit az budai vezírnél tudjuk bizonynyal ajándékkal, igérettel vittek volt végben; ellenben ki mondhatja vétkes dolognak, ha mi is azt meg akarjuk orvosolni, ám el is vette jutalmát Oszman passa, mert noha 80 ezer tallért adott volt be császárnak, az kajmekámja 20 ezeret, hogy mindenik az tisztbe megmaradhasson, mindazáltal értvén hatalmas császár, hogy nekünk segítséget nem adott kelleti korán, az mi mellénk rendelt hadakat is fizetésért bocsátá vissza, mazurrá töték, s mind az budai vezérséget szerdárságot is Deli Huszaim passának ő nagyságának adták, s ma 7 napja, hogy eleibe küldtünk az vezérnek, ki igen sietséggel is jó székibe, s rövid nap hírével is leszen Battyáni s Zrini uraméknak, meghallja Kegyelmetek, hamarébb vissza fognak sietni az eljövételnél; értésére is adtuk mind Ozman passának az új vezér kajmekámjának alájövetelét ő kegyelmeknek, emlékeztettük is őket hatalmas császárunk parancsolatjára, az honnét minden bizonynyal meg vagyon parancsolva nekik, megoltalmazzanak minden ellenségink ellen, bizony mi is flectere si nequeo superos, acheronta movebo. Im tatár hadak is jönnek, az oláh országokból is újabbak, s ha ugyan csak úgy tetszik palatinus uramnak, romoljon szegény hazánk, teljék kedve ő kegyelmének benne, elhittük inkább ő kegyelmeket ítélik meg az emberek, mintsem minket. *(Az alább következő pont ki törölve:* Az török hadak meg fognak felelni Battyáni uramnak, s mint-hogy olyak is vannak ő kegyelmeknél, kik 1631. esztendőben nekünk erős hatalmas hűtlevelet adtak vala, soha fegyvert ellenünk nem fognak különben, hanem ha ő felsége személye szerint jönne reánk, bizony hiszszük, annál inkább szégyent vallanak.) Az mi kívánságinkat Kegyelmetek jól concipialta s be is adhatja, s továbbra is azokrúl Klobucziczki által informálni fogjuk Kegyelmeteket és egyebekről is.

Az ő felsége armádájában soká szokták tartóztatni szolgálóinkat, annál is jó volna Kegyelmeteknek orvosságot találni, most is másfél nap mulatott ott Fejér Gáspár, az felmenetelbe is harmadfél napig. Semmiről Kegyelmetek ne gondolkodjék, mert bizony meg fogja Kegyelmetek tapasztalni, nem megyen Battyáni Adám uram is vissza több nyereséggel fel, mint az előttiék s talám úgy is történik, még annyival sem. Mi istennek áldásából tűrhető egészséggel birunk, hadaink mind lovas, gyalog többül naponként, időnk is jó jár. Kívánjuk istentől ő kegyelmek felől hallhassunk szerencsés híreket.

(Minutája a gr. Erdődy-féle vörsösvári levéltárban.)

b)

1644. nov. 20.

A Lónyaynak külön írt levél.

Az úristen ő felsége minden üdvösséges, szerencsés, egészséges hosszú élettel áldja meg Kegyelmedet.

Noha Kegyelmeteknek közönségesen is írtunk, s úgy fetszik, reménységünk kívül esett, hogy Kegyelmed, ha csak rövideden is nem írt privatim Kegyelmed maga tetszéséről, mert mi ilyen difficultásokat látunk az mostani írásában Kegyelmeteknek, az mi contentatióunkhoz szólni nem akarunk, ki nélkül az békeség végben bizony nem megyen; úgy vagyon, a mi kívánságink majd láttatnának nehezeknek lenni, de hiszem, tudja Kegyelmed in privato, mikor Kegyelmeddel beszélgettünk, mit mondtunk Kegyelmednek, s maga is úgy tanácslá Kegyelmed, kívánnánk sokat, könnyebb elhagyni benne, mintsem hozzá ragasztani, nem is tettünk mi azon fogadást, illendőképen abban el ne hagyassunk; más az, nagyobb részére, a mint maga is Kegyelmed arról bizonyoságot tőn Tokajban, mind tokai, szádvári, lévői dologban való kívánságink igazak, s ezek rész szerint együtt a pataki, munkácsi, szathmári és ecsedi dolgokban is egy liberálitasságán forog ő felségének. Az óvári mellől elmehetünk mi jó móddal. Az vármegyék dolgát tarthatnánk nehezebbnek, de abban is vagyon példa, mind szegény Bocskai fejedelem, s megholt urunknak idejebeli is, ha azért csak hozzá sem akarnának az mi contentatióunkhoz szólni, s az ország bántódásit is országgyűlésére halasztani, melyről mit monda Kegyelmednek Kassay uram mind Kassán s Tokajban, jusson eszébe Kegyelmednek. Úgy látjuk, az még az indutiánál is rosszabb volna, még csak ideje, helye sem levén emlékezetben is az országgyűlésének meglételének, s oly hosszú időt is vethetnének annak, az alatt végben vinnék dolgokat, s azután csak karón mutatnának tarvarjat. Mikor Torstensohnnak híret sem hallottuk, az török hadak is mellettünk nem voltak, az portának is hozzánk való jó akaratját ily világosan nem értettük, az franczuz, ki nekünk egyik confoederatusunk az imperiumban így nem győzedelmeskedett, még csak az induciákra is nem vehetének, de most mind magunk contentiója s az ország satisfactiója csak in pendent hagyatnék, ítélje meg Kegyelmed jó lelkiemérettel, minemű kimenetelét várhatnánk. Egy szóval: elhigye Kegyelmed, mi vékony tetszésünk szerint nem birhatjuk arra magunkat bizony valósággal is reális contentatióunk nélkül, az mi dolgunkat országgyűlé-

sére, sem hogy az statusoknak is azt persvadeálhassuk valami hiteles és securus fundamentum nélkül minden dolgoknak, s kiváltképen a religiók eligazítását végképen az országgyűlésére halaszszák, holott itt Kegyelmetek egymás között meg nem tudna alkudni; az holott az praelatusok közzül az romanistáknak fő patronusok, mint palatinus, in spiritualibus az érsek jelen lévén, az ő felsége személyét viselő commissáriusok is pápisták lévén, mi bizony soha nem hiszszük, annál inkább másutt megalkhatnék, mert voxra kezdenék kívánni hogy mennyen, az holott az evangelicus status nem triumphálna; ha nem menne, mindjárt vétkesnek s kétszerte nagyobb rebelisnek kezdenék kiáltani, s mindeneket csak ő reájok vetnének; lám Bocskai idejében elsőben mindeneket az commissáriusok végeztek el, s azután az országgyűlésében confirmálták; az mi egyszer meg volt, s hatalmas nagy elméjű emberek is voltak abban az tractatusban, s igen jónak találták, miért nem volna jó most is követni az jó nyomdokokat? Úgy vagyon, ítéletre, méltóságra, okosságra mi kisebbnek tarthatjuk magunkat mind az két jó emlékezetű fejedelmeknél, de böcsületünk szereteti, s hazánkhoz való kötelességünk annyi lévén, s meg kellett hallanok kívánságokat, contentatiójokat, s végeztek is velek, hát mi velünk miért nem akarnának úgy cselekedni? ha a statusokat meghallották, hallják meg az mienket is, s ha beveszik, adja be is Kegyelmetek. Az statusokat convocálnunk csak egy ilyen gyenge kívánságokra, minekelőtte az Kegyelmetek magok censuráját is világosan nem értjük, az mi kívánságunkra is nem replicálnak, mi majd alkalmatlannak látnánk lenni. Látjuk azt is, micsoda kérdéseket tettek Kegyelmeteknek az ő felsége commissariusi; az corporale juramentumra magunkat soha nem vesszük, sem az másokra; Erdélyországa sem veheti magát arra, kinek ő felségével csak ilyen confoederatióra vagyon szüksége, hogy az kereskedések szabadosak lennének, és utrinque Erdélylyel illendő keresztyéni békeséget tartanának, sem titkon, sem nyilván, sem szabadsága, sem határa ellen ellenségképen nem igyekeznének, sőt az szükségnek idején lennének, mint keresztyén emberek, segítséggel Erdélynek. Az peres határokat Maramarusban, Ugocsán, Szathmáron s az hódolt-ságon is, igazítanak el egyszer végképen, s tartaná ahoz mind két fél magát sub gravissima poena; ha melyik fél penig újabb foglalást, hatalmaskodást, károkat tenne, iure extraordinario büntetődne meg érte. Az universalis békeségben való elegyedésünket sem neheztelheti ő felsége, mert hiszen, ha mindennel megbékéllik ő felsége, senki nem leszen ő felségének ellensége, kiben mi csak egyedül az magunk securitasságát is nézzük, előttünk lévén 1636. esztendőbeli rajtunk lött

példa, mi bízván az ő felsége diplomájához, mi rajtunk ugyan megesék. Az 3-ik kérdésre is könnyű felelni, mert abban mi sem kívánunk, sem magunknak, sem successorinknak több jurisdictiót, mint az szegény fejedelemnek adatott volt, úgy viselvén Kegyelmetek mindezekbe az mi privatuminkban magát, az mi privatumunk ne láttassék praecedálni az publicumot, mert bár az mi privatunkra mind reá mennének is, de ha az országéra nem, egyáltalában nem cselekednénk s az statusok mellől el nem állanánk. Az országgyűlésére mit és mi módon kellene halasztani ez mostani dolgokat, írtunk arról feljebb Kegyelmeteknek.

Mi Kegyelmedet, édes Lónyay uram, lelke üdvösségére kényszerítjük s nekünk tartozó hűségére, viselje úgy magát, ne csak jó néven vehessük, hanem ugyan valósággal is hálálhasuk meg Kegyelmednek, kiben bizonyos is legyen Kegyelmed. Írásunkat, ha követőársaival is kezdené Kegyelmed communicálni, nem bánjuk. Ím egy clavist is küldtünk Kegyelmednek, ha mit secrete akar Kegyelmed írni vele, végben viheti, az alsó rendet a felsővel, az felsőt az alsóval kell kiírni. Klobucziczki itt vagyon, s mihentest Kegyelmetektől valami derekast vehetünk, mindjárt küldjük. Adj a úristen, minden jót hallhasunk Kegyelmetek felől. Datum in castris ad Rimaszécs positis die 20. Novembris 1644.

G. R.

P. S. Akármennyit törődjünk is mi az tracta állapotjáról, de azt találjuk fel, ha csak úgy kellene Kegyelmeteknek végezni, Erdélyből is végben vihettük volna mi azt, s azért emnyire nem kellett volna fáradnunk s pusztulnunk; nekünk azért mégis az tetszenék, itt végezne Kegyelmetek az ország részéről is, holott azoknak nagy része olyak is, melyekről diplomák, statutumok s 17 conditiók megvagnak, az bécsi pacificatio confirmálódott, s azon kívül, ha valamin Kegyelmetek meg nem alkhatik jó fundamentummal, securitással, ám-bár ha valami részecske az religion kívül maradna az országgyűlésére, ki lenne hamar mégis, az mi privatumunk is végképen itt igazódnék el, kiket 3 részben osztunk. Elsőben olyak, melyekhez igaz praetensiónk vagynak, mint az lévai, szádvári, tokai dolog; az munkácsi, pataki, szathmári egy liberalitásságában áll ő felségének. Az vármegyékről két rendbeli példánk is vagynak, kiknek megtartásában könnyű nálunk az mód, ha úgy kellene lenni, úgy tetszik, ebből is több jó ki, ha nálunk maradnak; nekünk az mostani ügyünkben jó fundamentumunk az úristen, kinek ügyét, szent tiszteletit oltalmazuk; az confoederatus fejedelmek, kikhez való bizodal munkot

mint erősítsék mind svecziai, galliai agensek s plenipotentiáriusok, melyekkel csak tegnap érkezék magok embere, im verissima paríáját küldtük Kegyelmeteknek. Örömet megküldtük volna az delineatiót is, az mint Gallast megszorította volt már akkor az generál, de nem lón képirónk, ezt messzebb kelle küldenünk. Az porta is nem utolsó bizodalmunk már ez dologban, kiről sokat írhatnánk hozzánk declarált jó akaratjáról és assecuratoriájokról, s im az új budai vezér is jó, kinek jövelele nem is leszen kárunkra. Akármiből vitt az úristen minket elő, de ugyan fejedelmi hivatalban vagyunk, s ha ő felsége megkezdéné vonni tőlünk azt, az kit más előttünk álló fejedelmekkel közlött, s attól nemzetünkkel is idegen lenne, mi sem cselekednénk idegen dolgot, ha azt a jó indulatot szeretetet másokra fordítanánk továbbra is, kit velek akarnánk közleni s vele nekik szolgálni. Több írásunkkal Kegyelmedet nem fárasztjuk, várván Kegyelmedtől is, s mihentest vesszük valami derekasabb írást Kegyelmeteknek, mindjárt bocsátjuk Klobuczikkit.

Kivül: 1644. die 20. Novembris Rimaszécs. Ad spectabilem magnificum dominum Sigismundum Lónyai Tirnaviam datarum par.

(Hivatalos másolat a gr. Erdődy-féle vörösvári levéltárban.)

IX.

1644. nov. 21—23.

Palatinus urammal ő nagyságával való beszélgetésinknek punctomi.

De dilatione.

Ilyen ratiókkal kívánta ő nagysága ujjban is az országgyűlésére differálni az regnicolák propositióinak complanálását és effectuálását.

1. Mert az minemű dolgokat proponáltunk, nem particulariter illet csak minket, hanem az egész országot, és nem lehet végezés felőle particulariter.

2. Mert ha szintén mi conclusiók lennének is felőle, abban bizonyosok nem lehetünk egyik részről is, ha az országbeliek helyben hagynák-e az szerént avagy nem, és így is bizonytalan végű dologban munkálkodnánk.

3. Mert ha ő felsége generaliter mindenek felől assecurál diplomájával, hogy azokat complanáltatja és effectuáltatja, in genere continentur et species: megnyughatunk rajta.

Ezek felől nekünk ilyen discursusunk volt. Ad 1. Ha új végezéseket kívánnánk, arra országgyűlése kívántathatnék, de minthogy azelőtti végezéseknek csak effectuatióját kívánjuk, az gyűlés nélkül is meg lehet.

Ad 2. Elhíhetjük mi az mi principálisink felől, hogy az mit ezelőtt országgyűlésében is kívántak, ha most megnyerhetik, azon contentusok lesznek, de tudván azt, hogy az pápista atyafiak, és az clerus ellenkező volt az interpretációkban, semmivel több bizodalmunkat nem helyeztethetjük az gyűléseken való complanációban mint ezelőtt.

Ad 3. Az ő felsége diplomái meg voltak ezelőtt is ezek felől, de ugyan fenn maradtak az difficultások, s most sem lehet abban nagyubb securitás annál inkább, ha az mit totaliter meg akarnak cselekedni, most particulariter csak declarálni sem akarják.

Sőt tartunk inkább attól, hogy csak az alkalmatosságot várják, hogy urunk ő nagysága mind svecusban, törökben medio tempore megfogyatkozván az várazozás miatt, azután inkább megnehezítsék az complanációkat. Erre ő nagysága declarálta, fégyverrel sem viszzünk többet s ennyit is véghez, de nem kell abban semmi kételkedésnek lenni, valamire ő felsége újobban is offerálja diplomájával magát, abban fogyatkozás nem leszen s az követek is menjenek oly instructióval fel, valamig minden effectuálatlan articulusok nem effectuáltatnak, addig el ne oszoljanak, de több is vagy azoknál az kiket effectuálni kell, és ha csak ezeket denominálnók, az többi elmaradua.

De religione.

1. Declarálta ő nagysága, méltó, hogy ne cogáltassanak az pórok kedvek ellen való religióra földesuroktól.

2. Méltó az is, hogy religiójok exerceálására papjok lehessen magok között, mert ezeket mind comprehendálják az articulusok.

3. Az templumokat nem kívánhatjuk restituálni, mert nincs sem az bécsi pacificatióban, sem az articulusokban nevezeti is az templumoknak, hanem templum nélkül is lehet exercitium religionis, így penig nagyubb lenne az parasztság prae-rogativája az földesurnál, hogy neki szabad ne lenne az maga földén való templum s jobbágyának szabad volna, holott az földesurnak is szabad volna az ő religióját exerceálni. Mind-azáltal azt megcselekednék, hogy az országgyűléseig semmi ezféle foglalások nem lennének, és akkor complanáltatnék az dolog, s ad minimum ezután is obtineálhatnék, hogy azután se lennének.

Ezek felől így discuráltunk:

Ad 1. et 2. Azon contentusok lehetnénk, minthogy mi is csak azt kívántuk azok felől csak lenne most jó declarációja és modalitása, mint szabaduljanak fel, az kik azokban oprimáltak, és mint tilalmaztassanak attól ezután az földesurak.

Ad 3. Arra elég okunk volna, hogy az templumokat sollicitáljuk. Elsőben, mert az Mátyás király explicatorium diplomájában ott volnának az templumok, hogy libera sit religio una cum templis, és noha az az diploma csak az bécsi pacificatióra való volt, kiben csak statusoknak engedtetett volt meg az religio, de azután az 1608. esztendei articulus azon bécsi pacificatiót extendálta az pórokra is, s így azoknak is azon praerogatívájok volna. Másodszer, mert azon bécsi pacificatióban meg volt akkor is, hogy templa his disturbiorum temporibus utrimque ablata restituantur, kiből az tetszik meg, hogy noha volt azok közül, az kik elein is pápistáké voltak, de non obstante eo, ugyan vissza kellett adni, az kitől elvették volt, azért most is a simili azont méltán kívánjuk. Harmadszor, mert az ország végezésében meg vagyon az az szó, hogy in libero usu quovis modo non turbentur oppida et villae, azért egyik mód, az templumok elvételével az ususnak turbálása. Negyedszer, mert Turzó György palatinus is cselekedett azféle restitutiókat, és azzal in usum ment ez az törvény. De ha semmi ratiói nem volnának is, nem kellene azért elhagyni veszni az országot látván, hogy minden gyűléségnek, és egyéb provisiók negligálásának ez volna legfőbb oka, s ezt complanálni kellene, ki felől mi így discurálnánk, ha tetszenék az mi principálisinknak.

1. Adnának vissza mostan minden templumokat, melyeket ab anno 1638. az utolsó gyűléstől fogva elfoglaltak volna, s ezzel tennének jó kezdetet és exemplumot azelőttiekre is, mivel ő felsége s magok is ajánlották volt magokat az gyűlés-kor, hogy már azféle nem leszen.

2. Csinálnánk mostan erős végezést felőle, hogy nemcsak az gyűlésig, de aztán is nem lesznek semmi új occupatiók, hogy így ne félhetnénk jövődöktől is.

3. Az mit az gyűlés előtt elvöttek, minthogy azfelől ezelőtt is inquisitiót kívánt vala az ország s ő felsége is megígérte vala, azok felől rendelnénk commissiókat és inquirálnák az gyűlésig, hol, mit és mint vöttek el, és azok acceptale vagy acceptálják-e azt a religiot, és azután reportálván az országgyűlésére, lenne azok felől complanatio az gyűlésben.

Ezre palatinus uram resolválta, hogy ezek az felől declarált cessiók is igen sok az clerusnak, nemhogy magokat ez exemplumokkal minden templumok jussától priválnák, és az

katholikus földesurak is jobbágyok hatalmában adnák minden praerogatívájokat, de hiszem az országgyűlése eligazítaná azután köztök inkább, hogysem újabb fegyverfogásra okot adnának, mert noha nem új az articulus felőle, de az ő ítéletek szerint új az interpretatiója, és az effectuatiója, s ezre sok ész, sok fő, és egyenlő consensus kívántatik, az minek cedálni kelletnék is az ország békességes megmaradásáért nekik is, most azért meg érhetnök az felül declarált cessiókkal, ki elég út volna az több complanációkra is.

De poena articulari contra turbatores.

Ezt igen neheztelik, azt mondván palatinus uram, hogy megmenthetnék magokat, hogy azzal nem vétettek semmit az ország végezése ellen, hogy az templumokat elfoglalták, ha bírójok volna, de mi mind vádlók vagyunk, s mind penig bírakká tesszük magunkat, s csak executiót kívánunk törvény előtt is. Annál inkább magunk felei és minden katholikus status ellen, úgy ő köztök attól csak egy sem maradna, kinek mind fejét, jószágát el nem kellene venni, és ezek be nem teljesítésével lehetetlenséget néznénk, hogy meg ne békelhessünk.

Ezre ilyen discursusunk volt :

1. Méltán kívánjuk azoknak büntetéseket, mert valamennyi háború volt ez ideig, mind ezféle cselekedet adott vagy okot vagy fomentumot neki. Az Bocskai fejedelem háborúja az miatt volt, Bethlen fejedelem idejében az pozsoni első gyűlésben s az besztercze-bányai gyűlésben is legnagyobb querelájok és incitamentumok az volt az embereknek, s most is ez indította az háborut, az kik azért ilyen zűrzavaroknak okadói, méltán akármely büntetést megérdemelhetnek.

2. Minden jól rendelt respublicák praemiummal és poenával dirigáltathatnak jól, s ha mi az mi hazánk végezését akartuk azon articulusok szerint ezzel erősíteni, ha régi törvény effectuatióját kívántuk, semmit nem vétettünk.

3. Ha büntetése nem leszen, soha ezután is végi nem leszen azféle ország végezése ellen való cselekedeteknek, az kiből hasonló, vagy nagyobb pusztulások következzenek.

Mindazonáltal néztünk ebben inkább az jövődökre, hogy féljenek ezután jobban azféle büntetésektől s nem voltunk oly kegyetlenek az mi atyáinkfaihoz, hogy senkit büntetlen ne kívánjuk hagyni, csak az több dolgokban alkalmaztasák magokat. Inquisitiót kívánok penig, nem mingyárt törvényt ezek büntetésére.

De nomine status evangelici.

Állatta palatinus uram, hogy az az nevezet nem volt soha in statutis regni, hogy status evangelici, hanem volt az, hogy evangelici, s azt most sem denegáljuk, csak az status minthogy új dolog, azért nem extendálhatják, hogy együtt legyen status evangelicus, és újságokra nem mehetnek.

Ez felől ilyen discursusunk volt :

1. Bizonyos, hogy megvagyon az articulusokban az evangelicus nevezet, az statust pedig magával hozza az dolog, mert tudó dolog, hogy azok, az kik evangelicusok, statusok is, és így, ha megengedik külön-külön, hogy evangelicusoknak is hívattassunk, és statusok is legyünk, meg kell együtt is engedniük, egyébképen ők sem lehetnek status, ha mi nem statusok vagyunk, mert bizonyos, hogy ők is nem mind pápisták minden statusban.

Az mi okért pedig ezt ők denegálni akarják, magok ellen is cselekesznek, mert ha mi külön gravaminát azért be nem adhatunk, hogy particulariter vagyunk, abban az nevezetben ők is hasonlóképen nem integra vannak, és így akármely gravaminákat sem tartozunk hát egyenlőképen segíteni, ha az nevezet miatt nem kell segíteni.

Mindazáltal csak tolláltassék az az materia, az kiért ezt ez nevet kellett urgeálnunk, és ne legyenek az religióban gravaminái az status evangelicusnak, azután kényebb leszen az nevezetet jó értelemmel érteni az végezések szerént.

Ezekre resolválta ő nagysága, hogy azért sem akarták admittálni leginkább, hogy az paraszt embereket akartuk statusnak csinálni, az mellett az ő megbántódásokat proponálván az alatt az név alatt; de ezre megfeleltünk, hogy nem az az mi igyekezetünk, hogy őket statusoknak tegyük, hanem egyenlő articulusban lévén az religióban való szabadság, az hol őket oltalmazzuk, azzal az közönséges constitutiókat oltalmazzuk, de erre ugyanaz az válasz, hogy nincs az constitutióban az templum, s ha az kívül oltalmazták az pórokat, nem az constitutiókat oltalmazták, s így elég disputatió volt utrimque, de csak az részről függ inkább ennek is facilitálása.

De sede spirituali.

Számlálta palatinus uram ő nagysága, hogy újság ez is, mert sehol nem találtatott az szentszék authoritása ezelőtt való végezésekben, hanem hogy maneant sedes spirituales, és elvenni az rest tőlle és fenhagyni az nevet, igen alkalmatlan dolog, sok abusus is jönne ki az matrimoniális causákban is, mert gyakorta egyik egy religión, s másik máson vagon, vagy

két bírójok s külömb törvények lenne, vagy az régi székek kell megmaradni, mert egyébképen is örömet választanak az mi pápáink.

Ezről ilyen discursusunk volt:

Az szentszék dolgában az articulusok tollalását kívántuk, melyet azon articulus megengedett, hogy az abusosok tolláltassanak; vannak pedig példák, hogy csak az religió gyűlölségeért is szentszékekkel vexáltatnak, s ha nem kell impediáltatni semmi praetextussal az religiónak, nem kell hát szentszékekkel is. Az matrimonium pedig lám ő nálok ugyan sacramentum, s ha sacramentum, annak administrációja nem más rendbeli papot, hanem ugyanazt illeti, az kit az több sacramentum, és egyébképen is, ha egy religión leszen mindkét házasság, mind felperes, mind alperes, nem kényszeríthetik kedvek ellen magok székire, és így méltán kívánjuk azok között, az kik egyenlő religión vannak.

Ezről is elég szó volt, de úgy tetszik, az országgyűlésben, ha mind így akarjuk, complanáltathatik, de mivel új kérdés, azért ez ország nélkül statutum nem lehet felőle. etc.

De iesuitis.

Nem disputálhatja ugyan palatinus uram, hogy végezés nem volna felőle, hogy jószágot ne birhassanak, de így akarja explicálni az articlust.

1. Nem jószágok bírások az, ha valaki jószága jövedelmét engedi nekik ad tempus az akarja, hanem csak usu fructuarius abban.

2. Az seculare bonumukat bizonyos ugyan, hogy nekik nem conferálhatják, de az ecclesiasticum bonumokat, ha magok az ecclesiasticusok cedálják nekik, az sem az koronának, sem az secularis regnicoláknak nincs semmi károkkal, akármely ecclesiastica personák birják.

3. Az magok személye felől való kívánság pedig újság, ezelőtt sem mentek soha reá, hogy az országban ne lakhassanak s ország végezése nélkül olyat nem lehet concludálni magok lelkiesmereti ellen, hogy mi válaszszunk papot az ő conscientiajoknak, kit magunk nem akarunk az magunk conscientiainak szenvedni.

Ezre ilyen discursusunk lött:

Ad 1. Akárkinek is csak azért kell az jószág, hogy hasznát vegye és maradékira szálljon, s az is azt mivelje. Itt mindkettő megtaláltatván, hogy hasznát is veszik, és ugyan jesuita successorára száll, nincs külömbség az possessióban, és az csak praetextus, hogy nem övék.

Ad 2. Nincs denominálva, hogy seculare, vagy ecclesia-

sticum bonumot ne birhassanak, hanem nulla iura possessionaria, azért, ha semmit nem birhat, nem birhat papi jószágot is.

Ad 3. Ha effectuáltatik az jószágok nélkül való lételek, az magok személye állapotja felől való decisiót talám az regnicolák az országgyűlésére halaszthatják, mivel arról nem is volt még végezés s gondoljuk is, hogy ha jószágok és residentiák nem lenne haszon nélkül, nem járnának oly bőven.

De arendis decimarum.

Ezben is volt valami contentió, de úgy látjuk, tetszik ez ő nagyságának is, és az 1558. esztendei 61. articulust nem fogják difficultálni, hogy renováltassék, ki az arendát nem hagyja nevedetni.

De libertatibus regni et primo de tribunali dominorum terrestrium.

Ezt igen difficultálta ő nagysága, azt állatván, hogy nem ítéli, hogy ott való urak is ebben magok ellen consentiálhattak volna, sőt Nagyságod is mint consentiálhatott. Elég ratióit is adta az országgyűlésében írásban, hogy méltó legyen az az tribunal, az kire még sincs resolutiója, s ha nem lenne ilyen tribunal, az urak familiájának destructiójára lenne; nem volna azért abban semmi vétek, ha az földesúr nem maga hatalmával akar élni, hanem meg akarja elébb más hites bírakkal is láttatni, ha adta-e, és jól adta-e el az elei az örökségeket?

Ezre ilyen discursusunk volt:

Láthattak ugyan az mi principálisink is ebben consideratiókat, de minthogy soha nem volt ezelőtt ilyen tribunal, az nemességgel való belső gyűlölségnek eltávoztatásáért, és az ország egyességért inkább akarták azt eltávoztatni: mindazáltal minthogy complanatióért instáltak ő felségének, és tudjuk, hogy az ország ugyan statutommal halasztotta az jövőendő országgyűlésére, úgy itélnők, hogy talán azon most is contentusok lennének ő kegyelmek. Minthogy egyébképen is azt mint vehessük magunkra, az kit egy ország suspendált jövőendő decisiókra, nem tudhatjuk etc.

De abalienatione bonorum per ecclesiasticos in praeiudicium successorum.

Ez tetszik ő nagyságának is, ajánlja magát, hogy örömet munkálkodik ezben is az országgyűlésében, s vannak is constitutiók felőle, noha példát sem tudna, hogy ilyen törént volna.

De diaeta et liberis vocibus.

Neheztellette, hogy mintha ő felségét vádolnók azzal, hogy szabad voxok és félelem nélkül való comparitiójok nem lehetett volna az regnicoláknak, az penig soha nem volt volna, és ajánlotta magát, hogy az gyűlés meglételében nem leszen fogyatkozás, de minthogy Posenban az pestis miatt nem lehet, hanemha Besztercebányán leszen, avagy tavasszal mezőben sátorok alatt, de kész arra, hogy meg legyen és hogy az voxokban is az vármegyékre nagyobb tekintet legyen, hogysem minden privata personákra.

Ezre megmondottuk, hogy nem ő felségét vádoljuk ebben, hanem az kiktől megváltak azféle fenyegetések. Az diaeta penig, hogy meg legyen, azon contentusok leszünk, csakhogy az mit ott kell confirmálnunk itt adjanak jó kezdetet neki és declarátiót, mert halandók az emberek és ő nagysága is, s ha mi itt annak jó kezdetet és declaratiót nem teszünk mostan, min tudnak azután azok építeni; de ezre csak az az resolútió, hogy in generalitate comprehenduntur species.

De officiis sine discretionem religionis.

Ezre azt mondja, hogy az nem az ő felsége kegyelmességének megvonásától vagon, hanem az személyeknek kevés voltától vagy alkalmatlanságától az tisztekhez, de lám, az kik arra valók voltak, kiknek comességet mint Illésházi uramnak, s kiknek consiliáriusságokat adott ő felsége más religióban is, ezután is csak legyenek ahoz való személyek, nem leszen abban fogyatkozás.

Erre megmondtuk, hogy volt az fogyatkozás azok felől is, az kik szolgálhattak volna, de nem az tiszteket kívánjuk most elvenni másoktól, hanem az constitutiót inkább observáltatni, s annyi tiszteket egy személyére nem ruházni, kin maga is panaszkodik az informatiók miatt.

De exteris nationibus.

Ezen felettébb commoveáltatott ő nagysága számlálván azt, hogy soha nem lehet oly békesség, hogy az töröktől úgy ne kelljen féltetni az végházakat, mint ellenségtől, kinek oltalmazására sokkal alkalmatlanb az magyar vitézlő rend.

Más az, hogy nem csak mi érettünk oltalmazzák az keresztyén országok az véghatárakat, hanem magokért is, és ők az magok defensióját nem akarják elhagyni.

Harmad az, hogy az articulusok is arra az üdöre szólúnak az kivitel felől, az mikor nagy szükség reá nem lenne, s annál inkább látván az naponként való szükségét, ez nem az mostani üdöre való.

Ez felől ilyen discursusunk volt:

Meg vannak az felőle való constitutiók, s nem idegen, sem új dolgot kívánunk s nem leszen szükség, ha az törökkel békeség, s magunk közt egyesség leszen, mert az magyar vitézlő rend is megoltalmazhatja az végeket, csak fizessenek.

Más az, ha keveset küldenek, az semmi defensiót nem tehet, mint az mostani példája is megmutatta, ha sokat küldenének, opprimálná az országbelieket, az mikor akarná, és nem azért vitték volt ki nagy bajjal őket az országból Bocskai idejében, hogy esmét oppressiókra bevegyük felesen őket, s az sokat sem denegálhatjuk osztán az kevésnek példájával.

Ezre mind az mostani szükség exageráltatott az törökkel való bizontalan békességre nézve, és az articulások is az szükség idein megengedték, tovább most nem urgeálhattunk.

De administratione iuris.

Ez mindenestől fogva tetszik ő nagyságának is, s kívánja nemcsak megtartatni ezben való constitutiókat, de complanálni az meglőtt dolgokat is, és jó rendben venni azféle expeditiókat.

De publica defensione.

Ezekre állatja ő nagysága, hogy noha utólb töttük, de elsőbb szükségünk vagyon reá, mert ha meg nem maradunk magunk, mind religiókon s mind szabadságunkon haszontalan leszen törődnünk, és mind azokban kész leszen ő nagysága az országgyűlésében velünk együtt munkálkodni, és mind azokat jó rendben hozni, sőt sokkal többek is vannak annál, az melyek az ország közenséges megmaradását nézik, s csak adja isten, egyezhessünk meg az religióban való gyűlölséges questiókon, úgy hiszi, hogy semmi nem leszen oly megmaradásunkra való, az ki felől jót nem végezhetnénk, mert az mely gondolkodások tartóztatták abban is az embereket, azok is megegyezésre fordulnak.

Az portán való békesség dolgában penig, minthogy ő felsége egyéb országára nézve is tractáltat, nem csak magyar által lehet az meg, de lám ugyan nem excludáltattak az magyarok annak végezésében, most csak confirmációjára küldték.

Ezek felől ilyen discursusunk lött:

Az publica defensiót, mint szintén az szabadságot nem azért számláltuk, hogy csak magunkat illetve, hanem ilyen okokért.

1. Mert látjuk, elég constitutiók voltak és vannak, de csak negligáltattak, ki nem merte megmondani, ki nem akarta,

ki félt, s ki gratiáját féltette, s ki nem tudta s azért akartuk szemfényre hozni, hogy ha ő nagysága és az haza fiai is akarják, vagyon és leszen most mi mellett segíteni, urgeálni és helyére hozni, mi ki mervén mondani az difficultásokat, mely alkalmatosságot, ha elmulatnák ő nagyságok is, magokra veszenek ezután.

2. Kényszerített az szükség is bennünket, mert annyira voltunk az expeditiók és decretumok miatt, hogy csaknem oly állapot kezdett vala lenni, mint in regnis haereditariis szokott az expeditiók miatt lenni az állapot.

Mindazáltal, minthogy köz az dolog, annál inkább kíváncsítatik közönségesen segíteni és annak semmi alkalmatosságát el nem mulatni.

A portán való dologban, ha ő felségének egyéb országira vagyon vigyázása is, de leginkább Magyarországot nézi az, mint közelb valókat, azért, ha az idegen nemzetet adhibeálja is ő felsége, de az magyart se excludálja azféle tractatusból is, mint mostan is.

De amnistia.

Ugy mondja ő nagysága, ámbár mentsük magunkat, de ő nagysága nem mondhatja azt, hogy véték nélkül volna ez dolog; mindazáltal lám kész ő felsége szokott kegyelmességét megmutatni.

Megmondtuk erre, hogy limitata amnistiát nem akarunk, mert jóllehet lehetnek olyak, az kik vétettek egymásnak is, egy pártón lévén, de esmét, ha valami rést hagynánk az amnistián, sok vexatióra való okot hagynánk fenn, és oly bíró előtt lehetne az dolog, kinek ítéletihez nem sokat bizhatnánk, hanem az bécsi pacificatio szerént kíváncsítatik lenni. Annál inkább, hogy ő felsége még az manifestumban is, kit nem is kívántunk, limitatio nélkül igéri.

De contentatione et satisfactione.

Nehezteli palatinus uram, hogy azt irtuk, hogy urunk ő nagysága az ország szabadságáért fogott fegyvert, állatván, hogy mást tartanak az ő nagysága confoederatiói. Annál inkább, hogy az kinek vétett ő nagysága, azaz ki ellen jött, attól kíván contentatiót, azt mondván, hogy ha contentatiót kellene tenni, azok tartoznának azzal, az kiknek segít, és az kikért költött, de elég contentatiót vött magának ő nagysága eddig való jövedelmekből is, azokat pedig ki contentálja, az kik millió károkat szenvedtek ez háborúban, ő nagysága pedig azért kíván contentatiót, hogy másnak kárt tétetett, mindazáltal csak mi ne urgeáljuk, és ne javaljuk nagyon, ő nagyságának

magának is annyi ideje és elméje, megtudja az maga dolgát mondani.

Ezek felől ilyen discursusunk lött:

Az religióért és szabadságért fogott-e fegyvert ő nagysága vagy nem, azelőtti dolgokat mi nem vizsgálván, kik felől ő nagysága maga elég declaratiót tött, az mostani actái is megmutatják, hogy nem néz semmit inkább annál úgy annyira, hogy utólban való respectusban tartja most is aznál az maga privatumát.

Mindazáltal, minek előtte nem is tudnák, sőt érteni sem akarnák ő nagyságok, addig ítéletet felőle nem tehetnének. Mi úgy tudjuk pedig, hogy azok is az ország közönséges javában, békességes megmaradásában, bátorságos állapotjában járnak, rész szerint pedig az ő nagysága böcsületinek, igasságának satisfactiójában, s ennek felette, ha, mivel az ő felsége liberalitása ezeket is excedálja, az is nem leszen idegen dolog és kívánság, és azoknak segítségében ő nagyságok meg nem ítéltetik az regnicolákat is, tudván bizonyynyal magunk is sok költségét lenni ezekben ő nagyságának, kit másoktól való okadás miatt felvévén, kárban nem hagyja magát maradni, és ezben méltó interpositiónkat ítéltük mind két félnek tehetni.

Ezeket úgy látjuk, örömet értenék jelentésképen elébb ad partem, de hogy mint tractára méltó dolgot ne láttassanak approbálni commissionaliter, nem reméljük, hogy fogják is kérdeni. Noha az urunk ő nagysága postulatumba való válaszáadásban immár tovább nem differálhatjuk, mivel azokban való homályos punctumokat ezeknek declaratiója nélkül nem explicálhatjuk.

Eddig mentek, és vannak ez ideig az köztünk való discursusoknak summa szerint való punctomi emlékezésünk szerint.

(Eredetije a vörösvári gr. Erdődy-féle levéltárban, mely Szalárdy János írása; a követek 1644. nov. 23-iki levelökkel küldték el.)

Jegyzet. Ezek a vitatkozások, melyek mind két fél részéről nem annyira az eszémk tisztázására, mint inkább arra voltak számítva, hogy az időt addig, míg az utasítások megérkeznek, kihuzzák, tüzetesen le vannak írva a bártfai jegyző naplójában. Az adott rájuk alkalmat, hogy a nádor nov. 19-én a maga személyes consideratióit előadta az erdélyi követek replicaira. Nov. 20-án már a követek feleltek a nádornak, melyet egy kéttagu követségtől küldtek meg neki nov. 21-én, s erre aztán megindult Lónyay és Esterházy közt a szóvita, s tartott a következő két napon is. Hogy Lónyay azt híven írta le, mutatja azon körülmény is, hogy az ő előadása megegyezik a bártfai jegyző elbeszélésével. Végre azonban kifáradt: »Deum in testem vocat et conscientiam suam, quod iam defatigatus esset et nesciret quid agendum sit in

praesenti negotio, quod ita insincere nobiscum agant, nullum accessum ad tractam faciunt.« S csakugyan egy hétnél több kellett hozzá, míg a választ megkapták, a decz. 2-iki responsiót, mely még azt a csekély közeledést is, mely ez eszmecsere által némileg előidézett, egyelőre elmetsette, s az akadémiái vitatkozások újabb sorozatát indította meg.

X.

1644. nov. 23.

Illustrissime ac celsissime princeps stb.

Humilium ac fidelium servitiorum stb.

Az Nagyságod Rima-Szécsből 8. írt és 10. praesentis expedíált méltóságos leveleivel 16. eiusdem juta hozzánk Basa Mihály, Nagyságod jámbor szolgája, melyekben való Nagyságod kegyelmes parancsolatját mind az inclusákkal együtt megértettük. Legyen istennek hála, hogy Nagyságodat jó egészségben és mind táborával együtt szerencsés állapotban értettük lenni; azon és bővölkedőbb áldásokat is sziből kívánván istentől Nagyságodra terjedni. Mi is még ez ideig isten kegyelmességéből tűrhetőképen vagyunk, éjjeli nappali gondolkodásinkkal s fáradtságunkkal is szorgalmatoskodván azon, mint szolgálhasunk mind Nagyságodnak s mind édes hazánkknak leghasznosabban, s úgy vagyon, hogy ezen Nagyságod szolgáját is elébb expedíáltuk volna, de mind arra várakoztunk, hogy Nagyságodnak valami újabb és bizonyosabb dolgot írhasunk, mint-hogy addig való actákkal csak azelőtt harmadnappal bocsátottuk vala el Fejér Gáspárt Nagyságodhoz nem akartuk ezt is vagy csak azonokkal vagy üresen bocsátanunk, kiváltképen, hogy csaknem mindennap adatott esmét azolta is újabb-újabb alkalmazosságunk palatinus uramtól ő nagyságától, hol privatum, s hol kettőnként s hol pedig közönségesen való beszélgetésünkre, úgy kívánván ő nagysága, hogy míg Nagyságodtól és ő felségétől érkeznének is az resolútiók, nem úgy, mint commissionaliter, hanem mint hazaszerető magyarok együtt való beszélgetésünkkel is facilitálhatnók ez előttünk álló dolgokat, melyet mi is megcselekedtünk, akarván azokból értelmet venni, s mind ahoz képest segíteni az több dolgokra való alkalmazosságokat, és megemlékezvén arról is, hogy írtuk vala Nagyságodnak is, hogy ha mi változást tenne palatinus uram ő nagysága az kiadott írásában, arról is tudósítanók Nagyságodat, azbéli reménységünk is halasztotta az Nagyságodhoz való írásunkat.

Írhatjuk azért Nagyságodnak, hogy palatinus uram ő nagysága Fejér Gáspár elmenése után harmadnappal bejövén esmét Szemptéről, minden izenetében és privatum colloqui-

mokban is leginkább azt suadeálta, hogy contentusok lehetnénk azon, hogy mindenek valamelyek az ország articulibusban volnának, complanáltak és effectuáltak az következendő országgyűlésében, és hogy eddig is semmi idegenségre való okok nem adatnának, s az regnicolák amnistiája is meglenne, ki felől ő felsége kész volna ugyan most diplomáját adni, és minden bizonynyal igen rövid idő alatt való országgyűlésében mindeneket effectuálni, és ha generaliter ő felsége ezekre offerálja magát, mi szükség volna ott rend és nevezet szerint mindeneket megírni, az mindenek complanatiójában ott értetnek az részek is.

Mű is ezre esmét megmondottuk és ratiókkal többítettük ezelőtt való feleletünket, és ugyan abban maradtunk, hogy Nagyságod híre s akaratja nélkül semmit nem differálhatnak, hanem azvagy resolválják magokat, ha tractálni nem akarnak, azvagy kezdjenek punctatim az tractatushoz, és mutassák igaz ratiókkal meg, mi ne legyen helyes azokban az kívánságokban, s azután mű is örömet hozzá szólunk.

Ezeket sok ideig magok közt való tracták, consultatiók és velünk való beszélgetések is lévén, végezetre izené palatinus uram ő nagysága, hogy nem úgy, mint commissionaliter, hanem mint magyar és mediator is kész leszen szívét megnyitni azokban, és mindnyájan jelen lévén megmutatni némely kívánságinknak alkalmatlanságát; hogy azért mi rajtunk így is az közönséges jónak promotiója ne mulnék, és azokat is meghallanók és megpróbálnók, felmentünk ő nagyságához, nem lévén ott az nímet urak, előlvette ő nagysága mind az országbeliek punctumit és renddel examinálta, s mi penig hallgattuk, és mivel az sok ideig tartott s az idő is elmúlt vala, azokat mi is magunk között való consultatióra vettük, és noha fölhaláltuk magunkban, hogy mi azokat finaliter nem resolválhatjuk semmi részben Nagyságod és országbeliek híre nélkül; mindazonáltal mi hivatalunknak esmervén lenni, hogy propositionknak igazságát és méltó kívánságát megállassuk, hozzá kellett szólunk az dologhoz, látván, hogy noha azokat palatinus uram ő nagysága nem commissionaliter mondja, de azért, ha mi megállhatnánk, ugyan az jőne ki azután belőle.

Ez elmúlt vasárnap lévén azért közben, azután, úgy mint hétfőn, felmentünk esmét közönségesen ő nagyságához, és megmondván, hogy mi is resolutiót nem tehetünk, mivel immár elbocsátott postánk és írásunk lévén Nagyságodhoz, azt Nagyságodtól kell várunk, mindazáltal mi is mint magyarok, kikkel egyellő az megmaradás, örömet discurrálunk azok felől, úgy, hogy ha Nagyságodnak és az mi principálisinknak is tet-szeni fogna, örömet laborálnánk azokban is, az melyekben dif-

ficultásokat esmernénk, ha ők is magok részéről jobban facilitálnak. Így azért mi is bő beszéddel declaráltuk magunkat, úgy mint csak in privato colloquio, melyeket hogy Nagyságod megérthessen, és azokból az dolgoknak mivoltát kevesebb munkával considerálhassa, im az mint legrövidebben concipíálhattuk utrinque az dolgokat, Nagyságodnak írva küldöttük.

Noha penig ezeket már mind in tractatum bocsátotta palatinus uram magunk között, de hogy commissionaliter nem akarta tractálni, ilyen ratióit considerálhatjuk.

Elsőben. Mert tart attúl, az mint nyilván is következnék, hogy ha egyet in tractatum bocsát, az többit is azután tractatusba kell bocsátani, és végetlen difficultásokat s haladékokat szerezne mind azokat ily fegyver között és országgyűlése nélkül tractálni.

Másodszor. Reménysége lehet talám, hogy valamelyek azok közül az országgyűlésében inkább facilitálhatnak vagy változhatnak, hogysen az constitutiók tartják, s nem akarja talám, hogy azután azok, mint nagyobb erősséget szerző mostani confirmatiók miatt is ne könnyebbíthetessenek.

Ennek felette vár talám az szerencsétől is, ki ezféle tractákat nehezíti vagy könnyebbíti, s tudja azt, hogy az mit egyszer ő felsége nevével commissionaliter adna ki, azután az nem változhatnék.

Mindezekre nézve azért mi is hasonlót követtünk, és csak úgy szoltunk az dologhoz, hogy ha mi is ezekre inducálhatnók az mi principálisinkat, elég nyereségnek tarthatnák; de minthogy azért, ezek ugyan de summa rei vannak, és az jövődő actára, ha tractálnunk kelletik és ők is tractálni akarnak, ugyan lument és informatiót adnak, szükségesnek ítültük, hogy mind ratióival együtt értse Nagyságod, és ha tovább kell az tractát continuálni, informálhasson maga tetszése felől is bennünköt. Megértvén mindazonáltal Fejér Gáspártúl való írásunkra az Nagyságod resolutióját, mi elébb is ahoz akarjuk alkalmaztatni magunkat, de ha ezek is valami változást vagy tovább való tanácskozásnak szükségét szerzenék Nagyságodnál, alázatosan kérjük Nagyságodat, esmét sietséggel tudósítson és informáljon, mivel az mint Fejér Gáspártól is megérthette Nagyságod, oly intentióban voltak ide, az újakban alá ment és ott kézben lévő német hadakkal is facilitálhassák ez tractatust, s véljük, hogy leginkább arra is várakoztak, s azért változtatták az tractatushoz való kedveket elébbi inclinatiojokat, melyet isten mint adott, eddig is alkalmasint megmutatta az üdő, és ahoz képest is kérjük alázatosan Nagyságodat, tudósítson bennünköt sietséggel, kiváltképen, ha miben változni kellene az itt való dolgainknak, bátorságos lehetvén

abban Nagyságod, hogy Nagyságod híre nélkül, mi az mi instructiónkat valami conclusiókban nem változtatjuk, noha az szókra szókot, és discursusokra magunktól való discursusunkat kellett nekünk is mondanunk, ezféle állapotokban való szokott observatiók szerint is.

Úgy vesszük eszünkben ex circumstantiis, hogy ha kiváltképen az mostani oda alábocsátott stratagemájok succedálni nem fog, ez derekas tractatusban is belebocsátkoznak és az több dolgoknak complanatióját majd mind könnyebbnek ítéltetjük, mintsem az templumok restitutiójának állapotja, melynek finalis conclusióján, úgy hiszszük bizonynyal, ha magunkra hagynák is complanatióját, országgyűlése nélkül által nem tudnánk menni, az kik itt vagyunk. Mert azt állatják, hogy ha azt determinálnók, hogy az paraszt emberé legyen az templum, így az urakat, nemeseket, mint potior parst excludálnók, ha azt végeznök, hogy az uraké legyen, úgy esmét az parasztság excludáltatnék, ha pedig az usust urgeálnók, immár az sok helyeken változott, hogy az mely úr jobbágyával együtt járt ezelőtt az templumban, az ura pápistává lőtt, s az jobbágya megmaradott vallásában, s ha az usust kellene nézni, mint-hogy az ura is abban continuálta az ő ususát, attól az ő ususától, s mind religiójának szabados exercitiumjától el kellene rekeszteni, és nem használna neki is religiója liberum exercitiumja és az templum ususában való articulus; és ilyen nagy consideratióra való súlyos disceptatiót, mint tudjuk úgy eligazítani ily kevesen, hogy az mi principálisink is azon contentusok lehessenek, mi bizony nem esmerhetjük különben, hanem ha csak úgy, az mint in discursu declaráltuk. Mindazáltal, minthogy mi semmi determinatiót abban nem töltünk, az Nagyságod és az regnicolák akaratjához alkalmaztathatjuk magunkat, csak találjon jobb, és itt is véghez vihető utat abban Nagyságtok, az több dolgokon, úgy tetszik, mind könnyebb leszen általmenni, noha most in tractatum nem vették, de ha valami alkalmatlanság miatt való újabb akadály meg nem csalatkoztat, reménységünk vagyon felőle, hogy most megigírtnek ő felsége diplomájával és az országgyűlésében effectuálatnak. Mindazáltal bizonyost nem írhatunk Nagyságodnak, hamar megmutatja az üdő már ezután, ha tractatusban ereszkedhetünk, ki felől, ha mi újságunk leszen, esmét tudósítjuk Nagyságodat.

Alázatosan ugyan könyörgünk is Nagyságodnak, ne ki-mélje postáját felbocsátani gyakorta hozzánk, hogy érthessük az Nagyságod állapotját és parancsolatját, tudhassuk is ahoz alkalmaztatni itt való magunkviselését és az közönséges dolgokat is.

Tetszenék penig nekünk, hogy ha gyakortább kelletik Nagyságodnak felküldeni hozzánk, inkább az ordinaria postákon küldené curier módon postáit; mert sok galibával és késelelemmel, tartóztatással járnak az hadak között, de úgy hamarébb jöhetnének s kívánjuk istentől, adjon isten Nagyságod felől jó és örvendetes híreket hallanunk stb. — Datum Tyrnaviae 23. Novembris anno 1644.

Ejusdem illustrissimae Celsitudinis Vestrae

humillimi et fideles servitores:

Sigismundus Lónyay m. p.

Bernhardus Nyári m. p.

Georgius Chernel m. p.

Stephanus Kőrössi m. p.

Andreas Zákány m. p.

Nicolaus Soporny m. p.

Külczim: Illustrissimo ac celsissimo principi ac domino domino Georgio Rakóczi stb. stb.

(Eredetiről.)

XI.

1644. nov. 30.

Illme princeps stb. Servitiorum stb.

Jó szerencsés stb.

Ngd méltóságos levelét tegnapelőtt ebéd tájban adván meg Rác György uram, ugyan ő tölle Ngdat egészségben értvén lenni az úristennek érette hálákat adván, ő fge ennekutánna is jó egészségét sokáig tartsa meg. Írtam vala kglmes uram Basa Miháltúl csak az szokás szerént való betűkkel, mely levelem ment-e megbántódás nélkül Ngd kezeihez, alázatosan örömet érteném kglis uram. Az mi kglis uram az *Gallas dolgát* illeti, bizonyos az, hogy *egy rész hadát megverték*, melyet az *pápistaság is nem tagad*, de *ők minudván az dolgot harmadfél ezernek mondják*, de *bizonyos, hogy ötezer volt*, az *kit Gallas egy várasra küldvén, hogy meglopja s Toteson*) utánna küldött*, *míg eszében vette Gallas, addig teljességgel dissipálta*. Az *Bot-táni hadának ez jövő csötörtökön leszen öt hete, hogy fizettek*, *immár is kezdett szökni vissza*. Nilván lehet Ngdnál kglis uram, hogy én nem tudom, hogy soha *senkit* Ngd előtt *degradáltam volna*; *most is bizony akarnám*, ha *ok írásomra nem adatott volna*, de úgy mint Ngdnak igaz híve, *nem hallgathatom el*; azért az istenért Ngd szorgalmatosan *vigyázzon magára* s

*) Torstenson.

*másokra is, valahogy amaz rossz Illiészházitúl mások is az szö-
lést meg ne kívánják, mert itt Bakos uram felől, noha igen tit-
kon, de nagy reménség vagyon; palatinusnak házából kijött szó,
hogy ezelőtt negyed nappal levelet küldött volna, sokat is ígértek
volna neki, de ennél is jobban végére kell kgl's uram menni:
Azonban, ha Ngd kgl's jó akaratja, adgyon oda be Ngd az,
Csákiak jószágában neki, és feleségét gyermekét költöztesse be
magát is remunerálván Ngd. Bizonyoson értettem kgl's uram,
hogy Bornemisza János egy darab üdötől fogva palatinusnak
három levelet írt ezzel Vas Mihály egyetértvén, kit bizony el is
hozék. En mégis az istenért is könyörgök Ngdnak, Ngd má-
sokra is, de kíváltképpen magára vigyázzon szorgalmatosan.
Tegnap Bécsből jövének ittvaló emberek kgl's uram, az kik nagy
bizonynyal beszélék, hogy nagy kiáltás és panaszolkodás vagyon
az városban, hogy nem resistálhatnak, mert most is császár
újesztendő napjára tizenhatsz[o]való százezer forintot kér raj-
tok. Hogy Ngd kgl's uram az tatárok rablása, az Oszmán passa
mazulsága és Deli Huszain passának helyében való succedá-
lása felől tudósít, Ngdnak mint kgl's uramnak alázatosan meg-
szolgálván, több ellenséggel is vallasson isten szégyent Ngd-
nak, mint azzal az tökéletlen emberrel. Tartsa és áldja meg az
úrsten Ngdat stb. Datum Tirnaviae, die 30. Novembris anno
1644.*

Illrmae Vrae Cels.

*servitor humilis perpetuusque
Stephanus Keörössy m. p.
de Várad.*

*P. Mi kgl's uram tartunk, hogy az békessé[g], az mi az
palatinuson áll, bene végben nem megyen, melyről ma Csernel
urammal is eleget discuráltunk, mert úgy vagyon, mind császár
s az commissarius uram inclinatusok az békességre, de az palati-
nus Ngd régi megesküött ellensége egy ideig inkább ülne pokolba,
hogysen az contentatióra lépnék. Kolobrat kgl's uram a Fertő
mellett kétszáz egy néhány undok latranságot szedvén fel, útba
vannak, Tapolcsánhoz szállítják, mit akarnak véle, meg nem
érthettem. Az oda fel való hadakozás felől ím egy signaturát
küldtem Ngdnak, kit egy mü religiönkon való főember küldött
Bécsből egy itt való jó akarójának.*

Külczim: Illrmo pr. d. d. Georgio Rakocy stb.

(Orsz. levéltár. Gyula-Fehérvári osztály.)

Jegyzet. A dölt betűkkel szedettek titkos írással.

XII.

1644. nov. 30.

Grose dne et fautor singulariter observand.

Praemissa servitiorum meorum paratissima semper commendatione. Isten Kdet egészséges és üdvösséges hosszú élettel, hogy megáldja, szívem szerint kívánom. Immáron bíró uramnak ő klmének szóló levelemnek írását elvégeztem volt, hogy palatinus uram ő nga Lónyay uramat ő ngát maga szállására felhivatván, megizente, immáran készek beereszkesdni az tractatusban s meg is felelnek punctatim az regnicolák postulatumira, s holnapi napon írásban is kiadják nekünk, csakhogy igen tartók (az mint ad partem némelyikünknek palatinus uram ő nga jelentette) ne cum animorum exacerbatione legyen, de quicquid sit, azon igyekezem, hogy Kltek mindenképpen megértse, az minthogy Klteket én mindenekről informálni el nem mulattam, adták-e meg Klteknek avagy nem, nem tudom.

Titkos tanácsa ő fgének (meg is nevezhetném ki legyen, de nem bátorságos) meghitt jó akaró atyjafiának jelentette, hogy ő fgétől meg vagyon parancsolva az itt való commissariusoknak, valamit iuxta continentiam et tenorem pacificationis Viennensis kívánnánk, mindenekre reá menjenek, mert senki bátorságáért s hasznáért nem akarja Magyarországot elveszteni, s teljességesen romlásra hozatni; mely, ha így vagyon, (a mint én nem is kételkedem benne) bölcsen megítilheti Klmed, minemő karban legyen itten az állapot; noha palatinus uram igen könnyen akarna bennünket leültetni. Mivel pedig mindezekre principalis urainktól várunk resolutiót, Kltek maga is vigyázzon s bennünket ide informáljon, ha miben kíváncsi. Kldnek sokféle állapotokról írhatnék, csakhogy a mint közönségesen mondják, bos in lingua, nem bátorságos. Kereszturiné asszonyom jobb, ha az fiát visszahívja, mert ha sokáig itt lesz, félő, hogy pápistává ne legyen, Klmed asszonyomat ő klmét salutálja. Tartsa és éltesse isten Kldet sokáig jó egészségben. Tyrnaviae raptim 30. Novembris 1644.

Grsae Dnis Vrae

servitor addictissimus
N. Soporni m. p.

Külczim: Grosó dno Gregorio Miskolczy tribuno plebis regiae ac liberae civitatis Cassoviensis etc. dno et fautori mihi singulariter observando.

(Eredeti Kassa városa levéltárából.)

XIII.

1644. decz. 2.

Sacr. caes. regiaequē mtis dnor. commissariorum ad exhibitas nomine quorundam d. magnatum, nobilium, ac liberarum civitatum, nonnullorum comitatuum supplicationes responsio quam instantissime urserunt post generalem responsionem.

Quae postulata nomine quorundam dom. magnatum et nobilium, comitatuum liberarumque civitatum scripto comprehensa ac suae mti praesentanda nobis exhibuerunt D. Vrae, intelleximus. Et quia si ea omnia singillatim ac per puncta ad trutinam revocemus, non solum temporis plurimum insumendum esset, sed maior insuper exacerbatio animorum sequi posset. Ideo consultius nobis visum fuerat patria praesertim periculoso circumquaque incendio aestuante, si in generalibus terminis tantum manendo, amicas quasdam declarationes de toto negotio fraterne offeremus, ita tamen, ut licet succinctam, certam tamen et nervosam ad sua postulata haberent resolutionem. — Quod nos quidem nostra opinione non solum iudicavimus et iudicamus defacto satis esse debuisse, sed magnae insuper clementiae loco acceptandum, quod suamtas amnistiam concedendo assecurare regnicolas gratiose dignata sit non solum de suis privilegiis et libertatibus, sed etiam de constitutionibus, sive quae negotium religionis concernunt, sive quae politicam administrationem, regnique defensionem ac conservationem spectant, suo loco et tempore effectuandis, nos sane sperabamus Dom. Vras ex parte quorundam regnicolarum hac clementi suae mtis oblatione fore non solum contentissimas, sed insuper cum magna humilique gratiarum actione, ut par erat eam gratiam accipiendam. Quia tamen Dom. Vrae pro sua informatione postulant, ut ad singula scripti sui puncta cum aliqua declaratione respondeamus, quod nos quidem recusare merito possemus, concedemus tamen tantillum christianae charitati, Vrasque Dom. quam poterimus brevissime informabimus, ac nostra sensa de toto negotio declarabimus.

Primum ergo in ipso statim scripti sui ingressu commemorant Dom. Vrae, quam olim regnum hoc Hungariae imperii sui fines late produxerit, quantaque gloria vicinos inter populos ac regna floruerit, nunc vero in quas calamitates devolutum sit.

Sane commiseratione dignissimum est regnum illud, quod olim contra Turcarum irruptiones, quorum hodie potentia in tantum excrevit, totius christianitatis quoddam velut

antemurale ac murus aheneus fuerat, modo in has angustias, quas sine lachrymis cogitare vix possumus, devenerit. Et huius quidem luctuosae vicissitudinis, quemadmodum Dom. Vrae optime animadvertunt, causa peccata sunt nostra, quibus deum ad iram, iustamque vindictam de nobis sumendam saepe irritavimus. Si quis tamen inter causas praesentium calamitatum numerare primo loco voluerit, tot ac tanta dissidia in negotio religionis nihil a vero aberraverit. Quia enim ab illa fide, quam a prima gentis hungaricae opera sancti Stephani ad christianismum conversione, sanctissimi maiores nostri per tot saecula religiosissime observarunt, defecimus et in diversissimas factiones in rebus fidei scissi sumus; inde factum, ut tot ac tanta scelera in gentem nostram inundaverint. Ex quo sequitur totum malum, omnesque calamitates, quibus hoc nostrum regnum misere conflictatur, ac pene obruitur, originem ducere, a diversitate novitiarum religionum maioribus nostris, cum maxime Ungaria et pietate, et imperio floreret, incognitarum.

Addunt dni commissarii etiam quoque calamitosi huiusce status causam, nempe nescio, quarum constitutionum neglectum, qui tamen, ut per se clarum est, nunquam tantorum malorum causa esse potuit. Quamquam enim valde expedit, imo saepe necessarium sit, quae prudenti consilio statuta sunt, a republica observari.

Sed ut omnibus luce meridiana constet clarius, causam ac radicem omnium malorum, quibus florentissimum quondam Hungariae regnum, ex quo a pristina illa maiestate inclinare coepit, in hanc usque diem conflictatum peneque attritum est, non esse quarundam novitiarum constitutionum neglectum, sed bella civilia, seditiones domesticas, aliaque scelera, quod in praesenti etiam videre est, sed inspiciamus paulo altius et accuratius superiori saeculi historiam ac res gestas et inveniemus Ioannem Zapolý ambitione incitatum, primum quidem legitimum suum regem Ludovicum insigni proditione armis turcicis obiecissee non succurendo periclitanti, cum posset. Deinde extincto Ludovico, cum tanto impotentius regnum ambiret, cui administrando, tuendoque quia impares suas vires probe noverat, hactenus apud Ungaros inusitato exemplo, ad Solimannum auxilii gratia confugit, eius patrocinio se, patriamque devovit, atque ita turcicis armis, cum irreparabili regni, et gentis hungarae ruina, ad fasces regios viam sibi aperuit. Sed non diu foelici ipsi esse licuit, nam regnum, quod scelere acquisiverat, non multo post relinquere coactus est, non ipso solum, sed tota etiam familia ac posteritate penitus extincta. Non desunt plura huic consimilia, in nostris annali-

bus exempla, non defuerunt Ioannis aemuli, qui dum suae ambitioni velificantur Turcarum potentiam propriae gentis oppressione mirum quantum auxerunt, quorum vestigia hodieque quidam non segniter imitantur, qui ultra suam fortunam ambitiosi, nihil pensi habent ad opprimendam patriae charissimae libertatem, civesque suos portae ottomanicae vectigales faciendos contra divinas humanasque leges cum Turca pacisci.

Longe aliam viam tenuerunt magni illi hungarici sanguinis heroes, qui non solum ad promovendam fortunam suam turcica arma non sollicitarunt, sed insuper ultro ab iisdem oblata auxilia excelso animo despexerunt, ex quorum numero fuit Stephanus ille Bathoreus, qui ex principatu transylvanico, ad regnum Poloniae cum immortalis nominis sui gloria assumptus fuit, alter idem eiusdem nominis ac generosi sanguinis de Eched, ut literae hac de re, ad ipsum a Turcis datae hodie testantur; Franciscus item Dobo, ac Stephanus Illieshazy, qui similiter ad occupandum regnum a Turcis invitati, laudabili exemplo eorum gratiam repudiarunt. Et tamen nostris temporibus inveniuntur nonnulli, qui ingentibus promissis venundataque patria, dies et noctes Turcas sollicitant, ut quod inordinata cupiditas illis suggerit, illorum ope consequantur, quasi ad opprimendum christianum nomen, et non potius defendendam patriam fuissent illis arma divinitus tradita. Regnum enim intestinis seditionibus diu multumque conflictatum, tametsi nullis exterorum annis quatiatur, facile a se ipso consumitur, siquidem concordia res parvae crescunt, discordia vero etiam magnae dilabuntur.

In hoc ipso scripti sui proemio asserunt praedicti dni commissarii principem Transylvaniae ad haec arma sumenda coactum fuisse, quod diutius otiosus spectare non potuerit, oppressam per non observationes articulorum, tot modis patriae ac religionis evangelicae libertatem. Asseritur hoc quidem, nos tamen evidenter scimus, ac pene manibus palpamus praedictum principem ad hos motus concitandos ex confoederatione svecica obligatum fuisse; quae confoederatio certe non erat inita ad vindicandam constitutionum, legum, aut etiam religionis laesae libertatem, multo minus ad promovendum commune bonum patriae vel defensionem; neque enim solent principes suis armis et expensis aliorum libertates propugnare, vel lucrum procurare, quod ipsa luculenter docet experientia, nam vix ulla est libertas nobilitaris, aut privilegium quod intra paucos hosce menses convulsum non fuerit. Ut quid ergo non observatas quasdam constitutiones inter tot imperii difficultates queruntur dni commissarii, cum videant intra exi-

guum tempus, ipsa fundamenta libertatis hungaricae labe-
factata et convulsa esse, ut quidem ab illo, qui eiusdem asser-
torem se esse profitetur.

Quod porro subiungunt dni commissarii, praedictos
regnicolas, quorum nomine huc ipsi ablegati sunt, consultius
iudicasse inter suam mtem sacr., ac dictum principem suppli-
cibus instantiis se interponere, non satis intelligimus, nam in
scripto quod nobis exhibuerunt, modo supplicantes, modo prae-
tendentes, subinde etiam partes videntur se ipsos nominare,
cum tamen neque instantiam, neque interpositionem suarum
dom. sua mtas unquam desideraverit. Imo in quantum postu-
lant, ut sua mtas satisfaciatur principi pro expensis ad hoc bel-
lum domesticum erogatis, manifeste adversantur et suae mtati,
et omni ordinatae iustitiae, ideoque non possumus suas dnes
pro interpositoribus agnoscere in derogamen suae mtis, ac
ipsius quoque tractatus.

Denique nominant se ipsos dni commissarii plenipoten-
tarios quorundam supranotorum dnorum magnatum, comi-
tatum, ac liberarum civitatum, tametsi ad hanc auctoritatem
a suis dnibus sibi communicatam ne iota quidem producere
potuerint, ut proinde si secundum iura tractandi publica
negotia, procedere voluissemus, nemo nobis vitio vertere me-
rito potuisset, si inauditos pro credentialibus ad suos prin-
cipales remissemus, quamquam enim decretum suae mtis
habeatur, quod illos, quos praenominati regnicolae ad suppli-
candum expediverint, audire clementer velit; nobis tamen non
constat praesentes dnos commissarios esse illos ablegatos a
praefatis regnicolis. Quamquam et si quid exhibere possent,
quo nobis fidem facerent se ipsissimos esse, adhuc tamen alia
suboriri posset quaestio: nempe, quis illis auctoritatem contu-
lerit, ut in hoc tractatu totius regni negotia, et quidem quem-
admodum scriptum sonat, summam et caput rei concernentia
discutiant? Cum ergo non solum ad tractandum totius regni
negotium auctoritatem non habeant, sed neque plenipotentiam
aut credentiales ab iis, a quibus se missos praetendunt,
clarum est nullo iure obligatos nos fuisse, ut vel ad generalem
declarationem circa puncta proposita descenderemus, sed prae-
sens patriae periculum ac imprimis innata Austriacis princi-
pibus clementia, nobis persvasit, ut eam acceptare volentibus
non essemus difficiles. Et haec paucula circa praefationem
scripti a dnibus commissariis nobis exhibiti, adnotanda et exa-
minanda necessarium iudicavimus, eademque suis dominationi-
bus, quando ita postulant communicanda.

Iam vero quantum ad postulata nobis exhibita attinet,
tametsi fuse (quod forte res ipsa postularet), respondere ad

illa nobis non sit animus, noluimus tamen circa illa quoque puncta nostram opinionem et considerationem dn̄is commissariis negare, protestantes inprimis, quod nos neque pacificationem Viennensem, neque conditiones coronationis, neque alios articulos expresse a sua mte hucusque confirmatos, velimus examinare, multo minus eadem aut convellere, aut stabilire, cum ad hoc commissionem nullam habeamus; deinde quod nihil novi concedere statuereque velimus aut possimus, cum nulla nobis sit concessa potestas aut novos articulos condendi, aut hactenus conditos explicandi declarandique, sicut neque dn̄is commissariis partis adversae, ideoque hoc solum ad omnia postulata respondere, sufficere posset. Voluimus tamen ex superabundanti benevolentia, in gratiam dn̄orum commissariorum singula puncta breviter perstringere.

Ac primum, quod praetenditur laesos scilicet rusticos a suis dn̄is terrestribus, idque cum labefactione primariae libertatis. Nos sane hoc ita esse minime agnoscimus, cum primaria regni libertas a rusticis non incipiat, quare licet illi suas concessionem habeant, neque in libero propriae religionis exercitio impediri a quoquam debeant, sicut neque cives in civitatibus regis a magistratu, quod nos non oppugnamus; ea tamen concessio non est facta in opprobrium dn̄orum terrestrium, aut eo fine, ut hinc insolescendi contra eosdem sumant subditi occasionem.

Urgent hanc religioni suae, ut putant, illatam iniuriam, quod praedicantes ex parochiis quibusdam exturbati, solitisque proventibus privati sunt. Verum ne hoc quidem ad laesam religionis libertatem probandam magnopere facit, nam etsi omnes regni articulos excusserimus, nullum sane invenimus, in quo rusticis expresse concessum sit, ut suos habeant praedicantes. An autem ex sensu et sequela per discursum colligi id possit ex articulis decidere nostrum est, cum in praesenti commissione nulla nobis est collata autoritas statuta regni interpretandi vel declarandi. Videretur itaque nobis praedictorum articulorum interpretationem ad illos differendam, qui eosdem condiderunt. Interim dicimus nullam unquam concessionem rusticis factam esse, ut contra ius patronatus dn̄orum terrestrium, primamque intentionem fundatorum parochiae ac earum proventus, catholicis sacerdotibus exclusis, praedicantibus a subditis conferri possit. Quare etiam posito (quod tamen hic non decidemus) quod rusticis extraordinaria concessione indultum esset, ut suae religionis praedicantes intertenere possint, hinc tamen nihil aliud sequeretur, quam quod si illa extraordinaria concessione uti velint, possint quidem praedicantes habere, sed solvant ex proprio marsupio, et

non ex iis proventibus, quos primi fundatores pro catholicis sacerdotibus deputaverunt, et ad quos non rustici, sed dnus terrestris, tanquam patronus plenum ius habet. — Quamquam etiam in hoc casu adhibenda esset cautela, ne praedicantes contra dnos terrestris, in quorum fundo habitant, acuteatis verbis declament, quibus subditorum animi exulcerari contra praedictos dnos possent, idque sub poena eiectionis ex tali loco. Quod si contra ista, constitutiones aliquae allegentur obscurae, cum eiusdem sit articulos explicare, qui eos condidit, nos earum declarationem libenter ad generalem diaetam remittimus.

Ultimo addunt de templis, quae quia pluribus in locis a patronis catholicis pro suis usibus recepta sunt ab inquilinis possessoribus, putant dni commissarii, maxime hoc facto laesam esse religionis suae libertatem. Sed res longe secus se habet, nam in omnibus constitutionibus regni, ne aper quidem unicus habetur, quo in praeiudicium, imo in contemptum catholicorum dnorum terrestrium, ius templorum rusticis concessum fuisset. Quod enim de usu allegatur, non de usu templorum, sed religionis intelligi debet, nam ut constat ex diplomate interpretatorio Mathiae archiducis, et tunc Rudolphi imperatoris plenipotentarii, solis statibus et ordinibus permessa templa fuerunt, cum ipsi soli habeant ius patronatus, idque sine praeiudicio ecclesiae catholicae romanae, ut habetur articulo 1. pacificationis Viennensis, in quo nulla prorsus fit mentio rusticorum, non solum quoad templa, sed ne quoad liberum quidem religionis exercitium. Nulla est ergo aut lex, aut concessio in nostris constitutionibus, quae liberum templorum usum subditis permittat; cum alioquin ex antiquis regni iuribus nihil rusticus in fundo dni terrestris habeat praeter mercedem laboris. Quare si dni terrestres catholici templa in suis fundis occupant, neque libertatem religionis violant, neque iniuriam ulli faciunt, sed utuntur suo iure tanquam patroni.

Denique ut hoc punctum de religione concludamus, videtur nobis sepulturas et campanas in antiquo statu, nisi quid obstat, relinquendas. Quodsi autem circa hoc quoque aliquid novi statuendum erit, pro bono mutuae charitatis, dni regnicolae in generali diaeta providebunt.

Postulant etiam Dom. Vrae, quod qualia gravamina sub nomine status evangelici, in novissima diaeta anni 1638 exhibuissent, ea tanquam publica gravamina non solum complanarentur, sed etiam effectui manciparentur complanata; super quae miramur, cum multa sint illis, quae aliter se habent, et tantum ad quorundam delatorum relationem essent inscripta, plurima nec in constitutionibus regni fundata sunt, et nonnulla talia sunt,

quae antiquis iuribus et praerogativis nobilitaribus, ac iuri patronatus catholicorum praeiudicant, et sic parte altera inaudita, non videtur quomodo possit sua mtas illa executioni mancipare, et quis non videat indigne hoc postulari, cum propriis etiam Vrum Dom. libertatibus illud repugnet, nemo enim quispiam condemnari debet, nisi audiatur et iure vincatur; minus congruum iudicamus igitur et in hoc postulatum Vrarum Dominationum.

Hoc quoque tristissimum nobis accidit, potestque accidere, quod post exhibita postulata, scripto adiungunt, nimirum, ut dni catholici, quoscunque in praemissis tribus punctis offendissent, iuxta art. 8. decr. sexti Vladislai regis, omnes puniantur; hoc postulato enim, universos fere dnos catholicos eliminari et extirpari cupiunt, et quidem ad simplicem tantum delationem Vrarum Dom. asserendo et illud violationem articulorum esse, de quo in constitutionibus ne punctum quidem habetur; imo contraria invenimus tam in iuribus quam libertatibus nostris antiquis, quam in ipsis in favorem ipsorum a nobis concessionibus factis, quae apparuerunt, tam ex dicta pacificatione Viennensi, quam ex allegato Matthiae archiducis interpretativo diplomate. Et licet contra novas illas concessionnes, aliqua contigissent, haec est via, aut poena eorum? neque articulus ille unquam in usu fuerit, sed neque qualiumque statutorum violationem concernebat, et minus similes concessionnes, in quibus passive se habent dni catholici; verum in generali replica de his plura scripsimus.

Quantum ad controversiam de nomine status evangelici attinet, hoc ex toto novum est, nec unquam antea praetendebatur, nisi iam in hac ultima diaeta, nec habet ullum fundamentum in constitutionibus, sed neque in novis concessionibus; imo repugnantia videmus potius in illis, siquidem de iure et antiqua lege nostra, praeter quatuor status plures in regno non sunt. Taliter autem sex fierent, si status catholicus per se sumeretur pariter et status evangelicus. Aliud est, quod nos ipsi maximam inter nos faceremus confusionem, si etiam ex rusticis statum admitteremus, nisi forte vellemus Hungariam in Hollandiam mutare; nec praecitatus articulus quadrat huc, siquidem nihil sit ibi de nomine status praeter hoc, quod ex professione evangelicae confessionis sua mtas duas nominet personas ad palatinatum.

Quoad catholicos autem, quod nomine status utantur, non est cur mirentur, haeredes enim sunt avitae fidei, et non per concessionnes, sed ex legitima concessione competit ipsis hoc nomen. Aliud est, quod inter catholicos etiam integer status est, et in omnibus aliis statibus quoque reperiuntur catho-

lici, merito itaque utuntur hoc nomine. Verum quoad aliam partem, ex novissimis tantum concessionibus habetur liberum exercitium, et ius ipsorum, nec plura possunt sibi vindicare, quam ipsis per concessionem indultum sit. Nomen vero status evangelici in concessionibus nullibi reperitur, licet non negemus Vras etiam Dom., dnos scilicet magnates et nobiles ac civitatenses ex statibus esse, non tamen constituunt statum universalem.

Quoad sedem spiritualem, miramur etiam quod ex una parte propugnant iuxta citatum articulum, sedem spiritualem manere debere, et si aliqui abusus irrepsissent, illi emendarentur; nunc vero postulant separari nonnulli ab eâ, conquerentes, quod etiam in causis matrimonialibus, alienae religionis homines causas iudicandas assumerent instando, ut hac occasione religionis evangelicae (ut praetendunt) praeiudicium praecaveatur, et hoc quidem penes art. 1. anni 1608, ubi tamen nihil simile quid est, sed tantum concessio facta fuit de superattendentibus, ut quaelibet religio suum habeat superattendentem. — Novum itaque et hoc postulatum est, et praeiudiciosum articulo pacificationis Viennensis, sicut etiam sedi spirituali, ac continuato usui, mirarique nos ad similia postulata, contra ipsa iura Vras Dom. devenisse.

Ad patres Iesuitas quod attinet, citant art. 8. anni 1608., sed ibi nihil horum habetur, quod suae dom. praetendunt, illo enim articulo solum confirmatur art. 8. pacificationis Viennensis, cuius tenor est talis: Hungari non consentiunt, quod Iesuitae in regno Hungariae iura stabilia et possessionaria habeant et possideant. Hic nulla fit constitutio, cum articulum rex et regnum condit, in isto autem articulo expresse posita sunt haec verba: Sua tamen mta iuribus suis regiis inhaeret. Et tantum abest, ut consensum suum huic articulo sua mta regia dedisset, quin imo contradixerit asserendo se iuribus suis inhaerere velle. Per quam benignam suam declarationem quid velit, est in elementi dispositione suae mtae. Nec convenit nobis illa dilatare, vel interpretari, multo minus ut vel audire velimus dictos patres a regno abstinere debere, qua ratione catholicorum iniqua plane, et nova petitio est, nec minimum fundamentum in concessionibus etiam suis habent. Quantum ad decretum 2-dum per Ludovicum primum factum, nec ad hoc facultas Vris Dom. vel nobis data est, ut interpretemur, rex et regnum qui condidit articulum, faciet quod commodum et e re regni videbitur.

Ratione arendationis decimarum citant art. 18. anni 1609. quasi contra hunc articulum dni arendatores multos abusus admitterent, cum singulis annis augere arendationes

decimarum soleant in praeiudicium dñorum terrestrium, in quo et si non desint difficultates, tamen art. ille non habet, quod dñi commissarii praetendunt. Usus enim arendationis non ratione auctionis vel diminutionis ibi ponitur, sed ratione ipsius arendationis, cuius art. verba haec sunt: Arendationes decimarum ubi in usu venerunt, ea fiant debito tempore, moreque antiquitus consueto, qui etiamsi extendi debet, nihil aliud intelligere est, quam quod quae decimae arendatae fuerunt a dñis praelatis, debito tempore arendentur etiam in posterum.

Quantum ad dissensiones inter status dñorum magnatum et nobilium, ratione (ut praetenditur) tribunalis dñorum magnatum, quo ad nobiles, quod antea nunquam auditum, multo minus usurpatum fuit a dñis terrestribus, hoc ipsum aliter se habere nos agnoscimus; dñi enim in usu illius semper fuerunt, ac rex, res, et ipsa iustitia, iuraque regni hoc ipsum exposcunt, ut etiam propria autoritate bona impignorata, vel certis sub conditionibus qualitercunque vendita, servatis conditionibus in his superinde emanatis expressis, ut sua quisque recuperare possit, depositis deponendis, hoc fuit semper usitatum, nec contravenire ulli ausi sunt, cum contra tales gravissima poena statuto regni decreta fuisset, nimirum ut tales foeneratores non tantum bona pssessa amittant, verum etiam pecuniam suam, imo in tanta summa, in quanta videlicet bona ipsi inscripta fuerant, convinci deberent; sed responsum d. magnatum supra quaestionem hanc quorundam nobilium fusius declaratum, exhibitum est, ac ipsis dñis nobilibus. Unde evidenter ostenditur puram esse intentionem nonnullorum dñorum nobilium, iura dñorum prae manibus ipsorum aliquo iuris titulo existentia ad longum litis processum protrahere velle, cum magno derogamine et extirpatione familiarum magnarum, videntes iura octavalia valde raro et quasi vix ad ipsa tempora praescriptionis celebrari solere.

Clarum et cautum est in lege, uti innuunt, ne bona avitica in praeiudicium fratrum consanguineorum invicem succedentium qualitercunque abalienarentur; videmus tamen contrarium fieri, per nonnullos tam magnatum quam nobilium filios, contraque iura et leges patrias, venditiones et abalienationes impignorationesque tales fieri, per quas a haeredibus et successoribus plane abalienantur bona talia. Ut itaque in proxima futura diaeta aliquid certi statuatur circa hoc etiam punctum, nos nomine suae mtis caes. non modo contenti non reddimur, sed etiam ultra de eo statui aliquid omnino cupimus.

Quoad celebrationem diaetae intra spatium triennii, a parte suae mtis nulla in hoc quoque difficultas emersisset, nisi

impedimenta gravissima aliunde hoc ipsum praepedivissent, sed cum tot vicinorum regnorum et provinciarum ac etiam ipsius imperii concussionem videant, quorum cura pro conservatione totius christianitatis incumbit suae mti, non esset mirum etiamsi aliquando difficultas et remora incideret aliqua in hoc casu, prout hucusque etiam dilationem comitiorum non fuisse a parte suae mtis, facile ipsimet dni regnicolae agnoscere poterunt, praesertim cum ad promulgationem ultimae diaetae, non comparendo dni regnicolae, dissolutionem causarint, ac ut ibidem omnia suo ordine fiant, suam mtem benigne consentire nos minime dubitamus, servatis de lege servandis, ut in similibus tractatibus omnia suo modo et ordine fiant et tractentur.

Quoad distributionem officiorum, et sine discretionem religionis fiant, contra hoc nihil hucusque contrarium fuisse nos animadvertimus, cum tam comites creentur, quam baronatus ipsis dentur, sicuti etiam dignitas consiliariatus. Et prout sunt personae subiectae, ita etiam distributiones officiorum fieri soleant; sed et plures dignitates, quod uni conferantur, fit etiam hoc ex defectu subiectorum qualificatorum, sicut etiam officia et dignitates ecclesiae merentibus conferantur, fuit, est et erit semper intentio suae mtis.

Quantum ad militem extraneum, dolenter intelligimus, quod praesertim hocce tempore educationem eiusdem militis in tantum urgeant, cum iidem citati articuli, tempore necessitatis, tantum abest, ut introductionem vel educationem eiusdem militis urgeat, quin potius deceptionem statuatur, et utinam non essent in illo statu confinia huius afflictici regni, gentisque, ut etiam nolentes necessitaremur uti opera extranei militis, et supplicando efficere apud suam mtem, ut huic suo afflictico regno, in tanta potentia et vicinitate Turcarum, qui ipsam pacem quoque quomodo colere soleat, palam est, succurat etiam tali extraneo milite, ac utinam etiam totius huius patriae et regni esset illa conditio, ne indigeret simili subsidio; quod si tamen deo miserante tolleretur haec necessitas regni, nulli dubium esse debet, satisfactum iri constitutionibus et articulis regni.

Quantum ad iuris et iustitiae administrationem attinet, nihil gratius esse posset suae mti, quam ut omnia suo ordine irent, nec quicquam sine consiliariis hungaricis in hoc facere solet, consulendo etiam iuris peritos, et si quid praeter intentionem suae mtis contra libertates regni aliquid acciderit, nec hoc suae mti tribuendum putent. In facto autem bonorum Turzonianorum compositio peracta est, id aliis exemplis productis, quidam iuris periti pro legitimo processu mandata extradata esse iudicarunt, si tamen et in eo aliquid quod legi-

bus contraventum fuisset, id praeter mentem suae mti accidit, et media complanationis clementer ordinavit.

Quantum cordi habuerit sua mtas defensionem huius regni, id omnibus clarum est, perspectum enim suae mti est, hoc regnum antemurale esse totius christianitatis, et in conservationem eius et protectionem nihil est, quod intermisisset, cum tractatum pacis per suos commissarios cum Turcis institui, diversis vicibus, magnis cum sumptibus, legationes in eum finem pretiosis honorariis expediri curaverit, conclusionesque factae sunt, licet perfidia turcica haec contemnere solet; unde quidquid facere potuit sua mtas, fecit circa eandem pacem, ut pace tueretur etiam hanc patriam, non parcendo ullis sumptibus, quamvis enim toti mundo constet, in quantis distractionibus defacto sit sua mtas, nihilominus in se nihil desiderari patietur, modo etiam dni regnicolae ipsimet quoque concurrant, defensionique propriae assistant, non tantum iuxta hactenus factas constitutiones, sed etiam imposterum iuxta mutationem rerum fiendas, quae constitutiones ut observentur, in eumque finem condantur, non erit contraria sua mtas.

Quantum ad educationem militum ex confiniis attinet, non sunt tam notabili numero educti, quibus carere illa non potuissent, sicut nec propter hoc aliquid contrarii confinia passa sint, ad quorum educationem etiam non lenis necessitas suam mtem coëgit, et hoc etiam tendebat ad bonum huius regni. Ut autem proventus regni nonnisi omnium primo ad necessitates, et exolutionem militum confiniariorum ordinentur, iam clementer commisisse, si tamen in perceptione et erogatione illorum aliqui abusus irrepsere per quoscunque, ut serventur constitutiones et articuli regni, non est contraria, imo si quid etiam ulterius crescentibus difficultatibus, unanimi consensu, pro eorundem militum confiniariorum exolutione d. regnicolae boni aliquid adinvenerint, mediaque suae mti proposuerint, libenter accepturam.

Quoad pacem turcicam: superius declaratum est, suam mtem omnia possibilia et honesta media adhibuisse et defacto quaerere, ut in tanta discordia christianorum principum cum Turcis servari possit, prout in eum finem defacto etiam oratorem suum in porta ottomannica expeditum habet, cum magnis donativis et muneribus.

Quoad ultimum: in generali responso facta est eiusdem petitionis declaratio, attendant tamen, ne similes universales amnistiae tandem ultimam ruinam causent afflicti istius regni, cum generales huiusmodi amnistiae et non limitatae, quasi fundamenta sint omnium motuum et seditionum.

Et haec breviter ad postulata Dom. Vrarum punctatim

etiam replicare, iisdem ad frequentes eorundem instantias respondere placuit, etc.

(Kismartoni levéltár. — Act. Pal. Lib. IV.)

XIV.

1644. decz. 5.

a)

Anno 1644. die 5. Decembris, Hernád Némethi.

Az követ uraknak.

Basa Kegyelmetek levelét minekünk 30. die Novembris adta vala meg, kinek késedelmét mi nem is tudjuk vala már mire vélni, s örömet hamarébb is resolváltuk volna magunkat, ha Klobusiczky végben vihette volna azoknak az leveleknek paríálását, melyeket fel kellett vinni; *) ki mivel noha még sem érkezék el s akarván Kegyelmeteket mostani állapotunkról is tudósítani, rész szerént az Kegyelmetek írásra választ is tenni: úgy akarjuk expediálni ez szolgálkat; kívánván az úristentől, találhassa Kegyelmeteket jó szerencsés, egészséges órában; azonban Klubucziczky is elérkezvén, éjjel nappal küldjük, és palatinus uram levelére (kinek ím mását is küldtük Kegyelmednek) való válaszunkat is akkorra halasztani. — Az úristennek áldásából mi most is kedvetlen állapattal nem vagyunk s tűrhető egészséggel is birunk; úgy vagyon az ő felsege armadája ismég reánk indúlt vala, de igen-igen tartózkodva s mulatozva, s ha mások kívánságára s javára nézve retrádát nem kell vala tennünk, úgy készültünk vala hozzá, megharcoljunk velek, s ha előbb jű válasz, de mi Hernád Némethiből hátrább egyátaljában nem akartunk szállani. Eljöttek vala ugyan Vadászi Pál Putnokig, de ott is csak harmadnapnál tovább nem mulatván, visszament, és eddig, hiszszük istent, értésére lehet Kegyelmeteknek, minden haszon nélkül mulatták az időt, s experiálhatja minapi írásunk után, Battyáni uramnak is lött-e hasznára az Dunán túl való földre vigyázásának elhagyása. Istennek hála bizony az mi hadaink intacte, s jó állapattal vannak, inkább többültünk is, mintsem kevesedtünk, minden bizonynyal hiszszük is, az úristen minden gonosz akaróink ellen ezután is megtart, oltalmaz bennünket Kegyelmetekkel együtt és boldog végére juttat kívánságinknak, s alégha palatinus uramnak szomorúságával nem fog

*) Egy másik példányban a következő pont egész e szavakig: »az úristen áldásából mi most« . . . hiányzik, s helyette e szavak állanak: »ki, mivel immár megyen, kívánjuk az úristentől találhassa Kegyelmeteket jó szerencsés egészséges órában.«

eszébe jutni az, az miről mi az sárosi tractuskor Kegyelmed által intimatiót töttünk vala, és kívánjuk vala, hogy azt távoztatná ebben, de nem hivé.

Hogy az úristen Kegyelmeteket is egészségbé, életbe tartotta, szívből örvendünk rajta, kívánván ő felségétől ezután is, mindenekből nyujtsa bőséges áldását Kegyelmetekre mind belső s külsőképen s mostani munkáira is. Amen.

Minémű beszélgetési voltak Kegyelmeteknek palatinus urammal, s minémű válaszok is löttek ultrocitroque, értjük; de dilatione lött válasza Kegyelmetektől ő kegyelmének elégségesképen, nekünk valóban tetszik, elannyira, hogy mi magunktól akármit gondolkodunk is, de annál egyébre nem léphetünk, mert abban bizonyosok vagyunk, ha palatinus uramat jó állapotja csak egy ideig való amnistiára sem bocsátá az tavaszon, sokkal inkább nagyobbra nem menne, ha mindenekbe kedve szerént volna; sőt mi úgy elmélkedünk, kiváltképen az religió-nak szabados, fundamentomos exercitiumát minden hozzá való dolgokkal együtt, hogy ő kegyelmét fegyver és a kételenség ereszkedett az evangelicus statussal való végezésre s concludálásra, s egyáltalába nekünk nem tetszik az országgyűlésére való halasztása, mert bizony csak azt várnák, hogy ha triumphálhatnának, semmire nem mennének akkor.

De religione való válasza is Kegyelmeteknek helyes, és istenes, elannyira, hogy abban többre sem mehet Kegyelmetek; sőt mi az templumok restitutiójának idejét ab anno 1630. kezdetűk volna, azért is, ha kellett volna valamit cedálni, szállhatott volna Kegyelmetek valamire, s most is, ha lehet, azt cselekedje.

De poena articulari contra turbatores, annyival erősebb s hathatóbb az Kegyelmetek válasza, hogy mind exemplumokot s végezéseket nevezhet; de palatinus uram nem; holott valaminek poenája nincsen, szabad annak végben vitele az embereknek, s hihető az régi jámborok azért is csinálták volt Ladislai decret, azt az articulust, kit Kegyelmed Patakon nekünk mutata; sőt mennél inkább ezt disputálják s nehezebben végezik, annál inkább kimutatják akaratjokat, ezután sem akarnák megállani, csak mostani állapotjokban mehetnének könnyen el mellőle.

De nomine status evangelici-ről való disputatiójok csak rancorbúl vagyon és akarnák azt is tőlünk elvenni, s opprimálni azzal is bennünket, mi elhittük, az mit az mi eleink magoknak sok fáradsággal obtineáltak volt, azt Kegyelmetek el nem igrkezi veszteni.

De sede spiritualinak eligazétása meglehetne haladni jó fundamentommal az országgyűlésére.

De jesuitis csak megmaradjon Kegyelmetek instructiója mellett.

De arendis decimarum haladhatna az országgyűlésére, ha szinte itt nem conveniálhatna is Kegyelmetek.

De libertatibus regni et primo de tribunali dominorum terrestrium, ebben Kegyelmetek azt kövesse, az mi az országnak hasznosabb volna; csak az derekán mehetne által. [*Ehez oldaljegyzet a másolati példányon I. Rákóczy Gy. kezével: mindazáltal az földesuraknak is az ő méltó jussok el ne vesszen.*]

De ab alienatione bonorum per ecclesiasticos in praeiudicium successorum méltán tetszhetik ő kegyelmeknek s könyvű is hát ott is elvégezni.

De diaeta et liberis vocibus: bizony méltó az ország kívánsága, kiről mi is még ott benn létünkben is elég panaszt hallottunk, s úgy tetszik, tanálnánk is oly embereket, az kiket meg is fenyegetett ő kegyelme, hol titkon s hol nyilván.

De officiis sive discretione religionis: számtalan sok panasza vagyon abból az evangelicus statusnak, s az mentség bizony helytelen, mert bizony az religióhoz való gyűlölség nem adatott velek tisztet az evangelicusoknak.

De externis nationibus: bezzeg az mi akaratunkból Kegyelmetek, sem az statusok el nem mennek, és az mit sok vérontással vittek volt végben az mi eleink, s végezés is vagyon róla, Kegyelmetek soha el ne rontsa; kinek mikor ideje leszen, elég ratióját is assignáljuk, mert bizony ennek egyéb oka nincs, hanem csak az magyarok gyalázatja, s nem hitelek forog benne, s talám az ország articulibusban is nincs az modernus tempusba írva, s az ország is, mi elhittük, minden rendbéli állapotokat értett s nem különböztette meg egyiket az másiktól.

Mit használt most is Szatmárt, Tokajt, Kállóban az német praesidiumnak tartása; talám, ha csak magyar volt volna, több ideig tarthatták volna, mi egyáltalába azt várnánk ki belőle, ha elmenne Kegyelmetek az végezés mellől, hogy rövid nap talám csak mind némettel raknák meg az végházakat s kirekesztenék az magyarokat, s annál inkább se fizetések, böcsületek, tekintetek s lelki, testi szabadságok is csak mi sem lenne; idegen nemzetek [*a másolati példányban oldalt a fejedelem kezével: s különböző valláson*] lévén, akármi hatalmasságot patrálának, s nem volna hol keresni őket. [*Ehez a fejedelem kezével oldaljegyzetben a másolati példányban: Példa erre az Boeckai indulatja előtt való állapotok, ott mint bántak az német, és idegen praesidiariusok az nemességgel s urakkal s javokkal.*]

De administratione iuris. Ha tetszik ő kegyelmének, annál könnyebb megalkudni rajta Kegyelmeteknek.

De publica defensione. Könnyű elől tenni, ha utólban vagy. Igazán is felelt Kegyelmetek meg ő kegyelmének: mi elhittük, látja maga is az igazságot; de az religióhoz való gyűlölsége tartóztatta meg annak való annuálásától is világosabban, az mint maga is kívánná.

Az amnistiának generaliter kell lenni.

De contentatione et satisfactione. Méltán kívánjuk, hogy nekünk is meg legyen; ha mások vesztég ültek volna, sok számtalan panaszokra, bántódásokra s requisitióakra complanatiót csendesebb időbe nem akartak tenni, s erre kellett menni az dolognak, méltán kívánhatjuk. Bocskai fejedelem is az szabadságért fogott volt fegyvert; de azért ugyan lött volt contentatiója.

Mi az magunk részéről az Kegyelmetek mostani választételével, kevés jobbítással igen contentusok lehetünk; de mivel az statusokat is illeti, cathgorice mi azokról magunkat nem resolválhatjuk mindenekben, hanem az Kegyelmetek írása szerint mi mind az 14 vármegyére parancsoltunk s mindenünét becsületes, értelmes két atyjokfiat kívánjuk mellénk küldetni, úgy reméljük, nem is késnek vele. Az 5 városnak követi itt valának nálunk ezelőtt 4 nappal, s communicáltuk mindenik irását Kegyelmeteknek, s úgy mentek el ő kegyelmek, mennél hamarább böcsületes atyjok fiait küldik mellénk. Elérkezvén mindkét statusbeliek, azokkal communicálván, ő kegyelmeknek mi fog tetszeni, Kegyelmeteknek érteni adjuk; addig ugyan elaborálhat Kegyelmetek, az mibe lehet.

Mi az mostani beszédéből palatinus uramnak, s kiváltképen az dilatióba egyebet nem vehettünk eszünkben az egy praktikánál, s nagy hatalmas ellenkezőt az ő felsége kibocsátott manifestumával, kiben ő felsége mindeneket ígér effectuálni, praestálni, megtartani, meg is tartatni, valamiről az országnak végezési vannak, s most penig palatinus uram mind el akarná nagy részént azokat bontani és annihilálni; holott az minémű írást Kegyelmetek deákul beadott, s most is választételét Kegyelmetek az ország statutumival erősítvén, hiszem, álnok mesterséggel akarták volna az manifestummal megcsalni az embereket és jövőendőbe mindeneket, ezekből az végezések közül illetlen magyarázatokkal kezekből kicsigázni, tekerni, s megejteni az együgyűeket; bizony így lenne, ha országgyűlésére haladna, s kiváltképen az religió dolga, s csak az Kegyelmetekkel való beszélgetésének modalitásából palatinus uram-

nak nem tetszhetik egyéb ki. az fraus és dolusnál, kit Kegyelmetek is vehet észébe.¹⁾

Az mi contentatióinkbeli kívánságinkat úgy proponálhatja Kegyelmetek, az mint jobbnak itéli és aránzza; ha csak szóval terjeszti is eleikben mi nem bánjuk, könnyűi lévén írásban akkor is beadni, ha láthatja Kegyelmetek valami jó indulatokat hozzá.

Postscriptájában Kegyelmetek valamit ír, igen helyes elméledés; mi is úgy gondolkodtunk az dologról, az végre bocsátták alá az hadakat újobban, de bizony megcsalatkoztak már, s ennél is jobban megcsalatkoznak, mert az úristen áldomásából megoltalmaztuk mi ezektől magunkat, s nem is kell tőlök igen tartani, sőt inkább ők tartanak; mert elsanyarodtak, rongyosodtak, fogytak s bizony az Sajótól fogvást ne is keressen bár erre az vármegyékre szénát, abrakot; kenyeret is nem talál, ha magával nem hoz; summa: azért Kegyelmetek attól minket ne féltsen; az jó, értelmes embereket mellénk hivatjuk minden vármegyékről, az plenipotentiáról is consulálkodván ő kegyelmekkel; meg kell annak is lenni.

Rátz Györgytől küldött levelünk is akarnánk, ha Kegyelmeteknek békével ment volna kezébe, kiből talám minden mostani dolgokról is érthette Kegyelmetek vékony tetszésünket.

Az felső állapotokról is érthetett Kegyelmetek; ide közönségesen hirdetik Gallas megverését, bavarus hadának is újobban az franczusok által való dissipálását, s magának is meghalását. Torstensont sem kell attól féltetni, vissza menjen az dániai dologért; mert ha szintén Gustavus Hornt megverték volna is (kibe nagy kétség lehet, 1-o, mert másunnét sohonét nem hallatik; 2-o, mennyin s kik vesztek, micsoda városnál, nincs nevezve; 3-o, 18. die Octobris indulván el Bernburgtól az generál embere ott sem hallotta s az utában sem; maga oly helyeken jött el, közel járt az tengerhez.) túl lőtt volna az az tengeren Sconiában az hová Torstensonnak semmi köz nincs. Holsatiában pedig elég hadat hagyott mind az praesidiumokban, s az kívül is mindenik Frangel [*Wrangel*] ott levén s vigyáztván. Bizonynal megnyugodjék Kegyelmetek benne, Torstensohn nem hagyja Gallast el, annál inkább minket, 'kit leveléből is megítélhet Kegyelmetek.

[*A következő utóírat egy az előbbeniről vett másolati példányon a fejedelem kezével:*] Klobucsuczkit isten áldásából im felbocsátottuk, szóval is izenvén Kegyelmeteknek tőle bőven, s költséget is küldvén, noha még az vármegyék minekünk semmit nem administrálnak; mind intvén és parancsolván kegyel-

¹⁾ Az ezután következő rész egy másik példányban hiányzik.

mesen Kegyelmeteknek, mindenekről gyakorta tudósítson és értenünk adjon mindeneket, kívánván az úristentől, hallhasunk minden jókat Kegyelmetek felől.

(Minutája, mely egészen a Rákóczy írása a vörösvári gr. Erdődy-féle levéltárban; ugyanott egy egykorú másolati példány is őriztetik.)

b)

Lónyai uramnak.

Private írt Kegyelmed levelét kegyelmesen vévén, istennek hála mi most is tűrhető állapotban vagyunk s hadaink intaete és jó állapotban hírnök nevelésével voltak; Rác Györgytől megküldtük Kegyelmeteknek; azután is, ha mit érhetünk, érteni adjuk Kegyelmeteknek. Itt most is igen közönségesen hirdetik az bavarus halálát, hadainak újból való megverését és Torstensohn győzedelmét Gallas ellen, mind Angliában s Dániában is meglévén az békesség, micsoda okát adják; az hadak alájövetelét azért mi csak szinezésnek tartjuk, elhívén az[t], ha ő velek együtt lőtt volna, ők különben vitték volna végben ellenünk akarattjokat.

Az porta és budai vezér állapotjáról írtunk minap Kegyelmednek, az árulkodók ím az portán levő német követek, penig mi úgy értjük, igen kiadták az választ, mi mellettünk az mostani állapotához képest elég török vagyon. Júnék is napoként.

Az szvecusok felől is hallhatott s érthetett Kegyelmed eddig; az hadak verési isten kezében vannak, arról ember ítéletet nem tud tenni. Az Dániában való dologért Torstenson, hidje Kegyelmed, vissza nem megyen, mivel neki ott semmi dolga nincsen. Arról is bővebben írván derék levelünkben, hidje, mi elég vékony censuránk mind egyebekben s emezekben derék levelünkben Kegyelmeteknek megírtuk, mi most is arról egyebet nem írhatunk.

Kívül (más kézzel): 1644. 5. Decembris ad s. m. d. Sigismundum Lónyai datarum par.

(A vörösvári gr. Erdődy-féle levéltárban: a fejedelem írása.)

XV.

1644. decz. 7.

Alázatos szolgálatomat ajánlom stb.

Az közönségesen értett dolgokról közönségesen írtunk kegyelmes uram Nagyságodnak, s azokat jobban nem szám-

lálom, mert noha volt azután is *privatim* beszédem palatinus urammal, minek utánna az mostani feleletet kiadták, melyet Nagyságodnak megküldtünk, mindazáltal abban sem volt egyéb, hanem csak azon beszédek, az melyekről azután *publice* is panaszt és *declaratiót* tölttünk; hanem mivel érsek uram ő nagysága is kívánta tőlem, hogy ő nagyságával szemben legyek, tegnap azt is megcselekedtem az több *commissarius* atyafiak *consensusából* is, s onnan jöttemben, minthogy *cancellarius* uram szállása előtt kellett eljőnöm, ő kegyeme kapujában várván szállásán, és egynehány szóra való beszédre marasztván, ő kegyemével is eleget beszéltem, ki, minthogy most akart indulni ő felségéhez Linczben, úgy tetszik, szükséges is volt mind Nagyságodra s mind az közjóra nézve ő kegyemével való beszédem, mely két rendbéli beszédek mivel sokak és némelyek fontosok is voltak, sok írást foglalhatnak bé, az kik szükségesek s megírhatók, minthogy *clavis* én nállam nincsen, akarám azokról is tudósítanom Nagyságodat.

Érsek uram ő nagysága jelenté, hogy kívánná az békeségnek hamar való véghezmenését, és hogy bocsáthattuk volna úgy fel *cancellarius* uramat, ment volna bár most az diplomáért ő felségéhez az békességnek *securitása* felől, *declaráltam*, hogy rajtunk nem mult, hanem azokon, az kik az nyilván való végezésekben is akadékot csinálnak s itt osztán *disputatióra* ment az dolog, mivel az szabadság és *publica defensio* mint közönséges dolgok felől, úgy tetszik, inkább megegyezhetnének velünk, az németeknek az végházokból való kivételén kívül csak az *religio* dolgát vöttük fel, kiben az volt minden *scopusa* ő nagyságának, hogy halasszuk az gyűlésre s akkor *candide, sincere* szép atyafi szeretettel végezzük el, mert egyébképpen, ha mindjárt hozzá kezdenének is azféle külömb-külömb helyekben való igazításokhoz az *religió*nak, sok üdöt foglalna bé, és két három holnap alatt megkelletvén lenni az gyűlésnek, addig csak el sem járhatnák azokat az igazításban való helyeket. Az egész minden törvények ellen volna penig az, hogy meg ne hallgatnók az más félt is, mit, miért és mi okon cselekedett. Más az, hogy nem voltak soha csak annyira ment *declaratiók* is, hogy az parasztok ne cogáltassanak s az papok tartása szabados lehessen nekik, sem penig ezelőtt azra nem obligálta ő felsége magát, hogy 1638. esztendei beadott *gravamináit* az *evangelicus statusnak* *complanatióban* veszik, de már ez is meglészen, és az gyűlésben *cum securitate* végezhetünk s oltánók még addig, mennel előbb azt az végetlen háborúra indult tüzet.

Megmondottam én is ő nagyságának, hogy jó volna haladni s az is volna az módja, hogy az országbeliek grava-

minái országgyűlésében igazodnának, de megpróbáltuk már azt, s nem succedált s oly bizonytalan exitusra ilyen állapotban nehéz bocsátani, mikor immár fenn vagyon azért való fegyver. Más az, micsoda reménységgel bocsáthatnók arra, annál inkább, hogy értjük mostani declaratiójokat is, s elhihetjük, hogy akkor is úgy magyaráznák vagy úgy akarnák complanálni, az mint most declarálják, az kiben lehetetlenség vagyon, mert ha fegyver között is többet és jobbat nem akarnak cselekedni, mit cselekednének egyébképen, immár megpróbáltuk, de elég az, hogy (az, ki megnyughatnék rajta) jövődre ő nagysága szóval nyút reménységet, s úgy látom, ott jár elméje, hogy eddig való dolgok mind semmiben mennének, és ezután ne lennének, s úgy tetszik, hogy azokat az szókat is, az melyekkel meghomályosították az mostani kiadott írásban az parasztok szabadságát, hogy úgy legyenek szabadosok abban ők is, hogy az földesurak ellen azzal ne insolescáljanak, és hogy az papok is, ha még sértő szókkal szólának az földesurak ellen, kiűzethetessenek, el fognák azféleket is hagyni, minthogy nem is volnának az articulusban olyan conditiók; de az templumok dolgában, kiket eddig elfoglaltak, legkisebb engedelemre is hatalmas, mely nehezen lépnek. Azt is állatván érsek uram, hogy ha az mi intentiónk az, hogy az religiúnak többet segítsünk ezzel, megcsalatkozunk, mert úgy vagyon, hogy az római császárok száz esztendőttől fogva viselvén már az török ellen való hadakozásokat, isten segítségéből megoltalmazták ezután is országokat, ki miatt, ha elpusztul, metszünk mi is vagy az templumokkal, vagy az religióval, ha nem léssen kinek azt exerceálni, de ha valamit elszakasztana is az török benne, azzal ugyan nem segítenek ide sem az parasztok liberum exercitiumjának, sem az templumok restitutiójának; s ugyan úgyis ebben az állapotban maradnának ezek, minket pedig oda lám senki nem bántana; hogysem azért így is ezeknek se segíthessünk s magunkat is elveszessük, jobb volna gyűlésen való atyafiságos szeretettel jó complanatióra mennünk s ők is az jó egyességért valami meglehetne, akkor mindent megcselekednének. — Ezekről, hogy nekünk mind külömb és jobb reménységünk vagyon, megmondtam elég bő szóval, s okait is megmutogattam. Az Nagyságod privatumi felől is beszéltünk, s azt mondja, hogy egyik akadály abban az, hogy indignitásnak látszik ő felségének azt meg is contentálni, az ki ő felségének ennyi kárt s bajt szerez. Más az gonosz példa is az jövődő állapotokra, hogy nem szolgálatért és kedveskedésért, hanem vétésért adjanak. Harmad az, hogy nincs ő felségének semmi oly, az mit adhasson, hanem ha mástól kellene elvenni, az ki az igazság ellen lenne: mindazáltal, az mint én consideráltam,

kevesebb disputatioját esmerhettem az Nagyságod contentiója felől való discursusban, hogy sem az religió állapotjában, melyekben az minémű motivákat én is adtam mind Nagyságod javára s mind az közönséges jónak promotiójára, úgy gondolnám, hogy az kiadott punctumokat is tovább való consideratióra veszik.

Cancellarius urammal is szemben lévén, úgy esmértem, hogy békesség szerető, értelmes, emberséges és sincerus ember, noha nekem többszer soha beszédem nem volt vele; s tudván, hogy ő felségéhez megyen, az minémű declaratiókat én ez dolgokban s mind az Nagyságod privatumiban töttem neki, és ahoz ez minémű motivákat is adtam, hogy hamar legyen ha mit akarnak, nagy szavára mondván, hogy az szerént mondja meg ő felségének, ha úgy leszen, én jobb reménységben vagyok, látván magának is nagy inclinatioját az békességhez, s ajánlá magát, hogy ír onnét is nekem, kiben ha mi haszon leszen s addig mulatunk, tudósítom Nagyságodat.

Mindezek, kegyelmes uram, úgy vagyon, csak köztünk való discursusok voltak, de azért ezfélekéből és ez ilyen discursusok szokták volna facilitálni az derekas resolutiókat és noha kemény beszédek vannak az mostani resolutiókban is, de vékony tetszésem szerént abban nem kell megütköznünk, mert ez az szokása az tractáknak, hogy nem adják azt meg első s második resolutióban is, azt mit végeztek is, kívánván facilitálni disputatiókkal, mikor egy egész ország, nemcsak egy része, könyörög generalis gyűlésben ő felségének, ötször hatszor való resolutiójokban is elig leszen kedves válaszok, de azért mindaddig egyengetik, hogy öszveférnek; annál inkább, minthogy még első resolutiójok ez az commissariusoknak, nem csuda, ha ilyen nagy dologban, mint az kit csak elő sem mertek venni egynehány országgyűlésében annak nehéz voltáért, ők is akadékok és difficultásokat töttek, és mindjárt mindenestől nem cedálnak, de én még jobbat remélek, mert most is ugyan vannak cessiók sokkal több, hogy sem az országgyűlésében az religió felől voltak, csakhogy már erre az kívántatik, hogy megfeleljünk reá, és mi is abban valamit cedáljunk. Az megfelelésre ugyan készülünk az mi vékony elménk szerént, az mint mind az Nagyságod méltóságára, és az igazságnak megmutatására legalkalmatosbnak feltaláljuk, de azért kell késlelnünk választételünket, hogy cessiót semmiben nem tudunk tenni Nagyságod híre nélkül, mert az országbeliek instructiója az, hogy egy körömnnyire se menjünk el instructiónk mellől, az ki lehetetlen. Az Nagyságod resolutióját is penig még nem értetük ezelőtti írásinkra, és az palatinus urammal való discursusunknak javallása vagy improválása felől, s magunktól az mi

jót és meglehető esmerhetné[n]k is, meghatározott instructiónk miatt nem merünk semmit cselekedni. Mindeneket pedig közleni kíváltképen ilyen ritkán és félelmesen járható posták által nemcsak itt hiában való heverés és üdömulás, de Nagyságodnak és hadainak nagy alkalmatlanság, s az országnak nagy pusztulás naponként. Kérem azért én is alázatosan Nagyságodat, tudósítson voltaképen bennünket, mihez kellessék magunkat tartanunk, holott immár Nagyságod mind discursusokból s mind magok kiadott írásából voltaképen megérthette eddig való dolgainkat, az jövődöket pedig csak az úristen tudja, mindazáltal legyen ezekben is az Nagyságod kegyelmes tetszése, nem akarván elmulatnom ez privatim való beszélgetéseknek is megírását. Tartsa isten stb. Datum Tirnaviae. 7. Decembris 1644.

Eiusdem illustrissimae Celsitudinis Vestrae

humillimus et fidelis servitor
Sigismundus Lónyai.

P. S. Palatinus uram ő nagysága hivatott ezelőtt is bennünket egynehány nappal azután, hogy beérkeztünk vala, de tartván attól, hogy Nagyságod méltóságát netalám nem fogná úgy megadni, az mint kívántatnék az mi személyünkben, excusatiót találtunk vala benne; azután pedig az felől is securusok lévén, tegnap is hivatott vala ő nagysága bennünket szent Miklós napjára házához, az hol jelen levén mind az ő felsége német s magyar commissariusi, sőt ezen felül egy nagy úr is, Gonzaga nevű, ki az öreg császárnénak atyjafia, most pedig bécsi kapitány, azonképen érsek uram, és több német s magyar urak is, nem itéllők illendőnek megvetni az ő nagysága hivatalját, hogy azzal is mi ne vádoltassunk idegenséggel, és hogy az német urakkal is lehessen alkalmatosságunk valami magán való beszédre, s érthessünk is valamit az conversatiókból, jelen is voltunk, s az Nagyságod méltóságát azelőtti példákhoz képest, úgy tetszik, elegendendőképen meg is adták, s úgy veszem abból is eszemben, hogy örömet kívánják az jó egyességet Nagyságoddal, hogy sem gyűlölségre való okot adnának. Tiefenbach uram mellett ülven, úgy látom, az is békességszerető emberséges úrember, s mondá azt is, hogy bizonyosan az francziai királyné meghalt, és úgy írja Linczből neki Trautmansdorff uram, hogy onnét is 16 esztendeig való frigyet kívánnának, az francziai ifjú király nevedése kedvéért; más egyéb nagyobb oblatiókkal is volnának. Mondá azt is, hogy Gallas Magdeburg felé tért volna Haczfelddel együtt. Torstenson pedig még helyben volna. Immár ezek miben legyenek, isten tudja. Ez az Gonzaga most az ő felsége armadája közibe

megyen, az mint értem, ott mit fog szerzeni, nem tudom, de az minemű készülettel megyen, úgy tetszik, hogy ott nem késhe-tik. Az mint hallom, vissza fogják híni azokat az hadakat, és ha Nagyságod úgy fogja akarni és esmét feljebb nem igyeke-zik jőni mostanság, talám azok is egyideig nyugodni fognak; mindazáltal igen szükséges Nagyságodnak is minden felé való vigyázása, kire segítse isten Nagyságodat. — Cancellarius uram is tegnap indula Linczben ő felségéhez. Questenberg uram is nekem azt mondá, hogy két nap mulva ő is Bécsben megyen, de esmét vissza fog jőni. Várnák ugyan, az mint látom, ha mi is valami resolutiót adhatnánk nekik, de abban nincs módunk, míg Nagyságodtól nem értünk, mert az meddig instructiánk tartott, azt alkalmasint kiadtuk. Nagyságod kegyelmes parancsolatjából várunk.

Külezám: Illustrissimo ac celsissimo principi ac domino Georgio Rákóczi stb.

(Eredetije a m. kir. orsz. levéltárban.)

XVI.

1644. decz. 8.

Generose dne, fautor et patrone observand.

Praemissam servitiorum meorum addictissimam semper commendationem. Hogy az úristen Kldet mindennemő dolgai-ban meg s gonosz akarói ellen oltalmazza. Hertelen és vélet-len levén Pál deák uramnak indulása, mindenekről Kldnek az mint kívántam volna, nem írhattam. Mikint resolválták azért magokat praedicator uramék ő klmek, onnan Dunán túl, az leveleknek continentiáiból meg leszen Klmed értendő. Suonarics uram ő klme kész az nemes város vocatiójának engedni, csak modalitását Kltek találja fel, miképen kellessék legkönnyebb szerrel ő klnek oda által költözni innen. Ha az békesség felől itten semmit nem concludálhatunk, nem ártana talán a dolgot Illésházi uramra ő ngára bízni, bár csak Liptóig avagy Szepe-sig viselné gondját annak, Kltek informáltassa velem innét ő klmét, tudja mihez accomodálni magát, én örömost fáradozom benne. Az Pál deáknak is Kltek immár viselje jól gondját, talán nem árt, ha az ruháját is megváltoztattatná, ezt is Kltek bölcs ítéletire hagyván. Az utolsó replicában, melyet az ő flge commissariusi 1. Decembris adtanak ki, igen kevés jó vagyon a mi részünkről, abból is ki akarván bennünket forгатni, mely-ben eddig voltunk. In paribus, el akarván másoknak ellenem való nehezteléseket távoztatni, által Kltnek nem küldhettem. Nem leszen husvét előtt ennek vége, ha derekasán onnan urunk

ő nga és a regnicolák cathegorice nem resolválják magokat, mire mehesse nek s mire nem, nem declarálják; jobb is volna, nem kellyene minden kicsin dologért azonnal postát fárasztani. Per discursum mind az két részről mire léphetnének, úgy látom, mennének valamire, meg leszen értendő Klmed, hogy ha tetszeni fog principális uraméknak az opiniókat nemcsak urunknak ő ngának, hanem dnis regnicolis által küldöttük. Ambár mindenekről a mi kívánságunk szerint concludálhatnánk is, de az, úgy látom, csak addig fog tartani, a még ismét meg nem háboréthatnak bennünket. Cancellarius uram quinta Decembris újabb informatioval ment ő flgéhez, onnan minemő resolutióval jön vissza, netalántán értésünkre leszen. Az városok ellen mit adtanak ki abban az replicában, formalibus verbis transumendo Kltknek megküldöttem. Neheztelés volt reám minapiban, hogy az előbbeni actákat in paribus Klknek megküldöttem, s ez az oka, mért mulattam el most is, noha adták-e meg Kltknek, avagy nem, nem tudhatom. Az Pál deáknak jövődő állapotjáról én semmi determinatiót nem tötettem, Kltek böles ítéletire és rendelésére hagyván azt is. Sexta Decembris Apon táján négy falut rablott el az török. Az vármegyéktől újonnan lovasokat kérnek, s profontnak való lisztet is. Az oda fel való állapotokról is sokat beszélnek, melyekről mivel nem szintén bizonyosak, semmit nem írok. — Az vendégeskedéshez, melyhez bizonyára semmi kedvem nem volna, kezdetünk sexta Decembris palatinus uramnál ő ngánál, ma penig az érseknél ebéden lévén. Tökéletesen irom klnek, az itt való lakást igen meguntam, és mint egy tövisen ülven, úgy lakom itten, mindazonáltal csak jó kimenetelét adja isten ennek az tractának, azzal sem gondolok, csakhogy az többi között ez két dolog igen igen nehezéti: urunk ő nga contentatiója, s az religiának s templomoknak dolgok, et nisi aliter adigantur, mit kellésék reménleni nem tudom. De coetero gnrosam Dnem Vram tanquam fautorem singularem, quam diutissime et bene et foeliciter una cum suis valere ex animo desidero. Tyrnaviae 8. Decembris 1644.

Grsae Dnis Vrae

servitor addictissimus

N. Soporni m. p.

Svonarics uram dolgában csak ez tracta alatt is Kltek munkálkodhatik, s én is mennire érkezem, csak Kltek informáljon fáradtságomat nem szánom.

Külsőim: Grosó dno Ioanni Keviczki de Keveháza, iudici primario regiae et liberae civitatis Cassoviensis, dno fautori et patrono observandissimo.

(Eredeti Kassa városa levéltárából.)

XVII.

1644. decz. 19.

Illustrissime ac celsissime princeps stb.

Kegyelmes uram, Lónyay uram ő nagysága szomorú hírt értvén asszonyom ő nagysága halála felől, sietve expedialá póstán szolgáját szintén Szakmár felé, ez alkalmatossággal akarám én is alázatosan Nagyságodat tudósítanom némely dolgokról.

Alázatosan vöttem az Nagyságod négy rendbeli levelét annexákkal együtt. Mind ebben s mind pedig az kiket Fejér Gáspár uram hozott, az mint feljebb is írák, igen rövideden kell azokra most választ tennem Lónyai uram szolgájának sietsége miatt.

Én kegyelmes uram *mind azokat, melyekről* kegyelmesen informált Nagyságod, *utoljára tartom*, csak úgy mindazonáltal, hogy sem azoknak hamar megjelentésével avagy pedig intempetive való elhallgatásával Nagyságodnak kárt szerezzek, abban Nagyságod erősen megnyugodjék, *életem fogyásával is híven igazán akarok szolgálnom* Nagyságodnak mint kegyelmes uramnak *mind arra nézve, hogy arra erős hittel vagyok köteles, s mind pedig arra is, hogy az Nagyságod méltóságának nevelése és megmaradása mindnyájunknak szerez megmaradást.* Lónyai uramnak az tetszik, *hogy mindaddig contineálja* Nagyságod *hadait Rosnó vagy Szepes táján, valámig ezek az hadak által nem takarosznak Morvában, ez íjjel Trincin táján háltak, ott mennek által az hegyeken, semmi magyar horvát hadak nincsenek velek, azok mind által mennek az Dunán, elunták az koplalást.* Lónyai uramnak megmondottam az Nagyságod kegyelmességét nekem azt monda, *nem annak teljesítéséért úgy, mint azért, hogy Nagyságod isten tiszteletinek és országunk szabadságának helyreállításában forgolódik, híven és igazán akar szolgálni Nagyságodnak, abban ugyan assecurálja Nagyságodat, hogy megnyugodjék Nagyságod, ha lehetséges volna, nem hogy hét vármegyét, de az egész országot is Nagyságodévá tenné; látom magam is tökéletes forgolódását az úrnak, s nagy fáradságát is, csak ez szomorúság ne érte volna, akadék és elméjének distractiójával szolgálhatott volna Nagyságodnak s hazájának, én mindazonáltal Nagyságod parancsolatja szerint intettem s vigasztaltam is ő nagyságát, szenvedje kereszttyén módon istennek látogatását. Tart attúl ő nagysága, ha minygyárt indulnak az Nagyságod hadai, megtartóztatják az nimetiséget s igen kicsiny processusok leszen úgy az Nagyságod hadainak, de ha beviszik őket Morvában, nem jűnek vissza*

most, akkor közölhetnének ide és praesentiajokkal urgeálnak békeségnek vigben való menetelit, úgy is hallom, hogy vagy három ezerig meg hadnak benne Nyitra és Ujvár táján, de én nem hiszem, annyi maradhasson itt; Gécre igen haragusznak, suspicálkodnak, hogy Nagyságodtól tíz ezer aranyat vött volna fel, tudom informatus Nagyságod, mely jó progressusa vagy, Engelfurtot elfogták, hadát discipálták azután harmadnap múlva, Fejér Gáspár uram vagy Ébeny uram által mindenekről bőven, s ha lehet, bizonyosan s egyszersmind alázatosan is informálok Nagyságodat, valamiben Nagyságodnak módja leszen, csak eljárjon Nagyságod benne, mert ők soha jól meg nem békélnek valámig meg nem iednek, úgy látom Jakusit Rómában ment practicálni, Illyésházi is megbánta eb cselekedetit. In reliquo illustrissimam Celsitudinem Vestram diu et felicissime valere . . . desidero. Tirnaviae 19. Decembris anno 1644.

Nagyságod parancsolja meg, mikor levelet hoznak nekem is az posták, praecise csak nekem adják meg magamnak.

Illustrissimae Celsitudinis Vestrae

fidelis et humillimus servus

A. Klobusoczky m. p.

Külczim: Illustrissimo ac celsissimo principi domino domino Georgio Rákóczy dei gratia principi Transylvaniae, partium regni Hungariae domino et Siculorum comiti etc. domino domino elementissimo.

Rákóczy kezével: 26. die Decembris 1644. Ónod. A dőlt betűvel szedettek titkos írással, melyeket még Rákóczy fejtett meg.

(Eredetije a m. k. orsz. levéltárban.)

XVIII.

1644. decz. 23.

a)

Gnrose due fautor et patrone observand.

Salutem plurimam cum servitiorum meorum addictissimam commendationem.

Qualiter nos ad utrasque dnorum commissariorum sacr. s. mtis replicas responderimus et in qua forma die 21. mensis currentis eisdem in hospitio dni palatini inter 3. et 4. pomeridianam horam exhibuerimus lubens veluti coetera acta gnrosis Dnbus V. transmissem, si non defuissent rationes, quibus de praesenti impediabar; interim quaedam et quidem fundamentalia accipiat. Quibus rationibus in particulari liberas civitates dni commissarii in priori replica accusaverint, G. D. V. intellexerunt, responsionem etiam accipiant, quae fuit talis:

Etsi autem nullam talem adhuc legem positam esse sciamus, quae non modo huiusmodi communitatibus, verum etiam quibusvis privatis, de communium statutorum conservatione, ad suam mtem confugientibus viam praecluserit, exhibendamque supplicationem interdixerit, quia tamen etiam in eo benignissimo suae mtis elargito scripto liberae quoque civitates cum reliquis dnis magnatibus et nobilium (sic) una comprehensae fuissent, ac ut simul etiam homines suos mittere possint, generali salvo-conducti ipsis etiam admissum fuisset, e benignissima hac declaratione mtis suae, dnos eiusdem mtis suae commissarios, ita nunc alienos fuisse satis superque miramur. Quantum vero ad alteram accusationem eorundem attinet, ea etiam sic est diluta: licet autem neque rusticos cum civibus, ut dni commissarii aequiparasse videntur, comparandos censeamus, qui pari etiam cum reliquis statibus et ordinibus regni, ac inter se quoque libertatis praerogativa gaudeant. Contenti tamen redimur, ut non modo concessionibus, sed etiam illis in publica regni statuta iam receptis et transeuntibus libertatibus, in religionis ipsorum usu et exercitio a quibuscunque non impediantur.

Pacificationis Viennensis exemplum esse commune cum praesenti causa dnorum principalium nrorum ostenditur, quia neque universum eo etiam tempore regnum ad pacificationem illam libertatesque regni redintegrandas concurrebat, sed soli commissarii regii eiusdemque Stephani Boescai et sibi adhaerentium hungarorum.

Ut rustici intertenendi habeant facultatem, remota omni cautela eiectionis, praedicatores suos, et quoad proventus parochiales, ut consvetus etiam imposterum usus observetur, neque rustici ex propriis marsupiis solvere cogantur, postulatur.

Ut templorum usque ad novissimam diaetam anni 1638. factae occupationes et turbationes religionis inquisitio usque ad futuram diaetam peragatur, ibidemque difficultates in eadem diaeta exhibita, pro satisfactione ipsorum complantur.

Ab anno 1638. vero usque ad praesens occupata templa, cum libero similiter religionis usu, iis a quibus adempta sunt restituantur. Quoad campanas et sepulturas vero in anno 1608. existens usus observetur. Imposterum autem ut tales subditorum coactiones, praedicatorum eiectiones, proventuum parochialium ablationes, templorum occupationes non fiant, s. mtas sua clementissime assecurare in generalique regni diaeta statuendum curaret, faciat.

Contra statuta regni peccantes ea poena decretalis quidem animadvertendum esset, quae antiquis etiam temporibus

talibus constituta fuerat, nihil novi extraque leges regni hac quoque in parte a dnis principalibus nostris postularetur, christianae tamen charitatis et fraternae necessitudinis summi hanc iuris viam, quantum in ipsis esset lenitate, temperandam non difficultabunt, dum modo ab apertis huiusmodi et temerariis statutorum regni violationibus, per observationem executionis eiusdem articuli de caetero abstineatur.

De renovando nomine status evangelici, dum modo gravamina etiam eorum evangelicorum pro complanatione exhibita ac exhibenda inter gravamina coeterorum statuum recipiantur et complanentur, non in tantum erimus solliciti, dum modo securitas fiat de eo, contenti redderemur.

Circa sedem spiritualem exortae controversiae decisionem, ne aliis concivibus nris praeiudicemus, ad terminum decretalem relegandam admittimus.

De patribus Iesuitis quoad bona stabilia executio articuli 8. anni 1608. postulatur, an vero in persona abstinere debeant, ad futuram regni diaetam, eius determinatio differatur.

De arendationibus decimarum articulus 61. anni 1548. observetur.

De tribunali dnorum terrestrium art. 3. anni 1638. de praesenti observabitur.

Quantum ad bona avitica in praeiudicium legitimorum successorum non abalienanda attinet, eorundem etiam determinatio, ut in futura diaeta fiat, conceditur.

Rebus negociisque istius tractatus confectis, in hoc adhuc tractatus termino certum et idoneum locum et terminum ad celebrationem diaetae mtas sua sacr. determinare, eandemque iuxta iam exhibita postulata dnorum principalium nrorum clementissime celebrari facere dignetur.

Quoad distributionem honorum et officiorum, quamvis non dicimus nullum fuisse, qui regia hac suae m. benignitate ex evangelicis ornatus fuisset, hoc tamen postulato nostro non dnos catholicos officiis exuere, sed de pari conservatione praerogativae legum supplicamus.

De militis extranei educatione articulos regni recensuimus et cum pro defensione regni non poterit deesse sufficiens miles domesciticus, modo cer[tis] iustisque stipendiis alatur, de effectuatione eorundem articulorum fienda mtem suam sacram porro humillime supplicamus.

In iuris et iustitiae administratione, armati processus et iuris legitimi impedimenta de coetero caveantur, mtasque sua sacr. neglectas hac quoque in parte leges, in observationem clementissime revocari facere dignabitur.

Ratione publicae defensionis non aliud postulatur, quam

ut defectus, sicuti hactenus iniuria temporum vel incuria aliorum, si etiam imposterum emergere possint, corrigantur.

De generali amnistia contenti reddimus declaratione dnorum commissariorum iuxta formam primae pacificationis Viennensis expedienda.

Et haec sunt quae summarie, in responsione nostra, continentur, privata vero postulata illi dñi principis clem̃ti quod concernit, licet in praesentia mea in scriptis dñis suae sacr. mtis commissariis ea quoque fuerint exhibita, tamen quia nobiscum non sunt communicata, quid et qualia sunt, hactenus rescire non potuimus. De exitu praesentis tractatus quid sit sperandum, nihil cathgorice affirmare audemus, nudam procrastinationem animadvertimus, nescio ad quales disputationes trahimus. Qualiter erit replicandum nobis, vel ad nram responsionem mediantur modo dñi commissarii suae mtis, vel maxime superinde, et forsā in postulata dñorum regnicolarum condescenderent, quod si etc.

Geczum aliqui ferunt in Moraviam cum armada suā iam transiisse, aliqui vero in quartiriis circa Trincinium esse, nihil certi hic etiam determinare possum. Puchanius cum Nicolao Zreni in civitate morantur, armada vero ipsorum versus Galgocium in pagis. De Gallasio praeteritis hisce diebus qualia dñus magn. Nyari ex Moravia acceperit, dño grso tribuno plebis rescripsi. De negotio Transdanubiano, quid sit sentiendum, si dñus Paulus pervenit ad suum destinatum locum, ex eo intelliget, uti ex literis ad me directis, et an sit mihi ulterius laborandum in eo, quam citissime informabit. Propter multas scriptitationes, quibus hactenus vacabam usque ad praesentem diem, non licuit pluribus scribere, et de aliis eandem informare. De coetero una cum nobilissima familia quam diutissime et bene et foeliciter valere desidero. Tyrnaviae 23. Decembris 1644.

Gnrosae V. Dñis

servitor addictissimus

N. Soporni m. p.

Ampl. senatum uti et dñum tribunalum plebis salut. Dñus Daniel Matthei salutāt G. D. V.

Külczim : Grosó dño Joanni Keviczki de Keveháza iudici primario regiae ac liberae civitatis Cassoviensis etc. dño fautori et patrono observand. Cassoviam.

(Eredetije Kassa városa levéltárában.)

b)

Gnrosi et consultissimi dui fautores et patroni semper obsdmi.

Salutem cum addictissima servitiorum meorum commendatione.

Az ő flge két rendbeli replicatiójokra, melyeket ez elmúlt napokban Ktknek által küldöttem, minémő feleletet tettünk, velejét és summáját annak, bíró uramnak ő klmének általküldöttem, elhivén, hogy ő klme kltekkal is közleni fogja, s urunk ő nga is bővebben azokról Klteket informálni el nem mulatja.

Mehetünk-e penig valami conclusiókra ezután, avagy nem, bizontalanság és kétség vagyon az dologban, mivel palatinus uram urunk ő nga privatumit immár megértvén, azokat felettén igen sokalja, s busulván rajta, felette nukhatatlankodik, hasonlétván azokat nemcsak ő flgét, hanem egyebeket is megemésztő szárazbetegséghez, jobbnak is itéli (a mint most beszélget), ha ő flge egyéb ellenséggel megbékélvén, ellenünk fordétaná minden erejét, maga is még jószágának is elfogyásával ezent segíteni kész lenne, hogy sem urunk ő nga ilyen postulatomira s magános kívánságira condescendálna; s el is hittem én, ha egyedül csak a dolog ő ngán palatinus uramon állana. Az mi feleletünkben is olyak vannak, melyek az elméket fölötte exacerbálják. Mind egy csomóban kötvén azért azokat, ő flgének megküldötte, nyolczad napra választ is vár onnan, minemő lesz az, értésünkre adni ígérte.¹⁾

Írással²⁾ akar meginten ellenünk ő nga disputálni, melynek mikor lenne vége, én nem tudom, s nem is egyéb, hanem veszekedés és üdövesztegetés, vagyon erre feleleti ő ngának, hogy mi egyáltalában nem cselekeszszük, s az üdöt heában való disputatiókkal tölteni ennek utánna nem akarjuk, két szóval mindenek végben mehetnek, concessio, non concessio; csakhogy én, úgy mint eddig is, úgy láttam az dologot, ha ő flge csak palatinus uramra bizza az tractálásnak állapotját, a mint magának maga szavai is hozzák, avagy igen későre lesz az vége ennek az tractának, avagy csak egy haszontalanság és heába való költségnek profusiója következik belőle. Tökéletesen is elhiheti Kltek, ha mire condescendálnak is az ő flge részéről

¹⁾ *E ponthoz oldalt a fejedelem kezével:* Elötte vagyon mind ő felségének s palatinus uramnak. Neki is tulajdoníthatná először ő felsége az motust is.

²⁾ *Ehez mindjárt elől szintén oldalt a fejedelem kezével:* Nem szokta az igaz bíró isten az csalárdsággal mások ártalmára igyekezőket segítni soha sem.

való commissariusok, csak valami kéntelenség fogja vinni arra, ¹⁾ s valami állandóságot sem kell remélni abban, s úgy is akarják a dolgot rendelni, hogy valamit egy kézzel adnak, más kézzel, valamikor módjok leszen, elvehessék, a mint ezt megmutatják ez következő limitatiók: ²⁾

Rusticis liberum religionis exercitium nonnisi extraordinaria concessione indulgebitur, et ita quidem, ut praedicantibus suis, non ex proventibus parochialibus, sed proprio marsupio solvatur. ³⁾

Neque praedicantes contra dnos terrestres aculeatis verbis, sub poena eiectionis, declament.

Neque contra praeiudicium vel contemptum catholicorum templa possideant; nisi quid obstet etc. Többek is ezekhez hasonlóak vannak.

Sokára az dolog azért immár nem haladhat, mivel Lónyay uram ő nga is, hallván háza népének keserves sorsát, háza igyekezik. Minő híreknek mehettem végére, Klteknek megküldöttem. De caetero easdem grsas ac consul. Dnas Vras diutissime bene valere desidero. Datum 23. Decembris anno 1644. Tyrnaviae.

Gener. ac cons. D. V.

servitor addictissimus

N. Soporni m. p.

P. S. Gecz felől itten azt hirdetik, hogy Gallasnak segítségére siet, Puchan pedig Nyitrán akar quartélozni.

Kivül: Gener. ac consltsmis dnis T. T. iudici primario, coeterisque iuratis civibus, senotoribus, regiae ac liberae civitatis Cassoviensis etc. dnis fautoribus et patronis mihi observandissimis.

(Eredeti Kassa városa levéltárából.)

c)

Puncta satisfactionis et contentationis illustrissimi ac celsissimi domini domini Transylvaniae principis.

1. Siquidem prima et praecipua cura celsitudinis suae in hac gentis et patriae suae charissimae necessitate bonique eiusdem publici promotione fuerat, ut religionis usus et exercitium in pristinum, quo in anno 1608. vigeat, statum reduceretur, communisque regni istius Hungariae libertas, maiorum

¹⁾ Iustum et summum iustum: *mondja oldaljegyzetben Rákóczy.*

²⁾ Nehéz az úristent megcsalniok: *veti oda oldaljegyzetben a fejeletem.*

³⁾ *Oldalt e ponthoz I. R. Gy. kezével: 10. Mai Sáros-Patak.*

sanguine parta, et a divis quondam Hungariae regibus praeclarissimis praerogativis exornata, cum iurium et statutorum eiusdem observatione, illaesa permaneret, suam itaque celsitudinem inprimis bene contentam reddi, et haec eiusdem intentio, iuxta iam exhibita dominorum regnicolarum postulata, debito effectum terminetur.

2. Non minori cura et sollicitudine celsitudo sua illustrissima providendum esse censuit, ut patria haec sua charissima firma tranquillitate, et quantum quidem fieri posset, securiori defensione fulciretur, superiorum autem temporum in praesentes hosce motus exardescences iniuriae exemplo sunt, quantis animorum exacerbationibus molestata, quibus armorum insultibus tentata, ac quam variis aemulorum suorum artibus et machinationibus impetita fuerit ex hisce superioribus regni Hungariae partibus celsitudo sua illustrissima. Ut itaque horum omnium irritamenta, ansa et occasio tollerentur, in synceriores securioresque conclusae pacis permansionem, convenientis satisfactionis suae loco ponere celsitudinem suam, ut sacra caesarea regiaque maiestas comitatus omnes partium regni Hungariae superioris in ea celsitudinis suae, filiorumque eiusdem, qui videlicet ex eis Transylvaniae principes essent, directione et iurisdictione manere permetteret, qua antea per serenissimum quondam principem Betlenium septem comitatus earundem partium regni possessi et directi fuissent. Huic vero celsitudinis suae postulato eo magis maiestatem suam sacram benigne annuere posse, quod certum sit vicinum huic regno hostem his partibus occupandis, ac in potestatem suam redigendis, ita nocte dieque intentum inhiare, ut nisi immediate aliqua dei omnipotentis providentia ab hisce ipsorum conatibus liberetur, maiestate sua per orbis christiani negotia et bella recrudescencia ita distracta existente, nil certius quam nobilissimas has quoque regni reliquias maximo totius reipublicae christianae damno in extremas desolationes potestatemque hostium istius regni deventuras. Quod cum illustrissimae celsitudinis suae ratione etiam bonorum et dominiorum suorum priorum in hisce regni partibus modo simili periclitandorum merito praecavendum esse videatur, in permansionem etiam totius regni longe consultius censeretur, si illa sub tutela principis christiani, eas iustis iurium et libertatum praerogativis gubernantis et defendentis existant, suoque tempore in regimen et obsequium maiestatis suae hac occasione protectae revertantur, quam in potestatem hostium redactae cum occupatis iam aliis florentissimis quondam regni partibus perpetuam servitutem lugere cogantur. Ut autem praenotarum partium regni confinia ad quasvis ingentes necessitates

magis praemunita et provisa esse possint, cum summus in penuria tormentorum defectus in eis esse intelligatur, eum in finem dignetur sua sacra caesarea regiaque maiestas mille cupri centennarios ex camera Neozoliensi primo quoque tempore administrari facere, quod similiter cadet in emolumentum regni et confinium. ¹⁾

3. Non postremo contentationis et satisfactionis suae loco exponit sua celsitudo illustrissima honoris authoritatisque suae existimationem, quam cum retroactis temporibus, a plerisque laesam celsitudo sua variis occasionibus conquesta sit, cupere celsitudinem suam, ut authores famosi illius libelli inquirantur, eisdemque debita poena infligatur; similiter etiam, ut qui in anno 1636. contra diplomata praedefunctae sacrae caesareae regiaeque maiestatis genitoris suae maiestatis desideratissimi, illustrissimum comitem dominum Stephanum Bethlen contra celsitudinem suam sumptibus et consiliis iuvassent, ac commissiones seriatim mandata eiusdem sacrae caesareae regiaeque maiestatis pro parte celsitudinis suae emanata eo in negotio effectuari non permisissent, condigna in eos poena animadvertatur. Et cum similiter honori et existimationi celsitudinis suae incumbat collationes quoque suas manutenere, cupere celsitudinem suam, ut cum certa quaedam bona quibusdam fidelibus suis inscripsisset, ea etiam exemplo aliarum pacificationum non secus quam deposita modernis possessoribus summa inscriptionis in priores possessores redeant et revertantur. ²⁾

4. Non dubitat celsitudo sua illustrissima maiestatem suam sacram ex regio ac benignissimo erga communem iustitiam affectu pro iusta et condigna contentatione celsitudinis suae admissuram iuris et iustitiae eiusdem indemnitem, quam infrascriptis punctis comprehensam pro recipienda super iisdem debita satisfactione maiestati suae sacrae proponit.

Genitor celsitudinis suae illustrissimae foelicis reminiscantiae, illustrissimus dominus Sigismundus Rakoczi ab augustissimo quondam imperatore Rudolpho 2-do solennes assecutorias habuit, de aliis non conferendo dominio Thokaiensi, sed quod prae aliis omnibus eidem maiestas sua conferre dignabitur. Cui assecurationi cum contraventum fuerit, cupere celsitudinem suam, ut invalidatis subsequentibus collationibus priori etiam assecurationi praeiudicantibus dominium praemissum cum omnibus ad id pertinentibus celsitudini suae et illustrissimae dominae consorti eiusdem cum libera dispositione in flor. 200,000 sua maiestas ita conferre dignetur, ut siquidem

¹⁾ *Oldaljegyzet a fejedelem kezétől* : El fogják ezt hadni.

²⁾ *Oldalt* : Ezt is úgy, hogy azután ne legyen jó fundamentumok s securitást adván felőle.

arx praenotata maximo totius regni detrimento ruinis deformata sit, liceat celsitudini suae usque ad 100 millia florenorum aedificia et restorationes in augmentum summae facere, in eaque totali summa 300,000 durante sexu masculino irredeemptibiliter possidere, iis vero deficientibus a legatariis vel sexu foeminaeo maiestas sua vel successores eius in florenis 200,000 redimere possint.

Oppidum Tartzal praenotato quondam genitori celsitudinis suae inignoraturn, contra voluntatem et conditiones inscriptionalium, a celsitudine sua et fratre eiusdem Paulo Rakoczi per principem Betlenium ablatum fuerat, quod etiam vigore articuli ultimi diaetae Soproniensis anno 1630 eisdem restituendum erat; sed cum articulus ille hactenus suo effectu caruerit, et subsequencia etiam tempora similia secum ferre possint impedimenta, iuris etiam et iustitiae ordo dictat, ut sua maiestas illud quoque oppidum celsitudini suae restitui facere dignetur.

Arx Szadvara ¹⁾ tempore pupillaris aetatis celsitudinis suae et fratrum suorum, citra omnem legitimam rationem et sine omni solutione pecuniaria adempta: ut celsitudini suae restituatur, eadem celsitudo sua illustrissima merito desiderat.

Ad arcem bonaque Echediensia, e manibus defuncti quondam Andreae Bathori de Somlio praeter omnem iuris viam occupata, licet domina nurus celsitudinis suae illustrissima principissa Sophia Bathori legitimum ius haberet, quemadmodum articuli quoque regni superinde editi eam etiam occupationem clare demonstrarent, ut tamen haec sepositis odiosis quibusvis quaestionibus et sine praeiudicio aliorum fiat, dignetur sua maiestas regia pro contentatione celsitudinis suae ius suum regium in casu defectus seminis domini comitis Stephani Betlen celsitudini suae cum libera dispositione conferre, una cum iure regio in civitate Nagybania simili in casu existente.

5. Praemissis omnibus cum pro iuris et iustitiae satisfactione tum vero pro boni publici et securitatis conclusae pacis permansione propositis, ut pro ulterioribus quoque expensis celsitudo sua illustrissima condignam satisfactionem ex regia etiam sacrae caesareae regiaeque maiestatis munificentia recipiat, non alienum celsitudo sua illustrissima censuit hanc contentationem cupere.

Ut arcem Zathmar ²⁾ cum bonis ad eandem pertinenti-

¹⁾ *Rákóczy kezével*: Ez mellől is elmennék az summának megadásával.

²⁾ *Rákóczy kezével*: Ez mellől is elmennék, ha az az vármegye kezünkön fog maradni, úgy az mint mi kívánjuk.

bus maiestas sua caesarea et regia cum libera dispositione auctoritateque redimendi et possidendi omnia ad eandem pertinentia celsitudini suae haeredibusque eiusdem conferre dignetur.

Ad collationes arcium et bonorum Sarospatak et Munkacz maiestas sua benigne addere dignetur, ut liceat celsitudini suae singulis annis aedificia et fortificationes lapideas facere, ac ut annis singulis limitata condigna aestimatione earundem structurarum illa in augmentum summae recipiantur, de iisdemque omnibus salva et admissa dispositione celsitudinis suae in praemissis auctoritate et potestate, tempore depositionis summae capitalis simul et semel deponantur et exolvantur.

6. Ad pacis futurae stabilitatem et securitatem ex benigna ac futura erga celsitudinem suam haeredesque eiusdem maiestatis suae affectione, similiumque confoederationum exemplo, requiritur etiam pro satisfactione celsitudinis suae illustrissimae, ut si qui successu temporum tales reperientur, essentque cuiuscunque status gentis ac nationis, qui celsitudinem suam successorum eiusdem regnumque Transylvaniae et partes eidem annexas propter hanc cum maiestate sua initam pacem clam et palam impedire, turbare aut damnificare vellent, maiestas sua eiusdemque successores legitimi, super eo requisiti, dignentur vi pactorum praesentium celsitudinem suam sufficientibus auxiliis sincere et candide iuvare.

Et haec erant, quae dominis maiestatis suae caesareae regiaeque commissariis ex mandato celsitudinis suae pro contentatione et satisfactione eiusdem celsitudinis suae per nos proponenda ac declaranda fuere, nihil dubitantes maiestatem suam sacram publicam regni sui quietem extremae eiusdem disolationi praelaturam, augustissimaeque suae liberalitatis munificentia eas etiam, si quae in praemissis suboriri possent, difficultates benigne superaturam esse.

(A vörösvári levéltárból Klobusiczky másolatáról.)

d)

E követelések elvi része felett a nádor és Lónyay közt folyt tárgyalásokról ez utóbbi következő jelentést tett:

Az vármegyék állapotja felől való consideratiók.

Hogy lehetetlenség legyen benne, ilyen ratiói consideráltatnak.

1. Az királyok iuramentumában, melyre megeskesznek tempore inaugurationis ilyen szók vannak: Fines regni nostri Hungariae et quae ad illud quocunque iure et titulo pertinent,

non abalienabimus nec minuemus, sed quoad poterimus, augebimus et extendemus etc., kire minthogy egész ország eskette meg ő felségét, csak azon is tehetné attól abszolútussá, és hogy a nélkül *corporale juramentuma* ellen cselekedjék, sem *conscientiája*, sem méltósága nem engedné, s minden egyéb diplomáit, donatióit, confirmációit ez példával haszontalanná tenné, nem lehetvén azoknak nagyobb ereje, mint *juramentumának*, ha azt változtathatná.

Replica ad 1. Prima ratio. Miért adta volt Mátyás császár 1617. esztendőben az egész Magyarország successióját a spanyor királynak, kiből ilyen kérdés jön ki: *juramentuma* ellen lött-e, vagy nem? kivel az országnak tartozott.

2. Violálta-e ő felsége *juramentumát*, hogy az 17 *conditiót* meg nem tartotta, sem tartatta?

3. Az ország *statutuminak* lött-e sérelmére (kinek *effectuálására* mind magát, utána valókat szokták *tempore inaugurationis* kötelezni az királyok), hogy ez meg nem tartatott, sőt violálódott? Erről ő kegyelme maga mit mondott, ezek nélkül is jusson eszébe.

4. Violálta-e, nem-e azzal *juramentumát* ő felsége, hogy az miről egyszer a *statusokat* *assecurálta*, most már azt *theologusok* eleiben vetette?

5. Az 13 városnak kiváltására s másnak nem engedésére is köteles volna ő felsége, de ugyan nem váltja azért ki.

6. Hol annak a része is Magyarországnak, kit Styriához, Austriához s több helyekhez *occupáltak*, immár örökösen oda tartatnak, s minden gyűlésben országúl végeznek felőle, hogy ő felsége *recuperálja*, de csak oda vagyon.

7. Arra is köteles volna, hogy a magyarországi dolgot mind portán s egyébütt is magyarok által *tractáltatná*, de ebben sincsen semmi, és így a kit akarnak, megtartnak, a kit nem akarnak, violálnak és ellene valót cselekesznek.

2. Kételkedés nélkül való dolog volna, hogy az ország, a ki erre kötelezte ő felségét, mint ugyan a királyok *corporale juramentuma* közibe számlált nagyobb szabadságára, azt *conserválni* is igyekeztvén, maga el sem bontaná ellenkező *consensus*sal, ha penig országgyűlésébe nem *confirmáltatnék*, egyébképen állandó nem lehetne *contra libertates regni*, mint szintén, hogy azért szoktak lenni az ország *gravaminái*, ha mikor az király csak kisebb szabadsága ellen vét is, hogy azok tollaltassanak.

Replica ad 2. 1. ratio. Az ország mindenekbe jó végre szokta kötelezni királyát, de midőn a mellől elmennek a királyok, nem oltalmazták, sőt magok *szolgáltattak* az ő pusztulására okot, azon országnak azt kell eleiben venni, a ki neki megmaradására hasznosábt.

2. Mi az oka, hogy a mit az ország közönséges gyűlésében végez is, a kit akar ő felsége megtart, s tartat, s a kit nem akar, füstbe megyen, és akármit panaszolkodjanak is felőle, de haszontalan, melyre nézve az országnak is consensusának kell arra lenni, hogy a nagyobb gonoszt kisebbben megválthassa; ennek bizonyosságára példa lehet, mint szokták eligazítani az ország gravamináit.

3. Meg kell engedni, hogy a prágai végezés ország híre nélkül lött volt, és gyűlésben sem confirmáltatott, de azért ugyan állandónak tartja azt most is az spanyor, ki ellen hol ki contradicált?

4. Nem vétett-e ő felsége az ország gravamináinak ennyi idők alatt el nem igazításában, s hol, ki méri szemére vetni, azt kívánni, urgeálni és jövendőben hozzá is nyúlva?

3. Azért oltalmazta eleitől fogva az ország az libera electiót sok vérhullásával és veszekedésekkel, hogy haereditarium regnummá ne tétessék; következnek pedig, hogy az mely király elszakaszthatja egy részét az országnak, az több részeinek elszakasztásától is nem lehet nagyobb tilalma; ha pedig szabad eladni, sajátjának kell annak lenni, az mit eladhat valaki, és így confirmáltatnék az országnak haereditása az austriai házhoz, ha abból disponálhatnak, és hogy az ország arra reá menne, az mit ez óráig számtalan contentiókkal oltalmazott, lehetetlen dolog volna.

Replica ad 3. János király, Boescai fejedelem, és az szegény urunk példái elég erre az articulusra, mert noha megszakadoztak volt, s most is másuva birják némely részét, de azért azzal a többi nem lött haereditarium regnumja, nem is ártott meg az több részének, elannyira, hogy ha Várad eddig német kezénél lött volna, régen más idegen nemzet kezébe esett volna. De itt is ilyen kérdést tehetnénk; az ország ottan nem szabad ország, hanem élhet az ő végezésével, és megfosztatik a nemesség az ő igaz reá szállandó successiós jószágától, kibe mennyi része legyen a magyarországi uraknak s nemességnek, mi nem vizsgáljuk; elannyira hogy ő felsége majd mind jezsuitáknak s barátoknak kezdené az verus haereseke jószágát adni, és azokkal úgy sáfárkodni, mint haereditariumával contra statuta regni.

Ha istenes dolog legyen-e ennek obtineálása.

1. Bizonyos dolog, hogy ha nem cedálnak neki (kiben az mint az felső ratiók mutatják, lehetetlenséget mondnak), különben véghez nem vihetni, ha vihetni is, hanem sok keresztyén vérontással, sok keresztyénnek törökké avagy török rabjává tételével, az ország elpusztulásával, avagy örökös rabságával: ilyen nagy áron azért egy kevés ideig tartó és mulandó hasznot venni, nagy consideráció.

Replica ad 1. A nélkül nem megyen végbe, ki, hogy méltó is legyen, ilyen ratióval mutatjuk meg:

1. Az isten tisztességének úgy leszen floreálása.
2. Szabadságok is ki fog nevedezni, terjedni.
3. A több része is úgy fog mind lelki testi szabadságiban nevelkedni, s azzal bátorsággal élni, s azért megszólalni.
4. Az országgyűlése is hamarébb, jó végben szolgáltatnék ki, az végeztések is megtartatnának.
5. Az török is nem fog rajtok kapdosni.

2. Bizonyos dolog az is, minémű nagy megbántódása vagyon ez országban az religiónak, kit mégis azért erősítettek, az mennyire erősíthettek is az regnicolák, hogy ebben nemcsak többen voltak egyesek, de egy szívvel is fogták, s ha megszakadoz az ország egymástól, s nem fogja érzeni egyik az másik félelmét, s oppressióját, hanem mindenik rész magára visel gondot, avagy nem is mér azután mindenik felőle szólni, inkább megkevesedvén az isten tiszteletinek ez országban való extirpációját causálja, hogy elsőben egyik részben opprimáltván, az másik azt ne segíthesse, s azután magára is várhassa.

Replica ad 2. Az szegény Bocskai, s nem régen szegény urunk idejében, lám példa, hogy nem foglaltak templumokat, az religiót nem persequálták, sőt az evangelicusoknak is egyaránt osztották a tisztet; sőt a mely része mi alattunk lenne, jobb alkalmatossággal, fundamentummal megmaradhatna az más rész mellett, s az más résznek is volna hova hátát vetni, meglevén egyszer az jó rendelés, igazítás, az catholicusoknak sem kellene mi alattunk attól tartani, hogy extirpáltatnának s háborgattatnának.

Példa erre, az szegény megholt fejedelem idejebeli országgyűlésébe, az mit in negotio religionis végben vittek volt is, az ide alá valóknak kemény magok viselésével impetrálhatták volt az ott fenn valók, annyit használt volt akkor is az vármegyéknek ideig az szegény fejedelem keze alatt volta, sőt tudjuk bizonynyal, az mit az más fél ki nem mert is mondani, ezek által mondották. Ez az jó is jönné ki abból, hogy az a rész megbántódnék római császártól akármí szabadságokban, ezeknek jobb módjok lenne azoknak oltalmazásában s császárt is mindjárt requirálhatnák felőle.

3. Asscurált volt ő nagysága minden rendeket az vármegyékre írt levelében, sub bona fide christiana, hogy akármíféle immunitásában is édes hazáját, nemzetét vagy akkor vagy annakutánna megsérteni és háborítani nem akarná, hanem inkább, hogy sok vérrel keresett szabadságokkal szabadosan élhetnének. Nem objiciálhatnák-e azért ő nagysága gonosz akarói ő nagyságának ilyen nagy obligatiója és assecuratiója

kívül lenni, az ország megszakadozását felül megnevezett szabadságinak megbántódásával.

Replica ad. 3. Assecuratoriánk ellen sem lenne, mert magok is kívánnák ezt a regnicolák közül, szabadságokban is úgy láttatnának nevelkedni, mert nem kapdosnának rajtok és megmenekednének az sok kóborlóktól, praedálóktól, pusztétóktól, nem is értették az mi assecuratiónk alatt ezt oda, hogy azt ne kívánhassuk s obtineálhassuk, kit mivel nem is látunk az ország szabadsága ellen, ingyen annak sérelme nélkül is kívánhatjuk.

Ha dicséretes leszen-e?

1. Bizonyos dolog, hogy ha ez világon minden méltóságok és birodalmak csak elmulandó jók, annál inkább, a kiknek idejek is arra közelben vagyon, de ez világi dolgokban az dicséretes emlékezettel megmaradandó jó hírnév legdrágább kincs: ha mi azért sok keresztyén vérontással, ország pusztulással, s úgy is kétségesen mehessen véghez, de az is csak egy kevés ideig tartana, az mint ezelőtti példák megmutatják, mint kelene abból sem az idegenek, sem az posteritas előtt jó hírt, nevet remélni.

Replica ad 1. Dicséretes leszen:

1. Mert így szakad nyaka idővel: haereticis non est fides servanda.

2. Bizonyosságunk isten, nem magunkra, maradékinkra, értükünk nevelésére nézve cselekeszszük, hanem isten dicsőségére s az keresztyénség javára, kiváltképpen ennek az szegény hazának s Erdélynek, kiről bővebb declarációt nem vehetünk fel pennára.

3. Ha dicséretes volt Phiniasnak megölni azt, ki megfertéztette volt az isten sátorát testiképen, mennyivel nagyobb dicséretünkre lenne, ha mi az lelkitől az isten ecclesiáját megszabadéthatnánk.

4. Jacob anyjától nem volt vétek mesterség által elnyerhetni Esautól az istennek külső áldását Jacobbal; mennyivel inkább dicséretes lenne, ha mi az isten tiszteletinek szabados és bátorságos gyakorlást s előmenetelt szerezhethénk, istenes üdvösséges úton s módokon.

5. Azért is dicséretes a mi cselekedetünk, hogy az ország szabadságit kívánjuk helyreállatni effectuáltatni, abban megtartatni, még olyakat pedig, kikre ő felségének erős kötelessége volna, s tartoznék magától is ő felsége azzal, mindazáltal maga kötelessége ellen is nem azt oltalmazza, a kivel tartoznék, hanem a kitől mások ellen is oltalommal kellene lenni az ország végezésének, maga akarja ő felsége kergetni s üldözni abban.

6. Dicséretes leszen mégis, mert most is megmondattott az palatinus uramtól, ha szintén mire kelletik is most ő felségének lépni az

regnicolák kívánságiban, de jövődőben meg kell változni; ez is azzal orvosoltatnék meg, ha mi alattunk is maradnának az vármegyékben.

7. Mégis dicséretes leszen, mert ha még szombat napon is szabad a verembe esett marhát kivonni, mennyivel inkább szabad édes nemzetét kiszabadítani, mind az víz nélkül való veremből, mind lelki-testi szabadságának veszedelmezés alatt forgó nyavalyájából kivenni.

8. Dicséretes leszen így is, mert csak kevés idő alatt is ezt a szegény hazát elborítaná az bálványozás, az promotio, és tiszteteknek s egyébb grátiáknak tekinteti megkezdené homályosítani az isten tisztességét s ennél is inkább ezzel szabadulna ez alól is meg, nemcsak az a része, ki mi alattunk lenne, hanem még a nagyobb része is.

9. Ha pedig hadakozáshoz kellene derekason nyulnunk is, az is dicséretes lenne, mert az egész keresztyénségbe elszóledett üldözést, kergetést, számkivetést szenvedő evangelicusoknak szolgálának vele.

10. Az universális békességnek végben meneteliben is nagy segítségével, ösztönrel lehetnénk.

11. Nemcsak particularis békességünk lenne császár ő felségével, hanem communis az több keresztyén királyokkal, fejedelmekkel, ki annál állandóbb, erősebb lenne.

12. Nemcsak magunk lennénk, és ha ki sértegetné s háborgatná, nemcsak magunknak kellene oltalomhoz nyulnunk, hanem nagyobbak kezdenének oltalmazni.

13. Nemcsak egy nemzet előtt lenne jó hírünk nevünk érette, hanem az egész világra kiterjedne, s megmaradna s holtunk után is gyermekinkre nagyobb tekintet lenne, és soha feledékenységre nem menne emlékezetünk, az megleendő gyenge békességet is ez erősétené, vastagétaná s tenné állandóvá.

2. Kinn vannak az nagy fejedelmekhez és méltóságos emberekhez, s országbeliekhez is kibocsátott írások, hogy ő nagysága minden privatumokat hátra tevén religióját, hazája szabadságát akarja segíteni, és hogy a maga dolgát könnyű eligazítani, végezni, s félő, hogy idegen ítéllettel fognak ezek lenni s ítélni az ő nagysága méltóságos írásinak, szavainak állapotja felől, ha az közönséges jónak oltalmából az ellen való privatumot látnak kijönni.

Replica ad 2. Bár kinn legyen, de quid tum postea, az mostani imperiumbeli állapotok mit mutatnak, hiszem ugyan írásba vannak, mind galliai király, svécusok, belgák az szabadság mellett költenek fel, de azért el akarnák-e magokról hánni azt, a mit isten nekik akar adni s a kire isten hitta? hiszem tud mindent az lengyel király, mindazáltal az francziai király követének mit mondott, megláthatja írásából.

2. Indulatunknak elein, a míg mi is ennyit nem költénk s károkat az ő felsége hadaitól nem vallottunk, kevesebbel is megelégedtünk

volna, csak hazánk szabadsága állattatik vala helyre, de mivel megvették a mi jó indulatunkat s szabadságiban is inkább ellenkeznek mint sem azt helyre állatnák, senkitől nem íteltetünk meg kívánásába az vármegyéknek, kíváltképen, a ki józon elmével és tökéletes szívvel megvizsgálja, úgy maradhat meg ez a darab föld, sőt minden nemzet előtt rút híriünk neviünk lenne inkább érette, ha kibocsátanánk kezünkéből.

3. Tapasztaljuk azt is, hogy akármire mennének is a regnicolák kívánságiban, csak a végre cselekeszik, vehetnék mind kezekben, s azután avagy semmit nem praestálnának is nekik, avagy igen keveset, és olyformán siralmas volna jó lelkiismeretű keresztyén embernek nézni.

4. Az isten dicsőségére is ez szolgál, mert ha Carapha tanácsa szerint több-több catholicusokat creálván s promoveálván ő felsége, rövid időn azok által minden szabadságitól megfosztatnék Magyarország és az sok catholicusoknak számos voxá által az evangelicus statusnak köteleességétől felszabadítván haereditarium regnumává tétetnék nemcsak az ausztriai háznak Magyarország, és az evangelicus status minden lelki testi szabadságitól megfosztatnék.

5. S melyik vétkesebb, az mi kibocsátott levelünk ellen való kívánságunk-e (kinek ellene mi most is illetlent nem kívánunk), avagy az ő felsége manifestumába megígért szavai ellen való mostani magokviselése az ő felsége commissariusinak s magaviselése ő felségének az tractatusba?

3. Az méltóságos jó hírnév és böcsület, nem úgy birodalomnak terjesztésével, mint leginkább édes hazája oltalmával és szabadsága megtartásával szokott terjedni, az minthogy legdicséretesebb emlékezetben nem azok vannak, inkább ez világi historiákban, a kik nagy birodalmakat is megszabadítottak: azzal szerezhethet-e azért ő nagysága jó hírt nevet, ha hazája kára és kívánsága kívül valót cselekeszik, vagy ha azt együtt megoltalmazza és mind az isten tiszteletinek s mind nemzete szabadságának ez alkalmatossággal való helyreállítását, maga egy kevés ideig való birodalmáért el nem mulatja; méltó consideratio alatt lehet.

Replica ad 3. Az méltóságos hírnév is ebből fog kiszármazni, nemcsak megmentvén, kiszabadítván édes nemzetét, hazáját az iga alól, de továbbra is úgy igyekeztük oltalmunk alá venni, hogy ne teljék be rajta az palatinus uram régi mondása; minden nemzet előtt is az leszen dicséretes és emlékezetes, inkább is akarjuk, az isten előtt legyen az mi emlékezetünk, s neviünk dicséretes tekintetben és emlékezetben, mintsem ez világi historiás könyvekben, kiket tűz, víz, régiség meg szokott emésztetni, s igazságtalan és kedveskedő sok dolgokat szoktak beleírni. Lám eleget szolgált az én atyám, s Thurzó György az

austriai háznak, de mivel pápisták nem voltak, kellett volna, ha böcsületesben írtak volna Istvánfiba felőlök.

Ha hasznos legyen-e?

Ez az haszon három részekre terjedhet. Az országra, magára ő nagyságára és posteritására.

Ha hasznos legyen-e az országra nézve?

1. Megcsalhatatlan mondása az istennek: omne regnum in se ipsum divisum, desolabitur; ha azért az pusztulásban haszon nem lehet, így az megszakadozásban is, az kiből az pusztulás lenne.

Replica ad 1. Hasznos leszen mind országra, magunkra, maradékinkra.

1. Mert sem törvénnyel, szabadsággal nem szakadoz meg.

2. Nem is határozás, hanem csak egy kis különböztetéssel válik el az többtől.

3. Bírálja in iuribus mind egy leszen azelőtti mód szerint.

4. Utánunk maga hazájabeli fiaitúl s tagjaitól fog dirigáltatni és oltalmaztatni.

5. Nem terheltek azokkal az törvényteleniségekkel, s az tiszteknek keménységekkel, kivel eddig.

6. Egymás között is szép rendtartás és istenes lelki csendességek leszen vele.

7. Ez szegény hazánk végházi épülni fognak. Hatalmas császár vitézitől sem leszen bántódása, s az sok alájáró csavargók is nem hoznak utolsó veszedelmet ez szegény hazára, mert refrenáltatni fognak.

Magunkra s maradékinkra mi hasznok jöhetnének, studio hagyjuk el, nem akarván senkinek szemét vele szurkálni és ellenünk bevött rancorát, avagy azzal nevelni avagy fegyvert kezébe adni.

2. Az magyar nemzet, ha ítélte volna jónak lenni minuatlatni az ország részeit, nem caveálta volna királyának mindekelőtt való juramentumával, s ha mindeddig azulta soha jónak nem íteltethetett, mikor nagy volt is az ország, mint lehet jó az keveset is megszakasztani?

Replica ad 2. Megfeleltünk oda feljebb János király, Bocskai és szegény urunk példáiból. Ha most is úgy élhetne ez szegény haza minden szabadsággal, mint csak mi is értük s az atyántúl hallottuk, s az religiónak s evangelicusoknak ilyen hatalmas persecutiója nem volna, s amaz hatalmas nagy értékű evangelicus urak élnének, kiket csak mi is érünk, mi is másképen elmélkedhetnénk, de az mibe már ez haza állapotja vagy, bizonynyal azt látjuk javára, megmaradására lenni, mind az isten tisztességének s az evangelicus rendeknek előmenetekre.

3. Világos bizonyságok az meglőtt példák, mennyi vérontással, keresztyénségnek pogányságra vitelével obtineáltak ezelőtt efféle szakadásokat az két János király, Bocskai István és szegény fejedelem, mi jó jött az országra belőle, hanem avagy minden haszon nélkül való hamar redeálás, avagy török birodalmában örökösön való esés.

Replica ad 3. Mivel mi azt úristen dicsőségéért cselekeszszük, bizonynyal, hiszszük az úristen nem mi rajtunk fogná azt keresni, hanem a kik azt opprimáltatni akarták. János király, Bocskai István, szegény fejedelem példái is nem ellenkeznek mi ellenünk, kiben mivel az török neve is forog, mi itt hallgatni akarunk sok okokra nézve, nem akarván itt azt írny, a mit a penna felfogna, hanem azt akarnók csak hallgatásban halasztani, az mi ez hazának s nekünk is inkább megérthetna.

Ha hasznos-e magának ő nagyságának?

Kitetszik az feljül előszámlált punctumokból, hogyha mi sem istenes, sem dicséretes jó hírnévvel egyező, sem a közönséges haza javának előmeneteles nem lehet, az ő nagyságának is hasznos nem lehet, de azon kívül is in particulari ezeket considerálhatni.

Replica. Ha hasznos-e magonknak, megfeleltünk már oda feljebb, s arról többet nem is akarunk írni s replicálni azoknál.

Oly istenes és jó hírünk nevünknek terjedésére is leszen, kit soha az evangelicus status feledékenységbe nem bocsáthatna jó lelkiismerettel.

1. Maga is úgy kívánja ő nagysága ezelőtti punctumokban, hogy ezek az vármegyék minden szabadságokban, immunitásokban, szokásokban megmaradjanak, s különben sem lehetné. Avagy azért ezekben ő nagysága megtartaná őket, avagy nem. Ha megtartaná, mi hasznát venné ő nagysága, mert a nobilitaris praerogativa minden conditionalis szolgálatot excludál és böcsületnél egyébbel semmi szolgálattal, sem adóval, sem Erdélylyel együtt való insurrectióval nem fognának tartozni, ha pedig meg nem tartaná ő nagysága szabadságokban, mindjárt azok az conditiók ellen cselekedvén ő nagysága, az melylyel adták, mindennap kellene ő nagyságának attól tartani, hogy azzal az conditióval való cessió invalidáltatván, vagy más, a ki adta volt, visszavegye, vagy magok visszahajoljanak és oltalmat keressenek, s így nem állandó békesség, hanem naponként való félelem készítettnek az alkalmatosság szerént ő nagyságának nyughatatlan vigyázására való búsulására.

Replica ad 1. Igen bizony, mint édes nemzetünket szabadságokban, s többel is éltetnénk annál bizony, az mivel tartoznánk neki.

Mi is csak azt keressük, akarjuk helyére állatni s gyermekinket ilyen szabados országban helyheztetni, s bizonyságunk isten, sem adót, sem egyebet mi szabadságok sérelmével nem kívánunk, sem insurrectiót, egy szóval semmit.

Az conditiók ellen sem igyekeznünk véteni mi szántszándékkal; de valjon ő felségétől ezután nem az egész Magyarország szakadhatna-e el, oly igazságosan, mint az napfény, hogy világos, és nem tarthatott volna-e ő felsége eddig is azoktól, kívül ő kegyelme minket ijesztetni akar?

2. Ezekből az vármegyékből semmi egyéb jövedelem nincs ordinarié, hanem az dica, az harminczad, az dézmák. Az dica nincs egyébkor, csak mikor országgyűlése vagy, s az sem fejedelmi proventus, három s több esztendőben egyszer, s az is kevés. Az harminczad, és az pénzen megvevő dézmák jövedelmét az idő hordozza, de még eddig az csak annyira sem extendáltatott, hogy az végházak, tisztviselők fizetését megérheték volna vele. Az végházakat penig el nem hagyhatni elégséges vitézlő rend nélkül, sem az ország constitutiói, sem az szükséghez képest, és semmi vagy igen kevés superfluum maradhatna ezektől kiváltképen ez mostani pusztúlt állapotban.

Replica ad 2. Mert bizony mi is nem jövedelemért kapunk rajta, hanem nagyobbért.

De meglegsziünk mi azzal is, nem kívánunk többet.

Azért vannak hát az végházak oly épen rakottan, hogy ő felségének több jövedelme volt s gondviselés volt reájok másunnét is.

Csak az sok tisztek lopták el magoknak azt, az mit az közönséges szegény haza javára köllött volna költeni. Mi ez kevés idő alatt is többet adattunk az végházakbeli vitézlő rendnek, mintsem ezelőtt három esztendeig adtak, noha nem láttuk Magyarország ebbeli részének igen nagy jövedelmét.

3. Ellenséget szerzenének inkább, hogy sem oltalmat ezek az vármegyék ő nagyságának, mert még minden pacificatiókban úgy volt, az bécsiben penig sub nota infidelitatis, hogy ha az török ellen hadakozás leszen, ezek az vármegyék is az ország több részével insurgáljanak ellenek, a kit minthogy meg is kellene cselekedniek ő nagysága birodalma alatt levén is, ha mégis az török ellen hadakoznának, maga ítéltetnék ő nagysága az töröktől, hogy opponálja magát, és mivel hívei hadakoznának az török ellen, a több birodalmában is bántódását várhatná ő nagysága, melyet a török annuentiájából bir.

Replica ad 3. Megérjük mi is annyival, mint az szegény fejedlem s Bocskai István.

4. Meggondolható bizonyosb dolog, hogy valamit erdélyi haddal, mint maga subjectusival s annál inkább maga fegyvere

segétségével is az török obtineálnak ítélt, azt Erdélylyel együtt magáénak tartja; ratio pedig ellene nem használhat, hanem csak fegyver, az mint mutatja ezt a két János király idejében való példa, hogy noha bizonyos pactum volt az első János királylyal, hogy redeáljon az koronához akkor két felé oszlott ország, s azonképen az ifjú János király idejében az vármegyéknek redeálni kellett volna, s Sigmond fejedelem idejében is vele való confoederatio szerént, de hatalmasb levén az török, nem engedte meg akkor is, mikor inkább erejében volt az ország, annál inkább most alkalmatosság adatván Magyarországból való fejedelemtől arra, ki nagyobb részét bírná annak a földnek egyébképen is, soha nem engedné redeálni az országhoz, és így ő nagyságának minden szép urasági, kivel környül veheti az vármegyéket belsőbb birodalmának nagyobb oltalmára, mind az török directiója és erdélyi fejedelemség alá esnének, nem lehetvén abban securus, hányad ízig tartsa isten abban az fejedelemségben maradékit, de bizonyosb levén az, hogy azután oda kell az ő nagysága javainak is hallgatni, s oly posteritásának, az ki fejedelem nem lenne is. Consideratióban vagyon azért, ha kevés ideig valóért kell-e örököszt és jobbat elvesztetni, s maradékit is Erdélyországhoz szakasztani.

Replica ad 4. Könnyű ezt megorvosolni még most, ha akarják. Avagy eddig nem tartotta-e jussát a porta az vármegyékhez? igen bizony.

Vajha bizvást replicálhatnánk ez punctumra.

Ha János király idejében Erdély magára így gondot nem viselt volna, régen magával együtt Magyarországnak ez felső részét vagy pusztaságra juttatta volna, avagy erős helyei idegen kéznél volnának, s ez mai napig is Erdélynek ilyen állapotja volt paizsa Magyarországnak, maga sok expensáival gyakorta nem kicsin veszedelmek alól mentette meg is szomszédit.

Most is ha akarja s akarni is kezdi az török, bizony mostani alkalmatossággal többet vihetne ennél végben s fog is vinni.

Lám eleget istenkedénk, könyörgénk mind publicumért, privatumért s contemnálnának, kiváltképen palatinus uramék adtak erre is nekünk alkalmatosságot.

Annálinkább oltalmazhatnók azokból az vármegyéket, és nem lenne egyenetlenség köztük s nagyobb és jobb erősségére lenne az erdélyi fejedelemségnek is, ha együvé biratnék.

Isten ebben bíró, nem ember; isten igazgatja ezeket s úgy legyen, az mint az ő dicsősége, isteni rendelése kívánja.

Erre nem nézünk mi most, de a mennyire mi vaticinálhatunk ez elmúlt időkből, s ez jelenvalókból ítéletet tehetünk, hamarébb romlását, idegen kézre való jutását ígérhetjük ennek a darab földnek, mintsem

az erdélyi birodalomnak, sőt Erdélyre is az veszedelem erről jönne s jött volna, melyet csak mi időnkben is az sok alájáró tolvajok cselekedete bizonyít, kiknek ugyan megparancsolták, az erdélyi birodalmon menjen által, s jöjjön fel, akarván Erdélyre s mi reánk kenni azoknak cselekedeteket, sőt ugyan megtanították őket, ha elfogják a török vitézek, mit mondjanak és reánk adják az útát; kérde meg ő kegyelme Kőrössy uramat, mikor ő kegyelme kapikihánk vala az portán, mit mond volt Mehemed pasa Kassa felől ő kegyelmének, sőt magunknak is az szegény fejedelem, ha Landor-Fejérvárott meg nem holt volna, Boescai fejedelem indulatja előtt a kijött vezér, hol melyik várára s földre csatázik a török Erdélynek. Erdélyből törökhad sem jött e darab földre, de Erdélyre jött innét. Az török birtokába lelkiismeretibe az ember nem háborgattatik, szabadoson szolgálhatja istenét, a testibe ha sanyargattatik is, az istennek igaz ítéleti hozta bűnünkért reánk; azért oda volna-e jobb szakadni, ha úgy kellene lenni is, a kinek árnyékába megmaradhatna, avagy külön lévén magával együtt azt is elveszteni? Magunk füleinkkel hallánk mi nem régen Bornemisza János uramtól, tanácsból ment az ki, hogy a csavargók járják a kunságot s elpusztítsák, kivel annyira offendáltatott volt a török, bizony megmozdult volna érte.

Ez replicánk mellé olvassa meg ő kegyelme Jeremiásnak 27. caputját, kirül tovább való elmélkedést ő kegyelme jó lelkiismeretire hagytuk.

Hasznos legyene az ő nagysága posteritásának?

1. Bizonyos dolog, hogy egy fejedelem is nagyobb kincset nem hagyhat maradékinak, mint az ki békességes országot, birodalmat és sok jó akarókat hagy utánna, az kik gyökerei minden bátorságos megmaradásának; ha azért ő nagysága egy római császárt minden kiterjedett familiájával, és maga hazáját, nemzetét netalán bosszúállóul hagyja maradékinak, ki az mostani kételenség alatt lött cessióját vindicálja, és az közjóban való szolgálatot is maga állapotjának nagyobb tekintetiért elfedeztesse, considerálhatni minemő exitust várhasson azoktól az ő nagysága maradéka, akkor, a mikor abban módjok lehet, ha azt elébb bátorságos és azoknak is tetszhető békességgel nem complanálja ő nagysága.

Replica ad 1. Nem kell azt itt ez földön keresni. Az jó akarók is úgy nevelkednek.

Ha pápisták nem lennének, csak a mint várhatnának, mint eddig az experientia megmutatta és régi elrendelt kívánságoknak végben vitele, ha isten engedte volna. Magunk is mi bizony csak addig biztatjuk az ő felsége kegyelmével magunkat, s maradékinat, míg módja nem leszen benne, kire nézve inkább így legyen, mint sem úgy, az mint írja ő kegyelme.

Kérdhetné valaki: mi hasznát vette Frater György, Báthori Sigmond, hogy római császárnak familiájához való ragaszkodásért elszakada az töröktől? Exiliumba, arestum alatt Prágában hala meg egyik, másikat megölették.

Mi hasznát veszi most az saxoniai elector? de a mi nagyobb, a lengyel király min panaszolkodott a francziai király követének: hol lát, hol tapasztal most az emberekbe hálaadóságot, jó akaratot, ha kiki csak magára akar gondot viselni: úgy tetszik, ha mind testi, lelki békességet hagyhatnánk állandó igaz securitással utánnunk valóinknak, bizony még azt sem cselekednénk csak maradékinkra nézve, de mivel a lelki csak csupa kétséges és bizonytalan, melyben embernek minden boldogsága helyeztetett, metszünk a testinek hagyásával is.

2. Fejedelemségbe hagyván ő nagysága maradékát, avagy redeálni engedné az vármegyéket, avagy nem; ha megengedné az török ellen, exturbáltathatnék Erdélyből is; ha meg nem engedné, újobban ellensége lenne az magyarországi király, és az ország és mindkét felől újabb hatalmas ellensége lenne az magyarországi király és az ország és mind két felekezet újabb hatalmas ellensége lenne, mint János király idejében volt a fiának, és nem nyugodalmat s bátorságot, hanem örökös hadakozást hagyna ő nagysága mind posteritásának, mind nemzetének, kiválképpen pedig azon az földön, az hol az ő nagysága maga javai vannak, azoknak teljességesen való ruinára, minthogy az lenne sedes belli, azon levén az veszekedés.

Replica ad 2. Azon kívül is a ki nem pápista fejedelem, azt várhatja jövődöben; mindazáltal de futuris contingentibus non est determinata veritas, s deus providebit.

Talál isten mindenkor módot az ő híveinek oltalmazásában, és tiszteletinek mindenek ellen való gondviselésében.

3. Bizonyos dolog, hogy az erdélyi fejedelemségnek a magyarországi uraságok nagy erőssége és bátorsága és ezeknek ismég az erdélyi fejedelemség; ezeket pedig mind császárral való békességgel igazgathatni legbátorságosabban, egyikkel pedig össze kell veszni, a ki meg akarja a vármegyéket tartani az ő nagysága maradéki közül s felőbb, hogy előbb is ne praeoccupálják az ő nagysága maradékiban azt az igyekezetet, az mitől félnek, hogy ne segíthessen egyik az másiknak, a kire talám ez mostani békesség nem engedne alkalmatosságot egyébképen.

Replica ad 3. De bizony annál inkább exturbálnak belőle.

Mi hasznát vöttük mi ez 15 esztendő alatt az ő felségével való békességnak? keveset, avagy semmit sem, holott valamit feltalálhattak ellenünk s ártalmunkra valót, mindent megpróbáltak, kit titkon, kit nyilván, elsőben Praepostvári által, az után Székely Mózes elszökteté-

sével, az portára levelek beküldésével. 1636. az szerint, de isten nem engedte végben vinniek s köszönjük az istennek.

Istenre ő felségére is hagyjon ő kegyelme, nemcsak az emberi okosságon ragadozzon. Az mit az isten elrendelt, az mediumokat is ki fogja szolgáltatni.

De mindezek az consideratiók mégis csak arra valók, ha jobb-é vagy károsabb obtineálni az vármegyéket, ha fegyverrel meglehetne is, de lehessen-e úgyszint, avagy nem, még igen nagy consideratióban lehet ilyen ratiokért.

1. Az római császárnak nagy kiterjedett familiájára, és az magyar erőnél nagyobb hatalmára nézve, mely nem egyszeri, hanem sokszori megverést kíván, s nem az mi időnkig való hadakozást.

Replica. Bizony igen, jobb az egész Magyarországnak is, kiváltképen ennek a résznek, ha régi kívánságokat végbe ezáltal nem akarják vinni: hogy rókák lakják ez hazát, mintsem az mi valásunk virágozzék.

Ad 1. Az csak olyan isten előtt, mint egy, egy olyan, mint sok.

Isten ebben bíró, s annak kell végben menni, az mit ő szent felsége elrendelt.

Elég kiterjedett familiája, ereje, birodalma volt Pharaónak, mindazáltal Mózes inkább akart az isten népével szenvedni, mintsem Pharaó király leánya fiának hivattatni; erre több példákat is hozhatnánk elő, de studio elhagyjuk; vagyon most is az istennek anyyala, vize, lámpása, s egyéb eszköze, s valamikor akarja szolgáltathat ezekkel az ő híveinek most is.

2. Az egész országnak, a ki mellett és kivel hadakozni kellene, nemcsak abban való renitentiájára, de nagyobb részére ő nagyságával való ellenkezésére nézve.

3. Az maga feleinek elkedvetlenedett és nyomorodott, s ily rövid idő alatt is elfogyatkozott légtelenségére nézve.

Replica ad 2. et 3. Elég pénzt s hadat ad az galliai király s hatalmas császár is, s jó fizetés s liberalitás mind helyre hozza ezeket.

4. Az török segítség adhibeálásának az keresztyénség előtt, minden egyéb jó igyekezetet obscuráló és nagyobb idegenétést szerző állapotjára nézve.

Replica ad 4. Nem tartunk bizony attól. János királynak, István királynak, Báthori Sigmondnak s szegény fejedelemnek lám nem ártott.

5. Ugyan a töröknek, conscientiát graváló, nemzetünket fogyató, házainkat foglaló, rabló, pusztító, csak maga hasznát kereső és semmi egyéb reális segítséget soha nem tevő veszedelmes példaira nézve, ki nélkül lehetetlen, hogy a tovább való hadakozás is lehessen, mely ha kevés lesz, annak semmi

ereje, ha sok, magunk nagyobb félelme, hogy sem más ellenségitől.

Replica ad 5. Az 14 vármegyéből most sem vittek el 300 személyt, kiket meg is ígért az vezér.

Neki nem kivan hasznát, de nevezzon ő kegyelme egy keresztyén fejedelmet bárcsak, a ki maga hasznát is nem keresné, a mások szolgálatja mellett, senkit sem.

Kételenek leszünk mi most ezzel, de azt is azokra vethetjük, a kik arra alkalmatosságot szolgáltattak, nem is a sokaságnak számos voltában áll az hadverés, győzödelem; isten abban bíró.

6. Ennek is mindazáltal bizonytalan és csak az időnek és szerencsének szolgáló állhatatlanságára nézve, az mint már sokszor próbáltatott a szerencséhez való hajlandósága.

Replica ad 6. Nem szólunk ez ellen, de az adom ezt is állhatatossá teszi.

7. Az svecusok confoederatióinak, az gyermek, és mások hatalma alatt levő személyeknek változhatásának bizonytalan-ságára s az gallus religiójára nézve.

Replica ad 7. Ha ember meggondolná azt csak egy szülő épé-tésben is, ha éri-e hasznát, avagy nem, el nem kezdené, de jó reménység alatt eljár dolgába, megáldja isten.

Nem hal meg az ország s korona, s a sok személy s az gyermekek is emberkorra szoktak nevelkedni, ő felségének s familiájának is olyan köz a halál, mint másoknak. Gyermekek néha török császár, de ugyan gondot viselnek utána a nagy emberek.

8. Ezeknek a mások hasznáért az magok javát semmi alkalmatossággal el nem hagyó megpróbált hadakozásokra nézve.

Replica ad 8. Megfelelünk hitünknek, mi elhittük jónkra fordítaná isten s áldását is inkább várhatnók, s nemcsak testünkben, de lelkünkben is kárt vallanánk, ha különben cselekednénk, mert nem csak ő érettek, hanem leginkább hazánk, hitünk szabadságáért vagyon.

9. Távullétek miatt is a szükség idején mindenkor be nem teljesíthető igyekezetekre nézve, az mint eddig is lött; sokszor és nem egyszer kívántathatik avagy ugyan continue efféle állapotokban való segítség.

Replica ad 9. Be pénzzel s elég a nekünk, s a hol ők győzedelmeskednének, mi sem vallanánk ott kárt és hátramaradást,

Elég hadat ad az török pénzért s adományért s maga hasznáért; még az ő törvényben is szolgáltattott az isten az ő tiszteletinek az idegen nemzettel is.

10. Mindezek meglevén is, egyébképen is elfogyatkozott és örökös ellenség torkába levő országot azoknak az idegen nemzeteknek is sedes belli-nek csinálni, s azután való el nem szakasztásáért örökös hadat viselni velek együtt, kiknek más czéljok lehetetlenség avagy bizonyos veszedelem.

Replica ad 10. Az ellenség földére kell menni s ezt attól megtartalmazni, jó disciplinatus hadat kell tartani s annak megfizetni.

Végének kell lenni vagy egyképen vagy másképen, mert valamelyiknek el kell unni, s az sok keresztyén vérontás, s országok pusztulása reá viszi őket az egymás között való békességre s így is végeleszen, s nekünk is résziünk leszen benne; a mi nagyobb az isten dicsőségéért, ha mind hadakozni kellene is, üdvösségesebb, mint sem annak romlásával békességet szerzeni, sok ezer lelket elveszteni; jobb is az igaz hadakozás az csalárd színes békességnél s bizony ilyen is lenne ez.

11. Ha mind ezek ellen mégis bátorságos reménység lehetne is, de egy óra levén, az is bizonytalan, az embernek életének változása; a ki a nagy Sándor hatalmas birodalmát hamar sok részekre oszthatta; ki ígérhet ezek véghez vitelére bizonyos securitást magának, avagy hol az hasonló experienciával és authoritással bíró successor, vagy egy szível maga oltalmára fő nélkül is gondot viselhető respublica, kihez képest nem ok nélkül mondhatott s tartatott is meg, hogy: potior innumeris pax una triumphis; et melior est pax certa, quam sperata victoria.

Replica ad 11. Istenre hagytuk s nem is emberi erőn, s annak éltében rendeltetett az isteni hatalom s talál isten mindjártást mást, bizony inkább is akarunk az istennek dicsőségének szolgálatja mellett s azért való fáradozásnak idejében meghalni, mintsem annak keserves állapotjának nézésében csendesen nyugodni.

A kit az isten mire szokott választani és rendelni, elégséget is szokott annak végbe vitelére adni, melyre mind sz. írásbeli, s külső históriákbeli példákat eleget számlálhatnánk, olvassa meg ő kegyelme Psalm. 8. Ierem. cap. 9. v. 23. 24. Matth. 21. cap. 16. Chronic. 1. cap. 1. v. 25. usque ad 29. s ezek mellé a Salamon példáit is ne felejtse el ő kegyelme; nincsen az isten előtt semmi lehetetlen.

Az török előtt.

1. Segítségeknek kellelte korán való, késedelmes és kevés volta.

2. Azoknak is semmi haszon tételek.

3. Az regnicoláknak, kiket magokhoz édesíteni kellett volna oltalmokkal, rablások és exacerbáltatások.

4. Az országbelieknek, kiknek ebben consentiálni kellett volna, nem akarások, ilyen állapotokat szenvedvén töllek.

5. Az svecusok segítségében való megfogyatkozás, kihez való bizodalom ezt felvetette volna.

6. Az római császár szüntelen jövő és újuló hadainak ilyen téli üdőben való kételensége, hogy valamint az erdélyi, véletlenb veszedelem ne vonódnék.

7. Az keresztyén fejedelmeket is, hogy az törökkel ellenek való hadakozás békességre ne kényszerítse az othmán nemzet és Erdély ellen, kik most tractálnák az universális békességet.

Az svecusok előtt való mentség.

1. Az confoederatiókban, ha mi fogyatkozás volt volna, ki nem effectuáltatott volna annak elől számlálása.

2. Az magok segítségének késedelmes volta és az szükség idein abban való megfogyatkozás.

3. Annak várása és reménsége miatt maga hazája és nemzetének érettek való nagy pusztulása és tovább való hadakozáshoz elkedvetlenedett volta.

4. Az római császár hadainak gyakorta való ellenkezési, kártétele és kételenítése az békességre.

5. Az postáknak ritkasága, kik által csak bizonyos hírt is ritkán lehetett felőllek hallani, mely által való correspondentiákkal az hadakozások szoktak igazgattatni.

6. Hogy az ő benne való megfogyatkozás miatt is felesebb török hadakkal kellevén ő nagyságának magát segíteni, igen exacerbálta volt az keresztyénséget az szomszédságban, és tartott ő nagysága nagyobb akadálytól az lengyelek miatt is.

Ezekkel azért és többekkel is, noha azok előtt is elég excusatio találathatik, mindazáltal, mivel szokták mondani, hogy *sis amicus unius et inimicus nullius*. Nem tudhatván azt ember még kinek szolgáltatja az úristen az szerencsét, talán ugyan jobb volna azért, így is minden igyekezetet arra fordítani jó ajánlással, hogy noha az békességnek meg kellett lenni, de az szükségnek és alkalmatosságnak idein az keresztyénség egyességétől nem akarna ő nagysága elszakadni, s azon is kelene lenni, hogy láttatnának azok is az méltó excusatiókon contentusoknak lenni, és az jövőendő szükséghez képest illendő jó akaratjokban meg nem fogyatkoztatni ő nagyságát.

Kivül más írással: Privatus discursus circa statum civitatum considerationes et comitatum simul, in quibus pacificationes, res bellicae et libertates tractantur.

(Eredetije, mely Szalárdy írása, a vörösvári levéltárban.)

Jegyzet: A palatinus urammal való beszélgetések folytatása.

Mivel kellene mind török s svecusok előtt magunkat mentenünk, nincs kedvünk ahoz, hogy arról most elmélkedjünk egyáltalában.

(Eredetije a vörösvári, gr. Erdődy-féle levéltárban.)

XIX.

1645. j a n. 2.

Illustrissime ac celsissime princeps stb.

Fidelium et humiliorum servitiorum stb.

Kegyelmes uram. Noha kicsiny avvagy inkább semmi bizonyos materiám nem volt most az írásra, mindazonáltal, hogy eleget tehessek ez aránt is az Nagyságod kegyelmes parancsolatjának, tetszett mostani alkalmatossággal is Nagyságodnak némely dolgokról írnom, könyörögvén alázatosan, mint kegyelmes uramnak Nagyságodnak, Nagyságod előtt unalmat ne szerezsek magamnak, gyakorta való írással.

Az követ urak ő nagyságok és ő kegyelmek a 21. Decembris, úgy mint azóta, mióta beadták az regnicolák részéről való replicát és az Nagyságod részéről való punctumokat, azóta mondom, csak várakozásban vannak, reményvén mai palatinus uram ő nagysága oblatiója szerint is, hogy rövid nap vesznek ő felségétől resolutiót, addig semmi bizonyost az tractatusnak conclusiójáról nem írhatnak Nagyságodnak, akkor válik meg, miről és mint köllössik Nagyságodat ő nagyságoknak és ő kegyelmeknek informálniok.

Mi bizony szívünk szerint akarnánk és könyörgünk is az istennek, hogy istenes és állandó békesség felől való jó hírrel és válaszzsal mennél mehessünk hamarébb vissza Nagyságodhoz, nem is mulik semmi is az Nagyságod részéről való commissariusokon, bár csak most ne érte volna ez szomorú állapot Lónyai uramat ő nagyságát. Mindazonáltal, úgy hiszem, temperálván magát ő nagysága, úgy fogja ezt az istennek látogatását szenvedni, mint keresztyén ember, s előtte álló dolgot is, nagy serénységgel és szegény országunkhoz való tökéletes affectióval igyekezik continuálni. In reliquo stb. Tirnaviae 2. Ianuarii anno 1645.

Illustrissimae Celsitudinis Vestrae

fidelis humillimus et perpetuus servus

A. Klobusiczky.

Küldetím: Illustrissimo ac celsissimo principi domino domino Georgio Rákóczy stb.

(Eredetije a magy. kir. orsz. levéltárban.)

XX.

1645. jan. 2.

Illustrissime ac celsissime princeps stb.

Humilium servitiorum stb.

Az úristen Nagyságodnak ez jelen való új esztendőnek minden részeit stb.

Hogy Nagyságodat ez rövid írásunkkal itt való dolgok-ról tudósítsuk ez alkalmatossággal szükségesnek ítéltük. Ugy vagy on kegyelmes urunk, hogy eddig is kellett volna írunk Nagyságodnak, ki végre itt is tartottuk az Nagyságod egyik postaszolgáját, de mind eddig semmi bizonyos resolúciónk még nem lött az utólbani beadott írásinkra, kit Nagyságodnak már megküldtünk. Mostan azért az Lónyai uram keserves állapotjának alkalmatosságával alá menvén szolgálai, adtuk tudtára palatinus urunknak mind azt, hogy érkezett ember onnan Nagyságod birodalmából, de nem Nagyságodtól, sem Nagyságod hírével jött, hanem csak az szomorú hírt hozta, s mind azon alkalmatossággal találtuk vala meg palatinus uramat arról is, hogy Nagyságodnak írunk kelletvén, örömet értjük azt is, hogy ha mi resolúciójok volna ő felségétől, adnák tudtunkra, hogy mi is Nagyságodnak adhatnánk értésére, de mentvén azzal az dolgot palatinus uram, hogy mind az ő föl-sége távolban való léte, s mind az innepek és az maga beteges állapotja is, ki miatt nem írhatott ez napokban, cselekedték, úgy itéli eddig való haladékát annak az resolúciónak, s nem jühetett mind ez ideig is az utólbani beadott írásunkra vála-szok, kit minden órán várván, úgy itéli, hogy nem fog késni, hanem elérkezik rövid nap, és noha nem arra az írásra ugyan, mindazáltal jött válaszok ő felségétől, és most is nem tölti hiában az üdőt, hanem munkálkodik az punctumok dolgában, s azon is igyekezik, hogy míg az resolúto megérkezik, addig is ugyan mondjonak valamit nekünk, s oly punctumokban is igyekeznek most az dolgot venni, hogy valamiben lehet, de facilitáltassanak az punctumok, csak mi is alkalmazzuk úgy az dolgot, hogy ez rajtunk való veszedelmet s hazánk pusztulását tovább tovább ne terjedni, hanem oltani igyekezzünk. Eddig volt kegyelmes urunk az ő nagysága válasza izenetünkre, kit Nagyságodnak értésére adni igyekeztünk. Immár várunk kell az ő föl-sége válaszára, noha nehéz ugyan várákozásunk, mind az dologra is, mind az magunk állapotjára nézve is, de reményljük kegyelmes urunk, hogy azval sem fognak már késni, ki fogják adni, az kit mihent elyesszünk, ottan Nagyságodnak itt való szolgájátúl megírjuk. Ugy látjuk kegyelmes urunk,

hogy legnagyobb difficultást az vármegyék dolgában tésznek, sőt ugyan impossibilitásnak mondják azt, hogy nem annyi vármegyét, de csak egyet is adhasson ő fölsége corporale juramentum ellen; mindazáltal kegyelmes urunk ezeket az ő fölsége resolútiója fogja megmutatni, kiben ezután is, ha miben Nagyságodnak s édes hazánknek szolgálhatunk, hidje Nagyságod, semmit tehetségünk szerént el nem mulatunk, sietvén mi is, mind az dolognak mivoltára s mind az magunk állapotjára nézve mentül hamarább már az dolognak végét érünk.

Híreink, kegyelmes urunk úgy vagy, hogy elegek vannak, de minthogy minden nap változnak, ahoz képest Nagyságodnak bizonyost mi is nem írhatunk, halljuk ugyan, hogy Gallas Magdeburgba szorult be, mennyi magával, azt nem tudhatjuk, halljuk azt is, hogy oda fel eléggé huzzák, vonják, verik az emberek egymást, de mint és kinek succedál az is, isten tudja. Gece bizonyos, hogy valamennyi magával Morvába ment, de eddig az is mennyire ment, nem tudjuk. Pucham uram itt maradt nagyobb részével az hadnak Tapolcsánban, és ott az környül való falukban vannak. Az magyar hadak, kik Bottyáni urammal voltak, igaz, hogy magával együtt átal mentek az Dunán, de ismég Veselényi s Barkóczi uramék, s többen is efféle kapitány emberek eléggé fogadják újobban az hadakat, az kinek hol szerit tehetik, beszéllek azt is, hogy ő fölsége nem késnék alájűni Bécsben, megszűnván már ott az pestis, de ezt sem írhatjuk bizonyosan, csak az mint tölök halljuk. De mindezeket kegyelmes urunk, úgy hiszszük, Nagyságod is érti, hanem Nagyságodat mégis mint kegyelmes urunkat kérjük az regnicolákkal együtt, ez előtt való írásunkra való resolútióját késedelem nélkül elküldeni ne difficultálja, hogy elvévén azt is, s azonban az ő fölsége resolútióját is érkezvén, alkalmaztathassuk, annyival hasznosban dolgunkat, az Nagyságod és hazánk szolgálatjára. Eandem Celsitudinem Vestram diu feliciterque valere desideramus.

Datum Tirnaviae die secunda Januarii anno millesimo sexcentesimo quadragésimo quinto.

Illustrissimae Celsitudinis Vestrae humilimi servitores

Sigismondus (*sic!*) Lónyaim. p.

Bernhardus Nyári m. p.

Georgius Chernel m. p.

Stephanus Kőrössi m. p.

Andreas Zákány m. p.

Nicolaus Soporni m. p.

(Eredetije a magy. kir. orsz. levéltárból.)

Oldalírás Rákóczy kezével: Mi az ő kegyelmek levelét 15. praesentis vevén el, mind eddig is azért halasztottuk vala válaszadásunkat, vehettük volna újabb levelét Kegyelmeteknek, s derekasabb válaszát is érthettük volna ő felségének, mind azok az regnicolák kívánságira most is az miatt továbbra kell bővebb feleletünket s válaszadásunkat halasztanunk, elvévén, mi sem késleltetjük, s úgy tetszik, majd ugyan igen léssen az ő felsége válasza, s Kegyelmetek is megérthetik; az írásunk ellen eleget is törődnek ezekben, kiválképpen ellenkeznek benne Fejér Gáspár által Kegyelmeteknek elküldött leveleinkben írt instruálással s punctokkal az regnicolákkal együtt.

Palatinus uram szavait, discursusát nem disputáljuk, esmervén jól őket, tudván azt is jól, ha ő kegyelme mi hozzánk eleitől régen idegenséggel nem lett volna s religióinkhoz gyűlölséggel: az mostani állapotok is meg nem történtek volna.

Legalól Rákóczy kezével: Istennek hála mi még csendességben türrhető egészségben vagyunk, itt levén most nálunk az francziai király, királyné s parlament követe is. Az hadak fogadásában mint mehetünk elő, Kegyelmeteknek megízenjük. Pater. *(a többi nincs meg).*

XXI.

1645. j. a. n. 3.

Alázatos szolgálatomat ajánlom Nagyságodnak *stb.*

Két levelet írtam már kegyelmes uram Nagyságodnak az én igen szomorú és véletlen állapotom felől is, kinek noha egyikre is még nincsen Nagyságodtól semmi válaszem, de minthogy táplált vala valami reménység, hogy talám az úristen még életre fordította szegény atyámfiaát, könnyebb volt még is szenvednem és halasztanom ez újabb könyörgésemet Nagyságodhoz, de mivel immár magam szolgája érkezők, az ki bizonyosan hozá szegénynek ez világból való kimúlását, nagy kénytelenségem és keserves állapotom kényszeréte, hogy Nagyságodot ez harmadik könyörgésemmel is megtaláljam.

Én kegyelmes uram, az én hazám szolgálatjától még nem vonogattam magamat, valameddig és valamikor az úristen arra üdött és elégséget adott, kinek ha nem sok is, talám volt valami láttatja ezelőtt is, de annál inkább az Nagyságod kijövetelítől fogva is nem tudom hogy csak egy holnapot is mulattam volna házamnál hivalkodva vagy az Nagyságod szolgálatjától, vagy arra való készületemtől, úgy annyira, hogy három böcsületes halottimnak is temetését mind kötelességem s mind penig talám az emberek itéleti kívül az Nagyságod szolgálatjáért és parancsolatjáért el kellett vala ezelőtt is mulatnom, melyekben való szolgálatomat nem panaszlom kegyelmes uram, hanem azt aka-

rom inkább alázatosan declarálnom Nagyságodnak, hogy ez mostani könyörgésemre is nem az Nagyságod szolgálatjától való idegenségem, hanem az nagy kénytelenség viszen, holott kegyelmesen megítélheti Nagyságod, hogy immár ez harmadik és legnagyobb látogatásával szomorítván meg az úristen, nekem is legnagyobb köteleességemben jár, annak böcsületes temetésére való gondviselésem is az többivel együtt és ilyen gyámoltalanul távul létemben nem hagyhatom, nem tudván mit hozzon ezután való üdő is, és félvén, hogy csak ennyi alkalmatosságom is ne lehessen azoknak tisztességesen való véghezvitelére, mint mostan volna, és hiszem kegyelmes uram, nem lehetek én is oly vad természetű, hogy az enyimeknek gyámoltalanságokon nekem is könyörölnöm ne kelljen. Más az, kegyelmes uram, hogy énnékem minden gondviselőm csak az volt házaimmal, és minden cselédimnek, s hajadon leányomnak gondviselője, s nem reménylén, hogy az úristen most ezzel szomorítson, nem is tölttem volt semmi más dispositiót közöttök, és mindenem csak veszendőben és kordéban vagyon, minden cselédim gyermekim csak úgy, mint az kiknek előttök járójok és gondviselőjük elesik, számtalan sok fogyatkozással, és az tudatlanság miatt magokra való nagy gondviseletlenséggel ilyen halálos és háború állapotok között. Kikre nézve kényszeréttetem újban alázatosan könyörögnem Nagyságodnak, ne legyen ellene, hanem méltóztassék inkább kegyelmesen annuálni ebbeli könyörgésemnek, mehessek alá innen késedelem nélkül: Tekintse istent Nagyságod, az ki Nagyságodot is könyörületességre indítja birodalma alatt valókhöz, az én kicsiny alázatos szolgálatomat is, hogyha mire mikor elégséges leszek, szolgálhassak ezután is jó szívvel Nagyságodnak, megismervén, hogy Nagyságodnak is vagyon tekinteti az én múlhatatlan szükségemre, és az fejedelmi természetnek szokott kegyelmessége szerint én rajtam is több alázatos szolgálai között ilyen nagy dolgomban szokott kegyelmességét megmutatta.

Jól tudom kegyelmes uram, az akadékokot ebben, hogy Nagyságod azt kívánná, hogy az én jelenlétemben is lenne vége az elindított tractának, bizony én is oly igyekezettel jöttem vala fel, hátra tévén sok és nagy akadályimat, hogy mind édes hazánknak, mind Nagyságodnak jó kedvvel szolgálhassak; azt is cselekedtem, de ha isten akadályt vetett ebben is előmben, arról nem tehetek; mindazonáltal én úgy tudom kegyelmes uram, hogy már ennek az dolognak derekán által mentünk, mind az Nagyságod propositióit fundamentomosan beadván, s mind az regnicolákét, és ezekre való propositiókat, feleleteket, újban ismét resolválván, úgy, hogy, úgy tetszik, nem bánhatja Nagyságod mind maga méltóságára s mind az igazságra

nézve, akár hol fogják hordozni is ez ideig való Nagyságod tractáinak actáit; immár penig kegyelmes uram, az ratiókon mind általmentünk, az kikkel egy felől is másfelől is valamit kellett volna állatnunk, hanem immár csak az akaraton áll mindkét felől az dolog, mit akarjon mind ő felsége s mind Nagyságod, cedálni egyik az másiknak, az immár nem az mi ratióinkon és elméinken, hanem az ő felségén és Nagyságod akaratján áll, és kimondathatja azt Nagyságod is ezekkel az itt levő böcsületes több commissariusival én nálam nélkül is, és ha el kell múlni az békeségnek, annál inkább nem leszen sok főtörések az utolsó resolúciónak kimondásánál, minthogy az mint értem, onnan sem akarnak immár disputálni, hanem avagy cathgorica resolútiót adunk, avagy ha Nagyságod contentus leszen az resolútiókon, az punctumóknak csinálásához kezdenek azok szerint; és ha úgy lenne is, mi ugyan nem művelhetnénk itt abban is semmi finalis conceptust Nagyságod látása nélkül, és úgy tetszik, hogy Nagyságodhoz közelb lévén, ebben is többet szolgálhatnék, kit felküldvén Nagyságod ide, követi- nek könnyű leszen osztán expediálni az mint Nagyságtok megalkhatik. Így vala szegény fejedelem idejében is, hogy szegény Mikó Ferenczet én Pozsonyban hagyván Lőcsére jöttem vala alá szegény fejedelemhez Kéri János urammal, és ott írtam meg az diplomát, úgy az mint utolban az szegény fejedelem előtt egyeztünk meg rajta és úgy hoztam vala fel azután az permutatióra, s nekem úgy tetszik kegyelmes uram, hogy ha most is itt jó karban lennének az dolgok és az követ uraim közül egyikkel alámehetnék Nagyságodhoz, az felhozhatná azután az diplomát, és Nagyságod sem fogatkoznék meg így is dolgaiban, én is az én dolgaimhoz láthatnék, annál inkább penig kegyelmes uram, ha Nagyságtoknak úgy fogna tetszeni, hogy mégis tovább kellene várakozni az derekas conclusióval, vagy penig egyéb képen is még az tractát Nagyságod nem akarná abrumpálni, ugysis csak ez itt való várakozásra megéri Nagyságod itt levő több böcsületes követivel is, én talám ugy is hasznosabban szolgálhatok közelben Nagyságodhoz, hogysen itt haszontalan töltsen az üdőt.

Mindezekre nézve kegyelmes uram, én Nagyságodért és az közönséges jóért, nem felettébb szükségesnek ítélem immár az én itt való létemet, magamra nézve penig nagy kénytelenségem és szívem fájdalma nélkül lehetetlennek ismerem ide való mulatásomat, mindazonáltal énnékem ugyancsak az Nagyságod kegyelmességétől kell várnom, elhívén, hogy megszánja Nagyságod az én moston szomorú sorsomat, és keserves búsulásimat, ki felől ezen Nagyságodhoz bocsátott szolgálóm által hamar való és kegyelmes választ is várok Nagyságodtól mind azzal együtt,

hogy ha az mint bizonynyal reméllem is Nagyságod kegyelmes tetszése accedál visszaindulásomra, méltóztassék arról is kegyelmesen tudósítani, meddig kellessék mind késérőköti kívánnom, az hol osztán az Nagyságodhoz való menetelemig bátorságos utam lehessen. Tartsa az úristen *stb.* Tyrnaviae 3. Jan. 1645.

Nagyságodnak

alázatos híve és szolgálja
Lonyai Sigmond m. p.

Oldalvást Rákóczy kezével: Mindarról is választ töltünk ő kegyelmének; úgy vagon az magunk becsülete privatum is kívánja az ő kegyelme ott fenn lételet, mindazáltal ha csak az volna, kibem fáradni kell ő kegyelmének, cselekednénk kívánsága szerint ő kegyelmének, a mint illik, meg is. de mivel isten tisztességében s hazája szabadságában járó dolog, maga jó ítéletre támasztjuk ő kegyelmének.

(Hivatalos másolat a gr. Erdődy-féle vörösvári levéltárban.)

XXII.

1645. j a n . 6.

Az ónodi országgyűlés irata nagyszombati követeihez.

Spectabiles magnifici generosi prudentes item ac circumspecti domini fratres amici et synceri patriotae nobis charissimi atque observandissimi.

Servitoriorum nostrorum paratissimam commendationem. Ez új esztendőnek minden részeit, hogy az jó isten Kegyelmeteknek fejenkint egészségessé, békeségessé és szerencsössé tegye több következőkkel, szívből kívánjuk. Nagyszombatból 7-ma praeteriti mensis Decembris nekünk írott böcsületes levelét, együtt az akkoráig lött tractának sub literis A), B), C), D) és F) az mi kegyelmes urunk fejedelmünk ő nagysága bennünket convocálván, új esztendő napján praesentálni méltóztaték, melyeket diligentissime megolvassván, Kegyelmetektől nemcsak kedvesen, de sőt háladóképen is agnoscáljuk, hogy sem teste törődését, elméje fáradozását felvenni nem szánván utolsó veszedelemben forgó szerelmes hazájának exuláló békeséget reducálni, és mind az sűrű pestis, s mind az kivont fegyver miatt megritkult édes nemzetének maroknyi vére kiontását megszüntetni böcsületes személyeknek nagy indignításával is nem gondolván, allaborálni nem desistál: és legelsőbbben is fájdalmason érezhetnők ugyan, hogy noha mind császár és koronás király urunk ő felsége, mint palatinus urunk ő nagysága

internuncijs atyánkfia által expediált leveleinkből Kegyelmeteket communi omnium nostrorum magnatum et nobilium ac etiam liberarum civitatum in his 14 comitatibus existentium nomine expediált legatusoknak tudhatták lenni s még is az ő felsége részéről való commissarius urak valamely credentiárul moveált questiónak üdö mulatásával igyekeztek dilatálni édes hazánk lángoló tüze megoltását, mely iránt tehetünk ugyan iudiciumot némely doctorunk incuriájárul, ki az nyavalyát, ha szintén megorvosolhatná is, tovább szenvedni invalescálni. De minthogy már ezen Kegyelmetek megegyezvén, elébb lépett, bő írásunkkal mi nem akarunk Kegyelmeteknek molestusok lenni. Minthogy pedig az gramaticalis literák alatt küldött levelek is, az egy mi postulatumnakon kívül nagyobb részből csak kárpálások objurgálások invectivák, és nem tudhatni, micsoda nagy diffidentiára, exacerbálásra, scissiókra, animusok abalienálására való irritamentumok és fomentumok, melyeknek refutálására úgy látjuk, hogy az minden igaz ígyet segítő szent isten Kegyelmeteknek elméjét és helyesen oly inexcitabilis ratiókkal és erős argumentumokkal reá segéttette, hogy az ki az világosságot contumaciter setéségnek nem akarja állatni, contentus lehet vele. Mi is haszontalannak esmérven azoknak reassumálását, verificálását, és kiváltképen már kezünkhez érkező az Kegyelmetek (21. Decembris) ő felsége commissariusinak porrigált responsiója is, mely az akkoráig lött disceptatióknak mind besummálása, azoknak is reiterálásával Kegyelmeteket terhelni nem akarjuk.

Hanem azon utolbani kezünkhez jutott Kegyelmetek responsumának praemissáiból látván, hogy Kegyelmetek az mi kegyelmes urunk fejedelmünk ő nagysága méltóságát nekünk principalisnak existimatiótkot és magok authoritását mostan is az commissarius urak írásiban kiadott idegen insinulatióktól oly helyes és istenes mentségekkel explicálja, melyeket, ha szintén világ szeme eleiben terjesztődnek is, nem látjuk egyéb az magok causáját minden méltó ratio nélkül defendálóknál, ki invertálhatná avagy tagadhatná, Kegyelmeteknek ez kötelessége szerint való munkáját is megszolgálni igyekezzük.

Az mi postulatumnakra való commissarius urak responsumát punctatim assummálván, azokra is mely virtuose replicált, értjük, s nem kicsin szívünk fájdalommal törődünk is, hogy az commissarius urak ő nagyságok az előbbeni disputálástul, avagy inkább altercálástul nem recedálhatván, afféle irritamentumokkal szerelmes hazánknak lángozó tűzét csak segítik, és Kegyelmeteket is fárasztják inkább, mintsem az ő folsége assecuratiójában nyújtott reménységünknek gyümölcsösen megfelelnének,

kit mi úgy hiszszük, hogy csak magok szokásából az édes nemzetünkhez való könyörületlenségekből cselekesznek s nem az ő fölsége intentiójából; mert ugyan is mi szükség lött volna ő felségének internuntius atyánkfia által küldött supplicatiótkot, mely specificé circa punctum religionis versabatur, admittálni s arra oly assecuratiót adni, hogy postulata audire, id que quod e re bonique regni et nostri permansione foret proficuum ulterius, statuere dignabitur; ha az religio dolgában járó gravaminák sopiálásához kedve és akarátja ő felségének nem lött volna, mely tulajdon csak azonról jött articulusoknak declaratiójával, és juxta geminum sensum explicálásával lehet meg. Minthogy pedig az mi kegyelmes urunkkal fejedelmünkkel egyező tetszésből Kegyelmeteket nem különben, mintha mi magunk is fejenkint jelen volnánk, az tractatusra oly plenipotentiaival és instructióval expediáltuk, melyben ekkoráig az mint ex actis tapasztalhatóképen látjuk, maga böcsületes jó hírét nevét előttük viselvén, noha fideliter és igen indefesso studio procedált is, mindazonáltal kérjük tovább is, és istennek tartó lölkére üdvösségére kinszerítjük Kegyelmeteket, hogy praecipue az religio és ehöz tartozandó dolgokban, az mint-hogy egyéb communis libertásokat concernálóknban is instructiójokhoz accomodálja magát és azokban az bécsi pacificatióval 17. conditiókkal és ab anno 1608. lött constitutiókkal conformis declaratiókra extensiókra pro ipsorum prudentia accedálhat ugyan és mint eddiglén effectuatiójokot is urgeálhat. De azokkal ellenkezőket, vagy azoknak involválására való decisiókat maturo iudicio praecaveáljon Kegyelmetek; az melyre tartozik amaz instructiójának is, melyre missilisében emlékezik meghatározása, az templomok restutiójának postulatumban pedig, jesuiták ejectiójának, extraneus mileseductiójának és officiolátusok conferálásának urgeálásában is accomodálván magát kegyelmes urunk constitutio szerint való intimatiójához.

Holott pedig ezen responsiójára is kedvetlen resolutioja lenne ő fölségének (melyet, bizakodván az ő fölsége szokott atyai kegyelmességében, és minden országos diaetákban concludált articulusoknak observálására s effectuálására való assecuratióban meg sem reméljük) az onnan való eljövételében accomodálja magát az mi kegyelmes urunk intimatiójához, minket is informálván ez alatt minemű karban marad az ultimaria resolutio. Emlékeztetvén azonban identidem palatinus uramat ő nagyságát édes nemzetünkhez és Magyarországhoz mint szerelmes hazájához való kötelességére. Mely Kegyelmeteknek nagy fáradságos ugyan, de posteritásunknál is Kegyelmeteknek böcsületes jó híre nevének örökké való dicsíretes megmaradásával, igaz religiójokhoz való szeretetéből, és édes

hazájához nemzetéhez való kötölességéből felvött dícsíretes munkáját mi is Kegyelmeteknek fejenként nemcsak megszolgálni, de meghálálni is igyekezzük. Servet deus spectabiles magnificas, generosas, prudentes ac circumspectas dominationes Vestras diutissime salvas et incolumes. Datum in confinio Onodiensi ex consultatione nostra die sexta Ianuarii anno domini 1645.

Spectabilibus magnificis generosis prudentibus et circumspectis Dominationibus Vestris

amici fratres et servitores
paratissimi.

Universorum d. magnatum et nobilium
nec non sex liberarum civitatum in quatuordecim comitatibus inque partibus regni Hungariae superioris existentibus nuncii.

Czim. Spectabilibus, magnificis, generosis prudentibus item ac circumspectis dominis N. N. statuum et ordinum baronum magnatum et nobilium nec non sex liberarum civitatum partium regni Hungariae superioris ad modernum pacis tractatum Tirnaviensem ablegatis nunciis etc. Dominis amicis et fratribus nobis confidentissimis observandissimisque.

(Hivatalos másolat a gróf Erdődy vörösvári-féle levéltárban.)

XXIII.

1645. jan. 8—15.

A nádorral folytatott külön alkudozások.

Puncta, quibus satisfactionem et contentationem princeps postulat et per eiusdem ablegatos exhibita sunt dnis commissariis suae mtis probe iidem dni commissarii intellexerunt, sed non sine ingenti admiratione.

Et primo quidem termini ipsi (satisfactio et contentatio) ex vi sua videntur supponere, aut meritum aliquod aut acceptam iniuriam, quorum neutrum ex parte dni principis intervenisse agnoscere possunt, aut volunt dni commissarii suae mtis non meritum, nihil enim quod communi bono proficiat constat, factum a principe, nisi forte haec facies afflictæ huius patriæ quam causavit dnus princeps, sit eiusmodi quod præmium et contentationem mereatur. Non iniuria, quis enim vel quando ditiones Transylvanicas hostiliter invasit. Quis damnum aliquod volente et consentiente caesare principi intulit? Quod merito resarciri debeat? Quo ergo iure satisfactio et contentatio

postulatur? Sane sua m̃tas multo aequiore titulo, tam ex sua, quam fidelium suorum parte urgere posset hanc satisfactionem et contentationem, prout defacto etiam urget propter inestimabilia damna regnique totius vastitatem cum ingenti oppressione et damnificatione fidelium suae m̃tis ac miserae plebis.

Deinde sat sciunt idem dñi commissarii principem bene meminisse, qualesnam literas statim in principio sui egressus ex Transylvania et irruptionis in hoc regnum ad omnes status et ordines publicaverit. Nimirum quibus palam ac diserte potestatus est, se his armis aliud nihil intendere aut spectare, quam publicam regni salutem, libertatum patriarum laeseque religionis in integrum restitutionem.

Non contentus illa publica protestatione, quo maiorem fidem faceret, addidit etiam privatas, tum ad suam m̃tem regiam, tum ad dñum palatinum, quibus clare explicabat eam solam et nullam aliam esse suam mentem in hoc motu concitando, nisi quam in suo manifesto evulgasset. In cuius rei maiorem confirmationem bona fide adiecit, modo publica regni grauamina ac difficultates componantur, ea quidem, quae ipsum priuatim concernere videbuntur, unius horae spatio facile complanari posse.

Denique propositiones ac postulata, quae per suos commissarios exhiberi curavit in Saáros (ubi moderni tractatus iacta fuere initia) nec oblivisci eorum princeps potuit, cum extent authentice conscripta, palam loquuntur, ipsum non privatae utilitatis, sed publici boni causa sumpsisse. Id quod aliis quoque literis ultro citroque datis semper et ubique contestatus est, ut merito prodigii loco haberi debeat tam subita mutatio et animus a priori illo coelo toto diversus et aberrans. Certe enim in brevi illo scripto, quod de sua satisfactione et contentatione confecit dñus princeps, tot et tanta sunt non gravia solum, sed et impossibilia, ut prudentum omnium iudicio aliud expectari illinc non possit, quam suprema totius regni ruina iuriumque omnium ac libertatum patriarum ultima convulsio, tum respectu coronae, tum respectu fidelium suae m̃tis, quod ex fine horum postulorum evidenter deprehendere cuivis licebit.

Ad primum punctum. Verum quidem est, quod etiam suis hisce postulatis praefigit dñus princeps, quasi vernantem quandam hederam, religionis legumque patriarum restitutionem in pristinum suum statum. Sed hoc ipsum non caret sua difficultate, neque satis a dñis commissariis suae m̃tis intelligitur, quatenus desiderat, ut negotium religionis in eum statum reponatur, in quo fuit anno 1608.

Cum enim ecclesiae catholicae ubivis terrarum proprium sit, non solum non opprimi persecutionibus, sed magnis insuper incrementis adolescere, suosque terminos latius proferre mirum non est hoc ipsum in Ungaria usu venisse. Ubi tametsi ab anno 1608 non semel nec levibus domesticarum seditionum exercita fuerit tempestatibus, negare tamen non possumus, imo tanquam indubitatum divini amoris iam nos argumentum grati agnoscimus, religionem catholicam magnos omnino progressus in hoc regno per istos annos fecisse. Quis enim non sciat, quod multi ex illis comitum procerumque familiis totaque adeo nobilitate ad avitam religionem accesserint, ex quibus alii sacris ordinibus initiati, alii vero etiam religiosam vitam calcato mundo, vetustoque generosissimi sanguinis stemmate neglecto amplexi sunt, ut taceamus tot alia hominum millia, quae ex vulgo communique plebeorum ordine sponte et ultro ad sinum romanae ecclesiae incredibili cum animi sui voluptate, convolarunt, hosne omnes ad amplectendos labores, quos divina luce illustrati magno animo damnarunt, iterum cogemus. Quid de templis dicemus, quorum alia suis prope sepulta rudibus ad antiquum splendorem, catholicorum opera revocata sunt, alia ex ipsis fundamentis cum ingenti sumptu ac labore de novo suscitata, neque enim existimamus quemquam adeo corrupto iudicio inventum iri, qui censeat patronos templorum per reditum ad avitam fidem suum ius usumque, quod prius habebant ad eadem, amisisse.

His sic se habentibus, quid dnus princeps velit, cum postulat causam religionis in eum statum restitui, in quo fuit anno 1608, non possumus satis percipere.

Nam si cupiat, ut ea, quae circa liberum religionis exercitium statuta sunt, et a suis mtibus concessa sunt, atque in articulos regni expresse relata observentur; sciat d. princeps neminem catholicorum hactenus ea impugnasse vel defacto impugnare. Atque ita non erat operae pretium in iis tuendis tantopere laborare, multominus requirebatur, ut ad eadem complananda turcicis armis sua d. princeps coniungeret, atque ita patriam satis alioquin attritam barbarorum viribus ad extremam pene ruinam impelleret. Nam si in iis aliqua visa sunt, paulo obscuriora dni catholici ea ob bonum pacis publicae et ante non semel desiderarunt, explicare, et nuper eadem satis sufficienter per dnos commissarios suae mtis declarata fuere. Iam vero si d. princeps per illa verba postulat, ut templa sive quae ex parietinis, sive quae ex fundamentis de novo excitata sunt, aut etiam legitime a patronis catholicis continuato usu sibi applicata restituantur cum hoc et legibus regni et praerogativis nobilitaribus manifeste repugnet. Si autem

solum velit, ut quae concessa sunt et constitutionibus regni expresse inserta, maneat in suo vigore prout a. 1608, nihil necesse esse, ut diutius se d. princeps fatiget. Nos tanquam eiusdem corporis membra et eiusdem patriae cives ac filii, facile inter nos conveniemus, et si forte aliquis scrupulus etiam nunc haereret, cuius nec plene possent defacto omnia componi, quod tamen minime putamus fore, alio tamen tempore et occasione, auditis utriusque partis rationibus atque examinatis, tandem conveniemus.

Iam quoad alterum punctum, mirari satis non possunt dñi commissarii caesarei, quomodo vel in animum dño principi tanta desideria venire potuerint, ut omnem superiorem Hungariam sive 14 comitatus cum plena iurisdictione et directione, non solum sibi sed et filiis, quos in principatu successores habiturus etiam tradi postulet, atque ita a sacra corona eosdem avellere intendat. Cogitare et maturo iudicio apud se d. princeps expendere debuerat, quanta vi ac potentia iam a ducentis prope annis Turca Hungariam expugnarit, quantumque hostilis pariter ac christiani sanguinis profusum sit, ut eum sibi faceret vectigalem. Quod ergo praepotens ac barbarus hostis cum omni sua potentia necdum potuit, deo christianos tutante, omnino efficere hoc eiusdem patriae filius, et si dies placet, eiusdem libertatum, iurium assertor perficere laborat, et opulentissimam illam regionem, totiusque Ungariae partem nobilissimam portae Otthomanicae ultro tributariam conatur reddere; hoc certe admiratione dignissimum, atque ita, ut merito dubitare possimus, an haec in hominem christiani nominis et sanguinis cadere possint. Nam quod huiusmodi cogitatio animum subire possit illius, qui se non solum patriae filium, sed praeterea defensorem, ac tum laesae religionis, tum libertatum violatarum vindicem habere velit, plane indignum videtur. Quis enim non videat avulsa nobilissima illa parte a reliquo corpore regni, totumque regnum in interitum extremamque ruinam necessario praecipitandum; imo ne nomen quidem regni amplius illud habiturum vicinis quidem principibus occasio certe dabitur praesentissima, ut quisque quod possit libere rapiat, et velut ad funebre spoliū supremasque exuvias emortui cadaveris inter se partiendas singuli convolent.

Nos quidem neminem reperiri posse putamus, qui ad tantam rei indignitatem non perhorrescat, et si vel gutta sanguinis adsit in pectore christiano, non effervescat in vindictam. Certe non vendebantur istae merces, quando primum belli praesentis officina reclusa fuit, longeque diversus ab isto videbatur oenopola, qui hederam libertatis tam corporalis, quam spiritualis cooperat exponere; quare quam bene primis ultima,

et verbis facta respondeant: Talpa coecior sit, necem qui non clare videat.

Verum ut eiusdem postulati durities magis etiam appareat, nemo prudenter dubitare potest, quin optime princeps noverit, tam arctam obligationem regibus Ungariae incumbere de non abalienandis peculio ad sacram regni coronam pertinente, ut inter omnia pene iuramenta, nullum sit isto sacrosanctius. Quid ergo in mentem ipsi venire debuit, ut qui aliis in rebus subinde etiam minoribus tam severe exigit constitutionum regni observantiam, in hac tamen materia, quae privatum lucrum concernit, cupiat suam mentem tam esse laxam, ut posthabita corporalis iurisiurandi religione, suo postulato possit annuere quanquam etiam dato, quod possit sua mentes in hac re aliquid facere, nihilominus tamen ut hoc ipsum cum tanto despectu totius christianitatis, ac inprimis cum nota incredibili augustissimae suae domus faciat, petere videtur ab omni aequitate alienum. Nempe regnum, quod iam a centum et pluribus annis eadem augusta domus contra omnes hostes armis et opibus propugnavit, illud modo Ferdinandus tertius absque omni sanguine et ab hoste tali et contra corporale suum iuramentum sinet sibi eripi et abalienari non qualitercunque, sed ut excusso imperio legitimi sui regis ferreum Turcarum iugum induat, aeternum mancipium futurum, sane hoc postulare eiusmodi est, ut vel sola eius propositio cordatis omnibus stomachum merito movere debeat, nec ullo modo toleranda sit.

Neque exemplum, quod ad leniendam huius postulati acerbitem adducitur, quandoquidem patrocinator, concessi quidem erant Bethlemio usque ad vitam septem comitatus, sed quod dispar erat, tunc rerum conditio nemo ignorat, Bethlem enim totum regnum occupaverat, in regemque a maiori parte Ungarorum nominatus et electus erat, ipsamque adeo sacram regni coronam habebat sub sua potestate. Deinde non intendebat illa Transylvaniae aut principatui comitatus illos applicare, multominus in suos posteros aut successores transmittere. Et tamen ne his quidem conditionibus potuit aut voluit sua mentes ad hoc condescendere, priusquam auctoritatem totius regni ab obligatione et corporali iuramento non abalienando quippiam a corona authentice declararetur libera, confectis insuper communi omnium consensu hac de re literis, quas omnes comitatus ac potior pars magnatum proprio sigillo muniverunt. Neque hoc sufficebat, sed ipsimet regnicolae humilime apud suam mentem instituerunt, ut clementer Bethlemii postulatis annuere conaretur, septemque illos comitatus ad certum tempus cum moderata cautione ac dependentia eidem

transcriberet. Conferamus nunc praesentem statum cum iis, quae diximus et videbimus, quantum inter utrumque intersit. Nam imperio dni principis neque regnum, neque regnicolae subsunt; exceptis pauculis, qui armis subacti sunt. Sacra quoque regni corona hactenus intacta permansit. Nullus praeterea ipsum dnum principem in regem hactenus elegit aut eligere voluit vel potuit, dissentiente regno, quod nec unquam consensurum est, deo semper iustae causae patrocinate. Adde, quod dñus princeps non sibi duntaxat, prout Betlem sed filiis quoque et nominatim iis petit, qui futuri sunt Transylvaniae principes. Ut vel hinc manifeste appareat, velle suam dominationem 14 illos comitatus Transylvaniae incorporare, consequenterque portae Otthomanicae vectigales in perpetuum facere, quod certe Betlem minime cogitavit. Quamquam ne id quidem quod ille fecit, vel hoc nomine laudabile sit, quod suo quali exemplo perniciosam ambitioni portam aperuerit, qua transversa marti homines maiora tentare audeant.

Absit ergo ab omni christiano et multo magis a sanguine vere ungarico vel cogitare, ut haereditatem patrum suorum, quam illi semper hucusque a tyrannide barbarorum generose tutati sunt, nos foede deseramus, et plus quam muliebriter infami adversario sinamus vectigalem. Certe quidem si cui hactenus dubium esse potuit, quid causae ad haec arma capienda dnum principem impulerit, iam nunc luce meridiana clarius patuit, non tam religionem, quam regionem curae fuisse, itaque his omnibus consideratis sperant fore dni commissarii caesarei dnum principem quoque alia consilia accepturum, adeoque nec suae mti hoc suo postulato deinceps molestus esse volet, neque etiam regnum satis superque alias afflictum, aut gentem propriam novis calamitatibus periculisque implicare perget.

Ad tertium punctum. Hoc punctum tria principis postulata complectitur; quorum primum est, ut in autorem famosi cuiusdam libelli inquiratur; alterum ut qui anno 1636 dnum comitem Stephanum Betlem sive pecunia sive consilio adiuvisent, vel mandata suae mti in favorem principis data, exequi neglexissent, puniantur; tertium ut bona ac possessiones fidelium suae mti, quas hisce tumultibus princeps sibi adhaerentibus donavit aut inscripsit, non aliter a iustis possessoribus recipi possint, quam deposita summa inscriptionali illi, cui princeps eas contulit.

Ex his duo priora manifeste pugnant cum literis principis, quas in principio huiusce motus publicavit, et quibus omnium iniuriarum oblivionem sancte promisit. Quomodo ergo nunc postulat, ut etiam pacatis rebus vindicta de iis

sumatur, qui ipsum aliquando laeserunt, praesertim ob similitates, quae inter ipsum ac dnum Stephanum Betlem, iam olim intercesserunt, quas iamdudum ipsimet inter se amice composuerunt nihilominus, si putat dñus princeps sive in hoc, sive in altero aliquam sibi factam iniuriam, habet processum iudicum in regno, citet reos ad suos competentes iudices, habebit satisfactionem, et si qui digni poena iudicabuntur, non abibunt impune. Ita enim nobis persuasum habemus, quod sicut ex sua parte nolit, ut aliquid contra leges committatur, unam etiam inter praecipuas causas praesentium motuum ponit, violatos iuris processus, ita etiam nolit ut sua mtas, contra iuris ordinem aliquem puniat, praesertim ob quosvis eiusmodi libellos, de quibus nos nec inquirere possumus. Si ergo ita placet suae dnationi inquirat, non deerunt compulsoriae similiter nominet illos, qui vel armis, vel consilio, vel alio quovis modo partes dñi Stephani Betlen promoverunt, agatque contra illos iure, et habebit satisfactionem. Nam alioquin sua mtas sine iuris processu neminem potest plectere, quod ipsum quoque dnum principem velle novimus, quando quidem tantopere desiderat observari libertates regni illibate.

In tertio postulato huius eiusdem puncti magna omnino cernitur indignitas, nempe quod postquam aliquis fidelium suae mtis ob eam ipsam causam, quod legitimo suo regi obligatam fidem perfide violare noluerit, gravia damna passus est, etiam composita pace, privari suis bonis debeat. Hoc prorsus indignissimum est, et non solum auctoritati mtis regiae plusquam praeiudiciosum, sed ipsi quoque naturali lumini videtur adversari, ideoque nullo modo potest illi assentiri.

Ad quartum. Iam coetera prosequamur, inter quae primum occurrit dominium Tokaiense, ad quod licet videatur princeps ius aliquod praetendere, suae tamen mti relatum est, tum principem ipsum, tum patrem eiusdem recessisse ab illis assicuratoriis, ultroque suo iuri, si quod ex vi illarum acquisivissent, cessisse. Quanquam assicuratoriae illae non inducebant obligationem ad perennem venditionem, sed tantum cautionem eo casu, quo sua mtas vellet illud oppignorare seu inscribere cuipiam. Nihilominus sua mtas visis praemissis assicuratoriis, posteaquam plenam contentationem dno Homonay realiter atque effectivae ostenderit, non gravate factura est, quod rei veritas ac iustitia postulaverit.

Ad quintum. Huic non multum absimile est, quod de oppido Tarczal praetenditur, quod quidem ad principem olim spectasse non negatur, sed sua mtas ita est informata, quod suo iuri ultro cesserit, pecuniamque a Betlemo principe levavit, atque ita non contradicente moderno principe, tum in hoc

oppidum, tum etiam in Tokaj legitime curaverit se statui. Cum ergo hoc oppidum sua mtas certis sub conditionibus ante annos aliquot alteri obligaverit, non patitur ius et aequum ut alteri absque omni processu iuris eius dominium in alterum transferatur. Articulus porro citatus anni 1630. nihil facit ad praesentem causam, loquitur enim de restitutione eorum tantummodo bonorum, quae violenter adempta erant, non autem de iis, quae post ultroneam iuris proprii cessionem accepto pretio legitime vendita fuerunt. Nihil ergo contra modernum eiusdem oppidi possessorem agi poterit, nisi iuxta leges patrias via iuris.

Ad sextum. Quantum ad arcem Szadvar sua mtas scire hactenus non potuit, quodnam ius in illa dnus princeps habeat. Quae cum iam alterius dominio subsit tempusque praescriptionis effluerit, plane non videt sua mtas, qualiter absque legitima causae cognitione iurisque processu adimere possit eam moderno possessori, maxime cum haec causa videatur coniuncta cum primaria libertate nobilitatis, totumque adeo regnum concernat. Et certe si ad simplex tantum postulatum unius partis adimerentur alterius bona possessionaria, facile omnia confunderentur, dareturque iustissima causa regnicolis contra suam mentem conquerendi. Et hic igitur contenta erit sua mtas ut dnus princeps aut iuris ordine, aut processu privilegiato ius, si quod sit, prosequatur.

Ad septimum. Porro ad arcem Eched quod attinet, non potest latere dnum principem, esse plures alios, qui ius suum ad illam praetendunt, de quo variae etiam extant regni constitutiones, et est defacto haec causa sub processu iuris, quae quoniam iure extraordinario debet revideri, parata est sua mtas articulis satisfacere. Eo autem casu, quo ceteri praetensores repulsam iure passi fuerint, non est, quod princeps de clementi benignitate et gratia suae mtis dubitet. At vero ante iuredicam causae revisionem atque decisionem ad novam collationem nullo modo potest procedere, reclamantibus palam regni constitutionibus. Id quod cum civitate dicta Rivulus-Dominarum multo etiam minus potest facere, maxime ut illam cum iure regio, plenaque dispositione alteri conferat.

Est enim ea civitas peculium sacrae coronae, cuius proinde abalienationem omnia iura constitutionesque regni prohibent, ita severe, ut omnem hac in parte potestatem suae mti adimant, ut supra fusius declaratum est.

Ad octavum. Tandem quod idem dnus princeps arcem Szathmar sibi suisque haeredibus conferri cupit, et quidem cum pleno iure circa illam disponendi et autoritate omnia bona ad eandem pertinentia redimendi, difficultates sint non

paucas, nec leves, nam praeter quam, quod eadem arx sit principale confinium ultra partes Tibiscanas, magnis insuper expensis ac laboribus Austriacorum regum de novo excitatum est, ad comprimendam Turcarum potentiam, simulque compescendos motus, qui in partibus illi vicinis et saepe et facile concitari solent. Res est ergo maturiore consideratione digna, praesertim cum et iura constitutionesque regni id non patiantur, et timere merito possimus, ne tali fortalitia in ius alterius transeunte, damnum nunquam satis reparabile toti regno accersamus.

Ad haec ea quoque consideratio non videtur penitus negligenda in hac causa, quod scilicet tum primum praesidium istud fuerit aedificatum, cum Transylvania vectigalis Turcis facta sit, ut si illinc aliquod periculum regno immineret, averti posset. Ne ergo ob vicinitatem Transylvaniae, in hoc quoque praesidium ius aliquod sibi Turca arroget, aut inde sumat occasionem ad concipienda aliqua desideria impertinentia more sibi usitatissimo, siquidem ea omnia sua reputat, quaecumque ipso convivente, multo magis ipso auxiliante, aliquid sibi acquireret. Ita omnino de principe cogitamus, ut etsi aliae iustae et graves causae deessent, tamen vel ob respectum boni communis ab hoc suo postulato se continebit. Hoc enim certe aliud non est, quam confinii, quod plurimum ad totius patriae conservationem conferre nemini dubium est, perpetua quaedam abalienatio a sacra regni corona siquidem in eorum ius et potestatem transscribi petitur, qui quoad propriam personam Turcarum imperio subsunt, futuri sint sequentibus quoque temporibus.

Ad nonum. Ceterum quod de aedificiis in Munkacz et Száaros-Patak faciendis proponitur, existimat sua mtae eas arces habere suas iustas fortificationes, ideoque siquid ulterius iisdem princeps addere velit pro suis usibus, et maiori commoditate, videtur minus decere suam dominationem, ut illarum expensarum refusionem a sua mte cupiat. Nihilominus praemissa diligenti inspectione per architectos aliosque munitio-num extruendarum non ignaros, a sua mte submitteudos, si quid illi etiamnum necessarium videant aedificandum, non erit sua mtae contraria ut sumptus in futura necessaria aedificia expensi, summae capitali accenseant.

Ad decimum. Denique quod ultimo loco postulatur, ut casu, quo ob hanc cum sua mte initam confoederationem dnus princeps impeteretur, dignetur sua mtae fidem cum sufficienti protectione assistere. Datura est operam clementer sua mtae, ne desit iustis illius postulatis iuxta priores confoederationes, dummodo ipse quoque dnus princeps iuxta conditiones atque

exigentiam aliis temporibus initarum confoederationum conetur se ipsum suae mti accommodare, suisque obligationibus satisfacere.

Oldalt: Anno 1645 exhibita Tyrnaviae ablegatis d. principis die 8. Ian.

(Egyk. péld. »Acta diaetalia« a bártfai ltárban.)

b)

Puncta commissariorum domini principis et regnicolarum ex postulatis antehac praesentatis excerpta 12. Ianuarii.

Quantum ad religionis negotium attinet, articulo primo anni 1608. ante coronationem edito et conditione sexta, aliisque subsequentibus super eo statutis in vigore relictis, diversisque hactenus impedimentis et interpretationibus non obstantibus, declaratum et conclusum est, quod cum praecipue ratione turbationis rusticorum in sua confessione querelae propositae fuerint, illi etiam in libero eiusdem usu et exercitio religionis a maiestate sua regia et aliis dominis terrestribus quovis modo aut quovis sub praetextu non turbentur aut impediuntur, sic autem hactenus impediti coacti aut turbati liberum religionis ipsorum usum et exercitium reassumere, exercere et continuare permittantur, neque ad alias religioni ipsorum contrarias ceremonias peragendas compellantur.

Cum autem huiusmodi exercitium sine pastoribus ecclesiae religionis ipsorum commode fieri nequeat, tales pastores eisdem pro se ipsis in iisdem oppidis et villis intertenere, amotosque hactenus et exturbatos reducere, vel loco eorum alios eiusdem religionis substituere liceat, parochiis et solitis proventibus pro iisdem salvis permanentibus.

De gravaminibus evangelicorum in praeterita diaeta anni 1638 maiestati suae exhibitis conclusum est: quod usque ad proxime futuram diaetam ex commissione suae maiestatis fiat de iis inquisitio in quolibet comitatu per electas ab iisdem ex utraque religione pari numero personas idoneas, eaque inquisitione per nuncios comitatus sub sigillo eiusdem reportata, difficultates et gravamina illa vel amicabili dominorum regnicolarum compositione sopiantur, vel si hoc fieri nequeat, per maiestatem suam sacratissimam pro satisfactione evangelicorum in eadem diaeta complanentur et effectuentur.

Ea vero templa, quae ab anno 1638 hucusque utrinque occupata, vel adempta sunt, propter regni tranquilliores mansionem cum libero similiter religionis eiusdem, qui in iis

fuerat, usu iis, a quibus adempta sunt, defacto restituantur, de coetero autem ab omnibus occupationibus et ademptionibus templorum, tam a statibus regni, quam ab oppidis, villis ac confinariis poenitus abstinenceatur.

In usu campanarum et sepulturae, consuetus in anno 1608 usus ubique observetur inter utriusque religionis homines.

Ut autem horum omnium observatio et effectuatio futuris quoque temporibus firmior reddatur, maiestas sua sacratissima contra transgressores eorundem, tanquam statutorum regni violatores, articulum 8. decreti 6. Uladislai regis in futura diaeta publico statuto renovandum et observandum benigne curabit, et si quae etiam gravamina deinceps tam ex parte catholicorum quam evangelicorum ratione praemissorum emergerint, ea etiam inter alia publica statuum gravamina singulis quoque diaetis clementer tollet et complanabit.

Praemissa autem omnia pro uberiori declaratione statutorum, tollendisque ulterioribus regnicolarum dissensionibus, publicis quoque articulis in futura diaeta inserentur.

Sedes spirituales romano catholicorum an causas matrimoniales inter eos, qui in paritate religionis evangelicae sunt, iudicare possint et debeant, in futura diaeta per status deliberabitur.

De patribus Iesuvitis maiestas sua articulum 8. anni 1608. ante coronationem iam clementer effectuare, ac deinceps quoque observari facere dignabitur. An autem in personis regno abstinere debeant, in futura regni dieta per status decernetur, similiter etiam ut confirmato decreti Andreae 2-di per Ludovicum primum facta ac articulus 55. decreti 3. Uladislai regis de collationibus bonorum observetur.

De arendationibus decimarum articulum 61. anni 1548 maiestas sua sacratissima cum effectu clementer observari facere curabit.

De interdicendis abalienationibus bonorum aviticorum per ecclesiasticos factis vel fiendis statuendi vel statuta renovandi authoritas, in futurae diaetae terminum relegata, ibidem reassumenda erit.

Generalis diaetae regni terminum intra spacium¹⁾ mensium maiestas sua sacratissima clementer promulgare, eandemque sine ulteriori dilatione et reiectione ita celebrari facere dignabitur, ut omnibus ad diaetam vocari solitis tute ibidem comparendi et agendi potestas cum solita ab antiquo libertate diaetae fiet, in collectione autem vel examine vocum

¹⁾ Üresen hagyott hely.

comitatus et communitates maiorem respectum et potioritatem, quam privatae personae, habebunt.

In distributionibus bonorum et officiorum maiorum et minorum maiestas sua pacificationem Viennensem ad 9. et 10. similiter etiam articulos 1608. ante coronationem sine discretionem religionis cum effectu clementer observare dignabitur.

In militis extranei educatione articulum 2. anni 1608, articulum 24. anni 1625, articulum 46. anni 1638 iuxta articulum 72. eiusdem anni maiestas sua sacratissima effectuare dignabitur.

Ratione administrationis iustitiae maiestas sua sacratissima conditionem diplomatis sui 5-tam clementer observari facere, recensitas super hac conditione in hoc tractatu querelas complanare, mandata iuris processum concernentia non ex informatione camerae vel cancellariae sed ex frequentiore consilio Hungarico extradari facere, et armatos processus iurisque legitimi impedimenta inhibere clementer dignabitur.

Similiter etiam maiestas sua sacratissima tractatus omnes cum Turcis ratione Hungariae et partium eidem annexarum per nativos Hungaros et seculares aliaque negotia iuxta conditionem 3. tractare et concludere, confiniorumque dependentiam non ab externo consilio bellico, vel a camera aulica, sed iuxta conditionem diplomatis 7. realiter et cum effectu fieri clementer procurabit, proventusque regni ex paterna eiusdem maiestatis suae erga regnum hocce suum affectione in alios usus per cameram convertere non admissura erit, confinariosque cum detrimento istius regni sui educere non permittet.

Articulos omnes ineffectuatos maiestas sua sacratissima iuxta articulum 72. anni 1638 in proxime futura regni diaeta realiter effectuare iisdemque satisfieri curare dignabitur.

Amnistiam generalem omnibus maiestas sua sacratissima iuxta formam amnistiae prioris pacificationis Viennensis concedere dignabitur, ita ut universa etiam bona sub his disturbiorum temporibus per maiestatem suam aliis collata, donata, vel inscripta, vel per quoscunque fideles suae maiestatis occupata prioribus possessoribus remittantur.

(A vörösvári ltárban Klobusiczki fogalmazványa. Egy más példány, a bártsai ltárban köv. felírással: »puncta nostra synoptica d. palatino exhibita.« Oldalt: »die 12 Ian. 1645 palatino tanquam mediatori exhibita.«)

c)

1645. jan. 13.

Declarationes per dnos commissarios sac. caes. regiaequē mtis factae, et dnīs ablegatis nonnullorum regnicolarum praesentatae.

Quam graves atque odiosae disceptationes iam inde a compluribus retroactis annis exercitae fuerint inter regnicolas incliti huius regni Hungariae, tum in, tum extra comitia ob nonnullas constitutiones negotium religionis concernentes, et maxime ob genuinum illarum intellectum, notius est, quam ut nostra opus sit declaratione. Supplicatum fuit humillime, nec semel sac. suae mti, per nonnullos dnos magnates, comitatus, ac etiam civitates nonnullas liberas, quo sua mtas dignaretur eas clementer declarare, difficultatesque illarum occasione exortas benigne complanare; quandoquidem constitutiones illae viderentur esse lapis offensionis, et causa unica gravissimarum exacerbationum, quae magnis incrementis inter regnicolas gliscere conspiciebantur; et mtas quidem reg. nunquam paterno suo, erga hoc regnum affectui deesse voluit, nihil intentatum relinquens, quo differentiae benigne complanari, tollique posse videbantur, sed quoniam regnicolae adeo pertinaciter suis quiquam praetensionibus adhaerescabant, ut inde se avelli nulla ratione paterentur, vix ulla videbatur spes affulgere partes inter se conciliandi, ideo compositio illarum differentiarum ac gravaminum, ad hoc usque tempus differri debuit.

Nunc itaque, ut et veteri suo desiderio faceret satis, et distractos contraria in studia animos Ungarorum uniret et pestem in interitum patriae tam perditae grassantem extingueret, accedente, praeterea humili supplicatione praefatorum regnicolarum clementer sua mtas annuit, ut utrinque commissio super his institueretur, cui ex sua parte dnum palatinum regni aliosque illos commissarios adesse voluit, qui etiam auditis, ac etiam mature examinatis partium praetensionibus, obortas differentias ad futuram suae mtis ratificationem complanarent, necnon modos omnes pervestigarent, quibus exulceratis mutuis simultatibus animi, componi possint; quo in genere quantum quidem per temporum iniurias, atque per ipsa patriae viscera, saeviens incendium licuit, posteaquam diu multumque non oscitanter laboratum esset; caetera quidem ad futuram primo quoque tempore diaetam reiicienda censuerunt, quae autem maioris momenti, ac magis urgentia, praesertim in negotio religionis visa sunt, ea cum optima declaratione complanata, hoc ordine sequuntur.

Primo itaque declaratur art. 1. anni 1608, maxime de non impediendis, ac turbandis rusticis in exercitio suae religionis debere, in suo esse permanere, ita ut a nemine, et sub nullo praetextu impedi possint ac debeant.

Secundo similiter declaratum sit, ut quemadmodum hactenus ita et deinceps omnes status et ordines regni, ipsaeque civitates liberae, liberum habeant suae religionis exercitium, cum templorum usu, [ita ut deinceps neque cives catholici acatholicos, neque hi illos, sive quoad templa sive quoad sacerdotes ullo modo impedian] ¹⁾ nec quisquam ab altero turbetur, sed sua cuique professio et exercitium maneat liberum.

Tertio. Licet ex constitutionibus, quibus libertas religionis conceditur, putent aliqui necessario sequi, quod dñi terrestres catholici non debeant, nec possint ex suis fundis praedicantes excludere, quia tamen in statutis expresse hoc non declaratur, et domini sunt in possessione sui iurispatronatus, ideo merito publica regni comitia concerneret eius declaratio, nihilominus propter bonum pacis et quietem regni concedimus, ne inposterum inuitis rusticis, praedicantes ex villis et oppidis amoveantur, multo minus exturbentur.

Quarto. Determinatum quoque est, ut templa in fundis dñorum catholicorum cum suo usu propter bonum pacis, maneant per omnia in eodem statu, in quo defacto sunt, imo propter multas easque praegnantas causas cavetur, ne utravis ex parte fiant novae templorum occupationes, donec in futura proxima diaeta, haec quoque de templis difficultas communibus statuum ac ordinum suffragiis ita explicetur et decidatur, ut omnis deinceps altercatio inter regnicolas extinguatur, atque ita facilius dissidentium animi in mutuam pacem possint coalescere, videtur consultum, ut templa, hoc praecise disturbiorum tempore occupata, quae tamen dñis terrestribus catholicis non essent usui, aut templum ibidem aliud non haberent, pro exercitio illorum rusticorum, primo quoque tempore et amice utrinque remittantur.

Quinto. Declaratum illud etiam volumus: sepulturas et usus campanarum, debere utrinque medio tempore manere liberas; ipsis autem patronis utrumque et deinceps liberum permitti debere, sub eadem cautela.

Sexto. Caetera sub hac pacificatione utrinque agitata, sive ea concernant religionem, sive libertates patriae, sive etiam regni defensionem, ut primis statim comitiis aliquid certi de iis statuatur, atque si ita videbitur, statuto firmentur, similiter conuentum est.

¹⁾ nb. a zárjel közti szöveg keresztül van húzva.

Ultimo denique quia non desunt ex regnicolis, qui in fidelitate legitimo suo domino et regi debita, quascunque deum ob causas ac praetextus, hisce tumultibus haud dubie vacillarunt sua mtae tanquam, benignus et clemens pater amplissimum gratiae suae regiae sinum omnibus redire volentibus patere voluit, et generalem omnium amnistiam elargitur, omnes et singulos assecurans, quod neque per se, neque per quoscunque alios, ob istam duntaxat causam de ullo iudicare se cupiat. Quam suam benignam oblationem gratiamque caesaream, parata est sua mtae litteris quoque super hac re authentice conficiendis testatam omnibus facere.

(Egykorú minuta. Kismartoni levéltárból. Act. Pal. Lib. 4. nro 77. Egy más kivonatos példány a bártfai városi ltárban köv. felirással ellátva: »puncta palatinalia ad nostra superiora nobis exhibita die 13. Ian.«

Jegyzet. Az utolsó pont egy a vörösvári ltárban levő példányban, mely a Klobusiezky írása, így hangzik: »Ultimo amnistia generalis ponatur et expediatur in sua forma solita peculiari assecuratione suae maiestatis sacratissimae et regiae.«

d)

1645. jan. 14.

Considerationes circa extradata puncta palatinalia die 14. Ian. anno 1645.

1. Omissa esset conditio 6. — 2. In suo esse permanere videretur magis ambiguitatem facere, quam solito alias in talibus, clausula videlicet in vigore permanere. 3. Et quod maius, de hactenus impeditis rusticis, qui iam non impediendi, sed et ab illa turbatione liberari deberent, ambigua securitas.

Ad secundum.

1. Si ita deberet esse liberum exercitium, ut hactenus fuit, posset inferri, aliquam turbationem fieri posse, nam et status hactenus in quibusdam impediti fuissent. 2. Si status cum usu templorum universali debent habere suae religionis exercitium, pro exercitio rusticorum nulla templa relinqui possent, de quo nunc controversia est, licet enim et status debeant habere usum templorum, sed usum non a subditis ademptum, vel deinceps adimendum.

Ad tertium.

1. Praefatio istius puncti videtur supervacanea ad iterandas disputationes praecipue iuris patronatus. 2. Si in posterum non sint praedicantes (ut nominantur) amovendi et extur-

bandi, de amotis vel iam exturbatis quid sit intelligendum, nulla declaratio, nec quod illa de evangelicis praedicatoribus non amovendis intelligatur.

Ad quartum.

1. Si templa in fundis dñorum catholicorum cum suo usu praesertim moderno, deberent manere, iam decisa esset illa quaestio, cuius amicabilis compositio ad futuram diaetam relegata esse videretur, an videlicet priori antehac usui potius restituenda essent.

2. Si tantum eo usque caveretur templorum occupatio, donec in diaeta deliberaretur, concluderetur postmodum esse licita, si nihil in ea diaeta deliberaretur. — 3. Res iam decisa et tot statutis confirmata, ad nova regnicolarum suffragia relegaretur. 4. Si ea declaratione restituenda essent, quae videlicet templa dñis terrestribus usui non essent, necessarium quilibet usum praetendenda, nova rerum involutio fieret.

Sepulturae, campanarum usus si tantum usque ad futuram diaetam deberet manere liber, tunc nova iterum de eo emergeret difficultas, et de tali quidem re, quae etiam alias christianam charitatem et consuetas utriusque religionis ceremonias concerneret.

Intermissa autem essent de punctis circa negotium religionis.

1. Exhibitorum in anno 1638 mti suae sacr. gravaminum evangelicorum in futura diaeta complanationis securitas et per mtem suam benignissime oblatae commissionis effectuatio.

2. Templorum ab anno 1638 contra etiam dehortationem mtis suae sacr. adeptorum restitutio.

3. Parochiarum et proventuum solitorum adeptorum restitutio.

4. Quod ab omnibus de coetero templorum occupationibus absteineatur.

5. In contravenientes et transgressores horum debita animadversio.

6. Gravaminum evangelicorum pro tempore emergentium in futuris quoque diaetis sublationis securitas.

7. Pro uberiori statutorum declaratione circa praemissa necessaria in publicos articulos insertio.

Item effectuationis eorum omnium securitas, quae ratione certorum articulorum non de novo statuenda, sed pro conservatione libertatum et publica regni defensione effectuada sollicitabantur.

(A bártfai ltárban levő példányról.)

e)

1645. jan. 15.

Replica d. commissariorum s. mtis ad prae-
missas considerationes ablegatorum princi-
pis et regnicolarum etc.

Ad primum. Posito articulo addatur conditio sexta cum
verbis: ut in suo vigore maneant, et si qui hactenus impediti
fuissent, deinceps non impediantur.

Ad secundum. Omitti possunt verba haec: quod quem-
admodum hactenus ita et deinceps cum clausula, usu tem-
plorum.

Ad tertium. Praefatio non videtur omnino inutilis esse,
propter declarationem quaestionis, potest nihilominus si ita
videbitur omitti; nec ulla obscuritas ponetur, de non amoven-
dis praedicantibus; amoti autem et exturbati volentibus rusticis
pro exercitio religionis ipsorum iuxta iam factam conventio-
nem manere debebunt.

Quoad templa in fundis dñorum terrestrium catholico-
rum existentia, conclusum est propter bonum pacis et tranqui-
litate regni, ne usque ad futuram diaetam ullae occupationes
templorum similes fiant, ubi vel per amicam compositionem,
vel interposita autoritate suae mtis, haec templorum contro-
versia dirimi debebit, quin imo ut animi dissidentium, in mu-
tuam charitatem coalescerent, illa quoque templa, quae in hoc
disturbiorum tempore, utrinque occupata fuissent, et dñis ter-
restribus usui non essent, aliudque templum ibidem pro exer-
citio religionis rusticorum non haberetur, usque ad futuram
diaetam utrinque remittantur.

Circa sepulturam et usum campanarum conventum est,
ut patronis utrinque libera sint, cuius tamen modalitas in fu-
tura diaeta uberius declarari debebit.

Gravamina emergentia circa etiam religionis negotium,
quae videlicet expressum fundamentum habent in constitutio-
nibus regni, ut suae mti pro benigna complanatione, communi
regnicolarum nomine exhibeantur, similiter conventum est.

Accordatum quoque est, ut contra transgressores statu-
torum regni in futura primitus celebranda diaeta aliquid certi
statuatur.

Benigne contenta redditur sua mtas in hoc quoque, ut
articuli etiam et constitutiones regni, hactenus nondum com-
planatae et effectuatæ, in primitus celebranda diaeta, compla-
nentur et effectuada effectuentur.

Ad quae etiam sua mtas se clementer et paterne offert.

(Kismartoni levéltárból. Act. Pal. Lib. 4. Ugyanennek egy másik Klobusiczky által másolt példánya megvan a vörösvári ltárban. Egy 3-ik Bártfa városa birtokában köv. felíráttal: »Puncta palatinalia quasi limitatoria ad nostras considerationes per ipsum die 15 Ian. exhibita.«)

XXIV.

1645. j a n. 14.

Az Kegyelmed levelét vettem, és az mint azelőtt is megírtam Kegyelmednek, mi azon vagyunk, hogy az vármegyékkel concludáljuk az békességet, és reméljük, hogy rövid nap végbe megyen, jöllehet igen váltakoznak néha az dolgok, és mikor szintén conclusio felé volnánk, távul elvetemedünk. E mellett Kegyelmetek talám jobban tudhatja, nekünk olyan hírünk vagyón, hogy az ellenség Liptóban jött volna és idebb is szándékoznék, kire való nézve talám nem kellenék még asszonyomnak az Kegyelmed atyjafiának Budetin felé sietni. Az ott fenn való ő felsége dolgai, hála istennek, jobb karba vannak, Hatzfeld igen szép haddal vagyon Prágában, és csak az kárvallás után is azok közül, az kiket dissipált volt az ellenség, négy ezer nyolcz száz és harminczhét lovas ment hozzá, Getz is pedig megszaporodván, a felé nyomakodik; azon vannak, hogy elsűben Dorstensont üzzék meg, azután menjenek Gallas segítségére, a ki még most is Magdeburgnál vagyon. Írják azt is onnéd felljül, hogy 15. huius, úgymint hónap ő felsége Leopoldus herczeggel együtt Prága felé indul és az öregbik fiát Linsbe hagyja. Azt is írhatom Kegyelmednek, hogy bavariai herczeg igen szépen resolvált és accommodálta magát ő fölsígihez, az kik együtt fognak menni ő fölsígiével Prága felé, Gallas is nem generáloskodik többé, hanem megin Leopoldus herczeg leszen generalissimus, kire való nézve minden jót reméljük, és ha az ellenség valamely felé el nem vetemedik, hiszszük istent, hogy szégyen vallással és kárával is ki kelletik menni. Tytnaviae 14. Ianuarii anno 1645.

P. S. Bavariai herczeg arra is ígerte magát ő fölsígiének, hogy ez jövő kikeletkor húsz ezer emberrel compareál merűben az francziák ellen. Hajolnak, hála istennek, jobbra oda fel az mi dolgaink, jobbakat kell remélni ezután, minden rendek Gallast vádolják; tudnék, ha közel volna Kegyelmed, belsőbb dolgokat is mondani.

m

Alól más írással: P. S. 24 (24 ezer) ember gyülekezik
hoz, hogy az ellensígre reá mehessenek Leopold herczeg ü fensége generalissága alatt, ütkezethez készülnék, kit isten szerencsésé s bol-

doggá tegyen mindnyájunk vigasztalására. Datum Bécs, 19. jan. anno 1645.

(Egykorú másolat a báró Révay család styavniczkai levéltárban.)

XXV.

1645. jan. végén.

Georgius Rákóczy stb.

Spectabilis magnifice stb. Salutem stb.

Kegyelmed 3. die praesentis nekünk írott levelét már alkalmas ideje, hogy elvettük vala, s mi Kegyelmednek ezelőtt való leveleire is választ tettünk, s az mi Kegyelmednek mostani levelében való kívánságát is illeti, úgy vagy az magunk böcsületi s privatumá is kívánja az Kegyelmed ott létét; mindazáltal, ha csak az volna, kiben fáradni kellene Kegyelmednek, cselekednénk kívánsága szerint Kegyelmednek anynyit, melylyel maga is contentus lenne; de mivel isten tisztességében s hazája szabadságában járó dolog, maga jó ítéletére támaszthatjuk Kegyelmednek, félbe hagyhatja-e azt már olyért, melynek elhagyásánál nem segíthet s jót sem tehet, s magának is könnyebbiséget nem szerezhet s vigasztalást sem nyerhet Kegyelmed. Sz. Máthénál cap. 8., v. 21., 22. Luc. c. 9., v. 59., 60. megolvashatja Kegyelmed, hogy az kik őtet akarják követni, mit cselekedjenek az ő halottokkal. Ezen szent Máthénak cap. 6., v. 33., cap. XII., v. 47., 48., 49., 50., ezeket mondja ő felsége atyafiainak, az kik az ő atyjának dolgát cselekeszik, ki nem egyéb az ő isteni tiszteletét őrizni terjesztetni s azért fáradni, kiben Kegyelmetek is most is munkálódik; még az élőket is bűn feljebb szeretni istennek tiszteletinél, s annál inkább az halottakért el nem kell azt hagynunk, most az ki az ekére vetette a kezét, nem kell annak hátra tekinteni, Luc. cap. 9., v. 62., nem árt megtekinteni ezen könyvének cap. 19., v. 29., innen is szép mondását s ígíretit érezteti velünk, kiben mind lelki testi áldást ígír azoknak, kik őtet követik, kire az úristen Kegyelmedet segítse, amen. Mi azért Kegyelmedet kegyelmesen intjük, csendesítvén keseredett szívét elméjét, fáradozzék úgy az isten dicsőségére s hazája szabadságának épületire s helyreállítására, hogy az úristen is mostani atyai látogatását nagyobb örvendetességgel mutassa meg Kegyelmedre; mi Kegyelmednek sok példákat írhatnánk külsőket, de nem terheljük vele, mivel az külsőknek csak ott lehet ereje s haszna, a hol az lelkieknek vagy az hittek, ezekből anynyi vigasztalást veszen Kegyelmed magának, melylyel megcsendesedik s az közönséges jóra való szolgálathoz is meg nem fogyatozik Kegyelmed; el is kell már ennek hamar válni egy

felé, s ha békéségre megyen is, az diplomának csinálására Kegyelmed alá tekinthetne, s ha másképen kellene lenni is, úgy sem fog hosszú időre haladni, mi ottan mindjárt mind két végét Kegyelmednek odabocsátottuk, s valamiből megtaláltak ő kegyelmed, meg sem fogyatkoztattuk, ezután is azont akarván követni. Intjük azért mégis kegyelmesen Kegyelmedet, legyen csendességben, s előtte álló dolgainkra viseljen úgy gondot, több böcsületes hűveinkkel együtt mind mi s az regnicolák is köszönhessük meg. Adja isten, hallhassunk Kegyelmetek felől minden jókat. Datum in curia nostra Zboroviensi, die ... mensis Ianuarii 1645.

(Másolata a gr. Erdődy-féle vörösvári levéltárban.)

XXVI.

1645. JAN. 22.

Illustris princeps stb. Servitiorum stb. Sok örvendetes új esztendőknék stb.

Az tractárul kgl. uram, noha alázatos levelünk által is tudósítottuk Ngodat, mindazonáltal Klubusoczki uramat úgy-mint szemes bizonyyságot úgy bocsátottuk alá, az ki versatus is lévén benne, az feljövetele előtt sürgött s forgott dolgokrul is elegendendőképpen értett. Tudom kgl. uram, hogy Ngd minderről s minden egyéb ide fel való dolgokrul szorgalmasan értekezvén ő kglmétül, ő kglme is úgymint igaz szolga semmit el nem rejt Ngod méltóságos szemei elől, melyet Ngod böles considératiójában vévén, az regnicolák részéről s kiváltképpen az religio dolgában gyenge ítéletem szerént realitást és sinceritást keveset lát Ngd, hanem többire csak ambiguitas, obscuritas és temporisálás, sőt klgs uram ezt teli torokkal mondja palatinus uram mind publice s mind in privato, hogy ha szintén valamire kellek is menni császárnak, mostani szorult állapotjára menne, de mihelt jó állapotja leszen, soha bizony abba nem marad. Egyéb dolgokrul ide köztünk valókrul klgs uram discursálván Klubusoczki urammal ő kglme Ngdnak alázatosan eleibe fogja adni. Ha valami formán kgl. uram (kit isten eltávoztasson) ez tractánknak re infecta kellene eloszlan, Ngd klgs jó akaratja oszoljon az regnicolák punctáin el, meg sem tetszvé ha lehet, hogy az Ngd contentatióin csak valami is mult volna benne el. Az hírek állapotja felől, hogy Ngdat mindenestül fogyatkozás nélkül tudósíthassuk, az klgs uram nem lehet, noha bizony én abba igen igyekezném, mert ha egy nemes embernek 16 husz emberből álló udvara népe közt nem mindenkor tudhat realist, annál inkább ez ide való titkoló

állapatokban, melytől úgy ójják kgl's uram magokat, hogy nagy vigyázás is lévén reánk, hogy nilván senki olyas ember palatinus híre nélkül velünk sem beszélhet; maga is penig *akárminemű erős hittel beszéljen* valamit, de azon nem építhetni, mert én kgl's uram soha bizony *ennél sem törököt, sem czigányt változóbb szavú embert nem láttam.*

Az cancellariusnak alá való jövetelibe sem lőn semmi s úgy hiszem istent, hogy az lengyelnek hertelen való kiomlásában sincsen még semmi, melyet ő erős hittel az maga complicessi között mondott. De az bizonyos kgl's uram, hogy az lengyel királt igen solicitálják felőle, és az jesuiták most is oda bé vannak. Ezt is bizonyosan adják kgl's uram értésemre, hogy Lupuly vajdához is volt emberek s az szabad városok közé is, sőt olyant is értek kgl's uram, hogy Beniczki Ferenczre is (mivel alá ment az ura dolga végett) biztatott volna levél az városokra, ha azért oda vagyon, meg nem árt kgl's uram elsőbe szép szóval, annakutána ijesztéssel is kivenni belőle. Ha valahogy az békesség végbe nem mehetne kgl's uram, bizony igen szükség az városokra vigyázni Ngdnak, mivel csak itt is, az mint értem, egy vendégségekbe az kassai notarius igen rigide beszél volt. Ezek az hadak kgl's uram jönnek s mennek, most alig vagyon huszonnégy száz, Zrini Miklós is haza menvén, úgy vagyon most valami kevés lovas némettel újítják. Úgy ítilem kgl's uram, immár majd emberkort érendő édes leányomnak halála nilván vagyon eddig Ngdnál; minthogy penig én szomorú atyja nemhogy provideálhatnék tisztességes temetése felől, de még hidegült temetét sem láthatom, az mint ennek-előtte is két gyermekemben ezen boldogtalan sorsom lőn, hanem az Ngd kgl'ssége is accedálván úgy rendeltem, hogy Nadáni Mihály provideáljon felőle; Ngdnak alázatosan könyörgök, ne neheztesse Ngd kgl's uram úton létét addig, míg édes gyermekemet eltemetteti, ha udvarnál találna lenni, Ngd kgl'sen hazabocsátani, avagy ha otthon mulatott volna, annak végben vite-lének okáért, mivel úgy érttettem kgl's uram, Ngd udvarhoz parancsolta volt menetelit, mivel az feleségemmel egy az felesége, tudom böcsületesen adná ki javaimból szegént. Tartsa és áldja meg az úristen Ngdat stb. Datum Tirnaviae, die 22. Ianuarii, anno 1645.

Illustris Vrae Cels.

servitor humilimus perpetuusque
Stephanus Keőrössi m. p.

Jegyzet. A dült betűkkel szedettek titkos jegyekkel.

(Ered. orsz. levéltár gyula-fehérvári osztály.)

XXVII.

1645. jan. 22.

a)

Declaratio.

Elvöttük az ő nagysága intimatióit úgy mint mediator-nak s mi is consideráltuk, fáradságát ő nagyságának megszolgáljuk, s akartuk volna, ha ő nagyságának tovább való molesztálása nélkül resolválhatnánk magunkat, de az mire instructiónk bocsát, csak azt cselekedhetjük, consultálkodván azért mind ezekről, mit cselekedhessünk, akartuk, hogy értse ő nga.

1. Noha *authoritate commissionis nostrae hactenus nobis attributae*, az mit ez ideig beadott *postulatumninkból summarie excerptáltunk* ő nval mint mediatorral *punctatim* közlöttük volt.

2. Vevén mindazáltal azok felől *per puncta* az ő nagysága *censuráját* is mint mediatornak, és azokra az mi *punctumnink* felől való újabb *declaratióját* is mi is mint jó hazafiai és szolgálai örömetst kívánnók *facilitálni* azokat is az mi *principálisinknél*, de mivel *tetszeni kellene* elébb magunknak is, az mit másoknak *persvadeálni* kívánnánk, vagynak még tovább való *scrupulusink* is azokban. Mindazáltal *minthogy erővel* mi nem vehetünk ő nagyságokon, csak akarjuk érteni ő nagyságátúl, ha lehet-e valami mód abban, hogy ő nagysága mint mediator tovább *facilitálhassa* azokat az *punctumokat*, vagy nem, ha nem adja ki ő nagysága *in forma*, az mint már mind két kiadott írásban *concipiálta*, és mi alá küldjük, lássák ha szeretik.

3. *Minthogy bizonynyal reméljük*, hogy ezekre *finalis resoluciónk* leszen *principalisinktől*, ha most *oly facilitálást* tehetne ő nagysága, melyen az mi *principálisinkat contentusoknak* lehetni remélhetnők, hogy egyébben is újabb és nehezebb munkában *esmét ne egyelednének*, akarnánk ha ő nagysága *urunktól* ő nagyságáról való *kévánságát* is *per puncta* adná ki, küldhetnők alá azt is *uno contextu*.

4. *Maga privatumi felől* voltak ugyan *feleletek*, s azután *ad partem* való *beszélgetések* is, kik felől hogy nemcsak *beszédet*, hanem valami *realitást* írhatnánk ő nagyságának, abban *minemű securitásunk* lehet, és *minemű mediomokat* mutat ő nagysága azok felől is.

Considerationes circa facilitata puncta.

In tertio puncto iuxta iam factam conventionem manere *debeant*, quae est illa *conventio et ubi debent manere*, mert ha ott maradnak, az hol most vagynak, kívül leszen *parochiájokon*, mi *penig* azt kívántuk, hogy *reducáltathassanak* elébb, s azután *interteneáltathassanak* is.

Quoad 1. templam. Hogy csak az *diaetáig* *inhibeáltathat-*

nának az templomok occupatiói s nem tovább, ki felől más reménységet adtak vala elsőbben is. 2. Hogy ő fölsége dirimálja akkor is. 3. Hogy most is csak azokat remittálnák, quae non sunt usui dominis terrestribus, és azokat is csak úgy ad futuram dietam.

Circa sepulturam, an restrictio illa pro solis patronis intelligi debeat. 1. De emersis iam gravaminibus semmi emlékezet nincs, hanem csak de emergentibus. 2. Azok felől pedig csak úgy, quae expressum fundamentum habent in constitutionibus regni, ki felől nagy disputatio volt ezelőtt is s nagyon most is. 3. Hogy azokat is exhibeálják communi regnicolarum consensu, kik in exhibitione gravaminum evangelicorum még soha communiter nem consentiáltak s kétséges ezután is, kiket separatim kívántuk lenni. 4. Hogy azoknak is exhibeálása lehessen, de complanatiója felől semmi emlékezet.

Contra transgressores. Jó, hogy certi aliquid in futura dieta statuatur, de minthogy azon való megegyezés kétséges, nem kelle eddig fenmaradni eddig végezett büntetéseknek contra statuta regni peccantes, míg újabbat végeznének.

Item egyéb punctumokról is, kiket declaráltunk, ha nem leheté semmi egyéb complanatio?

Az hol az nagyon, hogy sua maiestas bene contenta redditur, ut effectuentur et complanentur articuli, minthogy az effectuatio ő fölségét illeti, talám ugyan azt kellene abban is írni, hogy effectuálja ő felsége.

b)

Puncta accordata usque ad ulteriorem resolutionem suae maiestatis.

1. Declaratur articulum 1. anni 1608, et conditionem 6. de non impediendis ac turbandis rusticis in exercitio suae religionis debere in suo vigore permanere, ita ut a nemine et sub ullo praetextu impediri possint ac debeant, et si qui hactenus impediti fuissent, deinceps non impediantur.

2. Similiter declaratum sit, quod omnes status et ordines regni, ipsaeque liberae civitates liberum habeant suae religionis exercitium, nec quisquam ab altero turbetur, sed sua cuique professio et exercitium maneat liberum.

3. Concordatum etiam inter nos est, ne in posterum invitis rusticis praedicantes ex villis et oppidis amoveantur, amoti autem et exturbati consentientibus rusticis pro exercitio religionis ipsorum iuxta iam factam conventionem manere debebunt.

4. Quoad templa in fundis dominorum catholicorum terrestrium existentia conclusum est propter bonum pacis et tranquillitatem regni, ne usque ad futuram dietam ullae

occupationes templorum similes fiant, ubi vel per amicam compositionem, vel interposita auctoritate suae maiestatis haec templorum controversia dirimi debebit, quin imo ut animi dissidentium in mutuam charitatem coalescerent, illa quoque templa, quae in hoc disturbiorum tempore utrinque occupata fuissent, et dominis terrestribus usui non essent, aliudque templum ibidem pro exercitio religionis rusticorum non haberetur, usque ad futuram diaetam utrinque remittantur.

5. Circa sepulturam et usum campanarum conventum est, ut patronis utrinque libera sit, cuius tamen modalitas in futura diaeta uberius declarari debebit, usus etiam campanarum interim libere permittitur et ipsis rusticis.

6. Gravamina emergentia circa etiam negocium religionis, quae videlicet expressum fundamentum habeant in constitutionibus regni ut suae matti pro benigna complanatione communi regnicolarum nomine exhibeantur, similiter conventum est.

7. Accordatum quoque est, ut contra transgressores statutorum regni in futura primitus celebranda diaeta aliquid certi statuatur.

8. Benigne contenta redditur sua maiestas in hoc quoque, ut articuli et constitutiones regni hactenus nondum complanati et effectuat, in primitus celebranda diaeta complanentur, et effectuada effectuentur, ad quae etiam sua maiestas sese clementer et paterne offert.

9. Coetera sub hac pacificatione utrinque agitata, sive ea concernant religionem, sive libertates patriae, sive etiam regni defensionem, ut primis statim comitiis aliquid certi de iis statuatur, similiter conventum est.

10. Amnistia generalis ponatur, ut expediatur in sua forma solita, peculiari assecuratione suae mtis caes. atque regiae.

Oldalt jegyezve más kézzel: Anno 1645. 22. Ianuarii exhibita per dominum palatinum praesente Kopcsani, Szeceeni et Daniele Eszterhazi. Mivelünk nem accordáltak ő nagyságok, hanem ha magok közt csak.

(A vörösvári levéltárból Klobusiczky által írt példányról.)

XXVIII.

1645. jan. 23.

a)

Illustrissime ac celsissime princeps sat.

Kegyelmes uram én ma szintén induló félben lévén, mintegy 11 óra tájban délelőtt, érkezik az lőcsei postamester az Nagyságod méltóságos levelivel, melyet alázatossággal vévén és megolvassván mit írjon és parancsoljon Nagyságod, megér-

tettem. Sokat nem írhatok, keveset pedig írnom haszontalan dolognak itélem, hanem én is isten áldomásából holnap jó reggel az commissarius urak ő nagyságok és ő kegyelmek akaratjából propter faciendas in praesenti tractatu nonnullas declarationes megindulván, ha isten szemben juttat Nagyságoddal mindenekről bőven s egyszersmind alázatosan is fogom informálni Nagyságodat. Az úristen szent fiáért engedje szerencsés órában és jó egészségben találjam Nagyságodat. Quam de reliquo stb.

Tyrnaviae 23 Ianuarii hora 6. vespertina Anno 1645.

Illustrissimae Celsitudinis Vestrae

fidelis humilimus et perpetuus servus

A. Klobosoczky.

Külön lapon titkos írással, mely megfejtve így hangzik: Úgy értetem kegyelmes uram az posttául, hogy az Nagyságod hadai Liptóhoz kezelgetnek; itt is Pucham urammal kész hadak vannak s naponkint gyülekeznek is; paranesolja meg Nagyságod az kapitányoknak magokra vigyázzanak, jóllehet én [ne]m féltém őket, csak ezektől, ha vigyázásban lesznek; mert ezek mindenestül is most még három ezeren ha vannak csak; mind német, horvát, magyar, lengyel. Az uraknak s többinek is elfogyott bizony költségek, kiváltképen Lónyai uramnak, sokat kült, minden drága az egy kenyéren, boron kívül; ha Nagyságod nem küld költség[e]t nekik, nem tudom, hova lesznek; mert itt nem tanálnak senkinél. Itt az gyalogot is lóra szerzik, dragont csinálnak belőle. Gallast igen ruinálták; igen gyülekeznek most Trostenson ellen, Leopoldus leszen generalissimus. Nem írok most többet.

Külsőim: Illmo ac cels. principi dom. dom. Georgio Rákóczy stb.

Kívül: 28-dik jan. 1645. Zboró reggel 10 előtt.

(Eredetije a m. k. orsz. levéltárban.)

b)

Alázatos szolgálatomat ajánlom stb.

Három rendbeli méltóságos leveleit és kegyelmes parancsolatját vöttem egyszersmind Nagyságodnak, kegyelmes uram, magam szolgálja által, melyeket Nagyságod Fejér Gáspártól expediált volt, de megbetegedvén utában, szolgálóm hozta meg ide, kiket megértvén és considerálván, látja isten, kegyelmes uram, mindannak előtte s mind azután tökéletes igazsággal igyekeztem azon, mint szolgálhatnék Nagyságodnak s mind szegény nemzetünknek leghasznosban vékony erőm szerint, de minthogy az fejedelmeknek szívei csak az egy isten kezében vannak, különben azokon hatalmunk nem lévén, minden dolgainknak kimenetelit csak az ő szent akaratja s nem az magunk industriája s kívánsága szerint kellett experiálnunk.

Az mi azért kegyelmes uram, az közönséges jóban járó hazánk dolgait illeti, azok felől közönségesen Nagyságodnak írt levelünkben bőséges declaratiókat tévén, újabb írással Nagyságodat terhelni szükségesnek nem ítélem, holott mind az actákat s mind azok felől való consideratióinkat azokból Nagyságod bőségesen megértheti.

Az Nagyságod satisfactiójának punctumi felől is minemű választ tőtenek, azokat is közönséges levelünkben includáltuk Nagyságodnak, mindazonáltal minthogy még azokat ő felsége commissariusi publice kiadott feleletekkel minden részében végsőképen nem determinálták vala, azután azokról diversis vicibus sokat beszélvén palatinus urammal ő nagyságával, és sok ratiókkal állatván s persuadeálván is az Nagyságod contentatióját, im az mire esmerhettem, hogy accedálni fognak, punctum includáltam Nagyságodnak, kiket is minemű sok discursusokkal, ratiókkal vihetttem ennire is ezelőtti Nagyságodnak írt reménységem szerént, bizony meg nem tudnám, sem győzném írnom Nagyságodnak. Mindazonáltal úgy hinném, hogy már ezekben fogyatkozás nem lenne.

Mivel pedig magamnak gyakrabban volt részem azok felől való sok disputatiókban, disceptatiókban és discursusokban, hazámhoz való szeretetem és Nagyságodhoz való kötelességem kényszerít, hogy mind javára s mind ártalmára lehető dolgok felől tudósítsam vékony elmém szerént Nagyságodat, melyet annyival örömesben is cselekeszem, hogy eddig való írásimat is, az mint esmertem, kegyelmesen vötte és olvasta Nagyságod s nem akartam Nagyságod kegyelmes parancsolatját is elmulatnom, kiváltképen olykor, az mikor immár finalis resolutiót kellek várunk Nagyságodtól is.

Az mi azért az közönséges állapotokat illeti, úgy vagyom, kegyelmes uram, hogy ha az úristen azt az hatalmat és erőt kezünkben adta volna, hogy kívánságunk szerént végezhetnénk, találnánk még olyakat, az melyeket jobban kellene végeznünk és declarálnunk az religio dolgában, de kegyelmes uram, ha újabb királyt, újabb regiment, újabb papokat és urakat nem szerezhethünk, vagy nem reformálhatunk ez országban, soha bizony ítéletem szerént az religio dolgát is ebben az időben kívánságunk szerént nem effectuálhatjuk, mert az mostani üdő az magyarországi sok kedveskedő s rész szerént éretlen pápista urakra nézve sokkal különböz az Bocskay fejedelem idejében való sok keresztyén, öreg, értelmes, hatalmas, hazájok javát együtt segítő és szerető uraknak állapotjától s ezeket, ha elkévvanná ember elébb fogyatni, az nem is lehetne isten csudája kívől s úgy is elébb el kellene az országot veszteni, hogy sem megszabadítani, jóllehet pedig nincsen kétség az isten hatal-

mában, hogy ha akarná, mindent véghez ne vihetne; de akarja-e ő szt. felsége, vagy nem, az ő titkos tanácsában vagyon, mi pedig csak abból tehetünk consideratiókat felőle, mikor ahoz az alkalmas mediumokat látjuk. Kiben látom ugyan az Nagyságod jó igyekezetit is, de az bátorságos mediumokat én talám nem tudom elégségesen megismerhetni.

Vannak ugyan alkalmas dolgok ezekben az kiadott írásokban is, kíváltképen az község állapotjában, s praedikátorok tarthatásában, melyeket ezelőtt sok disceptatiók között is nem cselekedtenek, hogy csak azokban is ilyen declaratiókat tegyenek, s ha egyszersmind sokat nem is, de ha gyakrabban keveset progrediálhat ember, nem szintén haszontalan munka, annál inkább, hogy az mint most az inclinatiókat esmérem, ha nagyobb szerencséjek nem változtatja, úgy ítélem, reá fognának menni az országgyűlésében azra az opinióra, melyet régen mondtam vala Nagyságodnak, hogy az pápista földesuraknak maradnának meg az magok residentiáiban való templumok, az hol övék a proprietás; és olyan helyen az paraszt ember is csinálhatna más auditoriumot magának: — egyebütt templumok pedig az parochiákkal együtt restituálhatnának (*így*) az községnek; mert az lehetetlen, hogy az földes uraknak is templumok ne lenne magok birodalmában, holott az mikor az volt, hogy az községé legyen az templum, akkor az urok is inkább mind egy valláson volt vélek. Mely controversia eligazodhatván az országgyűlésében, és egyebekben is az mostani végezés confirmáltatván és effectuatiókban menvén, mindjárt vége lenne köztünk az religio dolgában való veszekedéseknek; hogy pedig ezek most nem cselekeszik, az mit ott meg akarnának is cselekedni, ilyen ratióit adják:

Elsőben, hogy ő felsége conscientiája ellen magától nem cselekedheti, ha az ország nem végezi előbb magok közt való megegyezéssel, mert az ő ítéletek szerint, az mint sok ratiókkal állatták, nem volt volna még expresse végezés arról, hogy az templumok az községé lehessenek az földesurak ellen.

Másodszor állatják, hogy az francziai király most is az egész keresztyénség előtt azzal vádolja ő felségét, hogy az austriai ház adott volna szabadságot elsőben is az religio exercitiumjának, ő pedig mostani cselekedetivel is megmutatná, hogy sohol nem szenvedné még az occupált helyekben is az más religiót, s ezzel igyekezi idegeníteni ő felségétől mind az pápát s mind az egész catholicus fejedelmeket, s annál nagyobb hitelt adna ő felsége annak az vallásnak, ha országa consensusa nélkül most csak magától cselekedne; de ha országa consentiál, köteles leszen azoknak approbálására; hogy pedig az országbeliek akkor megcselekeszik az jó egyességért, most elég

ajánlásokat hallunk felőle. Így azért, kegyelmes uram, ha kiváltképpen Nagyságod abba módot találhatna, hogy az mások jövődjé segétségétől is szintén el nem szakadna ha ugyan kívánja az jövődjé szükség, nekem inkább tetszenék, ha különben meg nem lehetne, hogy már előttünk lévén az országgyűlésének is próbája, ha mi jót akarnak abban cselekedni, azért az kétséges félelemért hogy talán nem cselekednék akkor is, félelmesebb volna bizonyos háborúban bocsátkozni, hogysen az kevés időt jobb reménységért elvárni azoknak complanatioja felől, minthogy egyébképen is aratás előtt alkalmatlan volna az hadakozás, addig pedig az gyűlésnek is meg kellene lenni, s minthogy azt szokták mondani kegyelmes uram: qui fecit, quod potuit, legem implevit, ugyan megfelelne Nagyságod így is az isten tiszteletéhez való szeretetinek, az mit cselekedhetett, ki istentől jutalmas, édes hazájától pedig érdemes lenne, s az posteritásnak is dicséretes, és megtartván az úristen Nagyságodat, ezeknek kimenetelinek az gyűlésen való experiálására azon istennek hatalma s Nagyságodnak is szereteti édes hazájához megmaradván, jobb alkalmatosságokat is adhat isten ezekre, ha pedig az nem succedálna, elég nyereség leszen ezekben is békével lakni, hogy sem többet keresvén, sokat veszteni, vagy ezeket is mindenestül újabb szerencsére vetni.

Az mi az egyéb haza szabadsága felől való dolgokat illeti, nekem bizony kegyelmes uram soha nem tetszett, az mint Kassán publice is megmondtam vala, hogy némely articulusokat beírjanak, hogy effectuáljon ő felsége, és többeket elhagyjanak, mert sok az az articulus és haza szabadsága; nemcsak azok, kiket mi beírtunk, az melyeket az országnak hol egy, hol más részében effectuálni kellene az közönséges megmaradásért, kire nézve az sárosi tractánkban is Nagyságod in genere adatta vala be, úgy, hogy az 17 conditiók, az bécsi pacificatiók és az effectuálatlan maradott articulusokat ő felsége mind effectuálja az jevendő gyűlésen. Mely Nagyságod kívánságában semmi nincs oly, az ki in specie is benne nem volna, mind jesuiták, németek, és egyéb punctumok állapotja, mert mostan is azokat ugyancsak azon articulusokkal erősítettük, de hogy Kassán declaratióban vőnek az regnicolák némely punctumokat, elhagyván az mellett sokakat, az vala oka, hogy mégis mutatódjék valami ok az keresztyénség előtt az igaz panaszokért való fegyverfogásoknak, de azokban ugyan ő kegyelmek az gyűlésben kívánták az effectuatiót, itt pedig csak az declaratiót: most pedig immár ő felsége részéről in genere ígérnek mindent, hogy tovább nem halad ez jövődjé gyűlésnél, kiben én nem esmernék akadékoskodni, ha akkor be akarnák tellesíteni; ha pedig most diplomával megígérvén is, akkor ugyan nem akarnák cse-

lekedni, szintén annyit téssen, mintha nem is ígérnék. Mert egyébképen is, ha mindjárt kezdenék is azokat effectuálni, úgy hiszem, bizony addig véghez sem mehetne; noha jobb volt volna ugyan declaratióban is venni, azért, hogy megesmertetnének inkább az bántódások, de egyéb haszonra nézve nem látok oly okokat benne, az kiért ezekben s az többiben való jövőendő securitásunkat is elmulassuk, meglévén in genere bizonyos assecuratióink az gyűlésben való effectuatiók felől, s ezekben is ugyan szolgált Nagyságod édes hazájának, mert meg voltak ugyan az ígéretek, hogy effectuálja ő felsége az effectuálatlan maradott articulusokat, de nem volt ideje, mikor; immár ím az is meghatároztatik, s most itt is oly intentiót látok, hogy semmit sem kellene addig mívelni, míg azokat ő felsége véghez nem vinné, és minthogy nemcsak minket illetnek azok, hanem közönségesen az pápistákat is, most fogadják, hogy együtt is segítik.

Az mi, kegyelmes uram, az Nagyságod contentatiójának állapotját illeti: azokról való punctumokat kegyelmesen considerálhatja Nagyságod; bizony, kegyelmes uram, én semmi szorgalmatossággal azoknál többet véghez nem vihettem még ez ideig. Az vármegyék állapotjáról sokszor sokat gondolkodván mindazokból, az melyeket itt diversis vicibus sok discursusokból értettem s mind peng az mostani állapotokhoz és az mi emberink humorához képest is gondolkodásim közl valami discursust is jegyeztem vala magamnak, kit én bizony másoknak nem mondtam, sem mutattam Klobosoczki és Zákány uramékon kívül, mert én itt különb ratiókkal állattam az Nagyságod kívánságit, az mint lehetett; mindazáltal ezekről való gondolkodásimat is nem engedé kötelességem, hogy ne közleném Nagyságoddal az Nagyságod kegyelmességében való bizodalom szerént, melyet ím meg is küldtem Nagyságodnak. Nem azért, hogy Nagyságod többet és jobbat nem gondolhatna ezeknél, hanem hogy értse Nagyságod több alázatos szolgálit is lenni, kik az Nagyságod javáról gondolkodnak, s minthogy mikor az feketét az fejér mellé s az jót az gonosz mellé tesz, tetszetesebb szokott lenni mindenik: így Nagyságod is az maga igaz ratióit vetvén az én elmémnek csekély gondolkodásihoz, inkább megismerheti, mit leszen jobb Nagyságodnak ezekben is cselekedni.

Az egy Kassánál és Szakmárnál egyéb difficultásit én nem esmér az vármegyék dolgában Nagyságodnak, de én nem látom azoknak is annyi hasznát, az kiért végetlen hadakozást kellene felvenni Nagyságodnak. Mert Kassa semmit nem szokott adni egyebet szállásnál, dicát sem ad immár az magok építésére nézve, Szakmárnak, az mennyiben jószági

zálogban vannak, ítéletem szerént annyit nem érnek, s az ki még megmaradt benne, az is bizony nem elég csak az praesidium tartására is, ki nélkül olyan országháza ezután sem lehetne. Az mi pedig ezekben való securitást illeti, im annélkül is úgy körülvötték és veszik az Nagyságod erősségi azokat az vármegyéket, Husztól fogva mind körül be Ecsedig, örökösökkel pedig és nemcsak ideig valókkal, hogy valamikor Nagyságod vagy maradéki akarják és úgy javallják, mindjárt Nagyságodé az az föld, az mit most nem akarnak adni is. Az török császárnak hatalmas ereje, kegyelmes uram, egy várat megvén-szen s annak megtartásában sem bizonyos, s még is nyereségnek tartja megtérni vele. Nagyságodnak pedig, mint keresztyén fejedelemnek keresztyén fejedelem három hatalmas erőseket adván, úgy tetszik kegyelmes uram, nem megvethető szerencse, annál inkább azzal együtt, az mit religiónk s hazánk szabadságában is efficiálhatnánk, kiért isten továbbvaló áldását is terjesztheti mind magára Nagyságodra s mind kedves posteritására. Vagyon consideratio az váarakért való fizetés dolgában, kiben immár én az Nagyságod kegyelmes tetszésit nem ítélfhem, de én bizony kegyelmes uram, mikor volna, egyikért is megadnám azt maradékimra nézve, az melyet mindenikért is kívánnak; de az mi nagyobb ratio ezeknél kegyelmes uram, hogy ha esmét az többit is mint egy koczkára kell vetnünk religiónkkal, hazánkkal, posteritásunkkal és Nagyságod életével együtt, kit tartson az úristen sokáig az mi édes hazánknak bátorságára de nem lévén semmi állandó ez világon, nincs semmi oly, az mi még nem következhetik, ide pedig ilyen biztatások is vagyon az embereknek:

1. Hogy az francziai királytól nem tartanak, mert az ellen az bavarus lévén az liga hadával, nem adott volna ő fel-sege segítségére mostan bizonyosan 5 ezer gyalogot, ezer lovas fegyverest és dragont, ha oda kellene félni az gallustól.

2. Leopold herceget magát mondják, hogy vigyen az armadában az generálisok köziben 25 ezer lovasokat; mondják, hogy volna effective, kivel Gallast akarják megsegíteni, s már confluáltak Csehországban, Torstensohnt közben akarván venni, s most oly reménységben vannak, hogy opprimálhatnák; ad minimum pedig attól megtartóztathatnák, ha csak defensive viselnék is magokat, hogy sem segítséget nem adna Nagyságodnak, sem alább nem jöhetne.

3. Az lengyelek felől is nagy reménységben vannak s azután ugyan confidenter értem, volna oda bizodalmok ad minimum 4 ezer lengyelhez, kik ugyanazon országban fognának összevgyülni, ott szerezvén quartirt arra nekik, és olykor fognának erumpálni, az mikor innét is valami ellenkezést mutat-

hatnak. Az respublicához pedig Lictenstein herceget küldte ő felsége és az királyhoz, s innét az egész catholicus statusoktól Vesselényi uramat készítenék, kinek magam is láttam ő felségétől való expeditióját és arra való *salvus conductust*.

4. Az török felől oly opinióban vannak, hogy megbékelhetnek velek s eddig is meglőtt volna, ha Nagyságod akadékokt nekik abban nem szerzett volna, de ha az nem lenne is, de ha azután is kevés segítsége lenne Nagyságodnak, attól nem tartanának; ha pedig sok lenne, bizonytal hinnék *ex conjecturis*, hogy úgy disponálná előbb Erdélyt, többször nem vonhatna fegyvert ellene, az több magyarokat is pedig jó részént Nagyságoddal együtt találván és meglakván gyarló erejeket, azokban előbb véget vetvén, úgy kezdenének az többihez, az mint hozzák erre például az másik János király állapotját; annál inkább, hogy Nagyságod offendálta volna az törököt is. Erről többet tud mondani Klobosoczky uram: és cancellarius uram is in *confidentia* mit ír nekem, im includáltam Nagyságodnak, levelének párját megmutatván in *specie* Klobosoczki uramnak.

De mind ezeket is én kegyelmes uram, kevesebbnek tartanám, mert messziről való dolgok és nehéz bizonyost tudni felőlök, de él az isten kegyelmes uram, hogy én inkább félttem maga alatta valóitól az Nagyságod szerencsését, in *specie* bizony nem tudok semmit, de látja isten, nagy bizodalmokat látom mind várasokhoz és országbeliekhez, sőt Nagyságod körül valókhöz is ezeknek az embereknek; én nem tudom, igaz-e, vagy csak gondolják, tudja isten, én mindennap félttem az Nagyságod életét is, kire elhittem mindazáltal, isten után vagyon gondja Nagyságodnak. Ide pedig oly opinióban is vannak, hogy az szükség idején ha mi derekasb ellenkezések lesznek, az mieink eddig való példák szerint derekas resistentiát nem tesznek, mely ellenkezéseknek meg kelletik lenni, ha különben nem is, ha valamely helyet megszállanak, hogy vagy megsegítsük, avagy oda hagyjuk s mindenik káros volna; ha pedig csak retirádákkal tölthetnők is az üdöket, elfogyna abban is előbb az mi hazánk, hogy sem megszabadulna, kit magunk is ugyan látunk kegyelmes uram, azért, hogy im ez kevés üdő alatt is annyira elpusztult az föld, ha újabb helyeket arra nem keresünk, én bizony nem tudnám, az Dunán innét hol élhetnének már el az hadak.

Mindezekre nézve kegyelmes uram, én úgy gondolkodom felőle, hogy megfelelően Nagyságod az isten tiszteletéhez való zsemetetinek, édes hazája szabadsága oltalmának, az mennyire lehetett, és azon igyekezvén mégis tovább, azt mennél jobban most is elől viheti, ha azt mindazáltal Nagyságodnak maga hazája, tovább való maga szerencsétetésével nem fogja kívánni conti-

nuálni. Ugy is volentibus non fit iniuria; egyedül Nagyságod is hogy azokért is, ha kik nem akarják, szerencséltesse tovább magát, én nem persuadeálhatom, megfelelvén már annyiban maga securitásának és méltóságos jó hírének is, hogy ha elsőben az török császár, s azután az római császár ereje győzedelmet különben nem vehettek Nagyságodon isten kegyelmességéből, hanem csak békességgel kellett azokat complanálni, úgy hiszem, bizony sem ezektől, sem ezután kisebbektől nem lesz enny könnyen bántása Nagyságodnak, s az magyar nemzetet is nem fogják semminek tartani, hogy bátran megháborgassák szabadságiban.

De az ki ezeknél is nagyobb consideratio, ugyan nem teszi Nagyságod csak halasztja, ha miben az úristen Nagyságodnak jobb módokat ad, hogy az igazság kényszerítse maga religiója, hazája és szabadsága gondviselésére.

Mert ha az úristen az Nagyságod szívét az békesség conclusiójára vezérli is; de ugyan abban kell azért Nagyságodnak módot keresni jó excusatiókkal mások előtt is, hogy se a törököt, se az succust ellenségének ne csinálja, hanem jövőendő szükségre is megtarthassa. Kiben is lehet mód, én úgy esmerem.

Mindazáltal, kegyelmes uram, ezek csak opiniók és discursusok az ide értett állapotokhoz képest is, melyeknek megírásában talám bátrabbá tött az Nagyságod kegyességében való confidentiám: de én az dolgoknak vesztő feléről szoktam többet gondolkodni: immár álljon az Nagyságod kegyelmes tetszése és bölcs ítéleti alatt, ha ilyen fogyatkozásokkal és jobb reménységért való várakozással az bizonyosb békességet választja-e Nagyságod? az vagy félelmesb szerencsével és bizontalan étellel az kétséges kimenetelű hadakozást. Vezérelje az úristen az Nagyságod elméjét mindazokra, az mi jobb az ő szemei előtt, és tartsa az úristen Nagyságodat stb. Tirnaviae 23. Januarii 1645.

Nagyságodnak alázatos híve és szolgálja

Lónyai Sigmond m. p.

Alább: Rút és hosszú írásmrúl alázatosan követem Nagyságodat. Izentem Klobosoczki uramtól is Nagyságodnak.

(Az egész levél Lónyai írása; eredetije a m. k. orsz. levéltárban.)

Jegyzet. A nádor nyilatkozata, melyben e levélre hivatkozással nagyon így hangzik:

Memoriale.

1. Először is a mi az vármegyék állapotját illeti, abban mindenestől lehetetlenség nagyon, a mint a kiadott fejedelem postulatióra való választban declaráltatott.

2. Hatalmas nagy difficultások vannak az tokaji dologban is, mert a nélkül is annyi kárt vallván Homonai uram, kemény ítéleti leszén, ha örökös jószága is elvitetik tőle, ő felségére nézve is ennyi hatalmas költsége és distractiói között micsoda discretióval vethessők ezt az nagy summát, nem semmi kérdés. Mindazonáltal mivel fundamentumát kérésének a fejedelem valami concessión vétette fel úgy, hogy az örök megmaradna Homonnai uramnál s az fejedelem letenné az summát, holott egyébaránt is jószága sincs itt Magyarországon ő felségének, hanem ám vagyon még Óvárhoz öt vagy hat falu, hanem ha azt adja egyik része summájában ő felsége neki, feliben vagy kevesben s az többbit adná a fejedelem erre, ha könyörgönénk ő felségének, hálaadással vehetné az fejedelem.

Az tarczali dologban is a szerint nagy difficultások vannak, mert ő kegyelme conveniált volt már egyszer Betlen fejedelemmel s fel is vötte pénzét, kiről fassiója is extál ő kegyelmének, s azután lött-é valami contradictio benne vagy nem, nem tudatik, de az bizonyos, hogy azt a redemptióról való levelét is, az kiben engedelem adatott volt Rudolphus császártól, visszaadta volt ő kegyelme Betlen fejedelemnek, itt is azért, ha szintén mire köllőne az dolognak menni is és cessiót köllőne tenni Csáky uramnak is, nemcsak az summát felvött Tarczalért tartoznék letenni, de az superinscriptióját is, mint-hogy ő kegyelménél százezer forintban vagyon, s juthat az is eszébe ő kegyelmének, hogy ugyan beneficio ejusdem contractus, a kit Tartzal végett tött Betlen fejedelemtől örökben adott valami szőlőket és curiát is ugyanott Tartzalban ő kegyelmének, a ki huszonöt vagy harminczöt ezer forintot megéri, melyet ez mai napig bír, és ha szintén contradicált volna is az Betlen fejedelem contractusának azaránt ő kegyelme, de az mit beneficio ejusdem contractus bírt, mivel penes contradictionem per revocationem ejusdem fassionis kezit attól az jószágtól és curiától fel nem vette, sőt most is bírná, jure sem az articulus, sem a concessio mellett ő kegyelme ott semmit nem praetendálhat, legtöbbet azért itt is, a mit cselekedhetnék ő felsége, csak az lehetne, hogy cessióban venné igazságában Cháki István uramot ő felsége s az fejedelem contentálná Cháki uramot.

Az szádvári dologot is az mi illeti, minden kételkedés nélkül vagyon, hogy Cháki uraméknak is nem megvethető praetensiójok vagyon ezaránt, mert noha úgy vagyon ugyan, hogy in pupillari aetate lévén ő kegyelmek, az dotalissával az anyjokkal végezett volt szegén Rákóczi Sigmond uram, avagy inkább Báthori fejedelem, és mind Szádvárban és Sároson

való jussokat cedálták volt, de micsoda contentatiója lött a Cháki familiának, nyilván lehet ő kegyelménél, azután az is micsoda resolútiókban forgott azon dolog, és Pete Lászlónak is mint kötötte volt örög Cháki István Szádvárát, ugyan úgy is, ha szintén plenaria contentatiója lett volna is Báthori Gábortól Cháki uraméknak és az asszony is az anyjok eladhatta volna is in praejudicium filiorum a jószágot, de az bizonyos, hogy az az summa rajta vagyon most is Szádvárán, az kiben ugyanazon örög Cháki István Pete Lászlónak ugyanazon jószágot adta volt, ki negyven ezer forint, evvel liquide tartoznék az fejedelem ő kegyelme, így azért én itt sem látom, mit mívelhetne mást ő felsége az dologban, hanem ha letévén ő kegyelme a negyven ezer forintot a mostani possessornak, az többbit az summának láttatná meg jure extraordinario peremptorie, azt azután, ha magára venné ő felsége, azon ha instálhatunk, jóllehet az perennalítását Cháki László uramnak adta már ő felsége, nem mondanám gonosznak, ha arrúl is vígezne valamit ő kegyelme Cháki uramékkal, mert azaránt való igazságokat is nem látjuk, mint invalidálhatná ő felsége.

Az mi az ecsedi dolgot illeti, Nagybányával együtt sok és nagy consideratiók vannak abban is, minthogy ennyi praetensorok vannak hozzája. Mindazonáltal, ha ugyan a leszen az ő felsége kegyelmessége, megmaradván az constitutiók, a melyeket meg is köllőne újítani, hogy peremptorice meglátódnék, minthogy az több praetendensekkel együtt az ő kegyelme menyé is interessata abban, s azonban megtartatván Betlen István uramnak azon conditiót is, ebben cselekedhetik valamit ő felsége cum suo jure regio.

Az szerint az Munkácson és Patakon való épület dolgában is noha lehetnének consideratiók, de gondolván, hogy ő felsége nem fogja difficultálni, és ha ugyan kívántatik per partes két háromezer mázsa rezet is remélleném, hogy obtineálhatná ő felségétől. Az több dolgokban én nem munkálkodhatom, kiváltképen az szathmári dologban, azokért az consideratiókért is, az kit in scripto kiadtam, s nagy sok egyéb consideratiókért is Kegyelmedet Lónyai uram ezszerint informálhatja azért maga postulatumban az fejedelmet, melyet Kegyelmed, ha magának ezszerint nótát is megcselekedheti, de in publicum tractatum nem ítélem ezeket bocsátani s annyival inkább írást róla tenni.

Kivülről: Az palatinus uram oblatiója, mire mehetnék az urunk privatumiban, de ez nem commissionaliter vagyon.

A fejedelem erre következő választ jegyzette rá:

Palatinus uram memorialéira való válasz.

Ad 1. Innét is lehetetlen a nélkül.

Ad 2. Űlt volna vesztég Homonnai uram s az fejedelmek között való diplomát ne érintette volna, nem követte volna mostani kár. Az mit cselekedhetünk, mindazonáltal az summának depositiójában megcselekeszszük. Expletis conditionibus inscriptionalium, mi nem bánjuk ezután akárki-é legyen az proprietas.

Ad 3. Soha mi Tartzalért való contentatióval contentusok nem voltunk. Mert nem is volt debito modo juxta contenta inscriptionis az certificatio, sem pedig az summának depositiója, mert alig jutott mindkét részre is 40 ezer forintunk, nem tévén le az summát secundum valorem, melylyel tartoztak volna, s ezért is mi mindenkor et tempore singularum statutionum solemniter contradicáltunk. Az szőlőket, házat mi pénzen vet-tük, nem adott minekünk semmit is Betlen fejedelem pénz nélkül, hanem csak eximálta azokat az szőlőket, de ez is helytelen lévén, confirmáltatnunk köllött azon exemtiót ő felségével.

Ad negocium Szádvára. Kitetszik az attestatiókból, hogy nyilván való injuriánk vagyon abban, mindazonáltal declaráltuk szóval magunkat, ezaránt is tartsák ahhoz magokat.

Ad negocium Ecsed nem kívánunk egyebet abban, hanem csak jus regiumot, ha ő felségének volna abban az jószágban. Hiszem ha praetendenseknek leszen jussok hozzá, salvo jure leszen alieno az donatio, keressék jussokat suis modis.

(A vörösvári levéltárban lévő eredetiekről, mely a Klobusiczky írása.)

c)

1645. j a n. 24.

Illustrissime ac celsissime princeps stb.

Jó egészséges szerencsés új esztendőtt stb.

Az Nagyságod 6. praesentis Önodból Fejér Gáspár által hozzánk expedieált méltóságos leveleit 13. eiusdem alázatason vöttük és kegyelmes parancsolatit megértettük, és jól tudjuk kegyelmes urunk, hogy mind az mostani háború üdő sok alkalmatlanságának hamarébb való eltávoztatása s mind peniglen az Nagyságod parancsolatjában s hazánk szolgálatjában való hivatalunk azt kívánta volna, hogy ez ideig is újobban tudósítottuk volna Nagyságodat, melyet bizony örömet meg is cselekedtük volna, felette súlyos lévén magunknak is ennyi üdötül fogva bizonytalan állapattal való várakozásunk, de ez itt való dolgoknak sok alkalmatlansági nem engedték, hogy valami bizonyost írassunk Nagyságodnak, noha úgy tudjuk, hogy csak két vagy három napunk is nem volt üres mind azolta is hazánk szolgálatjában és az Nagyságod parancsolatjában való

szolgálattól, hol publice s hol privatim, de még ennél előbb Nagyságodhoz nem expediálhattunk ez ide való dolgoknak csak függőben levő bizontalansági miatt.

Írhatjuk azért Nagyságodnak, hogy beadván mind az Nagyságod s mind az országbeliek replicáit az commissarius uraknak azelőtti feleletekre az szerint, az mint Nagyságodnak ugyan Fejér Gáspártól megküldtük volt, két hétnél tovább is nem vehettünk semmi választ tőlök, hanem csak szintén die 8-a praesentis tartóztatván hol azzal bennünket az commissarius urok, hogy cancellarius uramnak is sok ideig kellett Linczen kívül lenni az pestis miatt való szellőzésért, hogy ő felségéhez nem bocsáták és nem lehetett oly resolútiójok, az melyet kívántak és vártak volna, hanem hogy esmét újbba-kért kellett újabb opiniókkal küldeniek, s várakoztattak arra bennünket, s minthogy ő nagyságok is patientiával voltak ezelőtt az Nagyságod resolútiójára való hosszabb várakozásunkban, nekünk is alkalmaztatnunk kellett magunkat, noha ritkán mult el az idő alatt is, hogy vagy egyikünkkel vagy kettőnkkel, s hármunkkal palatinus uram ő nagysága nem conferált volna ezeknek az dolgoknak facilitása felől.

Az mikor azért elkészítették volna resolútiójokat, felhivatván bennünket palatinus uram ő nagysága, az ő felsége több commissariusival együtt minemű resolútiót adtanak ki, im megküldöttük Nagyságodnak, az országbeliek részére valót sub lit. A), az Nagyságod részére valót sub lit. B), jelentvén palatinus uram ő nagysága, hogy noha magok is örömesbben el löttenek volna az tovább való disputatio nélkül, de mint-hogy oly dolgok voltak beadott feleletünkben, az melyekre mind az magok mentségére s mind az jövőendő posteritásra nézve nem lehetett, hogy meg ne feleljenek, ehez képest nem mulathatták el azoknak kiadását, mindazáltal egyébképen örömet facilitálni kívánták az dolgokat, az mint lehetséges leszen. Melyeket mi is kezünkhez vévén ad consultationem megolvastuk és consideráltuk, s úgy tetszett minékünk, hogy ha azokat esmertük volna finalis resolútiójoknak lenni, vissza-indulhattunk volna azzal Nagyságodhoz kérdés nélkül is, de minthogy tovább való reménységet is nyújtottak vala, szükségesnek ítélték, hogy azt is megértsük, és minekelőtte Nagyságodat tudósítanók, azokból is kétségünket kivegyük, s mint-hogy vöttük eszünkben, hogy determinate nem adhatnak választ még, s nem is akarnak adni az ő felsége commissariusi onnan felül való újabb resolútio nélkül, hogy érthetnénk mégis hamarébb valamit opiniójokról és próbálatlant is semmit ne hagynánk, az mi az mostani állapathoz való volna, javallottuk, hogy palatinus uramot ő nagyságát is admoneálnók mediatorsá-

gának tisztire, minthogy arról mind Kassáról írtak volt ő nagyságának az regnicolák s mind pedig mostan is minekünk. Kihez képest felmenvén mind együtt ő nagyságához, eleiben adtuk, hogy mi megértettük volna ugyan az ő felsége commissariusinak resolútióját és meg is felelhetnénk esmét azokra, de mivelhogy nemcsak disputatióra, hanem végezésre küldettünk volna ide, az szóval való veszekedést haszontalannak esmerjük, mert mi mindent megmondunk azokban, az mit meg kellett mondanunk, nem esmerhetjük, hogy elégséges ratiókkal mind azok refutáltottak volna, és isten levén csak bírója és az fegyver ezféle disputatióknak, ha eddig való instantiánkra ratióinkra nem cselekesznek, ezután valókra is nem cselekednének, hanem még ez egy dolog volt hátra, hogy ő nagyságát is mint mediator-t az regnicolák dolgában megtalálnók, ha segíthet-e valamit mediatorságával immár ezekben avagy nem; mert mi most is az kiadott feleletekben disputatió-nál, dilatió-nál és obscuritásoknál egyebet nem látunk, melyen contentusok nem lehetünk, hanem ezektől különben kell gondolkodnunk de finali resolútióne.

Ezekre sok volt az ő nagysága beszéde, melyekkel Nagyságotat haszontalanul nem terheljük, jelen volt immár Klobosoczki uram is, summája csak az volt, kívánta ő nagysága, hogy azokból az sok disputatiókból mintegy nagy erdőből vennök ki az dolgot, és csinálnánk egy compendiumot kívánságink felől, minthogy ezután is, ha megegyezhetnénk ugyan, punctumokban kellene venni ezeket; noha azért esmertük vékony elménket ahoz is, hogy ilyen derekas dolgokat rövid summában vehessünk úgy, hogy több rést rajta ne csináljunk, mindazáltal azt sem mulathattuk el, hanem im mint mediator-nak, hogy facilitálja azokat ő felsége előtt, punctumokban szedtük és közlöttük azon dolgokat, melyeket instructiónkhoz és azelőtti beadott írásinkhoz alkalmaztatván, mint adtuk legyen be ő nagyságának, im azt is megküldtük in paribus Nagyságodnak sub lit. C).

Minthogy pedig mondotta vala ő nagysága is, hogy közli tetszését velünk azok felől, felhivatván azután is ő nagysága közlünk, sok szókkal declarálta, miért nem ereszkedhetik azoknak az punctumoknak consensusára, nem láttatván most is semmiben cedálnunk, mintha csak most kezdenénk újobban az tractát, hanem concipíált volna ő nagysága is valamit fölöle és közlené velünk, s talán azokat facilitálhatná ő felségénél is, mely punctumokat is megküldtünk Nagyságodnak sub lit. D).

Ezekből is azért vevén eszünkben, hogy noha mediator által is, de ugyan ő felsége commissariusival is vagyon az dolog, mivel egymás híre nélkül semmit nem cselekednének, mi is esmét consideratióban vöttük azokat is, és noha megmond-

tuk azt is, hogy mi úgy mint commissionaliter nem recedálhatunk beadott írásunktól, mindazáltal, minthogy ő nagysága kívánta, hogy declaráljuk, micsoda nem tetszik az ő nagysága kiadott írásában is, azokat is megmutogattuk, az mint Nagyságod azt is megértheti Nagyságodnak küldött írásunkból sub lit. E).

Ezeket is az commissarius urak magok között considerataóban vevén, mit és mint facilitálták újobban kiadott írásban, im Nagyságodnak azt is in paribus küldöttük sub lit. F).

Ezeket is penig contentusok nem lehetvén, mint tractáltunk legyen azután esmét felőle ő nagyságával, im arról való beszélgetésünknek punctumit is írva küldöttük Nagyságodnak sub lit. G), értésére adván azt is ő nagyságának, hogy immár Nagyságodnak resolútiót kell tenni maga dolgaiban ennyi üdömlás után, s kiváltképen az regnicolák is ott levén Nagyságod közül, nekünk immár úgy kell alá küldenünk, hogy az lesz az finalis resolútio az mi ítéletünk szerint, az mivel mostan fogja Nagyságod onnan emberit hozzánk bocsátani: mi azután azt nem változtathatjuk, ha mind ma mennének is azokra azután, ha Nagyságod declarálja magát dolgaiban.

Ez requisitióinkra azért mint resolválta ő nagysága magát, im azt megküldtük Nagyságodnak sub lit. H).

Minthogy azért kegyelmes urunk mi ennél többet ez ideig nem obtineálhattunk az közönséges dolgokban, nem akarók tovább késlelni ezekről való tudósításunkat, hanem hogy mind ezeknek seriessit, ratióit, beszédit és az dolgoknak circumstantiáit Nagyságod jobban megérthesse, szükségesnek ítélők, hogy mint végső resolútióért Klobosiczki uramot bocsátanók vissza Nagyságodhoz. Mi eleget munkálkodtunk szüntelen, úgy hogy tudásunk szerint kevés nap mult rajtunk dolog nélkül, de ennél többet ez ideig nem obtineálhattunk, melyeket Nagyságod az ő kegyelme relatiójából voltaképen és bővebben megértvén, mihez parancsolja tovább alkalmaztatnunk magunkat, várunk az Nagyságod kegyelmes parancsolatjától s kérjük is alázatosan Nagyságodat, hogy ha Nagyságod közül vagynak arra rendelt atyafiak az regnicolák közül, méltóztassék ő kegyelmekkel is közleni ezen dolgokat, kiknek im mi is megküldöttük ezen actákat is, elhívén oly kegyelmességét lenni hozzájuk Nagyságodnak is, hogy az magok dolgát egyebekben is érteniek adja, melyekből jobban is eszekben vehessék az közönséges dolgoknak állapotját.

Ezekben penig minemű consideratióink legyenek nekünk is, noha úgy hisszük, Nagyságod megértheti mind az palatinus uram ő nagysága punctumira való választételünkől s mind penig annál világosabban Klobosoczki uramtól is, mind-

azonáltal, az mint mind palatinus uram ő nagysága külömb külömb discursusiból eszünkben vehettük s magunk is consideráltuk, hogy Nagyságod kényebben itéletet tehessen felőle, im azokat is, mennél rövidebben lehetett, concipíáltuk, és Nagyságodnak írva küldöttük sub litera I).

Magunk opinióját pedig immár mind ezekben, az mi illeti, arról nem tudunk Nagyságodnak semmi bizonyos determinatiót írni, egyikért azért, mert mi nem tudjuk úgy az Nagyságod dolgainak állapotját, sem hadakozásának alkalmazhatóságát vagy alkalmazhatóságát, az mind maga tudja Nagyságod, az ki ezféle állapotokat szoktak (*így*) moderálni. Más az, hogy nem lehetünk bizonyosok az istennek dispositiójában is, az ki még az igen jól elrendelt és csaknem bizonyos reménység alatt levő dolgokat is az emberek elmékedése felett való kimenetekre fordítja gyakorta, és ehez képest se magának Nagyságodnak, se hazánknek örömet nem kívánnánk kárt tenni ne talám elménk felett való ítéletünkkel, mindazáltal tudván, hogy Nagyságod is azt megkívánja tőlünk, hogy az kik ez dologban forgunk s értjük naponként azokat, helyes vagy helyetlen opinióinkat is közöljük Nagyságoddal, ehez képest megemlékezvén arról, hogy Nagyságod ide minket békeség szerzeni és nem tovább való háborúság csinálni küldött, meg akarván Nagyságod előtt is ezbéli hivatalunknak felelni, mi Nagyságodnak is egyebet nem tudunk írni, hanem meggondolván azt kegyelmesen Nagyságod, hogy maga édes hazáját s nemzetét annak mind lelki és testi szabadságának elvesztését avagy helyére állatását, maga életét, kedves posteritását és minden javait fogta ezekben az állapotokban feltenni, igen nagy consideratióval való ok lehessen az kegyelmes urunk, az miért Nagyságod is ezeket tovább szerencséltesse, ha alkalmazatos módokat esmerhet megcsendesítésében mind ezeknek, hanem szintén maga kedve és kívánsága szerint is, de mégis úgy, hogy ha jobbra nem fordulhatna is, az mint azon igyekezett, ne fordulna mégis előttiéknél gonoszobbakra az Nagyságod kegyelmes gondviselése és provisiója alatt ezeknek állapotja, melyeket, úgy vagyon, hogy az isten az ő rendelkezésre szokott igazgatni, mindazáltal az jó és bátorságosb mediumoknak is követése az istennek is mind rendelése s mind akaratja. Nem mondhatjuk ugyan kegyelmes urunk, hogy mind kívánságunk szerint lehetnének ezek az mediumok jövődő bátorságunkra, de minthogy az isten nem az emberi igyekezetektől igazgattatik, ha mi elmarad benne is, azon az isten ezután is, az ki az ő híveire csudálatos gondot visel, és mi üdönkben az úristen az mi üdönkbeli gondviselést bízván reánk, nem hagyja az posteritást is, és ha mindent úgy nem rendelhetünk is, az mint

kévántatik, de az szent írás szerént is az holnapi nap esmét gondot visel magára, és az jövődő időkbén is azon isten leszen oltalmunk, s minthogy ugyan világosítottunk azért alkalmas dolgokat az religio dolgában, melyeket soha eddig declaratiókban nem vehettünk országos gyűlésekben, és az ország szabadságának nem tovább való haladása, hanem ez jövődő országgyűlésében való effectuálása felől közönségesen való bizonyos assecuratio leszen, s az több dolgokra penig az országgyűlésének jobb és bizonyosb reménység alatt való facilitása mind ezekben ím előttünk leszen, úgy tetszenék, hogy talám nem alkalmatlamb lenne ez kevés üdő várása alatt már ezt is megpróbálni, s ha az úristen jó kimenetelit adná ott dolgainknak, örökké való hálaadossággal tartoznának mindazok Nagyságodnak és szerelmes maradáékinak, s ha penig külömben lenne az dolog, az egy igazságnak és haza szabadsága kívánásának nyilvánban való létéért, mind az igaz igynek jóakarói többülhetnének, s mind penig Nagyságod interim jó fundamentummal praeparálván dolgait, azon az istennek hatalmában bízhatik ezután is, kinek segítségéből módját esmerhetvén abban, ugyan segíthetne édes hazájának jövődőben is s nem vándolathatnék ezzel is Nagyságod, hogy ez kevés üdőt is patienter nem várta volna, az melyben mindeneknek elégséges complatióját ígérték volna nemcsak particulariter, hanem ugyan in genere, ha penig ebben az az kételkedés, hogy ha ígírik is, akkor nem cselekednék, és az kételkedés fen lehetvén mindenkor az jövődő dolgok felől, szintén hasonló vélekedésben lehetni azoknak bételjesítése felől is, ha mindenekre most kívánságunk szerént reá mennének is, és így az mostani végezésekben is haszontalanul munkálkodhatnánk, ha az jövődő dolgok felől való félelmet bizonyosnak kellene tartanunk. Mindazonáltal ezekben való gondolkodásinkat mi ugyan az Nagyságod kegyelmes tetszése alá vetjük, és cselekedje azt Nagyságod, az mi jobb leszen, kire hogy az úristen Nagyságodnak tanító és az ő nevének tiszteletire édes hazája megmaradására igazgató szent lelkét adja és Nagyságodat is sok esztendeig stb. Tirnaviae 24. Ianuarii 1645.

Eiusdem Illustrissimae Celsitudinis Vestrae

humillimi et fideles servitores

Sigismundus Lónyay m. p.

Bernhardus Nyáry m. p.

Georgius Csernel m. p.

Stephanus Kőrösy m. p.

Andreas Zakani m. p.

Nicolaus Soporny m. p.

(Eredetije a gr. Erdődy-féle vörösvári levéltárban.)

XXIX.

1645. jan. 27.—febr. 1.

a)

Georgius Rákóczy dei gratia princeps stb.

Spectabiles, magnifici, generosi, egregii stb. Secunda praesentis nekünk írott Kegyelmetek levelét elvöttük vala 15. eiusdem, s mind eddig is azért halasztottuk válaszadásunkat, vehetjük vala újabb levelét Kegyelmeteknek, s érthetjük vala derekasabb válaszát is ő felségének mind magunk s az regnicolák kívánságira, s most is az miatt továbbra kell bővebb feleletünket halasztanunk s válaszadásunkat, elvévén azt, mi sem késleljük, s úgy tetszik, majd ugyan igen el is kezdé késni az ő felsége válasza, s Kegyelmetek is megrestüle az írásban, melyen eleget is törődünk magunkban kiválképen (emlékezetünkben lévén) Fejér Gáspár által Kegyelmeteknek küldött levelünkben tölt instruálásunk s parancsolatunk az regnicolákkal együtt. Palatinus uram szavait discursusit nem disputáljuk, ismervén jól ő kegyelmét, tudván azt is jól, ha ő kegyelme eleitől fogva idegenséggel nem lött volna s religióinkhoz gyűlölséggel, az mostani állapotok is így nem történtenek volna. Istennek hála mi még csendességben, türhető egészségben vagyunk, itt lévén már nálunk az francziai király, királyné s parlamentum követe is. Vesselényi s Barkóczyak az hadak fogadásában mint mehettenek elő, Kegyelmetek experiálhatja ugyanott, közel is lévén, de mi úgy értjük, volna hová vinniek, csak volna mit, itt mi is vigyázásban kész állapotall vagyunk.

Az több dolgokról már Kegyelmeteket mind mi s az regnicolák is tudósítottuk, kit régen el is vehetett eddig Kegyelmetek. Quibus de coetero gratiose propensi manemus. Datum in curia nostra Zboroviensi die 27. mensis Ianuarii anno d. 1645.

30. die praesentis érkezék hozzánk Klubucziczky hívünk is dél est négy óra előtt, s úgy vagyon Kegyelmetek leveleit és izenetit is elvöttük s megértettük, de mivel úgy látjuk, most még olyan válaszok sem lött az regnicoláknak, az melyet Kegyelmetek maga is ott fenn ezelőtt reméllett, az Kegyelmetek leveleiben is csak mulóvan tekintettünk be, mi convocáljuk az regnicolákat, s mindeneket communicálván ő kegyelmekkel, az mit ő kegyelmek velünk egy értelemből jobbat, idvösségesbet feltalálhatnánk, értésére adjuk mennél hamarébb Kegyelmeteknek, ez alatt Kegyelmetek mennél hamarébb meujen végére palatinus uramtól, több császár ő felsége commissariusival

együtt, egyáltalában nem akar-e ő felsége az templumok restitúciójára menni, kiket ab anno 1638 elfoglaltak; másoknak, ugyancsak az gyűlésre akarják-e halasztani kiválképen azokat az dolgokat, melyeknek complanálását az regnicolákkal együtt itt kívánnók eligazítani; 3-ik in negotio religionis nem akarnak-e az regnicolák kívánságára menni egyáltalában és azt complanálni; 4-dik az mire ő felsége magát kötelezte az 17 conditiókban meg akar-e annak szentül felelni, mind maga megtartani, s másokkal is megtartatni, avagy azt magyarázni, s imide amoda vonni csigázni, és csak úgy akarja-e az evangelicus statust, az kivel éltetni akarja is az mint akarja.

Az magunk privatumában csak annak menjen Kegyelmetek ismét cathogorice végére az ő felsége commissariusitól nem akar-e ő felsége az vármegyékben semmit is mi kezünk alatt hagyni s engedni, mert az több privatumokra való válaszukkal, ha ő felsége neve alatt volna kiadva, nem sok jobbétással megalkhatnánk, ezekről minket Kegyelmetek éjjel nappal tudósítson, csak cathogorice menvén ennek az dolognak végére. Lónyai uramnak privatim is írtunk, elhittük Kegyelmetekkel is közleni fogja ő kegyelme.

Külrát: 1645. 1. Februaii Zboro. Ad dominos commissarios Tirnaviam datarum par, ablatae per Michaellem Ugron.

(Hivatalos másolat, Rákóczy kezével javítgatva a gr. Erdődy-féle vörösvári levéltárban. Egy más példány az orsz. ltárban.)

b)

Georgius Rákóczy dei gratia stb.

Spectabilis magnifice fidelis stb. 4 die praesentis írt Kegyelmed levelét jámbor szolgálja nekünk Önödba 15 die eiusdem adta vala meg, melyre eddig is válaszunkat azért kellett halasztanunk, várjuk vala, ha szegény Fejér Gáspártól felküldött leveleinkre válaszunk érkezhetik vala Kegyelmetektől, s kiváltképen magától Kegyelmedtől, s mostan is mi derekasan és végképen magunkat nem resolválhatjuk, valamíg már Kegyelmetektől, mind nekünk s az regnicoláknak válaszunk nem érkezik, mi ő kegyelmekkel is communicálván magunk privatumit s kívánságinkat. Bizony úgy látjuk, nem volna ő kegyelmeknek ahoz kedvek, mi tőlünk elszakadjanak s redeáljanak, kiben több okokra nézve is úgy kell ő kegyelmekkel consentiálnunk, el ne idegenítsük magunktól mostani jó akaratjokat ő kegyelmeknek s másunnak is magunknak ellenséget ne szerezzünk. Az mivel minket bíztatna palatinus uram, azon mi bizony semmit sem fundálunk, experiáltuk mi már, micsoda az

ausztriai ház segítsége és patrocíniuma. Szádvára, Tokaj, Ecsed s a bányavárosok dolgából talám megalkhatunk, melyről Klobusiczkinak most is parancsoltunk, érteni fogja Kegyelmed. Azért sem látjuk módunkat, hogy Kegyelmednek derekas választ tehessünk, mivel azokat Kegyelmed is még akkor magától palatinus uramtól értette volt s nem ő felsége cathégorica resolútiójából, talám eddig is azt is Kegyelmetek megértvén s minket is tudósítván, mi tőlünk is úgy várhat derekasabb és utolsó resolútiót, hogy ha az ő felsége resolútiói is olyak lesznek, melyekben igaz és tökéletes sinceritást tapasztalhatunk mind az regnicolák s magunk részére is. Mi eddig is reméltük, hogy vehessük Kegyelmetek levelét, s nem is tudjuk mire vélni, hogy Kegyelmeteknek 25 naptól fogva semmi leveleit nem kezdünk látni és venni, el kell azért várunk az ő felsége válaszát, mind az regnicolákra s mind penig az magunk kívánságinkra mi leszen, s azután mi sem késleljük az választ innét Kegyelmeteknek megküldeni, ha úgy látjuk jobbnak.

Hogy nehezteli palatinus uram Kegyelmetek igaz és bőcsületes keménységgel tölt válaszát egyébre nem vélhetjük, hanem magok is látják az igazságot; mind kívánságát és mentségét sajnálják; az egész világ eleiben fog terjedni, s az mit eddig nem tudtak is ez szegény hazának nyomorgatásában, nyilván való leszen, de ugyan jobb, hogy ő kegyelme haragudjék, mintsem az igazság elnyomattassék.

Az ország dolgai úgy vagyon, országgyűlését is illették volna, de experiálván ezelőtti gyűléseknek sok gyűlölséges veszekedő nemző (*így*) kimenetelit, s néha csaknem re infecta is eloszlását, ez most azután regnicolák előbbi példákbl is tanulván meg, így jobb azoknak eligazodni. Az religio dolgában sem kellett volna ő felségének theologusokat convocálni, s censurájokat, annál inkább penig tetszéseket venni, holott már annak szabados exercitiumjáról megvolt az ő felsége 17 conditiója s az ország statutuma. Disputatiót sem kérdést nem kellett volna az religio felől tenni ő felségének, ha alattomba magokban ugyan extirpálásra való elvégezett akaratiok nem lött volna; tanulhatna ebből is az evangelicus status, mint kellene megnyugodni az ő felsége diplomájában, kinek köteléből, ha előhivatja azután is az theologusokat, fel kezdenék szabadítani, avagy talám mostan is olyanról elmélkedhetnek s adhatták tetszéseket, és fenn akarják talám azutánra is tartani: Haereticis non est servanda fides.

Az mi punctuminkban, kívánságinkban, még az várme-gyék dolgaiban is nem volna nagy akadály, csak ő felsége akarja, nem lehetetlen s nem is igazság kívül valók, de azt mi most nem disputáljuk, halasztjuk idejére. Mi úgy itélnők leg-

jobbnak s hasznosbnak az regnicolák részekre is s megmaradásokra, ha mi alattunk maradnának, kedvek is vagyon hozzá, kivel ő felségének is alkalmatosságot mutatnának, annuálna nekik s volenti nulla iniuria lenne. Minket mind az 12 vármegyék s az szabad városok, ugyan reménykedéssel s obtestatióval kértek minap is Onodban, s ím huszonharmadik die praesentis nálunk lévén Sáros vármegyének követ atyokfiai, s még penig az vármegye elei, ki ne bocsássuk kezünkől őket, maradhassanak kezünk alatt, s azt sem tarthatná hát palatinus uram országszabadsága ellen való dolognak is, mi sem kívánhatjuk azt, hogy ő felsége úgy sáfarkodjék Magyarországgal, mint haereditariumjával, sőt ellent tartanának benne; kárára sem lenne az több ország részeinek megszakadozása most, ha együtt leszen is, bizony majd elpusztíttatik. 2. Nem hogy másokat segíthetne, de magát sem oltalmazhatja. 3. Nagy része már is holdolás alá vettetett, s az ki még azt nem érzi is, nem sok idő alatt az is úgy járna vagy teljességesen elpusztulna. 4. Lám nem ártott vala Bihar, Kraszna, Szolnok s több vármegyéknek, hogy nem is ideig, hanem örökösén Erdély oltalma alá szakadtak volt. 5. Több részeinek oltalmazására ennyi sok, s naponkint nevedő s többülő distractiói között ő felsége inkább elérkeznék, s mind két rész megmaradhatna. 6. Ennek elvesztése s pusztulása sem nyitna utat ellenkezőinek más keresztyén országokra és abból nem menne az tűz elébb elébb több részeire Magyarországnak. 7. Lecsendesedésével ő felsége úgy tetszik megörvosolhatná, több ő felsége lakó helyeihez közel levő országi is nem kezdenének infestáltatni s az reájok következendő veszedelemtől félni s tartani. 8. Egy nagy, hatalmas napkeleti distractiójától is meg fogna menekedni ő felsége. Mi többet is írhatnánk ennél még Kegyelmednek, s az mitől tarthatna jövőndőre, bizony azt is evvel orvosolhatná meg; és valjon melyik lenne jobb s hasznosabb, az-e hogy ezen az úton s jó móddal maradna, s tartatnék meg a koronához, vagy fegyverrel s az mostani ő felsége distractiói alkalmatlanságával örökké elszakadjék s idegenüljön tőle. Sokat írhatnánk mi Kegyelmednek nagyobbakat is ennél, de nem bátorkodunk pennára bízni, ezeket is mint meghitt hívünknek úgy írjuk.

Az hol palatinus uram ő felségének corporale iuramentumát forgatja, ójjon isten attól, mi az ő felsége méltóságát abban is vakmerőképen examináljuk, mert ha azt kellene vizsgálnunk, fel kellene fordulni az 17 conditióknak, ország statutumnak minden részeinek megtartására, s tartatására is köteles volt ő felsége, fel kellene annak is fordulni, az mostani állapot is miért vagyon és miből következett. Valjon ország

consensusából s hírével volt-e s ő felségeknek nem kötelességek ellene, mikor 1617. esztendőben Prágában az egész Magyarországnak successióját örökösen az hispániai királynak conferálta volt Mátyás császár? Mi úgy hallottuk volt, akár nagy s akár kicsin vízben haljon is ember, de ugyancsak meg leszen halva, de ezt is mi még nem disputáljuk és nem forgatjuk: továbbra ez többre való gondolkodását Kegyelmednek józon ítéltire támasztjuk. Az Bocskai idejebeli példát meggyőzi az János király idejebeli, kinek idejében örökösen esett Erdélyhez a partium. Más ratio lehetne abban is, Bocskai fejedelemnek talán halála is azért lött volt, de ha azért élhetett volna, ugyan oda volt már az adva. Interregnumban sem volt az ország, mert volt Rudolphus császár s Mátyás király Bécsben helytartója volt, az magyarországi urak közül is mentek Rudolphus császár mellé mint királyokhoz. Bocskai az ő mellette levőkkel koronás királylyal tractált, még penig nagy hatalmas tanácsos emberek által, kik annuáltak is annak, noha tudták az országnak mind szabadságát s mind azt, micsoda szolgál megmaradására. Mellé adhatnánk azt is, az két gonosz között az kisebbet azért kellett volt választani Rudolphus császárnak, hogy épen ez szegény haza el ne vesszen, maga még akkor Magyarország ez mostani állapotához képest in flore volt, nem is voltak az imperiumban és több részeiben az keresztyén világnak azok az motusok, pusztulások, melyek most fenn vagynak. Confirmálta-e volna, nem-e az ország az Bocskaival való végzést, mi csudáljuk palatinus uram csak elő is hozza; valjon azon uraknak, kiknek az tetszett, és regnicoláknak nem azon lött volna-e ott is voxok, az mit egyszer végeztek? Az mi nagyobb, hitiben járt volna ő felségének annak megtartása és effectuálása. Az szegény megholt urunk példáját is, a hol forgatja, könnyű az felelet reá, mert akkor az regnicolákat az jövődő veszedelemnek eltávoztatása vitte volt arra, és az ő felsége előtte álló nagy dolgai, a melyek azoltától fogva, mennél inkább nevedektek s többültek, annál is inkább kívánják ő felségétől, annuáljon neki; elhittük mi azt, az pápista atyafiak mint akkor, úgy most is nem kívánják azt érni s látni, azért is, hogy persequálhatnák alattomban is az evangelicusokat, s segíthetnénk is ő felségének, boszút is állhatnánk az kiken akarnának, de azonkívül az kik igaz evangelicusok s ezt a nevezetet nem szénesképen viselik, és az kik lelkek veszedelmével s gyalázatos hírnevek maradásával nem akarnak nekik szolgálni, bizony inkább maradnának mi alattunk, s még az pápisták közzül is azt követni találtatnának.

Tokaj, Szádvára s az többi dolgában való beszélgetését is palatinus uramnak mind rancorból ítéljük lenni; úgy tetszik

csak példájért is azt érdemlené Homonnai uram, mert ha vesztetg ül vala, s hol írással, szóval, kártétellel nem illet vala s az templumokat sem foglalja vala,¹⁾ (*1636. esztendőben is az szegény megholt császár parancsolatja ellen nem cselekedik vala*), ezek avagy nem löttek volna, avagy könnyebben complanáltathattak volna, s hamarébb, de mivel ennek is palatinus uram volt egyik foveálója, nem kell csudálni, ha oltalmazza is. Mi most nem törvénnyel kívánjuk restituáltatni, hanem végezéssel: meg tudnánk mi azért erre is felelni palatinus uramnak csak a maga cselekedetiből is. Mit cselekedett ő kegyelme azokkal, kik Semptéhez s némely rész jószágihoz iust praetendálván contradicáltak, mint bánt? Extraordinaria revisióra bizony csak tíz ház jobbágyot sem akarok halasztani, ebben Kegyelmed is megnyugodjék. Tokaji summának valami részét magunkra venni, talám nem lennénk idegenek jó módjával, kiváltképen ha az építésre rendelné ő felsége avagy acceptálna valami summát az derék summán kívül. Szádvaráért nekünk úgy tetszik, csak azt tartoznánk letenni, a mivel Csáki István Bocskai fejedelemnek nem satisfaciált volt, kitől nem is vagyunk idegenek, noha az üdötül fogva való szép jövedelem s haszonvételt melléje vetvén ennek, s conferálván, mi ezzel sem tartozunk talám; csesdi, pataki, munkácsi dolog sem sok s nem nagy, és káros sem lenne ő felségének. Az török dolgáról mi ő kegyelmével feleselni nem akarunk, segítséget is nem kívánunk mi most azok ellen ő felségétől, sem ő kegyelmétől, mert mi egyáltalában az portát offendálni nem akarjuk, sőt inkább kedvét igyekezzük üdvösségesen keresni: bizony azt tartjuk, volna hová rendelni, s küldeni és fordítani hadait ő felségének, ha ugyan sok volna is. Veselényi Ferencz urom bemehet ugyan Lengyelországban, de nem reméljük, nagy haszonnal járjon; most minden hadakat a Podolyára vittenek, tartván a tatároktól. Ím egy levelet is hagyunk Klobuczizky uramnak, hogy megmutasson Kegyelmednek, melynek elébb kellett volna kezünkbe jöni, de az kire bízta volt megküldését, tött fogyatkozást, érthet abból Kegyelmed bővön az lengyelországi állapatról vissza is jár az gyűlésre, mivel akkorra Franciaából választ kell hozni az királynak, meg is várja az gyűlés végét. Mi is mind az gyűlésre, ki 17. Februarii fog beállani, s mind az cancellarius leánya lakodalmára böcsületes híveinket küldjük. Rezgelődéseket másunnott is hallottunk, ki talám edég is vagy megkezdett csendesedni avagy másfelé fordítani: mi sem mulatjuk héjában az üdöt, ím érkezett az francziai király követe is, ki mind pénzt, vitézlő rendet eleget ígr

¹⁾ A zárjel közt levők kitörölve.

s praestálják is, az portán is mindezt végben visznek; ki legyen penig az követ, ím írva küldtük Kegyelmednek.

Magunknak is mindenkor azon volt opiniónk, az mi Kegyelmednek, el is hittük bizony mindenre őket a kénytelenség és rozsz állapotjuk viszi és hajtja.

Az városok dolgában ne kételkedjék Kegyelmed, sőt ha úgy kell lenni, újabban is assecurálni fognak bennünket, el nem állanak.

Hogy Kegyelmed sok búsulási és keserüségi között is bőven írt, igen kegyelmesen vettük Kegyelmedtől.

Cancellarius uram eddig elérkezhetőtt s resolválhatták is magokat, kivel ha mit akarnak, ne késsenek. Tartsa meg isten Kegyelmedet ezek után jó egészségben. Datum in curia nostra Zboroviensi die 30. Ianuarii anno domini 1645.

Ez levelünket, midőn expediálni akartuk volna, juta híre Klobucziczki uram jövetelinek, ki ím tegnap érkezék el, s úgy vagyon, Kegyelmetek levelét megadta s tekintettünk is bele, de bizonynyal derekasán meg nem olvashattuk; lehetne is elég ratiónk, kikkel Kegyelmetek elmélkedésére megfelelhetnénk, de halasztjuk, hanem mivel az galliai király s királyné, s parlamentum követe nálunk vagyon, s ma lőn derekas audientiája, az ki bizony nekünk re ipsa is többet is sokat is ígír, és confirmálására jött a foedusnak, el sem akar innét menni, míg mindenek nem effectuatnak, melyet penes plenipotentis fiducia-rias literas, quas habet a christianissima constituta tutrice matri christianissimi regis solenni pompa in regali parlamento peracta akar végben vinni. Kegyelmednek kegyelmesen és serio parancsoljuk több böcsületes követtársaival is communicálván ez levelünket, értse meg Kegyelmetek palatinus uramtól és több császár ő felsége commissariusitól, akarnak-e nem-e az regnicolák kívánságira többre menni avagy nem; az mi contentatióinkban is az vármegyékben valamiben cedálni avagy nem? éjjel nappal értésünkre adván Kegyelmetek, ottan resolváljuk Kegyelmeteknek magunkat; mi is addég az király követének magunkat nem resolváljuk, s az confoederatiónak is confirmálását halasztjuk addig, azután magunkra gondot viselünk, s az statusokat is ad 12. Februarii hivatjuk ide s értésekre adni, a mivel Kegyelmetek Klobucziczki uramot ide bocsátotta. Az mely levelet Klobucziczki uram által akartunk Kegyelmednek communicálni, ugyan magával pariáltatván le annak is verissima pariáját megküldtük Kegyelmednek; ne féljen Kegyelmetek az lengyeltől, mert bizony azok császárt sem egy-, sem másképen nem segítik. Hatalmas császár parancsolati is, kik az budai vezér és egri passára szóluk az felülés és mel-lénk jövetel felől nálunk vagynak s megküldjük azután, meg-

nyugodjék Kegyelmetek benne, mi bizony mind az galliai királylyal confirmáltatjuk az foedust s hatalmas császárnál is valamit végben vihetünk, semmit el nem mulatunk, mi mind isten, s ez világi emberek s Kegyelmetek előtt protestálunk, okai ez haza veszedelmének ne legyünk, hanem adjanak azok számot róla, kik okai, s bennünket is hamisan gyaláznak, s ellenünk imide amoda leveleket írogatnak és méltatlanul kárhoztatnak. 12 nap alatt elvárjuk a választ Kegyelmetektől.

Lehet talám az is Kegyelmednek hírével, palatinus uram minémű leveleket írogat az vármegyéknek, kik között im mi is egy párt küldöttünk Kegyelmednek. Kegyelmesen parancsoljuk Kegyelmednek, csak magától intse meg ő kegyelmét: Kegyelmed hagyjon békét afféle mocskos írásoknak, a melyek csak magában is nem nagy emberhez illendők, annál inkább fejedelmet gyalázni vele méltatlanul, mert kénytelenek leszünk mi is pennánkat oly választételre vetni, a melyen talám ő kegyelme meg fog búsulni. Értjük azt is, hogy a mi kívánságinkat oda fel mind az vármegyékre s mind pedig Lengyelországban kibocsátotta, akarván azzal is bennünket gyalázni; Kegyelmed azért kényszerítse lelke-üdvösségére, ha immár kibocsátotta, adja mellé punctatim az ratiókat is, micsoda praetensióval és méltó jussal kívánjuk mind azokat, mert alioquin kénytelenek leszünk azoknak az széles világra való kibocsátásával ő kegyelmét refutálni. 1. Febr.

Kivül: Anno domini 1645. 1 Febr. Zboró ad S. M. D. Sigismundum Lónyai datarum par, medio Michaelem Ugron.

(Hivatalos másolat, Rákóczy sajátkezű javításaival a gr. Erdődy-féle vörösvári levéltárban.)

Jegyzet: A fejedelem észrevételei a jan. tárgyalások alapján készült pontokra.

In primo articulo. Vagyon-e hatalmok az 8 vármegyének úgy ideadásában, az mint mi kívántuk avagy nincs; cathgorice ő kegyelmek jelentsék meg általa.

In 2-do. Mi Homonnai Jánossal nem akarunk tractálni, hanem ő felségének két terminuson esztendő alatt certo leteszszük az százezer forintot; felét fél esztendő, felét meg félesztendő alatt.

Az hét szöllöt oda nem engedhetjük, mert contra statuta lenne s példában maradna, egyfelől az ország szabadságát keresvén, másfelől azt magunk sértegetvén.

In tertio articulo. Mi azzal sem tartoznánk, az kit ígértünk, s nem vehetjük reá magunkat egyáltalában, az derék summát tegyük le, mindazáltal az ő felsége tekintetiért ötvenezer forintot fél esztendő

alatt megadunk; az több rajta való summa defalcálódjék az mi kárunkban, kit elvétele miatt 20 esztendőől fogva vallottunk.

In 4-to articulo. Tehetnek-e nekünk az mi igaz praetensióink szerént való satisfactiót.

In 5-to articulo. Post defectum domini Stephani et Petri Betlen.

In 6-to articulo. Abból megalkhatnak.

Alább:

1. Secundum statuta regni.

In 2-do. Az ország szabadságában áll; ugyan mi reá nem erőltethetjük őket reá.

In 3-tio articulo. Erről megalkhatnának jó módjával excepto Homonnai.

In 4-to. Exceptis 8 comitatibus.

In 5-to. Iuxta solidum articulum, az mint azelőtt is volt.

In 6. úgy legyen.

7. et 8. excepto rebus nonnullis megalkhatnak.

9. articulo, megalkhatnak róla.

10. articulo, mikor ideje leszen s az török nem offendáltatik.

11. articulo, oda vagyon az.

Külön kis lapon, idegen kézzel:

Nono: Magnificorum Sigismundi Prépostvári et Stephani Csáki bona universa restituet respectu autoritatis et interpositionis suae maiestatis.

(Az utolsó s külön lapon írt pont kivételével az egész I. Rákóczy Gy. kezével írt fogalmazvány a vörösvári levéltárban.)

XXX.

1645. febr. 6.

Illustrissime ac celsissime princeps stb. Humilium stb.
Az úristen stb.

Zboróról 1 Februar. expediált Nagyságod méltóságos levelével 4. praesentis délután érkezék Nagyságod böcsületes szolgálja Ugron Mihály uram, kiből Nagyságod kegyelmes parancsolatját megértettük és akarván ahoz alkalmaztatnunk is magunkat, s azon nap estéig consultatiót tartván közöttünk felőle, másnap jó idején izentünk ő felsége commissariussinak velek való szembenlételünk felől, kik összegyűlvén Tieffenbach uram szállásán (ki köszvényben fekszik immár alkalmas időtől fogva) mi is odamentünk hozzájuk, és mit proponáltunk, legyen ott nomine commissionis nostrae, az mit eszünkbe tarthattuk, im írva küldtük Nagyságodnak, melyet megértvén ő felsége commissariusi, mondák, hogy mivel derekas az kérdés, magok

között consultatióra veszik, s addig lennénk külön mi is, kit az szokás szerént mi is megeselekedvén, az commissarius urak is ugyanott consultalkodtanak felőle, és azután bemenvén hozzájuk, minémű választ töttenek, im azt is az szerént, az mint szóval concipiálhattuk, írva küldtük Nagyságodnak, melyekből Nagyságod resolútiójokat kegyelmesen megértheti. Mi kegyelmes urunk commissionaliter ezeknél többet nem vehettünk ez ideig, úgy esmervén, hogy nekik is másunnét való várákozások s talán azoknak esmét az szerencsére való vigyázások vagyon. Tudjuk, hogy el fognak küldeni ő felségéhez oly intentióval, hogy az is akkorra megérkezhezzék, az mikorra Nagyságod resolútiója is hozzánk érkezne. Immár mi lészen tovább mindezeknek kimeneteli, álljon az istennek kegyes gondviselésében, ki vezérelje az Nagyságod szívét és elméjét is az ő nevének dicsíretire és az mi szegény hazánknak megmaradására minden tanácskozásiban stb. Tirnaviae 6. Februari 1645.

Eiusdem Illustrissimae Celsitudinis Vestrae

Humillimi et fideles servitores

Sigismundus Lónyai

(*stb. ; a többi követek mint a jan. 24-iki levélben*).

P. S. Noha felséges urunk bizony szívünk szerént kívánók, ha az úristen megszánván szegény hazánknak pusztulását és nyomoruságát, jó békességgel térhetnénk meg Nagyságodhoz, de ha az úristennek az lészen kegyelmes akaratja, hogy ez mi szegény nemzetünk is az keresztyénségnek véghetetlen háborúiban egyveledjék, kérjük alázatosan Nagyságodat, tudósítson arról is, minémű módokkal kellessék az tractatust elhagynunk, és mely felé dirigáljuk útunkat, s meddig kívánjunk késérőket, az hol az Nagyságod bátorságos késérőit találhassuk, hogy ne kellessék ezekről való Nagyságod újabb információért is várákoznunk.

Külső cím: Illustrissimo ac celsissimo principi ac domino domino Georgio Rákóczy stb.

(Eredetije a magy. kir. orsz. levéltárban.)

XXXI.

1645. febr. 7.

Brevis realis informatio comitis palatini facta ad partem magn. dno Sigismundo Lónyai.

Az minemő kérdést tett Klmetek commissionaliter tőlünk, az kik együtt lehattunk, ugyan commissionaliter feleltünk reá,

noha csudáltuk igen a kérdést, holott eléggé meghallotta volt immár Klték okait annak, hogy sem az regnicoláknak tött declaratiókban tovább nem mehetnénk, sem az fejedelemnek tett concessiókban; és hogy a mennire extendáltatott authoritásunk ő fgétől, azokat syncere kinilatkoztattuk Ktknek, mindazonáltal im enni veszedelmes állapotban levén szegény hazánk is, és a szegény község is ily nagy oppressioban, kéméletlenül láttatik Klték vontatni az üdőt, noha bizony eléggé vontatta eddig is, a minthogy mostani kérdésével is egyebet annál nem láttatik mívelni, mindazonáltal im ezt a Klték kérdését is felköldtök ő fgének, s onnét várunk, s ő fge kegyelmessége legyen rajta, mit kell az illetén processusból ítélni, s mit is parancsol nekünk is toább.

Azonban in familiari colloquio miről beszélgettünk Kldel, ha jól emlékezem reá, melyet erősített is Klmed, úgy tesz ezek punctatim.

1. Hogy neheztelne ő klme az fejedelem én reám, mivel kemény levelet írtam az vármegyékre most újokban, és publicálván az ő klme postulatomit, ratióit annak le nem írtam volt.

2. Erősítette Klmed, hogy ő fge is császár urunk minden kötelességének sérelme nélkül az vármegyéknek a koronától ideig elszakajtására reá mehetne, azokat ratiókkal és példákkal is erősítvén.

3. Hogy az francziai királynak most újokban követje érkezett volna az fejedelemhez, jelenté azt is Klmed, kit tudtunk azelőtt is és hogy nagy biztatásokat hozott, s ajánlásokat is, s assecuratiókat is, arany hegyeket ígírvén.

4. Jelente Klmed olyan dolgot is, mintha az török is újabb segedelmet ígirt volna a fejedelemnek, és hogy arra már az parancsolatok is kin volnának, s félelmissé tenné az is a dolgot.

5. Hogy még a némely regnicolák postulatomi közül is kívántatnának némely nagyobb declaratiók, jelentvén, mintha az eddig tett declaratiókkal ő klmek a supplicans regnicolák is talám nem lennének szintén contentusok, abból is minemő toább való félelmet jelentvén Klmed.

Az mi azért az fejedelem ő klme ellenem való panaszát illeti, bizony örömet szépet szóllanék az ő klme cselekedetiről, s dicsérném is inkább, hogysem azokban való fogyatkozásokat exaggerálnám, de a mint én látom, és értem, s kézzel, s országotól nagy kárainkkal tapasztaljuk, nincs oly nyelv, a ki elegendőképpen mind cselekedetinek, s mind kívánságinak ő klnek káros voltát kimondhatná; hamisan semmit nem írtam, sem mondottam, sem vármegyéknek, sem másoknak, s ha az igazságért neheztel ő klme, annak kimondásával, és kijelenté-

sével, erős kötelességemből tartozom én az én hazámnak és nemzetemnek, egyébképpen mind lelkem ismeretét, s mind bücsületemet megsérteném, hogy penig a mit Klmed jelenti, abba esett nagyobb véték, hogy leírván az ő klme kívánságát, meléje nem vetettem azoknak okait, megcselekedtem volna ugyan, s ha kívánja Klmed, meg is cselekszem, de úgy, hogy heltelen és majd a kívánságnak is károsabb voltokat is ki kell mutatnom, mert akár az vármegyék kívánságiban való ratiókat gondolják meg, a melyeket ő klme ad, nemcsak helytelenek, de veszedelmesek is az előhozott példákkal együtt.

Az minthogy az vármegyék kívánságában legfőbb ratiója ő klnek az, hogy azokat az vármegyéket nem oltalmazhatná meg ő fge császár urunk, anni országgal együtt a töröktől, s azért kell ő klme, s maradéki, a kik erdélyi fejedelmek lennének, alájok vetni, hogy ott vennének oltalmat. Ez-e a ratio, hogy a mit egy római császár meg nem oltalmazhat, azt egy erdélyi fejedelem, a kit a török maga mancipiumjának tart, s az is, megoltalmazza? Nemde a kinek keresetire a töröktől vett engedelmet ő klme, ugyanazon török segítségével vitte véghez azt is, a mit végben vitt, a mint mondám ő vasallusa is levén; micsoda oltalmat várhatunk ebből, hanem mancipátiót inkább, s subjugatiót, s rabságot, s így ő klme megoltalmazhat az török ellen bennünket, de egyszersmind török rabságában viszen, magának is bizon az erdéli fejedelmeknek kellene az oltalom, s kell is, s ha az római császár tekintete nem forogna az török előtt, hogy el akarván foglalni Erdélyt, oltalmat adna neki, úgy járt volna eddig, mint Boszna, és több részei országunknak, s basát avagy vezért szállított volna be; nem oltalom azért ez, hanem veszedelem s csak lett volna vesztég ő klme, mi nemzetünk levén, maga nemzetivel ezt ne míveli vala, nem bánt vala a török is minket most, s ebben is kimutatta igen oltalmát ő klme a török ellen, mert szeme láttára egynehány ezer keresztyén lelket vín el csak az a kevés mellette levő török is, s csak arról sem tudtak tenni, s hát mint ajánlhatja tovább való oltalmát ő klme ennek a szegény hazának és nemzetnek, s nem is kell egyéb a töröknek ennél, hanem hogy megszággassa az országot, a mi kevesen vagyunk is, s annak erőtlén fejedelmet adjon, avagy maga vasallusát, s a mikor gondolja és az alkalmatosság behozza, azt kivesse s helyette basát vagy vezért tegyen eleikben az alája hajlott népeknek, ezzel terjesztette minden birodalmát a török, s ebben munkálódik most is, s csak mint a kovács kezében a fogó, olyan eszköz ő klme azon török kezében gonosz és mi veszedelmünket néző igyekezetekben.

Ilyen oltalommal azért ne biztasson ő klme minket, hogy

az hol a mi édes eleink ennyé vérontással oltalmazták édes hazájokat, most azt gyalázatosan in opprobrium christianitatis et christiani nominis ultro magok jármában fogják az törököknek magokat; vagyon mi nekünk klmes urunk s koronás királyunk, a ki római császár is, s isten után onnét várjuk oltalmunkot, nem efféle törökökkel való szövetségből, ha onnét oltalmunk nem lehet, más bizonyos, hogy senki minket meg nem oltalmaz, s annyival inkább az, a kit török maga rabjának tart.

Az példákat is penig, a melyeket előhozott Klmed, vagy rosszak s veszedelmesek voltak magokban is, avagy a mostani állapattal ellenkeztek, úgy vagyon. — János király török szövetségből királylá lón, ki' miatt a mint némely historikusok notálták, több veszett kétszázezer léleknél Magyarországból el, s minthogy rosszul kezdte volt s pogányokkal szövetségzett, isten ki is gyökerezte fiastól, s a mit per pacta neki adtak volt is, azt sem birhatja a fia, hanem az úgy vagyon, hogy az feleségének, úgy mint Izabellának, a ki az lengyel királ huga volt in dotem vita durante 4 vármegyét adtak volt, a kit birt is egy ideig, de mint jártak avval is, nilván vagyon, holott ám most is ily nagy hosszú üdők után is Erdélyhez birják és a török keze rajta, innét mondatik partium dominusnak az erdéli fejedelem, s sajátjának is tartja, s valamit ő egyszer alája vehet, körmös kézzel tartja azt, s keveset gondol imilyen amolyan conditiókkal, a mint az ő vasallusa köt, s egy szóval az oltalomnak biztatása az, hogy török alá adjuk magunkat, ki ha oltalom, ezt ő klme nélkül is véghez vihetjük ilyen formán, ha nem oltalmazhatjuk meg ellene magunkat, ottan egész országostúl is adjuk alája magunkat a még akarja, megmaradunk, a mikor akarja, in puncto elveszünk; noha nagy igazsággal mondom, hogy egynéhány hel vagyon csak azon az földön is, a kiben magán maga jó provisióval opponálhatná a török ellen magát, s nagy dologgal jutna hozzá, ha hozzá jutna is, s hogy hogy adjuk tehát így országostúl alája magunkat, nem ilyen vér volt a mi édes eleinkben, ha kik históriákat olvastanak.

Bocskai dolgát a mi illeti, a mikor ő vele végeztek, látta s tudta szegény Illésházi István, hogy meghaló félben vagyon s azt is, hogy maradéki nem lesznek, s úgy ígértök volt 3 vármegyét neki, de abban is az a conditio volt, hogy külömben azoknak az végezéseknek ereje nem lehet, hanem per confirmatio nem regnicolarum, aminthogy confirmálták is azon bécsi pacificatiót, s ő azonban megholt, s arra a confirmatio nem kellett.

Bethlen Gábornak penig eléggé declaráltuk, mit égettettenek volt azok az 7 vármegyék, nem szükség arról itt többet szóllanom, tudjuk telhetetlenség hordozta ötet is, s arra con-

sensust adott az ország népe is, felszabadítván ő fgét kötelességétől, úgy adattattanak volt neki; de ím látjuk, hogy veszedelmes példa volt az is, mind a törökre, s mind a következő erdél fejedelemségre nézve.

Ezek azért a ratiók és példák meg nem maradhatnak, de talám erős argumentum az, hogy *volenti non fit iniuria*, a mint Klmed bő szóval declarálta, és hogy ha azok az vármegyék magok *ultra subjiciálják* magokat, felszabadítják ő fgét nekik tett kötelességtől, és méltóságának sérelmére sem lenne, de különben van ez is, mert az mi szent koronánktól, az szerint az országnak több részeitől semmi úton magoktól el nem szakajthatnák ő klmek, s ott is ki hiszi azt el, hogy annak mindnyájan javallói volnának, holott sokan vagyunk, a kik ott sokat birunk, s mi, bizony dolog, ott sem adjuk javallásokat, s azoknak javallása nélkül kötelessége ellen ő fge sem adhat engedelmet arra, meg is lenne bizony benne, ha valahány vármegye öszve adván magát a többi ellen, fejedelmet választana magának s az alá adná magát, sőt török *protectióját* venné; ha akarják is azért, kit semmiképen nem remélek, nem cselekedhetik, hanem ha ellenséggé kívánnak venni bennünköt, s magokkal együtt minket is utolsó romlásban akarnak vinni, ha ott akarnak is, azért tudni való, hogy az az akarat is félelemből lenne és kényszerítésből; s ha cselekednék, úgy sem adhatna javallást ő fge az ilyen szakadásra az egész országnak javallása és *consensusa* nélkül, egyébaránt is ha meglenne ez a szakadás, kitől isten oltalmazzon bennünket, ottan vége lenne ennek a mi törvényes hazánknak, s felosztva lennénk, oda lenne minden törvényünk és *privilegiumunk*, mert egyik része is oztán ennek országnak nem mondhatná magát. Egy szóval *prédái* lennénk az töröknek és az szomszéd fejedelmeknek, isten azért oltalmazzon csak a gondolatjától is az ilyen dolognak, s bizony nemcsak magyarságokról és körösztýenségekről is gyanakodhatunk azoknak, a kik az ilyen elmékedéseknek javallásokat kívánnák adni.

Istenre kényszerítem is Klteket efféle elmékedést letengyen, s azonra kérem a fejedelmet is, hogy magunk nemzete levén, ne igyekezzék ily veszedelmes szakadásban hozni bennünköt, mert készebbek vagyunk egy lábíg mi itt megöletni magunkot, hogysem erre javallást adnunk, s protestálok is azok ellen *authoritate palatinali et locumtenentiae*, ha kik efféle dolognak bocsátkoznának, úgy tudjuk és hisszük, hogy maga nagy méltóságának sérelmének is a szerint országunknak, sőt Kltek *obligatiójára* nézve is semmiképen ő fge erre nem megyen, sem mehet, se az szerint magok is azon megnevezett vármegyék magokat más alá nem adhatják, elszakajtván ab *unione regni* magokat, adhortálván szeretettel és tiszt-

tünk szerint is ő kket, hogy efféle elmélkedéseket letegyenek, és erre a rút alkalmatlanságra semmi úton ne bocsátkozzanak, egyébaránt bizonynyal elhigye ő klmek, hogy utolsó veszedelem fogja találni őket. — Ezeket peníg kívánom Kldtől, hogy közölje is ő kkel, a kik kíváltképpen most együtt lesznek Bártfán, melyre engem az ő kkhöz való nagy erős kötelességem is kényszerét, egyességet mint szakadást kívánván szegény nemzetünknek és országunknak.

A francziai királ követségét a mi nézi, a mennél sűrőbben jön és többet ígér, annál rosszabbúl vagyon dolog, s nem minket s a mi jónkot nézik ők a rosszak, hanem magokat kívánják segíteni ami vérünkkel és veszedelmünkkel, ő miattok lön ennek a mi szegény hazánknak első veszedelme is, mikor Ferencz a francziai király három izben hozta ki reánk szultán Suliman császárt, s akkor romlott meg a mi szegény nemzetünk és hazánk, akkor veszett harczon magyar királyunk is el, s istentelenöl az keresztyénség ellen szövetkezett akkor is az pogányokkal ellenünk a mi romlásunkra, hogy maga nehézségét enyhítse; ím belekapott az maradékjában is a fejedelem által, s újabban szorgalmazza az törököt is ellenünk, hogy hátramaradott részecskéjét is szegény hazánknak és nemzetünknek utolsó veszedelemben hozza, arany hegyeket ígér ugyan, de bizony az Aethna hegyét adja érette, a ki tűzzel s hamuval rakva belől. Boldog isten! hogy is tudnának ők minket segíteni, a kik majd háromszáz mélyföldön vadnak tőlünk, s micsoda biztatás és segítség is ez, az hol azt kívánja, hogy az törökhöz kapcsoljuk magunkat, és azokkal együtt szolgáljunk nekik, jámbor, törvényes, nekünk kegyelmes urunk, koronás királyunk ellen; s veszedelmes biztatások azért ezek is és nem segítségnek nyújtása, s kérdjék meg ezt a követet, hogy menynyi ideje, hogy postán is onnét Francziából megindult, megíthetjük csak abból is, mint kell onnét segítséget várni. Pénzt ha ad, vagy ígér, azt nem az török ellen való oltalmunkra nézve cselekeszi, hanem azt az egy maroknyi magyar nemzetet akarja egymással fogyatni vele, azokat akarja vele oltalmazó fejedelmek ellen is feltámasztani, hogy fogyassa, s ölesse avval is őket, a mellett az török jármával biztat bennünket; ez-e a segítség? Ezt nézik-e az fejedelem velek való confoederatiói? Ezt bizony az ő részekről, ha a fejedelem meg nem gondolta is.

Semmire való az a biztatás is, a hol azt jelengeti, mintha elvégezte volna az lengyelekkel, hogy segítséget semmiképen sem ő fgének, sem nekünk ellene nem adnának; úgy vagyon most országostúl nem adnak, s mi sem kívántuk, de nagyobb szükségben elegendő securitásunk vagyon nekünk arról, hogy

igen is adnak segítséget, s interim a privatus urak ugyan nem tiltatnak azért segedelmünktől, s a szerént, pénzünkkel is hogy annyét fogad hassunk, a mennyi kell, vagyon ezaránt való engedelmmünk is.

Az törökkel micsoda dolgait akarja igazításba venni, nem tudjuk, hanem azt tudjuk, hogy ha hasznót ad nekik, kinyújtott kézzel veszik, de valahonnat haszna vagyon, ott vagyon az mi karunk, oltalmát bizony dolog a, hogy az török ellen, ha igéri sem praestálja, s a szerént egyéb ellensége ellen is a fejedelemnek, mert a mint mondtam, messze Páris Fejérvárhoz, nem a francziai király tekinteti azért, kit igen tud a török is hol lakik, hanem a római császáré tartja a törököt békességben, Erdélyre nézve is, s ugyanazon tekintet tarthatja ő klmét is az fejedelmet meg s nem más; és így mindenestől haszontalan bízgatások ezek is.

Az hol penig jelenti Klmed, hogy az török is újabb segedelmét igérte volna, és hogy arra már a parancsolatok is kinvolnának, ha ez így vagyon, micsoda alkalmatlan dolog az, hogy az fejedelem mégis tractál velünk, s a töröknek, bizony dolog, a mi békességünk különben nem kell, hanem ha hasznát látja benne, s ha már kiadta parancsolatit, kit mi másképen értünk, azért bizonyos hogy azt nem revocálja szép szóra, s abban is azért micsoda resolutiója vagyon ő klnék, avagy a regnicoláknak is, mi jót mutathat, nem tudom, mert ha az a segedelem csak olyan leszen, a ki eddig volt, azont mivel csak, a mit eddig, azaz, pusztítja ugyan az országot, és rabságra viszi népét, de bizony dolog, a fejedelemnek birodalmát nevelni nem kívánja; ha penig többet hoz, többet féljen maga attál, a mint minket ieszthetne vele, kit ex certa scientia tudunk, s példáink is elegek vannak rúla.

Az mi a némely regnicolák postulatomit illeti, abban mind úgy, mint igaz magyar, s mind úgy, mint inter regem et regnicolas mediator, s mind a mint commissarius vagyok, szívem szerént munkálkodtam, a kiról Kltek maga is bizonságot tehet, a minemő derekas difficultások az dologban voltanak, abban elegendő declaratiót is tettünk, megnyughatik ő klmek rajta, és az hol az substantiale megvagyon, magával vonja a több accidentálékat is, s ha némel specificatiókra nem mehettünk is, minthogy az elébbeni végezésekben, és constitutiókban semmi afféle nem volt, sem meg nem kell benne botráncozni, sem nem kell csudálni, sokra menvén most is olyanokra is, a kik a catholicus uraknak szabadságok megköttették, azonban megoltván mostani veszedelmes hazánk tüzet s meg is tartván szégyen hazánkot, ám obligatióban vétetett az is, hogy isten a gyűlést adván érünk, mind azokat egyenlő értelemmel és aka-

rattal jó igazétásban vegyük. De hogy most enni füst, és láng, s nyomorúság s veszedelem között minden particularis apró dolgokon mulassuk az időt, az ki most is messze haladott, nagy romlásával szegény hazánknak, s nem is tanácsos, s méltán senki nem is kívánhatja, mert ez semmi nem volna egyéb, hanem mind ha ki tüztől elfogott házának nem megoltását nézné, és abban törekednék, hanem holmi benne való szemeteknek és pókhálóknak söprögetését. Ezaránt is azért jól meglássa ő klmek, mit mivel, s magokat másért ne kívánják elveszteni, nyugodjanak meg ez mostani végezéseken ő fge resolútióin, isten megtartván bennünket magunk között való egyességgel ezután is holmi más apró dolgokat rendben és igazításban vehetünk, de ha megemésztí az tűz hazánkot, mind religióink, mind magunk, mind országunk törvényestől, szabadságostól egyszersmind hamuvá leszen; egy szóval szakadásba minekünk nem kell bocsátkoznunk, mert elveszünk, s a szerént országunkot is megoszlásban ne vessük, mert úgyis elveszünk, s cselekeszünk (*így*) úgy is, ha oltalmazó Klmes urunk s fejedelminktől megszaggatva leszünk, s úgyis, ha török protectiója alá adjuk magunkot, s az is a célja és vége a töröknek, a kiért két száz esztendőttől fogvást hadakozik ellenünk, s még az isten eddig megtartott bennünket, hanem most esünk kétségben, és minden vér, erő és kényszerítés nélkül most fognánk járomban nyakunkot, kiért semmiképpen el ne higyük, hogy a keresztyén fejedelmek is meg ne indulnának, és ha nem mi reánk, magokra nézve ezekre is az illetén dolgokra mi javallásokat adnak. Mégis kérem azért ő klket, s ugyan az istenre is kényszerítem, hogy tegyenek le toább való üdözést, mert mi majd fél esztendeje leszen már, hogy itt ülünk, s minden halogatás a fejedelem részéről volt, s onnét vagyon most is, a ki nagy gyanóságokat is kezdett szerzeni, s ha mégis több haladékokot fogna Kltek keresni, mi nem látjuk módját, mint kelljen toább nekünk azokban belebocsátkoznunk, s méltósága ellen is vagyon ő fgének, s sérelmére vagyon az mi böcsületünknek is, s veszedelmes kárára a közönséges jónak is.

Ezeket akarám jedzésben az Klmetek argumentomira és discursusira rövideden ugyan írva adnom, noha már azelőtt is mind sokat szölottunk erről, s mind sokat írtunk. Tyrnaviae 7. Febr. anno dni millesimo sexcentesimo quadragésimo quinto.

(Kismartoni levéltárból. Act. Pal. anni 1644. et 1645. Lib. 4. Nro 84.)

XXXII.

1645. febr. 17.

Lónyai uramnak.

Az úristen minden üdvösséges jókkal áldja meg Kegyelmedet.

Ughron Mihálytól 11. die praesentis vöttük vala el Kegyelmed levelét, kire sem most, sem ezután mi Kegyelmednek bőven nem replicálunk és választ nem írunk, hanem csak rövideden és cathegorice, és úgy mi bizony soha így vér nélkül sem az vármegyéknek mindenestől való kibocsátására, sem azokra, kiket palatinus uram kívánna, nem megyünk. Parancsoljuk azért Kegyelmednek, sőt ugyan lelkére kényszerítjük Kegyelmedet, szeme előtt viselje mind hozzánk való kötelességet s mind azt, hogy minden javai az mi birodalmunk alatt vagynak, s ha az mi birodalmunk alatt akar lakni, nem lehet sem maga, sem maradéki az mi Kegyelmességünk nélkül, csak legkisebbikben is az mi instructiónk mellől el ne meujen, s mind az isten tisztességére s hazánk szabadságára s magunk személyére tartozó dolgokat úgy őrizze, oltalmazza, promoveálja, amaz Jeremias mondása caput XLVIII. v. 10. akármi kicsinyben is magára ne értethessék senkitől (kiben mi nem is kételkedünk). Ezt pedig nemcsak Kegyelmedre, hanem több követársainak is hogy érteni adja, kívánjuk. Már Kegyelmetek csak az visszaforduláshoz készítse magát, mivel mi ott fen Kegyelmeteket haszontalanul nem akarjuk tartani. Adja isten, lássuk szerencsés órában Kegyelmeteket. Datum Bartphae 17. Febr. anno 1645.

P. S. Istenünkért, hazánkért s magunkért, flectere si nequeo superos acheronta movebo.

(Minutája: a gr. Erdődy-féle vörösvári levéltárában.)

XXXIII.

1645. febr. 18.

Memoriale pro gen. dno Marco Walticher.

Iam pene semestre est, quod in hoc pacis tractatu occupamur, et deum testem invoco me diu nocteque totum in eo desudasse, quo et funestissimum hoc patriae incendium modo quo possem optimo extinguere, et mtem suam caes. hac omni sollicitudine expedire, ut rebus imperii tractandis componendisque tanto impensius possit vacare; interim quo

facto acciderit, nescio, ita tamen accidisse experior, me tot tamque improbis laboribus vix ulli satis fecisse. Cuius forte inter alias haec quoque potest esse causa, quod non solum praesentis pacificationis molestissimae difficultates, sed caetera quoque publicorum negotiorum moles, cum pene mihi incumbat, cui proinde praesertim valetudine adeo debilitata par esse non possum. Aut certe quod ex iis ipsis, qui in partem laborum venire deberent, plerique non solum nihil adiuvant, sed ne scire quidem volunt, quanto in discrimine patria versetur.

Potest sua Mtas clementer meminisse, pro collegis in hac commissione nominatos ac deputatos fuisse illm. dnum comitem a Tiffenpach; d. Questembergh, d. Ladislaum Chaki, personalem Casparem Lippai, et Stephanum Rohonczy. Dnus Questembergh fuit ille quidem hic, sed urgente gravi infirmitate, coactus est Viennam se recipere; dnus Chaki saepius licet a me invitatus fuerit, necdum tamen comparuit. Personalis advenerat quidem, sed priusquam partis adversae commissarii appellerent, discessit, nec ultra rediit, privatas suas commoditates publicis regni negotiis praeferens. Casparus Lippai toto pene tempore lecto affixus haeret, ut vix uni, alterive consultationi interesse potuerit. Stephanus vero Rohonczy abbas Szalavariensis vocatus, non est dignatus comparere pro complanatione punctorum extradandorum, additis insuper immaturis quibusdam verbis. Simile quid fecit et clerus huius loci, a quo non pauca perpessus sum, prout testes mihi esse possunt d. Questembergh, et maxime d. Tiffenpach. Illinc sumpta occasione non defuerunt aliqui etiam ex magnatibus, qui mihi non parum succensuerunt, quod illorum dominia ob faciliorem pacis compositionem velim Rakoczio tradere; quos tamen ego non magnopere curabam, quod viderem illos, publicas difficultates non intelligunt, ideoque ad pauca respicientes facile decernerent, arma corripienda etiam, tametsi deessent vires.

Certum illud etiam est, Rakocium cum tota sua factione, quidquid difficultatis patitur in suis postulatis ad effectum deducendis mihi imputare, existimans, si ego hactenus obices illi non posuissem, futurum ut et cum regnicolis, et cum sua Mte negotium suum composuisset, bonaque fidelium suae mtis iam pridem libere occupasset. Et licet nullam ille circa mea bona habuerit praetensionem, satis tamen superque suum contra me odium exprompsit, quavis occasione damna inferendo, quae facile ad dimidium millionem ascendunt, acceptis, quas hac occasione facere coactus sum, expensis, quae etiam bona conscientia affirmare possum, superant centum millia imperialis. Sed ego haec omnia contempsi, quia nec amorem, nec beneficium ab inimico gentis et patriae acceptare volui.

Idem et regnicolae vociferantur, sive quibus iugum Rakocianum aliquando placuit, sive qui a fidelitate non nihil deflecentes, redire tamen iam desiderant, sive qui constantes in fide regi debita, praestiterunt, nec tamen catholici sunt. Hi inquam omnes contra me unum plenis buccis vociferantur, quasi ego obsissem, quo minus a sua mte obtinere possint, quae postulant. Imo etiam in punctis, quae hactenus quoquo modo accommodata videntur, me unum incusant, quod non omnia ad salivam et ex voto illis obtigerint, quemadmodum apparet ex ipsorum postulatis, quae omnia putabant illi sibi concedenda. Et certe credi vix potest, quod quantaque molestiae devorandae mihi fuerunt, priusquam vel ad haec puncta, ut acceptarent, persuadere illis possem. Quamquam etiam post adhibita omnia non aliter voluerunt acceptare, quam si ipsorum principales, eadem puncta approbaverint; neque tamen has ipsas regnicolarum quaerimonias usque adeo moleste accepi, quod scirem usitatissimum apud homines esse mala pro bonis rependere.

Accessit his omnibus benignum suae mtis mandatum, ex quo intelligo neque suae mti placere nostrum in hac pacificatione processum multominus puncta quaedam ex iis, quae commissariis comitatum quorundam exhibita sunt. Et tamen deus novit nihil nos fecisse temere, sed in his omnibus secundum dei gloriam prae oculis habuisse aestimationem suae mtis atque obsequium. Quod vel ex eo satis constare potest, quod priusquam praedicta puncta praefatis commissariis exhiberemus, prius easdem per literas humillime suae mti repraesentavimus, itaque nobis persuaseramus, ea omnia puncta iam fuisse per suam mtem clementer resoluta. Quandoquidem expresse declaratum fuit per suam mtem, ut rustici possint praedicantes intertenere, et quidem sine ulla exceptione. Quare cum nulla sit facta pagorum distinctio, sed absolute concessum, ut rustici possint suos praedicantes intertenere, non apparebat ratio, quare illi pagi, ex quibus expulsi sunt praedicantes, non debuerint hac concessione gaudere. Atque nos ita intelleximus benignam suae mtis resolutionem circa tertium illud punctum, quod tamen ita circumscripsimus, ut vix inde possint extorquere facultatem reducendi praedicantes. Nihilominus stat in benigno arbitrio suae mtis, quid aliorum iudicio nobis in hoc imputare dignabitur.

Par est ratio de templis, quae hoc disturbiorum tempore adempta sunt, restituendis. Hoc quoque tanta cum cautione concessum est, ut ex vi eius concessionis vix ullius restitutionem possint sollicitare. In aliis quoque punctis praesertim negotium religionis concernentibus, illud semper prae oculis

habuimus, ne aut deum, aut nostras conscientias laederemus. Quamquam inter tot difficultates, non quod volumus, sed quod potuimus, fecimus. Sed tamen etiamnum integra sunt omnia, mitigari poterunt et emendari, quae religioni catholicae praeiudiciosa videri possent; an autem id futurum sit non solum e bono publico, servitioque suae mti, sed ipsius etiam religionis catholicae, quae putatur laesa, merito dubitari potest.

Quae mea fuerit opinio, quam per d. Georgium Erdödi suae mti transmiseram paulo ante comitia, quae duobus ab hinc annis impedita fuerunt, poterit sua mti benigne recordari. Descripseram in illa fuse omnia, quae iam tunc Rakocius moliebatur, et apud Turcam et apud suos confederatos, et apud regnicolas; quia praevideram haec futura quae de facto experimur. Et licet scirem sat regnicolis notum esse Rakocium, videbam tamen usque adeo exacerbatos esse illos animo ob laesam, ut illi putabant, suae religionis libertatem, ut pro ea tuenda extrema quaeque tentaturi essent, quod et factum est. Et si impeditus tunc non fuisset, poteram longe facilius paucioribusque cum declarationibus eorum difficultates circa negotium religionis emergentes componere; sed perinde, atque iam odium et indignationem multorum incurri etc.

Fateor illud quoque molestissimum mihi accidisse, imo videri impossibile, nec satis assequor, quo nostro vitio in eam devenimus suspicionem, ut omnis autoritas tractandi deinceps cum commissariis adversae factionis nobis adimeretur, adeo ut etiam siquid omnium nostrum consensu statutum esset, id non prius legatis Transylvanicis communicarem, quam Praga tanto terrarum spatio, a nobis dissita, resolutionem super eo acciperemus. Similiter ut cogamur expectare resolutionem principis ac comitatensium, quae si advenerit, non prius vel verbo respondeamus, quam Praga responsum fuerit, idque tantum nec aliud dicamus. Uno verbo, ut nomine commissarii, re ipsa non aliud, quam muta simulachra simus. Haec quin aegerrime sentiam, diffiteri non possum, sed tamen fiat benigna suae mti dispositio; illud solum demississime oramus suam mtem, dignetur hac adeo molesta ac invidiae plenissima commissione nos liberare, eamque aliis, magis ad eam provinciam cum omni satisfactione sustinendam idoneis, clementer demandare. Nec desunt iustae causae quare hoc petamus, mihi praesertim palatino, cui ut omnia alia suppetere ipsa certe aetas et senio et morbis et continuis laboribus penitus fracta hanc vacationem mereretur. Accedit, quod ex ipsis dnis commissariis deputatis, alius non comparuit, alius discessit, alius decumbit aeger, alius se opposuit, atque adeo soli nos duo senes cum dno Tiffenpach sub tam odiosa mole ingemescimus.

Placeat itaque suae mti alios clementer designare, qui et viribus sunt magis integris et maiori cum dexteritate, tam molesta negotia tractare norunt.

Multa sunt quae nos moverunt, ut circa postulata principis, praesertim quoad comitatus, difficiliiores essemus; quae alii non videntur magnopere apprehendere. Et ut nihil dicam de sanctissimo illo iuramento, quo se sua mtas regnicolis obligavit, de non abalienandis bonis ad sacram regni coronam pertinentibus, non desunt plures aliae et gravissimae difficultates etiam ratione trium illorum comitatuum, de quibus principi concedendis iam se sua mtas resolverat, quod tamen nos ne intimandum quidem duximus, quin potius eo semper collimavimus, ut omnem illi spem de comitatibus praevideremus, ego praesertim, qui nullo modo ad id consentire possum, multo vero minus obligationis meae religio id patitur, ut me cooperantem tres illi comitatus a regno avellantur, et principi consignentur nunquam amplius recipiendi.

Aliter sane, quam multi somniant, de tribus illis comitatibus cogitandum est, qui Tibisco a reliqua parte superioris Ungariae dirimuntur. Sunt in illis et praesidia et arces, quae plurimum bono publico et prodesse et obesse possunt; est inter alia Zathmar primaria intentione contra motus transylvanicos excitatum, quod etiamnum nostri iuris esset, si supina camerae incuria in providendis rebus ad tollerandam diutinam obsidionem necessariis non obstitisset, eo autem retento nunquam princeps eos, quos videmus, progressus fecisset. Sunt in iis oppida haydonum, quae sex hominum millia, ad omnem rebellionem concitandam, proiecta armare possunt. Est Eched non solum natura et arte munitissima arx, sed et amplissimis possessionibus adeo opulenta, ut par dominium illis in partibus non habeatur. Est et Kis Varda, et ipsa natura loci munitissima magnaeque importantiae. Si ergo tota illa regio, quae Transylvaniam versus Tybisco terminatur, principi concedatur, cum cis-Tybiscum defacto possideat Onad, Szerencz, Patak, Munkacz, Makovicza, Saáros, iam vero etiam urgeat sibi tradi Tokaj et Zaduara, quis non videt totam pene superiorem Ungariam re ipsa ipsius futuram. Quam enim facile civitates sui iuris facere poterit, nemo non videt. Et utinam ego decipiar, sed vel concessionem trium comitatuum, cum arcibus Tokaj et Szaduara erunt longe perniciosiores toti regno, quam multi defacto suspicari possint. Non est ergo quod sua mtas miretur, quare ne ad haec quidem postulata, licet sua mtas annuerit, descendere voluerimus, vidimus enim plurimas easque gravissimas difficultates, ideo consultius nobis visum est, prius non solum indignitatem, sed etiam impossibilitatem eorum postula-

torum commissionaliter nomine suae mtis declarare, quam ea concedere, quae iam eiusdem auctoritatem erant resoluta. Deinde etiam si tandem ea concedenda essent, visum tamen nobis pro tuenda auctoritate suae mtis longe honorificentius, si ego quasi ad redimendam vexationem nomine quorundam regnicolarum supplicarem suae mti pro obtinendis quibusdam concessionibus in favorem principis. Et hoc est, quod ego per ipsius commissarios, maxime vero per Sigismundum Lonyai eidem curavi intimandum. Quo in genere siquid peccatum est, nobis non advertentibus factum est, intentio enim nostra eo ferebatur, ut et auctoritati suae mtis, et bono publico, modo, quo possemus optimo, consuleremus.

Neque videtur penitus fundamento carere ea nostra consideratio, quod ita de statu Rakocii cogitemus, non aliter ipsum suppetias a Turca obtenturum, quam si populus sponte illi adhaeserit ac comitatus. Nam qui Turcarum ingenium penitus noverunt, observare facile potuerunt, nunquam ipsos spes suas, in uno aliquo, quantumvis eximio fundare, multo minus in isto, quem multis nominibus suspectum habent et exosum. Certe si comitatus non obtinebit, quos etiam Turca non Rakocii, sed proprii lucri intuitu sollicitat, facile mihi persuadeo, nunquam partibus Rakocianis Turcam patrocinatorum, multominus arma sumpturum, tametsi modo minitari videatur, praesertim si intelligat regnicolarum animos ab illo esse aversos. Atque ad hunc scopum statim ab initio huius tractatus semper nos collineavimus, ut subditos tum suae mtis, tum sacrae coronae, ad debitam fidelitatem reduceremus, non per novas concessionem nostra opinione, sed per veteres et iam saepius repetitas. Quamvis si quis praesentem rerum nostrarum statum, omnesque difficultates, quae undique suam mtem circumstant ac pene obruunt, cum tanta Turcarum vicinitate, hostiumque in ipsis imperii visceribus grassantium potentia velit componere, credo longe consultius iudicabit etiam novis concessionibus admissis, vel declarationibus pacis factarum, salvare bonum commune ex parte, quam ex toto praecipitare. Quamvis sciam non deesse alios adeo immaturi zeli et ingenii, qui malint totum perditum, quam partem, cum aliquo religionis praeiudicio servare, ideoque arma crepant, non satis expendentes tum militis, tum pecuniae, tum annonae, caeterarumque rerum summum defectum. Nempe dulce bellum inexpertis. Neque in articulis ac concessionibus hactenus factis explicandis magnum pondus habere debet eorum theologorum decisio, per difficultates et pericula huius regni, nec intelligunt, nec sentiunt. Certum est, neque regnum, neque religionem conservari posse, nisi comitatus hoc domestico schismate avulsi iterum ad obedientiam

sacrae coronae reducantur, nunquam vero reducentur, nisi haec illis permittantur, quae iam antea concessa sibi fuisse mor-
dicus urgent. Malunt enim non solum Rakoczio, sed Turcis ipsis
adhaerere, quam in libero exercitio suae religionis turbari.
Quod si fiat, non solum septem comitatus, quos praetendunt
cum civitate Cassoviensi, sed totam illam patriam occupant,
nosque in bellum Turcicum periculosissimum, ex quo vix unquam
explicare poterimus, involvent.

Rebus ergo sic se habentibus, non modo non iudicamus
ulterius differendam ultimam resolutionem ad postulata quo-
rundam regnicolarum, quin potius ex certis et praegnantibus
rationibus censemus optime necessarium, ut tam quantocyus
clementer sua mtas expediat una cum generali amnystia in
forma consueta; ut casu quo princeps ultiores difficultates,
quoad suas praetensiones, movere vellet (sicut neque dubitan-
dum est ipsum moturum, maxime circa postulata comitaten-
sium, ut hac veluti esca tanto tenacius habeat sibi eosdem
obstrictos, quod tamen modo, ad omnem occasionem attentus
vix facturus est) habeamus prae manibus tum punctorum
hactenus complanatorum confirmationem, tum etiam generalem
amnystiam. Quo in negotio non est, quod magnopere praefa-
torum regnicolarum sensa expectemus, quia certum mihi est,
quamdiu sua mtas circa puncta proposita cathgorice ac ulti-
mate se non resolverit, nunquam illos ab ulterioribus postula-
tionibus sibi temperaturos. Atque ita siquid amplius ad suas
praetensiones adiacere desiderent, quod omnino facturi sunt, si vel
verbum in declarationibus iam extra datis mutatum adverterint,
timendum est, ne tota rerum series ab ovo revolvatur, novus-
que processus cum iisdem institui debeat. Quod sane trahere-
tur in immensum, praesertim iuxta methodum recenter prae-
scriptam, ut nimirum in minutissimis quibusque rebus, at-
que adeo quoad verba singula Praga expectetur resolutio. Ex
quo etiam capite videtur plane necessarium, ut sua mtas novos
commissarios clementer designet. Haec tamen omnia demisse
insinuare suae mti voluimus, non praescribere.

Sed hanc suae mtis ultimam resolutionem circa res
ungaricas posset forte aliquantisper suspensam tenere, spes
de foelici processu conflictus in Bohemia propediem futuri, sed
in hac mora tantundem est periculi, quantum spei. Et dato,
quod secundo tandem Marte contra Suecos pugnaretur (quod
utinam deus optimus piorum votis exoratus clementer faxit)
vix aliud consequeremur, quam quod ii, qui hactenus Rako-
czium non iuverunt, nec deinceps possint adiuvare. Id quod
rebus nostris promovendis non magnopere inserviret eo casu,
quo Turca partes Rakoczianas, comitatusque defendendos sibi

deposceret; nam vel miles noster futurus est non magnus, sic autem nihil contra hostem efficere poterit: vel numerosus, sed illi alendo sufficere regnum minime poterit, quod adeo iam rastatum est, ut praeter comitatum Poseniensem, et aliquam particulam comitatus Nittriensis, vix sit aliqui integri cis-Danubium reperiri, ac proinde non video, quomodo possimus bellum gerere. Nihilominus si quispiam est, qui ista melius intelligat, non repugnamus; sed meminerit litis et belli dubium esse exitum casu autem quo infeliciter pugna cesserit, non est quod aut Rakoczio, aut Turcae fidere possimus aut debeamus.

Scire illud etiam debemus, has ipsas gentis Ungaricae reliquias, quae hucusque constantes in fidelitate manserunt, nolle quidquam facere, sive insurgendo personaliter, sive contribuendo pecuniam, sive militem submittendo, ita ut defacto nemo procerum aut comitatum sit, qui vel unicum hominem habeat occupatum in obsequiis militaribus suae mtis, et sacrae coronae, vel certe qui quoquomodo conaretur bonum publicum promovere, excepto dno archiepiscopo, qui centum hucusque equites aluit, et clero, qui militi Homonnaio sub dno Barkoczi existente solvit stipendium unius mensis, qui simul sumpti constituunt fere numerum 250 militum, miles autem d. Zriny, et d. Emerici Erdödi, usque adeo dissipatus est, ut vix supersint centum, qui pugnam possint inire, similiter Poloni. Ego tamen inter has omnes difficultates habeo defacto mille circiter equites, ultra trecentos illos, quos hactenus penes d. Vesseleni intertenui, exolvi, quibus ut ducentos adiungeret, his diebus constitui. Et hic est totus miles levis armaturae, quem defacto habemus, sed negare non possum me iam adeo exhaustum esse, occupatis ab hoste bonis, quae sat ampla in superiori Ungaria habui, ut impossibile mihi sit deinceps, et me ipsum alere, et militem solvere, et commissarium agere, et armadae suae mtis de omnibus necessariis providere, maxime cum adeo sint importuni, si vel bombarda cuiuspiam turbetur, statim ad me recurratur. Centenas numerare possem, quas iam reparari curavi, providendo interim nequid rerum necessariarum ipsis desit. Quare diffideri non possum me non solum in valetudine ac viribus corporis, sed et in facultatibus adeo defecisse, ut amplius polliceri nihil ausim. Subsidium quod sua mtas benigne obtulerat, nescio ubi haeserit. Interim necessarium omnino visum est, humillime sed tamen candide meas difficultates aperire, ne forte si quid incommodi patiatur, culpa omnis in me merito derivari possit, demississime suae mti supplicans, ut quandoquidem diutius tantae moli sustinendo par non sum, mature de altero provideat, nequid detrimenti bonum publicum patiatur.

Dnus Puchaim in nullo hactenus officio suo defuit. Vias omnes sedulo inquit, ut pauculos, quos habet, et equis et armis probe instruat. Submissi iam sunt illi equi trecenti quinquaginta, ex quibus d. archiepiscopus quinquaginta, coeteros ego conquisivi. Vestes et arma necdum sunt pro iisdem in toto allata, sed isti et si omnibus rebus sunt instructissimi, quod hi inter tantos, vegeti sunt et robusti, sed pauci comparatione hostium, quorum vel in vicinis comitatibus censentur iam sex millia, et augentur in dies, qui si fortuna sua uti nossent, non leve nobis negotium possent facessere, cum equitatus germanicus sub d. Puchaimb vix ad mille se iam extendat. — Interim ne qua clades, ac despectus ab hoste vicino nobis inferatur, in omnes partes vigili cura excubamus. Quod si tamen sua mtas subsidium aliquod pecuniarium, quo militem levis armaturae solvere possimus, pro ulteriori tempore non submiserit, nos sane huicquoque patriae timemus, timemus ne tractatus pacis turbatur, timemus ipsi et dno Puchaim, cum pauculis illis, quos habet, praesertim si suam habuerint resolutionem, quam magnopere urgent, tum Galli, tum Sueci. Et si nostri non habeant levem armaturam, secure hostes Olomucium penetrare poterunt, obsessosque tum commeatu, tum milite adiuvere. Maturanda ergo erit modis omnibus promissa pecunia, quia licet ego palatinus menstruum stipendium illis persolverim, cito tamen mensis elabitur, et illi pertinaciter suum urgent salarium, quibus nisi satisfiat, statim dissipantur. Quod si accidit, periclitatur hoc ipso miles quoque Germanicus.

Cum hic ante menses aliquot una essemus, multi multa promiserant, sed nemo quicquam praestitit. Inter alios dnus Bottiani obtulerat trecentos equites, sed ne tres quidem submisit. Interim magnam partem suae militiae habet in quarteriis, quod nobis non usque quaquam probatur: vetus dictum est, insipienti non est addenda facultas, nescimus cuius consilio, Vienne capto, sit, quod neque trecentos illos equites, quos promiserat, submitteret, ad obsequium tum mtis regiae, tum patriae. Hinc factum, quod coeteri quoque illius exemplo moti, promissa auxilia hucusque denegaverint. Itaque in me unum, tota moles incumbit, a me miles et stipendium et alia necessaria efflagitat, cui ut non deessem, his ipsis diebus coactus sum in 30 millibus arcem Bicze oppignorare, verbo, ego certe procedere ultra non possum, quidquid tandem sua mtas mecum facere decreverit, quia sum penitus exhaustus.

Videtur illud quoque nobis summopere necessarium, ut de rebus turcicis certi aliquid cognoscamus. Plures interea temporis dum hic sumus, postae ab oratore apud portam Ottomannicam advenerunt, nec tamen aliquid nobiscum communi-

catum est. Supplicamus itaque humillime suae mti, dignetur nos de iis facere certiores. Multum enim nostrum interest scire, quo potissimum Turcarum spectent consilia, quando quidem Rakocius et sibi adhaerentes eorum patrocínio ad quaevis audenda excitat, et nobis eorundem arma et potentiam ad terrorem incutiendum minatur: ut si quod forte periculum illinc nobis immineat, noverimus mature antevertere, aut saltem nobis cavere.

De subsidio polonico obtinendo, iam ante humillime suam mtem requisiveramus, quod ne nunc quidem videretur negligendum, nam licet possimus habere aliquam spem pacis cum regnicolis componendae, sed quia Rakocius est valde inconstans; polliceri nobis certam securitatem non possumus, maxime si Turca nolit, ut pacem faciat, nisi obtentis comitatibus et si Dorstenson triumphet, (quod deus avertat) vel saltem non succumbat, merito timere possumus, ne posteriora fiant deteriora prioribus, praesertim si etiam supplicantes regnicolae, in resolutione ipsis facta inveniant, quod illis non placeat. Iudicamus ergo reassumendum esse negotium cum Polonis agendi de submittendo subsidio, et dnus Vesseleny cum episcopo Varadiensi quamprimum in Poloniam expediendos. Acceptandam insuper censemus obligationem eiusdem dni Vesseleny una cum commendatione bonorum Tökolianorum in Polonia, qua de re fusius dnus cancellarius informatus est. Et quoniam nihil hic a sua mte requiritur aliud, quam literae, nescio quid possit esse impedimento, quo minus fiat. Videtur autem modo optimum esse hoc negotium movere, quando Poloni omnes sunt simul. Equidem nihil dubitamus si non alio titulo, saltem aere nostro posse nos aliquid apud illos obtinere. Et dato nullam esse spem aliquid impetrandi, tamen vel hoc solo nomine, ut ipsorum animos, ac propensiones adverteremus, videretur operae pretium aliquem illuc expedire, cum constet Rakocium multas saepe, easque falsissimas informationes de nobis ibidem spargere, quibus aures multorum implet, et affectum uno, alterove vasculo vini, meliores sibi obligat. Neque aliud quam credentiales praefatis dnis dandae essent. Agendum quoque essent de dnio Makovicensi cum eodem dno polono, qui prius illud possederat, et defacto praetendit ius ad illud, diciturque habere in spem, pecuniam illam, quam huius principis pater deposuerat. In summa, sive in, sive extra regnum nihil videtur omittendum, quod ad praeparationem belli futuri sit necessarium, ne si subita nos obruat necessitas, dicamus, non putaramus quod non est sapientis.

Responsum commissariorum Rakocianorum expectamus ad proximum diem Iovis, sed credibile est, non statim ac adve-

nerit, communicabunt nobiscum, sed amplius sollicitabunt, ut tum circa regnicolarum postulata, tum etiam circa praetensiones principis, aliquid melioremus et addamus. Quibus cum iuxta nunc factam suae mtis benignam dispositionem respondere nihil possimus, quam primum ad suam mtem expediemus, et quod illa responderit, hoc sive nos, sive alii referre et explicare illis poterunt. Ad quod si illi iterum aliquid replicare voluerint, aut de novo aliquid proposuerint, illud ipsum Pragmam transmittendum erit. Quare pro hoc novo procedendi modo, necessarii quoque sunt novi commissarii, nobis enim aeterna isthinc emergeret infamia, ideoque (quod bona cum pace suae mtis demisse dictum volumus) impossibile nobis est, ut ea ratione deinceps cum illis agamus.

Restant etiamnum plura alia, quae ulteriorem tractatum desiderant, tum circa nostra postulata, tum circa propositiones, tum etiam circa modalitatem expeditionis, quae vires validas et integras exposcunt. Non fuerit incommodum si hoc quicquid est oneris, illis sua mtas dignabitur clementer demandare, qui hactenus non multum in istis se fatigarunt.

Illud insuper necessarium est, ut sua mtas intelligat, mentem commissariorum Rakocianorum eam esse, si par componi possit, quod cum iam sex anni ab ultimis comitiis defluerint, hac ipsa occasione determinet tempus sua mtas pro futuris comitiis, idque sit non longum aliquod, sed statim circa initium Iunii. Et quoniam multa sunt, tum circa alia, tum maxime circa defensionem regni, quae meliorem in formam redigenda erunt, emendationemque postulant, mature considerandum est suae mti, quid sit optimum facto. Nam si quid illis promiserimus, servandum erit. Incertum autem est, an sua mtes possit adesse, negotiaque imperii id permissura sint. Accedit quod in hac ipsa pacificatione plura ad futura comitia reiecerimus, ideoque bene praeparatos ac provisos ad illa oportet nos accedere, quia certum est non defuturas novas difficultates ac impedimenta.

Quoad privatas meas praetensiones nolo suae mti molestus esse, neque pro impensis obsequiis gratiam aliquam extraordinariam postulo, imo nec pro damnis, quae in fidelissimis obsequiis suae mtis hactenus passus sum, quae ultra medium millionem, uti etiam superius se extendunt, ullam refusionem praetendo: illud tamen non immerito postulare mihi posse viderem, ut tum debita, quae ob publicas regni ac suae mtis necessitates contraxi, fideliter persolvantur, tum etiam bona, quae hac ipsa occasione pro obsequiis suae mtis oppignoravi, sive mea propria, sive filiorum meorum, redimantur iustum enim est, ut pro tot tantisque servitiis, si non lucrum, saltem

detrimentum posteritas mea non patiat. — Illud porro bona conscientia affirmare ausim, habere me bona oppignorata in summa plusquam trecentorum millium florenorum, debita autem in parata pecunia ultra centum millia florenorum. Sed haec ipsa libentissime aequissimo suae mtis iudicio ac gratiae committo, modo dignetur me ab hoc iugo, mihi penitus intolerabili liberare, cum ad illud diutius sustinendum, nec vires, nec valetudo, nec facultates ullae amplius suppetant.

Dnum Sigismundum Lonyai habeat sua mtas sibi commendatam. Poterit illius opera non tantum iam, sed et deinceps fructuosissime uti, si eius contentationem mihi imposuerit sua mtas, ea fieri debebit ex bonis meorum filiorum et orphanorum. Supplico tamen humillime suae mti, ne patiat illos detrimentum incurrere, sed dignetur clementer deputare, unde ipsi, pro adeptis sibi bonis, refusionem expectare possint et debeant.

Dnus etiam Homonnay non parum affligitur, quo cum licet loqui non potuerim miserat tamen ad me suum hominem, cui benignam mtis suae voluntatem declaravi. Sentit aegerrime, nec sine grandi difficultate potest accedere, ut capitalissimo suo hosti fidelissimus ipse cedat Tokaj, desideratque suae mtis super ea re ulteriorem declarationem. Quod si autem ita omnino visum fuerit, ut in praemium fidelitatis adimatur ipsi Tokaj, cupit scire, unde suam ipse habere possit contentationem? Intelligo Geding seu Hodolin in eo nunc statu esse, ut possit sua mtas non incommode suam dnem contentare. Ipsa ergo aequi, iustique ratio postulat, ut in hoc quoque benignissimam dispositionem sua mtas mature faciat, ne dnus Homonnay merito, de aliqua iniuria sibi facta, conqueri possit, ac in ipsam desperationem quoque aliorum exemplo deveniat.

De his omnibus Vra Dtio, humillime veniam a sua mte deprecetur, idque sit primum et ultimum, quod tot inter curas et distractiones, novis hisce difficultatibus, suam mtem molestaverimus; durum telum necessitas. Propria mea imbecillitas, et rerum impossibilitas, praesertim me palatinum haec coegerunt, ut humillime suae mti repraesentaremus. De statu Novae-arca, et generalatu oretenus declarabit similiter meam humillimam opinionem. Datum Tyrnaviae 18. Februarii 1645.

Comes Nicolaus Ezterhassy, et com. Teüffenbach.

Jegyzet. U. o. megvan a Woltichernek adott utasítás, mely a du-nántúli congregatio összehívására vonatkozik.

(Egykorú minuta a kismartoni levéltárból. — Act. Pal. Lib. 4.)

XXXIV.

1645. márcz. 2.

Georgius Rákóczy princeps stb.

Spectabiles magnifici, generosi, prudentesque et circumspecti stb. Salutem stb.

Az mivel Kegyelmetek Klubucsinszky András hívünket aláküldte vala ezelőtt egynehány héttel, kedvünk ellen esett felmenetelének eddig való haladása, kinek oka az nemes vármegyék követinek s uraknak s főrendeknek késedelmesb bejövetele *egy s más* akadályok miatt. Minden leveleit, actáit Kegyelmeteknek ugyan maga praesentálta Klobucsinszky jámbor szolgánk, szóval is declarált mindeneket. Igen accurate is forgaták s ruminálák ő kegyelmek, s micsoda válaszsza expedáltak fel is Kegyelmetekhez, róla nem írunk, értse magától Kegyelmetek. Elhittük, ahoz is fogja magát alkalmaztatni Kegyelmetek, és alájöveleteket nem halasztja. Az magunk privatumiról is mi Klubucsinszky uramat teljes tanusággal bocsátjuk fel; de úgy, hogy elsőben az regnicolák kívánságira legyen meg az satisfactio, s azt kövesse az miénk; mert mi egyáltalában ő kegyelmektől el nem akarunk szakadni, az mint-hogy ő kegyelmek is nem mi tőlünk, azt mint az Kegyelmeteknek íratott ő kegyelmek leveléből is eszében veheti Kegyelmetek.

Az minemű ratiókkal és csak *colorisáló* idővesztő szapora beszéddel fárasztotta Kegyelmeteket palatinus uram, az minthogy az regnicolák, úgy mi is szükségesnek nem látjuk, hogy bővön replicáljunk, mert annak sem vége, sem haszna sem egyik, sem másik részről *nem leszen*. Az igaz igyet s kívánságot nem kell sok szóval és ratiocinálkodva oltalmazni és meggátolni.

Úgy tetszik, ha igaz tökéletes jó állandó békességhez kedvek lőtt volna, könnyű lőtt volna négy holnap alatt Kegyelmetekkel concludálni.

Emlékezünk jól reá in anno 1633. is követinket Eperjesen majd nyolcz holnapig tartóztatták vala ilyen haszontalan disputatiókkal s ratiókkal, várván csak azt, ha oda fel az ő felsége hadai szerencsésen járnának; de az úristen, ki az tökéletes tiszta szíveket szokta szeretni és az igazság oltalmazókat segíteni, megcsalatkozttatá őket; s nincs kétségünk ezután is az úristen az ő dicsőségére s igaz igyünkre kegyelmesen úgy fog vigyázni, az emberi *erő* hatalmát eszében ne vehesse *akárki* is. Eiusdem in reliquo gratiose propensi mane-

mus. Datum in libera civitate nostra Bartphensi die 3. mensis Martii anno domini 1645.

Kivül: 1645. 3. Martii. Zboro litteraræ ad dominos commissarios Transylvaniae datae, per G. Andream Klobucziski.

Jegyzet. A dölt betűvel szedettek Rákóczi javításai.

(Minuta, Rákóczi javításaival a m. k. orsz. levéltárban.)

XXXV.

Az 1645. febr.—márcz. tárgyalások.

a)

1645. jan. 22.

Puncta postulatorum suae maiestatis a domino principe Transylvaniae.

Et primo quidem meliori iure quam omnibus principibus et regibus universali monarchae Romanorum imperatori competit tueri et omni meliori modo protegere avitam catholicam fidem, siquidem sua maiestas dominus noster clementissimus non tantum imperator, sed etiam rex sit apostolici regni huius Hungariae legitime coronatus, a quo alias absolutam dependentiam, iam autem per connexionem confoederationem haberet ipsa provincia et ipse princeps Transylvaniae. Unde etiam modernus dominus princeps Transylvaniae respectu hoc, hoc dictum Hungariae regnum in praesenti tractatu qualesnam praetensiones etiam in negotio religionis deposuisset, cum videamus, iure merito poterit sua maiestas postulare, uti et postularet, ut etiam in Transylvania religio catholica non modo non opprimatur, quin potius cum princeps Transylvaniae etiam iis iuramento esset adstrictus, in libero usu et exercitio religionis eorundem intacte eosdem conservaret, neque aliis quovis modo turbare permetteret.

Similiter ecclesiasticarum personarum, seu sacerdotum, quos habere poterunt, ministeriis libere uti quirent; sed et episcopi et eorum vicarii, a quibus dependentiam haberent, in visitationibus eorundem sacerdotum; iuxta morem et consuetudinem catholicorum solitam libere et absque impedimento procedere possint, ne et per hoc liberum exercitium religionis impediatur, obligatioque domini principis et confoederationes quoquo pacto violentur; quin ut animi etiam provincialium magis uniantur.

Secundo. Quoniam principatus Transylvaniae non esset quidem haereditarium, qui per successionem vaderet et conde-

scenderet, verum ex libera electione ipsorum provincialium (ad quod ab utroque imperatore, Romano videlicet et Turcico, consensum habent) princeps eligeretur, pernecessarium est, uti hoc et alias fuisset, literaeque superinde confectae et confoederationes extarent, ut non tantum ipsemet dominus princeps, verum etiam status provinciales ad sancte et inviolabiliter observandam praesentis tractatus pacificationem sese obligent, neque confoederationes cum sua maiestate initas in nulla parte violabunt, nullam turbis et tumultibus ansam dando, similiter nullam ulteriorem praetensionem quoad ditiones regni huius Hungariae in eoque existentia loca et fortalitia, ac limites et terminos etiam in eis, quae princeps uti privatus dominus in Hungaria possideret, superrelinquerent.

3. Ut dominus princeps ex ditionibus suae maiestatis caesareae et regiae statim absque omni sacrae coronae et regnicolarum damno excedat et militem dimittat, comitatus, civitates, arces, fortalitia et alia loca per ipsum occupata deserat ac relinquat, ex iisdem vero confiniis, arcibus, castellis et fortalitiis etiam privatorum dominorum tormenta quaevis et munitiones aliaque ablata integre restituat.

4. Ut posthac ad negocia Hungarica se tanquam princeps Transylvaniae non immisceat, cum non desit modus suae maiestati caesareae ac regiae cum fidelibus suis regnicolis iuxta eorum iura et consuetudines agendi.

5. Ut omnibus confoederationibus cum Gallis, Suecis, aliisque pactis et conclusis renunciaret, suamque maiestatem assecuraret, quod cum hostibus eiusdem et augustissimae domus Austriacae deinceps nullum foedus inibit, aut occultas correspondentias ac tractatus habeat, neque publicam regni Hungariae ac aliarum suae maiestatis ditionum quietem et tranquillitatem turbabit.

6. Ut ad ea observanda ac tam per se quam per suos adimplenda se se diplomate suo, iuxta priorum diplomatum ac tractatum, pariter et praesentis pacificationis condiciones, illaese et inviolabiliter obligabit.

7. Permultae in praesenti mutatione non tantum damnorum illationes, verum oppressiones quoque gravissimae ac incaptivationes durissimae emergerunt, nonnulli solutione pecuniaria turbati et exhausti sunt, quamvis vero nec arma domino principi contraria et offensiva sumserunt, nec aliquam hostilitatem demonstrassent; verum vel in suis aedibus, vel in libera et publica via, vel in commissionibus peragendis tali quali sub praetextu et colore capti essent, siquidem ii contra omnia iura, dira detinerentur in captivitate etiamnum: necessarium est, ut non modo pristinae libertati eorum non restituantur ulteriorique

lytri pensione non molestantur; verum etiam ablata ipsis bona mobilia restituantur, quin si quempiam pecuniaria etiam solutione extra viam et ordinem iuris agravasset, et illa ut restitatur, tanquam aequitati conveniens requiritur.

8. Sunt et tales, qui utrinque in velitationibus intercepti essent, qui et ii cum christiani sint, potiorique ex parte de gente Hungarica constent, sed etiam si de gente nostra non essent, quicumque tandem et cuiuscunque nationis existant, cum christiano nomine gaudeant, absque omni laesione et pensione lytri utrinque libere dimittantur.

9. Bona sub hoc disturbiorum tempore per dominum principem et sibi adhaerentes quorumcunque et sub qualicunque praetextu tam in Ungaria quam in Transylvania et partibus eidem annexis occupata de plano et simplicissime omni ulteriori damnificatione et mora restituantur, sive illa per dominum principem aliis donata vel collata qualitercunque fuerunt sive non.

10. Quod peractis tractatibus conclusaque pace intra tres menses suos peculiares ablegatos dominus princeps ut expediat ad suam maiestatem pro tam clementi et paterna gratia suae maiestatis, dignum censetur, vel etiam si per hos praesentes commissarios suos et nonnullorum regnicolarum hoc ipsum peragere commodius visum fuerit, arbitrio domini principis relinquitur.

11. Cum alias et ex hoc etiam processu moderni istius tractatus manifeste compertum sit, ad hosce tumultus nec fideles suae maiestatis multominus suam maiestatem ullam ansam et occasionem dedisse, merito sua maiestas circa fiscales suos proventus, qui praesertim per ipsum dominum principem et suos officiales percepti fuissent, restitutionem eorundem proventuum et satisfactionem postularet, sicut etiam contentationem suorum fidelium, qui ultra milliones damna perpassi sunt tam in bonis quam in proventibus, diversisque rebus mobilibus: aequitas itaque hoc ipsum exposcit, ut ii quoque si non per omnia realem, attamen tolerandam contentationem et satisfactionem habeant.

Hátirat: Az ő felsége propositióiból való kívánságának punctumit így adták ki az commissarius urak die 22. Ianuarii.

(A vörösvári levéltárból, Klobusiczky által írt példányról. Egy másik példánya a bártfai ltárban. Acta Diaetalia.)

Jegyzet. E pontokról Rákóczy következő megjegyzéseket tett:

Replica ad puncta postulatum suae maiestatis.

Ad primum. Ez ideig is Erdély országának religio dolgában nem

volt semmi bántódása valamiben szabadságot adott az ország az catholicusoknak iuxta statuta regni abban megtartattanak, ezután is úgy leszen. De hogy mi erről az ország híre nélkül ő felségével valami speciális végezést tegyünk, abban semmi mód nincsen, nem is akarjuk ország statutumihoz való kötelességünket csak suspicióban is hozni, az többit szóval köll declarálni. Ő felsége mutassa meg, melyik erdélyi regnicolák közül bántódott meg religióban, s az ki méltán panaszkodhatnék religiójának megbántódása felől etc.

Az ecclesiastica personák is, melyeknek az ország statutuma szabados lakást megengedte, ott benn nem turbáltattanak, tőlünk ezután is úgy leszen, de hogy mi ország statutumi ellen másokat introducáltassunk avagy ott szenvedjük, abban sincsen mód.

Ad secundum. Az ország assecuratiójában sem látunk módot, holott annakelőtte is, mikor mi ő felségével confoederáltunk, hatalmas nagy költségünkkel köllött az portának ezért ez dologért ellenünk felgerjedett haragját csendesítnünk beküldvén az diplomának pariját mindjárt az ő felsége háta megöl. Ha ezért úgy köllene is lenni, (mely mindazonáltal lehetetlen az felső okra nézve) de úgy tetszik másrésről is paritásnak köllőne lenni. Verbis coram plura.

Ad 3-tium. Ha ő felségével concludálunk, az mely vármegyéknek és váraknak köll ő felségéhez redeálni, azokat örömet visszakeresztünk iuxta fiendam pacificationem, az vitézlő népet is mennél kevesebb kárral lehet, kivisszszük azokból. Az munitiókat is, melyek elhozattattanak, úgy mint Gyarmatbúl, Putnokbúl, Regetzbúl, Liptóújvárbúl, visszaadatjuk. Csak az lednitzei, esetneki, szerencsi munitiók is restituáltassanak.

Ad 4-tum. Az mennyiben erdélyi fejedelem vagyunk, nem, de in quantum magyarországi úr, tanquam ex commembris unum, az regnicolákkal szabadságok oltalmazásában ezután is egyet akarunk érteni.

Ad 5-tum. Megfeleltünk már erre Lónyai uramnak, ahoz tartsa magát ő kegyelme.

Ad 6-tum. Annak módja szerint megvárván ő felségétől is paritást megcselekeszszük.

Ad 7-tum. Mire való lenne az amnistia.

Ad 8-tum. Könnyű erről megalkudnunk.

Ad 9-tum. Vagyon erről is declaratiónk, ad extremum megadatjuk kinek kinek conferált vagy inscribált jószágokat, más úton akarván keresni kedveket igaz híveinknek, csak más részről is hasonlóképen legyen meg.

Ad 10. Ha töröknek offensája nélkül még alkalmas lehet, idejében megcselekeszszük de non inpetrandae gratiae ergo, hanem salutandi causa.

Ad 11. Az mostani indulatunknak okát magunkra nem vesszszük, hanem az ő felsége ditiójabeliekre hárítjuk, ha ő felsége édes hazánkot szabadságában, religiójában megtartotta volna, ez soha nem

lött volna. Az kik okot adtanak erre, azokra különne vetni az contentatiót méltán, mi magunkra nem assumáljuk.

(A vörösvári ltárban levő eredetiről, mely Klobusiczky írása.)

b)

1645. febr. 5.

Responsio verbalis nomine principis Transylvaniae ad propositiones dñorum sac. caes. et reg. mtis commissariorum.

1. In negotio religionis regnicolas Transylvaniae, uti hactenus quoque non impedivisset, ita neque deinceps impediret.

2. Nec in eo princeps Transylvaniae contrariaretur, si status Transylvanici de se assecuratorias darent.

3. Facta conclusione per status, loca illa, uti etiam comitatus, aut bona et iura possessionaria, quae prae manibus suis non relinquerentur, restituet et restitui curabit, pariter et tormenta aliaque armamentaria ex arcibus ac confiniis, uti Gyarmath, Putnok, Regécz et Lipto-Uyvar, educta.

4. Quod in rebus et negotiis regni, non aliter se, quam commembrum solummodo regnicolarum immisceret.

5. Paratus est confoederationibus quoque iuxta alias observatum modum renunciare.

6. Pariter offert quoque se assecuratorium et obligatorium super illibata observatione conclusionum et pacificationum, iuxta hactenus observatum stylum, daturum.

7. et 8. Acceptae et ablatae res mobiles quoque quorumque, sine etiam parata pecunia, restitui non possunt, captivi tamen, qui hucusque pensionem lytri non fecissent, dimittentur.

9. Per principem aliis donata bona, vel pro se occupata, remittet.

10. Non difficultaret etiam factis pactatis et conclusionibus pacis, princeps, ad suam mtem mittere, tali tamen cautione, ne per hoc sibi aliquid damni in porta Ottomanica generetur.

11. Damnorum illatorum et perpessorum contentationem et satisfactionem promittit nullam.

Priora postulata principis Transylvaniae per eiusdem ablegatos verbotenus de novo proposita.

1. Ut septem illos comitatus, quos condam princeps Bethlenius una cum civitate Cassoviensi possedisset, eos sua

mtas caes. et reg. eidem moderno principi concederet. Praeterea comitatum Saaros, qui Eperjes, Cibinium et Bartfa civitates in se contineret, una cum arce et confinio Szendrő bonisque eiusdem traderet.

2. et 3. Ut 8 illos comitatus etiam filius Georgius, defuncto princeps Transylvaniae existens, possit possidere, post ipsius vero obitum, si qui ex familia eiusdem in principem eligeretur, quatuor comitatus teneri, nimirum Beregh, Zathmar, Szabolcz et Ugocha, una cum Zathmar et Callo arcibus.

4. Ut arcem et bona Tokaiana, eiusque pertinentias una cum vinea illa, quam nunc patres Iesuitae tenerent, vulgo hebes-szóló vocata, ipseque princeps centum mille florenos in duobus terminis deponendos pro ea pariter promitteret, de caetero sua mtas modernum possessorem contentaret, ipsi principi donaret.

5. Cuperet etiam oppidum Tarczal sibi dari, promittendo 30 millia flor. ungaricalium super eo se daturum, coeterum sua mtas modernum possessorem contentatura esset.

6. Si sua mtas bona Szadvariana iure perennali ipsi principi datura esset, quoad sexum masculinum, certam summam pecuniae pro iis depositurus.

7. Quoad successionem in bonis Munkacz, Patak, Eched et Banya, ea collatione suae mtis contentus redditur princeps, uti etiam in negotio aeris.

8. Omnia nunc prae manibus ipsius habita et existentia, usque futuram regni diaetam prae manibus suis relinqui cupit.

(Kismartoni levéltárból. Act. Pal. anni 1644 et 1645. Lib. 4.)

c)

Replica commissariorum suae mtis. Quantum ad verbale responsum dni principis attinet ad postulata et propositiones suae sac. mtis per commissarios suae mtis sac. exhibitas.

1. Quoad primum contenta redditur sua mtas, obligationique suae satisfacit dnus princeps, si catholicos in sua provincia, in libero exercitio religionis ipsorum non impedit.

2. Quantum ad assecurationes statuum Transylvaniae attinet, non modo cuperet sua mtas, ne in eo dnus princeps contrarietur, sed afficeret pro maiori securitate foederis; more etiam alias observato, ut hoc ipsum nomine etiam ipsorum provincialium, extradarentur.

3. Ad 3-ium contenta redditur etiam sua mtas in eo, ut

quae bona in manibus eiusdem per praesentem tractatum non relinquerentur, ut ea tam suae mti, quam legitimis eorum possessoribus, restituantur, tam in Hungaria, quam in Transylvania, una cum munitionibus et tormentis, quae ex iis ablata sunt; nec exceptio fieri debet ratione restitutionis tormentorum et munitionum dni Homonnai iudicis curiae, cum alias quoque plus sua dominatio damnificata sit, quam ulla alia privata persona, omnino desiderat itaque sua mtas, ut etiam ipsi dno Homonnai fiat in eo satisfactio, ac non modo tormenta sed etiam literalia instrumenta quoruncunque detenta, illis ad quos pertinent restituantur benigne cupit sua mtas.

4. Quod in rebus et negotiis regni, non aliter se immittere velle promittat dnus princeps, quam unum commembrum regni, contenta redditur sua mtas.

5. Secum fert confoederatio praesens cum sua mte caes., ut aliis his contrariis confoederationibus renuntiet, ac fideles quoque suae mtis, quos hactenus per praesentes motus, in obligationi habuisset, eps ab illa obligatione eliberet prout vigore etiam istius tractatus liberi pronunciari debent.

6. Contenta similiter redditur sua mtas ut assecutorias et obligatorias literas super illibata observatione conclusorum et pacificationum iuxta hactenus observatum stylum expediat dnus princeps.

7. et 8. Res mobiles quae adhuc dissipatae non fuissent quoruncunque, signanter autem res defuncti Sigismundi Praepostuari legitimis haeredibus merito restitui deberent, ac etiam captivi, ut sine omni litro utrinque dimittantur, merito exposcit sua mtas.

9. Ut bona similiter per dnum principem aliis collata, et qualitercunque occupata, remittantur, ad quod cum se dnus princeps offert, satisfaciat aequitati.

10. Non intendit sua mtas, ut per legationem, quam expediturus est ad suam mtem dnus princeps, nocivi quid eidem inde subsequatur, contentaque redditur, ut hoc cum commoditate eiusdem fiat.

11. Verum quidem est quoad contentationem omnium damnorum habent plane impossibilitatem, praesertim eorum qui neque iure belli damnificati sunt, neque iure regni, nihilominus illorum merito ratio haberi debet.

(Kismartoni levéltárból. Act. pal. anni 1644 et 1645. Lib. 4.)

d)

1645. m á r c z. 12.

Ex consultatione regnicolarum in civitate Bartphensi habita per Andream Klobusiczky missa sunt haec puncta:

Puncta.

Ex utrinque extradatis punctis sacrae caes. r. mattis commissariorum ac similiter commissariorum dominorum magnatum et nobilium ac sex liberarum civitatum quatuordecim comitatuum partium regni Ungariae super eosdem concinnata. Dnis suae mattis commissariis 12 Martii porrecta.

1. Quantum ad religionis negotium attinet pacificatione Vienensi, item articulo 1-mo anni 1608 ante coronationem edito, et diplomatum regionum conditione 6. aliisque subsequentibus superinde regni statutis, in vigore relictis diversisque hactenus impediendis, et interpretationibus non obstantibus declaratum et conclusum est: Quod omnes status et ordines regni, ipsaeque liberae civitates, nec non oppida privilegiata, et milites hungari in confiniis regni Hungariae liberum habeant ubique suae religionis exercitium, cum libero templorum, campanarum et sepulturae usu, nec quisquam in libero suae religionis exercitio a quoquam, quovis modo, aut quovis sub praetextu, turbetur aut impediatur.

2-do. De non impediendis, et turbandis rusticis in sua confessione declaratum et constitutum est: ut illi quoque propter bonum pacis et tranquillitatem regni, sive sint confinarii, sive oppidani, sive villani, in quorumcunque dominorum terrestrium, aut fisci bonis, iuxta vigorem praescripti articuli et conditionis, in libero suae religionis (modo simili) exercitio ac usu a sua maiestate regia, vel eiusdem ministris vel dominis terrestribus, quovis modo aut quovis sub praetextu, non turbentur, aut impedianur: hactenus autem impediti, coacti et turbati liberum religionis ipsorum usum reassumere, exercere, et continuare permittantur, neque ad alias religioni ipsorum contrarias ceremonias peragendas compellantur.

3. Concordatum etiam inter nos est, ut imposterum ab eorundem oppidanorum et villanorum parochiis ecclesiae pastores sive concionatores, per quemcunque amoveri et exturbari, neutiquam possint, quin potius hactenus amotos vel exturbatos, ipsis reducere, vel loco eorundem alios eiusdem confessionis verbi divini ministros introducere, et substituere liceat, proventibus parochialibus pro iisdem salvis permanentibus.

4. Ea vero templa quae ab anno 1638. hucusque occupata vel adempta sunt propter regni tranquilliores permansionem, cum libero similiter eiusdem (qui in iis fuerat) usu, iis, a quibus adempta sunt defacto, per selectas in quolibet comitatu, ab iisdem, ex utraque religione, pari numero personas restitutionantur. De caetero autem ab omnibus occupationibus et ademptionibus templorum, tam a statibus regni, quam ab oppidanis villanis, vel confinariis abstinenceatur.

5. De gravaminibus evangelicorum, in praeterita diaeta anno 1638. suae maiestati exhibitum et conclusum est. Quod usque ad futuram diaetam, ex commissione suae maiestatis, fiat de iis inquisitio, in quolibet comitatu, per delectas ab iisdem ex utraque religione pari numero personas idoneas, eaque inquisitione per nuncios comitatus, sub sigillo eiusdem reportata, difficultates, et gravamina illa, vel amicabili dominorum regnicolarum compositione sopiantur, vel si hoc fieri nequeat, per maiestatem suam regiam pro satisfactione evangelicorum, iuxta iam factam suae maiestatis resolutionem in eadem diaeta complantentur, et effectuentur.

6. Gravamina evangelicorum, circa etiam religionis negotium, deinceps quoque emergentia, ut suae maiestati futuris quoque temporibus, in singulis regni diaetis pro benigna complanatione, communi regnicolarum nomine exhibeantur similiter conclusum est.

7. Accordatum quoque est ut sua maiestas contra transgressores statutorum regni in futura diaeta artic. 8. decr. 6. Vladislai regis renovandum et observandum curabit vel aliam condignam poenam, cum certo exemtore statuere dignabitur.

8. Praemissa autem omnia pro uberiori statutorum declaratione, tollendis quoque ulterioribus regnicolarum dissensionibus, ut in primitus celebranda diaeta confirmantur, publicisque regni articulis inserantur, conclusum est.

9. Caetera sub hac pacificatione utrinque agitata et tractata, utpote sedis spiritualis status, patrum Iesuitarum personalis duntaxat a regno abstinence, decret. Andreae 2-di per Ludovicum primum facta confirmatio. De collatione bonorum articuli 55. decr. 3-tii Vladislai regis observatio. De arendationibus decimarum artic. 61. anni 1548. renovatio et cum effectu observatio. De non abalienationibus bonorum aviticorum per ecclesiasticos seu regulares factis vel fiendis. De personarum ad diaetam convocari solitarum discretione atque vocum in eadem diaeta collectione et suffragiorum examine, de militis extranei, iuxta artic. 24. anni 1625 e regno educatione, similiter de non educatione militum Hungarorum, de confiniis

regni, de distributionibus honorum et officiolatuum regni maiorum vel minorum, sine discretione religionis. De administratione iuris et communis iustitiae, et executionis in bonis per caducitatem devolvendis, per fiscum violenta et armata manu non impediendis, necnon omnium tractatuum ratione Hungar. cum Turcis, vel aliis quibusvis vicinis nationibus per nativos Hungaros seculares institutione, ac aliis etiam omnibus libertates patriae atque defensionem et conservationem regni, et regnicolarum concernentibus negotiis, ut primis statim comitiis, aliquid certi de iis statuatur, vel iam statuta ibidem defacto effectuentur, simili modo conclusum est.

10. Eandem autem generalem regni diaetam, ut sua sacratissima caesarea regiaque maiestas, intra spatium trimestre, a die finiti praesentis tractatus, et commutandorum diplomatum, clementer promulgare, et sine ulteriori dilatione, seu reiectione, ita celebrari facere dignabitur, ut omnibus ad diaetam regni, iuxta artic. 1. an. 1608. post coronationem editum vocari solitis, tute ibidem comparendi et agendi potestas, cum solita ab antiquo libertate diaetae fiat. In quo etiam caeteri articuli bonum regni concernentes, hactenus non effectuat iuxta artic. 72. anni 1638. realiter effectuentur et observentur.

11. Amnistiam generalem omnibus et singulis regnicolis maiestas sacratissima iuxta formam amnistiae prioris pacificationis Viennensis concedere dignabitur. Ita ut etiam universa bona et iura possessionaria sub his disturbiorum temporibus, per suam caesaream regiamque maiestatem vel dominum comitem regni palatinum, vel alios quibuscumque collata, donata et inscripta, vel per quoscunque fideles suae maiestatis quovis modo occupata et adempta, prioribus possessoribus, vel eorum haeredibus statim et defacto remittantur, et restituantur.

Et super huiusmodi amnistia peculiare diploma sua maiestas clementer concedere dignabitur.

Jegyzet. Egy másik a vörösvári levéltárban levő példányon a következő felirata van ez okiratnak: »Puncta quibus domini magnates et proceres, nec non quatuor decem comitatum et sex liberarum regiarumque civitatum partium regni Hungariae superiorum nuncii pacificationem Viennensem concludere cuperent.

(Egykorú példány a bártfai levéltárban.)

e)

1645. márcz. 13.

Consideratio palatinalis circa praemissa puncta.

Primum, secundum, tertium maneat in suo vigore.

Quaestiones vero templorum ab anno 1638. quae utrinque occupata fuerant, aliaque gravamina in negotio religionis inter partes medio tempore emersa in futura primitus celebranda diaeta, propter regni tranquillio rem permansionem unionemque animorum ut vel amicabili dominorum regnicolarum compositione sopiantur, vel autoritate suae mattis cum satisfactione partium finaliter complanentur ac pro quibus usus templorum determinabitur, proventus parochiarum quoque ad eosdem pertineant. Interimque ab omni templorum occupatione absteineatur, conclusum est. Templum vero quae hoc solum disturbiorum tempore occupata fuissent, si ea pro commo do usu dominis terrestribus non essent, utrinque remittantur.

Gravamina autem futuris quoque temporibus in eodem negotio religionis emergentia inter alia gravamina statuum pro complanatione suae mtti exhibeantur, similiter conclusum est.

Haec puncta dederat palatinus nobis ad considerandum, ut quod videbitur in ipsis bonum illud etiam nos consideremus, pro communi bono tanquam cives patriae et quae non placebunt nobis, illa communicemus cum ipso, factum quidem est per nos, sed qualiter nobis cesserit negotium, ostendunt acta in annotatis, die 19-ma Martii. Ita excanduerit super iis, quasi Pyro-Gallus aliquis et omnia postmodum revocavit.

(A bártfai levéltárból.)

XXXVI.

1645. márcz. 12.

Die 12 Martii palatinus uram ő nagysága izeñvén audientiára felmentünk az commissarius urakhoz, az Tiffenbach uram szállásán löttek szemben velünk palatinus, Tiffenbach, pispék, Szécsény, Eszterházi Dániel és Rohonczy István, zalavári apát úr uramék; kiknek proponálván az regnicolák dolgárúl és Klobutsitsky uramtúl küldött írásokat írással elsőbben beadtuk, azután az ő fölsége postulatumira való urunk ő nagysága resolutioját. Azután az ő nagysága maga privatu mit szóval, kiket midőn palatinus uram elvett és meghallott volna, mondá: hogy tudta, hogy alá küldtük Klobucsicski uramot, az kit várt is ő nagysága, az mint már látja, hogy el is jött s kérdé, hogy írásban nem adjuk-e be azt is, az kit szóval

declaráltunk, s tovább menvén mondá ő nagysága, hogy ezeket az dolgokat hallja, de hogy ilyenek legyenek azt csak nem is reméllette sőt azt véli vala, hogy immár ennyi várakozások után talán immár ez szegény hazának is veszedelmét megszárván, nem nehezedni, de inkább könnyedni fognak az dolgok, de látván, hogy ebben nem egyebet, hanem az üdő haladás veszedelmét, az dolog végső ruináját nézné ez nyomorult nemzetnek, mert ezek ő felségének is mindenestül reménysége kívül lőtt, s úgy is látja, hogy eddig nem tractáltunk, hanem mostan kezdjük az tractát, az kiben, hogy oly kívánságok vannak, kik ezelőtt mind eddig sem voltak, tehát nincs az tractához kedvünk, hanem az veszedelemhez. Azért adjuk ki írva nekik, hogy ő felségének is számot adhassanak vele, mert egyik, hogy számadásban áll s másik, mert ez világ eleiben kell terjeszteni. Erre mondtuk, hogy megértették ő nagyságok eléggé írás nélkül is ezt s talán az nem szükséges, kire mondá, hogy igen is szükséges, mert az ő memoriája labilis s immár azt elvárván ők is beszélnek egymással s meglátják, mit cselekesznek. Mi is arra csak oly választ tettünk, hogy mi is egymással beszélünk arról, kellessék-e írásban vennünk, nem-e? s evvel eloszlottunk.

Külön lapon :

B) Die 13 Martii hivattak bennünket az császár ő fősége commissariusi az Tiffenbach uram szállására, az holott voltunk palatinus, Tiffenbach, Erdődy Gábor, püspök, Szécsény, Eszterházi Dániel és Rohonczy István zalavári apát úr uramék. Palatinus uram kezdé el beszédét, az üdő haladásnak káros voltán és hiában való elmúlásán, s utolsó veszedelmünknek rajtunk való jelenlétén, s az utóbb három punctumban való kérdést tőn tőlünk ilyen formán: Az Kegyelmetek tegnap nekünk adott írását az regnicolák dolgárúl megértettük, az fejedelem dolgárúl szóval való beszédét is az mennyiben concipíálhattuk értjük. Az mi azért az regnicolák dolgát nézi, abban mindjárt is mondhatnánk, mert vagyon annyi értelmünk, hogy azt általláttuk. De azt kérjük s tudni akarjuk Kegyelmetektől, ha annál az mit beadott írásban most utolban nekünk vagyon-e több? mondja, hogy ha az iránt mi valamit mondanánk cselekedhetik-e ahoz képest azon kívül avagy nem? categorice mondja meg. Másodikát, hogy az fejedelem dolgában, ki kettőben áll, egyik az ő fősége kívánságira való repliában, másik az maga postulatumban, vagyon-e mód, hogy az regnicolák dolgában valami lenne is, hogy abban cedalhatunk-e avagy nem az fejedelem részérül? harmadikat azt, hogy az minémű írást én az regnicoláknak, úgymint autentica persona és egyik igaz magyar küldtem volt, minthogy azok is publicu-

mok, ha adtak-e nekem valami választ arról, avagy nem? mert noha magamra nézve is lehetne ugyan contemptusomra, de ő fölsége és az dologra nézve nagyobb. Kiket mikor elvégezett volna tehát mondók, hogy erről magunk között akarván szölnünk, egy kevésbé más házban megyünk.

Külön lapon :

C) Kirül mi is consultálkodván végezök magunkban, hogy előbb az regnicolák dolgáról beadott írásra választ veven tölök s azt meglátván, azután ahozképest mit kelletik tovább cselekednünk, meglátjuk. Az mi az ő nagysága maga puncto-mit nézi, abban hogy írást ne tegyünk ő nagyságoknak abban bizonyos respectus vagyon, az kiben már máskor is értett ő nagysága tölünk, kihezképest úgy ítéli ő nagysága urunk, hogy az meglehet írás nélkül is. Az mi az ő nagysága levelire való választát nézi az regnicoláknak, abban sem menteni, sem vádolni nem tudjuk őket, mert arról semmit nem írtak. Ezekre palatinus uram mondá: hogy miért kell mégis üdö hallagatással az nyomorult elapadt országot tovább is vesztenünk, holott hiszem nem más javárul, nem más dolgáról s nem más bórírul, hanem az magunkérül vagyon az dolog és controversia s nem másét veszjtük, hanem magunkét? Azért mint magunkat, hazánkat s nemzetünket megszáno igaz magyarok szölnünk úgy sincere az dologhoz, és azon sinceritással aperiáljuk az dolgot s mondjuk meg nyilván mindenekben, mit cselekedhetünk s mit nem? ne tartóztassuk sem ő felségét, sem ezeket ennyi contemptussal még is tovább való üdőzésben. Melyet hallván mi is mindjárt kevés szóval replicáltunk, hogy mind az üdöbeli káros haladás s mind az veszedelemnek eltávoztatása s mind az tractatusnak akadéka mi tölünk bizonyosan úgy tudjuk, hogy nem lött, az minthogy most is nem üdö haladást, hanem inkább üdö nyerést kívánunk az írások be nem adásával is.

Értvén azért mi is ő nagysága szavait szállásunkra megyünk s gondolkodván, beszélgetvén mi is egymással, ő nagyságát tudósítani fogjuk tovább mit mivelhetünk. Kire ő nagysága jovalván mondá, hogy bátor vagy ad partem magával, vagy communiter akarunk is szölni meglehet s örömet érti s így jöttünk el tölök szállásunkra s ezután való dolgokat megírtuk közönséges levelünkben.

(Eredetije a vörösvári levéltárban.)

XXXVII.

1645. márcz 14.

a)

Illustrissime ac celsissime princeps sat. Humilium servitiorum meorum sat.

Klobosoczky uram s mind penig Padány Gergely uram Nagyságod böcsületes szolgálai által nekünk küldött Nagyságod kegyes parancsolatit alázatosan vévén és értvén, hogy az úristen Nagyságodat jó egészségben megtartotta, szerencsés és kíváncsatos híreivel is bővölködteti, azt szívből örüljük, kívánván, hogy ő szent felsége ennekutána is mind azokban Nagyságodat sokáig örvendeztesse. Ritkábban való írásunknak kegyelmes urunk semmi egyéb oka nem volt, hanem Klobosoczky uramat várván Nagyságodtól és az regnicoláktól való válaszszaal nem volt semmi oly az tractatushoz szükséges dolog, az ki felől Nagyságodat szükségesképen elébb kellett volna tudósítanunk. Híreink penig, minthogy ennekelőtte is változók és csak közönségesek voltak, bizonytalan dolgokkal nem ítéltük illendőnek az Nagyságod dolgait bizonytalanul alkalmaztatni, elhívén hogy Nagyságodnak mindenfelé szorgalmatosabb vigyázási vannak azfele állapotokra, hogy sem az mint mi ideérthettük, mindazonáltal ugyan írtunk vala nem régen is magunk szolgálja által Nagyságodnak, kit hisszük régen eddig el is vött Nagyságod, és ha mi bizonyosb és szükségesb dolog lött volna, nem mulattuk volna el magunk curierjét is esmét mint egyébkor expediálnunk Nagyságodhoz.

Mostan penig immár hozzánk érkezvén Nagyságod kegyes parancsolati, és azokat megértvén nem mulattuk el semmi alkalmatosságunkat, hanem consultatiót tartván mindjárt azok felől egymással, az mikorra rendben vehettük az dolgokat, szemben voltunk az commissarius urakkal és commissionaliter mint proponáltuk az Nagyságod és regnicolák részéről való replicatiókat, im azon resolútióknak extractusit includáltuk Nagyságodnak, holott noha írással is elkészítettük vala az replicákat az tractatusokban observálni szokott módok szerint beadni, de az Nagyságod kegyes tetszését és parancsolatját úgy vévén azután felőle, csak szóval proponáltunk mindeneket, az regnicolák concipiált punctomi kívől, melyeket azon formán adtunk be ő kegyelmek nevével, az mint küldték, kihagyván belőle az bécsi pacificatiónak nevezetit az religio dolgában nagy consideratiókra nézve és valami fiscális perek felől való dolgot, kiről azelőtt emlékezet sem volt ő kegyelmek instructiójokban, hogy így ne láttassunk újabb-újabb dolgot kívánni,

egyébképen is lévén arról kiváltképen való articulusa az országnak.

Mind ezeket elvévén és megértvén ő felsége commissariusi, egy elsőben minémű választ töttenek odaküldtük Nagyságodnak sub littera A) az mint mi is az szókra emlékezhettünk.

Ezek meglevén tegnapi napon kívánták esmét az commissarius urak velek való szemben lételünket, kiknek minémű kérdések és kívánságok volt tőlünk, megküldtük azoknak is extractusát Nagyságodnak, az mint concipiálhattuk sub littera B) hasonlóképen annak is, az minémű szóval való resolúciónkra, azok felől is emlékezünk, sub littera C.) ¹⁾

Mivel azért palatinus uram ő nagysága az több commissarius urakkal együtt admoneált vala utólban bennünket, hogy megemlékezzvén arról, hogy magyarok volnánk és hazánkban is járna az dolog, vennők mélyebb consideratióba azokat és aperiálnok magunkat, ha mit ezekben tovább való authoritással cselekedhetnénk. Látván mi is az üdő halogatásnak káros és terhes voltát s egyszersmind előttünk viselvén az Nagyságod kegyes parancsolatját is, hogy hamarébb akarná immár Nagyságod is végét érteni az dolognak, nem ítélők alkalmatosnak tovább in suspenso tartanunk elméjeket, hanem ma megizenők, hogy mivel az regnicolák azokat az punctumokat mind olyaknak tartották, az melyeket az ország statutumj és ő felsége diplomája szerént mind méltó kívánságoknak esmerhettek lenni, sőt az két részről kiadott punctumokból így ítéltek jobban facilitáltatni is azokat, ehezképest reménylvén is már azoknak acceptálását, nekünk semmi authoritásunk most nem volna azoknak változtatásában, hanem tegyenek ő nagyságok jó és kathegorica resolútiót s azt referálni fogjuk ő kegyelmeknek s reménylvén, hogy arra esmét consultatiójok lészen az regnicoláknak is, ha mi tovább való consideratiójok lészen ő kegyelmeknek felőle, vagy rajta contentusok lehetnek, mi az tractatust nem abrumpálván elhittük, tudósítani fogják ő nagyságokat, vagy ő felségét felőle.

Nagyságod pedig, minthogy praemittalta mindenkor az publicumot az maga privátumi felett, most is arról kíván elébb érteni, és azok accomodáltatván azután az maga privatum¹⁾ felől determinálni, melyek felől való finális resolútiójokat, hogy ő nagyságok ne halasszák ugyan requiráltuk is ő nagyságokat, jelentvén, hogy mivel úgy mondották nekünk is ő nagyságok, hogy Baltingert pro finali resolutione küldötték volt ő felségéhez s mi is azt írtuk volt Nagyságodnak, már ő is megérkez-

¹⁾ Lásd az előbbi szám alatt közlött jelentéseket.

vén, úgy ítélte Nagyságod, hogy innét is tovább való késedelem nélkül vehetünk finalis resolútiót, s ahoz disponálván Nagyságod is oda való dolgait, bizonyos időre várna magunkat is megérkezni, és itt késedelmünk nem lehetne, ha pedig hamar és jobb resolúciókkal bocsátanának, annál inkább facilitálni igyekeznők mi is Nagyságodnál az dolgokat. Ezekre palatinus uram ő nagysága magától eleget beszéllett ugyan, de mivel semmit nem determinált, hanem az több commissariusokkal való consultatióra halasztotta, mi is még pro resolutione azokról bizonyost Nagyságodnak nem írhatunk. Oly intentióban értettük eddig lenni ő nagyságokat, hogy közöljék elébb az finalis resolútiót ő felségénél, minekelőtte ezekre onnét is finalis resolútiót adnának, de ugyan azt continuálják-e, vagy resolválnak, és mit, abban még bizony semmi valóságot nem értünk. Mindazáltal, minden szorgalmatosságunkkal azon vagyunk és leszünk, hogy haszontalan időtöltéssel itt nem mulatván, az itt való unalmas késedelemnek véget vethessünk, és resolúciókat érthetvén s kezünkhez vehetvén az Nagyságod és regnicolák kívánságira s ez itt való tractatust magunk részéről, az mint illendő leszen, Nagyságod kegyes parancsolatja szerint is jövődő reassummálásra (ha úgy kívántatik) fenhagyván, mennél elébb innét visszaindulhassunk, nem várván Nagyságodtól is immár ezekről tovább való resolútiókat, ki felől az Nagyságod kegyes parancsolatja szerént is akartuk ez posta szolgája által is alázaatosan tudósítanunk Nagyságodat, kívánván az úristentől, találhassuk Nagyságodat jó egészségben és szerencsés állapotban, kiben tartsa is isten Nagyságodat sok esztendeig.

Tirnaviae 14 Martii 1645.

Eiusdem illustrissimae Celsitudinis Vestrae

fideles et humillimi servitores

Sigismundus Lonyai m. p.

Bernhardus Nyári m. p.

Georgius Chernel m. p.

Stephanus Kőrössy m. p.

Andreas Zákány m. p.

Andreas Klobosoczky m. p.

Nicolaus Soporni m. p.

Külsőim: Illustrissimo ac celsissimo principi ac domino domino Georgio Rákóczy dei gratia principi Transylvaniae, partium regni Hungariae dominó et Siculorum comiti etc. domino, domino nobis clementissimo.

(Eredetije a magy. kir. orsz. levéltárban.)

b)

1645. márcz. 15.

Illustrissime celsissimeque princeps sat. Jó egészséges hosszú étellel sat. Az Nagyságod nekem kisebbik szolgájának Zbororúl 3 praesentis írt méltóságos levelét 10 eiusdem Klobusitzky uram megadta, melyet nagy becsülettel és alázatosan vettem. Abbúl, hogy Nagyságtokat jó egészségben és boldog állapotokban érthettem lenni, azon szívem szerént örülök, kívánván, hogy isten azon áldását tartsa meg és terjessze Nagyságtokon. Mi is ide kegyelmes uram öt holnapí félrabságunk után is istennek áldásábúl tűrhető egészségben vagyunk az Nagyságod szolgálatjára. Az bártfai consultationak sokan más véget reménylettek, de hála istennek, hogy oly meghatározva vagyon, mi nem abrumpáljuk az tractát, hanem azon vagyunk, hogy mentül elébb innét kiszabadulhassunk és az választ reportálhassuk, hiszem ha ezen dolgot continuálni jobb leszen ezután is Nagyságod előtt leszen. Az ki felől írtam volt, Lónyay uram szolgájátúl, arrúl írtam Rákóczy Sigmond urunk ő nagyságának, im most megküldtük Klobusitzky urammal, az mit hozott volt, de más karban vagyon az állapot, arrúl az mit tudtam, megmondottam Klobusitzky uramnak, ő kegyelme Nagyságodnak megírja, én pedig Rákóczy Sigmond uramnak, nem akarván Nagyságodat arrúl való írásom olvasásával fárasztanom, tudván, hogy anélkül is elég írást visznek most Nagyságodnak. Ide kegyelmes uram erősen szántnak, vetnek az emberek, én csak hajmát sem ültethetek. Örülöm kegyelmes uram, hogy most egy kis recreatiót vehetett Nagyságod magának, mert ezentúl elég dolgot talál Nagyságod magának. Hidje Nagyságod kegyelmes uram, az kik ezelőtt olyak voltak, mint az oroszlyányok, olyak most, mint az bárányok, szomorúak, kedvetlenek, csak úgy vannak, mint az ágon, ehezképest már Nagyságod is mint alkalmaztatja dolgait, álljon az Nagyságod böles ítéletin. Ezek után ajánlván sat. Tyrnaviae die 15 Mar. anno 1645.

Illustrissimae Cels. Vestrae

fidelis atque humillimus servus donec viverit
Bernhardus Nyáry.

Küldésim: Illustrissimo atque celsissimo principi ac domino Georgio Rákóczy stb.

(Eredetije a magy. kir. kam. levéltárban.)

c)

Resolutio ad supplicationem nonnullorum dñorum magnatum, nobilium, comitatum, liberarumque civitatum partium regni Ungariae superiorum in tractatu Tyrnaviensipunctorum exhibitorum per commissarios suae mtis sacr. nomine eiusdem, iisdem exhibita.

Etsi circa puncta exhibita non deerant suae mti iustissimae considerationes, neque etiam occasio se se vindicandi ob laesam tot modis auctoritatem suam regiam, nihilominus pro innata sibi clementia advertens miseram hanc patriam, ac gentem in extremo versari periculo, si severiora adhiberentur remedia, maluit benigne gratiam suam regiam offerre, quam stringere gladium iustitiae. Quare seclusis quibuscunque respectibus, cum malit regnorum ac fidelium suorum permansionem, quam ruinam et exterminium, ita demum ac sequitur, ad puncta ultimo exhibita, dignata est sua mtae se se clementer resolvere, simul praedictos status paterne admonens, benigneque mandans, ut singuli huic clementissimae suae mti resolutioni se se accomodent, omnemque animorum exacerbationem, ex quacunque demum occasione arreptam, sincere deponentes, gratiam caes. regiamque propensissimis excipiant animis, certo sibi persuadentes, velle suam mtem non solum iniuriam oblivisci, sed et deinceps tanquam fideles suos, omni gratia ac clementia complecti. Protestatur pariter se nullam hactenus causam dedisse, aut motuum intestinorum aut damnorum vix aestimabilium, quae inde consequuta sunt, aut etiam quod tam sero per intima patriae viscera grassans incendium sit sopitum, quod sicut suscitare, vel initare nunquam desideravit, ita nihil unquam intermisit, ut quantocyus exstingeretur. Et licet opinione pene omnium diutius ea res protracta sit, certum tamen esse debet, nullam aut penes suam mtem, aut penes illius commissarios, illius dilationis causam resedissee, quemadmodum evidenter apparet ex toto processu praesentis pacificationis, sed quicquid de his sit, sperat sua mtae, imo certo sibi persvadet, quod hanc benignam, planeque paternam resolutionem suae mti circa praetensiones eorundem supplicantium regnicolarum, non solum debita cum submissione acceptaturi sunt iidem supplicantes, sed etiam in eadem plane conquieturi gratissimis obsequiis tanquam fideles subditi compensaturi, nunquam non memores tantae gratiae.

Porro puncta benignissimae resolutionis suae mti sic sequuntur.

Primo. Quantum ad negotium religionis attinet, art. 1.

anni 1608. ante coronationem edito et diplomatum regionum conditione sexta, aliisque subsequentibus superinde regni statutis in vigore relictis, diversisque hactenus impedimentis et interpretationibus non obstantibus, declaratum et conclusum est, quod omnes status et ordines regni, ipsaeque liberae civitates, necnon oppida privilegiata et milites Hungarici in confiniis regni liberum habeant ubique suae religionis exercitium, cum libero templorum, campanarum et sepulturae usu, nec quisquam in libero suae religionis exercitio, a quovis quovis modo, aut quovis sub praetextu turbetur, aut impediatur.

2-do. De non impediendis aut turbandis rusticis in sua confessione, declaratum et conclusum est, ut illi quoque propter bonum pacis et tranquillitatem regni, sive sint confinarii, sive oppidani, sive villani in quocunque duorum terrestrium aut fisci bonis, iuxta vigorem praescripti articuli et conditionis, in libero suae religionis modo simili exercitio, ac usu, a sua mte regia, vel eiusdem ministris, aut dnis suis terrestribus, quovis modo, aut quovis sub praetextu non turbentur, aut impediuntur, hactenus autem impediti, coacti et turbati liberum religionis ipsorum usum reassumere, exercere et continuare permittantur, neque ad alias religioni ipsorum contrarias ceremonias peragendas compellantur.

3-o. Concordatum etiam inter nos est, ut inposterum ab eorundem oppidanorum et villanorum parochiis, ecclesiae pastores, sive concionatores, per quosunque amoveri et exturbari nequitiam possint, qui autem hactenus amoti fuissent invitis rusticis, volentibus iisdem, liceat ipsis reducere, vel alios loco illorum substituere.

4-o. Quaestiones vero circa gravamina negotium religionis ac occupationes templorum concernentes, tam quae in anno 1638. suae mti exhibita sunt, quam post subsecuta in futura primitus celebranda diaeta propter regni tranquilliozem permansionem unionemque animorum, ut vel amicabile dnorum regnicolarum compositione sopiantur, vel authoritate suae mtis finaliter complanentur, ac pro quibus usus templorum determinabitur, proventus parochiarum quoque ad eosdem pertineant, nec ultra occupationes templorum fiant, nisi aliter inter regnicolas conventum fuerit. Ea autem templa, quae hoc disturbiorum tempore violenter utrinque occupata fuerunt, quorum usum ante disturbia non habuerunt, volentibus subditis restituantur. Gravamina autem futuris quoque temporibus in eodem negotio religionis emergentia, tam catholicorum, quam evangelicae confessionis hominum, inter alia gravamina pro complanatione suae mti exhibeantur, similiter conclusum est.

5-o. Accordatum quoque est, ut sua m^{tas} contra transgressores statutorum etiam in negotio religionis, in futura diaeta vel articulum 8. decr. 6. Wladislai regis renovandum et observandum curabit, vel aliam condignam poenam cum certo executore statuere dignabitur.

6-o. Praemissa autem omnia pro uberiori declaratione statutorum, tollendisque ulterioribus regnicolarum dissensionibus, ut in primitus celebranda diaeta confirmentur, publicisque regni articulis inserantur, conclusum est.

7-o. Caetera sub hac pacificatione utrinque agitata, et tractata, utpote sedis spiritualis status, patrum Iesuitarum personalis a regno abstinencia, decreti Andreae II-di per Ludovicum I-mum facta confirmatio; de arendationibus decimarum art. 61. anni 1548. renovatio, et cum effectu observatio; de non abalienationibus bonorum aviticorum, per ecclesiasticos, seu seculares, factis, vel fiendis. De personarum ad diaetam convocari solitarum discretione, atque eorum in eadem diaeta collatione et suffragiorum examine; de militis extranei iuxta articulum 24. anni 1625. e regno educatione; similiter de non educatione militum Hungarorum de confiniis regni; de distributionibus honorum et officiorum regni maiorum et minorum sine discretione religionis. De administratione iuris et communis iustitiae, necnon omnium tractatum ratione Hungariae cum Turcis, vel aliis quibusvis vicinis nationibus per nativos Hungaros saeculares institutione, ac aliis etiam omnibus libertates patriae atque defensionem et conservationem regni et regnicolarum concernentibus negotiis, ut primis statim comitiis aliquid certi de iis statuatur, vel iam statuta ibidem defacto effectuentur, simili modo conclusum est.

8-o. Eandem autem generalem regni diaetam, ut sua sac. caes. regiaeque m^{tas} intra spatium trimestre a die finiti praesentis tractatus et commutandorum diplomatum, sedatisque tumultibus, clementer promulgare, et sine ulteriori dilatione, seu reiectione, ita celebrari facere dignabitur, ut omnibus ad diaetam regni iuxta articulum anni 1608. post coronationem editum, vocari solitis, tute ibidem comparendi et agendi potestas, cum solita ab antiquo libertate diaetae fiat, in qua etiam caeteri articuli bonum regni concernentes hactenus non effectuari, iuxta articulum 72. anni 1638. realiter effectuentur et observentur.

9-o. Amnistiam generalem omnibus et singulis regnicolis sua m^{tas} sac. iuxta formam amnistiae prioris pacificationis Viennensis concedere dignabitur, ita ut etiam bona universa et iura possessionaria sub his disturbiorum temporibus, per suam mtem, vel dnum comitem palatinum regni, vel alios quibus-

cunque collata, donata et inscripta, vel quoscunque fideles suae mtis quovis modo occupata et adempta, prioribus possessoribus, vel eorundem haeredibus statim et defacto remittantur et restituantur, similiter etiam ex parte regnicolarum supplicantium reddantur, et super huiusmodi amnistia peculiare diploma sua mtas clementer concedere dignabitur.

(Kismartoni levéltárból. Act. Pal. anni 1644. et 1645. Lib. 4. nro 87.)

d)

Responsio duorum commissariorum sac. caes. regiaeque mtis, ad postulata dni principis Transylvaniae, ultimo ore tenus declarata, perque eiusdem commissarios repraesentata.

Tametsi in similibus concessionibus non deessent plurimae difficultates, et iustae considerationes, praesertim ne per hoc occasio detur futuris quoque temporibus ad similes flammās patriae intestinaeque bella excitanda, aut excitata approbari et premiari videantur, nihilominus volens sua mtas et liberalitatem Austriacis principibus innatam ostendere, et erga subiectum sibi populum gratiam caesaream declarare, simulque malis quibus defacto fideles sui opprimuntur mederi, ac etiam principem Transylvaniae ad plura grati animi obsequia arctius sibi obligare, ad eaque clementer descendere, quibus salva et autoritate regia et obligatione assentiri potuit. Quibus autem per se ipsum consensum praebere non posset, iustas ob causas non dubitat dnum principem iustis suae mtis rationibus se se accommodaturum. Et licet non fuisset forte necessarium benignam suae mtis resolutionem scripto complecti, quandoquidem postulata principis verbis solum per eiusdem ablegatos nobis exposita sunt contra morem receptamque tractatum omnium consuetudinem, ut tamen hoc ipso paternum suum affectum erga hoc suum regnum, populumque divinitus sibi commissum, sua mtas faceret omnibus manifestum, simulque princeps clarius intelligeret benignam eiusdem resolutionem, ac etiam aliis ea ipsa liquidius constaret, visum est nobis commissionaliter, brevi scripto rem totam complecti et exponere.

1. Ac primum quoad comitatus attinet, quales, quamque solidas considerationes circa hoc punctum sua mtas habeat, intelligi liquido potest ex responso, quod iam antea ad principis postulata datum fuit, quare supervacaneum videtur, ibidem prolixè explicata, hic repetere. Nihilominus constituit sua mtas, certum suum hominem ad principem amandare, qui de hac ipsa re luculentius informet eundem, ac etiam ultimam suae mtis voluntatem declaret.

2. Circa arcem ac dominium Tokajense plures, eaeque non leves difficultates occurrunt suae mti maxime, quod illud debeat fideli suo adimere, cui iure perennali pauculis ab hinc annis contulerat, quique per hosce tumultus, et in dominiis, et in bonis aliis damna passus est gravissima. Nihilominus sua mtas parata est iuxta declarationem principis agere cum dno Homonnai, quo in certo termino sit illum integre contentaturus. Porro quod de vinea, Hétszölő dicta, ibidem additur, cum illa ad pios usus a priore possessore sit applicata, iam sua mtas salua conscientia alteri conferre non potest, quare cum in prioribus postulatis principis, nulla illius vineae facta fuerit mentio, ius et aequum postulat, ut nunc quoque eam praetensionem dnus princeps deponat, nec desideret rem, semel deo dicatam sibi usurpare.

3. Quod ad Tarczal attinet, novit optime dnus princeps oppidum illud inscriptum esse non solum dno Stephano Cháki, sed etiam uni filiorum, ideo non levis hic quoque occurrit consideratio. Nihilominus non gravabitur sua mtas disponere dnus Cháki, ut suo iuri cedat, quia tamen iam semel praefati oppidi pretium princeps levaverit, videtur et rectae rationi, et communi aequitati consonum, ut idem princeps deponat eam summam, in qua modo Tarczal inscriptum est et obligatum. Attamen sua mtas per hominem ad principem ablegandum, ulteriorem hac de re factura est declarationem, quandoquidem etiam princeps nonnisi verbis suum desiderium insinuavit, nec satis intelligimus, quo tendat promissio illa triginta millium florenorum.

4. De Szádvára non potest non esse notum principi, eam moderno possessori in summa non contemnenda inscriptum esse, iure autem haereditario collatam esse a sua mte dno Ladislao Cháki, de qua quia necdum declaratum est, quantam summam dnus princeps deponere intendat, praesertim si eam iure perennali conferri sibi petat: necessario haec ipsa ulterius declaranda erunt, et per ablegatum caesareum proponenda, interim non erit aliena sua mtas, a studio gratificandi in eo quoque dno principi.

5. De Eched ac Nagy Bánya quoad salvo iure tertii licebit, de quo etiam extant publicae regni constitutiones, non diffcultabit sua mtas ius suum regium per defectum seminis principi conferre, sicut neque expensas in aedificium Patakiense et Munkacsienne insumendas summae inscriptionali addere iuxta postulata principis.

6. Denique, quod ultimo loco ponit dnus princeps, nempe, ut quaecunque hactenus occupavit et defacto tenet, ea omnia usque ad futura comitia possidere possit, videtur e diametro

pugnare, cum eiusdem oblatione facta ad postulata commissariorum suae mtis, qua pollicetur, se remissurum omnia, quae iure praesentis pacificationis ad ipsum non pertinebunt. Et sane, quomodo dici posset, pax esse composita, si neque suae mti, neque aliis prioribus possessoribus restituerentur, quae sub hisce tumultibus illis adempta sunt? Quare necessarium omnino est, ut hoc in puncto communi iustitiae, ac conditionibus legitimae pacis dnus princeps se se accommodet, quod sane non difficulter facturum est, si meminerit palam se professum esse in suo manifesto, quod in principio sui ex Transylvania egressus publicavit toto regno, non aliud se his armis intendere, quam religionis ac patriarum libertatum indemnitate. Hoc ipsum non semel scripsit etiam dno palatino, imo per suos commissarios diserte declaravit, modo regnicolae contententur, facile ea, quae ipsum dnum principem concernere privatim videbuntur componenda. Nunc ergo opere ipso probet ac ostendat, quod toties ac tam diserte declaravit, ideoque propriae utilitatis intuitu, non patiatum diutius miseram hanc patriam, ac gentem suam vexari, quae alioquin adeo iam attrita, ac vastata est, ut nunquam magis attrita ac vastata fuerit.

(Kismartoni levéltárból. Act. Pal. anni 1644. et 1645. Lib. 4. Nro 88.)

XXXVIII.

1645. márcz. 25.

Töredék.

Úgy tetszik, hogy mindenkor esmét facilitáltanak valamit azokban is, de az mint veszem eszemben, magok sem szintén egyeznek magok között is az opiniókban, s mind eddig sem tudok azokról bizonyost írnom Nagyságodnak, míg commissionaliter ki nem adják, kivel immár minthogy nem késnek, magunk visszük meg, ha isten engedi, azokat Nagyságodnak.

Palatinus urammal való discursusból azt mit conjiciálhattam, úgy reméltem, ha meg nem változtatnák, hogy derekasabb dolog el nem maradna, az regnicolák részéről felküldött postulatumokban az 1638. esztendőől fogva ez háborúig elvött templumoknak mindjárt való restitúciójával; kibem mint ezelőtt most is azon ratiókkal impossibilitást mondanak, de azokat is egy jövőendő gyűlésben az több ezelőtti gravaminákkal együtt, assecurálná ő felsége complanálni pro satisfactione utriusque partis.

Az Nagyságod postulatumiban az hét vármegyék állapátjában úgy remélleném, immár reá fognának menni azon cessiókra, az mint szegény Bethlen fejedelemnek azokat adták volt, csak azt állatják most is, hogy semmiképen azt ő felsége

nem cselekedheti különben, ha országát el kellene is veszteni, hanem ha azon Nagyságod birodalmában levő regnicolák is consentiálnak és arról magok declaratiót tesznek.

Az várak, jószágok állapotjában most nem moveáltak difficultásokat abban, az mint utóbban declaráltuk, úgy is remélem, azokban kevesebb akadékot tesznek, mint szintén egyéb Nagyságodtól való postulatumban ő felségének, ezelőtti declaratiónk szerént.

Minthogy pedig ide oly reménségben is vannak, hogy mind Nagyságod és az regnicolák acceptálni fognák ezeket, volt szó felőle, hogy ha immár elmegyünk s consentiálna az punctumoknak Nagyságod is, mint redigálnák azokat in ordinem az diplomáknak rendi szerént, mert hihető volna, Nagyságod sem acceptálná úgy, hogy csak reá küldenék Nagyságodra innét annak formáját, és ők sem acceptálhatnák úgy, hogy csak vissza küldenők onnét, az mint mi is concipiálnók, kihez képest úgy gendolkodtak felőle, hogy mint szintén szegény Bethlen fejedelem idejében, ugyan Kéry János urammal mentem vala alá az diplomákban való megegyezésért, azonképen Váradra szegény Mikó Ferencz urammal együtt Nagyságodhoz, így most is aláküldenének velünk Nagyságodhoz, kire ugyan Kéry János uramat, Törös János uramat és Lászlóffít rendelték ő felsége részéről, hogy ha velünk nem indulhatnának is, utánunk küldenék, vagy ha ezek nem jöhetnének valami akadékok miatt, másokat is küldenének, de Nagyságod salvus conductusa nélkül nem merészlik szintén aláküldeni, tartván az Majtény állapotjátúl (noha abból excusáltuk Nagyságodat), hanem úgy rendelték, hogy Murányba küldenék előbb ő kegyelmeket és oda várnák Nagyságod salvus conductusát s onnan úgy jönnének alá, vagy ha nem kívántatnék, visszatérhetnének, kire hogy ha Nagyságodnak is kegyelmes akarátja accedál, Nagyságod küldené előnkben az reájok, vagy in genere másokra is szóló salvus conductust, és mi utunkból is megküldvén oda Murányban, az mikorra Nagyságod alkalmasnak itélné aláérkezéseket, eljöhetnének és kedve lévén Nagyságodnak az békességhez s mind az regnicoláknak, inkább maturáltathatnának az dolgok; minthogy ha mindent megadtak volna is, valamit kívántunk, de ezekben az állapotokban Nagyságod hire nélkül mi ugyan nem concludálhattunk volna.

Minthogy pedig emlékezem arra is, Kegyelmes uram, hogy szegény urunk idejében mikor hasonló állapotban lévén, visszamentem volna, mindenkor relatiót kellett tennem az regnicoláknak is, mostan is pedig magok írásában is ugyanazont kívánván ő kegyelmek is tőlünk, immár Nagyságod kegyelmes akarátja lészen, ha convocálhatja-e ő kegyelmeket

is commissiónk referálására, holott úgy látom egyébképen is, hogy ha békességnak kell lenni, megkérvénjük az vármegyék cessiójában az magok consensusát is. Im itt is most leszen gyűlések az idevalóknak ad 29. Martii, de merről leszen propositio, s mit végezhetnek, azt nem tudhatjuk.

Az ide való hadak és állapotok felől mind az több atyafiak bővön írnak Nagyságodnak, én azokkal is újobban nem terhelem Nagyságodat, annálinkább, hogy nem is tudok olyat írnom, az kin bizonyosan mernék fundálnom; elég biztatásokat tesznek esmét és olvasnak is néha előttem, de én nem tudom, mint vagyon; hanem az portáról küldött az orátor egy levelet Trautmansdorff uramnak, melyet in specie küldé hozzám palatinus uram s paríáltatván, im megküldtem Nagyságodnak. Nagy reménységeket mondják az vélek való békességhöz, kiváltképen az török császárnak mostani distractiójára nézve, az mint mind erről s mind egyebekről cancellarius uram is sokat beszéllett velem, kívánván ő kegyelme véle való szemben lételemet palatinus uramhoz ő nagyságához menésemnek alkalmazásával, kiben mivel oly dolgok is vannak, melyek nem penára való s nem is sietők, isten visszavívén Nagyságodhoz, magamtól alkalmasban meg fogja érthetni.

Mind ezek után én nem írok Kegyelmes uram semmi opiniót Nagyságodnak, elhívén azt, hogy ha Nagyságodnak nagy kára s az közjónak is fogyatkozása nélkül lehetséges leszen: mindezeket és ezeknek circumstantiáit elébb magunktól is kegyelmesen meg fogja érteni, minek előtte végső resolútiókat téssen azokban, melyeknek valósága még az kiadandó resolútiókból fog világosabban kitetszeni.

Mindazáltal álljon ez is az Nagyságod kegyelmes tetszésében, immár mi is isten segítségéből útunkat akarván continuálni, kívánom adja az úristen Nagyságtokat stb. Tirnaviae 25. Martii 1645.

Nagyságodnak alázatos híve és szolgája

Lónyai Sigmond m. p.

P. S. Hogy mind ezekről közönségesen nem írtunk Nagyságodnak, oka az, hogy magammal való discursusok voltak; megjelentettem mindazáltal az több követ atyafiaknak is, az mit én értettem. Hatalmason difficultálják most is az religióban való cessiókat, s úgy látom nehezebbnek tartják az Nagyságod maga privatuminál, az vármegyéken kívül s bizony vannak még difficultások benne, de mivel még ki nem adták in resolutione, remélem, hogy még azokat is facilitálnák az discursusokhoz képest, kit megmutat az üdő hamar immár.

Az salvus conductust Nagyságod expediáltassa in bona forma Kéry uramékra, vagy ha kit mást akar is ő felsége kül-

deni Nagyságodhoz ez tractatus végett, ha Nagyságod kegyelmes tetszése leszen. Talám az mit nem akarnak az religio dolgában, ott jobban declarálják, s úgy látom, az Nagyságod előtt való elvégezésre maradnak inkább az dolgok, ha az regnicolák is ott lesznek. Két hétnek előtte indulásunktól fogva nem remélem, hogy mi Patakra érkezhessünk.

(Az egész Lónyai Sigmond írása, eredetije a m. k. orsz. levéltárban.)

XXXIX.

1645. márcz. 28.

Ultimaria declaratio commissariorum illmi ac cels. dni Transylvaniae principis, partium regni Hungariae dni et siculorum comitis etc. ac dnorum magnatum et nobilium, liberarumque civitatum, decem et quatuor comitatuum partium regni Hungariae superiorum: dnis sac. caes. regiaeque mtis commissariis in tractatu Tyrnaviensi die 28. Martii anni 1645. in publico consessu per eosdem exhibita.

Postquam illmus ac celsissimus Transylvaniae princeps etc. et dnus dnus noster clementissimus neccessitudine gentis, amoreque patriae suae charissimae ductus, libertatis eiusdem defensionem in divini numinis gloriam et boni publici promotionem quantum in se fuerat, suscipiendam declarasset, nihil prius aut magis in votis habuit, quam talia adhibere consilia, quibus funestissimas bellorum tempestates, sanguinis christiani effusionem, ac innoxii populi clades praevertere, afflictissimumque hoc Hungariae regnum, veluti patriam suam dulcissimam, salva conscientiarum legumque libertate, optatissima pace et firma securitate, mediis placidioribus, quietam reddere potuisset.

Quod optimum cels. suae illmae propositum, ac christiano principe digna sincerissimi animo affectio, veluti in aliis antea ad sac. caes. regiamque mtem expeditis requisitionibus, ita in hoc etiam satis longo tractatus tempore, delegatae commissionis nostrae auctoritate satis comprobata fuerat.

Hac salutari in reducenda stabiliendaque pace illmae celsitudinis suae intentione dni etiam magnates, nobiles ac liberae regiaeque civitates partium regni Hungariae superiorum intellecta, quam exquisitis iisque ad unionem animorum dissidentium proficuis mediis laboraverint, uti humilibus ipsorum mti suae sac. exhibitis postulatis et supplicationibus, ita in porrectis etiam dnis suae mtis commissariis per nos scriptis rationibus et replicis in hoc eodem tractatus decursu testatum reddiderunt.

Et licet post plures, ultro citroque habitos tractatus, tam ex parte postulatorum praenotatorum dnorum regnicolarum,

quam ratione quorundam cels. suae illmae punctorum separatim exhibitorum inter nos et dnos mtis suae sac. commissarios, in quibusdam autoritate plenipotentiae et commissionis nostrae concordatum fuerit, cum tamen in nonnullis adhuc exhibitis punctis differentiae et difficultates superesse videantur, instructionisque dnorum principalium nostrorum praescripta ad fidelem, uberiolemque super praemissis relationem, pro resolvendis, ponderandisque iisdem ex parte sua negotiis nos revocare voluerint: ideo dnus mtis suae sac. commissariis manifestum reddere voluisse, nos vel ex parte praenotati illmi ac celsissimi principis dni nostri clementissimi, vel dnorum regnicolarum principalium nostrorum, praesentem cum sac. caes. regiaeque mte tractatum non abrumpere, sed omnibus eiusdem solemnitatibus, praerogativis ac circumstantiis, iisque, de quibus iam utrinque inter nos concordatum fuisset, in eodem statu et vigore relictis, cum accepta iam super iisdem mtis suae sac. resolutione ad ulteriorem finalemque illmi ac celsissimi principis, caeterorumque dnorum principalium nostrorum ex parte eorundem determinationem recipiendam ea declaratione reversuros, ut omnia quae vel ad continuationem et effectuationem praesentis tractatus, vel forte ex iustis necessariis causis et rationibus dissolutionem eiusdem pertinerent, eisdem dnis mtis suae commissariis reportaturos, vel remissuros esse.

Speramus autem etiam in posterum mtem suam sac. propulorum sibi divinitus commissorum quietem ac afflictissimi istius regni sui Hungariae conservationem ita cordi habituram, ut superatis residuis quoque difficultatibus ac redintegrata cum celsitudine sua illma pace securiori, animisque dissidentium in mutuam charitatem reductis, et patriae libertatibus salvis, paterna mtis suae sac., erga gentem hanc affectio, regiaeque clementia cum augustissimi nominis sui perenni gloria nunquam intermorituris laudibus in seram etiam posteritatem transmitti valeat. Nos vero quemadmodum de restituendae iustae ac honestae pacis publicae desiderio dni nostri clementissi caeterorumque dominorum principalium nostrorum in mutuam charitatem et boni publici promotionem studio non diffidimus, ita omnibus in eo viribus adlaborabimus.

Sigismundus Lonyai,
Bernardus Nyari,
Georgius Chernel,
Stephanus Keöreössi,
Andreas Zakany,
Andreas Klobusiczki,
Nicolaus Soporni m. p.

(Kismartoni levéltárból. Act. pal. anni 1644. et 1645. Lib. 4. Nro 89.)

XL.

1645. ápr. 3.

Illustrissime ac celsissime princeps sat. Humilium servitiorum sat.

Kévántuk volna Kegyelmes urunk, hogy tudósíthattuk volna eddig is Nagyságodat mind az közönséges dolgoknak állapotja s mind indulásunknak ideje felől, de külömb-külobbféle okok tartóztatván, hogy bizonyosbat írhasunk, mind eddig kellett várakoznunk.

Az mint azért utóbbi postájától írtuk vala Nagyságodnak, hogy immár bizonyos reménységünk volna indulásunknak napja felől, az szerént is lőn az dolog, hogy kiadván ő felsége commissariusi ez elmúlt hétfőn utóbbi resolútiójokat, és mi is másod napon azra való declaratióinkat beadván, melylyel az tractatust az Nagyságod és regnicolák informatiója szerént in suspenso hagynók, elbúcsúzván egymástól az commissarius urakkal, ez elmúlt szeredán tizenegy órakor indultunk ki Zombatból isten segítségéből s az nap Szemptére jöttünk, másnap pedig az semptei hídon ismét előltalálván gróf Puchom urammal levő ő felsége minden armadiáját az szemptei hídon általköltözni Pozsony felé, mi is békével continuáltuk eddig útunkat, noha az vizek és gonosz utak miatt sok alkalmatlansággal, úgy értjük itt is, hogy az derék Fátrán semmiképen által nem mehetünk, az hídakat pedig elvitte az Vágon és az Árván az víz, hanem szálacon akarnánk költezni, ha módot találunk benne, kihez képest mikor lehessen ez felettébb gonosz útakon Nagyságodhoz érkezésünk, nem tudhatjuk, akartuk mindazáltal, hogy az üdő alatt is érthesse Nagyságod kegyelmesen mind menetelünket s mind akadályinkat, és ha kedvünk ellen kellene késnünk, tudhassa mire vélni.

Irtuk vala azt is Nagyságodnak, hogy császár ő felsége is fogna Nagyságodhoz követet expedíálni, úgy is volt az dispositio, az mint commissionaliter kiadott resolútiókból is meg fog tetszeni, de az kiket expedíálni akartak, Kéry János uram mind beteges állapotjával annyi úthoz, s mind az mostani oda való háborúkkal megmentette magát.

Azonképen Törös uram is hasonló mentségben fáradott, kihez képest késedelmesnek ítélvén az commissarius urak az ő kegyelmek Nagyságodhoz való érkezésére az közönséges dolgokat várakoztatni, expedíálta palatinus uram ő nagysága, mint ő felségének ezen dologban plenipotentariusza ő felsége akaratjából Nagyságodhoz Bossányi Gábor és Benczics János uramékat, kik immár itt velünk lévén, együtt is akarnak jőni

magunkkal Nagyságodhoz, úgy hisszük, ugyanazon instructióval és resolútióval, az melylyel ő felségétől kellett volna jönni azelőtt megnevezett követeknek, noha ugyanazon elébbi igyekezeteket is le nem tötték, ha az szükség úgy fogja kívánni és mutatni, akarván ezzel is maturálni az dolgokat ezelőtti példák szerént is. Nagyságodat azért alázatosan kérjük, méltóztassék kegyelmesen tudósítani, hova kellessék útunkat dirigálnunk Nagyságodhoz kevesebb impedimentummal és elébb való alkalmatossággal ez mostani nehéz útakhoz képest.

Az közönséges állapotokról és Nagyságod dolgairól kegyelmes urunk semmi gonoszbát, mint ezelőtt Nagyságodnak nem írhatunk most is, de mivel azok sok írást vennének be, hogy Nagyságod voltaképen megérthetné és considerálhatná, kire ez mostani rövid üdők nem elégséges, halasztanunk kell mindazokat magunk relatiójára, melyet isten megadván érünk, Nagyságod kegyes tetszésében és bölcs ítéletiben lészen, ha az szerént való békességet választja, vagy az hadakozást continuálja, mi egyikben is akadékokat Nagyságodnak szerzeni nem akartunk, kívánván engedje az úristen Nagyságodat jó egészségben és szerencsés állapotban látnunk, melyben tartsa sok esztendeig.

Ex oppido Szent-Márton in Turócz, die 3. Aprilis 1645.
Eiusdem Illustrissimae Celsitudinis Vestrae

humillimi et fideles servitores

Sigismundus Lonyay m. p.

stb. (*mint a jan. 24-iki levélben.*)

(Eredetije a magy. kir. orsz. levéltárban.)

XLI.

Kivonatok Matthaei Dániel bártfai jegyző naplójából.

Anno 1644. regiminis et dominii mutatio.

Matthaei D. bártfai jegyző s városi követ a nagyszombati tárgyalásokon 1644. márcz. 17-én, midőn Rákóczy György fejedelem a várossal tárgyalásokat kezdett, hogy ez térjen át hűségére, naplót kezdett vezetni, melybe egész addig az ideig, midőn a követek elindultak Nagy-Szombatba, túlnyomóan a várost érdeklő eseményeket jegyzette fel, tekintettel azonban a felső-magyarországi eseményekre. Kivételt csak azok a napok képeznek, midőn a jegyző mint városi követ távol volt: ekkor a tartózkodása helyén történt eseményeket írja le. Legfontosabb ezek közt az 1644. aug. 1-ére Kassán hirdetett felső-magyarországi gyűlés leírása, mely aug. 3-án

nyílt meg, Bécsbe és Lengyelországba követek küldését határozta, aug. 12-én bezáratott s lengyelországi útja, hova egyik ő küldetett el. Fejérpataky szept. 9-én érkezett haza:

»Redit — írja e napról — dom. Martinus Fejérpataky ex legatione regnicolarum a sua mte et palatino, de eius successu dubitabatur atque reditu, tamen praeter omnem spem sua mta non tantum in suum eundem admisit conspectum, verum benigne sese resolvit, quamvis haberet occasionem ulciscendi suam iniuriam et contumeliam, tamen ob paternum erga hoc regnum Hungariae affectum vult sese in pacificationem cum regnicolis immittere, praefixitque terminum diem 14. Sept., quem accepavit. d. ablegatus d. principi successum committens, multa arcana retulit, palatinum iam non esse illum, qui fuit olim, remisisse de sua rabie, velle adhuc se superstite componere hos fluctus, cum etiam satis iniuriae haberet a clero et dixit, nisi se superstite Hungari aliquid obtinerint non esse post mortem eius boni quid sperandum.

Item suam mtem quaesivisse quomodo valeat d. princeps, ubi sit, an adhuc Hungari Cassoviae sint congregati, qualiter sufferant adversitates bellicos et id genus alia. Difficultatem in litteris regnicolarum offendisse dum scribant suae mti dne clementissime et suum principem etiam vocarent dnum clementissimum. Respondit novus cancellarius non mirum esse quia scriptura dicat, neminem posse duobus servire dominis etc. Item Hungaros esse bonos latinos, etiam oratorem ipsorum audacter proposuisse legationis pensum etc.

Archiepiscopo Lippay posteaquam obiecisset quare scripserit palatino ad Cassoviam existenti, ut templum Cassoviensium occuparet, et capitulo Agriensi traderet. Respondit non esse mirum, si quidem ipse esset e numero cleri, imo eorundem antesignanum, et si possibile esset, omnes pervertere, tamen palatini fuisset obsequi vel non etc.

Magáról a tokaji értekezletről nem találunk adatokat a naplóban, valamint arról sem, kik honnan, mikor indultak el a tractára. De az első közös tanácskozástól kezdve megszakasztás nélkül követik egymást a följegyzések. Az első értekezlet okt. 14-én Tepliczán tartatott. Felolvasták az értekezletre vonatkozó irományokat. Többi közt »litterae salvi passus domini palatini scrupulosae et impertinentes,« s az eljárás módzatait állapították meg. Felvettetett a kérdés, ha vajjon a fejedelem és rendek propositióit egyszerre adják-e be? elhatározták, hogy egyszerre, de a nélkül, hogy összezavarnák. A nyelvkérdés is szóba jött:

Del., siquidem omnes nostrae donationes privilegia et liberalia instrumenta latino extarent idiomate scripta, tempore tractae Bethleniticae omnia latino idiomate essent proposita, et praesentes ibidem

futuri docti viri germani hungaricae lingvae ignari, itaque latine praefrendas et formandas esse propositiones.

Okt. 19-én Rózsahegyen, 22-én Oslánban, 23-án Urmeniczen, 24-én Buczánban voltak. Itt még volt egy kis tanácskozásuk, s beérkeztek Nagy-Szombatba, hol ez nap égés volt. Lónyaynál gyűltek össze. Panaszkodtak a nádorra, hogy adott szava ellenére nem küldött elibök Liptó megyébe kíséretet, s hogy bevonulásukkor a tornyokból a trombitások nem adtak jelt — mit méltán némi lenézésre magyarázhatnak. Elhatározták, hogy ez napon nem tisztelkednek sehol, más nap felkeresik a nádort, de a puszta tisztelkedésnél többre nem mennek. Az üdvözlés formáját éppen állapították meg: »az erdélyi fejedelem ő nagysága és felsőmagyarországi urak, nemesek és szabad városok commissariusi ő ngok és kegyelmek szolgálatjokat ajánlván, az Nagyságod egészségét látják, kívánván istentől Ngodnak minden jót. Ez az alkalmatosság minémő karban legyen, örömet érteni akarják.« Az üdvözlést Lónyay két szolgálja által küldték meg »praescribendo ipsis ad chartam formulam, ne quippiam addant vel minuant.« Mi meg is történt.

Okt. 26-án volt az ötödik értekezés.

Summo mane convenimus vocati tamen dnum Lonay, ubi de salutando palatino deliberabatur, expediuntur duo servitores d. Lonay, qui redeuntes exponunt resolutionem, quod sedendo, et paululum pileum elevando responderit sine mora ipsum aliquem ad nos expediturum, et processum indicaturum.

Post moram intervenit frater d. palatini Esterhazy Farkasmet tertius, qui praemissa salutatione nomine d. palatini, exponit congratulari eundem super nostro adventu, et scire nos non cupere otium, sed negotii aggressionem, exemplo sumpto ab hesterno incendio hic Tyrnaviae oborto, quod quidem sopitum et extinctum fuisset; verum in partibus nris post nrum discessum, maius incendium exortum esse, quod incumberet restingvendum, itaque se paratum esse reliquis d. commissariis excipere nostram praesentiam, ut dumtaxat notitiam primo contrahamus cum ipsis colloquamur, de tempore circa publica tractandi etc.

Exmittitur in conclave cum suis, et nihil ipsi responderetur, antequam deliberatio accederet.

Deliberatio: Nos grato animo acceptare salutationem hanc amicam, cum repraeactione similis status, et quandocunque placuerit d. palatino, nos paratos esse accedere ad laborem, maturasse nos in itinere, ut quantocius agredi possit, labor publicus et si vel hodie fieri posset, post prandium, vel summo mane utrumque acceptabimus.

2. De modalitate processus in conventum an pedes, eques vel

curru progredi volunt? Delib.: Honorificentius fore, quod si duabus rhedis tectis, quae nostrum omnium capaces essent, progrederebantur.

3. De modalitate salutandi, vel excipiendi commissarios deliberrant, pro dignitate personarum et suae mris reputatione salutandos ac honore praeveniendos esse.

4. Conceptus d. Lonay ex instructionibus formatus praelegitur qui contineret 4. propositionum puncta: 1. De negotio religionis parochis exturbatis, parochis et templis per alios occupatis, quae omnia ut restituantur, neque aliquis in libero religionis exercitio turbetur. 2. De libertatibus publicis labefactatis. 3. De confiniis desolatis restaurandis. 4. De universali amnistia omnibus statibus regni concedenda. —

5. D. principis instructiones peculiares quoque praeleguntur de armistitio, quod velit in id condescendere militem trans Tybiscum educere, tamen locum residentiae Patakini, Cassoviae, aut ubicunque ipsi visum fuerit, habere, militemque aulicum in sui custodiam quantum placuerit intertenere.

E nap estve 6 órákor volt még egy rögtönzött ülés. A nádor Révay által magán értekezletre hívatta a biztosokat, de a biztosok ezt nem fogadták el. Az első összejövetelnek — mondák — ünnepélyesnek kell lenni, mert ők nem a nádorhoz, hanem ő felsége biztosaihoz küldettek. S ezzel bocsáták vissza Révayt.

»Ad partem privatim suam maiestatem cognitis humoribus crudis palatini, noluisse absolute ei concedere hoc pacificationis negotium, sed germanis duobus: comiti a Quaestenberg et Lichtenstein, quin non usque adeo cum palatino convenirent, ideo sequestravit etiam archiepiscopum Lippay abhoc tractatu.«

Másnap, okt. 27-én, tudtukra adta a nádor, hogy nyilvános és ünnepélyes ülésen fogadja őket. Az izenetet ismét Révay hozta meg.

Még ez nap meg is történt az első nyilvános ülés a nádornál.

Salutatione praevia re assumpsit palatinus gratias agens principem non amicum suum, sed tantum ő kegyelme nuncupando, regnicolas vero fratres et amicos appellitando, ubi prima fronte statim virulentum ostendit animum et contra suae mris litteras salvi passus deliquit in eo, dum indecenter tractavit commissarios etc.

Deinde litterarum plenipotentialem permutatio utrinque accessit, nris visis anihilavit, non esse plenipotenciales, sed dumtaxat quasdam assecutorias, neque ipsos posse tractare cum talibus pro 2. regnicolarum nullam fieri mentionem in litteris, ideo neque tractandum cum ipsis, 3. coniunctam causam nram cum principis non posse fieri, quia haec diversa essent etc.

In ipsorum plenipotentialibus nulla certa assecuratio per suam mentem, neque sub verbo regio et caesareo. 2. regnicolarum nulla penitus foret mentio et hoc consequens ipsos nolle per modum tractandi aliquid decernere, sed ut tantum supplicent nostri, instent sese, humilient, fateantur suum delictum, ipsi audient indicabunt, sua merita subscribet, et per modum decreti patentes dabit etc.

His in considerationem sumptis palatinus cepit exaggerare 1. princeps personam in qua considerabat crudelitatem in eo, dum per vim oppresserit suae meritis fideles, levitatem et inconstantiam, quod contra fidem datam suae meriti pacta et arma offensiva sumserit. 3. *(igy!)* Ipsius tyrannidem, quod vendat christianos Turcis, quaestum cum ipsis exerceat. 4. Rapinam quod quem habere potest opulentum nobilem in captivari curet omnibus bonis exuat. Talem vos habetis dominum.

2. Regnicolarum inconstantiam, quod tam pium et clementem dominum et eorum coronatum regem, posthabuerint peregrino adhaeserint, gentem Hungaram apud alios prostituerint, homagium fidelitatis non servaverint, nec ad praesens ex eodem sese eliberaverint, et alia infinita huc impertinentia. In principe cum Svecis confoederationem, qui prostrati hinc inde iam dispersi neque locum aliquem certum haberent, essent dumtaxat scurrae et profugi in regionibus passim, et cum his unitus vult pacem tractare vester princeps cum tali monarcha.

Két órákor magánértekezletre gyűltek össze a követek. »Siquidem — írja a napló — initium valde durum fuisset, et difficultates utrinque reperirentur in plenipotentialibus« két követet küldtek a nádorhoz, Sopornit és Zákányt. (Izenetüket l. a II. sz. alatt.) A meglehetősen éles hangú izenet a nádort nagyon felbosszantá. »Quibus et qualibus gesticulationibus usus sit coram ipsis dici nequit, pedibus pulsando et dicendo pokol pokol aliquoties de principe«: igazat mondtam etiam dentes rigendo. S válasza sem volt enyhébb (l. III. sz. a.), melyet Lónyaynak — kit még akkor estve s másnap reggel ismét hívatott, úgy hogy szegény egy órát alig alhatott — kézbesített. »Si non constaret ipsi — mondá — dom. Lónyayum esse abstemium, tunc dixisset ipsum fuisse ebrium, quando haec per Zakanum significari curasset.« S kijelenté, hogy a rendekkel »qui nullas plenipotenciales haberent« tárgyal, de nem a fejedlemmel.

A feleletet a nádornak Lónyay írta meg »citando Andreae regis II. art. 31 de insurgendo contra regem per quosvis subditos episcopos iobbagiones nobiles regni universos et singulos sine nota infidelitatis,« s maga is vitte el a nádorhoz. De ő sem talált jobb fogadtatásra, mint Zákány. Bámulok, mondá, vakmerőségeken, hogy más forma plenipotentiát kívántok, mint a milyent ő felsége rendesen szokott adni. Kér-

dezte tőle, hogy mit kíván a fejedelem? Ha az országból kíván valamit elszakasztani, ő bizony ellenezni fogja, mint ellenzette egymaga Bethlen idejében is. »Tandem visis litteris 84 sigillis comitatum, magnatum et aliorum obsignatis et in id consentientibus, contrariari non potuit« — de Lónyay szavaira, hogy a fejedelem az elfoglalt 14 vármegyéből nem fog kivonulni »respondit: no ita vos vultis iam imperare et nobis imponere«?

Okt. 30-án a nádor külön hívatta Lónyait. Csak társai rábeszélésére fogadta el a meghívást, s a nádor ott megmutatta neki a plenipotentiát (IV. sz.) »qualitercunque datas, quod velint tantum supplicantes audire, nihil tamen certi concludere; sua mattas per modum decreti sese vult resolvere.« A magyarok, jegyzé meg Lónyai, félnek a decretum szótól: »quasi ex Orco furiae quaedam egredirentur.« Assecratio szót kell tenni helyette: tanácslá. Volt szó a fegyvernyugvásról is: úgy-e, felelé a nádor, azt akarnátok, hogy ő felsége kivonja hadait az országból »vos autem vestros milites statim kolompo trompo timpana pulsantes ad manus habeatis«? Természetes, hogy a plenipotentiát a biztosok nem fogadták el. Okt. 31-én magok fogalmaztak helyette mást, melybe »sub verbo regio et bona fide christiana« szavak voltak beigtatva, melyet, ha elfogad a nádor, azonnal dologhoz fognak. De mielőtt kézbesítheték volna, Esterházy Farkas a nádor testvére hozott egy újat négy pecséttel ellátva (V. sz.), s hozott egy meghívást is az egyházi ünnepélyre, melyen a nádor fiainak tanítója a jezsuita rendbe felvétetik s ebédre a nádorhoz. Ez utóbbit nem fogadták el: betegeskednek, dolguk van. Valóban pedig azért, mert féltek, hogy nem fogják az őket megillető tiszteletet megadni. Eszébe jutott Lónyainak, hogy Bécsben Mikó Ferenczcel »in nuptiis cuiusdam aulici in locum musicantium fuissent collocati.« A nádor meg is neheztelt ezért: »omnia vobis esse contraria — mondá — etiamsi ipse optime sentiret. Se fuisse adhuc unum ramum in quo hungari perstitissent, et hunc iam volunt subversum« — mondá nekik.

Más nap, nov. 1-én, nyilvános ülés tartatott.

»Dominus Lonay causam retardationis tractatus praesentis et temporisationis exponit, non in nobis, sed in ipsis residere in eo dum 1. Plenipotenciales ex parte ipsorum insufficientes erant, non continebant punctum honoris sub verbo regio et bona fide. 2. Quia provocabant ipsi ad decretum suae mtis mediante d. Fejerpataky regnicolis datum, quo deberent esse contenti in quot nullatenus consentire volebant. 3. Quia causam d. principis a regnicolarum causa disiungere volebant, quod esset contra instructionis nostrae praescriptum. et habe-

remus coniunctam causam. 4. Etsi autem in his quoque reversalibus difficultatem invenirent, tamen tempus protrahere nolunt, sed ad tractatum accedere, et postulata exhibere, cum hac tamen declaratione, quod quaecumque ex parte commissariorum suae mtis tractata fuerint, cum benigna suae mtis annuentia fiant.

Reassumpsit d. palatinus dicendo maiores difficultates ex parte nra esse repertas, quia nulla mentio fieret regnicolarum expectaverint a nobis aliam resolutionem declaratoriam, quae non essent facta, his tamen non obstantibus, vult acceptare postulata et bona fide nobiscum tractare.

Nov. 2-án, 3-án Batthyányi és Móré hadakat vezettek Nagy-Szombat alá. Híre volt, hogy ezek a fejedelem ellen fog-nak menni, oly czéllal, hogy őt visszaűzzék Fejérvárra, s azu-tán a felső-magyarországi városokat fogják megtámadni. S valóban a nádor úgy bánt a fejedelem biztosaival, mintha a diadal már markában volna. Nov. 4-én hivatta Lónyayt s hosz-szan tárgyalt vele a postulatumok felett. »Ego iam tertium diem volvo revolve, neque initium responsionis invenire pos-sum ad vestra postulata. Vultis suam maiestatem confundere et in maximum despectum inferre, quasi non steterit promissis. Ex omnibus 4 angulis domus sordes scopis converritis, et sic per-purgationem quaeritis.« Beszélt az egyes pontokról: kezdte a valláson. »Infert palatinus: religionem quaeritis ecce lapidem elevatis sub quo iacet bestia. Suae maiestatis est absolutis-sima voluntas, se malle regnum amittere, quam aliquam novi-tatem in negotio religionis instituere. Item transfert culpam in archiepiscopum: ihon a rossz pisepek nem akara consentiálni dum persvasissem suae maiestati, ut ordinet 4 theologos, 2 ex suo arcano consilio duos clericos semet tertium futurum, ut dispu-tent, quidnam statuendum sit de negotio religionis — sed pro-hibuit archiepiscopus. Nunc omnia in me devolvuntur.« Végig ment a pontokon, s végül azt kérdezte: haragszik-e Nyáry jószágai elvételeért? No, mondá Lónyay, ahoz ugyan nem vág-hat jó képet.

Nov. 6-án folytatták. Sennyey ajánlatba hozta, hogy ha-laszszák a vallás kérdését jobb időkre — a császár erős diplo-mával kötelezi magát a bajok orvoslására: de ahhoz egy év nem lesz elég.

Nov. 7-én a nádor hívatta a követeket s átadta a replicát. Lónyaynál olvasták fel: »mera scommata probra et convicia ca-lumnia continebat.« S más nap ugyanitt tárgyalni kezdték. Vi-tatták a kérdést, hogy feleljenek-e? S abban állapodtak meg, hogy igen. Kérdezzék meg, ez-e ő felsége végső elhatározása? akarnak tárgyalni komolyan? Ekkor jött Nyáry a nádor és a

németek izenetével, hogy tegyék át az uralkodó pestis miatt a tárgyalásokat Galgócra, s kéreti őket, hogy a válaszzal siesenek. Siettek is: még ez nap elkészítették, megállapították s délután 4 órakor nyilvános ülést tartottak.

In conventu publico excusat d. palatinus scriptum ipsorum, quod tam duriter scripserit, requirebat id autoritas, et suae mris dignitas ita ipsum iniuriatum esse a nobis, qualiter vix subiugatus aliquis iniuriari deberet, et quia talia ad publica pertinerent regni comitia, itaque non posse ipsos nobiscum tractare, sed differre velle in aliud opportunius tempus.

Porrigit d. Lonay scriptum rogatque, ut eo inspecto, sese resolvant benigne.

Promisit in crastinum ad horam 8. dum autem ad considerationem quaestionem nostram sumsissent, illamque arduam et magni momenti esse cognovissent, in conscientiis suis convicti, veritati et iustitiae conformia nos petere nolebant litterarum monumentis consignare, sed tantum oretenus sese resolverunt.

9. Novembris

Sessio 4-ta publica.

Promissis d. palatinus hesternis non satisfacit, in eo dum promiserat scriptotenus resolutionem ad nostram quaestionem, nec tamen factum, sed dumtaxat verbotenus, provocando ad hesternum discursum, et resolutionem ipsorum itemque ad manifestum ultimum suae mris, ubi quadam tenus excusat civitates, nescire ipsum, an ad manus ipsarum deveniret manifestum, ipsos coactos esse etc. dnos item Germanos, hic pertesos, metu pestis grassantis quoque percultos, et se malle acie ferri, quam peste mori. Audiemus intra spatium sex dierum concussionem armorum etc.

D. Lonay ad meritum rei respondit expectasse nos catheticum ipsorum ad nrum scriptum responsum, et neque habere in instructione, ut ad talem iniuriationem respondeat, quae esset contra continentias salvi passus, non iniuriabuntur, quod si voluerit d. princeps pati, et nostri principaliores illi viderint. Manifestum dicit etiamsi fuisset allatum tamen, eo non contenti nostri, ablegarunt nos huc complanationem expectantes.

Nov. 11-én, midőn a követek együtt ültek s a Rákóczytól érkezett levelet olvasták, jött az időközben Semptére utazott nádortól levél, hogy ne küldjenek postát addig a fejedelemhez újabb utasítások végett, míg ő tőle válasz nem érkezik a beadott íratra. De e kérést nem állott módjokban teljesíteni. S más nap a német biztosok is a nádor után mentek — híre járt, hogy szóba sem akarnak addig velők állani, míg a császár hadai a fejedelméivel meg nem mérkőznek.

Pár nap mulva azonban vissza jöttek, úgy hogy novemb. 15-én újra megkezdődtek a privatjellegű tanácskozások. Főként a vallásügyi dolgok voltak szőnyegen — papok elűzése, templomok elvétele. Erősen kikeltek — kívánataikat törvényteleneknek, példátlanoknak mondták, s a fejedelem személyét is sértették. »Obiicit archiepiscopus: quod licuit vestris antecessoribus tempore pacificationis Viennensis facere, id etiam nobis hoc tempore liceret. At qui ipsi tum haeretici existentes unius confessionis pro se et pro subditis suis leges statuerunt, magis nobis nunc liceret, cum potior pars ipsorum imo fere omnes essent pontificii, statuere quod vellent.« Nem csoda, hogy ily körülmények közt Esterházy azon kérdésére, hogy a fejedelem saját személyére vonatkozólag mit kíván, Lónyaytól kitérő választ kapott.

Nov. 16-án kaptak választ a fejedelemtől nov. 1-ei levelekre. Dolgai tűrhetők, kapott török segílyt, Torstenson biztatja. Közmegállapodás útján nov. 17-én közöltek egyet s mászt a nádorral a fejedelem leveleiből azon hozzátétellel, hogy ők készek méltányos békére. A nádort épen oly hajthatatlannak találták, mint elébb, újságait nem hitte, kívánságait boldságoknak nevezte: inkább haljunk meg, hogysen rendkívüli országgyűlésbe egyezzünk. Nov. 18-án ismét efelett feleltek: a nádor őket vádolta a dolog hosszúra húzásával s öcsesét Farkast izenettel küldé hozzájuk, s megint szóba hozta a tárgyalások helyének máshova áttételét. Ők viszont Zákánytól izenték meg, hogy a húzás halasztásnak a nádor az oka s tárgyalni ők máshova nem mennek.

Nov. 19-én a nádor a maga személyes consideratióit adta elé a követek replicáira. Mint jó magyar atyafi, hazaszerető ember őszintén tractálok veletek s kimutatom propositiótok absurditását.

»Exordium quod attinet illud ex parte verum esse et plura posse addi concurrentia.

Primum propositionis punctum de negotio religionis nos imperinenter possuissé, quod sit primaria libertas negatur, inquit, sed regionem esse priorem, qua amissa, neque religionem nos habituros. Quis sit ille, quis cogat ad capessendam peregrinam religionem? Stultus insipiens est, inquit ille, qui hoc facit, non laudo neque approbo, quis vos turbavit religione, ostendite ex millibus unum, nonne facultatem habet d. terrestris in suo fundo concionatorem suae religionis intertenendi, quare vos non permittitis diversae religionis concionatores in vestris fundis?

In negotio religionis declarationem aliquam esse faciendam concedimus, inquit, quae in articulis ad expressum haberentur, sit religio libera, doceant vestri praedicantes, nemo ipsos turbet, fiat assecuratio diplomate regio ad futuram usque diaetam complanandam.

Ut vero in contravenientes poena statuatur, hoc nullo modo posse fieri, ita inquit, et me velletis primum invadere, percutere et trucidare, non esse hoc vestrum, sed totius regni.

Status evangelici nomen nulla ratione posse tribui, quia tantum essemus pars regni, neque denominationem hanc nobis arrogandam, sed tantum antiquo nomine evangelicos denominandos esse.

Sedes spirituales ipsorum esse antiquissimas, ideo etiam nostros pastores iure merito illic reducendos, cum inter calvinianos ad 800 personae divortio essent separatae, quod ipsis non conveniret, hanc esse religionem ipsorum vetustissimam, ad illam itaque omnia referenda.

De patribus Iesuitis plurima dixit cum exaggeratione ipsos esse homines probos, religiosos, modestos, humanos, discretos, magnae prosapiae, plerosque habere seminaria pietatis, morum, artium, nulla ratione posse fieri, ut exturbentur ex regno, sed potius foveantur, amentur tamquam scholarum et virtutum conservatores etc.

Circa 2. propositionis punctum inquit, quod communes regni libertates in articulis fundatas concerneret, super illis tamquam in lege fundatis et verus patriae civis unum sentire vellet. Tamen tribunal magnatum vehementer urget ex eo, quod multi essent nobiles, curias suas in magnatum fundis possidentes, neque sciretur, quo iure possiderent, illos merito iuri et tribunali dominorum stare debere agnoscit.

De bonis aviticis similiter non esse abalienanda a genuinis haeredibus.

Celebratio diaetae etiam iusto tempore, compositis nimirum tumultibus regni institui debere.

Inhabilitatem plurimorum magnatum ad officia publica sustinenda in regno exponit, personalem praesentiae tanquam foetidum canem appellavit, collusorem, quod nunc clero, nunc regno, nunc palatino adularetur etc.

Militis educationem se scire numerum, hoc non posse inhiberi, necessitate ita exigente, inductionem autem dicit iam nos velle regi praescribere et ipsum opprimere.

Amnistiam suo modo et respectu fiendam.

Principem nos vocare clementem indignanter fert, non esse clementem sed crudelem, etiamsi in sevalore carceris apud ipsum ad aures essem, neque tamen ipsum clementissimum vocarem, exponit per enumerationem partium, quidnam designaverit, in genere et specie vel individuo etc.

Satisfactionem autem principi fiendam non modo indignam, sed et impiam esse dicit, qui tanta spolia, tantam desolationem regno intulit, illi esse satisfaciendum? vos satisfacite, qui estis sub ingo eius, non audetis loqui, frenum est vobis impositum et alia indignabunde prolata, neque observatu et scriptu digna.

Quantum ad iniquam cameratensium ex proventibus regni administrationem, ita est defraudant regem et regnum proventibus hamis

administratorok in suum usum convertunt, modo nil agunt, tantum in diem ex paratis vivunt, sua mta ipsi et ipsorum singulis deputavit in diem fl. 5.

Episcopum esse superbum contentiosum falso deferre ipsum apud caesarem, etiamsique palatinus pro bono regni svadeca caesari, tamen ipse aliter informat suam mtem et magis ipsi fides adhibetur etc.

Nov. 20-án a követek felelték a nádornak.

Et 1. quidem ratione dilationis effectuiationis huius ad futuram diaetam non esse conveniens, 1. quia superioribus comitiis a. 1638. celebratis de his tractatum esset, promissio quoque facta de commissione fienda, neque tamen aliquid effectuatum esset. 2. Qualis securitas in animis oppressorum, et miserorum rusticorum, qui hactenus coacti essent ad religionem Romanam amplectendam, de restitutione in integrum, quodsi dilatio institueretur. 3. Maiores coactiones interim exercerentur et quivis pro lubitu ageret quod, vellét. 4. In casu vero recessionis Turcae a principe et Svecorum similiter princeps arma deponeret spe restitutionis, et nihil in effectum deduceretur, quid tandem foret. 5. Licet promittat d. palatinus suo honore et existimatione interposita, quod ad comitia futura velit effectuare, tamen ipse est homo mortalis, quis in comitiis assecuraret regnicolas, princeps quoque moretur, quis urgeret ista promissa effectuanda. 6-to. Arma deberent esse vibrata, et miles ad id usque temporis interteneri, quod non nisi cum maxima totius regni ruina esset futurum. Ex his igitur rationibus dilationem negotii huius non modi inconvenientem, sed omnino perniciosam esse.

2. Ratione religionis ubi d. palatinus negaret esse primam libertatem

1. Ex antiquo statu et constitutione regni.
2. Ex ordinatione divina, primum quaerite regnum dei.
3. Ex decreto Stephani regis, qui instructionem dedit filio suo Emerico de cultu divino promovendo et honorandis episcopis.
4. Ab ipsorum pontificiorum exemplo, qui praelatos et clerum in omnibus praeferunt, ipsis honorem dant et ipsos reverentur.
5. Propter tranquilliores regni permansionem conditione 6.
6. Dum cultus dei promovetur, etiam regio conservatur exemplo israelitarum et populi iudaici.

3. Templorum restitutionis 1. iuxta oblationem et exemplum pacificationis Viennensis, ubi utrinque templa restitui promittuntur. 2. Per explicatorii diplomatis suae mta tempore pacificationis oblationem, dum ad expressum templorum fiat mentio. 3. Exemplo Georgii Turzo palatino existente et inquisitionem faciente, templorum restitutionem utpote Zolnae et alibi. 4. Assecurentur omnes usque ad diaetam quod non turbabuntur, et post diaetam similiter.

4. De templis magna inter nos inventa est difficultas, quod

etiānsi nostrae censurae subiicerent dispositionem templorum, tamen non possemus medium et modalitatem adhibere vel adiuvēre, si quidem dno terrestri non posset praehiberi liberum exercitium religionis, utpote cum esset status, neque erectio templi pro eius exercitio iam autem ipse pastoris intertentionem cuperet illiusque sustentationem. Posito quod concedatur rusticis templi alterius aedificatio, pastoris eorum fidei intertentione, quaeritur, unde habiturus est suam sustentationem, dum d. terrestris adimeret omnes proventus parochiales. Item suos officiales cogeret, vel minis vel bonis verbis, aut promissis adamplectendam fidem catholicam, quid in hoc casu esset faciendum? Deliberant nostri. Etiam in pacificatione Viennensi fuerant praestantissimi viri, errarunt tamen in eo, dum particulam unacum templis intermisissent et hoc factum ex ipsorum pia simplicitate. 2-o. Ex singulari confidentia, dum non cogitassent, aliquando tales futuros, qui in dubium vocarent hanc pacificationis tractationem. 3. Ex sensu antecedentium, cui enim res et usus conceditur, illi etiam locus et ordo. 4. Assecurantur omnes regnicolae, et praesertim evangelici usque ad diaetam, et post diaetam, quod nullus turbabitur, aut exturbabitur in religione per quempiam et a quopiam. 5. Destinentur commissarii utriusque status ad inquisitionem fiendam, ubi plures essent evangelici, templum pro illis usurpetur, d. commissarii postmodum in comitiis referant, et regnicolae decernant.

5. De Iesuitis nostrates urgent articulum a. 1608. de non habendis bonis in regno, de non conferendis ipsis bonis per suam mtem et magnates, hac enim ratione, abalienantur bona a legitimis possessoribus et exacerbationes animorum inter regnicolas gliscunt. Quo ad personas eorum quod si sese conformaverint legibus regni et composite vixerint, fortasse regnicolae in futura diaeta temperamentum aliquod adhibitori essent.

6. Status usurpationem evangelicis, quia tantum in superiore diaeta moveant pontificii, non esse nobis adimendum, cum etiam essemus regnicolae et una eademque libertate gauderemus.

7. Sedes spirituales etiam differendae ad futuram diaetam, neque usurpent papicolae, auctoritatem aliquam nostrae confessionis homines ad ipsorum sedem citandi, sed quivis apud suae religionis homines et superintendentes causam decernat.

Reliqua puncta iuxta seriem postulorum nostrorum sunt in synopsim reassumpta et ordine concinata.

Ez elhatározást kettő a követek közül megvitte a nádornak.

S nov. 21-én különösen e pontok, s általában a fenforgó ügyek felett hosszas, több napig tartó vitatkozás kezdődött a nádor és Lónyay közt — az előbbi főként a püspököt vádolván, hogy a miben ő a vallás ügyét illetőleg megegyezett volna is, a püspök ellenzette. 23-án a kimerült Lónyay egészen elveszté

türelmét, s ajánlatot tett, hogy kérdezzék meg a nádortól, hogy akarnak-e a tractához nyúlni vagy sem? De Zákány ellenzette a dolgot, s végre abban állapotak meg, hogy figyelmeztetni fogják a nádort, hogy csak ilyen privát jellegű beszélgetésekről értesítik a fejedelmet, attól tartanak, hogy ez vissza fogja őket hívni.

De azért csak nem haladtak. Eleget mondta a nádor, hogy neki sem tetszik a dolog — de mit tehet ő, mikor a követeknek nincs teljhatalmuk? Nov. 26-án Nyáry volt a nádornál. Neki is felhozta, hogy a vallásügyi kérdésben a püspök annyi concessióról sem akar tudni, mennyit ő helyezett kilátásba. »Ego, inquit, sum theologus non tu.« Aztán megkérdezte tőle, hogy mit tud a fejedelem személyes kívánatiról? Nekem, mondá Nyáry, nincs magánútasításom — de bizonyos, hogy a míg a közügyek el nem intéztetnek, nem fogjuk azokat szóba hozni.

Egy napon, nov. 28-án a nádornál az általa írt és kiadott intéző levelekről volt szó.

Manifesti dom. principis impressi per modum discursus facti fuerat mentio, dum quidam ex occasione litterarum palatinalium ad d. principem missarum, et impressorum fecissent mentionem, ipsum principem debere pariformiter curare imprimi litteras suas missiles, et admonitorias cum ad suam mtem, tunc etiam ad palatinum. D. Lonay subiecit censuram suam, se disvasisse d. principi, ne praelo subiiceret ex his rationibus: 1. Quia dura quaedam essent sub initium de et contra suam mtem. 2. Multa adhuc imperfecta et incontinua. 3. Priusquam vel pacem non composuerit cum sua mte, vel vero aliter res ceciderit, non faciat, sed postmodum omnia scripta simul et semel imprimi curet, quis vero medio tempore svaserit d. principi senescire.

Miután nov. 29-én a nádor jól megleczkézte a követeket: »micsoda ördög kívánság a religio dolga felől quare non estis contenti nostra resolutione?« nov. 30-án megígérte, hogy kiadja nekik a választ.

Csakugyan megtartá szavát. Decz. 1-én 5 órakor estve nyilvános ülés volt.

»In publico palatinus commemorat curas et laborem suum circa replicam speciale, ut ipse vocat, ad gravamina et propositiones nras, quam saepissime apud ipsum sollicitassemus, eam modo se extradata nobis et non amplius velle se circa plura laborare. 1. Exordium sumsit quamvis se sperasse, nos bene contentos fore generali ipsius declaratione privatim et publice facta, et nos in generalioribus permansuros, cum sub his et particularia continerentur, ipsosque plura nobis promississe, quam postulassemus. 2. Ut tempus lucrati fuisset. 3. Ignem patriae ardentem extinxisset.

mus: quia tamen Dnes Vrae non fuerint contentae, itaque punctatim respondere volumus. Licet absque exacerbatione non futurum de ezt is Kgtek egyedül csak magának tulajdonítsa, fel kellett metszentünk az sebet, ennekutána azért azon kell egyezkednünk.

Respondit dnus Lonay, constat M.V. quod nos toto hoc mansionis nrae tempore in extinguendo hoc patriae igne laboraverimus; quod vero M. V. regnicolarum postulata non tantum in considerationem summere, sed etiam scriptotenus ad ea respondere voluerint, gratias agimus pro eo, nos inspecturi diligenter et quae consideranda venient, ad notitiam daturi.«

A választ (XIII. sz.) átvették a biztosok — de annak szokatlanul nyers hangja, rideg visszautasítása minden kíváncsnak, leverőleg hatott a követekre. Lónyay egész éjjel nem aludt, s midőn más nap 8 órakor tanácskozássra összegyűltek, mindnyájukon a legnagyobb lehangoltság vett erőt. »No hát mit tegyünk?« Azonnal megküldjék-e a fejedelemmek, vagy várjanak? legelőbb is ezt a kérdést vetették fel. Ha megküldik — lehet, hogy a fejedelem azonnal megszakasztja a tárgyalásokat, s a nádor ezt lelkéből kívánja, hogy a felelősséget ezért ő reájok háríthassa. Abban állapodtak meg, hogy következő napon meg fogják a nádortól kérdeni: ez-e az ő finális resolútiójok? előbb azonban felkeresik a német biztosokat s megkérdik tőlök, ha vajjon ő felsége tudtával van-e e dolog? Különben kerüljenek mindent, a mi a tárgyalások megszakasztására vezethetne. De ha végre is semmit sem nyerhetnek, isten nevében menjenek haza.

Estve 6 órára a nádor hívatta Lónyayt. Ez elpanaszolta keservét, hogy a durva válasz miatt egész éjjel nem tudott aludni. »Hát miért bontotta fel Kegyelmed estve?« gúnyolódott Esterházy. Aztán kérdé, miért nem tetszett az írás?

»Illud, inquit, ita solidum doctum, nervosum, in legibus, firmis rationibus, artis consuetudinibus fundatum est, ut nunquam inter nostros aliquis reperiretur, qui vel ad minima respondere possit, a doctis peritis et prudentibus viris esse formatum. Et quidem cum tanta nervositate, consideratione et zelo, ut etiamsi quid cogitemus, vivamus, vel omnes inteamus cum toto regno, se penitus non curare, neque bona conscientia et sine laesione auctoritatis suae mti vel regni posse ad alia condescendere. Vagy veszszetek akár illetek (!), akár mit cselekedjettek, másképen nem leszen.

Haec, inquit, est naturae et ingenii mei conditio, in arduis rebus et totius regni conservationem spectantibus omnia soleo in considerationem summere quaecunque possum apprchendere, et praesenti proposito ac commoda dignoscere, ea statuam, auditis etiam aliorum superinde discursibus et opinionibus, tandem unam propositionem, aut thesim

firmam ponam, sive cui placeat, sive displiceat, sive irascatur quispiam, sive quid dicat, ruat coelum, ruat orcus, inquit, mihi veritas dicenda est.

Azután hánytorgatni kezdette, hogy nem lehet a császárt a fejedelemmel s őket a biztosokkal összehasonlítani: »illi sunt theologi, philosophi, iuris consulti, practici politici — qui nos sumus?»

A fejedelmi biztosok decz. 3-án értekezletet tartottak. Abban állapodtak meg, hogy a császári biztosokkal közösen fognak tárgyalni, elmondják sérelmeiket, panaszaikat, fel fogják hozni, hogy nem ilyen választ vártak, s helyzetük nagyon nehézé van téve, midőn még azt is kétségbe vonják, a mit eddigelé jogosan birtak.

A nyilvános ülés decz. 4-én megtartatott.

»Quod hesternae die in privato nostro consensu erat conclusum de propositionibus hodie in publico fiendis, ita et factum est, propositum d. Lonay punctatim et quidem cum quadam animi conturbati demissione, quam ex scripto dñorum commissariorum satis aspero concepisset instaretque demisse, quatenus benigniorem suae m̃tis resolutionem nobis elargirentur.

Respondit palatinus cum affectuum nimia commotione, quare essemus conturbati, cum nihil contrarii sit scriptum, quod non in legibus aut constitutionibus regni, vel iusta ratione fundatum esset, omnia ibi bene iuste, et cum consideratione esse scripta, neque a quopiam refutari posse vel debere. Quod amicabiliter scripserit, hoc nostri causa factum esse, ad nostras crebras instantias, ne existimarem ipsos ita duros fuisse et incommunicabiles erga nos, non tamen explicare voluisse articulos, sed tantum intimasse mentem suam.

Duritiam verborum et asperitatem nullam fuisse in verbis ipsorum, sed si quid factum fuisset, id praeter spem et expectationem ipsorum esse factum, occasionem facere furem, nos ipsis occasionem subministrasse, duritiae nostrorum verborum, alias non esse nobis hoc de reliquo probandum, considerandum nobis esse, quocum negotium haberemus.

Resolutionem ipsorum nobis repraesentatam omnino suae m̃tis nomine accipiendam esse, quaecumque haecenus per ipsos vel oretenus prolata, vel etiam scriptotenus repraesentata nobis essent, neque etiam ipsos amplius circa hoc negotium laboraturos vel tractaturos, verum nos debere iam his esse contentos.

Ad lucrandum vero tempus, expetere ipsos postulata principis, ut intelligant, quid velit, alias ubi cognoverint, vel iniusta esse postulata ipsius, tunc praecedent huius pacis tractatum, cum nollet vel latum pedem ipsis concedere.

Addit etiam cancellarium ad suam m̃tem hodie profecturum, eoque fumum deportaturum, verendum autem, ne ignem exinde repor-

tet, se quidem necdum scripsisse suae mti, sed nunc iam exposuisse suae mti suam resolutionem nobis datam, qua merito debuissimus esse contenti.

Ex parte nostra dictum est, ut patientiam habeant d. commissarii, usque dum ad notitiam dabitur nostris principalibus, et responsum exinde allatum fuerit, neque tamen ad hoc ultimum scriptum, sed ad priora dumtaxat, quibus acceptis et informatione intellecta, ad utrumque dabimus responsum.

Maturandum monet palatinus, quia etiam hac septimana dñi Questenbergeri agazo peste esset extinctus et non principalibus, sed principi tantum scribendum.

D. Lonay dixit, hoc scriptum ipsorum ita durum esse, ut si vel non fuissent arma sumpta, intellectis his nostri principales cogitarent de armorum usurpatione.

Másnap az érsek s a cancellár hívták az erdélyi biztosokat. Meg akarták győzni a kiadott válasz üdvös voltáról. Lám, mondá az érsek, mennyi concessiót tettünk! Hát nem nagy engedély-e az, hogy a parasztnak is meg van engedve a vallásszabadság? No ugyan szépen van megengedve, mondá Lónyay, hiszen a mi volt, azt is el akarjátok venni, megtiltván a papoknak a szabadszónokolhatást. S a püspök viszont arra hivatkozott, hogy jövőre el lesz tiltva a másvallásúak kikergetése lakhelyeikről. Könnyű dolog, felelé Lónyay, midőn már, a hol csak voltak, mindenünnen kikergették.

A következő napok várakozással teltek el mind addig, míg az adandó válaszokra nézve a fejedelemtől útásítás nem érkezik. Fényes ünnepélyek, Miklós napján a tanulók által előadott színművek, apróbb tanácskozások közt telt az idő. Végre decz. 13-án a biztosok a nádorhoz hívtak: de nem tanácskozás végett, hanem hogy különböző híreket közöltsen velők. A portai követ — Czernin volt — azt a hírt írta, hogy a fejedelem 3000 arany adóemelést ígért, hogy csak maga Serédy hatvan ezer tallért vitt a portára, hogy a fejedelem mindent, a mit, bár a svédekkel egyesülve is, elfoglal, a portának adja, hogy a török Kassához jogot formál — melyekre mind egyenként megfelt Lónyay. A dolog vége persze az volt, hogy sietette válaszuk beadását. Az unalmas napokban apró anekdoták is kerültek szóba.

Historia cum laudis ostentatione per palatinum nostris prolata, nullum in hoc regno Hungariae ita providum, et oculatum fuisse, qui meliorem viam, et modum in pace hoc regnum contra impetitionem Turcarum conservandi suae mti ostendisset, quam ego, inquit, et una ratio cum discursu continetur in integro libro papiri, quod scriptum suam tanto in honore habet, et tanta cum admiratione legit, ut singulis

diebus unam horam deputaverit, cum directore consilii Trautmansdorffio et intimis consiliariis legendi et considerandi istam methodum, imo quod maius esset, pro memoria aeterna, in archivum imperiale reponi curaverit. Alterum autem exemplar vobis, inquit, sum daturus, ut relegatis, intelligatis, et etiam in archivis vestris conservetis. O hominem gloriosum.

Alia ex relatione d. Czernel de Lizibona Italo fundatore in Transylvania corrupto latino qui solitus est dicere: duo virgines non crescunt in Transylvania, unus est iustitia, altera liberalitas. Princeps enim Bathoreus quod una manu dat, altera accipit, Bethlehemus utroque dabat, sed servitores omnes accipiebant, iste vero una manu dat, et utraque accipit, dat litteras super litteras, apponit unum sigillum super alterum, et omnia valent unum magnum merdum.

Item cum alii dicerent, ne talia diceret, nam suspendetur in Transylvania, respondit: in ipsius patria non esset honestum pendere.

De válasz csak nem jött a fejedelemtől s Esterházy türelmetlenül sürgette. Mi az oka a fejedelem késedelmezésének, kérdé Lónyaytól — decz. 17-én, — s mit fogtok tenni, ha a tracta nem sikerül? Nincsenek messze a svédek, mondá ez, azokkal egyesülünk, elfoglaljuk Posont, elveszszük a koronát. De a koronát, mondá Esterházy, nem kapijátok ott, »quia iam arx Posoniensis sursum deorsum esset inversa.«

Végre decz. 18-án egy vasárnapon megérkezett Lónyay a fejedelem decz. 5-én kelt leveleivel. Hozzá fogtak a teendők feletti tanácskozáshoz, az adandó válasz szövegét kezdték megállapítani, midőn ebéd után Lónyay szolgája megérkezett a szomorú hírrrel, hogy ennek neje meghalt. Most már nélküle folytatták a szöveg megállapítását, mely megtörténvén, decz. 21-én nyilvános ülés tartatott. Ezen már Lónyay is jelen volt s a szokásos üdvözlést ő végezte.

Előbb felsorolta a halasztás okait s azután áttért a válasz pontjaira:

1. Excusavimus nos honeste, quod longe aliter sentiamus, quam nobis imputatur.

2. Decuit quoque iustam nostrorum principalium causam ostendere et promovere.

3. Et quia videmus suas magnificentias quaedam postulata facilitare, nos pari ratione volumus nos accomodare, et si quaedam viderentur duriora, tamen ea non studio facta essent, vel contra suam mentem vel suas magnificentias.

Causa universalis pacis, quam d. princeps appetere et vellet includere suos confoederatos, ut sua mentes non sit contraria in eo.

1. Quia pendet adhuc a voluntate utriusque partis.

2. Etiam si non postularet princeps, tamen sua mentes non debe-

ret contrariari christianum principem pacis, tractatui etiam alios velle includere.

3. Participationem boni alicuius nemini esse invidendam.

De corporali iuramento per principem non praestando.

1. Rara esse exempla, ut unus principum alteri iuramentum praestaret.

2. Quia multas calumnias et iniurias passa fuisset sua cels. indigne.

3. Respectu Turcarum non esset hoc suae cels. consultum. Contentam itaque debere esse, suam mentem diplomate assecratorio, ubi paritate conscientiarum velit sua cels. agere.

Responsio palatini libenter acceptare ipsos, hoc scriptum et optasset, quatenus ante duos menses fuisset repraesentatum, ne tanta desolatio in regno accidisset.

Dixit etiam se ita credere, quod hoc scriptum attemperassemus quod cum magno monarcha negotium nobis esset, nihil contra auctoritatem eius, aut etiam ipsos positum esse. Metuendum esse, ne lachrymae oppressae plebis nos ad rationem redendam cogant.

Pro privatis d. principis postulatis dixit, quod si iusta fuerint, bene quidem, sin autem excesserint limites auctoritatis ipsorum, tunc missurus est suae menti non ita, ut nos tarde facimus, sed quanto fieri poterit citius.

S ezzel kézbesítik a választ s a fejedelem személyes követeléseit.

Másnap mélységes szélseség volt. Annál jobban kitört decz. 23-án a vihar. Lónyai útlevelet kért a nádortól levélcsomaggal hazaküldendő szolgálai számára. A mint szavait elvéggé, felelt a nádor: ha a ti szolgálitok otthon olyan dolgokat csinálnak, mint a fejedelem szolgálai csináltak tegnapelőtt itten, gazdátok üldözőbe veheti őket. Különben is rosszul fogadta Lónyayt: senkit sem küldött elibe, csak az ajtónál várta három inas, kik közül egy kinyitotta előtte az ajtókat.

Dicit palatinus: nu iamne expedituri estis vestrum Fejér Gáspár ad principem? Responderunt: ita d. magn. Ego, inquit, a multis annis cum principe vestro negotium habeo, sed nunquam ipsius animum ita perspectum cognovi, quemadmodum hoc tempore ex porrectis ipsis scriptis, in quibus nulla penitus iustitia est, nulla reverentia mentis regiae, nullus respectus nationis propriae, sed mere impossibilitates labyrinthi, in quos etiam posteritatem suam imo omnes Hungaros praecipitare cupit, iniqua postulata, cum oppressione aliorum, ad quae nullam de iure haberet praetensionem. Sacmarium, inquit expetit clavem Tránniae? Ego, inquit, etiam expetam Varadinum, videbo, an mihi daturus esset. 14 comitatus quoque expetit. Qua fronte? Pudor, inquit, esset domui Austriacae vel passum unum ei dare, proclamarent ipsam tanquam unam

híres kurvám Margét asszony, aut meretrices dum ad invicem conveniunt. Filii ipsius successu temporis ambitione elati nollent esse his contenti, sed factiosi fierent, statim seditionem contra domum Austriacam molientur, prout et defacto unum filium in principem Transilvaniae constituisset.

1. Ego, inquit, svadebo suae mti, ut cum omnibus principibus vel hostibus suis pacem ineat et arma coniunctis viribus in principem convertat. 2. Aut vero totum regnum principi det, quam partem aliquam, imo etiam coronam cum omnibus pertinentiis. Utinam daret.

Ezekre a kifakadásokra Lónyay is elveszté türelmét. Ha, mondá a nádornak, folytatni akarja a tárgyalásokat, mondja meg rövidebben, ha nem, azt is jelentse ki. Erre a nádor összeszedte magát: ti, úgy látszik, elméteket akartátok fitogatni, mert az írásatokban semmi sincs dologra tartozó. Egy magam is meg tudlak benneteket csáfolni, de nem pusztá szavakkal, hanem a törvényből vett idézetekkel. — Nincs szükségünk, válaszolá Lónyay, írásbeli nyilatkozatra, mert nem disputálni jöttünk ide, s a mit beadtunk, Nagyságod propositiójára adtuk be. Ha tractálni akarnak, vegyék elé a követeléseket pontonként s jelentsék ki, melyiket fogadják el, melyiket nem? — Már írtam ő felségének, mondja a nádor, 8 nap alatt lesz válaszotok. — Folyt vita arról is, hogy a 14 vármegyét a fejedelem a töröknek ígérte: bizony, mondá, ha a fejedelem foglya volnék is, inkább le hagynám a fejemet vágatni, hogy sem a pontokat elfogadnám. Felemlítette, hogy itt vannak Csáky és Homonnai szolgái, s ezek egy millióra menő kárnak megtérítését sürgetik. Én is fel fogom szenvedett kárait számítani s Váradot követelem.

Következtek az ünnepek. Másodnapján Lónyay és Zákány a nádornál voltak, s ez ismét felhozta, hogy mertek annyi igazságtalanságot összeírni: hiába való mind ez, mert ha törököt, tatárt, svédet mind összehoztok is, egy templomot se kaptok vissza. Ily magatartással szemben néhány nap múlva a követek cselt használtak. Csernel kiment a piacra élelmi-szereket vásárolni, mintha útra készülnének. Nagy volt az íjjedelem. A nádor hívatta Lónyayt, s kijelenté, hogy a fejedelem némely kívánatait el fogják fogadni: pl. Tokajt.

Az év utolsó napján a nádor hívatta Lónyayt, hogy ne nehezteljék, hogy a császártól oly későn érkezik válasz. Nehezére eshetett, oly durván feleltek. Azonban ő írni fog s sürgetni fogja a választ.

Beköszöntött az új év. 1645. jan. 2-án Zákány s Soporni a nádornál voltak, ki most kijelenté, hogy kívánataik közül a legtöbbre jó választ kaptak. Több nehézség van a fejedelem

kívánataival: ezek lehetetlenek. Esküje ellen van csorbítani az országot. Ilyen feltételt a rendek se fogadnának el. Nem lehet csorbítania az országot »et non augere dum vocatur augustus.« Ily szellemben folytak a tárgyalások s vitatkozások a következő napokon is, mígnem jan. 6-án a nádor kijelenté, hogy ők most egy replicán dolgoznak — de ez sem lesz az utolsó szó, azt ő felségétől várják. Most minden igyekezetük arra fordúlt, hogy a fejedelem magán követeléseiből, a mit lehet, lealkudjanak. Lónyay erre megjegyzi, hogy ők nem kívánnak replicát — mert nem akarnak feleselni.

Jan. 9-én nyilvános ülés tartatott.

(A napló itt megszakad: többi része hiányzik. Talán be sem végezte, mert a városi jegyzőkönyvek szerint 1645-ben meghalt. — Eredetije Bártfa város ltárában.)

V.

A lampersdorfi preliminarek.

A követek elutazása Nagy-Szombatból nem volt végleges szakítás. Csak az tűnt ki, hogy a tárgyalások ezen módozata nem fog célhoz vezetni. Ha tehát komolyan akartak eredményt elérni, más módokról kelle gondoskodni, s mindennek előtt Esterházy befolyása alól elvonni a vezetést. Nem mintha ez államférfiunál csak személyes indokok lettek volna döntők: ellenkezőleg nem férhetett szó sem hazafiságához, sem államférfiui bölcsességéhez. Az a ridegség, melyet a tárgyalások alatt tanusított, másnemű befolyásoknak volt a következménye.

A városi alkudozásoktól a nagy-szombati tárgyalások bezárásáig mindkét fél minduntalan a bécsi békére hivatkozott, arra a békére, mely e perczben már egyik félt sem elégitette ki. Mikor ez a béke megkötöttet, az ellenreformatio csak kezdődött. Észak-nyugati Magyarország még akkor csaknem egészen protestáns volt. Ez a béke egészen ennek a helyzetnek felelt meg. Az ellenreformatio csak azután fejtette ki egész tevékenységét — elébb térítés útján megizmosodott, s midőn Esterházy lett nádorrá, már annyira meg volt erősödve, hogy a politikai befolyást is kezére kerítette: főként az 1638-iki országgyűlésen. Most már az egyik félnek igen sok, a másiknak igen kevés volt a bécsi béke.

Hat hétnél több idő kellett, hogy a követek a negatio teréről lelépjenek, két hónap kívántatott hozzá, hogy Rákóczy követei urok követeléseit elmondhassák. S midőn a ponton-kénti tárgyalást megkezdették, azután sem haladtak. A január 22-iki úgynévezett megállapodások még csak basisnak sem voltak használhatók, s a márcziusi beszélgetéseknek sem volt gyakorlati haszna.

Ekkor küldte a császár Töröst Rákóczy táborába. Legelőbb ünnepélyes követséget akart hozzá küldeni, de e tervétől elállott, valószínűleg belátva, hogy ez csak a réGINEK lett volna folytatása. S most Esterháznak meg kellett érnie, hogy Rákóczy egész határozottan kimondotta, hogy Esterházyval mint mediatorral nem fog alkunni, a császár pedig tudatta nádorával, hogy Rákóczy e követelésének engedett. (VII.)

Ettől fogva bár lassan, de mind jobban közeledtek egymáshoz. Még Nagy-Szombatban dissertatiókkal feleltek, törvényekkel gyakorlatból vett argumentumokkal, bölcsészeti tételekkel czáfolták egymást — most egyik fél megmondta, mit akar a másik, hogy mit ad meg belőle. (IX. XII.) Csakhogy Rákóczy követeléseinek lényegéből mitsem engedett le: egyforma súlyt fektetvén arra, hogy a bécsi béke az új, megváltozott helyzetnek megfelelő módon bővítettessék ki, s az ő személyes contentatiójára vonatkozó kívánatai teljesítettessenek.

A helyzet mindkettőjükre nézve parancsoló volt. A császárnak azon kellett lennie, hogy Magyarországon szabad kezét nyerjen, hogy hatalma egész súlyával folytathassa a németországi háborút. Rákóczynak a török megsabta, hogy meddig mehet, s ezt a határt ő már is túllépvn, a porta sürgette a béke megkötését. S így lőn, hogy aug. 1-én már sokban tisztult a helyzet, a Kemény által folytatott tárgyalások következtében. Törös lassanként a legtöbbet elfogadta a fejedelem követelései közül — de nem mindent. Két vár, Szathmár és Kálló átengedéséről a császár hallani sem akart. Ekkor aug. 7-én a császár ultimatumára kijelenté Rákóczy, hogy ezt nem fogadja el, Törös viszont elbocsáttatását kérte. S már hozzá is fogott a készülődésekhez, midőn Szenkvicz, a császár futárja, átadta neki Ferdinánd leiratát, melylyel ezt a két vár átengedé-

sére felhatalmazza. Ettől fogva már csak egyes apróságok felett folyt a vita, melyek kiegyenlítettén, a fejedelem Lampertsdorfban aláírta a praeliminarékat, miután a császár aug. 8-án a személyére vonatkozó követeléseket, aug. 20-án pedig az ország rendleinek kívánatait elfogadta. — Az ezen tárgyalásoknál egészen mellőzött Esterházy az utolsó napokban még egyszer hallotta intő szövegét. (XIV.) Ez volt az ő utolsó államférfiui operatuma — néhány hét múlva meghalt.

I.

1645. ápr. 6.

Ferdinandus Tertius dei gratia electus Romanorum imperator semper augustus, ac Germaniae, Hung. Bohemiae etc. rex. etc.

Instructio

pro fidelibus nostris egr. Ioanne Benchich et Gabriele Bosanÿ data.

Primo. Penes plenipotenciales repraesentandum erit, qualesnam et quam praegnantibus habeat sua mtae caes. et reg. considerationes in concessione comitatum ipsi principi Transylvaniae, idque tum respectu Turcarum, tum etiam scissionis regni in duas partes, tum vero futurarum inconvenientiarum, et discordiarum, quae hinc sequi possent, sed praesertim maximam habere rationem eandem caes. et reg. mtem obligationis suae ipsi regno et regnicolis debitae, cum haec concessio comitatum, si foret iuxta principis postulatum, futuri excidii ac ruinae totius regni magna causa et occasio esse posset. Deponat itaque et relinquat praetensionem de concessione comitatum super existentem, quandoquidem alioquin etiam multifarias easque sufficientes contentationes offerat sua mtae ipsi principi, neque defuit antea actis quoque temporibus clementia eiusdem caes. et reg. mtis erga ipsum tum in aliis, tum etiam arcibus Munkách, Patak et oppido Mád.

Secundo. Si ultra quoque huic suae praetensioni et postulato princeps pertinacius inhaereret, declarandum erit suam caes. et reg. mtem summam ducentorum millium florenorum super arce Tokaiensi habitam in se assumere paratam esse, ita tamen, si et ipse princeps huiusmodi suae praetensioni et postulato ratione comitatum cesserit, idque deposuerit, offerendo posthac quoque sua mtae eidem principi suam clementiam et gratiam.

Tertio. Revocare oportebit in memoriam eiusdem principis suum quoque manifestum toti regno publicatum, et comiti palatino quoque per suos commissarios intimatum, ut si modo regnicolarum praetensio complanetur, sua privata non multum curaret, faciliorque labore et citius complanari possent.

Quarto. Quantum ad summam super oppido Tarczal existentem, quando quidem princeps eiusdem oppidi summam sive pretium levasset, tametsi cum aliqua defalcatione, istius tamen contractus beneficio certarum vinearum et curiae ibidem existentium nobilitatio, ac ab omni censuum et pensionum solutione facta exemptio ad multa se satis extendit: nihilominus illius quoque summae super dicto oppido Tarczal habitae directam medietatem suam mtem in se assumere velle, modo princeps cedat postulatis de comitatibus.

Quinto. Si adhuc firmitus inhaereret proposito suo et praetensioni de comitatibus, promitti poterit illi arx quoque Zadvár, depositis tamen quadraginta millibus florenis quibus tenetur, coeteroquin sua sac. caes. et reg. mtas possessorem contendendo, quod utique non contemnendam facit summam; si vero princeps totam summam eiusdem arcis deponere voluerit, parata est sua mtas eandem iure etiam perpetuo ipsi principi conferre et donare, alia via contentando comitem Chiaky.

Sexto. Praemissis dextre et prudenter principi repraesentatis, si adhuc ulterius proposito suo inhaereret, communicandum erit cum regnicolis ibidem praesentibus totum hoc, declarando oblationes suae caes. et reg. mtis eidem principi factas pro bono pacis et publicae quietis regni istius totius, simul ac in memoriam eorundem revocando, qualesnam oblationes per suos fecerint commissarios, quod videlicet modo eorum praetensiones postulataque complanentur, ipsimet sese interponentes, complanaturi sunt principis praetensiones viis et modis omnibus, etiam si ipsis erogandum et solvendum foret.

Septimo. Si porro haec quoque declaratio et intimatio nullum effectum sortiretur, quin cessio ipsa comitatum amplius urgeretur, proponendum erit ulterius, dicendumque, quod siquidem sua mtas caes. et regia ipsos comitatus non ad instar colonorum aliquorum in pagis degentium habeat vel aestimet, obligataque existat arctissimo iuramento toti regno, nihil quicquam suam mtem intra terminos regni abalienare velle, ideo neque ipsos suam mtem aliis alienare posse, absque ipsorum consensu, bene tamen videant, qualiter consensum ad hanc alienationem praebuerint.

Octavo. Praemissa hac admonitione, si adhuc ulterius quoque princeps praefatorum comitatum sibi concessionem

vehementius urgeret, ac iidem quoque comitatenses assensum in hoc principi darent, urgerentque comitatum praetensorum principi assignationem, offerendi erunt quatuor comitatus Transtybiscani.

Nono. Si neque hoc princeps contentus esset, bene prius consideratis totius rei ibidem constitutae circumstantiis, ipsorumque regnicolarum inclinatione, priusquam rei status ad rupturam veniat, promittendi erunt principis septem quoque comitatus iis conditionibus, quibus principi quondam Betlenio dati fuerant, ita tamen ut in ea parte, ipsi regnicolae suam mtem caes. et reg. a facta obligatione liberent et absolvant.

Decimo. Zendrővia principi quondam Betlenio non fuit data, quae inter alia praecipuum etiam existens propugnaculum regni, et praesertim totius illius districtus, non sine fundamento possumus timere, ne hac ratione Turca quoque dictum confinium posthac praetenderet; aequitati itaque consentaneum est, ut princeps praetensionem hanc deponat, in quo ut ipsi quoque regnicolae diligenter operam impendant, admonendi erunt, intimando minime moderni etiam praesidii in eodem confinio existentis respectu eiusdem confinii ipsi principi collationem expedire, verum tamen cessantibus modernis disturbiiis, post hac quoque privatus de eo tractatus institui poterit.

Undecimo. Cavendum autem erit, ne simul et comitatus ac privata dominia praedicta, ipsi principi offerantur, sed aut sola ipsa dominia reservatis comitatibus, aut si ea acceptare princeps noluerit, praescriptos septem comitatus exclusis privatorum arcibus et dominiis iisdem duntaxat conditionibus, quibus Gabriel quondam Betlen tenuit, alternatim promittantur, nec aliter nisi in summo periculo rupturae ad oblationem omnium praemissorum accedatur.

Duodecimo. Tam princeps quam vero comitatenses illarum partium simul existentes, monendi erunt, ut non modo ad aliquam scissionem per eosdem ansa aliqua et occasio non praebeatur, verum potius in reducenda mutua animorum unione et concordia omnem adhibeant operam et diligentiam, ut hac ratione regnum ipsum conservetur, neque extraneorum iurisdictioni ac praedae exponatur.

Decimotertio. Si animadverterent inclinari principem ad pacis acceptationem, postmodum requirendus erit, quatenus Torstenonio diligenter inculcaret, quod cum certos eosque multifarios ob respectus pacem cum sua mte stabilire firmareque debuerit, ac idem quoque filius existens patriae, pacta et confoederationes, charitasque in patriam id exigent, attendendum foret ipsi quoque principi ad avertenda futura regni

mala, quod utique et procul omni dubio sequeretur, si vel minimam regni partem infestaret. Quapropter non modo regni terminos non attingat, verum etiam iis ne appropinquet. Nam alioquin timeri potest, ne Turca pro solita sua feroci natura ac arrepta occasione erumpat. Rogaret itaque et serio hortaretur, ut remotius a terminis regni absit, et ut parcatur sanguini quoque christiano, se se et ipsi accommodent.

Ultimo. De negotiorum ac rei totius ibidem constitutae statu, ac difficultatibus, si quae in ipso tractatu emergerent, suam mtem per fidelem hominem diligenter informabunt, benignamque eiusdem resolutionem praestolabuntur. Quibus in reliquo sua mta gratia caesarea et regia benigne propensa manet. Datum in civitate nostra Vienna die sexta mensis Aprilis, anno d. 1645.

Ferdinandus m. p.

(P. H.)

Georgius Szelephény
e. eppus Wesprimiensis m. p.
Georgius Orosy m. p.

(Eredeti, kismartoni levéltárból. Act. pal. Lib. quart.)

II.

1645. a p r. 6.

Ferdinandus etc.

Illustrissime princeps, nobis honorande. Expedivimus ad Synceritatem Vestram fidelem nostrum egregium Ioannem Törös camerae nostrae Hungaricae consiliarium. Cui etiam nonnulla ad tractatus cum ipsa in civitate nostra Tyrnaviensi habitos, pertinentia, Synceritati Vrae coram referenda commissimus. Ut proinde iis, quae nomine nostro repraesentaturus est, indubiam fidem adhibere velit Synceritatem Vram clementer requirimus, in reliquo vitam longaevam comprecantes. Datum in civitate Vra Vienna die sexta mensis Aprilis, anno dni millesimo sexcentesimo quadragesimo quinto.

Kivül : Par plenipotentialem pro egregio Ioanne Törös.

(Egykoru másolat a kismartoni ltr. Act. pal. L. IV.)

III.

1645. a p r. 7.

Georgius Rakoczy dei gratia stb.

Spectabiles, magnifici, generosique prudentes et circumspecti, sat.

3 die praesentis Szent-Mártonból írt Kegyelmetek levelét 6 die eiusdem adta vala meg Lonyai uram ő kegyelme szolgálja; örömmel értjük az Kegyelmetek jó egészséges jövetelét. Kívánjuk is istentől, láthassuk is szerencsés órában Kegyelmeteket. Értjük azt is, hogy az mely követek Kegyelmetekkel vannak, nemcsak ő felségétől immediate, hanem palatinus uramtól küldettek volna hozzánk, kiknek állapotjokról sokat törődvn s Kegyelmetek becsületit is megadni akarván, nekünk az tetszenék, Kassán kellene hagyni Kegyelmeteknek ő kegyelmeket jó vigyázással, s várnák oda ő kegyelmek resolutionakat; ha hol pedig hozzánk való jövedeleik ugyan szükséges leszen, megértvén mindenekelőtt Kegyelmetektől, ha ugyan hasznos szükségét vehetjük hozzánk való jövedeleiknek, könnyű megírunk, melyre jőjjenek (mivel mi is már itt nem akarunk késni.) Isten Kegyelmeteket ide hozván, ennél bővebben érteni fog ennek méltó és szükséges okairól. Isten hozza jó egészségben Kegyelmeteket. Datum in arce nostra Munkacsiense die 7 Aprilis anno domini 1645.

(Minuta a m. k. kamarai ltárban.)

IV.

1645. máj. 11.

Kegyelmes uram.

Im újabb curiert sietséggel expediáltunk oda fel Ngdokhoz, újabb híreink érkezvén. Az istenért legyen érette Ngd, hogy Bakost indítsák és űzzék vissza mennél hamarébb. Ha Kemény János ott éri Bakost, az svecus és franczuz követ vele levén, és Illyésházy uraimékkal egyetértvén (az mint palatinus uram ő ngának írt levelemből Ngod megérti) bizony most conjungálják magokat. Mert Illyésházy Gábornak Német Sigmond nevű szolgálja Sárospatakon az fejedelemmel lévén, megszerzette az gratiát, és Egerest, Almást, Tasnádot megadták neki. Az öreg úr is fejet hajtott. Maga Német Sigmond beszélte ezeket jolsvai embereknek, az kik nekünk itt referálták, principiis obstandum, most kellenék praeveniálni. Reá írtam palatinus uram ő ngának írt levelemnek az hátára, hogy ha ő nga ott nem volna, Ngod nyissa fel az levelet. Abból többet ért Ngod. Az én emberim az kiket ő nghoz az fejedelemmel küldöttem vala, Sárospatakon vannak arestumban. Ezeket az jolsvai embereket szemben sem hatták lenni velek.

Tartsa és éltesse isten sat.

Murán, 11. Maii, 1645.

Ngod

alázatos szolgálja

Törös János m. p.

Külczim: Illmo ac rdsimo d. d. Georgio Lippay de Zombor, archiepiscopo Strigoniensi, locique eiusdem comiti perpetuo, primati Hungariae, legato nato, sac. caes. regiaeque mtis consiliario, summo cancellario et secretario dno gracioissimo, Posonii.

(Eredeti orsz. ltár.)

V.

1645. máj. 17.

Illme dne comes, amice et vicine nobis obsme. 8. die praesentis ¹⁾ írott Kgd levelét ifjú legény szolgálja 13. eiusdem adta vala meg, értjük, hogy Munkácsból 24. die Apr. írt leveleink Kgdnek kezéhez jutottak, és noha mi örömeőbb hallgatnánk, az mennyibe illendő volna, mintsem Kgddel levél által altercálódnánk; ugyan kérjük is, ha írásunkba Kgdnek kedve ellen találtatik valami lenni, se felfuvalkodottságunknak s mostani állapotokra nézve valóknak ne tulajdonítsa, sem bosszúságból s mások contemptusára nézve lötteknek, mert egyik sincs bennünk, hanem hogy ne láttassunk némáknak s igazságos igyünknek oltalmazásában megfoggyatkoztaknak lenni, kényszerítettünk Kgdnek egy néhány szóval választ tenni s írni.

Az nagyszombati tractatus haladékJa az Kgtek részéről lött-e, nem-e, öröme Kgdde erről is feleslést nem indítanánk, de ítélje meg az isten, ha sokszor az mi részünkről nem admoneáltatott-e Kgd annak vontatásáról elannyira, hogy követink egynehány hetet csak az haszontalan és kemény írással kiadott disputatiókkal és replicákkal magunkkal együtt szenvedték az gyalázatot, melyeket az Kgtek beadott írási, szavai, kiket felnotáltak ő kglmek, világosétnak. Nyilván egy szóval választ is tesznek róla ő kglmek, senki közzülök annál böcstelenb követségben és tractában nem forgódtak, mint ott, kemény tractálások is oly volt, hogy sokszor ugyan requirálták ő kglmek, hívassuk alá őket, mert ott rabságban vannak, mintsem követséget vagy commissariusságot viselnének.

Ugy tudjuk, ő kglmek sem írásokkal, sem szavokkal ansat előbb Kgteknek az ő fge böcsületinek sérelmére sem nem adtak s nem is cselekedtek, ha azokra, kiket Kgtek nagy rancorral böcstelenül írásba kiadván s ő kglmek megfelelően reá, annak kívánsága szerint, annak is nem ő kglmek voltak okai.

Ugy tetszik, ha az ott való tractatusnak haladékJának Kgd nem volna az oka, kedve lött volna az igaz syncera töké-

¹⁾ A levélnek, melyre ez válaszul szolgál, kelete Toldynál hibásan van máj. 12-re téve. Az orsz. ltárban levő példányon máj. 8 van.

letes állandó békeséghez és az harcznak kimenetelét nem várta volna, öt holnap alatt könnyű lőtt volna annak végben menni.

Ez írásunknak igazságát bizonyítja ez vontatás, mert meglevén az harcz s nem az Kgd kívánsága szerént succedálván az sz. úristennek igaz ítéletiből (jól tudván s általlátván az nagyhatalmú isten minden szívek gondolatit s igyekezetit) három hét alatt többre lépett, mintsem négy egész holnap alatt, ki annál csudásabb ez egész világon minden népek előtt botránkoztató, hogy az regnicolák noha semmit nem kívántak olyat ő fgétől, melyekre ő fge köteles nem volt volna, de még az harcznak kimenetele után is nem ment még arra is ő fge s Kgtek szíve sem lágyulhatott, az mint a nélkül is s annak előtte is meg kellett volna cselekedni ő fgének s Kgdnek, de hihető, ebben is nem kevés akadály volt Kgd.

Az mi szegény nemzetünknek mostani állapotjában is Kgdnek nem utolsó része vagy, csak jussanak eszékben Kgdnek 1635. esztendőttől fogva az mi Kgdhez tött sok obtestatióink, kérésink, admonitioink, de mivel Kgdnél contempusba voltunk, bolondoknak és nem tudjuk minek tartattunk: kérjük Kgdet ne vegye nehéz néven, ha igazsággal Kgdre vetjük hazánk mostani tűzésnek ennyére való gerjedezését is.

Az svecusok szerencséje borétotta nem-e el az ő fge szerencsáját, egyik felől sem tesziünk ítéletet hagyván mindeket az igaz ítélő, igazságot szerető fgs hatalmas bíróra, kinek igazságos ítéleti minthogy nem emberi okosságot kíván, mi vizsgálni sem akarjuk, az minthogy addig is rendkívül szokta ezt végben vinni s kiszolgáltatni, ugy ezután is azt viszi végben, az mit maga dicsőségére igaz hiveihez mutatandó kegyelmessége, atyai gondviselése is kíván ő fgétől.

Az budai vezér mit írt, mit izent Kgdnek, ő nga tudja. Az mi informationk nélkül is úgy hisszük, ért, tud annyit minden felső állapotokban, az mennyit kívánna és az mit mi írtunk ő ngának; levelünk vagy, róla s semmit olyat értésére nem adtunk ő ngának, melyet írással is meg nem bizonyíthatnánk, de akármit írtunk s izentünk volna is, az sem volt annál nagyobb, az mivel Kgd sokszor ellenünk mind az fényes portát s az budai vezért is akarta irritálni s ártalmunkra fordítani olylyal, ki — él az isten — soha úgy nem volt s nem is leszen, mint csak az tavali német követnek Oszman pasával s Kgd emberivel való tractájok megmutatta, s ez esztendőben is az fényes portán az miket ellenünk hirdetett.

Az harczról mi csak azt a jegyzést küldtük be, melyet az general küldött nekünk az harcz után és Lonai uram is hozott Nagyszombathúl; helyesen lőtt-e azért ebben is magunk vise-

lése s informationk, engedje meg Kgd, hogy nem hazudtunk benne.

Az svecusokkal való confoederatióban hogy Kgd hírével nem élünk, nem volt szükségünk reá, Kgd is szolgáltatván rész szerént nekünk arra alkalmatosságot és homályosan tanácsával is értetvén ezelőtt jó idővel, tudhatná azt is Kgd, ha mi nekünk is hírré adta volt-e az aureum vellus felvételének idején, kivel magát az spanyor királyhoz kötelezte annak alkalmatosságával s Kgd-tól is levén sok dolgokban külső belső szabadságiba megháborétva az evangelicus status velünk együtt, még penig az ki egyebeket ösztönöz s ingerelvén ellenünk s oltalmazván másokat fő oppressomuk és persecutomuk lévén s az catholicus rendnek is sokban megbántója mind az okosság s experientia ellen lött volna, ha mi mégis ebből Kgd-től kérdtünk volna tanácsot, holott istennek hála mi magunkat is arra elégségesnek itéltük, kire sem az ígélet, adomány, előmenetel, bosszúság nem vezérlett, bizonságunk isten benne, ha nem látván sem közönségesen országút s magunk is sem könyörgéssel sem esedezéssel, reménkedéssel és egyéb lágyabb úton nem impetrálhattunk semmit ő fgétől Kgd miatt is, kéntelenek voltunk extremumot is tentálni, noha mi úgy tudtuk, hogy Kgd-et ez méltóságos tisztre szintén úgy választotta volt az evangelicus status, mint az romanus, úgy is kötelezte szabadságiban való megtartására, mint az más félt, mindazáltal mint bánt Kgd az evangelicus statussal 1638. esztendőben, jusson eszében Kgdnek.

Azután is ez 14 vármegyebeliek mennyiszer küldtek Kgdhez követeket, instáltak, reménkedtek, de mit nyertek egyebet riogatásnál, pirongatásnál, fenyegetésnél, magába szállván azért Kgd s józan ítéllettel elmélkedvén róla, több részt tulajdoníthat Kgd magának ez mostani állapotban mintsem nekünk, elannyéra a mikor ő fge kgsen akarta is volna magát az evangelicus statusnak resolválni és kötelessége szerént mind lelki testi szabadságiba az ország statutumival rész szerént éltetni, Kgd minden idegen nemzet csudájára oly keményen viselte édes nemzetéhez magát, ellenzette ő fgének effectuálni s im oly fellobbant tiszöget is vete Kgd ez szegény magyar nemzet közibe, hts distractiot szerze ő fgének ez részről is, melynek nem tudjuk érheti-e Kgd végét, avagy nem.

Békeségét hazánkna mindenkor szeretttük, kívántuk s kívánjuk most is, azért is izentünk Kgdnek, az mint fellyebb is iránk mind közönségesen követink által s mind Lonai uram által privativ, de ha Kgdnek nem tudjuk micsoda nyereségnek bizodalma, az isteni erőnek s igazságos ítéletinek rendlése szívét megkeményétette, nem mi reánk vesse annak is

okát Kgd, megnyughatik Kgd benne, mind magunk vénségére s gyermekinkre nézve, nekünk csak az jó, állandó és syncera békeség kellene, de istenes és oly, lelkiismeretünkben se érzénénk bántódást érette.

Im Törös uramnak másszor is salvus conductust küldtünk, elérkezvén ő kglme is megértvén mindeneket, azutánra halasztjuk mostani Kgd levelére való válaszadásunkat derekasabban, ha mi most elmaradt volna azokban és hasznát láthatjuk benne.

Lonay uram levelét Kgdnek nem praesentálhattuk, felesége teste temetésére készülébe fáradozván ő kglme, ki 30. praesentis leszen, nem fog ő kglme késni, azután udvarunkban fog jóni s praesentálván ő kglmének irt Kgd levelét, arra való válaszát is mint fogja ő kglme rendelni, az üdő megmutatja. Tartsa isten Kgdet stb.

Datum in arce nostra Sáros-Patakiensi die 17. Maii
ao 1645.

Illmae Dnis Vrae

amicus et vicinus benevolus,
ad serviendum paratus
G. Rakoczy m. p.

Külsőim: Illmo dno comiti Nicolao Ezterhasi de Galanta, palatino Hungariae stb. stb.

(Eredetije a N. Muzeum birtokában.)

VI.

1645. máj. 28.

Augustissime imperator dne clemensme.

Benignis Mtis Vrae literis, die decima quinta currentis mensis, Vienna ad me datis cum debita humilitate acceptis, demisse ex eis intellexi: quod si princeps Transylvanie postulatam a me salvum conductum miserit, coeptum iter, atque ea, quae mihi peragenda apud eundem incumbunt proseguar, nec aliter, nisi explorata dicti principis voluntate. Et casu quo eiusmodi salvus conductus omnino mihi denegaretur, recedere debeam. Scribit ad me pariter excell. quoque dnus palatinus, binis ad me literis suis expeditis, cum simili intimatione: quod si princeps Transylvaniae petitum, de iure a me salvum conductum mittat, eo me conferam, et in primordiis instructionis meae maneam. In singulis tamen scriptis suis cautionem, circa finem ponit. In primis quidem: ne post tam insignem victoriam, absque ulteriori Vestrae Mtis resolutione moveam. In secundis: quod si etiam princeps Transylvaniae, desideratam a me

salvi conductus assecurationem transmitteret, non discedam, antequam homines meos in Sarospatak arestatos liberos ad me remittat, quos adhuc defacto apud se detinet.

Interim dum haec a Matte Vra sac., et dno palatino scribuntur, et ad me huc perferuntur, eodem plane die illata sunt principis quoque Transylvaniae litera cum novo saluo conductu, sive assecuratione, quas ego confestim, per singularem cursorem, in paribus expedivi ad praefatum dnum comitem palatinum, d. archiepiscopum Strigoniensem, et d. cancellarium ungaricum, Mti Vrae repraesentandas; expectans superinde Mtis Vrae ulteriorem benignam ordinationem.

Sequenti die humanas ad memoratum quoque principem literas expedivi, petita exiguae aliquot dierum morulae venia, donec a Mte Vrae ulterior veniret mihi ordinatio, eo quod ille, vel in salvo duntaxat conductu elargiendo, tantum temporis protraxisset.

Elapso, post expeditum dictum meum cursorem, integro iam septimanae spatio, dum sac. Mtis Vrae ordinationem ulteriorem singulis horis expecto. Ecce praeterita nocte media advenere memorati principis inopinatae literae, in quibus, utrumque ad me datum saluum conductum repetit, annullat, annihilat; accepto haud dubie confoederatorum Vrae Mtis inimicorum recentiori instinctu, et solitis promissionibus ac pollicitationibus.

Hinc manifeste apparet, prout etiam ex omnibus aliis eiusdem actis, et prolatis ab eo praeteritis diebus ad nonnullos ciuitatenses liquidis dictis, quantum ad pacis tractationem inclinet, cum omnem prorsus, quae ab eodem excogitari possunt, hostilitatem, tam in praesidio Szenderovyensi, continuis diurnis ac nocturnis tormentorum ictibus expugnando, quam comitatibus, ac civitatibus partium istarum, prout et haydonibus Transtibiscanis, ad insurrectionem quantocius incitandis, absque ulla intermissione, ostendat.

Hac ipsius circa salvos conductus repetitione, et per hoc, tractatus desideratae pacis, haud indubitata praecisione intellecta (ne, si ulterius hic mihi commorari contingat, etiam reditus mei posteriores occasiones, atque passus praecluderentur) animus mihi non deerat, iuxta benignas Mtis Vrae literas, ad Mtem Vram redeundi. Ne tamen praecipitanter aliquid a me actum esse videatur, expedito denuo, iam quarto isto cursore meo, Stephano Tapolcsány Mtis Vrae tricesimatore Széchenyensi, tantisper subsistendum esse censui, donec ulteriora Vrae Mtis mandata accipiam.

Non dubitet Mtas Vra sac., eundem etiamsi dudum ad eum profectus fuisset, recentis ac longissimae tractationis,

Tyrnaviensis exemplo, et personae meae (non sine notabili Mti Vrae caes. ac reg. auctoritatis derogamine) diuturniori detentione, res suas non nisi ad tempus et occasiones dirigere voluisse; quod etiam deinceps extrema quaeque tentando, praeter omne dubium iacta iam alea, et arcta confoederatione roborata, facturus est; tanto magis, si miles illius sub ductu Bakos (prout hic communiter auditur) cum Dorstensunio se iam coniunxit.

Literas principis recenter ad me datas, revdsmo dno cancellario ungarico, in paribus Mti Vrae humillime repraesentandas, inclusas mitto.

Armis certe, non verbis, clementissime Imperator haec omnia, quantum ego video, optatum sortientur eventum. Servet deus sat.

Muran, 28. Maii, 1645.

Sacr. Mti Vrae

humillimus servitor

Joannes Törös m. p.

(Eredetije a magy. kir. orsz. levéltárból.)

VII.

1645. JUN. 5.

Dilecte palatine. Törös certum cursorem Matthiam Senquiczii ad me expedit, per eumque inclinationem Rakóczii erga pacem significavit et circa puncta capitulationum, ultimam eiusdem resolutionem transmisit. Quae quidem postulata, quod actutum vobis non communicaverim, causa fuit, quod princeps insinuaverit, periculum esse in mora, nisi benignam meam resolutionem ipsi quam celerrime notificem. Deinde quod curaverit etiam ad partem significari, sine dubio ex aliquo disgustu erga vos concepto, quod pacem concludere nollet, quam diu vos mediatorem in ea, et interpositorem ageretis. Cui licet quidem frivolae satis exceptioni, conuiendum tamen ad tempus nonnihil existimavi. Tandem cum princeps nihil fere novi proponeret, de quo non iteratam vestram opinionem ac discursum iam antea habuerim, in decursu tractatus, et quod periculum etiam in mora esse videbatur. Idcirco me confestim resolvere expedientius iudicavi. Illud peculiarem considerationem habere posset, quod loco Zádvara, arcem vestram Regécz princeps praetenderet. Nihilominus innotuit mihi, vos iam antea decrevisse, eandem arcem prius venalem exponere, quam sub ipsius iurisdictione possidere. Visum igitur fuit, neque in eo magnum aliquod impedimentum, tanti

boni obversari, considerata praesertim vestra singulari, erga bonum commune et patriae salutem ac me domumque meam devotione et affectu peculiari. Animadverti etiam, vos nonnihil commotos fuisse, occasione literarum, quas de ordinantiis, rite et cum intelligentia mutua dandis, vobis scripsi. In quibus non alia fuit mea mens et intentio, quam ne ordinantiae deinceps discrepantes, et contrariae darentur, maxime ex absentia vestra Posenio. Alioquin cupio, atque etiamnum benigne vos requiro, ut quantocius Posenium vos conferatis, atque servitio meo, et bono publico, prout hactenus, deinceps quoque, serio ac diligenter intendatis, cum omni eo respectu, prout antea factum fuit. Ac in reliquo gratia mea caesareae et regia vobis benigne propensus maneo. Viennae die quinta mensis Iunii, anno domini millesimo sexcentesimo quadragesimo quinto.

Ferdinandus.

(Egykorú másolat a m. kir. kam. levéltárban. Publ. fasc. XXII. Nro 35.)

VIII.

1645. jún. 30.

a)

Relatio g. d. Ioannis Törös, qualiter penes plenipotenciales suae maiestatis cum principe Tranniae tractatum continuaverit.

Sacratissima caesarea regiae maiestas stb.

Non dubito Maiestati Vestrae sacratissimae dominum reverendum cancellarium Ungariae demisse retulisse ea, quae de meo adventu ad principem in Rimaszombath, iteratisque duabus apud ipsum habitis audientiis aliisque negotiis castrensibus ex oppido Losoncz 22. die currentis mensis perscripseram; si tamen literae meae ad manus eiusdem pervenissent, quae si alioquo casu aberassent, cum benigna Maiestatis Vestrae venia repeto breviter.

Prima mea solennis audientia in Rimaszombath data nonnisi officiosas utrinque salutationes et privatas interrogationes de persona Vestrae Maiestatis, augustissimae consortis et serenissimorum liberorum continebat, neque eo die (siquidem circa versperum erat) quempiam tractatum princeps aggredi mecum volebat.

Sequenti die castra illinc movens atque in campo Losonczensi subsistens, secunda mihi oblata audientia, rem aggressi, ea, quae per me oretenus proposita fuere nomine Maiestatis

Vestrae ad instantiam eiusdem principis eo ipso die post prandium in scriptis (quae etiam Maiestati Vestrae in paribus hisce meis annexa sub litera A) transmitti) exhibui, ea conditione, ut et ipse oretenus ad ea mihi respondeat, peracta audientia in prandio me honorifice tractavit.

Movit ex Losonez castra 23. die praesentis mensis versus Szécsén, ac dum illuc perventum fuisset, misit ad me generalem aulae suae et campi d. Ioannem Kemény cum responso ad scriptum meum, significans se eius omnino fuisse spei, quod oblationes per dominum palatinum antehac nomine Maiestatis Vestrae non verbis solum verum etiam scriptis, ratione privatarum suarum praetensionum, quoad Tokaj, Tarczal, Szádvára etc. atque etiam septem comitatuum iteratis vicibus declaratae, mea legatione plenipotentiali augeri potius, quam diminui debuissent; eo tamen tanquam privato suo postulato, pro nunc seposito, se a me quaerere:

1. An circa praetensiones regnicolarum, maxime in negotio religionis, vigore plenipotentiae et instructionis mihi datae, certa quaedam puncta, in quibus regnicolae difficultatem ponunt, per me meliorari possunt? Respondi: Nihil prorsus de tali difficultatum statuum melioratione mihi concessum esse, Maiestate Vestra sacratissima clementer praesupponente ac pro rato habente, regnicolas amplissimis illis concessionibus, quas in tractatu Tyrnaviensi commissarii utriusque partis subscripserunt, abs ulla ulteriori difficultate contentos redditos fuisse; id, quod in secunda mea audientia suae celsitudini verbis et scripto sat lucide (ipso quidem contrarium statuente) declaravi. Altera questio erat an circa privatas suas praetensiones ultra, quam scripto exhibui, progredi possim? Ad hoc: Obtuli me suae celsitudini responsurum posteaquam sua quoque celsitudo ad interrogata mea in duobus punctis collocata diserte responderit.

1. In prima audientia mea talia verba ex ore illustrissimae suae celsitudinis audiui: Videant suae maiestates, paciscantur tempestive, tota enim christianitas stat in armis. Ex quibus talem feci coniecturam: Suam celsitudinem novâ forte ligâ cum confoederatis inita, pacisci cum Maiestate Vestra sacr. non posse absque eorum consensu; quod si ita est, frustra laborabitur de privatis praetensionibus.

2. In altera audientia claris iteratis verbis repetiit: Se cum Maiestate Vestra pacisci nullo modo posse, etiam si coronam capiti ipsius imposteret, antequam difficultates regnicolarum per Maiestatem Vestram tollantur, praesertim in negotio religionis. Circa quam quippiam (ultra amplissimas Tyrnaviae factas concessionem) vel immutare vel meliorare cum in mea

potestate non sit ad quid tempus frustra teretur, de privatis eiusdem praetensionibus.

His auditis et bene notatis, posteaquam dominus Ioannes Kemény ea principi retulisset, motis ex Szécsén castris inter Gyarmat et Palánk subsistens, invitavit me tertio ad audientiam, ubi me etiam in coena detinuit, cumque hora coenae instante serum esset tempus, ad interrogata mea nihil respondens, pauculis verbis exposuit: Se regnicolarum difficultates circa concessionem in tractatu Tyrnaviensi factas, postmodum inventas, prout etiam privatas suas praetensiones in certis punctis, in quantum fieri posset, etiam scripto declaraturum, ut per celerem cursorem Maiestati Vestrae transmittam pro ultima eiusdem Maiestatis Vestrae resolutione, sperans Maiestatem Vestram, periculo in mora existente, se quantocius resoluturam.

Subsequenti die cum castris circa dirutum monasterium Saágh condescendens, misso ad me domino Bálintffi, significavit: Se quidem laborare circa quaedam scripta mihi assignanda, pulveres tamen adverso ad tentoria sua vento flante, sibi magno esse impedimento.

Tertio die ad pagum Eged positis castris suis misit ad me dominum Ioannem Kemény, ac per eundem denuntiavit, se, ut cursorem ad Maiestatem Vestram expedire possim, una cum tibiine domini palatini, responsum sequenti die ex castris ad oppidum Batt collocandis daturum.

Hodierna itaque die in festo s. Petri dum huc pervenissemus sperans me audientiam apud ipsum habiturum, misit iterum ad me saepefatum dominum Ioannem Kemény, in certo quodam scripto transmittens difficultates, quas et ipse et regnicolae circa concessionem in negotio religionis Tyrnaviae factas (ne aliqua futuris temporibus occasio vel materia ad disputandum supersit) inveniunt, cupiuntque meliorare. Ostendit quidem legitque coram me dominus Ioannes Kemény puncta difficultatum illarum per ipsos assignata, Vestrae Maiestati mittenda, sed iterum ad se recepit, quae per me accurate notata, atque hisce meis sub litera B) inclusa Vestrae Maiestati transmittito.

Quantum ad septem comitatus, inhaeret firmiter suis prioribus praetensionibus, sibi et filio maiori natu, tamquam principi iuniori Tranniae per Maiestatem Vestram conferendis, eo, quod in provecta iam aetate constitutus longiorem vitam sperare non posset; quin et dominus Ioannes Kemény nomine Transylvanorum insinuavit, Maiestatem Vestram respectu expensarum ac laborum a duobus iam annis per ipsos

exantlatorum tali principis praetensioni clementer annuere debere.

Significavi per praefatum dominum Ioannem Kemény Maiestatem Vestram eo fine ducenta millia florenorum, super arce Tokaiensi habita, in se assumere voluisse, si praetensioni suae circa Szádvára cessisset. Ante triduum tamen in audientia mihi inter Gyarmath et Palánk largita, ipsemet princeps sponte dixit: Se centum millia dno Homonnay libenter numeraturum.

His in praesentem usque diem inter nos tali modo actis et tractatis, rogavi dominum Ioannem Kemény pro audientia (antequam cursorem expedirem) impetranda, cupiens vel in scriptis accipere, vel ad minus ex ipsiusmet principis ore intelligere ultima eius postulata.

Recedente itaque a me domino Ioanne Kemény hodie, ultima nempe Iunii ex oppido Bat movens, summo mane mihi significavit princeps, se penes fluvium Garam ad Macskarév castra locaturum, ibique audientia mihi largienda, ultima sua desideria declaraturum.

Hac ipsa itaque hora, accepta ordinatione, diverti in itinere ad ipsum siquidem ille aliquot ante horis praecesserit; et licet scripto respondere noluit, haec tamen, prout ordine sequuntur verba ex ipsius ore accepi:

1. Ad nuperum meum quaesitum (cuius supra memini) ita respondit: se cum Maiestate Vestra libere pacem concludere posse, eo, quod a confoederatis contra promissionem illorum hactenus nec unicum obulum acceperit.

2. Rogat Maiestatem Vestram, ut primum et ante omnia difficultates regnicolarum circa concessionem in negotio religionis factas, iuxta assignatas clausulas tollere et meliorare non dedignetur, quo promisso si subsequentibus ipsius quoque postulatis V. M. clementer annuerit, pax concludetur.

Primo. Petit sibi conferri arcem Tokaj cum Tarczal in trecentis millibus florenis ad sexum duntaxat virilem, quo deficiente praefata summa redundet ad sexum foemineum, vel quibus ipse legaverit; bonis in eo casu ad fiscum redeuntibus.

2-do. Petit insuper ad eandem arcem Tokaj supramemoratam summam pro aedificio inscribi quinquaginta millia florenorum, siquidem arx illa interne et externe ita ruinosa sit, ut propugnacula, praesertim ex ea parte, qua a fluminibus lambuntur, prope diem (nisi tempestive subveniantur) certo certius corruant. Praesidium vero illud vel eo respectu reparari debet, quod si praesidiola ultra Tibiscum constituta, quoquomodo periclitarentur, praesidium Tokajense fieret antemurale. Contentus est princeps, ut aedificia in memorata arce fienda

per certos intelligentes magistros murarios revideantur et aestimentur.

3. Postulat arcem Regécz (relicta arce Szádvára) sibi a Maiestate Vestra inscribi in centum millibus florenis, pariter ad sexum duntaxat virilem, in cuius defectu praefata summa redeundet in sexum foemineum, vel quibus ipse legaverit. Non deerunt, inquit, modi suae maiestati dnum palatinum contentandi.

Quarto. Erunt etiam aliqua particularia postulata exigui momenti, quae singulis horis expectat sibi adferri, per familiarem suum Klobucziczki.

Quinto. Quo ad arcem Ecsed et Nagy-Bánya, inhaeret priori suae praetensioni, ratione iuris regii cum solita clausula: salvo iure alieno, sibi conferendi. Haec si a Maiestate Vestra obtinebit, quo ad septem comitatus (licet quidem vita durante cedere nolit) ratione tamen posteritatis, promittit se ita accomodaturum et me cum penes plenipotentiam denuo superinde dandam conclusurum, quod vel ipsa Maiestas Vestra cogitare et sperare non posset. Periculo vero in mora existente rogat Maiestatem Vestram pro celeriori circa haec omnia benigna ultimata resolutione.

Addidit denique in colloquio familiari heri ad se quendam sueticum venisse Ritmasterum (quem et ego vidi) cum bona spe, quod Bruna hucusque sit occupata, qua capta, Tortensonius confestim Posonium. obsidebit, sperat etiam suum Bakos Album-montem hodie transivisse.

Atque haec sunt fundamentalia puncta hodiernae audientiae meae; reliqua particularia, nempe negotia castrensia principis bellicum apparatus numerum militum, curruum, tormentorum, hastarum, quae septemdecim curribus vehuntur et alias circumstantias, prout etiam nonnulla oretenus commissa, ex relatione cursoris mei egregii Matthiae Sengviczi, camerae Maiestatis Vestrae Hungaricae concipistae, elementer intelligere dignabitur. Maiestatem Vestram servet deus diutissime florentem. Ex castris ad Macskarév positis ultima Iunii anno 1645.

b)

Ad ultima illustrissimi ac celsissimi principis Transylvaniae postulata resolutio suae maiestatis caesareae Viennae 4. Iulii anno 1645 facta.

1. Postulavit sua celsitudo arcem Tokaj cum Tarczal in trecentis millibus sibi conferri; sua maiestas clementer annuit;

ita tamen, ut sua celsitudo iuxta priores suas oblationes centum millia domino Homonnay solvat.

2. Postulavit sua celsitudo loco arcis Szádvára arcem Regécz sibi in centum millibus conferri. In quo quidem negotio, licet non defuerint suae maiestati graves et ponderosae considerationes in contrarium respectu personae dni comitis palatini, qui etiam alioquin in aliquot centenis millibus se in Ungaria superiori damnificatum conqueritur; iis tamen posthabitis pro bono pacis et quietis iuxta postulatum suae celsitudinis huic quoque petitioni annuit sua maiestas assumptis in se centum millibus dno palatino persolvendis, ita quidem, ut quoad residuam partem summae in arce Regécz habitae, quae centum et sexaginta circiter millia constituit, sua celsitudo memorato dno palatino satisfaciat.

3. Ius regium in arce Ecsed et Nagy-Bánya in casu defectus seminis modernorum possessorum sua maiestas clementer confert suae celsitudini, salvo iure alieno.

4. Quo ad septem comitatus partium regni Hungariae superiorum, eos quoque clementer confert sua maiestas sub iisdem conditionibus, quibus Gabrieli (*sic*) quondam Betlen possidebat, volentibus iisdem comitatibus, sperans sua maiestas respectu benignae gratiae ac munificentiae suae in supra-specificatis collationibus privatorum dominorum erga suam celsitudinem declaratae, minime postulaturum, ut haec concessio cum gravi publici status jactura ad aliquem filiorum suorum quoquo modo extendatur; tanto magis, quod sua celsitudo nuper in ultima mea audientia per me obtulit suae maiestati, obtenta ad alia sua postulata optata suae maiestatis resolutione se ita hac in parte accommodaturum, quod vel ipsa maiestas sua cogitare vel sperare non potuisset.

5. Quod praetensiones regnicolarum et statuum concernit, ratione quarundam immutationum in benignis suae maiestatis concessionibus, iisdem factis, benigne desiderat sua maiestas, quatenus puncta praedicta iam antea cum satisfactione commissariorum utriusque partis accommodata, prout in tractatu Tyrnaviensi conclusa et determinata sunt, in suo esse maneant, nec quicquam ea in parte immutetur aut mitigetur.

Responsum principis Tansylvaniae ad resolutionem suae maiestatis quarta Iulii factam et ulteriora eiusdem postulata.

1. Contenta est sua celsitudo benigna suae maiestatis resolutione ratione arcis Tokaj et Tarczai, parataque est depocere domino comiti Homonnai centum millia florenorum in

duobus terminis intra anni unius revolutionem iuxta oblationem suam in tractatu Tyrnaviensi declaratam.

2. Nou putabat sua celsitudo super arce Regécz ultra summam centum et sexaginta millium florenorim haberi, ideoque assumptis in se, per suam maiestatem centum millibus parata erat sexaginta millia numerare. Quia vero iam intelligit summam super dicta arce habitam ad ducenta et sexaginta circiter millia extendi postulat a sua maiestate, ut centum et sexaginta millia in se assumere dignetur, sua quoque celsitudo centum millia domino comiti palatino in duobus terminis intra anni revolutionem solvet, ita, ut iuscriptio fiat in ducentis et sexaginta millibus iure perpetuo ad sexum virilem ad liberam suae celsitudinis dispositionem, in cuius defectu memorata summa foemineo sexui iuxta dispositionem suae celsitudinis simul et semel, bonis postmodum ad fiscum redeuntibus deponi debeat.

3. Quoad Eched et bona ad eandem pertinentia, contenta etiam est sua celsitudo benigna suae maiestatis resolutione, ratione iuris regii, sibi ac posteritati suae ad utrumque sexum gratiose conferendi, cum ea declaratione, quod post defectum seminis dnorum Stephani et Petri Betlen statim et de facto absque ulla ulteriori dilatione bona illa suae celsitudini aut haeredibus et posteritatibus utriusque sexus universis assignentur, quin imo non sit contra reversales dnorum Stephani et Petri Betlen suae maiestati datas, si medio tempore mutuo inter se convenientes, in signum successionis aliquam portionem ex dictis bonis suae celsitudini per manus dare voluerint.

4. Quantum ad septem comitatus, contenta est sua celsitudo clementi suae maiestatis resolutione, omissa hac clausula: volentibus iisdem comitatibus. Et cum ista quidem declaratione, quod comitatus Szathmariensis cum arce Szathmár, comitatus quoque Szabolcsensis cum arce Kálló eo sibi iure conferantur, quo Stephano olim Bocskai fuerant collati, sive vero, quamdiu ex posteritate suae celsitudinis principes Transinae futuri sunt, ii quoque possidere possint, liberumque sit, sibi ac haeredibus bona ad eandem arcem pertinentia aliis quibusvis hactenus impignorata ad corpus bonorum redimere: ita tamen, ut per hanc suae maiestatis benignam resolutionem seu concessionem suae celsitudini et familiae suae factam hi duo comitatus futuris temporibus nullo unquam praetextu Transinae applicentur.

His ita praemissis desiderat sua celsitudo prout et hactenus postulavit pro aedificio arcis Tokaj, ruinam ex omni quidem, sed potissimum ex parte fluminum minitantis quinquaginta-

ginta millia florenorum summae capitali inscribenda sibi concedi.

Pariter pro aedificio Sáros-Patak vigintiquinque millia florenorum, item pro aedificio Munkács viginti quinque millia florenorum. Quae quidem aedificia ut suo tempore, per certos magistros mechanicos inspiciantur et aestimentur, contenta est suo celsitudo.

Ultimo. Desiderat ex camera Novizoliensi quingentos centenarios cupri, sive aeris a sua maiestate dari.

Valde diligenter iteratis vicibus institit pro castello Szerencz sibi a sua maiestate conferendo, per me vero semper, ne novis praetensionibus occasionem maiestati suae daret, ad ulteriores considerationes dehortatus, remisit illam praetensionem.

Nova postulata principis Transylvaniae.

1. Petit duos comitatus Szathmár et Szabolcs ad posteros suos ex familia sua futuros principes Transinae, quo ultimo deficiente, redibunt ad coronam regni. Ubi notandum principem per hoc fraudulenter intendere, ut posterius eius sint principes Transylvaniae.

2. Postulat arcem Szathmár sub eadem conditione ne a posteris suis auferri possit, quamdiu ex sua familia principes Transinae futuri sunt, liberumque sit bona ad eandem pertinentia aliis impignorata redimere.

3. Summam centum millium florenorum pro arce Tokaj intra unius anni revolutionem in duobus terminis promittit deponere et forte iuxta cursum monetae, prout in partibus illis est, quod si faciet, damnosum erit nimis dno Homonnay.

4. Ratione Regécz eadem est difficultas, quod promittat illam quoque summam centum millium intra anni revolutionem, in duobus similiter terminis, et forte in supradicto valore pecuniae deponere. Et quod hoc postulatum centum sexaginta millibus florenorum auxerit, quoad inscriptionem.

5. Arcem Ecsed cum civitate Nagy-Bánya postulat ad utrumque sexum cum libera dispositione sibi conferri, ita ut post defactum familiae Betlen ea bona tam ipse, quam posterius statim absque omni difficultate et contradictione apprehendere valeant; deinde ut in signum successionis ipsi aliqua portio ex illis bonis assignetur, quae petitio est nova.

6. Quoad septem comitatus vita durante cupit omitti clausulam; volentibus ipsis comitatibus.

7. Postulat Kálló sibi dari sub eadem conditione, quae superius Szathmár, jure perennali videlicet, id est sub condi-

tionibus quibus illae arces et comitatus Boeskaio quondam concessi fuerunt; in quibus decedente sexu masculino, filiabus ius quartalitii, centies mille floreni solvendi erunt.

8. Arcem Szerencz postulat sub iisdem conditionibus, quibus supradictas arces ac dominia.

9. Antea petebat, ut deficiente sexu masculino, arx Tokaj a sexu foemineo possit redimi in ducentis millibus florenorum, iam autem integra summa tercentum quinquaginta millium florenorum deponi deberet.

10. Antea non specificavit summas pro aedificio arcium Sárospatak et Munkács, nunc autem specificè petit quinquaginta millia florenorum.

11. Cuprum quingentorum centenariorum praetendebat quidem in tractatu Tyrnaviensi, sed in ultima per Törösium facta intimatione hoc postulatum deposuit, iam iterum assumit, quod etiam constituit circiter viginti millia florenorum.

Postulatum itaque principis, quoad dominia praeter comitatus constituit quindecies centum et octuaginta millia florenorum.

Nova ipsius postulata faciunt octies centena et octaginta millia florenorum praeter dictos comitatus.

(Egykorú másolat a kismartoni levéltárban. Actorum palatini liber quartus. Nr. 19.)

IX.

1645. jul. 11.

Augustissime Imperator dne clemme.

Rediit ad me cursor meus a Mte Vra 7 die currentis mensis, sero vespere, binas Mtis Vrae literas, cum nova plenipotentia mihi repraesentans, in quibus clementer Mtas Vrae mandat, ut in rebus, quae hic mihi incumbunt, tractandis negotiari non intermittam; priusquam a praetensionibus principis rem assumi, de ipsiusque contentatione primum concludi, ac sic demum ad ea, quae in concessionibus Mtis Vrae nonnullis regnicolis factis, ipsi meliorari ac immutari cupiunt, condescendi debere.

Ita factum est Clementissime Imperator, ipso principe sic volente. Proximus enim quisque sibi. Posteaquam enim cursor meum cum resolutione Mtis Vrae advenisse eidem significassem, per dnum Balintfy, hominem sibi valde confidentem, mihiq̃ue iam pro comitiva adiunctum (quem ad diversos imperii, et aliarum provinciarum principes saepius ablegare solitus est) insinnavit mihi, ut Vrae Mtis resolutionem in scriptis

ipsi mitterem. Promptum quidem et paratum se esse omnibus occasionibus audientiam mihi concedere, verum gallicis et svecicis legatis sibi ad latius constitutis, quicquid repetitis palam audientiis inter nos concluditur, molesto suo accursu statim destruere nituntur. Ideoque consultius se iudicare, si medio confidentis sui hominis, dicti nempe Balintfy, res in secreto ageretur.

Dedi ego assensum, significans, hic non agi de pomposis caerimoniis, sed de concludenda pace et conservatione patriae, salva tamen in omnibus Vrae Mtis Caes. auctoritate in similibus legationibus observari solita. Atque ideo resolutionem Vrae Mtis in scriptis, per memoratum d. Balintfy praesentari curavi (cuius copiam sub litera A. transmitti Mti Vrae), tali quidem conditione, ut et ipse princeps scriptotenus mihi respondeat.

Negotium itaque continuo actum et tractatum fuit inter principem et me secreto per d. Balintfy ab aliquot diebus, saepius repetitis vicibus eundo ad principem et redeundo. Quid vero et quomodo per ipsum in scriptis responderit, et quae sint ulteriora ipsius postulata, ex inclusa signatura sub B. clementer intelligere dignabitur Mtas Vra. Curavit quidem scriptum iterum recipi, sed antequam recepisset, memoratus d. Balintfy ungarico idiomate de verbo ad verbum mihi ad calamum dictavit. Translatum vero per me in latinum, per eundem Balintfy sibi ferri et legi desideravit, pro tollenda omni materia et occasione ad ulteriores interrogationes.

Ad haec ubi Mtas Vra benignum suum assensum prae-buerit, offert se ad pacem protinus amplectendam, iterum atque iterum rogans Mtem Vram, dignetur benignam suam resolutionem maturare super assignatis punctis, periculo in mora existente.

De regnicolarum praetensionibus, quoad nonnullorum punctorum in concessionibus sibi factis immutationem et meliorationem, nullam siquidem fecit mentionem, neque ego ulterius movere volui praesupponens: tacendo eum consentire. Si vero deinceps urgerent et ipse et regnicolae, ubi aliter fieri non posset, datae mihi a Mte Vra secundariae instructioni, antequam res ad rupturam veniat, memet accommodaturus.

De subsidio praetenso, occasione pacis conclusae (quod calamo committere, Duklas cum suis copiis iam praecedente, usque adeo securum non est) et aliis particularibus egr. Matthias Senquiczy, quem iterato ad Mtem Vram expedi, oretenus per cancellarium ungaricum Mtem Vram informaturus est.

Hesternae die, duo iterum legati svecici: unus Don

Quourt vulgo nominatus, ante prandium, alter vero svecicae coronae consiliarius, nomine omnium confederatorum, post meridiem advenere.

Servet deus sat.

Ex castris ad Krakovan positis 11. Iulii 1645.

Sac Mtis Vrae

humillimus ac fidelissimus servus

Ioannes Törös m. p.

(Eredeti az orsz. ltárban.)

X.

1645. j u l. 12.

Illme ac ryne dne.

Szívvel, lélekkel fáradván az békeség dolgában; im ismét felküldöttem Senguiczy uramat ő fgéhez. Miben legyen az dolog, megérti Ngod az ő fgének küldött írásokból. Ezzel nem kell késni. Maga sollicite és igen diligenter urgeálja az fejedelem. Ha nagyobb coniunctióra megyen az dolog, azután nehezebb leszen. Reá feleltem az fejedelemnek, hogy harmad nap alatt megjün az resolutio. Eszemben vettem, és maga is izente az fejedelem, hogy csak ezért az dologért temporizál ennehány helyen. Még ez estve mind behajták az ökröket az álgyúk alá, hogy ma hajnalban induljanak, de izenetemre még is megmarada. Az svecusok gyakran kezdenek jöni. Tegnapelőtt egymásután két követ jött, ez estve is érkezék ennehány lovas. Valóban rajta vannak. Most jó rendben látom az dolgot, de félek, hogy kiverik éliből. Lássá ő fge. Az derekán immár által menvén, talán nem kellene kevesen elmulatni. Ha mit akarunk, nem kell késni vele.

Bálintfy uram ennehány naptól fogva sokat és igazán fárada az dologban, fájdalmas lábokkal lévén, napjában tízszer tizenkétszer megfordulván az fejedelemtől. Ha meglesz az békesség, megérdemli az száz tallér ára ajándékot; az kit jó volna most ide küldeni Senguiczy uram által. Hiszem ha nem kell, visszavihetjük. Többet nem írok, Senguiczy uram mindenekről informálhatja Nagyságtokat.

Tartsa isten Ngodat sokáig jó egészségben. Ex castris ad Krakovan positis 12. Iulii, 1645.

Ngod szolgája

Törös János m. p.

P. S. Három egész héttől fogva éjjel nappal való ki-mondhatatlan nagy fluxus lévén rajtam, szinte debilitáltattam. Tartok dissenteriatól; kinek vagyon is immár jele.

Külczim: Illmo ac rdmo dno Georgio Szelepesény, episcopo Wesprimiensi, locique eiusdem comiti perpetuo, S. C. Rque Mti consiliario, et per Hungariam aulae cancellario etc. dno et fautori collendissimo.

(Eredeti, orsz. ltár.)

XI.

A juliusi alkudozások irományai.

a)

1645. júl. derekán.

Az mi az ő nagysága maga privatumit illeti.

Az ő nagysága privatumi felől is ő nagysága maga kegyelmes parancsolatjából így resolválhatunk.

Ad 1. Mindazon beadott punctumnak ratiójában, s mind azután egynehány úttal bőséges ratiójit declarálta ő nagysága azbeli méltó kívánságának, kire nézve totaliter annak múltán inhaereálhatna, mindazáltal maga méltó kívánsági mellől is az jó békeségnek szeretetiért ő nagysága decedálni kívánván, csak azt akarta proponáltatni, az kinél egyébre, nagy és méltó consideratiókra nézve ő nagysága nem mehet az vármegyék dolgában.

Elhagyván azért ő nagysága az több vármegyéknek kívánását, contentus leszen ő nagysága vele, ha ő felsége az hét vármegyékhez Sáros vármegyét ő nagysága birodalmában engedi maradni, Szendrő várával és jószágival együtt, azon conditiókkal, az mint szegény Betlen fejedelemnek engedtettenek volt, így, hogy mind maga ő nagysága s mind utána való successora Rákóczi György uram ő nagysága erdélyi fejedelem birhassák életéig azon jurisdictióval, kiknek holtok után valakik az ő nagysága maradéki közül erdélyi fejedelmek lennének, Zatthmár, Zabolcs, Ugocsa és Bereg vármegyéket birhassák, Kálló és Zatthmár várával együtt azon jurisdictióval.

Az Tokaj dolgában úgy látja ő nagysága, nem méltatlan kívánsága volna egyébképen is, mivel bizonyos, hogy violáltott az conditio még szegény Rákóczi Sigmund uram életében, és azolta azon fundamentummal biratik, mindazáltal két terminuson kész leszen ő nagysága letenni érette száz ezer forintot, azon conditiókkal adatván ő nagyságának, az mint ezelőtt kívánta, az többiről ő felsége contentálja Homonnai uramot, ezt is hozzá tevén, hogy mivel az jesuiták alioquin is nem bir-

hatnak bona stabilia, az mely örökségek ott volna, applicáltasék az is azokhoz az jószágokhoz, úgy mint az Hét-szőlő.

Tarczali felől is declarálta ő nagysága ezelőtt is ratióit, s minthogy kedve ellen vötték el ő nagyságának, s jó akaratja szerént soha nem volt contentus az summáján, mindazolta való nagy kárát computálván, semmit nem ítéli ő nagysága, hogy abban tartoznék fizetni, annál inkább, hogy nagy kárával deponálták az summát ő nagyságának, és sok fogyatkozással, mindazáltal ad ő nagysága azért is 30 ezer forintot.

Szaadvárát is igen miltán pénz nélkül kívánja ő nagysága, mivel azért megfizetett Csáki István, az miben Pete Lászlónál zálogban volt, Bátorj fejedelem is az Csákiaknak, mindazáltal, ha ő felsége provideál de perpetuitate bonorum istorum in filios suae celsitudinis, ad még ez summában is ő nagysága.

Az pataki, munkácsi auctiókkal Ecsednek, Nagybányának ezelőtti ő nagysága kívánsága szerént való adásával ő nagysága contentus.

Az rézzel is contentus ő nagysága.

Megkívánván mindezek után ő nagysága ezt is, hogy meg levén az békesség, az mely vármegyéket ő nagyságának ki kellene kezéből eresztetni, az gyűlésig és az ország gravamináinak finaliter való véghezmenéseig ő nagysága birodalma alatt maradjanak, mind várakkal, munitiókkal együtt.

Kivül: Az urunk ő nagysága maga privatumi felől való repli-cáknak extractusa.

(A vörösvári levéltárban levő minutáról.)

b)

1645. j u l. 27.

Primo. Tokaj vára, Tarczallal minden hozzá tartozandó jószágival fiúágra örökben, leányágra pedig háromszáz ezer forintban cum libera dispositione nostra, száz ezer forintot tevén le mi két terminuson intra anni spacium Homonnai Jánosnak, az kétszáz ezer forintjáról pedig császár ő felsége contentálja Homonnai Jánost és Csáky Istvánt. Az donatióban magunk és fejedelem asszony szerelmes atyánkfia neve specificie lévén inserálva, ezen Tokaj várának építésére is ötven ezer forénttal augeálván ő felsége az háromszáz ezer forint sommát.

Secundo. Regéczet is magunknak s az gazdasszonynak is ad virilem sexum örökben adván ő felsége, leányágra pedig

kétszázhatvan ezer forintban, cum libera dispositione nostra, hozzá tartozandó jószágival egyetemben, mely summának százhatvan ezer forintját ad summum esztendő alatt leteszünk, azon valorban adván mind aranyat, tallért, az mint Felső-Magyarországban jár.

Ez két várakról és hozzájuk tartozandó jószágokról való donatio pengig, emanáltassék azokkal az conditiókkal, az mint mi kívánjuk ad virilem sexum örökben az mi dispositióink szerint, azoknak defectusa után az leányágtól ha ki akarnák váltani, mindenik várnak summáját simul et semel tartozzanak letenni. Ezen summáról is libera dispositiónk lévén.

Az tokaji jószágban mindenféle dézmák cum nonis et decimis legyenek adva, az mint az szegény fejedelemnél volt Tokaj, Tarczal több jószágival. Regécz, az mint palatinus urammal volt, in ea parte aszerént adassék.

Csáki István és Homonnai János uramék sok szőlőt örökségeket eximáltak az tokaji jószágban, kire pénzt vettek fel, úgy hogy míg azt meg nem adják, azokból dézmával ne tartozzanak, méltó igazság, hogy azok contentáltassanak az summából, kívánjuk is, hogy mi, az mely summát le fogunk tenni, abból ez ilyeneket, kiknek jó levelek leszen, contentálhassuk.

Az regécziben is, ha ilyenek volnának, aszerént. Zakmár, Zabolcs vármegyéket az két fiaink birhassák éltekig, az mint mi köztök elrendeljük.

Ezeknek holtok után, valamíg az ő maradékokból erdélyi fejedelmek lesznek, birhassák azon Zakmár várát jószágostúl, és nevezet szerént városával együtt.

Szerenye dolga pengig ez jövőndő országgyűlésen igazétassék el végképen, s ha az gazdaasszonnak jó igazsága leszen, hozzá restituáltassék is.

Az Hét-szőlő is az tokaji hegyen lévén, mieink és maradékiné legyenek, 5000 forintot letévén, és több majorság szőlők is jövedelmekkel, az mint az szegény fejedelem Tokajt birta; excipiálván mindazáltal ebből az harminczadot, mint ország proventusát, az mi holtunk után.

Tertio. Eched vára hozzá tartozandó jószágival, Nagy- és Felső-Bánya pertinentiáival együtt, per defectum dominorum comitum Stephani et Petri Bethlen, statim et defacto, absque ulteriori dilatione, ad manus nostras, vel haeredum et posteritatum nostrarum utriusque sexus universarum assignentur. Quin imo non deroget, reversalibus eorundem dominorum comitum suae caesareae maiestatis datis, se medio tempore mutuo inter nos convenientes, in signum successionis aliquam portionem ex dictis bonis nobis vel haeredibus nostris

dare voluerint. Ezen Echedtől való donatio penig emanáltassék cum solita clausula, salvo iure alieno.

Quarto. Az hét vármegyét vita nostra durante, az mint szegény fejedelemnek adta volt akkori császár ő felsége in anno 1622. minden proventusival úgy birhassuk, mint szegény fejedelem birta. Az Zakmárhoz tartozó jószágok közül, melyek másoknál zálogban vannak, szabad legyen kiváltanunk, és az summáig, az kinek akarjuk legálnunk.

Patakról, Munkácsról, donációunkat újobban iratni, és ha mi fogyatkozást töttek volna az expeditorok benne, azt is corrigáltatni.

Patak várának és várasának építésére is huszonöt ezer forint summáig engedjen ő felsége építést tétetnünk az capitalis summán felül, mely építést minden esztendőben arra rendelendő bizonyos embere ő felségének, revideálván és aestimálván, testimoniális adassék róla.

Az mit penig ez ideig építettünk, mivel azt is az ő felsége előbbeni donatiójának continentiája szerént nem aestimálták, arra is jöjenek bizonyos emberi ő felségének, és aestimálják és adjanak a szerént testimoniálist róla.

Munkácson is huszonöt ezer forintig tétethessünk építést hasonlóképen. Öt száz mázsa rezet adasson ő felsége Besztercze-Bányáról most mindjárt számunkra.

Minden tisztviselő szolgálkink, az kik az ő felsége birodalma alatt levő vármegyékben fognak lakni és maradni, számadásokat tartozzanak tovább való halogatás nélkül eligazítani, melyet, ha nem akarnának effectuálni, mind magok személyekhez és jószágokhoz is hozzá nyúlhassunk az ő felsége birodalmában akár hol is. Efféle számadó szolgálk penig egyik részről se recipiáltassanak, hanem utrinque kiadattassanak s be ne fogadtassanak egyik részről is.

Kemény János uramnak adtunk 6000 forintig jószágot az zakmári jószágból, azt ő felsége confirmálja; az többinek kedvét keressük mi.

Tempore necessitatis, ha mi s maradékink, az keresztyénséghez való jóindulatunkért s az ő felségével való békeségért kezdenénk háborgattatni mi és maradékink, in tali casu ő felsége tempestive illendő segítséggel fog lenni.

Az amnystiában specificie Illyesházi Caspár uram gyermekivel együtt, Balassa Simon uram, Balassa András árvái be legyenek foglaltatva.

Es mivel Balassa Ferencz maga gonosz indulatjától viseltetvén, mind Balassa Simon uramnak és Balassa András árváinak sok kárt tött, ezt az jövőendő országgyűlésén istenesen ő felsége eligazéttassa.

Az Rákóczi Pál öccsének árvái javainak occupatiója dolgából nem grátiát kérünk ő felségétől, hanem hogy se minket, se maradékinkat ő felsége és utána valók, semmi időben soha, ha szintén mi praetensiói lehetnének is ő felségének, azért való háborgatásáért attól immunisok legyünk mind, és in perpetuum oblivionem menjen.

Ez mostani motusokban is valami kárt az két fél hadak miatt vallottanak is, amnystiában menjen.

Elhagyták is azt is: szökött szolgálk is kiadassanak s be ne fogadtassanak egyik részről is.

Egy másik példányán ezen utolsó pont hiányzik, a helyett következő pont van ott áthuzva: Annak felette magunknak és az szükségnek idején mind magyart, németet és egyéb nemzetből álló vitézlő rendet szabad legyen az ő felsége ditiójában fogadnunk, és mindenféle fegyvert, hadi szerszámokat, eszközöket vétetnünk, valamennyi kívántatik.

Alól Rákóczy kezével: Exhibitae dno Törös in castris Halács positis 27 Julii per Blasium Bálintfi 1645.

(Minutája, mely Szalárdy írása, a vörösvári levéltárban, hol egy másik egykorú másolata is megvan.)

XII.

1645. júl. vége.

Jövendő haszon, ha most megbékélhetünk.

1. Az török követet ¹⁾ római császár vékony válaszszal bocsátaná, kivel az török offendáltatván az confoederatusok is emberek s ajándékok által magokévá tevén, még ő parancsolna nekünk az fegyverfogás felől, assecuratoriát is vehetnénk tőle, hogy minket nem fog azután impediálni s attól prohibeálni.

2. Tudjuk bizonynyal, soha római császár azokat nem effectuálja, az mikre most magát igírné, kivel mind az statusok városok offendálódván, inkább sérínyebben nyúluának az hadakozáshoz s jobban segítenék az közjót.

3. Az török eszében vevén, hogy az némettől megtréfálódott, s csak addég kedveztek s ajánlották magokat, míg mi velünk megbékélhetnek, nagyobb tekintetünk lenne előtte, s ez mostani akadékozó gonosz akaróinkban, kik az némettől pénzt vettek fel, megöletnének, s példa levén mások előtt, nem csábíthatatnának el az némettől, s hozzánk nagyobb jó akarattal segítséggel lennének.

4. Lengyelországból is mind német gyalog fogadással s egyéb szükséges eszközökkel muniálhatnánk magunkat, s nagyobb apparatussal indulhatnánk.

¹⁾ A török követ máj. 31-én érkezett Bécsbe, L. Zweite Gesandtschaftsreise des Grafen Cernin.

5. Az gallusokkal való confoederatiótól is felszabadulván, csak ő velek confoederálhatnánk.

6. Az mivel nekünk igazsággal tartoznának, megadván, s mi is az vitélő népnek egy kis nyugovást is adván fizetéseket is, el benne sem bocsátanánk, megtartanánk.

7. Hátunk megé is jobb dispositiót hagyhatnánk és securitást, mert Szenderő is kezünknel levén, nem distrahálhatnánk annyi felé.

8. Lednicze is kezünknel levén, mind az passus mienk lenne, s mind azságot mellénk vonhatnánk.

9. Az portát is az ő segítségek által, s magunkéval is magunkévá tehetnők, s több securitást szerezhethetnénk tőlök, és elhinné az porta, az svecziai korona jó correspondentiát akar vele viselni s kivetné felőlök az szívéből, az melylyel most a német a svecziai koronától idegeníti az törököt.

10. Engedelmességünknek jelét látván az porta, jövődben bosszuállásától nem annyira tarthatnánk, sőt inkább magunkhoz édesítenénk.

11. Eszében vevén azt is, hogy ő maga vallott kárt abban, hogy minket prohibeált, mert sem mi rajtunk sem az németen nem vonhatna.

12. Békesége levén római császárnak mind az törökkel s mi velünk, ki kellek az egész magyarországi végházakból vinni az német praesidiumot s magyarokat kellek belehelyeztetni, kikkel, ha nekünk ismég szolgálnunk kell, nem leszen annyi bajunk, mert hamarébb mienkké tehetjük.

13. *Voluntario milite vires nostras roborando, indigenarumque regni potiore partem in regno relinquendo, magnae nobis inserviret securitati, Turcae vero cogitationes varias incuteret.*

14. *Cassoviam habentes, eo citius et fructuosius, sineque impedimento eisdem inservire possemus.*

15. *Austriacos maiori ex parte in Hungaria movimus de quibus ita providebimus, talemque adhibebimus consilii rationem, ne quicquam in absentia nostra quocunque in casu moliri possint.*

1. *Velint igitur impediri imperatorem Romanorum, ne intra spatium trimestre comitia celebrare valeat.*

2. *Legationem ad portam dies et noctes instituere marent.*

3. *Apud regem Poloniae valde caute et sub rosa effectuent, neminem confoederatorum ipsorum modernorum vel futurorum ex ditione sua hostilitate vel invasionibus lacessiri, vel militem contra eos conscribi patietur ullo sub praetextu:*

quin potius omnis generis arma et instrumenta militaria coëmi, et ex regno suo educi permittet.

4. In praemissis regni comitiis tali instructione compariebunt omnes evangelici, ne ullo pacto ab imperatore promissis et effectuantis conditionibus desciscant: quarum effectuatio est plane impossibilis.

5. Lednicium bene muniemus, ubi etiam musquetarios conducemus, ac cum autumnali tum vero brumali tempore parati haberi volumus.

(A vörösvári levéltárból.)

XIII.

1645. júl. vége.

Puncta quaedam notanda.

1-o. Castra ista videntur nunc rebus omnibus abundare, ad ulteriora tamen provisionem fieri non video, si praesens annona tot dilapidationibus consumatur: futura itaque praevidere oppoteret, timeo enim, ne castra rebus necessariis destituantur, maxime si ex loco isto movebuntur aliorum; de quo mature cogitare et provisiones facere necessarium esset.

2-o. Pedites musquetarii maxime autem infirmi vel iam patiuntur, licet enim habeant panem, carnibus tamen destituuntur, siquidem equites omnia animalia pro se occupant, necquicquam peditibus partiuntur, ipsi autem ad acquirendum excurrere non possunt, in hoc quoque aliquis modus inveniri deberet, ut quando aliqua animalia pellerentur, peditibus etiam ne deficiant, aliquid partiendum esset.

3. Vino etiam castra satis abundant, sed neque de illo facta est ulla dispositio; nonnulli tantum coëmunt vina et eorum lucrum percipiunt in duplo pretio vendentes. Attendendum itaque esset, ut quali pretio vina emerentur, proportionaliter etiam perciperent inde lucrum, neque carius venderent.

4-o. Qui ultra Danubium in quarteriis fuerunt, necdum omnes huc advenerunt, sed et illi, qui iam inde huc appulissent, nihilominus magnis contributionibus onerant miseram plebem et hic etiam omnia depopulantur, quae contributio non cedit in utilitatem regimentorum, sed ea nonnulli tantum officiales gaudent et fruuntur. Et hoc igitur remediandum venerit.

5-o. Licet vesperi signum detur ad nocturnam quietem capiendam, in castris tamen nulla fit tranquillitas, sed usque ad medium noctis continuo clamitant, compotantur et ebrietatibus indulgent ac de quartirio in quartirium grassantur; cum igitur et hoc multas incommoditates causare videatur, remedia adhiberi deberent.

6. Cum tanti sint calores aestivi, castra mundissime servari deberent; alias enim licet per paucos dies hic morari contingat, grassantibus alioquin etiam multifariis morbis inter homines, absque dubio inficientur. Ideoque propria quoque excrementa in foveam recondi deberent, animalia etiam non in castris, sed extra mactari, eorumque intestina ibidem terra sepeliri, ubi vero aliqua cadavera animalium penes vias invenirentur, ea profos, ut vocant, seu lictor illius regimenti, ex quo tale animal mortuum esset, extra castra ducere et terra condere teneretur.

7-o. Miserabiles huius loci homines multum pati coguntur, domus ipsorum desolantur, annona usque ad granum ipsis occupata est, quantum autem hi milites consumere non possunt, totum id pecuniis vendunt, exclusis penitus pauperribus incolis ac adeptis et occisis etiam animalibus ipsorum, fame et ipsimet necantur. Cum aliquo itaque moderamine et hi tractandi et pro ulterioribus necessitatibus servandi essent, cum enim alibi etiam sufficiens annona depraesenti reperitur, haec non deberet dilapidari.

8-o. Uvas etiam immaturas promiscue decerpunt et iis vescuntur milites, ex quo certissimum est eos brevi in graves morbos incidere, exemplo enim nobis est Valstanius, qui cum suum exercitum tali fere tempore in oppida S. György et Bazin distribuisset, ex esu uvarum brevi spatio temporis ad octo millia hominum perierunt. Interdicendum esset itaque et hoc ne vineas frequentarent, neve alias etiam vitibus damna inferrent; nonnulli enim et animalia soliti sunt ad vineas pelere, sicque eis damna inferre seu depascere.

9-o. Captivos, qui adducuntur, hic servare frustraneum est, annonam duntaxat consumunt; verum si quando capiuntur, maxime Ungari, statim ad labores mittendi sunt aut Posonium, aut Iaurinum, aut quovis alio; qui captivorum in manibus privatorum adhuc essent et illi omnes: (exceptis illis, qui lytro redimendi essent) manibus generalis Profoz, ut vocant, assignari et de illis inde disponendum esset, dicitur enim multos venum exponere suos captivos et si vendere non possint, globis capitetenus traiciunt, quod sane inconveniens et contra regulas militaris disciplinae esse videtur.

10-o. Dominus comes a Pucham discessit, verum quidem est me etiam dedisse ipsi aliquod memoriale casu tamen, quo Rakocius pacem non acceptaret, aut eam ulterius prolongaret, interea vero aliquas copias cum Ducclasio post nostros expediret, quid tali casu faciendum tempestive deliberandum esset, non expediret enim nobis eos in aliquod infortunium incidere, quod si tantae copiae contra nostros illuc mitterentur,

quibus nostri resistere non possent, erat quidem antea sermo, quod tali casu versus Ujvarinum et ad latus Danubii sese reciperent et retiradam facerent, hoc tamen mihi non constat, utrum dnus comes à Pucham de navibus et saicis (*sajka*) fecerit aliquam provisionem et dispositionem. Sed et in illo casu, si Rakoczius acceptaret pacem, siquidem ipse per confinia intendat descendere, ne dnus comes a Pucham cum ipso confrontetur, obviusque fiat, quid ipsi faciendum erit, expediret de eo mature discurrere et dispositiones facere.

11-o. Amnistiam generalem Rákóczius ad illud tempus reiecturus est, cum prope Cassoviam pertinget; triplici via se descensurum declarat et nisi ipsi invigilabitur, timendum erit, ne totum expilet regnum, descendoque universas civitates montanas ruinet et depopuletur, cui mature providendum esset et certa adhibenda cautio.

12-o. Militibus Barkóczianis Ungaris dandum omnino erit aliquod stipendium, verum tamen est eos omnes, pace conclusa, domum reverti, verum e tanto tempore, cum in castris et servitiis suae maiestatis plurima pergressi sint, absque aliqua stipendii solutione eos dimittere non esset conveniens; reperiuntur tamen nonnulli, qui ulterius etiam fortassis permanebunt, de quorum solutione satis quidem meditor, sed unde solvi possint, modum non adinvenio; expecto tamen mille circiter florenos ex restantiis, quibus nihilo ad octingenti fere floreni addi deberent, qui necessario a sua serenitate providendi erunt.

13-o. A polonis quoque penitus molestor pro eorum stipendio persolvendo, qui quale memoriale mihi porrexerunt, illud ipsum exhibeo suae serenitati, certissimum est in his parum utilitatis inesse, solutio tamen maxima. Mihi itaque videretur, expectandos esse tres — quatuor dies, eosque postmodum dimitti, verum si et ipsi absque aliqua solutione dimissi fuerint, magis alienati reddentur poloni imposterum erga nos.

14-o. Földváriani quoque et Vadásziani milites Ungari, timendum est, ne dissolvantur, quorum servitia, licet cum Rákóczio pax concluderetur, necessaria tamen esse possent.

15. Illud quoque in considerationem accipere expediret, ut Rákóczio revertente, fortassis ex militibus ipsius aliquos conducere possemus, si non ultro, ad duos saltem menses bis mille circiter homines, in quorum conductione omnino laborandum esset, si itaque sua serenitas in hoc me assecuraret, ego statim facta ipsis intimatione, eos inducerem.

16. Pauculi hi Ungari conqueruntur, quod dum vel ad portai, ut vocant, vel pabulatum exeunt, quicquid acquirunt, non solum spoliantur illis a germanis, sed etiam multi interfi-

ciuntur, et nisi hoc quoque remediatur fuerit, dato superinde edicto, nihil boni exinde sperari licebit.

17. Licet autem Rákóczius pacem ineat, supererunt tamen adhuc distractiones suae maiestatis, tam respectu Gallorum, quam respectu Svecorum; ut autem in omnes partes et offensive et defensive occurrere possint suae maiestates, magnam inesse video difficultatem, hoc itaque determinandum esset, ut contra unum hostium defensive et offensive contra alterum pugnare deberent; ubi autem in defensione maior securitas et minus damnum affulgere videbitur; ibi deberet defensio institui, ex multis autem rationibus magis contra Gallos oporteret arma defensiva summere, ideo etiam, quod nunc sit illis novercata fortuna in praelio; deinde quod Galli necdum sint in ditionibus electoris Bavari; praeterea, quod vel ipsimet etiam terrae incolae ad defensionem sufficientes esse videntur, et quod plus est, ipsa defensio tenderet ad ruinam gallorum, siquidem ipsis, prout ego intelligo, non adest magna commoditas in procuratione annonae, loca quoque fortiora sunt praemanibus nostrorum, in quibus occupandis, priusquam galli in ditiones electoris penetrent, multum immorari cogerentur.

18. His positis, pars exercitus Bavarici huc adducenda esset, simulque hos svecos solide aggrediendum, qui plane cordi ipsi ditionum suae maiestatis incumbunt, multumque ipsos hic morari periculosum est, tam respectu Brunae, quam respectu aliarum circumstantiarum; deinde hic noviter conductus miles noster in dies deficit maxime in peditibus: quod si autem svecos in his partibus hybernare contingat, immineret ipsi quoque Danubio periculum, et alioquin etiam hic suecorum exercitus est substantia totius ligae et confoederationis adversariorum. Complures et solidae etiam aliae rationes supersunt, cur solidior ius bellica contra svecos converti debeat. Verum tamen valde attendendum erit, ne et ipsi vires suas adaugeant, (quod facile efficere potuerint, maxime si a Bavaro aliquis succursus huc mittatur, cum et ipsis auxilium submitti possit), cautioque adhibenda est magna in praelio committendo; sveci enim nimis desperate agunt habentque animum exaltatum tot partis victoriis.

19. Metuendum et illud est, ne, si forte sibi non fidat svecus, in tali casu solito suo more procedat, se scilicet alio subducendo, maxime versus Silesiam, ubi ipse satis annonae et provisionis habebit, sicque eludat nostros, qui licet ipsum insequantur, cum tamen in Moravia deficiat ipsis provisio, cogentur regredi et in quartiriis distribui. Suecus interea si rursus se contra nostros convertat, tale quid patrabit, quod posteriora erunt peiora prioribus. Hos itaque Suecos mature

et valde serio aggrediendum esset ac in eum finem aliqui etiam levis armaturae milites conducendi, quibus ipsi infestarentur, ne alioquin Brunenses etiam taedio tantae morae temporis sese dedere compellantur; cum autem sueci nunc valde sint dispersi immediate, postquam Rákóczius ab ipsis avellere, in eos irruere deberent, quo facto in unum convenire compellerentur et haec ipsa ipsorum simul existentia non modicam ruinam ipsis causaret, siquidem circa Brunam etiam fere omnis annona consumpta sit.

20. In his negotiis si afflictissima haec nostra patria Vestras Maiestates in aliqua parte adiuvere posset, sane desiderarem, verum prout Vrae etiam Serenitati palam est, usque Posonium et Moravam fluvium terminos regni totum occupavit Rákóczius, imo tantopere ab utriusque partis militibus hoc regnum depopulatum est, ut dictu mirum videatur, et non ut extra regnum aliquod subsidium daretur, quia imo multi fame perituri reperientur. Hoc nihilominus mihi videretur, prouti et antea de eo fuerim locutus, ut cum dominis Bottyáni, Ladislao Csáki, Georgio Erdődi, Dionisio Szécsi et Francisco Nádasdi tractarent, eosque ad certam quantitatem frumenti dandam inducerent, cum eisque concluderent; hic enim in locis propinquioribus non invenitur, facerem et ego, quod possem, etiam tot expensis et damnis gravatus; praedictum autem frumentum totum in Hamburgum conveheretur, cuius maior pars in forma esse deberet, ex hoc loco autem sive per fluvium Moravam, sive per Danubium abducere vellent, facile possent, tot navibus nunc hic existentibus; praeterea aliqua etiam pecunia parata danda esset, qua magna satis frumenti copia in civitatibus comparari posset, Sabariae scilicet, Ginczii et Sopronii, cum quibus ita conveniendum esset, ut illi ipsi usque Hamburgum adducerent, pro cuius administratione fideles valde et industrii seu diligentes homines adhiberi deberent.

21. Quodsi haec curare neglexerint, omnium exercitium coadunationem frustraneam esse iudico, quanto enim plures in unum locum convenient, tanto magis deficient et consumentur. Hostis, autem prouti intelligo, ubique in locis occupatis copiosam annonam procuravit in quo et modum habuit, in arcibus etenim et locis munitioribus occupatis, magnam copiam annonae invenit, pariter ex capis quoque multum sibi conguessit ac parte illius dietim se sustentavit, unde nos in campestri annona nihil reperire certum est, et licet nos prope ipsorum castra condescendamus, intra spatium tamen octo vel decem dierum ad eam necessitatem haec armada redigetur, ut aut ruinabitur, aut ad quartiria regredi compelletur; quartiria autem in quo statu versentur, faxit deus ut fideliter intelligeretur, et in con-

siderationem adduceretur; palpabiliter adverteret sua serenitas milites non solum simplex sed duplex omnino stipendium inde percipere; cum vel ex unico saltem comitatu Mosoniensi ad latus Danubii hic in Ungaria, ubi haec quinque vel sex regimenta distributa fuerant, prout ex inquisitione constat, sub brevi saltem spatio temporis extra omnes prodige consumptas et dilapidationes factas excedit, quod consumptum est centum millia florenorum. Alioquin etiam ruinato universo dominio Altemburgensi suae maiestatis; non computatis etiam damnis illis, quod metere, falcare, arare, ac alia campestria necessaria miseri incolae illius comitatus prorsus intermittere compulsi sint. Nunc quoque licet illinc milites excesserunt, nihilominus qualibet septimana aliquot centum florenos contribuere compelluntur, in paratis huc plane ad castra. Verum de hoc sero fortassis est cogitare, nec esse de tempore imo remedium adhibere impossibile, nihilominus ad haec quoque se reflectere multum expedit.

Ultimo. Cum nec in expeditionibus seu negotiis bellicis quicquid nobiscum communicatur, sed neque in tractatu pacis, quae tamen iamiam concludi speratur, imo absque tamen querela loquendo, neque eo digni iudicamur, ut tesserae castrensium notitiam habeamus, quam vel minimus officialis homo infimae conditionis novit, cum iisque communicatur, frustraneum esse video nos diutius hic morari debere; ego alias etiam debilis et infirmitatibus obnoxius existens; ideoque cum clementi suae serenitatis venia et notitia, pace cum Rákoczio conclusa, lubens domum me conferrem. Quodsi hoc praesenti discursu suae serenitati aliquam molestiam causavi, supplico humillime, ignoscere dignetur; ego imposterum etiam in id incumbam ut suae maiestati et serenitati servitia mea exhibere valeam, haec quoque ex obsequio debitae fidelitatis sine offensa aliorum suae serenitati significandum volui.

(Egykorú másolat a kismartoni levéltárban. Actorum Palatini Nro 113 liber quartus.)

XIV.

1645. júl. 30.

Nos Ferdinandus Tertius dei gratia electus Romanorum imperator semper augustus, ac Germaniae, Hungariae, Bohemiae, Dalmatiae, Croatiae, Slavoniaeque etc. rex, archidux Austriae, dux Burgundiae, Brabantiae, Styriae, Carinthiae, Carnioliae, marchio Moraviae, comes Habsburgi, Tyrolis et Goritiae etc. Memoriae commendamus tenore praesentium

significantes quibus expedit universis. Quod cum illustrissimus Georgius Rakoczy, Transylvaniae princeps, quarundam partium regni Hungariae dominus et Sicularum comes, certos suos commissarios, magnificos nimirum Sigismundum Lonyay et Stephanum Haller, necnon egregios Joannem Kemény et Andream Klobuchichky, ad maiestatem nostram expedire constitutum habeat. Nos itaque praefatos dicti principis commissarios, vigore praesentium benignarum litterarum nostarum assecuratoriarum, certificados assecuratos et affidatos esse volumus, quod praenotatis personis et deputatis commissariis, aut si alteruter ipsorum, ob incidentes causas venire non posset, alteri cuius loco illius surrogando, una cum servitoribus et sibi adiunctis, rebusque eorum quibuslibet, liberum, tutumque in civitatem hanc nostram Viennensem, aut ubi, deo dante, tunc constituti fuerimus, in aulam nostram accessum habere faciemus, nullumque tam in persona, quam in rebus secum habitis, damnum iis, per quospiam, tam in via isthuc veniendo, quam etiam appellendo inferri patiemur; praeterea quod in civitate hac nostra praedicta, aut ubi tunc fuerimus constituti, tutam et absque omni impedimento, iis manendi et commorandi, libereque tractandi, agendi et proponendi facultatem benigne concessuri sumus, neque ullis, ut ii quovis pacto, vel in persona, vel in rebus molestentur, potestatem permissuri sumus, sed tales qui forte reperirentur, per eos quibus id incumbit, severe puniri faciemus. Ad haec libere, pacifice et citra ullum impedimentum, tam hinc movendo, quam etiam in redeundo, ubique eis redditum, cum omnibus famulis et impedimentis secum habitis, concessuri, securamque et idoneam quousque in tuto positi fuerint, iis comitivam adiuncturi erimus. De quibus omnibus, tam saepefatum principem, quam dictos commissarios, vigore harum litterarum nostrarum salvi conductus assecuratoriarum, certificamus, affidamus et assecuramus. Datum in civitate nostra Vienna Austriae, die trigesima mensis Iulii, anno domini millesimo sexcentesimo quadragesimo quinto. Regnorum nostrorum Romani nono. Hungariae et reliquorum vigesimo, Bohemiae vero anno decimo octavo.

Ferdinandus. (P. H.)

Georgius Szelepchény,
episcopus Wesprimiensis m. p.

Georgius Orosy m. p.

(Eredetije a vörösvári levéltárban.)

XV.

1645. aug. 5.

Sac. caes. regiaque m^{tas} dne clemme.

Acceptis benignis M^{tis} Vrae literis, 30. Iulii Viennae exaratis, ac binis assecuratoriis, quoad publicas nonnullorum regnicolarum praetensiones, atque etiam privata principis Transylvaniae postulata, eas suae celsitudini in paribus repraesentavi. Circa quas qualesnam considerationes, et difficultates habeat, et in quibus meliorari, atque expeditionem fieri desideret, ex annexis sub *A*) et *B*) elementer intelligere dignabitur M^{tas} Vra. Desiderabat omnino loco nonnullorum comitatum, magnatum, nobilium, civitatumque etc. nomen regni inseri. Quod M^{tem} Vram nullumodo facere posse, certis et iustis rationibus, hisce sub *C*) annexis luculenter comprobavi. Satis superque laboravi, ut moderna expeditione contentus, ulterioribus particularibus difficultatibus amplius M^{tem} Vram non gravaret; quin et oblationem feci, quod cum ablegati ipsius in aulam M^{tis} Vrae pervenerint, in permutandis diplomatibus, tales ipsius particulares considerationes, et difficultates M^{tem} Vram in bonum ordinem redacturam. Ille vero tali mea assecuratione, sive oblatione non contentus, pro maiori securitate serio institit, ut denuo cursorem ad M^{tem} Vram, pro desideratis assecurationibus expedirem. Quod ipsi denegare non potui, siquidem M^{tas} Vra in fine literarum suarum mihi elementer mandat, quod si praeter expectationem contentus adhuc talibus assecurationibus non foret, et aliquid amplius moveret, confestim M^{ti} Vrae perscribam.

Promisit se cursorem meum certo hic expectaturum, atque interea cum Dorstensunio nullam ulteriorem coniunctionem facturum (eo quod ego solenniter aliquoties protestatus fuero, me tali casu et ampliori coniunctura, penes ipsum nullatenus mansurum) neque deinceps praesentis tractatus occasione ultra haec quippiam postulaturum, verum accepta hac M^{tis} Vrae (prout ipse in clausulis assignatis meliorari desiderat) assecuratione, absque ulteriori mora, cum universis suis copiis, confestim rediturum.

Circa postulata M^{tis} Vrae, in assecuratoriis per ipsum viceversa dandis inserenda, denuo in accuratam considerationem sumpta, qualiter se resolverit, patebit ex annexis sub *D*) humillime scire desiderans: an M^{tas} Vra assecurationibus ipsius, sub talibus conditionibus, punctis et clausulis expediendis, contenta esse velit.

Accesserunt nonnulla ipsius collateralia, particularia postulata, quae sibi a M^{te} Vra benigne concedi (siquidem parvi momenti esse putat) non dubitat, sub *E*).

De obitu d. comitis Sigismundi Forgacs, et de aliis rebus nostris castrensibus, poterit Mtas Vra per praesentem d. curso-rem informari.

Quod si vero praeter expectationem meam, talibus per ipsum ultimate desideratis assecurationibus acceptis, contentus adhuc esse, atque ulterioribus rursum difficultatibus nectendis, sive postulatis, contra promissum et oblationem suam tempus protrahere vellet, demisse oro Mtem Vram, dignetur mihi benignis suis literis proxime ad me dandis clementer demandare, (quas etiam ipsi mea parte ostendere possim) ut accepta ab eo venia, ad Mtem Vram redire possim.

Seruet deus Mtem Vram diutissime salvam ac feliciter imperantem. Ex castris ad Mnyaua fluvium positis 5. die Augusti 1645.

Sac. Mtis Vrae

humillimus ac fidelis servus

Joannes Törös m. p.

Kivül : Törös Ioannis relatio.

(Eredeti orsz. ltár.)

XVI.

1645. a u g. 8.

Ferdinandus tertius dei gratia electus Romanorum imperator semper augustus, ac Germaniae, Hungariae, Bohemiae etc. rex etc.

Spect., magn. egr. et nobiles fideles nobis dilecti. Conclusa cum principe Transylvaniae pace, ipsoque una cum copiis suis per regnum istud nostrum Hungariae redeunte, ne in pacifico eius regressu occasio ad hostilitates exercendas praebeatur. Fidelitates Vras benigne hortamur, vobisque omnibus et singulis serio mandamus, quatenus habita praesentium notitia in redditu dictis principis nullas hostilitates contra eundem vel exercitum eius attentare, neque verbis iniuriis, contumeliosisque eosdem aut quempiam ipsorum lacessere, quin in devectione tormentorum pro parte quoque vestra auxilio adesse et de iumentis pro necessitatis exigentia providere velitis. Qui vicissim spondet eiusmodi militum copias sub bona qua fieri poterit et severa disciplina per ditionem nostram reducturum esse. Gratia nostra caes. et reg. vobis in reliquo benigne propensi manentes. Datum in civitate nostra Vienna die octava mensis Augusti a. d. 1645.

Ferdinandus m. p.

Georgius Szelepcshény

e. episcopus Wespreniensis m. p.

Georgius Orosy m. p.

Külczim : Spect. mag. egr. et nobilibus N. N., comiti, vicecomiti, iudicibus ac universitati magnatum et nobilium comitatus Sarosiensis etc. fidelibus nobis dilectis.

(Eredeti orsz. ltár.)

XVII.

1645. aug. 8.

Nos Ferdinandus tertius dei gratia electus Romanorum imperator semper augustus, ac Germaniae, Hungariae, Bohemiae, Dalmatiae, Croatiae, Sclavoniaeque etc. rex, archidux Austriae, dux Burgundiae, Brabantiae, Styriae, Carinthiae, Carnioliae, marchio Moraviae, comes Habsburgi, Tyrolis et Goritiae etc. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit universis. Quod cum superioribus proxime elapsis temporibus certi motus intestini et hostilitates in regno nostro Hungariae exortae fuissent, exindeque pax et tranquillitas regnique quies perturbata exstitisset, nos paterna et benigna affectione nostra moti, eiusmodi suscitatos tumultus, ut christiani sanguinis effusioni parceretur, sublatisque quibusvis in regno dissidiis, in digna quiete et tranquillitate perfruerentur, placidioribus potius transactionis mediis, quam armorum vi sopitos et compositos esse cupientes, certos tractatus cum illustrissimo Georgio Rakoczi Transylvaniae principe, quandam partium regni Hungariae domino et Siculorum comite institueramus, in quibus nonnullae etiam eiusdem praetensiones ac postulata accomodata exstitissent. Ad consequendam porro publicam pacem et desideratissimam regni tranquillitatem, contestandamque uberiores nostram erga eundem principem benignitatem, nos ad ipsius postulata quam liberalissime declaravimus. Cuius etiam postulatorum series (quemadmodum medio ablegati fidelis nempe nostri egregii Ioannis Törös, alias camerae nostrae hungaricae consiliarii, ultimate conventum est) tenor sequitur in hunc modum. Primo. Totalis arx Tokay in comitatu Zempliniensi existens habita, una cum oppido Tarczal, cum omnibus bonis ad eandem pertinentibus, ad sexum virilem conferatur iure perpetuo, ad foemineum vero sexum in trecentis millibus florenorum, cum libera dispositione nostra; deponendo nos domino Ioanni Homonnai intra anni spatium centum millia florenorum, de residuis autem ducentis millibus sua maiestas caesarea contentet Ioannem Homonnai et Stephanum Chak. In donatione porro inseratur nomen nostrum et principissae coniugis nostrae dilectissimae specificae. Ad aedificium quoque arcis huius Tokaiensis quinquaginta millibus florenorum augeat sua maiestas summam trecentorum millium florenorum. Secundo. Arcem quoque

totalem Regecz in comitatu Abaujvariensi habitam nobis et consorti nostrae dilectissimae, ad virilem sexum iure perpetuo conferat sua maiestas, ad sexum vero foemineum in ducentis sexaginta millibus florenorum cum libera dispositione nostra, una cum bonis ad eandem pertinentibus, cuius summae centum et sexaginta millia florenorum intra spatium unius anni deponemus, in eo valore dando aureos et talleros, prouti in superiori Hungaria est cursus monetae. Super his duabus arcibus et bonis ad easdem spectantibus, expediatur donatio cum illis conditionibus prout nos postulamus, ad virilem sexum iure perpetuo iuxta nostram dispositionem. Post horum defectum si a sexu foemineo redimere voluerint utriusque arcis summas teneantur simul et semel deponere; de hac quoque summa liberam dispositionem habentes. In bonis Tokaiensibus omnis generis decimae cum nonis assignentur, uti fuerunt Tokay, Tarczal, cum reliquis bonis apud principem quondam Gabrielem Bethlen, Regecz prout fuit apud dominum palatinum, in ea parte ad eundem modum detur. Domini Stephanus Chyaki et Homonnai exemerunt multas vineas ac haereditates in bonis Tokaiensibus, ad quas pecunias acceperunt, ita ut antequam creditores contententur, de talibus vineis decimam non pendant, iustum est, ut talibus satisfiat ex summa, postulamusque, ut ex summa, quam nos ipsi deposituri sumus, eos qui legitimas literas exemptionales produxerint, contentare possimus. Et similiter in bonis Regecz si talia invenirentur. Comitatus Zathmar et Zabolez valeant possidere filii nostri vita ipsorum durante, prout nos inter illos disponemus. Post horum obitum quamdiu ex posteris ipsorum principes Transylvaniae futuri sunt, possint arcem Zathmar una cum bonis, signanter autem oppido Zathmar possidere. Negotium autem arcis Szerenye in comitatu de Ungh exstructae, complanetur finaliter in primis regni comitiis, et si consors nostra in ea bonum ius habuerit, etiam restituatur. Vineae quoque Héttészölő dicta, et in promonthorio Tokaiensi sita, penes nos et haeredes nostros maneat, pro qua quinque millia florenorum deponemus, sicut etiam reliquae vineae allodiales cum proventibus, prout princeps Gabriel quondam Bethlen Tokayum possedit, excipiendo nihilominus hinc tricesimam, utpote regni provenitus post decessum nostrum. Tertio. Totalis arx Echyed in comitatu Zathmariensi exstructa, cum bonis ad eam spectantibus, pertinentiisque Nagy- et Felseo-Bánya, per defectum dominorum comitum Stephani et Petri Bethlen, statim et defacto absque ulla ulteriori dilatione, ad manus nostras, vel haerendum et posteritatumstrarum utriusque sexus universarum assignentur. Quin imo ne deroget reversalibus eorundem do-

minorum comitum suae caesareae maiestati datis, si medio tempore mutuo inter nos convenientes in signum successionis aliquam portionem ex dictis bonis nobis vel haeredibus nostris dare voluerint. Et haec donatio super Echyed expediatur cum solita clausula: salvo iure alieno. Quarto. Septem comitatus vita nostra durante, prout praedefuncta sua maiestas caesarea principi Gabrieli quondam Bethlen in anno millesimo sexcentesimo vigesimo secundo contulerat cum omnibus proventibus ita possidere valeamus, prout dictus quondam princeps. Bona ad Zathmar pertinentia, quae apud alios iure impignoratio habentur liberum sit redimere, et usque ad summam quibus voluerimus legare. Donationes nostrae de Patak et Munkacz, denuo describendae, et si quos defectus admisissent in iis expeditores, eos quoque corrigendos. Pro aedificio arcis et civitatis Patak summam viginti quinque millium florenorum concedat nobis sua maiestas supra capitalem summam. Quae aedificia revideantur singulis annis per certos homines suae maiestatis ad id deputatos, ac aestimentur; testimonialesque desuper nobis assignentur. Quod autem hactenus aedificavimus, cum illud quoque iuxta continentias prioris suae maiestatis donationis aestimari non fecerimus, mittantur et ad hoc certi suae maiestatis homines, qui id aestiment, et testimoniales nobis assignent. Possimus similiter in Munkacz ad viginti quinque millia florenorum aedificium facere. Curet sua maiestas quingentos centenarios cupri ex fodinis Novizoliensibus iam statim ad rationem nostram assignari. Omnes officiales et servitores nostri, qui sub ditione suae maiestatis in comitatibus habitabunt et commorabuntur, teneantur rationes suas absque ulteriori dilatione rectificare, quod si nollent effectuare, possimus tam in personas ipsorum animadvertere, quam ad bonorum occupationem procedere in ditione suae maiestatis ubicunque. Huiusmodi autem officiales dandis rationibus obstricti a nulla parte recipiantur, quin utrimque extradentur, neque utrimque conducantur. Hoc autem ita intelligendum et inserendum est; quod si aliqui ex iis dandis rationibus essent obnoxii, illi autem, qui essent incolae ditionis suae maiestatis bonaque ibi haberent, nollent iuxta reversales suas comparere, nos requirendo suam maiestatem desuper, sua maiestas faciat compelli vigore reversalium, cum assignatione personae ipsorum, tum etiam satisfactionem ex bonis talium dignetur impendi curare.¹⁾ Tempore necessitatis si nos et posterii nostri propter syncerum erga christianitatem affectum et inclinationem nostram, factamque cum sua maiestate pacem turbaremur, et posterii nostri turbarentur, in tali casu sua maiestas

¹⁾ Vesd ö. Katona. 13, 336.

tempestive cum competenti nobis auxilio aderit. In amnistia specificè dominus Caspar Illésházi una cum liberis suis, dominus Simon Balassa, et orphani Andreae quondam Balassa inserantur. Et cum Franciscus Balassa, tam Simoni Balassa, quam etiam pupillis Andreae quondam Balassa, multa damna intulerit, sua maiestas curet hoc in proximis regni comitiis ex aequitatis dictamine complanari. In negotio occupationis bonorum orphanorum domini Pauli quondam Rakoczi fratris nostri charissimi cupimus, quod si ob id, aliquid erga nos in futurum praetendi posset, tam nos ipsi, quam etiam haeredes et successores nostri ab impetitione suae maiestatis et successorum eius, immunes semper simus et expediti, idque perpetuae oblivioni tradatur. Damna etiam ab utroque exercitu in hisce motibus perpressa in amnistiam transeant; servi fugitivi utrimque extradentur, imo neque recipiantur. Captivi dimittantur statim, id ipsum et nos confestim facturi. Nos itaque praescripta et singula postulata et articulos, ac omnia et singula in eis contenta, prout iidem tractati conclusique sint, atque hisce literis nostris de verbo ad verbum inserti, ratificamus, confirmamus, acceptamusque; assecurantes praefatum principem in verbo nostro regio et fide christiana, quod eos omnes et singulos articulos in omnibus eorum punctis tam nos ipsi sancte et inviolabiliter observabimus, quam per alios omnes quorum interest, vel intererit observari faciemus. Ad quod observandum etiam successores nostros legitimos Hungariae reges obligatos esse volumus. Diplomaque nostrum regium superinde cum eodem principe, primo quoque tempore ubi commissarii eius huc in aulam nostram advenerint, commutabimus. Donationalesque super praemissis bonis modo et conditionibus praedeclaratis emanari faciemus. Ita tamen si et ipse princeps una cum copiis suis universis ex hoc regno nostro Hungariae et provinciis nostris haereditariis statim permutatis assecuratoris in Transylvaniam, vel ad minus in comitatus illos per nos ipsi concessos recesserit, nec ullo sub praetextu ex suis, aut filii sui copiis, vel etiam quorumvis officialium suorum militia subsidium et auxilium Svecis, vel hactenus confoederatis suis reliquerit. Harum nostrarum manus nostrae subscriptione, sigillique nostri impressione munitarum vigore, et testimonio literarum mediante. Datum in civitate nostra Vienna Austriae die octava mensis Augusti. Anno domini millesimo sexcentesimo quadragesimo quinto, regnorum nostrorum Romani nono, Hungariae et reliquorum XX. Bohemiae vero XVIII.

Ferdinandus m. p.

Georgius Szelepheni
el. eppus Wesprimiensis m. p.
Georgius Orossy m. p.

(Egykorú példány a vörösvári ltárból.)

Jegyzet. A Katona által XIII. 332. s köv. ll. között szöveg ettől több pontban eltér.

XVIII.

1645. aug. 20.

Pacificatio inter caesarem et principem Transylvaniae. Anno 1645. die 20. Augusti facta.

Nos Ferdinandus tertius dei gratia electus Romanorum imperator, semper augustus, et Germaniae, Hungariae, Bohemiae, Dalmatiae, Croatiae, Sclavoniaeque etc. rex, archidux Austriae, dux Burgundiae, Brabantiae, Styriae, Carinthiae, Carnioliae, Marchio, Moraviae, comes Hanspurgi (*sic*), Tyrolis et Goritiae etc. memoriae commendamus tenore praesentium significantes, quibus expedit universis. Quod cum superioribus proxime elapsis temporibus, certi motus intestini, et hostilitates in regno nostro Ungariae exortae fuissent exindeque pax et tranquillitas regnique quies perturbata extitisset, nos paterna et benigna affectione moti, eiusmodi suscitatos tumultus, ut christiani sanguinis effusioni parceretur, sublatisque in regno quibusvis dissidiis, quiete et tranquillitate perfruerentur, placidioribus potius transactionis mediis, quam armorum vi sopitos et compositos esse cupientes, ad postulata et praetensiones illmi principis Georgii Rakoczy principis Transylvaniae, partium regni Hungariae dni, et Sicularum comitis, ac eidem adhaerentium Ungarorum nos clementer declaravimus. Quarum etiam benignarum concessionum series (quemadmodum tam in tractatu Tyrnaviensi, quam etiam ultimate, medio ablegati, ad praefatum illum Georgium Rakoczy Transylvaniae principem fidelis egregii nri Ioannis Törös, alias camerae nrae ungaricae consilarii etc.) tenor sequitur in hunc modum.

1. Quantum ad negotium religionis attinet, articulo primo anni 1608. ante coronationem edito et diplomatum regiorum conditione sexta, aliisque subsequentibus superinde regni statutis in vigore relictis, diversisque hactenus impedimentis et interpretationibus non obstantibus, declaratum et conclusum est, quod omnes status et ordines regni, ipsaeque liberae civitates, nec non oppida privilegiata, et milites hungarici, in confiniisque regni liberum habeant ubique suae religionis exercitium, cum libero templorum, campanarum, et sepulturae usu, nec quisquam in libero suae religionis exercitio a quoquam, quovis modo aut quovis sub praetextu turbetur aut impediatur.

Secundo. De non impediendis seu turbandis rusticis in

sua confessione declaratum et conclusum est, ut illi quoque propter bonum pacis et tranquillitatem regni, sive sint confinnarii, sive oppidarii, sive villanji, in quorumcunque dñorum terrestrium et fisci bonis iuxta vigorem praescripti articuli et conditionis in libero suae religionis exercitio ac usu, modoque ut supra simili, a sua mte regia, vel eiusdem ministris, aut dñis suis terrestribus quovis modo, aut quovis sub praetextu non turbentur, aut impediuntur; hactenus autem impediti, coacti et turbati, liberum religionis ipsorum usum reassumere, exercere et continuare permittantur, neque ad alias religioni ipsorum contrarias caeremonias peragendas compellantur.

Tertio. Concordatum est etiam inter nos, ut in posterum ab eorundem oppidanorum et villanorum parochiis ecclesiae pastores sive concionatores, per quoscunque amoveri et exturbari nequiquam possint, qui autem hactenus emoti fuissent, liceat ipsis reducere, vel aliovis loco ipsorum substituere.

Quarto. Quaestiones vero circa gravamina negotium religionis et occupationes templorum concernentes, tam quae in anno 1638. suae mti exhibita sunt, quam quae subsequuta, in futura primitus celebranda diaeta, propter regni tranquillioris permansionem unionemque animorum, vel amicabili dñorum regnicolarum compositione sopiantur, vel autoritate suae mtis finaliter complanentur, ac cum satisfactione evangelicorum; ac pro quibus usus templorum determinabatur, proventus parochiarum quoque ad eosdem pertineant, nec ultra occupationes templorum fiant. Ea autem templa, quae hoc disturbiorum tempore violenter utrinque occupata fuerunt, statim post permutationem diplomatum praedictis evangelicis restituantur, prout etiam catholicis. Gravamina autem futuris quoque temporibus, in eodem negotio religionis emergentia, tam catholicae quam evangelicae confessionis hominum, quam etiam alia gravamina regnicolarum, tam evangelicorum quam catholicorum secundum omnes conditiones suae mtas singulis diaetis plenarie complanabit absque iniuria evangelicorum.

Quinto. Accordatum quoque est, ut vel sua mtas contra transgressores statutorum etiam in negotio religionis in futura diaeta, vel art. 8. decreti 6. Uladislai regis renovandum et observandum curabit, vel etiam condignam poenam cum certo executore statuere dignabitur.

Sexto. Praemissa autem omnia pro uberiori declaratione statutorum, tollendisque ulterioribus regnicolarum dissensionibus, ut in primitus celebranda diaeta confirmentur, publicisque regni statutis inserantur, conclusum est.

Septimo. Caetera sub hac pacificatione utrinque agitata et tractata, utpote sedis spiritualis status, patrum Iesuitarum

personalis a regno abstinentiae, decreti Andreae secundi per Ludovicum primum facta confirmatio. De arendationibus decimarum art. 61. anni 1548. renovatio et cum effectu observatio. De non abalienationibus bonorum aviticorum per ecclesiasticos vel seculares factis vel fiendis. De personarum ad diaetam convocari solitarum discretione, atque vocum in eadem diaeta collectione et sufragiorum examine. De militis extraneis iuxta art. 24. Iunii 1625 e regno educatione, similiter de non educatione militis hungarici de confiniis regni. De distributionibus honorum, et officiorum regni, maiorum vel minorum sine discretione religionis. De administratione iuris, et communis iustitiae, nec non omnium tractatum, ratione Ungariae cum Turcis, vel aliis quibusvis vicinis nationibus, per natives hungaros seculares institutione, ac aliis omnibus, libertates patriae, atque defensionem et conservationem regni, et regnicolarum concernentibus negotiis, ut primis statim comitiis, certi aliquid de iis statuatur, vel iam statuta de facto ibidem effectuentur, simili modo conclusum est.

Octavo. Eandem autem generalem regni diaetam, ut sua sacr. caes. regiaeque mtas, intra spatium trimestre, a die finali praesentis tractatus, et commutandorum diplomatum sedatis tumultibus cum principe Transylvaniae clementer promulgari, et sine ulteriori dilatione seu reiectione, ita celebrari facere dignabitur, ut omnibus ad diaetam regni iuxta art. 1. anni 1608. post coronationem aeditum vocari solitis, tute ibidem comparendi et agendi potestas, cum solita ab antiquo libertate diaetae fiat, in qua etiam caeteri articuli bonum regni concernentes, hactenus non effectuat iuxta art. 72. anni 1638 realiter effectuentur et observentur.

Nono. Amnistiam generalem omnibus et singulis regnicolis sua mtas sacr. iuxta formam amnistiae prioris pacificationis Viennensis concedere dignabitur, ita ut etiam bona universa, et iura possessionaria, sub his disturbiorum temporibus, per suam mtem vel dnum palatinum, vel alios quibuscunque donata, collata et inscripta, vel quoscunque fideles suae mtis, quovis modo occupata, et adempta, prioribus possessoribus, vel eorundem haeredibus statim et defacto remittantur et restituantur; similiter etiam ex parte regnicolarum supplicantium reddantur. Nos itaque praescriptas, universas et singulas concessiones, et articulos, ac omnia, et singula in eisdem contenta, prout iidem tractati et conclusi sunt, atque hisce literis nostris de verbo ad verbum inserti, ratificamus, confirmamus, acceptamusque; assecurantes praefatos principem Transylvaniae, eidem adhaerentes, ac etiam universos et singulos status et ordines incliti nostri regni Hungariae in verbo nro regio, et bona fide

christiana, quod eos omnes, et singulos articulos, in omnibus eorum punctis et clausulis, tam nos ipsi sancte et inviolabiliter observabimus, quam etiam per alios omnes subditos nostros, quorum interest vel intererit, cuiuscunque status et conditionis sint, observari faciemus. Ad quod observandum etiam successores nros legitimos, scilicet Hungariae reges, obligatos esse volumus. Diploma nrum regium superinde primo quoque tempore, ubi commissarii dicti principis huc in aulam nram advenierint, edemus, novos tractatus, et quaestiones, nec in publicis, nec in privatis instituemus et proponemus, legatos eiusdem principis condigno favore excipiemus, editoque diplomate quantocius ad illum remittimus, ita tamen, si et ipse princeps, una cum suis copiis universis ex hoc regno nro Hungariae, et provinciis nostris haereditariisque statim permutatis assecratoriis in Transylvaniam, vel ad minus ad comitatus illos per nos ipsi concessos recesserit, neque sub ullo praetextu ex suis aut filii sui copiis, vel etiam quorumvis officialium militiae subsidium, et auxilium Svecis, vel hactenus confoederatis suis reliquerit. Harum nrarum etc.

Hátán : Császár ő f. és mostani k. u. pacificatiója.

(Egykori másolat. Erdélyi muzeum, Gál collectio.)

XIX.

1645. a u g. 22.

Nos Georgius Rakoci dei gratia princeps Transylvaniae. partium regni Hungariae dominus et Siculorum comes etc.

Memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit universis, quod cum superioribus proxime elapsis temporibus certi quidam motus et hostilitates in regno Hungariae inter suam sacram caesaream ac regiam maiestatem Ferdinandum tertium, electum Romanorum imperatorem semper augustum, ac Germaniae, Ungariae Bohemiaeque etc. regem, archiducem Austriae etc. et nos, exortae fuissent, ex indeque pax et tranquillitas regni perturbata extitisset; nos nihil prius ac maius in votis habentes, quam funestissimas bellorum tempestates, sanguinis christiani effusionem, miseri-que ac innoxii populi clades ac ruinam, extremaque ex bello diuturniori sequentia pericula praevertere, zeloso erga hanc charissimam patriam nostram amore et affectione christiana permoti, eiusmodi suscitatos tumultus, placidioribus potius transactionis mediis, quam armorum vi sopitos esse cupientes, ad postulata suae caesariae ac regiae maiestatis nos prompto

animo declaravimus. Quorum quidem postulatorum suae maiestatis series, quemadmodum tam in tractatu Tyrnaviensi, quam etiam ultimate medio ablegati suae maiestatis generosi domini Ioannis Teőrös, alias camerae hungaricae consilarii conventum est, sequitur in hunc modum.

1. Quod omnibus confoederationibus et correspondentiis, quae hactenus inter illustrissimum dominum Georgium Rakoczium et Gallos, et Svecos, aliosque confoederatos intercessissent, quae vel in minimo initae cum sua maiestate pacis conclusionibus et diplomatum continentiis contrariarentur, statim et defacto renunciando, nullam deinceps cum illis habeat confoederationem et correspondentiam, tam memoratus princeps quam successores ipsius effectuantis omnibus et singulis iuxta conditiones et oblationes ex parte quoque nostra, nostrorumque successorum, quin et fideles quoque nostri, quos hactenus per praesentes motus in obligatione habuisset, eos ab illa obligatione eliberet, qui in ditione nostra permansuri sunt, prout etiam vigore istius tractatus liberi pronunciari debent.

2. Quod conclusa per dei gratiam hac desiderata pace, absque ulla mora, universas suas, prout et filii, aliorumque officiorum suorum copias, in Transylvaniam, aut ad minus in comitatus ipsi concessos, sub bona et severa disciplina, in quantum fieri poterit, reducat, neque ullum ex illis apud Gallos, Svecos, aut alios ipsi confoederatos, ullo sub praetextu relinquat. Permutatis porro utrinque assecuratoriiis, confestim moveat et discedat.

3. Quod universa bona, quae in manibus eiusdem per praesentem tractatum non relinquerentur, ea tam maiestati nostrae cum montanis et liberis civitatibus, quam etiam aliis eorum possessoribus legitimis tam in Hungaria, quam in Transylvania (exceptis iis, quae per defectum spectabilis et magnifici quondam Sigismundi Praepostvari in ditione Transylvanica ad fiscum redierint) statim et defacto restituat. Tormenta item et munitiones ex Liptoujvar, Gyarmat et Putnok ablatas (exceptis comitis Ioannis Homonnay, cuius tormenta cum ex parte rupta, ex parte vero distracta perhibeantur, loco eorum centum centenarios ex cupro sive aere, a maiestate nostra praedicto principi in camera nostra Novizoliensi collata, concedat) cum Regeczziensibus, quae videlicet per spectabilem ac magnificum comitem palatinum isthuc comportata sunt, per eundem restituantur; viceversa ex castellis Szerench, Csetnek, Osgyan et Lednice, cum campanis per Franciscum Weseliny ex Osgyan ablatiis restituantur. Pulverem tormentarium, globos, plumbum, funiculos, musquetas, quae partim disruptae, partim consumptae sunt, inter munitionem non computando. Signanter etiam

bona Stephani Csáki et consortis ipsius in Transylvania habitata, ita tamen, ut eo iure possideant, quo ante moderni belli motum ea possederunt. Idem ex parte quoque nostrae maiestatis fiat.

4. Cum restitutione bonorum etiam literalia instrumenta quorumcunque sub hisce disturbii occupata ac detenta, illis ad quos pertinent, restitui faciat, quae videlicet de iure ipsum principem, vel haeredes et posteritates eiusdem utriusque sexus universos signanter vero illustrissimi Georgii Rakoczy iunioris principis Transylvaniae etc. consortem dilectissimam Sophiam Bathori etc. non concernerent.

5. Quod in rebus et negotiis regni, non aliter se immiscet, quam unum commembrum regni.

6. Praeter duos captivos, utpote Franciscum Megyeri et Ioannem Kovacz, reliquos omnes gratis dimittemus; ex parte quoque suae maiestatis idem fiat. (*E pont helyett oldalt következő pont van írva*: Captivi omnes gratis utrinque dimittantur.)

7. Excepto cupro, nobis a sua maiestate in camera Novizoliensi collato, reliquos omnes proventus in montanis civitatibus, a die 28. mensis Aprilis anni praesentis provenientes, pro cultura fodinarum intacte relinquemus.

Nos itaque praescripta universa suae maiestatis postulata pro ut quidem tractata et praesentibus literis nostris essent inserta, per omnia acceptamus, approbamus et ratificamus. Assecurantes eandem sacratissimam caesaream et regiam maiestatem in verbo nostro principali et bona fide christiana, quod omnes eorundem postulorum articulos, ac contenta eorundem tam nos ipsi sancte et inviolabiliter observabimus, quam etiam per alios subditos nostros, quorum interest vel intererit, cuiuscunque status et conditionis fuerint, observari faciemus. Ad quod observandum successores etiam nostros, legitimos videlicet Transylvaniae principes obligatos esse volumus, dum modo oblationi etiam ex parte suae maiestatis sacratissimae nobis, adhaerentibusque nostris et statibus regni Hungariae factae per omnia satisfiat. Pro quorum quidem universorum et singulorum maiori et firmiori robore, quantocytus fieri potest nostros speciales commissarios ad suam maiestatem sacratissimam cum diplomate nostro principali ablegabimus. Super assecuratione tamen hac, praesentes etiam literas nostras, sigillo et chirographo nostro munitas extradandas esse volumus. Datum ex castris nostris ad possessionem Lampersdorff positis die 22. mensis Augusti ao. 1645.

(A vörösvári levéltárban levő eredeti fogalmazványról. A kelet egy az orsz. ltárban levő példányban van feltéve.)

XX.

1645. a u g. 22.

Sac. caes. rque m^{tas} dne dne clementissime.

Sac. caes. rque M^{tis} Vrae fidelis, ac cammerae eiusdem hungaricae consiliarius gen. dnus Ioannes Törös, ad me quidem ante aliquot septimanas appulerat, literisque sac. caes. rque M^{tis} Vrae credentialibus mihi exhibitis, penes quae ad tractatum mecum in civitate sua Tirnaviensi habitum pertinentia, oretenus mihi referenda ab eadem in commissis acceperat, diligenter retulerat. Habitis itaque aliquot vicibus cum eodem dno commissario privatis colloquiis, omnibusque sac. caes. rque M^{tis} Vrae benignis declarationibus intellectis, in quales tandem utrinque condescensum sit, pacis conditiones eas omnes iam etiamnum eidem sac. caes. rque M^{tis} Vrae optime constare, ac plenius etiam per dictum dnum ablegatum suum fideliter eidem relatum iri nullus dubito. De caetero deus optimus maximus sac. caes. et reg. M^{tem} Vram diutissime incolumem ac felicissime gubernantem conservare clementissime dignetur. Datum in castris meis in Moravia ad possessionem Lampersdorff positis die 22. Augusti a. d. 1645.

Sac. caes. regiaeque M^{tis} Vrae

studiosissimus et devotissimus servitor
G. Rakoczy.

(Másolat, orsz. ltár. Egy más egykorú mása megvan a vörösvári ltárban, köv. felirással: »Ragoczy 's letter to emperor Ferdinand by Way of recriditive to Törös.)

XXI.

1645. a u g. 22.

Augustissime imperator dne clemme.

Demisse significo M^{tis} Vrae sac. post diuturnos et molestos tractatus Gallis et Suecis aliisque confoederatis contrarium omni conatu suadentibus, pace cum principe Transylvaniae conclusa, et assecurationibus hodie summo mane maximo omnium gaudio permutatis, eadem ipsa hora movisse et cum universis copiis huc ad Holyes rediisse, ubi prandium una mecum sumpturus, promittit se crastina die, ad seren. archiducem Leopoldum, cum sufficienti comitiva me remissurum, seque continuata protectione, ad suam ditionem quantocyus rediturum. Reliquit sane (prout manifeste adverti) magnum sui desiderium apud confoederatos. Convenerant ante triduum

in castello principis Caroli a Liechtenstayn Ayzgrub vocato, praesentibus legato gallico, et aliis confoederatis primariis, pro ultimo valet, et dandis rationibus, cur ipse princeps, necessario cum Mte Vra pacisci debeat, ubi qualesnam stimulos, promissiones et persuasiones habuerit, recensuit mihi hodie ante prandium. Illis tamen omnibus posthabitis, mansit constans in suo bono proposito, Mti Vrae saepius per me declarato.

Quid mihi ulterius faciendum sit, clme Imperator? an statim cum literis assecutoriiis, ad Mtem Vram Lincium proficiscendum, vel vero eisdem apud me reservatis, expectandum, donec principis ablegati pro diplomatum permutatione proxime expediendi adveniant, et una cum illis iter suscipiendum, benignam Mtis Vrae ordinationem Posonii demisse expectaturus. — Deus Mtem Vram sat. Ex castris in reditu ad Holyes positis, 22. Aug. 1645.

Sac. Mtis Vrae

humillimus ac fidelis servus
Ioannes Törös m. p.

Kulczm : Sacr. Romanorum imperatoriae sat. Maiestati.

(Eredeti, orsz. levéltár.)

XXII.

1645. a u g. 30.

Augustissime Imperator dne clemme.

In quibus conqueratur princeps Transylvaniae ex annexis hisce originalibus eiusdem literis, sub litera A., clementer intelligere dignabitur Mtas Vra sac.

Quid ego ad easdem respondi, inclusi Mti Vrae in paribus sub litera B. demisse orans Mtem Vram, dignetur desideratum a memorato principe mandatum quantocyus expediri, et ad manus meas dirigi clementer demandare, penes quod vigore pacificationis, fugitivi servi, ubique in ditionibus Mtis Vrae requiri per ipsum et reduci possint; ne occasio ad ultiores incommoditates praebeatur.

Iuxta conclusionem in castris Mtis Vrae ad Deven positis, in praesentia hominis principis Transylvaniae coram seren. archiduce Leopoldo factam, ut spacio trium septimanarum, a vigesima sexta die Augusti, computando, omnes captivi (qui hactenus dimissi non sunt) et potissimum officiales, signanter vero Petrus Szenes, qui Iaurini, Andreas Farago, qui Comaronii; Stephanus Csonka, qui Brigae, Bánházy, qui in Muran,

detinentur, Filekium deducantur, mandatum ad supremos officiales tempestive a Mte Vra expediendum esset. Idem ex parte quoque principis futurum est.

Ego ex mandato Mtis Vrae sac. cupiens periculum pestis euitare, huc ad curiolam meam insulanam contuli, expectans adventum ablegatorum principis Transylvaniae, cum quibus ad Mtem Vram proficiscar.

Servet deus stb. Ex curia mea Csente 30. Aug. 1645.

Sac. Mtis Vrae

humillimus ac fidelis subditus
Ioannes Törös m. p.

(Eredeti, orsz. levéltár.)

XXIII.

1645. aug. 30.

Georgius Rakoczy dei gratia etc.

Gen., pruden. et circumsp. fideles syncere nobis dilecti. Salutem et gratiam nostram. Mivel az jó istennek szent áldomásából mi nemcsak az szent békességet vittük jó végben, hanem az svecusoktól is böcsülettel és jó móddal váltunk meg, s úgy hisszük, az úristen dicsőségére nézve, s talám külső szabadságira nézve is hazánknak, egy magyar fejedelem is azt végben nem vitte, az kit mi mostan. Ilyen áldásáért azért ő fgének nem akarván hálaadatlanok találatni, az minthogy indulásunk idején is ez utunkhoz bőjtöléssel, s isteni szolgálattal fogtunk vala, úgy azért is az jó istennek hálákat akarunk adni, s annak állandóságáért is ő fgének szolgálni. Mely dologbeli jó igyekezetünknek végbenvitelét, az úristen azt adván érnünk, ad diem 17. affuturi mensis Septembris rendeltük, intimálván klmesen Kltnnek is, isten azt az napot előhozván, Kltek is városában celebrálja az szerént az bőjtölést, és isteni szolgálatot. Quibus in reliquo gratiose propensi manemus. Datum in castris nostris ad possessionem Eghegh positis die 30. Augusti anno dni 1645.

G. Rakoczy m. p.

Kivül: 2-o Septembris per postarum magistrum.

Külső: Grsis prud. ac circumsp. iudici primario caeterisque iuratis civibus ac senatoribus liberae civitatis nrae Cassoviensis etc. fidelibus nris syncere dilectis.

(Eredeti. Kassa városa levéltárából.)

XXIII.

1645. decz. 10.

Legationis ad illud principem Transylvaniae Georgium Rakoczi, ratione pacis cum eodem tractatae et conclusae in anno dni 1645. summaria relatio ad suam maiestatem caes. gen. dni Ioannis Teöres sacr. caes. regiaeque mtis camerae Hung. consiliarii.

Augustissime imperator dne clementissime.

Ablegatus a Mte Vra sacra, ad principem Transylvaniae, licet totius itineris, et negociationis meae processum, diversis iteratis vicibus et occasionibus, saepe etiam per singulos cursores, hystorica quasi relatione fideliter perscripserim, quia tamen ea est Mtis Vrae benigna voluntas, ut legatione mea feliciter peracta, et pace conclusa, summariam relationem humiliter exhibeam, facio id quoque debito cum obsequio.

Acceptis itaque per manus excellentissimi quondam d. comitis regni Hungariae palatini patentibus Mtis Vrae literis plenipotentialibus, atque instructione mihi data in ipsis festis paschalibus, decima septima die Aprilis Posonio iter aggressus, eodem die Seliam, et subsequenti altero die Martis Ujvarinum perveni, ubi duorum dierum spacio ne forte in manus Rakoczianorum duce Bakos, in comitatu Nitriensi circa Verebely grassantium, nullo principis salvo conductu penes me habito inciderem, subsistere coactus sum. Ac tandem vigesima die praefati mensis illinc movens, continuato per praesidia Verebely, Lewa, Palank, Gyarmat itinere, desiderata per capitaneos memoratorum praesidiorum comitiva subministrata, Turcis diem magno numero excurrentibus vigesima tertia die Filekinum perveni. Unde sequenti statim die nempe 24. Aprilis Valentinum Török tricesimatorem Rhimaszombatiensem, adiunctis eidem quatuor militibus Filekiensibus, ad principem Transylvaniae (qui tunc temporis una cum coniuge in Sarospatak commorabatur) pro impetrando salvo conductu expedi. . . . Substiti in Filek tribus diebus ac tandem consilio gen. dni Stephani More, aliorumque amicorum (eo quod non levis suspicio de germanico peditum capitaneo Filekiensi, ac si praesidium illud principi tradere nollet, suborta fuerat) vigesima octava illinc movens ad arcem Muran, ut ibi salvum conductum maiori securitate expectarem, me contuli.

Princeps acceptis literis meis, ac intellecto postulato, arestato in Saarospatak cursore meo Valentino Török, et eidem adiunctis militibus, responsum satis breve, insulsum, ac sim-

plicem saluum conductum, per iudicem Rimaszombatiensem, sexta die Maii ad me dedit, meoque arbitrio commisit, an ad eum ire velim nec ne?

Respondi ego eodem ipso die, me tali ipsius salvo conductu minime contentum, ad eum proficisci nolle neque posse, nisi desideratum iuxta certa puncta per me assignata saluum conductum mittat, et eum quidem non per alios sed per meos cursores in Sarospatak arestatos.

Admonui ipsum in eisdem literis meis valde serio ac diligenter, ut amplas Mti Vrae oblationes, pacemque amplectatur, nec se, suosque evidentissimo periculo exponat Mti Vrae validis et copiosis exercitibus undique iam confluentibus. Neque vero se aliud sperare debere (si a tali suo proposito, extremam patriae ruinam causante, non desistat) quam dei praepotentis vindices manus, ac totius familiae suae excidium, misera et afflicta plebe, continuis lachrymis et suspiriis ad coelos clamante: Mtem Vram coram deo et mundo velle esse excusatam, quod a pacis studio nunquam fuerit aliena.

Eadem die praesidium Szendrő, a principis exercitibus fuit obsidione cinctum.

Haec ut Mti Vrae innotescerent confestim, Stephanum Tapolcsani cum literis meis ad Mtem Vram expedivi.

Interim per homines confidentiores secreto intellexi Illieshazios, per certum quondam suum familiarem in Sarospatak gratiam apud principem sollicitare, qua ipsis libere concessa, collatisque certis per principem in Transylvaniam bonis, tam gratiam quam literas donationales in expeditione esse, ut ad illos diligenter attenderetur, alterum cursorem Gregorium Pap, ad dnum comitem regni Hungariae palatinum undecima die expedivi, informans eundem etiam de obsidione Szendrőviensi et aliis particularibus rebus.

Responso per dictum cursorem mihi a dno palatino die 15. memorati mensis allato, miratus sum, quod nullam prorsus talis Illieshaziorum facinoris fecerit mentionem.

Interim dum haec aguntur allatae sunt mihi literae principis medio civium Rhimaszombatiensium, cum novo salvo conductu, et tali oblatione, se paratum esse, ubi de meo discessu certior factus fuerit, mihi sufficientem comitivam obviam mittere.

Contentus tali principis salvo conductu, officii mei esse existimans id etiam Mti Vrae medio dni palatini Posonii comorantis significare, tertium cursorem, dni comitis Francisci Veseleni familiarem Posonium expedivi. Dumque recte in proximo essem ad principem, allatae sunt mihi literae eiusdem dni comitis palatini, in quibus insignem victoriam ducis Bava-

riae contra Gallos perscribens, serio et admodum diligenter me admonuit, ne ullo pacto absque ulteriori Mtis Vrae ordinatione ad principem proficiscerer, si tamen hactenus profectus non fuisset.

Intellecta hac dni comitis seria ac diligenti admonitione cogitans, eandem ex benigno Mtis Vrae mandato procedere, datis ad principem vigesimo die praefati mensis literis meis perscripsi, me ex aula Mtis Vrae novam expectare ordinationem, eundemque rogavi, ut exiguum aliquot dierum morulam patienter ferret, cum et ego desideratum ab eo salvum conductum aliquot septimanis expectare debuerim.

Princeps hanc interiectam moram indigne ferens rescripsit mihi die vigesima octava memorati mensis, cum aliquo motu vehementiori ac repetito utroque salvo conductu ulteriorem tractatum denegavit cum solenni protestatione: quod si repetitos salvos conductus ipsi remittere nollem, habebit deinceps illos pro nullis, invalidis et invigoris.

Respondi ego illi statim, me salvos conductus ipsi remittere non denegaturum, priusquam tamen hoc fiat, Mti Vrae sacrae ad notitiam dare velle.

Cuius rei causa expedivi ad Mtem Vram octava Iulii cursorem Stephanum Tapolsani, nihil aliud cogitans, quam quod Mtas Vra in tali rerum constitutione, abscissa ulteriori tractatione, me revocaret.

Intellexi interdum principem Transylvaniae exercitus suos per Tibiscum traiectos dietim promovere, quibus usque ad arcem Muran nonnunquam excurrentibus, ne forte passum praecluderent, die 8. Iunii ex Muran movens, eodem die Filekinum, non sine magno periculo redii, ubi duobus diebus commorans, decima die reversus est a Mte Vra memoratus Stephanus Tapolsani cum responso Mtis Vrae, in quo non sine gravi indignatione scripsit mihi Mtas Vra non fuisse benignam Mtis Vrae mentem ac voluntatem, quod ad intimationem dni palatini substiterim et ad principem accepto desiderato salvo conductu confestim non perrexerim. Mandavit itaque Mtas Vra serio ac diligenter, ut non curatis aliorum contrariis informationibus, quaesitis omnibus occasionibus, tractatum cum principe instituum. Fui certè valde anxius, vix modum inveniens, qualiter me principi denuo insinuarem, siquidem utroque salvo conductu eidem iam remisso, perscripseram me in reditu esse ad Mtem Vram. — Accessit quod castris principis in proximo vicino collocatis, vix me resolvere poteram: an facta obsidione, (quae ni horas expectabatur) praesidio Filekiensi includeretur, vel vero remotius progrediendo, et ad

principem scribendo, responsum ab ipso expectarem. Malui tamen dimissis nonnullis ex familia mea servitoribus et equis praesidio includi, quam longius abscedere.

Ubi cum dubius et anxius haererem, divina prorsus providentia factum est, quod eo ipso die, quo literas M^{ti} Vrae acceperissem, princeps quoque datis ad me officiosis admodum literis, offert se ad pacem tractandam, et saluum conductum denuo elargiendum sub punctis et clausulis prout ego desiderarem.

Rescripsi principi, me licet iam in reditu essem, libenter hanc oblationem salutarem acceptare, atque ad ipsum regredi velle, dummodo maturet promissum ad me saluum conductum absque mora, simul et securam comitivam submittere.

Fecit id princeps prompto animo, positisque ad Rimaszombat castris suis, desideratum saluum conductum, penes officiosas suas literas, per iudicem Rimaszombatiensem transmisit.

Quibus acceptis, licet continuae fierent velitationes sub arce Filek, ego tamen resoluti animo, absque ulla praesidiariorum militum Filekiensium comitiva, penes saluum conductum principis, iter per medium hostium aggressus, circa tempus prandii ad Osgyan perveni, ubi dnus^s Basilius Balintfi, mihi a principe obviam missus cum certo hastatorum militum numero, adventum meum praestolabatur. Eodem die ibi permanentes, praemisso per memoratum Balintfi ad principem nuncio, sequenti postmodum die, nempe decima nona Iunii decenti comitiva circa horam decimam ante meridiem in oppidum Rimaszombat pervenimus. Ubi sumpto prandio, primo quidem turcicus chausz, et consequenter ego ad audientiam admissus, mutuae solummodo utrinque factae sunt officiosae salutationes.

Subsequenti vigesimo die eiusdem mensiis ex oppido Rimaszombat (Filek ad levam partem relicto) ad oppidum Losontz princeps castra metatus est, ubi altero quoque vigesimo primo die permanentes, audientia secunda mihi a principe data, in prandio quoque detentus, et non sine disgustu et rancore notabili gallici legati honorifice tractatus, ad eiusdem instantiam, summarium legationis meae M. V. etiam in paribus transmissum scriptotenus exhibui sub ea conditione, ut et ille mihi in scriptis responderet.

Venerunt post prandium diversae querelae contra Fülekienses, nempe quod nonnullos ex nunciis principissae ad principem cum literis missis, et consequenter quingentas oves ac verveces ex Transylvania pulsos intercepissent. Et ipse quoque princeps coram me graviter conquestus est, quod expedito cum certo equitatu d. Sigismundo Kornis ad Filekienses, non

alio fine, quam ut servato ad rationem Mtis Vrae praesidio, liberi utrinque passus admitterentur, (prout anno quoque praeterito factum fuerat), ipsi non exaudita tali legatione, tormenta et bombardas confestim in eos exploserunt.

Cupiebat princeps per me commendanti germanico atque etiam vicecapitano Filekiensi scribi, de tali libero passu utrinque concedendo.

Ego vero respondi, meam instructionem ac plenipotentiam ad praesidia non extendi, neque praesidiarios a me dependere.

Contentus fuit hac mea excusatione, verum praescriptis excursionibus vehementer commotus, posteaquam me ab audientia dimisit, signis statim datis securibus et aliis instrumentis distributis, assumpto secum toto peditatu, atque etiam magna parte equitatus, ipsemet circa horam sextam pomeridianam magno furore contra Filekienses progressus cum insigni militum suorum caede ac clade oppidum totum excussit.

Per occultas ibidem ac secretas vias, medio officialium Gacsiensium, de statu legationis meae et bellico principis apparatu, ad rdum dnum cancellarium hungaricum, ut Mti Vrae referret, scripsi copiose vigesima secunda die praefati mensis.

Movit ex Losonez castra vigesima tertia die eiusdem mensis versus Szecsen, ac dum isthuc perventum fuisset, misit ad me generalem exercituum suorum d. Ioannem Kemény, significans se eius omnino fuisse spei, quod oblationes domini palatini antehac nomine Mtis Vrae non verbis solum, verum etiam scriptis (quae mihi in literis originalibus eiusdem ostendit) ratione privatarum suarum praetensionum quoad Tokaj, Tarczal et Szádvára, atque etiam septem comitatum, iteratis vicibus declaratae (spe ipsi data etiam de octavo nempe Saros) mea legatione plenipotentiali augeri potius, quam minui debuisse, se vero in summario legationis contrarium omnino non sine admiratione experiri. Eo tamen tanquam privato suo postulato pro nunc seposito se a me quaerere: An circa praetensiones regnicolarum maxime in negotio religionis vigore plenipotentiae, ac instructionis mihi datae certa quaedam puncta, in quibus regnicolae difficultatem ponunt, per me meliorari possint. Respondi nihil prorsus de tali praetensionum statu, in negotio religionis melioratione mihi commissum esse Mte Vra clementer prae supponente ac pro rato habente, regnicolas amplissimis illis concessionibus, quas in tractatu Tyrnaviensi commissarii utriusque partis subscripserunt, absque ulla ulteriori difficultate, omnino contentos reditos fuisse.

Altera quaestio erat: An circa privata sua postulata, ultra quam scripto exhibui, progredi possim?

Ad hoc obtuli me ipsi responsurum, posteaquam et ipse ad quaestionem meam in duobus punctis collocatam diserte responderit.

Siquidem in prima audientia talia verba ex ore ipsius audiui: Videant Suae Mtes, paciscantur tempestive, tota enim christianitas stat in armis; coniecturam ego feci ipsum principem nova forte liga cum Gallo, et aliis confoederatis inita (prout communiter opinantur) pacisci absque eorum consensu cum MteVra caesarea non posse: quod si ita esset, frustra laborabitur, tempusque trahetur de privatis suis praetensionibus.

In altera audientia claris et iteratis verbis repetiit: Se cum Mte Vra pacisci nullo modo posse, etiamsi coronam capiti ipsius imponent, antequam difficultates regnicolarum per Mtem Vram tollantur, praesertim in negotio religionis. Circa quas quippiam praeter amplissimas Tyrnaviae factas concessionem immutare, vel meliorare, cum in mea potestate non sit, ad quod frustra tempus tereretur de privatis eiusdem postulatis.

His auditis et bene notatis, posteaquam dictus Ioannes Kemény principi ea retulisset, motis ex Szecsen castris inter Palank et Gyarmat vigesima sexta eiusdem mensis subsistens, invitavit me tertio ad audientiam, ubi me etiam in coena detinuit, cumque hora coenae instante serum esset tempus, pauculis verbis exposuit, se regnicolarum difficultates, circa concessionem Mtis Vrae in tractatu Tyrnaviensi, praesertim in negotio religionis factas ratione quarundam clausularum, postmodum in conventu Bartphensi limitatarum, in scriptis declarare velle, ut de iis Mtem Vram per celerem cursorem informare possim. Sperans periculo in mora existente, Mtem Vram super eisdem se quantocyus benigne resolaturam.

Subsequenti die misso ad me memorato Balintfi, significavit se, circa quaedam puncta in negotio arcis ac bonorum Szadvára mihi assignanda laborare.

Die vigesima octava misit ad me saepefatum Ioannem Kemény ad oppidum Bátt (ubi ego diverteram) in certis punctis scriptonenus transmittens difficultates, quas et ipse, et regnicolae in congregatione Bartfensi circa concessionem in negotio religionis Tyrnaviae factas adinvenerunt, cupiuntque meliorari, ne aliqua futuris temporibus occasio vel materia ad disputandum supersit.

Ostendit quidem, legitque iterato coram me considerate memoratus Ioannes Kemény puncta difficultatum illarum per

ipsos assignata, sed iterum ad se recepit, quae tamen ego diligenter notavi et assignavi Vrae Mti proxime transmittenda.

Quantum ad septem comitatus, licet ante hac ad posteros suos principes Transylvaniae futuros eosdem conferri a Mte Vra desideraverit, tunc tamen deposita illa sua praetensione, per saepefatum Ioannem Kemény declaravit se ulterius nonnisi ad personam suam, et filium maiorem natu, iuniorem principem conferri praetendere, eo quod in provecta aetate constitutus, longam sibi vitam polliceri non posset.

In negotio Tarczal, et Szadvara fecit et misit aliquas notationes Mti Vrae sacrae proxime communicandas per singularem cursorem, quas ipsemet quantocyus ad Mtem Vram expediri diligenter adursit. Ego vero antequam cursorem expedirem audientiam mihi dare desideravi, ut praetensiones ipsius vel in scriptis vel ad minus ex ipsiusmet ore exciperem.

Progressi itaque ab oppido Bátt ultima Iunii prope Sanctum Benedictum de iuxta Gron ad Machkarev castra locans ordinationem fecit, ut in ipso itinere (siquidem ille aliquot ante horis *sic*) praecesserat) ad ipsum pro audientia diverterem. Cui ordinationi memet accommodans diverti ad ipsum, et cum in scriptis praetensiones suas dare noluerit, haec sequentia puncta ex ore ipsius accepi.

Primo. Ad nuperum meum quaesitum, ita respondit: Se cum Mte Vra libere iustoque ac honesto titulo pacem concludere posse eo, quod confoederati ipsius promissis non steterint, et sic non servatis promissionibus pactum violarunt. Alterum est, quod licet cum Gallo arctam habeat confoederationem ad terminum iam iam praeterlabendum, Svecis tamen nulla prorsus confoederatione se obligatum asseruit.

2-do. Rogavit Mtem Vram, ut difficultates regnicolarum in negotio religionis Tyrnaviae factas, iuxta assignatas clausulas tollere ac meliorare non dedignetur. Quo facto, si privatis subsequentibus praetensionibus suis Mtas Vra clementer annuerit, pax omnino concludetur.

Haec autem fuerunt ipsius privata postulata.

Primo. Petiit sibi conferri arcem Tokaj, in trecentis millibus florenis ad sexum virilem, quod deficiente, ut praefata summa redundet ad sexum foemineum, vel quibus ipse legaverit, bonis in eo casu ad fiscum redeuntibus.

Petiit item ad eandem arcem Tokaj suprafatam summam pro aedificio inscribi quinquaginta millia florenorum, nonnullis hanc praetensionem fulciens argumentis, et potissimum, quod propugnacula arcis illius ex parte fluviorum propediem certo certius corruerent, nisi tempestive subveniatur. Contentum se obtulit, ut aedificia circa illam arcem

fienda per intelligentes magistros murarios identidem revideantur et aestimentur.

Postulavit insuper arcem Regecz, relicta arce Szadvara sibi a Mte Vra inscribi in centum millibus florenis per Mtem Vram dno palatino solvendis, ipse autem residua sexaginta millia eidem numeraturus esset eodem plane iure et conditionibus, quibus arcem Tokaj et Tarczal existimans, memoratam arcem ac bona nonnisi in centum et sexaginta millibus possideri.

Inhaesit priori suae praetensioni circa Eched et Nagy-Banya ratione iuris regii, cum solita clausula, salvo iure alieno.

Haec si a Mte Vra sibi conferentur, promisit se quoad septem comitatus, ratione posteritatis mecum penes plenipotentiam a Mte Vra denuo submittendam ita conclusurum, quod vel ipsa Mtas Vra cogitare minime posset.

Periculo vero in mora existente, rogavit Mtem Vram pro celeriori circa haec omnia benigna resolutione.

Praeter haec confidenter Mti Vrae significare voluit: Quod si in hac pacis tractatione d. comes palatinus consiliis Mtis Vrae aderit, se nunquam sperare finem.

Addidit in colloquio familiari svecicum quandam ritmasterum ad se venisse, cum bona spe de Bruna expugnanda, qua capta, quod Durstenszon Posonium statim obsidebit.

Finita audientia cursorem ad Mtem Vram quantocius expediri diligenter adurgens, et castra illinc promovens, prima die Iulii ad pagum Kovaczi substitimus, atque illinc Matthiam Senquiczi equo postario et aliquot militibus eidem a principe concessis, celeri cursu ad Mtem Vram expedivi, ac per eundem negotia ad illud usque tempus tractata, cum signatura principis ratione Szadvara et Tarczal (cuius supra memini) literis meis annexa transmisi.

Antequam tamen discederet, a dno Ioanne Kemény separatim ductus, valde diligenter ac sub iuramento examinatus est, an aliquos literas a d. comite Sigismundo Forgach ad fratrem suum Adamum Forgach sonantes apud se haberet? Cui ipse respondit, se nullas habere, praeter quasdam a Stephano Forgach ad dnum palatinum scriptas, ratione salvi conductus, penes quem ad sepulturam parentis sui proficisci posset.

Expedito cursore progressi sumus versus Nagy-Tapolcsan, ibique quatuor dierum spacio commorantes, Duklas cum exercitu suo, qui (prout diligenti attentione squadrones videre et notare potui) mille quingentorum equitum numerum non excedebat, advenit, et se cum principis armada, filio eiusdem Sigismundo Rakoezi cum certis cohortibus obviam ipsi prod-

eunte, se coniungens, eodem die Duklasz et officiales ipsius lauto excepti sunt convivio.

Post quartum diem castris ex Nagy-Tapolcsan motis, ubi ad pagum Ripnye pervenissemus, septima die memorati mensis Matthias Sengviczi cum benigna Mtis Vrae resolutione rediit, binasque a Mte Vra ad me datas literas, cum nova plenipotencia, (cuius vigore de septem comitatibus, ulteriorem tractatum instituere potuerim) repraesentavit. Significans principi cursorem meum advenisse a Mte Vra cum resolutione, desideravit eam per me sibi scriptotenus exhiberi.

Motis ex Tapolcsan castris ubi ad possessionem Krakovan nominatam perventum fuisset, insinuavit princeps, se omnibus occasionibus promptum esse mihi audientiam concedere, et de pacis mediis oretenus tractare; verum gallicis et svecicis legatis sibi ad latus constitutis, quidquid inter nos repetitis palam audientiis tractatur, et concluditur, id totum molesto et importuno suo accursu destruere nituntur.

Ideoque consultius se iudicare significavit si medio confidentis sui hominis, Basilii Balintfi, quem alias etiam in diversis commissionibus ad reges et principes imperii expedire solitus est, res secretius tractaretur.

Cum itaque propria experientia mihi optime constiterit, gallicum legatum, Duklasz aliosque identidem submissos confederatorum legatos, publicis audientiarum mearum solemnitatibus vehementer moveri, et toties finitis audientiis ad principem recurrere, quin ipsum Duklasz et officiales ipsius, mihi mortem minari, dedi libenter assensum tali principis insinuationi. Salva tamen in omnibus caesarea et regia Mtis Vrae auctoritate, in similibus legationibus observari solita.

Et sic iuxta benignam Mtis Vrae voluntatem publica posthabendo, rem a privatis principis praetensionibus, eiusdemque contentatione (ipso etiam principe ita volente) assumens, medio memorati Balintfi, resolutionem Mtis Vrae in certis punctis in possessione Krakovan septima die Augusti scriptotenus exhibui.

1-o. Mtem Vram clementer annuisse arcem Tokaj cum Tarczal in trecentis millibus principi ad sexum virilem conferre, ita tamen ut ipse centum millia d. Homonnai, iuxta priores suas oblationes solvat.

2-do. Licet non defuerint Mti Vrae, in contrarium graves et ponderosae rationes, ut loco arcis Szadvára arcem Regécz in centum millibus pro desiderio principis conferret, vel ipso respectu d. comitis palatini, qui etiam alioquin in aliquot centenis millibus in Hungaria superiori se damnificatum conqueritur; iis tamen posthabitis pro bono pacis et quietis, huic quoque ipsius petitioni clementer annuisse Mtem

Vram, centum millibus in se assumptis, ita quidem, ut residuam partem nimirum centum et sexaginta millia florenorum princeps dno palatino persolvat.

3-o. Ius regium in arce Echyed et Nagy-Banya in casu defectus seminis modernorum possessorum, Mtem Vram elementer ipsi conferre salvo iure alieno.

4-to. Septem comitatus partium regni Hungariae superiorum benigne ipsi conferre Mtem Vram sub iisdem conditionibus, quibus Gabriel quondam Betlen possidebat, volentibus iisdem comitatibus: sperans Mtas Vra respectu benignae gratiae ac munificentiae suae, in supraspecificatis collationibus privatorum dominiorum erga ipsum principem eiusdemque haeredes declaratae, minime postulaturum, ut haec concessio cum gravi iactura status publici, ad aliquem filiorum suorum quoquo modo extendatur, tanto magis quod ipse princeps in nupera audientia per me obtulit Vrae Mti, quod si ad alia privata sua postulata optatam obtinuerit resolutionem ita se accommodaturus est, quod vel ipsa Mtas Vra cogitare vel sperare minime potuisset.

5-to. Quod praetensiones regnicolarum et statuum concernit, ratione quarundam mutationum, in benignis Mtis Vrae concessionibus eisdem factarum, benigne desiderare Mtem Vram, quatenus puncta praedicta, iam antea cum satisfactione commissariorum utriusque partis accordata, prout in tractatu Tyrnaviensi conclusa, ac determinata sunt, in suo esse maneant, nec quicquam in ea parte immutetur aut mitigetur.

Interim dum haec inter nos aguntur, filius principis cum Ioanne Kemény et copiis tam hungaricis quam svecicis ad Tyrnaviam denuo expugnandam proficiscuntur die septima memorati mensis Augusti.

Exhibita in scriptis principi memorata Mtis Vrae resolutione, caeptum est agi realiter, per saepedictum Basilium Balintfi, qui inter principem et me saepesaepius etiam per vias secretiores internuncia fideliter referebat.

Assumptis per principem in accuratam considerationem punctis resolutionis Vrae Mtis, per me scriptotenus exhibitis, chauzio Budensis vezerii cum trecentis circiter insignibus equitibus isthuc adveniente, post duorum vel trium dierum spacium, responsum tale dedit:

Primo. Contentum se reddi benigna Mtis Vrae resolutione ratione arcis Tokaj et Tarczal, paratumque esse deponere dno Homonnai centum millia florenorum iuxta oblationem suam in tractatu Tyrnaviensi declaratam.

2-do. Se non putasse super arce Regécz, ultra summam centum et sexaginta millium florenorum haberi. Atque ideo assumptis per Mtem Vram in sese centum millibus florenis paratus ipse erat sexaginta

millia dno palatino numerare. Quia vero postea intellexit summam super dicta arce Regécz habitam, ad ducenta et sexaginta millia florenorum extendi postulavit a Mte Vra, ut centum et sexaginta millia in se assumere dignaretur, ipse quoque centum millia dno palatino numeraturus esset in duobus terminis intra anni spacium, ita ut inscriptio fiat in ducentis et sexaginta millibus iure perpetuo, ad sexum virilem, iis prorsus conditionibus, quibus arx Tokaj et Tarczal.

3-tio. Quoad Ecsied et bona ad eandem pertinentia contentum se esse benigna Mtis Vrae resolutione ratione iuris regii, sibi ac posteritati ad utrumque sexum conferendi, cum ea declaratione, quod post defectum seminis dnorum Stephani et Petri Betlen, statim ac defacto absque ulla ulteriori dilatione, bona illa ipsi et haeredibus suis assignentur, quin imo non sit contra reversales dictorum dnorum Betlen, si medio tempore mutuo inter se convenientes, in signum successionis aliquam portionem ex dictis bonis per manus tradere voluerint.

4-to. Quandum ad septem comitatus, pariter se contentum reddi clementi Mtis Vrae resolutione asseruit, omissa hac clausula: Volentibus eisdem comitatibus; et cum hac quoque declaratione, quod comitatus Zakmariensis cum arce Zakmár, comitatus vero Zabolchensis, cum arce Kálló eo iure sibi conferantur, quo Stephano olim Boeskey fuerant collati; sive vero donec ex posteritate sua principes Transylvaniae futuri sunt, ii quoque possidere possint, liberum quoque sit sibi ac haeredibus bona ad arcem Zathmár pertinentia, aliis quibusvis oppignorata, ad corpus honorum redimere.

His praemissis desideravit, prout et antehac, pro aedificio arcis Tokaj, ruinam ex omni, sed potissime ex parte fluviorum minitantis, quinquaginta millia florenorum summae capitali inscribenda, sibi concedi.

Pariter pro aedificio Sarospatak viginti quinque millia florenorum.

Item pro aedificio Munkach viginti quinque millia florenorum.

Quae quidem aedificia ut suo tempore, per certos expertos magistros mechanicos circumspiciantur et aestimentur, contentum se obtulit. In negotio religionis limitatas in congregatione Bartfensi clausulas desideravit supra omnia a Mte Vra clementer admitti, pro tollendis, quae futuris temporibus exinde sequi possent, difficultatibus.

Denique postulavit ex camera Novizoliensi quingentos centenarios cupri sibi a Mte Vra dari. Ac insuper ut a vigesima sexta Aprilis omnes proventus montanarum civitatum ac fodinarum, usque ad conclusionem pacis ipsi relinquantur, omnino desideravit. Quam tamen suam praetensionem ad meam replicam, videlicet ut proventus illi, si qui superessent, pro cultura fodinarum pene desolataram applicentur illico deposuit.

His a Mte Vra benigne ipsi concessis, obtulit se ad pacem cum Mte Vra componendam.

Ego vero antequam has ipsius novas praetensiones praesertim de duobus comitatibus Ultratybiscanis, ac praesidiis Zakmár et Kálló transmissem, institi apud ipsum, ne superfluis petitionibus Mtem Vram gravaret, contentusque esset prioribus amplis ac largis Mtis Vrae oblationibus.

Ipsae vero ab his suis praetensionibus desistere nollens desideravit ad Mtem Vram pro benigna eiusdem resolutione transmitti per singularem cursorem.

Ad cuius instantiam denuo Matthiam Senkuiczi 13-a die memorati mensis ad Mtem Vram ex Krakovan expediti.

Triduo ante venerat ad principem, nomine confoederatorum legatus svecicus Alexander Eschen pro sollicitando celebriori adventu eiusdem, et exercituum suorum, et coniunctione generali, cum Dorstenszonio. Verum habitis superinde consiliis conclusum est, principe cum certa parte armadae remanente, filium cum potiori parte exercituum expediendum. Eodem itaque die quo ego Matthiam Senkuiczi ad Mtem Vram expediti, filius quoque principis Sigismundus Rakoczi, adiuncto sibi Ioanne Kemény cum flore militiae, quinque tormentis et certis curribus frumentariis secum assumptis profectus est versus Album-Montem in Moraviam.

Die decima quarta Augusti castris ex Krakovan motis ad possessionem Koztollan pervenimus. Neque ibi diutius morati, sequenti decima quinta die versus Szomolyan pervenimus, interque arcem Szomolyan et Nádas princeps castra metatus est. Ubi ego in curia Pongratiana ex ordinatione principis divertens a Svecis inopinate circumventus, qui turmatim hospitium meum invaserant, in periculo versabar, nisi milites principis et ipse quoque Duklasz in persona intervenissent. Quamobrem sequenti statim die iussu principis, pro securiori hospitio ad oppidum Szomollyan tentoriis principis vicinum deductus sum.

Aliquod diebus ibidem commorantes, communis rumor erat, quod illinc princeps directe ad obsidendum Posonium cum castris progredieretur, ibique cum Dorstenszonio capta Bruna, vel certe obsidione soluta, generalem facerent coniunctionem; sed opinio fefellit. Redeunte enim cursore meo a Mte Vra vigesima prima die praefati mensis, circa vespertum, subsequenti statim nempe vigesima secunda die summo mane, sub ipsa aurora, motis illinc de repente castris, per Album-Montem transeuntes, eodem die ad Korlátkő perventum est, ubi spacio duorum dierum subsistentes, ac tertio tandem illinc moventes, princeps ad oppidum Szenicze castra metatus est. Dataque mihi ibidem audientia, benignam Mtis Vrae voluntatem per Matthiam Senguiczi allatam, oretenus declaravi, nempe circa

alia ipsius postulata, pro innata sua clementia et benignitate, qua erga regnum suum Hungariae ducitur, benignum prae-buisse assensum.

Quantum vero ad duos comitatus ac praesidia Zakmár et Kálló, quae etiam ad posteritatem suam principes nempe Transylvaniae futuros extendi desiderat, ob graves et ponderosas considerationes, nullo modo consentire potest. Neque id principem optare debere sed potius contentum reddi, amplissimis saepius declaratis M^{tis} Vrae oblationibus.

Ille vicissim contrariis rationibus evincere conatus est, M^{tem} Vrm merito ipsi etiam duobus illis comitatibus praesidiisque et arcibus Szakmár et Kálló gratificari debere vel iis considerationibus.

1. Quod conclusa hac cum ipso desiderata pace, amplior via ad universalem pacem in imperio tractandam et concludendam aperiretur.

2. Produxit mihi legendam pacificationem Viennensem quam ipse recenter denuo imprimi curavit, atque ex ea demonstravit Stephano Bocskay, unico illius temporis Augustissimae domus Austriae hosti, quam amplae et largae fuerint concessionis factae in bonis ecclesiasticis et secularibus, atque etiam aliquot comitatibus iure haereditario ipsi inscriptis, imperio tum temporis et haereditariis provinciis in flore existentibus. Quae cum defacto ab annis pluribus validis bellorum tempestatibus undique concussa non solum ruinata et exhausta sint, verum etiam ab inimicis M^{tis} Vrae maiori ex parte occupata, quanto magis ipsi potentissimis M^{tis} Vrae hostibus confoederato in tali rerum statu, et non solum totius imperii, sed et regnorum ac provinciarum haereditiarum M^{tis} Vrae miseranda constitutione imminetibus dietim gravioribus periculis duo illi comitatus cum praefatis praesidiis, ipsi ac haeredibus suis conferri debeant. Neque ullo pacto se ab hac sua praetensione recedere velle, vel eo potissimum respectu, quod recenti memoria teneat, quantas ipse in principatu suo iniurias et molestias ex illis comitatibus ac praesidiis pati debuerit. Ne itaque etiam posterius ipsius easdem iniurias ex illis locis ferre debeant, mordicium inhaesit huic suae praetensioni.

Quo ipsius animo obstinato animadverso, significavi me a M^{te} Vra in mandatis habere, quod si ille huic suae praetensioni cedere omnino nolle, accepta ab eodem venia, recederem.

Ipse sumpta aliquantisper in considerationem hac M^{tis} Vrae resolutione respondit, se discessum meum impedire nolle, neque posse. Atque ideo si ea est omnimoda M^{tis} Vrae benigna voluntas, ut hac de causa interrupto pacis tractatu me revocare velit, concessa mihi abeundi licentia paratum se obtu-

lit vigore obligationis et salvi conductus sui sufficientem comitivam, usque ad locum securum ordinari facere.

Accepta ab eodem venia, ubi ad hospitium meum venissem et currus pro discessu onerarentur, aperuit mihi Matthias Senquici apud se haberi in reservato alias literas a Mte Vra sibi eo fine conceditas, ut si Rakoczium propter illas praetensiones suas ad rupturam tractatus venire animadverteret, in eo casu exhibeat.

Quas cum ego accepissem, intellexi Mtem Vram clementer annuisse ut in tali casu ad nova quoque eiusmodi ipsius postulata ratione arcium Kálló et Szakmár procederem. Atque ita insuper auctionem desideratam pro aedificiis Saarospatak et Munkács, et petitam cupri quantitatem, sicut etiam duos illos comitatus Szakmariensem et Szabolcsensem, si omnino aliter fieri nequiret, gradatim procedendo ipsi promitterem, pacemque concluderem.

Intellecta hac Mtis Vrae benigna voluntate, misso ad principem Balintfio, recenter ad me alias Mtis Vrae literas pervenisse, quarum vigore tractatu redintegrato, ultra quam antehac circa praetensiones ipsius me progredi posse significavi.

Princeps accepta libenter hac nova tractandi insinuatione, negotium distulit ad proximam stationem.

Motis itaque altero die ex Szenicze et ad fluvium Moravum penes possessionem Kopcsan collocatis castris, principe et aliis eiusdem officialibus a Duklasz in arcem Holics ad prandium invitatis, hospitium mihi in memorata possessione Kopcsan ordinatum est, ubi etiam Duklas cum exercitu suo divertit.

Invitatus sequenti die ad audientiam, tractatu denuo inchoato, retuli principi Mtem Vram ex ea qua erga regnum suum Hungariae ducitur paterna affectione, eiusdem conservationi et tranquillitati consultum esse desiderat, offerre ipsi duos comitatus Zathmariensem et Zabolcsensem cum arcibus Zakmar et Kálló, ipso decedente ad filium maiorem natu, principem iuniorem cum declaratis conditionibus.

Ipse vero hac Mtis Vrae oblatione non contentus institit priori suae praetensioni, ut ad omnem posteritatem, qui nempe ex ea principes Transylvaniae futuri essent, conferantur. Cum a tali suo proposito recedere nollet, obtuli ipsi etiam ad filium minorem Sigismundum Rákoczi, si tamen princeps futurus esset.

Ipse post multas ultro citroque factas replicas acquievit tandem, memoratos duos comitatus, ipso vita functo ad duos dumtaxat filios cum ea conditione, quod si etiam filius mino-

rennis princeps Transylvaniae non fieret, hoc non obstante, tanquam privatus dnus vita sua durante, eos possidere possit. Illud super addendo quod illis decedentibus, haeredes ipsorum masculini sexus, in arcibus Zakmár et Kálló (comitatibus ad fiscum redeuntibus) continuo succedant.

Respondi ego hoc absolute fieri non posse, neque esse conveniens, ut privatus aliquis dnus comitatus possideat. Ipse econtra asseruit, e re potius Vrae Mtis fore, si ut privatus dnus filius ipsius comitatus illos possidebit, eo potissimum respectu, ut Turca animadvertat comitatus non iure transylvanico, sed ex libera ac munifica Mtis Vrae collatione possideri.

Quoad arces Zakmár et Kálló: post longas utrinque pro et contra factas disputationes, eo rem deduxi, ut ad haeredes memoratorum filiorum suorum, non aliter deriventur, quam si principes Transylvaniae futuri essent.

Facta saepenumero subsidii Mtis Vrae mentione, petiit articulis inseri, ut in eo casu, si ob hanc pacis conclusionem a Turca vel aliis infestaretur, teneatur ipsi Mtas Vra subsidium dare, eique facultatem concedere, ut in tali casu, in ditio-nibus Mtis Vrae arma coemere et exercitus conducere possit. Spem ipsi ego oretenus feci, Mtem Vram in simili casu auxilium ipsi non denegaturam.

Castrum Szerednye, siquidem repetitis saepe vicibus desideraverit sibi a Mte Vra concedi ad redimendum, et toties in ea praetensione sua, repulsam fuerit passus cum ex testamentaria dispositione Francisci quondam Dobó memoratum castellum et bona ad id pertinentia, consortem suam concernant, petiit denique ut in proxime futuris regni comitiis Mtas Vra negotium hoc iure revideri, et finaliter decidi curet.

Ad haec ut benigna Mtis Vrae annuentia accederet, ipsomet principe ita desiderante, denuo Matthiam Senquiczi celeri cursu vigesima septima praefati mensis ad Mtem Vram expediti, cum quinque equitibus ipsi pro comitiva iussu principis adiunctis. Qui in ea profectione sua, in quantis versatus fuerit periculis, non dubito Mtem Vram ab ipsomet clementer intellexisse. Nam suecicis et Rakoczianis cohortibus aliquot horis, ante discessum eiusdem coniunctim excurrentibus, ipse a Suecis interceptus, applicatis ad caput aliquod pistolis, certo interfectus fuisset, et scripta apud ipsum in negotio pacificationis habita (quae princeps certis considerationibus in secreto haberi volebat) adempta essent, nisi exercitus Rakocziani, viso principis salvo conductu se se viriliter opposuissent. Illinc liberatus et paulo ulterius cum sociis progressus, denuo incidit in exercitus Mtis Vrae, milites Rákóczianos in fugam conversos magna furia insequentes, a quibus ipse et socii equis et

rebus suis spoliati, vita quoque privari debebant, nisi singulari dei beneficio fuissent conservati.

Interim castris principis ab hac parte fluvii Moravi ad saepefatam Kopcsan haerentibus comitatenses unanimi voto principem acceperunt, rogantes humiliter, ut memor suae promissionis liberos illos ad domum suam dimitteret, neve contra obligationem suam e regno ipsos educeret.

Respondit princeps, se promissionis suae memorem esse, ideoque ipsos invitos e regno educere nolle: ita tamen, ut ipso cum exercitibus suis in Moraviam abscedente ipsi comitatenses ibidem permaneant, et caesareanis diligenter advigilent.

Ipsi animadvertentes srmum archiducem Leopoldum cum armada Mtis Vrae ad arcem Dévén in proximo esse vicino, maluerunt principem in Moraviam extra regnum sequi, quam manifesto periculo se exponere. Ego quoque saepius antehac cum protestatione principi significavi, me cum illo extra regnum proficisci nolle, praesertim si Dorstensonio se se coniunxerit, nulla ab ipso habita securitate, sed cum animadvertissem tractatum pacis in bono cardine versari, eiusque propediem componendae certam quasi spem affulgere, non feci amplius difficultatem, accepta ab eodem assecuratione, quod me tanquam cor suum a Suecis, et aliis quibusvis tuebatur.

Haec dum aguntur, accepto rumore, quod srsms Leopoldus archidux relictis impedimentis bellicis cum certis milibus equitum insignium Germanorum et Hungarorum iam in progressu esset, castraque principis adoriri intenderet, eisdem celerrime motis fluvium Moravum transgressi, ab altera parte fluvii in loco vicino, ad pagum quendam substitimus, ubi larma trium maiorum tormentorum explosionibus denunciata, ac si srsms Leopoldus iam in propinquo esset, ibi quoque non diu morati subsequenti die, summo mane iter aggressi, et ad duo milliaria profecti, ad arcem Lumbenburg penes fluvium Dia princeps castra metatus est.

Et certe si eo tempore exercitus Mtis Vrae castra principis penes praefatum pagum Kopcsan ab hac parte fluvii Moravi collocata invasissent, facili negotio, illis vel fugatis, vel penitus deletis ac proffigatis, tormenta omnia cum aliis impedimentis et oneribus belli, magnaue curruum oneratorum multitudine, filio principis cum flore militiae, in Moravia existente, adimi potuissent.

Positis ad Lumbemburgh castris, et cursore Matthia Senquici tertia die Augusti a Mte Vra redeunte, ubi resolutionem Mtis Vrae de praemissis punctis, pro voto principis attulisset, habita apud eundem audientia, benignam Mtis Vrae

annuentiam, ad postulata ipsius declaravi. Quam tanto libentius accepit, quod intellexerit saepefactos duos comitatus ad filium quoque minorem, tanquam privatum dñum Mtem Vram contulisse, pluribus verbis exaggerans singularem paternum suum affectum et amorem erga eundem filium suum, qui nunquam eundem vel in minimo offendisset, promisitque eum bona occasione, pro grato animi obsequio declarando, ad Mtem Vram missurum.

His praemissis obligavi eum sub verbo principali, quod nihil amplius innovaturus ac petiturus esset. Ac tandem de condendis utrinque pacificationis et assecurationum articulis laborari caeptum est.

Circa hoc tempus accepta a principe licentia, profectus fuerat d. comes Sigismundus Forgács ad castra Dursztenszon, videndae obsidionis Brunensis causa, ubi trium dierum spacio commoratus, inter epulandum veneno intoxicatus, ubi ad castra principis rediisset, sequenti statim die nimirum quarta Augusti gravissimis doloribus et cruciatibus vitam finivit.

Assecurationum Mtis Vrae articulis, tam quoad publicum, quam etiam privata principis postulata, bono ordine conscriptis, desideravit princeps ad Mtem Vram absque mora transmitti, ut ibidem ad purum describi benigna eiusdem manu et sigilli oppositione roborarentur.

Penes eosdem puncta quoque suae assecurationis per me ipsi proposita, in certos articulos componi et Mti Vrae, pro clementi eiusdem censura transmitti voluit.

Hisce itaque omnibus in unum fasciculum ligatis, denuo Matthiam Senquici sexta die eiusdem mensis Augusti ad Mtem Vram expediti.

Interdum tam ex frequentiori cursoris ad Mtem Vram expeditione, tum etiam aliis signis legatus gallicus et Duklasz facile coniciientes tractationem pacis cum Mte Vra in bonis terminis versari, non solum ipsi principem crebriori suo accursu, ne cum Mte Vra pacisceretur, molestare, verum missis ad Durstensonium literis ac nunciis nomine confoederatorum frequentiores legationes instituere inceperunt.

Venit Alexander Eschien octava die mensis Augusti, ab omnibus confoederatis missus, qui cum ab audientia principis ad proximum sibi praeparatum tentorium recessisset, accersito statim ad se Balintfio princeps significavit, me nihil super tali legatione debere moveri. Nam licet ablegatus confoederatorum rem potenter agat, ne confoederationi renunciaret, se tamen in proposito suo Mti Vrae antehac declarato animo constanti ac firmo permanere.

Detento in prandio memorato confoederatorum legato,

atque etiam gallico legato invitato, a fidedigno homine, qui mensae assedit, accepi, Gallum ita fuisse tristem, ac turbatum, ut in eo prandio ter oculi ipsius steterunt in lachrymis.

Missus est altero die a Durstensonio landgravius quoque Hassiae cum aliis sibi adiunctis, ipsi quoque diligenter institerunt, ut principem a tali suo proposito et pacis cum Mte Vra componendae studio avocarent, sed frustra laboratum est.

Interea dum haec sollicite utrinque fiunt, rediit Mathias Senquiczi cum assecurationibus Mtis Vrae, quas ego in paribus communicavi cum principe.

Allatae sunt per eundem Senquiczi puncta quoque assecurationum principis censurata. Item mandata Mtis Vrae ad generalem et supremos officiales confiniorum, ne ullam in reditu contra principem eiusdemque exercitus hostilitatem vel in minimo attentare ausint. Praeterea saluum conductum pro ablegatis principis post reditum suum pro commutatione diplomatum ad Mtem Vram expediendis.

Perlectis et bene ruminatis Mtis Vrae assecurationibus, praeter aliquot vovulas intermissas fecit difficultatem princeps circa praefationem et conclusionem quoad publicum. In praefatione quidem, ubi ad nonnullorum comitatum instantiam, concessionem Mtis Vrae factae scribebantur, id totius regni nomine factum scribi desideravit. In conclusione vero circa haec verba: Assecurantes nihilominus nonnullos comitatus, voluit poni: status et ordines; ut posteriora corresponderent, prioribus, siquidem in primo statim articulo expresse continebatur: quod omnes status et ordines, liberum religionis exercitium habeant.

Longum esset recensere, qualesnam replicas ego in contrarium fecerim in eo puncto, ubi ipse instantiam nomine regni factam inseri volebat, et maxime tali argumento, quod cum regnum Hungariae ex catholico et seculari (inter quos etiam plurimi catholici numerantur) statibus constet, quomodo instantia illa regni nomine facta dici possit? cum nullus unquam ecclesiasticorum velle catholicorum hominum pro talibus, in negotio religionis factis concessionibus institerit. Tandem plurimis ultro citroque habitis disceptationibus, ad id condescendit, ut iuxta formulam pacificationis Viennensis ad instantiam suam et Hungarorum sibi adhaerentium concessionem illae a Mte Vra factae esse scribantur.

Conclusionem cupiens omnino fieri conformem, primo articulo mordicus institit: ut assecuratio fiat ad status et ordines regni Hungariae.

Periculo in mora existente, nollens tempus ulterioribus disputationibus protrahere, Matthia Senquiczi iterum ad

Mtem Vram ex pago Laynsdorff ad Lumpenburg, ubi ego hospitabar expedito, eiusdem benigno arbitrio hasce difficultates mitigandas vel complanandas humillime commisi.

Quibus coram srsmo archiduce Leopoldo in castris Déviniensibus, in praesentia dnrum archiepiscopi, palatini, comitis a Puchaimb, et aliorum, quantum postea intellexi, diligenter ruminatis, et ventilatis, accedente ad has quoque principis praetensiones benigna Mtis Vrae annuentia, cursor meus rediit cum novis ad votum principis expeditis assecurationalibus.

Medio tempore donec ad me cursor meus rediisset, misit ad me princeps assecurationem suam Mti Vrae pro parte sua dandam. Cuius quidem praefatio sive exordium tale erat: Nos Georgius Rakoczi, memoriae commendamus: quod cum nos ob labefactatas regni Hungariae, gentisque eiusdem libertates, bellum contra suam mtem suscepissemus etc. Videns ego id Mti Vrae valde praeiudiciosum esse, restiti diligenter, significans Mtem Vram exordium illud sibi iniuriosum, etiam si totum quod hactenus circa pacis media inter Mtem Vram et ipsum principem per me actum et conclusum est, corruiere debeat, nullatenus admissurum, neque me de eo quippiam Mti Vrae scripturum.

Princeps sumpta in ulteriorem considerationem hac mea replica, loco illorum verborum praeiudiciosorum voluit poni: ob gravissimas causas.

Ego vero neque iis consensum praebere volens, ne vel in minimo in Mtem Vram culpa illorum motuum coniici posset, ultimo denique meo iudicio et arbitrio commisit praefationem illam faciendam. Quod ego negotium lubens in me assumpsi fecique illam, crediderim absque ullo praeiudicio Mtis Vrae.

Certo interea nuncio allatum est, principi comitem a Puchaimb a srsmo archiduce Leopoldo cum suis legionibus versus Hungariam superiorem expeditum, iam ad montanas civitates pertigisse. Concessa itaque mihi audientia conquestus est princeps, memoratum comitem in opprobrium ipsius castello Casparis Illieshazi Bán nominato penitus ruinato et expilato, aliorum quoque plurium nobilium curias in comitatu Nitriensi existentes, qui nempe ipsi adhaeserant, in transitu spoliassse. Ne itaque ipse ociosus foret spectator, expeditit Bakos cum suis cohortibus adiunctis ipsi ex filii sui copiis selectis exercitibus, ad decem companiis Duklassianis contra comitem a Puchaim, scripsitque Dorstensonio, ut ad eam necessitatem certa regimenta ex armada sua submitteret. Quod se libenter facturum respondit principi, (id quod mihi in specie legendum dedit) Dorstensonius, addiditque praeter illas

auxiliares copias illi submittendas, paratum se esse etiam in persona cum tota sua armada, soluta obsidione Brunensi ad eum venire, ut coniunctis viribus exercitus Mti Vrae in campo ubicunque fuerint, adoriantur, dummodo Mti Vrae non adhaereat.

Respondi ego principi per haec media sede belli in Hungariam translata, aliud sperari non posse, quam quod charissima patria nostra aliquin etiam satis afflicta et ruinata, propediem in cineres convertetur. Neque ego causam video, cur de expeditione comitis a Puchaimb merito ipse conqueri possit, cum nullae induciae nullum fuerit armistitium. Et ipse quoque princeps misso certo suo peditatu in auxilium Dorstenonio tormentis suis maioribus maenia Brunensia verberari non intermittens, et castrum Szomolyan cum aliis castellis et curiis expilari permittens, omnem hostilitatem contra fideles Mti Vrae subditos exerceat. Ideoque iure belli fieri si d. comes quoque a Puchaimb contra Mti Vrae rebelles par pari referat.

Cum autem pacis conclusio in eo iam statu sit posita, ut dubitari de illa non debeat, cogitandum esse de mediis, quibus utrinque bellicis hisce expeditionibus revocatis, sedes belli a regno Hungariae arceatur.

Antequam igitur assecurationes utrinque commutentur, si interim princeps scriptis reversalibus sub verbo principali, et fide christiana se obligaverit, se a pace conclusa, iamque in certos articulos redacta non recessurum, certoque Mti Vrae adhaesurum, obtuli me scripturum srsmo archiduci Leopoldo per tubicinem suae srtis, eo tum penes me existentem, ut comitem a Puchaimb revocare dignetur. Idem ex parte ipsius quoque principis fiat, et Bakos ad fluvium Moravum, quem nondum penetraverat, cum exercitibus sibi concreditis subsistat.

Placuit principi istud medium, et licet scriptotenus dandis reversalibus se obligare noluerit, stipulata tamen manu sub verbo suo principali et bona fide christiana promisit: se nullatenus a pace iam composita et promisso Mti Vrae obsequio recessurum, etiam si totus mundus contrarium ipsi suaderet.

Contentus tali ipsius obligatione, scripsi humiliter srsmo d. archiduci Leopoldo per memoratum tubicinem, ut comitem a Pucham revocaret.

Princeps quoque cursore suo ad Bakos expedito, mandavit serio, ut in loco, ubi per cursorem invenietur subsistat, et ab hostilitatibus absteat.

Rediit interea 11-a die memorati mensis a Mte Vra Matthias Senquiczki graviter infirmus, et assecurationes eius-

dem Mtis Vrae sacrae ad votum principis expeditas attulit, quas ego ipsi in paribus medio Balintfi transmisi. Intermisso ex illis uno vel altero vocabulo, promisi in commutatione diplomatum illa quoque inserenda.

Appromptata, ad purum descripta subscripta et obsignata principis quoque assecuratione, permutare eam tantisper distulit, donec peditatum eiusdem ex obsidione Brunensi revocari, et nonnulla sua tormenta maiora illinc reduci possent, firmiter asserendo id intra tridui spatium facile fieri posse. Quibus revocatis ac reductis promisit se vigore pactatorum confestim moturum, et cum universis suis copiis discessurum.

Movi ego quaestionem: An Durstenson non faciet difficultatem circa tormenta ipsius et pedites dimittendos? Respondit: Nullam. Quod si facere praesumeret, missis defacto internunciis suis hac ipsa occasione hostem se ipsi declarando, confestim exercitus suos armadae Mtis Vrae ad Dévén collocatae adiungeret.

Praeterlapsis aliquot diebus in ipso festo Assumptionis b. M. virginis, habito ad Brunam generali insultu eoque perduto, altero die pedites ipsius a Durstensonio dimissi magna sua caede, et plurium internecione, caeso etiam Oroszi capitaneo Siculorum, redierunt et tormenta reducta sunt.

Quibus reductis assecurationum permutationem vigore promissionis suae diligenter adursi. Ipse vero nova usus excusatione, se tantisper eas permutare et discedere non posse, donec habito mutuo congressu et colloquio cum Durstensonio a caeteris confoederatis iustis ac ponderosis rationibus illos edoceat: cur diutius cum illis confoederationem servare non possit, et cum Mte Vra pacem inire debeat. Neque esse inconveniens, ut ipse non accepta ab eis venia et absque valedictione, cum perpetua nominis sui ignominia discederet, tali omnium de ipso concipienda opinione, ac si ille clam ab ipsis aufugisset.

Reddidit me anxium ista temporis protractio, confoederatorum nunciis identidem recurrentibus, missoque ad eum Balintfio, siquidem ex obsidione Brunnensi pedites ipsius cum tormentis iam rediissent, obligationis et promissionis suae sub verbo principali, bona fide christiana factae, feci memorem.

Dato per Balintfium responso, rogavit me, ut unius vel alterius diei morulam patienter ferrem, significans se altero die Durstensonium ad prandium in castra sua expectaturum.

Prandio lautius quam communiter fieri solebat, praeparato expectabatur quidem sequenti die Durstenson, sed ob aliqua impedimenta, non sine aliquo principis resensu emansit, ac

tandem missis utrinque internunciis, concordatum fuit, ut in Aisgrub castro principis Caroli a Liechtenstein convenirent.

Factum est eo modo, et primo quidem Durstensonio isthuc adveniente cum paucis equitatu ac peditatu, princeps vigesima die praedicti mensis sub aurora cum aliquot millibus peditum ac equitum ex castris suis movens, Dorstensonio adiunctis sibi landgravio Hassiae, duce Wirtembergensi, aliisque pluribus, ad medium quasi iter obviam eunte, solenniter in Aisgrueb ingressi sunt, ubi post longiores discursus, et mutua inter se habita colloquia, hora quarta pomeridiana ad prandium consistentes, princeps ad instantiam illorum noctem quoque ibi egit.

Die subsequenti, summo mane misit ad me Sigismundum Kornis, significans se ex Aisgrueb, circa horam octavam ad castra sua rediturum dataque statim mihi audientia declaraturum, quae inter se et Dorstensonium aliosque qui ibidem praesentes fuere mutuis colloquiis collata sunt.

Rediit princeps inter horam octavam et nonam, missoque curru suo, ac me ad se deducto, exposuit, quoniam unanimi conatu, quibusve modis ac mediis ipsum ab obsequio Mtis Vrae abstrahere conabantur. Se vero tam graves et praegnantiores rationes renunciatae suae confoederationis dedisse, quibus nec Dorstenson, nec alii confoederati potuerunt contradicere, ostensisque in bona confidentia Mtis Vrae assecurationum paribus, Dorstensonium dixisse pacem etiam cum illis facile componi posse, si Mtas Vra id cum illis quod cum principe factura esset.

Addidit princeps: quod si Mtas Vra, circa universalem pacem in imperio componendam, tenui et exigua ipsius opera uti dignaretur, cum nonnunquam divina bonitas etiam per exigua media in rebus arduis operari soleat, libenter cooperabitur, existimans operam suam apud confoederatos inimicos Mtis Vrae non fore inutilem. Ut autem fidei et obligamini suo satisfaceret et permutatis assecurationibus confestim discederet, earum commutationem distulit ad sequentem diem ob eamquoque fortasse causam, quod dies Martis sibi semper valde fortunatus esset.

Altero itaque die nempe vigesima secunda eiusdem mensis sub ipsa aurora ad ipsum universis ipsius exercitibus in procinctu ad discedendum stantibus, deductus, permutatis utrinque assecurationibus deum precatus est, ut pax ista sit stabilis, firma ac in perpetuum duratura. Ex parte sua iureiurando promisit se eam sancte et inviolabiliter in omnibus punctis et clausulis servaturum, dummodo ex parte quoque Mtis

Vrae idem fiat. Non deerunt inquit, malevoli homines, prout etiam antehac, qui falso excogitatis rumoribus me apud suam mtem suspectum reddere, ac per hoc pacem rumpere conabuntur. Quorum malitiosam intentionem mta sua clementer praevertere poterit, si tales delationes mecum benigne communicare dignabitur. Se quoque pro parte sua id ipsum facturum compromisit, et si quid tale ad ipsum per malevolos homines deferetur, Mti Vrae confestim ad notitiam dare non intermittet. Sic erit prout ipse innuit, ut pax inter Mtem Vram et ipsum firma et constans permaneat.

His per ipsum prolatis, ac pacē per universa castra publicata, tubis ac tympanis consonantibus maximo omnium gaudio, illinc movimus et circa meridiem ultra fluvium Moravum ad pagum Kopcsán subistentes, me in prandio hilariter tractatum, et postmodum deaurato argenteo cratere donatum expedit, captivos quos in castris suis habebat, liberos ad hospitium meum submittendo.

Prandio finito, antequam me dimisisset, dixit, assecurationes Mtis Vrae hungarico idiomate ad purum descriptas, et cum latinis in omnibus consentientes, penes se habere cumque ipse linguae latinae non adeo gnarus esset, petiit a me tanquam legato plenipotentiarario subscribi et obsignari.

Absolute ego renui, dixique id a me absque gravi Mtis Vrae offensa fieri nullo modo posse.

Eodem die, tum ut captivos cum aliqua securitate versus castra Mtis Vrae expedirem, tum vero ut Mtem Vram de re-ditu principis ac diplomatum permutatione, prout etiam srmum archiducem Leopoldum, praemisso suae srtis tubicine, redderem certiores, ibidem pernctantes, altero die bono mane princeps quidem cum universis suis copiis versus Album-Montem, ego vero versus castra Mtis Vrae ad Dévén posita iter aggressi sumus. Adiuncto mihi Balintfi trecentos circiter equites hastatos pro securiori comitiva dedit, timens ne per Duklasz qui in statione sua ultra fluvium Moravum cum exercitu suo remanserat, facto in nos impetu periclitaremur.

Bálintfi cum praedictis equitibus, me primo quidem usque ad castra Mtis Vrae ad srmum archiducem Leopoldum, illincque Psonium usque comitatus est. Quos ego Psonii honorifice tractatos, cum bono eorum contento, ut castra principis sequerentur, dimisi.

Allatae sunt interim benignae Mtis Vrae literae vigesima quinta mensis Augusti, ex civitate Hypolitensi datae, in quibus clementer mandavit ut plenariam relationem de toto negotii statu legationem meam concernente conficiam et eam

cum assecurationibus a principe datis, per srsrum archiducem Leopoldum, pro maiori securitate quantocius submittam.

Feci iuxta mandatum Mtis Vrae, statimque Posonio regressus ad castra Déviniensia, memoratam principis assecurationem srsmo archiduci Leopoldo Mti Vrae transmittendam assignavi.

Quia vero summariam relationem legationis meae necdum habueram oppromptatam, praesenti occasione cum ablegatis principis in aulam Mtis Vrae, ex eiusdem benigna ordinatione adveniens, humiliter exhibeo, deum orans, ut Mtem Vram post diuturnas et ab annis pluribus vigentes bellorum tempestates pace quoque universali conclusa, pacifice regnare diuque feliciter imperare faciat. Lincii die 10. mensis Decembris 1645.

Sacrae Mtis Vrae

humillimus ac fidelis servus
Ioannes Törös m. p.

(Eredeti az orsz. ltárban.)

VI.

A linzi béke.

A mint a bécsi pontok s a lampertsdorfi praeliminarek alá voltak írva, s az ezekre vonatkozó okiratok kicseréltettek, az alkudozásokat befejezetteknek lehetett tekinteni — a béke meg volt kötve. De még egy fontos dolog volt hátra, a diplomák kicserélése. Némely a háboruból származott apróbb differentiák elintézése, a foglyok kicserélése megelőzte ugyan ezt, de ezekkel egyidejűleg folytak az előkészületek, hogy amaz is végrehajtassék. — Rákóczy kinevezte az ünnepélyes követség tagjait, Nyáryt, Csernelt, Klobusiczkyt és Bálintffy, s október 20-án számokra a menedéklevél is kiállíttatott (VIII.) Épen ez nap állította ki Rákóczy is az ünnepélyes diplomát (IX): a követek már akkor útban voltak. Október 24-ről Ónodról kértek egyes pontokra nézve a fejedelemtől pótutasításokat (X), 27-én Rimaszombatban voltak (XI), de a pestis miatt Nyitrán pár napig tartózkodtak s november 7-én értek Nagy-Szombatba. — Itt már hosszabban kellett időzniök a ragály miatt, úgy hogy a császáriak attól tartottak, hogy szántsándékkal huzat-

ják velök az időt. Végre elindultak s november 16-án Csepel-szigetre értek (XVII) Töröshöz. De a ragály miatt itt is mulatniok kellett néhány napot, aztán a cancellárt is bevárták — míg végre ezekkel együtt útra kelhettek. Decz. első napjaiban érkeztek Linzbe, hol a császár is tartózkodott a ragály miatt, s hol végre december 16-án kiállított a két diploma: egyik, mely az országos békepontokat, másik, mely a fejedelem személyes kielégítését tartalmazta, továbbá az amnestiára vonatkozó okirat — s a permutatio is megtörtént.

A béke ugyan meg volt kötve, de még hátra volt a végrehajtott módozatainak megállapítása.

I.

1645. szept. 8.

Augustissime imperator dne clemme.

Quid ad me recenter scribit princeps Transylvaniae, ex annexis eiusdem literis originalibus clementer intelligere dignabitur M^{tas} Vra sac., sub litera A).

Desideratum ab ipso salvum conductum pro hominibus ad generalem Dorstensen, ratione restantis suae summae expediendis, si M^{tas} Vra benigne elargiri et ad manus meas dirigi facere dignabitur, ego illi segura commoditate per confinia transmittam.

In decreto per seren. archiducem Leopoldum mihi in castris ad Dewén locatis dato, iuxta inclusum tertium punctum sub B) promissionem accepit princeps, quod si homines suos ad Svecos expediendos et quamdiu isthic commoraturi sunt, specificè perscripserit, spe optati salvi conductus non frustrabitur.

Servet deus sat. Ex curia mea Csente 8. Septembris 1645.

Sac. M^{tis} Vrae

humillimus ac fidelis subditus

Ioannes Törös m. p.

(Eredeti az orsz. levéltárban.)

II.

1645. szept. 13.

Augustissime imperator dne clemme.

Benignas M^{tis} Vrae literas ex coenobio Melicensi, 7. die

currentis mensis exaratas, simul et mandatum pro reducendis fugitivis servis ex ditione Mtis Vrae, ad principem Transylvaniae transmittendum, cum debita humilitate accepi et confestim expediui.

Quod vero adventum ablegatorum memorati principis concernit, communi rumore spargitur, eos iam in itinere esse. Et cum certo intelligam Mtem Vram ob metum infectionis ex S. Hippolito Lincium proficisci debuisse, si et ablegatis principis una mecum isthuc eundum erit, demisse oro Mtem Vram sac., dignetur eam facere benignam ordinationem, ut deputato certo aliquo commissario cum honesta provisioni deduci possint, siquidem etiam mihi, in castris principis, quantum necessitates castrenses permittebant, provisum fuerit. Expensae pro tali itinere, cum ex camera hungarica in hoc tempore mihi nullae penitus dare queant, ex inclyta camera Mtis Vrae aulica (si ita Mti Vrae videbitur) Vienna subministrari possent; nam et in nupera legatione mea, debitum aliquot centenorum florenorum, aliis omnibus mediis deficientibus, contrahere coactus sum.

Coeterum, ut captivi utrinque tanto citius liberi dimittantur, et ad destinatum locum nempe Filekium dirigantur, operae precium erit (prout Mtas Vra clementer innuit) si ex consilio bellico aulico mandata ad supremos praefectos et officiales confiniorum absque ulla mora expediantur.

Recentiores principis literas, meis annexas, nudius tertius expediui ad Mtem Vram.

Deus Mtem Vram sat.

Ex curia mea insulana Csente 13. Septembris, 1645.

Sac. Mtis Vrae

humillimus ac fidelis servus

Ioannes Törös m. p.

Kivül: D. Törösii. Rescriptum 25. Sept. 1645. Lincio.

(Eredeti az orsz. levéltárban.)

III.

1645. szept. 17.

Augustissime imperator dne clemme.

Constat Mti Vrae sac. quingentos centenarios cupri ex camera Novisoliensi dandos vigore assecurationum principi Transylvaniae promissos esse, ita quidem, ut centum ex illis dno comiti Homonnay ibidem reservarentur. Circa ultimam tractatae pacificationis conclusionem, institi pro commissione

ad cameram Novisoliensem ratione memorati cupri principi assignandi, sed cum ea silentio praetermissa sit et periculum fuerit in mora, ne per hoc assecurationum commutatio protraheretur, dedi ego pro interim commissionem ad cameram Mtis Vrae Novisoliensem, ut promissos quingentos centenarios cupri, centum ex illis pro dno comite Homonnay reservatis, principi assignarent. Quid ea de re ipse dnus princeps scribat ex postscripto eiusdem Mtas Vrae clementer intelliget. Ut itaque hac etiam in parte memorato principi satisfactio praebeatur, Mtem Vram demisse oro, dignetur desideratam ab eo commissionem ad cameram Novisoliensem clementer expediri et transmitti facere. Deus Mtem Vram sat. Datum ex curia mea insulana Chente die 17. Septembris, anno 1645.

Mtis Vrae Sacr

humillimus ac fidelis subditus
Ioannes Törös m. p.

Kivül: Rescriptum 23. Sept. 1645. Transmissa commissione ad cameram Novisoliensem.

(Eredeti az orsz. levéltárban.)

IV.

1645. szept. 25.

Sac. caes. regiaque Mtas dne dne clemme.

Conclusa redintegrataque iam per dei gratiam pace cum sac. caes. rque Mte Vra, meque in has ditionis meae partes foeliciter revertente, voluissem si sac. caes. et reg. Mtem Vram inter tot regnorum suorum curas, de aliis iisque unionem animorum magis procurantibus rebus, quam variis gravioribusque fidelium meorum querelis primum requirere debuisssem, verum cum ab eo etiam pacis conclusae tempore, ex ditione sac. caes. et reg. Mtis Vrae, signanter vero a praesidiariis et militibus in confinio Filek constitutis, ad hasque ditionis meae partes et comitatus subinde erumpentibus et praedas agentibus, diversis iniuriis praedicti regnicolae afficiantur, pro conservatione publicae tranquillitatis, tollendisque huiusmodi insolentiis, eas sac. caes. rque Mti Vrae in inclusis repraesentare necessarium esse duxi, eandem sac. caes. et reg. Mtem Vram demisse requirendo, quò tam praenotatos cum restitutione etiam ablatorum, in exemplum aliorum, debita animadversione puniendos, quam etiam similes severiori in posterum disciplina coercendos benigne committere, modumque clementer adinvenire dignetur, ne huiusmodi praedones et miserae plebis oppressores, in his regni

partibus mala patrantes, receptacula et refugium in ditione sac. caes. et reg. Mtis Vrae sibi habere valeant. Ut vel hoc etiam modo, inter officiales quoque et praesidarios utriusque partis, bona servata correspondentia, indigenarum istius regni quies cum mutua animorum concordia magis securior reddatur. Sicuti etiam quicquid ex parte mea pro boni publici incremento faciendum cognovero, simili quoque in negotio nihil in me desiderari patiar, non dubitans de benignitate, regiaque ac sollicita sac. caes. et reg. Mtis quoque Vrae erga regnum hocce suum cura et conservandae initae iam pacis studio. Quam sat. Datum in arce mea Varadiensi die 25. mensis Septembris, a. d. 1645.

Sac. caes. rque Mtis Vrae

studiosissimus et devotissimus servitor
Georgius Rakoczi m. p.

(Eredeti az orsz. levéltárban.)

V.

1645. szept. 25.

Ferdinandus tertius dei gratia sat.

Egregie fidelis nobis dilecte. Ea quae de itinere ablegatorum principis Transylvaniae de decima tertia labentis mensis a te perscripta sunt, clementer intelleximus. Benigne porro cupimus, ut ubi eos propius adventare cognoveris, quantocius rescire studeas, quanto in universum numero sint futuri, nosque desuper actutum certiores reddere non omittas, ut hospitia pro illis eatenus accommodari tempestive valeant. Quantum autem ad provisionem ipsorum insinuatam attinet, te haud latere volumus, non esse in aula nostra moris ablegatis principum expensas vel itinerarias, vel pro ipsorum intertentione et provisione suppeditare, ac proinde hac in parte consuetudini priori, ne quid innovetur, insistendum erit. Ut autem tutum ubique et securum iter habeant, de sufficienti comitiva per consilium nostrum bellicum ordinationem fieri defacto mandavimus, quam etiam fidelis noster comes Ioannes Christophorus a Puchaim ad requisitionem tuam illico sistet. De reddendis demum captivis atque Filekinum deducendis iam antea ad confinia nostra seria mandata transmisimus. Gratia nostra sat. Datum in arce nostra Lincensi die vigesima quinta mensis Septembris anno d. 1645.

Ferdinandus III.

Georgius Orozy.

Kivál : Par literarum suae mtis recenter ad me datarum.

(Az orsz. levéltárban.)

VI.

1645. oct. 11.

Augustissime imperator dne dne clementissime.

Literas principis Transylvaniae ad Mtem Vram, atque etiam ad me die 25. Septembris Varadino per singularem cursorem Georgium Szemere datas, transmitto Mti Vrae sac. medio reverendissimi dni cancellarii hungarici. Miror, quod tam tarde literae meae ad ipsum perferantur, cum ego eas per confinia secunda semper commoditate expediverim. Servet deus stb. Ex oppido Vayka 11. Octobris, 1645.

Sac. Mtis Vrae

humillimus ac fidelis subditus
Ioannes Törös m. p.

(Eredeti az orsz. levéltárban.)

VII.

1645. oct. 12.

Sacrae imperator dne dne clementissime.

Fidelitatis, ac fidelium servitiorum sat. Ternas benignas literas, unas vigesima tertia mensis Septembris, ratione querelarum principis Transylvaniae, eiusdemque subditorum contra Filekienses et Széchényienses praesidiarios milites; alteras itidem vigesima tertia eiusdem mensis, ratione cupri Novisoliensis principis consignandi; tertias vigesima quinta omnino eiusdem mensis, de itinere ablegatorum eiusdem principis Lincio datas, cum annexis ad dnos generales Iauriensem, et Uyvariensem aliosque supremos officiales confinium Mtis Vrae sac. sonantibus seriis mandatis cum debita humilitate accepi, eaque absque ulla mora ad sua loca secunda commoditate, expedivi. Fuit hic apud me recte eo tempore, dum literae Mtis Vrae ad manus meas pervenissent, dnus comes Franciscus Vesseleny, supremus capitaneus Filekiensis, qui cum dno cancellario hungarico ad Mtem Vram Lincium proficisci volebat, sed ob aegritudinem redire debuit, cui ipsimet mandata Mtis Vrae ad ipsum et vicecapitaneum Filekiensem dirigenda exhibui, non dubitans memoratos dnos generales, aliosque supremos officiales confinium benignae Mtis Vrae voluntati sese demisse

accomodaturos et militibus sub officio suo constitutis, punitis malefactoribus, diligenter (ne, quas deinceps insolentias, contra principem, vel eius homines perpetrare presumant) attenturos.

Vicecamergravio montanarum civitatum Mtis Vrae, Ioanni Sock, literas Mtis Vrae, ratione cupri, confestim trans-misi. Deus Mtem Vram stb. Ex oppido Vayka die 12. Octobris anno 1645.

Mtis Vrae sacrmæ

humillimus ac fidelis subditus

Ioannes Törös m. p.

Kivül: Ioanni Törös inclusis literis et querelis principis prop. 20. Octobr. 1645. Lincii.

(Eredeti az orsz. levéltárban.)

VIII.

1645. oct. 16.

Generose dne sat. Servitiorum meorum sat. Az úristen ő szent fge sat.

Az mi klmes urunknak az erdélyi fejedelemnek ő ngnak római császárral ő fgével való végezése szerint, követeit ő nga, az tek. és ngos bedeghi Nyári Bernárd uramot ő ngát, nemz. Chernel György ő klmét, ő ngával és ő klmivel együtt engemet is nemz. Klobusiczki András urammal ő klmivel isten áldamásából császár urunkhoz ő fgéhez útra indítván innéd Sáros-Patakrúl die praesentis mensis Octobris Onnod felí, mivel ott nem graszál az pestis, és onnat az bányavárasokra continuálluk útunkat, mely úti dispositionkat és úti continualásunkat, hogy elsőbben Klmed érthesse és annakutánna császár urunkat ő fgét is tudósíthassa Klmed, szeretettel és nagy jó akarattal akarom Kldet tudósítonom. De reliquo éltesse az úristen Kldet, és engedje, hogy találhassuk örvendetes jó egízségben Kdet. Datum in Saros-Patak die 16 mensis Octobris, anno d. 1645.

Eiusdem gen. Dnis Vrae

ad serviendum officiose paratissimus

Basilus Balintffy m. p.

Hátán: Copia literarum d. Basilii Balintfy.

(Országos levéltár.)

IX.

1645. oct. 20.

Nos Ferdinandus tertius dei gratia electus Romanorum imperator semper Augustus, ac Germaniae, Hungariae, Bohemiae, Dalmatiae, Croatiae, Sclavoniaeque etc. rex, archidux Austriae, dux Burgundiae, Brabantiae, Styriae, Carinthiae, Carniolae, marchio Moraviae, comes Tyrolis et Goritiae etc. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes, quibus expedit universis. Quod cum illustrissimus Georgius Rakoczy Transylvaniae princeps, quarundam partium regni Hungariae dominus et Siculorum comes etc. certos suos commissarios, magnificum nimirum Bernhardum Nyári de Bedegh, necnon egregium Georgium Csernel de Csernelháza, Blasium Balintffi et Andream Klobucziczki, ad maiestatem nostram expedire constitutum habeat. Nos itaque praefatos dicti principis commissarios vigore praesentium benignarum literarum nostrarum assecuratoriarum, certificados assecuratos et affidatos esse volumus, quod praenotatis personis et deputatis commissariis, aut si alteruter ipsorum, ob incidentes causas venire non posset, alteri cuiquam loco illius surrogando, una cum servitoribus et sibi adiunctis, rebusque eorum quibuslibet, liberum tutumque in civitatem hanc nostram Lincensem, aut ubi deo dante tunc constituti fuerimus, in aulam nostram accessum habere faciemus, nullumque tam in persona, quam in rebus secum habitis, damnum iis per quospiam tam in via isthuc veniendo, quam etiam appellendo, inferri patiemur. Praeterea quod in civitate hac nostra praedicta, aut ubi tunc fuerimus constituti, tutam et absque omni impedimento iis manendi et comorandi et si quid voluerint, libere tractandi, agendi et proponendi facultatem benigne concessuri sumus, neque ullis ut quovis pacto vel in persona, vel in rebus molestentur, potestatem permissuri sumus, sed tales, qui forte reperientur, per eos quibus id incumbet, severe puniri faciemus. Ad haec libere, pacifice et citra ullum impedimentum, dum voluerint, aut per dictum principem revocati fuerint, tam hinc movendo, quam etiam redeundo, ubique eis redditum, cum omnibus famulis et impedimentis secum habitis concessuri, securamque et idoneam quousque in tuto fuerint iis comitivam adiuncturi erimus. De quibus omnibus tam saepefatum principem, quam dictos commissarios, in verbo nostro regio, vigore harum literarum nostrarum salvi conductus assecuratoriarum certificamus, affidamus et assecuramus. Datum in arce nostra Lincensi Austriae superioris, die vigesima mensis Octobris, anno domini

millesimo sexcentesimo quadragesimo quinto. Regnorum nostrorum Romani nono Hungariae et reliquorum XX. Bohemiae XVIII.

Ferdinandus m. p.

(P. H.)

Georgius Szelepcheny
el. eppus Wesprimiensis.
Georgius Orozy.

(Eredetije a vörösvári levéltárban.)

X.

1645 oct. 20.

Diploma principis Transylvaniae.

Nos Georgius Rakoczy dei gratia princeps Transylvaniae stb. (*Kiadta Katona XIII. 338. s köv. lapokon. A befejezés azonban ennek szövegétől eltér s így hangzik:*) Nos itaque praeter ipsa universa, prout ex utraque parte tractata et conclusa, praesentibus literis nostris inserta essent, per omnia acceptamus, approbamus et ratificamus, assecuramus eandem sacratissimam caesaream regiamque maiestatem in verbo nostro principali et bona fide christiana, quod omnes praescriptos articulos, universaque et singula in eis contenta, ex parte nostra tam nos ipsi sancte et inviolabiliter observabimus, quam etiam per alios subditos nostros, quorum interest vel intererit, cuiuscunque status et conditionis fuerint observari faciemus. Ad quae observanda successores etiam nostros, legitimos videlicet Transylvaniae principes obligatos esse volumus, dummodo oblationi etiam ex parte suae mattis sacratissimae nobis, adhaerentibusque nostris et statibus regni Hungariae factae, per omnia satisfiat, harum nostrarum manus nostrae subscriptione vigore et testimonio litterarum mediante. Datum in civitate nostra Alba Iulia, die vigesima mensis Octobris anno domini millesimo sexcentesimo quadragesimo quinto.

(A vörösvári ltárban levő példányról.)

XI.

1645. oct. 24.

Illustrissime atque celsissime princeps sat. Az úris-
ten sat.

Noha kegyelmes urunk az Nagyságod ígérete szerint az
mi expeditiónknak legelsőbb oka az diplomák permutálása s

mindeneknekelőtte azt is kellene az mi vékony tetszésünk szerént végben vinnünk, de mivelhogy az Nagyságod nekünk adott instructiója szerént nem kívántatnék arra okot is adnunk, hogy az Nagyságod részéről tőlünk diplomát kívánjanak, az melyet Nagyságod császár és az többinek írt missilisiben való declarációja ellen, mint cselekedhessük módját, nem látjuk. ¹⁾

Vagyon erről is gondolkodásunk, melyeket kell praemitálnunk: az diplomák permutatióját-e, avagy az Nagyságod instructiójában való dolgokat, az melyről hogy Nagyságod mentül előbb informáljon bennünket, szükségesnek ítéljük, mivelhogy ha az Nagyságod instructiójában való dolgokat vagy előbb proponáljuk az diplomák permutatiójánál, avagy együtt az diplomák felől való propositióval, tartunk ettől, hogy új dolgoknak és új kérdéseknek nevezetivel haladékot tesznek az diploma kiadásában, és ne talám újabb tractatust is ne kívánjanak azokról velünk indétani, és azzal is az derék dolgokban akadályt szerzeni. Hogy azért mi általunk effélére ok ne adassék, tetszenék nekünk, hogy azokat az instructióban való dolgokat az diplomák permutatioja után proponálnánk és az diploma felől való salutatiókkor való propositiónkban ennek oly emlékezetét tennénk azokról is, hogy lesznek még oly dolgok is, az melyet azután scriptotenus fogunk ő felségének beadni és azok felől is ő felsége kegyelmes resolutióját fogjuk várni, mindazáltal ezt mi csak úgy cselekeszszük, ha Nagyságodnak is tetszik.

Erről is gondolkodtunk, ha ő felsége történet szerént az commissariusokra és azok lejüvetelének idejére fogná relegálni az instructióban való dolgokat, mit kellene in eo casu cselekednünk, mert hogy mi is tractálhassunk és valami conclusiókat az Nagyságod instructióján kívül cselekedhessünk, arra nincsen semmi autoritásunk, ²⁾ úgy is hiszszük, hogy plenipotentíánk azok felől való conclusiókra nem lévén, nem is bocsátkoznak velünk azokról való tractatusra, hanem valamint resolválják magokat, csak azt kell elvennünk és Nagyságodhoz azzal kell visszajűnnünk, ³⁾ mert azonkívül, ha sem tractálha-

¹⁾ *Oldaljegyzet I. Rákóczy Gy. kezével:* Ugyan azt is cselekedjék, mert az publicumról s privatumunkról újabb textust nem is indíthatnánk egyébképen, ha csak requisitio és pax által és meliorálásával dolgoknak; el is kell távoztatni, az mi írásunkkal újabb dolgoknak tractálására okot ne adjanak, de ha okot adnak, Kegyelmetek cselekedjék.

²⁾ *Oldaljegyzet I. Rákóczy Gy. kezével:* nem kell annak lenni.

³⁾ *Oldaljegyzet I. Rákóczy Gy. kezével:* bár haza bocsássák ő kegyelmeket, de minek váratják; noha bizonynyal nekünk az igaz sincera állandó békességhez volna kedvünk, de az rossz félelmes nem kell, ne gyűljék véle csak félelmünk, hamar is bocsássák alá ő kegyelmeket.

tunk, sem concludálhatunk, nem tudunk mit többet cselekedni, s onnét is várni. Ez azért ebben kegyelmes urunk az kérdés, ha vagy in parte, vagy in toto azt denegálnák, az mit kívánunk, kell-e úgy is az diplomát elvennünk és lehoznunk, avagy nem; mindazáltal, hogy ne láttassék Nagyságodon az közönséges jóban valami elmulni, avagy az Nagyságod kívánságival az jó egyesség meggátoltatni, vékony tetszésünk szerént az assecuratoriában comprehendáltatott dolgokon kívül nem kellene akadályoskodnunk, azután is mind ideje s mind módja fenmaradván Nagyságodnak azokról való complanatiókra is.

Szendrő és Borsad vármegye-állapotjában ¹⁾ is most gyűlés nélkül testimoniálist nem extrahálhatunk, mindazáltal, ha Nagyságod Szunyog urammal megalkhatnék tetszésünk szerint erről sem kellene questiót moveálnunk, mivelhogy azt is az jüvendő commissiókor igazétásba vétethetné Nagyságod.

Az szoboszlai executiót ²⁾ az Nagyságod méltósága s sérelme és annak az helynek lakosi offensiója nélkül, minthogy nem urgeálhatnák, tetszésünk abban is az volna, hogy arról se tennénk semmi emlékezetet, mivelhogy az az Nagyságod birodalmában s directiójában és hatalmában marad, nem is ítéljük oly dolognak lenni, az mely mostanról, másszora el nem maradhatna.

Az mi az Nagyságod birodalmában való jezsuiták jószágait és egyéb stabile bonumjokat illeti, ³⁾ hogy mi arról propositiót tegyünk, nekünk nem tetszik, minthogy az is articulos ineffectuatos illet, az melyeknek effectuatiója felől mind az 1638 esztendőbeli gyűlésben, mind az mostani conclusióban végezés vagon, az melyeket vagy in dubium revocalni, vagy Nagyságod részéről azoknak változtatására okot adni illetlennek esmerjük lenni; sőt ha onnét urgeálnák is, nem kellene arra lépniük, hogy az elvégezett dolgot praeassummálják és efféle kívánságokkal újabb controversiákra okot adjanak.

Hogy peniglen Nagyságod az Hét-szözlőért contentumat méltóztatott nekik ígérni, ⁴⁾ annak is ilyen okát adhatjuk, ha Nagyságod kegyelmes tetszése lészen, hogy azt azért cselekedte Nagyságod, hogy az derék dolgokban hamarébb való progressus lehessen és annak az kicsiny dolognak disputatiójával az

¹⁾ Oldaljegyzet I. R. Gy. kezével: Paranesoltuk, mi újabb kell, cselekedjék velek.

²⁾ Oldaljegyzet I. R. Gy. fejd. kezével: Igaz, de . . . vitt volt végbe mégis azt az kész declaratiót kell be (adni.)

³⁾ Oldaljegyzet I. R. Gy. kezével: Hagyják el.

⁴⁾ Oldaljegyzet I. Rákóczy Gy. kezével: Mert az fejedelemasszony is ennyit adott volt érte. Lejebb: Igaz.

közönséges jóban hátramaradás ne legyen, azért azt Nagyságod ex gratia non ex debito ígérte nekik s már post conclusionem almae pacis olyat Nagyságod az ország és az assecuratoriak praeiudiciumjával nem akarna cselekedni.

Kemény János uramnak, az mely falukat Nagyságod inscribálni méltóztatott, azoknak nevét nem tudhatjuk, arról is Nagyságod informáltasson bennünket.¹⁾

Az assecuratoriák felől, az melyek in specie nálunk voltak, sok gondolkodásunk lévén, minthogy az mostani időre nézve az szent békességnek megtartására sem Nagyságodnak nagyubb erőssége, sem az országnak nagyubb kincse nem lévén nem merészlettük magunkkal in specie elvinni, hanem bepecsételvén itt Önödban az udvarbíró kezénél hagyjuk, úgy hogy innét maga jó gondviseléssel pataki praefectus uram kezéhez vigye, az mely az Nagyságod tárházában reponálja²⁾ és ott conserválja az míg kívántatik, paríáját mindazáltal elviszszük magunkkal, de Nagyságod kegyelmes urunk azt az transumptumot, az melyet Klobusiczky uram beküldött az többi informatiókkal együtt, mentül elébb küldje utánunk in specie, az assecuratoriákat Nagyságod, az mikor akarja, kezéhez veheti.³⁾

Az propositiókat minemű rendben vettük, azt is Nagyságodnak megküldtük; mint fog Nagyságodnak az is tetszeni, arról is Nagyságod mentül elébb informálni bennünket méltóztatassék.

Az újvárai dologban, minthogy Lónyai uram az maga szolgálja által akarja elébb experiálni, mit vihet végbe, és ha kívántatik azután való interpositiónk, úgy kívánja, hogy interponáljuk magunkat,⁴⁾ azt is a végre az propositiókból kihagytuk. Ezek kegyelmes urunk, az melyekről szükségképen innét is informálnunk kelle Nagyságodat, ha mi újabb occurral, arról Nagyságodat tudósítani el nem míveltjük.

Immár isten áldomásából innét jó reggel útunkra indulunk,⁵⁾ és mivelhogy úgy halljuk, hogy az bányavárasokon is felette nagy pestis grassal, ahoképest az végekre rendeltük,

¹⁾ *Oldaljegyzet I. R. Gy. kezével* : Megküldtük.

²⁾ *Oldaljegyzet I. R. Gy. kezével* : okosan cselekedték ő kegyelmek, de még eddig el nem vöttük.

³⁾ *Oldaljegyzet I. R. Gy. kezével* : Az mennyire az rövid idő engedte, megolvastuk hertelen, derekas ítéletünket nem töttük benne, mindazáltal időnk (*levén*) megolvassván informáljuk Kegyelmeteket az lesz, . . . de mindeneket megkelletik az kell mását i . . . még.

⁴⁾ *Oldalt I. R. Gy. kezével* : Jó.

⁵⁾ *Oldalt I. R. Gy. kezével* : Szerencséltesse isten ő kegyelmeknek útjokat. Amen.

hogy menjünk, ha történet szerént más útra kellene fordulnunk, arrúl is Nagyságotat tudósítjuk. De cetero stb.

Datum in arce Onod die 24. Octobris anno 1645.

Illustrissimae Celsitudinis Vestrae

humilimi fidelesque servi

Bernhardus Nyári m. p.

Georgius Chernel m. p.

Basilus Bálintffy m. p.

Andreas Klobusiczky m. p.

Jegyzet. Utóirat I. Rákóczy Gy. kezével: Kelletik. . .

(Eredetije a magy. kir. orsz. levéltárban.)

XII.

1645. oct. 26.

Sacratissime imperator dne clementissime.

Hac ipsa hora accepi literas d. Basili Balintffy, unius ex legatis principis Transylvaniae ad Mtem Vram expeditis, quas in specie hisce meis inclusas humillime repraesento Mti Vrae sac., tabellario remisso significavi me de adventu ipsorum Mti Vrae scripsisse diligenter, et ut in comitatu Nittriensi aliquot dierum spacio, in loco securo, et ab omni contagionis suspicione alieno subsistant, admonui, donec rev. cancellarius recenter a Mte Vra petitum saluum conductum vel mittat, vel ipsemet adferat, qui dum a nobis iter ad Mtem Vram ex insula Schit suscepisset, obtulit se intra duarum septimanarum spacium, rediturum. Cur autem in comitatu Nittriensi, et non propinquius subsistere debeant, in causa est pestifera contagio, quae non solum Posonii iam a longo tempore, verum etiam Tyrnaviae, et Samariae Insulanae, in quibus locis aliquantisper commorari potuissent, recenter grassari incepit.

De sufficienti comitiva, et itineris securitate, ut excelsum consilium bellicum iuxta benignam Mtis Vrae, in literis proxime ad me datis, insinuatam annuentiam, faciat ordinationem, prout etiam ad dnum comitem Ioannem Christophorum a Pucham clementer mandare dignetur Mtas Vra, quem ego etiam (ubi propius accesserimus) requisiturus sum. Nunc ubi dnao sua illma cum exercitu commoretur, me omnino latet.

Quanto autem sint numero principis ablegati, ex literis eiusdem nuper per dnum cancellarium transmissis et modernis quoque Balintffianis Mti Vrae inclusis, clarum est nominatum. Numerus familiae ipsorum neque ex scripto memorati

Balintffy, neque vero ex relatione tabellarii, qui cum literis ex comitatu Sarosiensi expeditus est, sciri potest.

Non erit abs re clemme imperator, ut aliquot diebus in comitatu Nittriensi, vel si propius accesserint, in aliquo securo loco subsistant, tum quodsi forte per aliquem locum suspectum eos transire contigisset, puro et securo aëre mitigent ac temperent, tum quod cum adventus ablegatorum principis Transylvaniae in aulam Vrae Mtis sac. praesentia dni cancellarii hungarici apprime indigeat, ipse vero dnus cancellarius dum a nobis discessisset, pro certo dixit, se propediem rediturum, fieret cum magno incommodo, si ipso a Mte Vra discedente, casu (qui in itinerantibus frequenter fieri solet) in via non concurreremus.

De expensis, quibus ad Mtem Vram iter suscipere, et continuare possim, proventibus in hac camera hungarica penitus deficientibus, ut Mtas Vra per inclytam cameram aulicam clementer provideri facere dignetur, humillime oro. Servet deus stb. Datum ex possessione mea Aisgrueb die 26. Octobris, anno 1645.

Sac. Mtis Vrae

humillimus ac fidelis servus
Ioannes Törös m. p.

(Eredeti az orsz. levéltárban.)

XIII.

1645. oct. 27.

Illustrissime atque celsissime princeps stb.

Szerencsés hosszú élettel stb.

Minthogy az ónodi katonákat innét vissza bocsátjuk, nem akarók ez alkalmatosságot is Nagyságodnak való írásunk nélkül elmulatni.¹⁾ Isten áldomásából még eddig békével és az Nagyságod szolgálatjára tűrhető egészségben is vagyunk az Nagyságod kegyelmes parancsolatja szerint, az mint az ilyen sáros útban mehetünk, naponként megyünk, és az mint Nagyságodnak megirtuk vala Onodból, melyre leszen menetelünk, hogy Nagyságodat arrúl is tudósítjuk. Azért kegyelmes urunk isten segítsége velünk levén Zólyom vármegyére és onnét Tar-nóczára és az velikopolai erdőn által Tapolczán felé akarnánk menni, mivelhogy erre az végek felé, az mint itt bizonyosan beszélük, mind igen félelmes út vagyon az török miatt s mind

¹⁾ Oldalt. Rákóczytól: Igen későn hozták kezünkben, az válszunk is azért késett.

peniglen nagy pusztaság és az élésből is nagy szükség vagyion. Az pestises helyeket örömet elkerülnénk, csak tudnánk melyre, mert már mindenfelé elhatott, mindazáltal az mint túlünk legjobban lehet, úgy kerüljük és egyebül is az Nagyságod kegyelmes parancsolatjához igyekezzük magunkat alkalmaztatni, csak Nagyságod méltóztassék mentül előbb mind azokról, az melyekről Ónodból írtunk s mind egyebekről bennünket informálni. Az itt valók kérének bennünket, hogy Nagyságodnál intercedáljunk mellettek, méltóztatnék Nagyságod az kamarára parancsolni, ne térhelnék illetlen fizetéssel az harminczadosok, hanem tartanák meg azt a szokást, az mely szegény fejedlem idejében volt, mert az harminczadosok miatt nem is merik exerceálni kereskedéseket az Nagyságod ditióira. De cetero stb.

Datum in Rima-Szombat die 27. Octobris anno 1645.
Illustrissimae Celsitudinis stb.

Bernhardus Nyári m. p.
(*mint az oct. 24-ki levélben.*)

P. S. Az minémű híreink vannak, Klobusiczky uram megírja Nagyságodnak, ha császárhoz nem mehetünk, kell-e más-tól az diplomát elvennünk és az instructióban való dolgokat proponálnunk, Nagyságod arról is tudósítson.

Kívül Rákóczy kezével. Ha talán csak császáré lesz az diploma, s újabban is satisfaciáltat kívánságunkban sufficienter, úgy tetszik el., mindazáltal azt az idő tanítsa Kegyelmeteket.

Kívül más trással. 1645 11. novembris A. I. commissarius Nyári uramék.

Külső: Illustrissimo atque celsissimo principi ac domino, domino Georgio Rákoczy stb.

(Eredetije a magy. kir. orsz. levéltárban.)

XIV.

1645. nov 3.

Georgius Rákoczi, dei gratia stb.

Spectabilis magnifice stb. Salutem stb. Ónodból 24. Octobris nekünk írott Kegyelmetek levelét elvöttük, s az mit Kegyelmetek discurrel, hogy az diplomának permutatioja után jelentsen meg egyéb dolgokat instructioja szerint, ugyan úgy is cselekedjék Kegyelmetek, mert sem publicumról, sem privatumról Kegyelmetek újabb tractatust nem indíthat egyébké-

pen, hanem requisitió és panasz által, s az dolgoknak meliorálásával, s el is kell távoztatni, az mi részünkről újabb dolgoknak tractálására okot ne adjon, az *ő felsége részéről, ha adatnék kit nem reménylek, elégséges értelemmel ruházván isten fel* Kegyelmeteket. Ugy alkalmaztathatja azokra való *resolutióját, se az mi becsületünk meg ne sértődjék, és jó békességünk állandóképen való megtartásához igaz sinceritásunk tapasztalhassa ő felsége s egyéb rendek, mivel nekünk csak az egy igaz és állandó békességhez vagyunk kedvünk.* Az hol Kegyelmetek tart attúl, hogy instructiójokban adott dolgokat császár *ő felsége commissariusának* alájöveletekre halasztaná, és hogy azon kívül valamire lépnek Kegyelmetek, nem kell annak lenni, s az mint Kegyelmetek írja, hogy az mint onnét resolválják magokat, azzal kelletnék eljönniek, akár mint lenne az, tegye, azzal *kell Kegyelmeteknek eljönni, mivel ő felsége bocsátja Kegyelmeteket, azt remélvén, azt úgy rendeli ő felsége az mint az ő felsége által való végezeti kívánni fogják.* Szendrő állapotjából is hogy az testimonialist megkülgyék, im újabban parancsoltunk. Elvévén mindgyárást utána küldjük Kegyelmeteknek. Az szoboszlói dologból az mit Kegyelmetek discurral az igaz, de mivel törvény szerint ment vala végbe, ebben is most egy kis declaratiót nem ártana tenni. Birodalmunkba való jószági dolgát is ámbár hadja el most Kegyelmetek. Az Hét-szölőjért azt igértünk fl. 5000. . . . *fejedelem asszony is annyiról certifikálta volt az fehér-vári tanítórendet.*

Az Kemény János uramnak inscribált faluk neveit megküldtük. Az assecuratoriákat in specie, hogy Ónodba hagyja Kegyelmetek, s micsoda discretióval, értjük, de azt még eddig el nem vöttük. Az propositiókat, az mennyire ez rövid idő engedte, megolvastuk, mint summálta be punctumokba Kegyelmetek, s szertelen derekas illetlent nem láttunk benne, mindazáltal még jobban is megolvassván informáljuk Kegyelmeteket tetszésünkről. Az generalhoz küldendő embereinknek, az salus conductust megküldték, kinek im mi is mását küldjük Kegyelmeteknek. Mint alkalmaztatja magát Kegyelmed Lonai uram dolgában is jó leszen. Ezek után isten szerencséltesse Kegyelmetek utát, amen. Datum Albae Iuliae die 3. Novembris anno 1645.

G. Rákóczy m. p.

Nyári uramnak.

Külczim: Spectabili, magnifico Bernhardo Nyári de Bedegh, praesidii arcis nostrae Calloviensi capitaneo supremo, item generoso Georgio Csernel de Csernelhaza, Basilio Bálintffy de Badolo et Andrae Klobusozki primario ordinis aulae familiarii et ad sacram caesaream regiamque item ablegatis commissariis nostris et fidelibus nobis sincere dilectis.

(Fogalmazvány I. Rákóczy saját kezével írva — a magy. kir. orsz. levéltárban.)

XV.

1645. nov. 10. és 11-dikén.

a)

Illustrissime ac celsissime princeps stb.
Fidelium et humiliorum stb.

Kegyelmes uram. Fejérváratt 25. Octobris kegyelmesen nekem írt levelit Nagyságodnak tegnap vacsora előtt adák meg az sárosi katonák itt Nagy-Szombatban, melyet nagy alázatossággal vévén, minemő dolgokrúl parancsoljon Nagyságod kegyelmesen, megérttettem.

Mi kegyelmes uram, harmadnapja, hogy itt vagyunk Nagy-Szombatban Törös uram levelire várakozván, ki most Érsek-Újvárbán ment cancellarius uramhoz, mivel ő nagysága most ment oda Lintzbül; felmenetelünk és annak módja felől beszélget ő nagyságával, mert cancellarius uramnak magának is velönk köll jönni, úgy értjük, s igen szükséges is az ő nagysága ott fenn jelenléte, mert ő nagysága által fognak lenni az mi expeditióink, nem lévén ott fenn azonkívül is több magyar cancellarius ő felsége mellett. Mihent válaszungk jön Törös uramtúl de modalitate et termino itineris nostri, nem kívén semmit is isten áldomásábúl innét is megindulunk. Farkashidán, Nyitrán is volt subsistentiánk mind csak Törös uramra nézve, érteni akarván ő kegyelmétől bizonyost indulásunk felől az Nagyságod parancsolatja s maga írása szerint is. Nem is volt folytatkozás írásunkban, mert mind Patakrúl, Osgyánbúl, Bozókábúl, Nyitrárúl, s Farkashidárúl is tudósítottuk is ő kegyelmét útunk s jövetelünk felől. Mi, isten tudja csak, alig várjuk, hogy felmehessünk s az dolgot ő szent felsége áldomásábúl mennél jobban és alkalmasban lehet, végben vihessük; de járásunknak késedelmes voltának oka az Törös uram resolutiója. Írása szerint tegnap vártuk az ő kegyelme levelit, de még sem érkezett. Mikor lehessen azért indulásunk és mint s merre, itt lévén sárosi katonák, azoktúl voltaképen, közönségesen annakutána informálni fogjuk alázatosan Nagyságodat.

Az mi kegyelmes uram a Nagyságod méltóságos és kegyelmes parancsolatját, írását illeti, legelsöben is Divini István uram dolgát: ha Nagyságod valamit cselekeszik azzal az emberrel, azzal bizony Nagyságod méltóságos híre neve terjedni fog, s ő kegyelme is látván az Nagyságod kegyelmességét, magában száll s jó szolgája lészen Nagyságodnak. Szük

valóban az eszes ember: tudván jól kegyelmes uram, micsoda ember legyen Divini uram mostani állapotokra nézve, bizony nem lenne haszontalan szolgálja Nagyságodnak.

Az parancsolt vásárlásokra nékem nagy gondom vagyon, csakhogy másra nem bízhatom, valamíg magam nem megyek Bécsben, mód nincsen benne. Mert az pénzt nem bátorságos most Dunán túl mindennek hordozni, ott lévén most császár ő felsége hadai sok helyen, azok tudniillik, az kik magokat reparálják lovakból, ruhájokból s valóban nagy fosztások is esnek; az barom mellett való embereket sem tudom hol vannak, mint és hogy adták el az barmot, és kinek; írtam Farkashidárúl minap nekik Selyére, de válaszem nem jött levelemre; im mindjárt Szentzre köldem az szolgálmat keresni őket, s ide hivatom, hogy voltaképen megértsem a dolgot tőlek. Ha valahogy kegyelmes uram fel nem tanálhatnám őket s alá menének volna, Nagyságod vigíre menvén tőlek, mint s hogy lött az eladás, s kinél köll keresnem az pénzt, tudósítson kegyelmesen felőle, úgy hogy visszajövet felvehessem az pénzt.

Csak válaszuink érkezzék Törös uramtúl s tudhassuk meg, mikor és merre leszen útunk, én mindjárt előmegyek Bécsben Pataki Pál deákkal, s az mit megvehetek most, pénzemmel felérvén megveszem és ő tőle köldem alá. Ha pedig ő tőle most mindazokat meg nem köldhetném, az pénz miatt való fogatkozás leszen oka; mert ott fenn sem tudjuk, meddig leszen mulatásunk, s az barom árát sem vehettem fel.

Az occupált templomok dolgában, az mint Patakrúl is megírtam vala Nagyságodnak alázatosan, helyes igen az Nagyságod gondolkodása; bár többet most vissza ne adjanak, hanem csak azokat, az kiket sub disturbiorum tempore foglaltanak el, az többít az vizezés szerint az országgyűlésiben köll eligazítani.

Az papi jószágok árendálására gondunk leszen. Az jesuiták jószága felől való discursusunkat megírtuk Nagyságodnak Onodbúl. Az én kicsin tetszésem szerint *csak bírní köllőne az jószágot, hiszem ha fájdalmas volna valakinek, megszólalna érte, mert ha árendát fizet Nagyságod nekik tőle, consentiálni fog annak, hogy jószágok legyen Magyarországon*, az ellen pedig vagynak constitutiói az országnak. Hanem ha valami szó lenne felőle, úgy kellene nekünk is replálnunk.

Az károli adjudicatiót én fel nem tanálhattam, az regestumban sehul nincs, hanemha az regestálatlan levelek között volna, mindazonáltal beírtuk az propositiókban, annak expeditiója most ha halad is, nem árt, csak legyen decretum felőle. Innen haza jövén, felkeresem, ha ott leszen, s azután könnyű

leszen expediáltatni, csak az mint feljebb írá, legyen ő felséginek resolútiója felőle.

Az rabok szabadulásában is terekedni fogunk.

Kis Tamás uramról alázatos instantiámra hogy Nagyságod kegyelmesen provideálni akar, mint kegyelmes uramnak alázatosan igyekezem megszolgálni Nagyságodnak.

Liber Regiusban is az minemő expeditiókat köll keresetnünk, arra is szorgalmatos gondom leszen.

Isten visszafordítván bennönket Lednitzén dispositiót fogunk tenni Bálintfy urammal. Porkolábnak jó leszen Berkessi uram, s Egresdi uram ha fel nem venné az kapitányságot, arra Bán János uram. Mednyánszky uram tegnap itt volt nálam, s Ocskai Kristóf is, azok nem idegenek az szolgálattúl, csak a miatt valami bántások ne legyen, melyre mi nekünk securitást kell szerzenünk. Gondja leszen Mednyánszky uramnak az füzéri és szendrei jószágra: úgy halljuk, eladják az varanai jószágot is, kiről bővebben köll értenünk. Hodosy Ferenczet is emlékeztetni fogjuk az obligatoriára, inquirálván elsőben felőle.

Tököly uram dolgát is proponálnunk köll, csak tudnánk voltaképen az casust.

Itt jobban menvén végire az dolgoknak az minapi propositiókhoz sokat köll adnunk, úgy hogy sem egynek, sem másnak dolgában fogyatkozás ne legyen.

Lednitzéhez tartozó portiokat, melyeket most Hodosy Ferencz bir, ledniczei szolgálkival kiváltatjuk. Kemény János uramnak conferált jószágra is consensust extrahálni el nem felejtjük. Mosdosy és Raisz János uram dolgait is Törös uramnak megemlítjük, sőt ha kívántatni fog ő felséginek is proponáljuk.

Trencsini és árvai harminczadosok számadásáról is tractálni fogunk Törös urammal, s ha Nagyságod méltóságának derogálni nem fog, ő felsége eleiben is terjesztjük.

Méltó az ítélőmesternek alaköldése felől is emlékezetet tenni. Doctornak, pataecariusnak s álgýüöntőnek megszerzísire is gondunk leszen. Csak isten Bécsben vigyen kapczavételt s pecsít metszést sem felejttem el.

Kegyelmes uram az mely clenodiumot szegin Bogádi uram köldött volt alá hitelben, ha annak végére mehetek bizonyosan mi ára volt tőle, azt letenném az barom árából vagy nem? s az ott való praedicatornak is 100 tallért, melyet ő úgy mondja, hogy annuatim kegyelmességéből rendelt volna Nagyságod?

Ezekről kegyelmes informatióját várom Nagyságodnak,

nem akarván semmit a nélkül cselekednem. In reliquo sat. Tyrnaviae 10. Novembris anno 1645.

Illmae Celsitudinis Vrae

fidelis et humilimus servus

A. Klobucicky m. p.

P. S. Tegnap immár levelem megírása után érkezék be cancellarius és Törös János uram ő kegyelme ide Nagy-Szombatban. Conclusio az, hogy ha Enczen, az ki Linczen innét három mélyfölddel vagyon, nem akarunk szellőzni, itt Nagy-Szombatban késsünk e jövő hétfőig; hétfőn megindulván menjünk Csallóközben Tejfalu nevű faluban, s ott is harmadnapig mulatván, e jövő csö(tör)töken, avagy mához egy hétre induljunk egyenesen Lincz felé, cancellarius s Törös uram is együtt fognak járni velünk. Mivel cancellarius uram azt mondja, hogy oda fel igen szűk az abrak és az széna, az cselédinket mind el köll hadnunk. Az úr mindenestől, kocsistól, fellajtárostól 12-ed magával leszen csak, Chernel uram 8-ad magával, mi is ketten Bálintfy urammal 7-ed magunkkal: úgymint magunk ketten, egy-egy inasunk, egy kocsis, egy fellajtár, egy csatlósunk s egy lovasunk, az csak azért jön velünk, hogy elől szállást szerezzen, s az mikor mi udvarnál más dolgokban leszünk occupatusok, kocsisokra és szekeres lovakra viseljen gondot. Bizony tartok, hogy költségünkben fogyatkozás esik. Mert azt mondja cancellarius uram, csak egy collatiótól is 3-ad magával lévén 32 forintot köllött fizetni. Ő nagysága is igen kevesed magával leszen. Ehezképest én ugyan semmit nem vásárolhatok, mind addig, valámig Lintzből vissza nem térek, nem is mehetek most Bécsben pestis miatt, mert azt felette igen tiltja az császár, infectus helyeket eltávoztassuk. Nádasdy uramat sem bocsátták be Linczben, majd 2 hétig Ensz nevű városban köllött contumacziában lenni, nagy nehezen szerzette meg cancellarius uram, hogy 3-ad magával bocsátták be utoljára, egyedől csak az pestisre nézve vagyon ez.

Kegyelmes uram, nekem bizony igen tetszik cancellarius uram affectusa Nagyságodhoz, ajánlja magát, hogy örömet szolgál Nagyságodnak, s látom is dexteritását. Ma kétszer voltam nála. 11. Novembris anno 1645.

Kivül: Jancsovith szolgálatja nélkül el leszen-e Nagyságod vagy nem, érteném örömet, mert úgy hallom, hogy conservatorsággal kénálják; ha kiváltképen isten békességet ad, olyan szolgálta nélkül ide fel nem lehet Nagyságod.

(Az egész levél Klobucicky A. írása; eredetije a m. k. orsz. levéltárban. — A dőlt betűkkel szedettek rejtelmeseek.)

b)

Illme atque celsissime princeps stb. Fidelium perpetuorumque servitiorum stb. Isten minden idvességes stb.

Mi, kegyelmes urunk, az mennyire az pestises helyeknek kerülése és az nehéz utak engedték, az Nagyságod kegyelmes parancsolatja szerént azon igyekeztünk, hogy mentül előbb ide feljühesstünk: mivelhogy indulásunkat Bálintfy uram még Patakról Törös uramnak értésére adta volt, Törös uram is az minemű választ Bálintfi uramnak írt, azt is Badban hozták vala előnkben, az melyből Nagyságod subsistálásunk felől való kívánságát megérti, az melyet in paribus Nagyságodnak megküldtük, nem látván semmi alkalmatosságunkat Nyitrán való subsistálásra, onnét Farkashidára jöttünk, kívánta Törös uram, hogy megénten vissza Érsekujvárra menjünk, oda is mind az nagy körületsre s mind egyéb alkalmatlanságokra nézve, főképen mindenekben az Nagyságod méltóságát viselvén előttünk, el nem mehettünk,¹⁾ hanem ide Nagy-Szombatban isten áldásából 7. praesentis békével és egészségben érkezünk. Tegnap úgy mint 9. praesentis cancellarius és Törös uramék is idejüttenek, és újabb salus conductust és Nagyságodnak szóló ő felsége levelét kezünkben adván ő kegyelmek, mi is ő kegyelmeknek szóló Nagyságod leveleit, salutálván illendőképen ő kegyelmeket Nagyságod nevével, megadtuk; az ő felsége levelét Törös uram másik levelének parájával is Nagyságodnak megküldtük.

Beszéltünk cancellarius és Törös uraimékkal útunk és indulásunk állapotja felől is, ő kegyelmeknek tetszése az volt volna, hogy itt még öt vagy hat nap szellőztünk volna, és Csarlóközben is három vagy négy nap, várván az Nagyságod előbbi leveleinkre informatióját; még hétfőig, úgymint 13. praesentis itt leszünk,²⁾ innét megindulván, azon vagyunk, hogy Csarlóközben se késessünk, hanem onnét is meginduljunk, és útunkat ő felségéhez continuáljuk; kívánták azt is tőlünk, hogy mentül kevesebbed magunkkal menjünk fel, mert félvén ő felsége az infectiótól, nem fogna felesen bennünket bebocsátatni Linczbén, ahozképest cselédinket el kell hagynunk, hanem csak mentül legkevesebben lehet, úgy kell felmennünk, mindazáltal szükséges cselédet is ugyan vinnünk kell magunkkal, az melyekkel együtt legalább leszünk har-

¹⁾ *Oldalt Rákóczy kezével:* Jól cselekedték ő kegyelmek, s bizony sokakban nem csalódtunk volna máskor sok okokra nézve.

²⁾ *Oldalt Rákóczy kezével:* Akkor az lett volna kedvünk szerént, ha ő kglmek nem késedelmeztek volna.

minezőten, s lovunknak is kell nem sokban annyinak lenni. Az érseknek az Nagyságod levelét magunk nem praesentálhattuk, hanem ő nagyságának megküldjük és excusáljuk magunkat, hogy magunk ő nagyságával szemben nem lehattunk, visszajövet, ha isten engedi, szembem leszünk ő nagyságával is.

Az amnistiáról az minémű minutát Nagyságod adni méltóztatott, abban is fogatkozásokat látunk, s mivelhogy az ígéret úgy vagyon, hogy az amnistia iuxta formam prioris pacificationis Viennensis legyen,¹⁾ annak is pariáját Illésházi uramtúl meghozatjuk, az több párokat is Nagyságodtúl igen várnök; de termino, az melyet Nagyságod instructiónkban írt, hogy addig legyen az amnistia, arról is vagyon kegyelmes urunk considerationk, mert az mely excessusokról emlékeznünk köll az Nagyságod parancsolatjából ő felségének, azoknak jó része azelőtt az terminus előtt történt, és így azokat is comprehendálni fogja az amnistia; azért kegyelmes urunk az mi tetszésünk szerént avagy más terminust kellene nevezni, avagy indeterminate, mint az többi volt, úgy kellene hagyni, úgy mint usque modo hinc inde gesta, mindazáltal mi mind ebből, mind egyébből az Nagyságod kegyelmes informatiójátúl várunk, az melyet hogy Nagyságod mentül előbb kezünkhez küldeni méltóztassék, azon is Nagyságodat alázatosan kérjük, ne essék arra való hosszú várakozásunk miatt valami akadályunk és több ideig való mulatozásunk. Eandem illmam stb. Datum Tyrnaviae die 10. Novembris ao 1645.

Ilmi Celsitudinis Vrae

humillimi fidelesque servi
Bernhardus Nyári m. p.
stb. (a többi három követ.)

Kivül más kézzel: 1645. 3. Decembris a. s. exp. dni commissarii ad sacram caes. maiestatem expediti.

Kivül 1. Rákóczy Gy. kezével: 30. Novembris Ujvár, estve 5¹/₂ órákor.

Külczim: Illustrissimo atque celsissimo principi ac domino dno Georgio Rákóczy stb. dno dno nobis clementissimo.

(Eredetije a m. kir. orsz. levéltárban.)

¹⁾ *Oldalt Rákóczy kezével:* Az mit legjobbat, securusbat cselekedhet, s fejünkkel, tudhatja, nemzetünkkel állunk ott.

XVI.

1645. nov. 12.

Sacr. caes. regiaeque m^{tas} dne clementissime.

Benignas M^{tis} Vrae literas die 20. praeteriti mensis Octobris Lincii exaratas, ea, qua par est, veneratione accepi, atque ex iis intellexi, ternas meas, una cum literis ac quaerelis principis Transylvaniae ad manus M^{tis} Vrae pervenisse, et hac quoque in parte, exigua mea opella et negotiatione M^{tem} Vram optime contentam esse; seriaeque mandata denuo ad capitaneos et confiniorum praefectos dedisse, ut ad pacis turbatores diligenter attendant, ac delinquentes cum restitutione ablatorum debita poena castigent. Interim cum benignae M^{tis} Vrae literae mihi fuissent exhibitae, quod principis ablegati, magno satis equitum ac servitorum numero recte eodem die advenerint, ex annexis rev. dni cancellarii literis M^{tas} Vrae clementer intelligere dignabitur. Considerata tamen praesentis temporis ratione, cum a memorato dno cancellario intellexissent eos tanto numero non solum in aulam M^{tis} Vrae, sed neque Lincium admittendos, libenter annuerunt, ut toto ferme equitatu et maiori familiae suae parte remissis, cum aliquot tantum necessariis servitoribus ad M^{tem} Vram proficiscantur, ita ut aliis expeditis, ii quos penes se detinuerunt, etiam aurigis et satrapis computatis, numerum viginti octo personarum non excedant. Posteaquam igitur ex longiori itinere nonnihil fatigati, hauriendi etiam purioris aëris causa, in insula Schit aliquot dierum adhuc spacio conquieverint, ad M^{tem} Vram et ipsi, et ego cum illis (praecedente dno cancellario) iter aggrediemur.

Principis porro literas iam per ablegatos suos ad me datas, hisce meis annexas transmittito M^{ti} Vrae in specie. Quam ut deus stb. Ex oppido Vayka 12. Novembris 1645.

Sacr. M^{tis} Vrae

humillimus ac fidelis servitor
Ioannes Törös m. p.

Hátán: 12. Novembr. 1645. Ioannes Törös de principe Transylvaniae.

(Eredeti az országos levéltárban.)

XVII.

1645. nov. 14.

Illustrissime ac celsissime princeps stb. Fidelium et humiliorum stb.

Kegyelmes uram ezelőtt 4 nappal Nagyságodnak aláza-
tosan írt levelemet elhittem elveszi addig Nagyságod, míg ez
írásom kezihez jut Nagyságodnak, s jöllehet abban bőven
írtam Nagyságodnak mindenekről, mindazonáltal megváltoz-
ván cancellarius uramnak indulásunk felől való elméje, s az
felől mit írt légyen én nekem, s én is mint replicáltam ő
nagyságának, im megköldettem Nagyságodnak, hogy Nagysá-
god is kegyelmesen értse okait kérésünknek, ha még tovább is
köllőne valahon subsistálnunk.

Én bizony valóban tartok attúl, hogy *minket csak az-
ieert (így) tartóztatnak, hogy az országgyűlést halaszszák magok
részére való alkalmatos időre s kültessenek velünk*, bezzeg jobb
lesz vala *mingyárt post permutatas assecutorias az diplo-
matis permutálni*, de az immár megvagyon, az mint feljebb is
íram, én bizony valóban tartok az *moratúl*.

Alázatosan könyörgök mint kegyelmes uramnak Nagy-
ságodnak, méltóztassék mennél hamarébb postán kegyelmesen
bennönket *tudósítani in eo casu*, ha látjuk, hogy csak az *or-
szággyűlésének huzása oka késetünknek és tartóztatásunk-
nak*, mit köllessik cselekednünk. Mi mindazonáltal holnap
vagy holnapután csakugyan megindulunk; elviszen isten ma-
gunkat is, csakhogy ugyan nem lehet az mi expeditiónk can-
cellarius uram nélkül ott fenn is.

Duka István itt vagyon, azt hiszem, valami tisztet solli-
cítál magának az kamarán, árulja Nyári uramnak Zemlin vár-
megyei jószágát, hogy itt adjon ő nagysága berényi jószágban
mást neki érette, azzal diffamálván Nagyságodat, hogy ott alatt
Nagyságod miatt nem lehet bátorságos lakása. Én elhittem,
másutt több hazugságot is beszél. Igen igen jó volna az *olyan lat-
rokra vigyázni*, nem is jó *Kassát sokáig igaz és tökéletes gene-
rális nélkül hadni*. *Vadászi Pál is alá ment Érsekújvárból*;
úgy hallom, nem igen bene contentus *itt való gratiával*, azt tar-
tom, örömet venné kegyelmességét Nagyságodnak.

Jancsovith uram igen sollicitálja restantiáit, tudakozik
is, veszi-e szolgálatját Nagyságod vagy nem; nem tudom
Nagyságod mit cselekeszik vele, békessigne idején alig lehet
itt fenn olyan szolga nélkül, elég tribulációkban is volt nyava-
lyás ezekben az háborúban, sokat is lappangott imitt amott.

Az barmot olcsón adták el, csak 24 talléron bokrát, még
pedig az harminczadot is meg köll adni. Törös uramnak szól-
ván felőle, de ő kegyelme úgy recognoscálja, hogy Nagyságod
csak simpliciter kívánta az patenst, harminczad nélkül, teg-
nap köllött volna letenni az pénzt Szentzen, itt benn volt ná-
lam István deák, ha letették, felveszem s Törös uram házá-
nál

hagyom Posonban, ha pedig le nem teszik, úgy végeztem István deákkal, hogy megvárjon engemet, az míg onnat felől lejőjjenek.

Bécsben sem szabad mennem vásárlásnak okáért az pestis miatt, cancellarius uram is tiltotta tőlem, hanem kételen visszajövetelre köll hadnom odavaló betérésemet. Igen tartok attól, hogy Patakrúl hozott költséggel meg nem érvük, ha kiváltképen késedelmeztetnek az emberek bennönket; talám nem ártana kegyelmes uram, 5 vagy 6 száz tallért felvennem holnap Szentzen az barom áraban, s magammal felvinnem, hiszem, ha nem köll, könnyű leszen aláhozni, szígyen lesz, ha költségünk elfogy s mástúl köll kérnünk, nem is tanálni pedig. Isten tudja, kegyelmes uram, ha lehetne, egy pénzzel mennék fel, s útasoknak is úgy intimálnám a költést, s ehez képest is oly kevesed magunkkal megyünk fel, az mint minap is ezen dolog felől írtam Nagyságodnak.

Ma negyed napja töttem emlékezetet egy Kisdi nevő pöspeknek az papi jószágának árendája felől, úgy veszem eszemben, nem kedvetlenek tőle, vigíre köll menni, Úsz János is miben birta azon jószágot, ott fenn köll emlékezetet tennünk azon dolog felől, s ha ő felsége az papokra relegál bennünket, azokkal osztán úgy köll de arenda tractálnunk.

Az itt való praedikator emlité tegnap, hogy Nagyságod azt írta volna ezelőtt 2 esztendővel, hogy bizonyos számu Graduált s Geleji uram Postillaja-félét is köldet ide Nagyságod; de ide semmit nem hoztak, ha volnának olyan exemplárok, jó volna jó alkalmatossággal köldeni egynehányat benne, ide is kedves lenne az ecclesiáknál. Új híreket Nagyságodnak most nem írhatok egyebeket azoknál, a kiket ez elmúlt pénteken írtam Nagyságodnak az sárosi katonáktúl; ezután, ha mi újabb dolog leszen, jó alkalmatossággal alázatosan tudósítani Nagyságodat el nem mulatom. Az török itt is elég csint teszen, minap is rablott Szent-Benedek táján; most is, úgy halljuk, készűl újobban. In reliquo stb. Tyrnaviae 14. Novembris anno 1645.

Illmae Cels. Vestrae

fidelis et humillimus servus

A. Klobusocki m. p.

Kivül más kézzel: 1645. 4. Decembris Albae binae literae d. Klobusowski.

Külsőim: Illustrissimo ac celsissimo principi dno dno Georgio Rákóczi stb. dno dno mihi clementissimo, cito stb. citissime stb.

(Az egész levél Klob. András írása. — Eredetije a m. k. orsz. ltban.)

XVIII.

1645. nov. 20.

Augustissime imperator dne dne clementissime.

Benignas Mtis Vrae sac. literas sexta die mensis Novembris Lincio ad me datas, cum debita humilitate accepi, atque ex iis demisse intellexi Mtem Vram clementer velle, quod si ablegati principis in comitatum Nitriensem, aut Tyrnaviam appulissent, in comitatu Nitriensi, sive vero Poseniensi in loco aliquo, qui rev. dno cancellario hungarico, mihique securus et ab omni contagione immunis esse videbitur aliquantisper subsistant; ac demum si fortassis se diutius detineri haud passuri essent, cuperentque in aulam Mtis Vrae properare, de ulteriori ipsorum itinere instituendo et continuando, habita cum memorato dno cancellario mutua correspondentia, eosdem post aliquot dierum subsistentiam, Lincium versus deducere debeamus.

Demisse itaque significo Mti Vrae sac., eosdem post aliquot dierum Tyrnaviae factam moram (ubi primo pro curriculum et aliorum instrumentorum ex longiori itinere fractorum reparatione diverterant) ante quatrimum huc in insulam Schit, maiori familiae suae parte dimissa, salvos pervenisse et incolumes, quos ego hic in proximo vicinio, in possessione Teyfalu (ubi ne vel minima suspicio pestiferae alicuius contagionis notari potest) ordinatis eisdem... [hos]pitiis collocaverim. Tyrnaviae vero nullum... fuisse commorandi periculum, medicus eiusdem... catholicus, in Neuhaizl ab illmo dno archiepiscopo Strigoniensi, in praesentia dni cancellarii et mea, diligenter examinatus, conscientia sua teste, confessus est.

Fuerunt heri apud me in prandio et cum animadvertissem eos nullum diutius commorandi animum habere, conclusimus ad proximum diem Mercurii vel ad summum diem Iovis, nos ex hac insula iter aggredi et in aulam Mtis Vrae continuato itinere proficisci velle. Expecto singulis horis dictum quoque dnum cancellarium ungaricum, ex Neuheyzl ab illmo dno archiepiscopo Strigoniensi huc venientem, sperans eundem una nobiscum ad Mtem Vram profecturum.

Praemisi Matthiam Senkviczy, cum benignis Mtis Vrae literis Viennam ad excell. marchionem Gonzagam, ratione comitivae et ad relictam cameram aulicam ratione expensarum, directis. Non intermittam ex itinere quoque de ulteriori progressu nostro Mtem Vram humiliter informare. Deum orans sat. Ex curia mea insulana Csente die 20. Novembris 1645.

Sac. Mtis Vrae

humillimus ac fidelis servus

Ioannes Törös m. p.

Külezim : Sac. Romanorum imperatoriae, ac Germaniae, Hungariae, Bohemiae etc. regiae mtis etc. dno dno clementissimo.

Hátán : Ioannis Törös de 20. Novembris 1645. (Prop.) et rescriptum 26. eiusdem, ut subsistat in Ens. Lincii.

XIX.

1645. decz. 16.

a)

Nos Ferdinandus tertius dei gratia electus Romanorum imperator semper augustus, ac Germaniae, Hungariae, Bohemiae, Dalmatiae, Croatiae, Sclavoniaeque etc. rex, archidux Austriae, dux Burgundiae, Brabantiae, Styriae, Carinthiae, Carnioliae, marchio Moraviae, dux Lucemburgae, superioris et inferioris Silesiae et Wierthembergae ac utriusque Lusatiae, comes Habsburgi, Tyrolis et Goritiae etc. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit universis. Quod cum superioribus proxime elapsis temporibus certi motus intestini et hostilitates in regno nostro Hungariae exortae fuissent, exindeque pax et tranquillitas regnique quies perturbata extitisset, nos paterna et benigna affectione moti, eiusmodi suscitatos tumultus, ut christiani sanguinis effusioni parceretur, sublatisque in regno quibusvis dissidiis, indigenae quiete et tranquillitate perfruerentur, placidioribus potius transactionis mediis, quam armorum vi sopitos et compositos esse cupientes, ad postulata et praetensiones illustrissimi Georgii Rakoczy principis Transylvaniae, quarundam partium regni Hungariae domini et Siculorum comitis, ac eidem adhaerentium Hungarorum nos clementer declaravimus. Quarum etiam benignarum cessionum nostrarum series (quemadmodum tam in tractatu Tyrnaviensi, quam etiam ultimate medio ablegati ad praefatum principem Transylvaniae fidelis nostri egregii Ioannis Törös alias camerae nostrae Hungaricae consilarii conventum est) sequitur in hunc modum.

Primo. Quantum ad negotium religionis attinet, articulo primo anni millesimi sexcentissimi octavi ante coronationem edito et diplomatum regionum conditione sexta, aliisque subsequentibus superinde regni statutis in vigore relictis, diversisque hactenus impedimentis et interpretationibus non obstantibus, declaratum et conclusum est: Quod omnes status et ordines regni ipsaeque liberae civitates necnon oppida privilegiata et milites hungarici in confiniis regni, liberum habeant ubique suae religionis exercitium, cum libero templorum, campana-

rum et sepulturae usu, nec quisquam in libero suae religionis exercitio a quoquam quovismodo aut quovis sub praetextu turbetur aut impediatur.

Secundo. De non impediendis seu turbandis rusticis in sua confessione declaratum et conclusum est, ut illi quoque propter bonum pacis et tranquillitatem regni, sive sint confiniarii sive oppidani, sive villani, in quorumcunque dominorum terrestrium et fisci bonis, iuxta vigorem praescripti articuli, et conditionis in libero suae religionis exercitio ac usu, modoque ut supra simili a sua maiestate regia, vel eiusdem ministris aut dominis suis terrestribus, quovis modo aut quovis sub praetextu non turbentur aut impedianur, hactenus autem impediti, coacti et turbati liberum religionis ipsorum usum reassumere, exercere et continuare permittantur, neque ad alias religioni ipsorum contrarias ceremonias peragendas compellantur.

Tertio. Concordatum est etiam inter nos, ut imposterum ab eorundem oppidanorum et villanorum parochiis ecclesiae pastores, sive concionatores, per quoscunque amoveri et exturbari nequitiam possint, qui autem hactenus amoti fuissent, liceat ipsis reducere, vel alios loco ipsorum substituere.

Quarto. Quaestiones vero circa gravamina, negotium religionis et occupationes templorum concernentes, tam quae in anno millesimo sexcentesimo trigesimo octavo suae maiestati exhibita sunt, quam post subsecuta in futura primitus celebranda diaeta, propter regni tranquillitatem, permansionem, unionemque animorum, ut vel amicabili dominorum regnicolarum compositione sopiantur, vel authoritate suae maiestatis finaliter complanentur, cum satisfactione evangelicorum, ac pro quibus usus templorum determinabitur, proventus parochiarum quoque ad eosdem pertineant, nec ultra occupationes templorum fiant. Ea autem templa, quae hoc disturbiorum tempore violenter utrinque occupata fuerunt, statim post permutationem diplomatum praedictis evangelicis restituantur, prout etiam catholicis. Gravamina autem futuris quoque temporibus in eodem negotio religionis emergentia, tam catholicorum quam evangelicae confessionis hominum, quam etiam alia gravamina regnicolarum, tam evangelicorum, quam catholicorum, secundum septemdecim conditiones sua maiestas singulis diaetis plenarie complanabit, absque iniuria evangelicorum.

Quinto. Accordatum quoque est, ut vel sua maiestas contra transgressores statutorum etiam in negotio religionis, in futura diaeta, vel articulum octavum decreti sexti Vladislai regis renovandum et observandum curabit, vel etiam condignam poenam cum certo executore statuere dignabitur.

Sexto. Praemissa autem omnia, pro uberiori declaratione

statutorum tollendisq[ue] ulterioribus regnicolarum dissensionibus, ut in primitus celebranda diaeta confirmentur, publicisque regni statutis inserantur, conclusum est.

Septimo. Caetera sub hac pacificatione utrinque agitata et tractata, utpote sedis spiritualis status, patrum Iesuitarum personalis a regno abstinencia, decreti Andreae secundi per Ludovicum primum facta confirmatio; de arendationibus decimarum articuli sexagesimi primi anni millesimi quingentesimi quadragiesimi octavi renovatio et cum effectu observatio; de non abalienationibus bonorum aviticorum per ecclesiasticos sive seculares factis vel fiendis; de personarum ad diaetam convocari solitarum discretione atque vocum in eadem diaeta collectione et suffragiorum examine; de militis extranei iuxta articulum vigesimum quartum anni millesimi quingentesimi vigesimi quinti e regno educatione; similiter de non educatione militum Hungarorum de confiniis regni; de distributionibus bonorum et officiorum regni, maiorum vel minorum, sine religionis discretione; de administratione iuris et communis iustitiae necnon omnium tractatum ratione Hungariae cum Turcis, vel aliis quibuscumque vicinis nationibus, per nativos Hungaros seculares institutione, ac aliis etiam omnibus libertates patriae atque defensionem et conservationem regni et regnicolarum concernentibus negotiis, ut primis statim comitiis aliquid certi de iis statuatur, vel iam statuta ibidem defacto effectuentur, simili modo conclusum est.

Octavo. Eandem autem generalem regni diaetam ut sua sacratissima caesarea et regia maiestas intra spatium trimestre a die finiti praesentis tractatus et commutandorum diplomatum, sedatis tumultibus cum principe Transylvaniae elementer promulgare, et sine ulteriori dilatione seu reiectione ita celebrari facere dignabitur, ut omnibus ad diaetam regni iuxta articulum primum anni millesimi sexcentiesimi octavi post coronationem editum vocari solitis tute ibidem comparendi et agendi potestas cum solita ab antiquo libertate diaetae fiat. In qua etiam caeteri articuli bonum regni concernentes, hactenus non effectuat, iuxta articulum septuagesimum secundum anni millesimi sexcentiesimi trigesimi octavi realiter effectuentur et observentur.

Nono. Amnistiam generalem omnibus et singulis regnicolis sua maiestas sacratissima iuxta formam amnistiae prioris pacificationis Viennensis concedere dignabitur, ita ut etiam bona universa et iura possessionaria, sub his disturbiorum temporibus per suam maiestatem, vel dominum palatinum regni, vel alios, quibuscumque donata, collata et inscripta, vel per quoscumque fideles suae maiestatis quovis modo occupata et

adempta, prioribus possessoribus, vel eorundem haeredibus, statim et defacto remittantur et restituantur. Similiter etiam ex parte regnicolarum supplicantium reddantur. Et super huiusmodi amnistia peculiare diploma sua maiestas sacratissima concedere dignabitur.

Nos itaque praescriptas universas et singulas concessiones et articulos, ac omnia et singula in his contenta, prout iidem tractati conclusique sunt, atque hisce literis nostris de verbo ad verbum inserti, acceptamus, approbamus et ratificamus; assecurantes praefatos principem Transylvaniae eique adhaerentes, ac etiam universos et singulos status et ordines inclyti regni nostri Hungariae, in verbo nostro regio et bona fide christiana, quod eos omnes et singulos articulos, in omnibus eorum punctis et clausulis, tam nos ipsi sancte et inviolabiliter observabimus, quam etiam per alios omnes subditos nostros, quorum interest et intererit, cuiuscunque status et conditionis sint, observari faciemus. Ad quod observandum etiam successores nostros legitimos scilicet Hungariae reges obligatos esse volumus, harum nostrorum manus nostrae subscriptione roboratarum vigore et testimonio literarum mediante. Datum in arce nostra Licensi Austriae superioris die decima sexta mensis Decembris, anno domini millesimo sexcentesimo quadragesimo quinto, regnorum nostrorum Romani nono, Hungariae et reliquorum vigesimo, Bohemiae vero decimo octavo.

Ferdinandus m. p.

Georgius Szelepchenyi m. p.

el. eppus Wesprimiensis.

Georgius Orosy m. p.

Jegyzet: V. ö. A Corpus Iurisban az 1646-ik évi V. articulussal.

(Az eredeti példány pergamenre írva, a szokott formában 6 levélből áll, melyből a két első s két utolsó tiszta. A király czíme aranyas betűkkel van írva.)

b)

Nos Ferdinandus tertius dei gratia electus Romanorum imperator semper augustus, ac Germaniae, Hungariae, Bohemiae, Dalmatiae, Croatiae, Slavoniaeque etc. rex, archidux Austriae, dux Burgundiae, Brabantiae, Styriae, Carinthiae, Carnioliae, marchio Moraviae, dux Lucemburgae, superioris et inferioris Silesiae, Wierthembergae ac utriusque Lusatiae, comes Habsburgi, Tyrolis et Goritiae etc.

Memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit universis; quod cum superioribus proxime elapsis temporibus, certi motus intestini et hostilitates, in

regno nostro Hungariae exortae fuissent, exindeque pax et tranquillitas regnique quies perturbata extitisset, nos paterna et benigna affectione nostra moti, eiusmodi suscitatos tumultus, ut christiani sanguinis effusioni parceretur, sublatisque quibusvis in regno dissidiis indigenae quiete et tranquillitate perfruerentur, placidioribus potius transactionis mediis, quam armorum vi sopitos et compositos esse cupientes, certos tractatus cum illustrissimo Georgio Rakoczy Transylvaniae principe, quarundam partium regni Hungariae domino et Siculorum comite institueramus, in quibus etiam, nonnullae eiusdem praetensiones et postulata accommodata exstitissent. Ad consequendam porro publicam pacem et desideratissimam in regno tranquillitatem, contestandamque uberiores nostram erga eundem principem benignitatem, nos ad ipsius postulata quam liberalissime declarantes, ad infrascriptam pacis et mutuae reconciliationis concordiam, oblationes et conditiones medio ablegati fidelis nempe nostri egregii Ioannis Törös, alias camerae nostrae hungaricae consilarii ultimate deventum est. Quae in hunc sequuntur modum.

Primo. Totalem arcem Tokay, in comitatu Zempliniensi existentem habitam una cum oppido Tarczal, cum omnibus bonis ad eandem pertinentibus domino principi et principissae, eiusdem coniugi dilectissimae, haeredibusque ipsorum, ad sexum virilem sua maiestas iure perpetuo confert, ad foemineum vero sexum in trecentis millibus florenis cum libera dispositione eorundem, pro qua quidem arce et bonis praedictus dominus princeps domino Ioanni Homonay, intra anni spatium, centum millia florenorum deponet de residuis autem ducentis millibus sua maiestas caesarea et regia eundem dominum Ioannem Homonay et Stephanum Csaki contentabit. Ad aedificium porro eiusdem arcis Tokay, quinquaginta millibus florenorum auget sua maiestas caesarea summam trecentorum millium florenorum.

Secundo. Arcem quoque totalem Regécz, in comitatu Abaujvariensi habitam, una cum bonis ad eandem pertinentibus praelibato domino principi et consorti suae dilectissimae, haeredibusque ipsorum, ad masculinum sexum iure perpetuo sua maiestas caesarea confert, ad sexum vero foemineum in ducentis sexaginta millibus florenorum cum libera dispositione eorundem, pro qua quidem arce et bonis idem dominus princeps intra anni spatium centum et sexaginta millia florenorum deponet, in eo valore computando aureos et talleros, prouti in superiori Hungaria cursus monetae est. Super quibus quidem duabus arcibus et bonis ad easdem pertinentibus, expediri faciet sua maiestas sacratissima litteras donationales,

cum illis conditionibus cum quibus postulavit d. princeps, ad virilem sexum iure perpetuo, iuxta dispositionem eorundem. Post horum vero defectum si sua maiestas a sexu foemineo redimere voluerit, tunc utriusque arcis summam simul et semel deponere teneatur. De qua quidem summa eidem domino principi liberam dispositionem sua maiestas caesarea concedit. In praemissis autem bonis Thokaiensibus omnis generis decimas cum nonis assignat memorato domino principi sua maiestas, uti videlicet fuerunt Tokay et Tarczal cum reliquis bonis apud principem quondam Gabrielem Bettlen, Regecz autem prout fuit apud dominum palatinum in ea parte ad eundem modum d. principi per suam maiestatem datum est. Porro quia domini Stephanus Chyaki et Ioannes Homonay, multas vineas et haereditates pro pecuniis exemerint, ita ut antequam creditores contententur, de talibus vineis decimas pendere non teneantur, iustum est, ut talibus satisfiat, ita ut ex summa, quam princeps d. Ioanni Homonay depositurus est, eos qui legitimas litteras exemptionales superinde produxerint, contentare valeat. Similiter fiat etiam in bonis Regécz, si quid tale repertum fuerit. Comitatus Zathmar et Zabolcz valeant possidere filii dicti d. principis, vita ipsorum durante, prout idem princeps inter illos dispositurus est, post horum vero obitum, quamdiu ex posteris ipsorum Transylvaniae principes forent, possint arcem Zathmar cum bonis, signanter autem oppidis Zattmar et Némethi possidere. Negotium etiam arcis Szerenny in comitatu de Ungh existentis in primis regni comitiis finaliter complanetur, et si consors domini principis in eadem bonum ius habuerit, eidem restituatur. Vineae quoque Hétszölő dictae, in promonthorio Thokaiensi sitae, penes antefatum dominum principem et haeredites eiusdem manebit, pro qua idem princeps quinque millia florenorum deponet. Similiter et reliquae vineae allodiales cum proventibus, prout per dominum quondam Bettlen Thokaium possessum est, excipiendo tamen tricesimam tamquam regni proventum post decessum eiusdem d. principis.

Tertio. Totalis etiam arx Echyed, in comitatu Zathmáriensi existens cum bonis ad eam spectantibus, pertinentiisque Nagy et Fölső Bánya, per defectum dominorum comitum Stephani et Petri Bethlen, statim et defacto absque ulla ulteriori dilatione, ad manus d. principis vel haeredum et posteritatum eiusdem utriusque sexus universorum assignabitur, neque deroget reversalibus eorundem comitum suae caesareae et regiae maiestati datis, si medio tempore mutuo inter se convenientes, in signum successionis, aliquam portionem ex dictis bonis ipsi d. principi vel haeredibus eiusdem dare uoluerint, haecque

donatio super Echyed expediatur, cum solita clausula: salvo iure alieno.

Quarto. Septem comitatus vita eiusdem d. principis durante, prout praedefuncta sua maiestas caesarea principi quondam Gabrieli Bettlen, in anno 1622. contulerat cum omnibus proventibus, ita prout idem quondam princeps Bettlen possedit, dominus quoque princeps possidere valeat, ac bona quoque ad arcem Zathmar pertinentia, quae apud alios iure pignoratitio haberentur, liberum erit redimere, et usque ad summam quibus voluerit legare. Donationes quoque eiusdem domini principis, super arcibus Patak et Munkach sua maiestas denuo expediri curabit, et si qui defectus in iisdem per expeditores admissi essent, illi quoque corrigentur. Pro aedificio arcis et civitatis Patak, supra summam capitalem antea super iisdem bonis inscriptam, viginti quinque millia florenorum concedit sua maiestas d. principi; quae quidem aedificia, singulis annis per certos homines suae maiestatis, ad id deputandos revidebuntur et aestimabuntur, testimonialesque litterae per eosdem domino principi superinde assignabuntur. Quod autem hactenus per d. principem aedificatum est, cum et illud iuxta continentias donationis praedefunctae caesareae et regiae maiestatis adhuc aestimari non fecerit, ad id aestimandum etiam certi homines suae maiestatis sacrae caesareae et regiae mittentur, qui super eiusmodi aestimatione literas testimoniales domino principi dare debebunt. Similiter etiam in Munkach, ad viginti quinque millia florenorum aedificium facere valeat. Curabit praeterea sua maiestas caesarea, quingentos centenarios cupri ex fodinis Novisoliensibus statim ad rationem domini principis assignari. Omnes denique officiales et servitores domini principis sub ditione suae maiestatis in comitatibus commorantes tenebuntur rationes suas absque ulteriori dilatione rectificare, quod si vero id facere nollent, possit tam in persona ipsorum animadvertere, quam etiam ad occupationem bonorum eorundem ubicunque in ditione suae maiestatis existentium procedere. Huiusmodi autem officiales dandis rationibus obstricti a nulla parte recipiantur, quin utrinque extradentur, neque utrinque conducantur. Hoc autem ita intelligendum est: quod si qui ex iis dandis rationibus obnoxii incolae ditionum mattis suae sacratissimae caesareae essent, bonaque ibi haberent, neque iuxta reversales suas comparere vellent, d. princeps suam maiestatem de super requirendo, faciat sua maiestas caesarea ex bonis talium vel etiam cum assignatione personae ipsorum satisfactionem d. principi impendi curare. Tempore necessitatis, si d. princeps et posterius eiusdem propter syncerum erga christianitatem affectum et inclinationem, factam-

que cum sua maiestate caesarea pacem, turbaretur, et posterius eiusdem turbarentur, in tali casu sua maiestas caesarea cum competenti auxilio d. principi aderit. Et cum Franciscus Balassa tam Simoni Balassa, quam etiam pupillis Andreae quondam Balassa multa damna intulerit, sua maiestas caesarea curabit et hoc in proximis regni comitiis ex aequitatis dictamine complanari. In negotio quoque occupationis bonorum orphanorum quondam d. Pauli Rakoczi, fratris d. principis charissimi, quod si ob id aliquid erga eundem d. principem in futurum praetendi posset, tam ipsum, quam etiam haeredes et successores eiusdem ab impetitione suae maiestatis et successorum eiusdem, eadem caesarea regiaeque maiestas immunes et expeditos cum perpetua praemissorum oblivione pronunciat. Damna quoque ab utroque exercitu in hisce motibus perpressa in amnistiam translata esse intelligantur. Servi fugitivi utrinque extradentur imo neque recipiantur. Captivi quoque ex parte suae maiestatis caesareae statim dimittantur, idipsum et d. princeps confestim factururus. Vicissim autem praefatus quoque d. princeps:

Primo. Quod omnibus confoederationibus et correspondentiis, quae hactenus inter d. principem, Gallos et Svecos aliosque confoederatos intercessissent, quae vel in minimo initae cum sua maiestate pacis conclusionibus et diplomatibus continentiis contrariarentur, statim et defacto renunciando, nullam deinceps cum illis habiturus est confoederationem et correspondentiam tam d. princeps, quam successores eiusdem, effectuantis omnibus et singulis iuxta conditiones et oblationes ex parte quoque suae maiestatis, eiusdemque successorum, quin et fideles quoque suae maiestatis quos hactenus per praesentes motus in obligamine habuisset, eos ab illa obligatione liberat, qui in ditioe suae maiestatis permansuri sunt, prout etiam vigore istius tractatus liberi pronunciarum debent.

Secundo. Quod conclusa per dei gratiam hac desiderata pace absque ulla mora d. princeps universas suas, prout et filii aliorumque officialium suorum copias in Transylvaniam, aut adminus in comitatus eidem concessos, sub bona et seuera disciplina, in quantum fieri poterit, reducet, neque ullum ex illis apud Gallos, Svecos, aut alios sibi confoederatos, ullo sub praetextu relinquet, permutatis porro utrinque assecuratorum confestim mouebit et discedet.

Tertio. Quod universa bona, quae per praesentem tractatum in manibus d. principis non relinquerentur, ea tam suae maiestati cum montanis et liberis civitatibus, quam etiam aliis eorum possessoribus legitimis, tam in Hungaria, quam in Transylvania, (exceptis iis quae per defectum magnifici con-

dam Sigismundi Praepostvari, in ditione transylvanica ad fiscum redierunt) statim et defacto restituet. Tormenta item et munitiones ex Lipto Uyvár, Gyarmath et Putnok ablatas, exceptis d. Homonay, cuius tormenta cum ex parte rupta, ex parte vero distracta sint, loco eorum centum centenarios ex cupro, sive aere, a sua maiestate domino principi in camera Novizoliensi collato, concedit cum Regecziansibus, quae videlicet per dnum comitem palatinum isthuc comparata sunt, per eundem dnum principem restitutis. Viceversa ex castellis Szerencz, Chetnek, Osdgian et Lednicze, cum campanis per Franciscum Vesseleni ex Osdgian ablatis restituantur. Pulverem tormentarium, globos, plumbum, funiculos, musquetas, quae partim disruptae, partim consumptae sunt, inter munitionem non computando. Signanter etiam bona dni Stephani Csaki ac consortis ipsius in Transylvania habita, ita tamen ut eo iure possideant, quo ante moderni belli motum ea possederunt, idem ex parte quoque suae maiestatis fiat.

Quarto. Cum restitutione bonorum etiam litteralia instrumenta quorumcunque sub hisce disturbiis occupata ac detenta, illis, ad quos pertinent, restitui faciet, quae videlicet de iure dnum principem, vel haeredes et posteritates eiusdem utriusque sexus universas, signanter autem illmi Georgii Rakoczy iunioris principis Transylvaniae etc. consortem dilectissimam Sophiam Bathori non concerneret.

Quinto. Quod in rebus et negotiis regni non aliter se dnos princeps imiscebit, quam unum commembrum regni.

Sexto. Praeter duos captivos, utpote Franciscum Megyery et Ioannem Kovach, reliquos omnes gratis dimittet, ex parte quoque suae maiestatis idem fiat.

Septimo. Excepto cupro dno principi in camera Novizoliensi a sua maiestate collato, reliquos omnes proventus in montanis civitatibus, a die veigesima octava mensis Aprilis, anni praesentis provenientes, pro cultura fodinarum intacte relinquet.

Nos itaque praescripta universa prout ex utraque parte tractata et conclusa praesentibus litteris nostris inserta essent, per omnia acceptamus, approbamus et ratificamus; assecurantes saepefatum principem, in verbo nostro regio, et bona fide christiana, quod omnes praemissos articulos, universaque et singula in iisdem contenta, ex parte nostra tam nos ipsi sancte et inviolabiliter observabimus, quam etiam per alios subditos nostros quorum interest vel intererit, cuiuscunque status et conditionis fuerint, observari faciemus. Ad quae observanda successores etiam nostros legitimos videlicet Hungariae reges obligatos esse volumus, dummodo oblationi etiam ex parte

principis nobis factae per omnia satisfiat. Harum nostrarum manus nostrae subscriptione roboratarum, vigore et testimonio literarum mediante. Datum in arce nostra Lincensi Austriae superioris, die decima sexta mensis Decembris, anno domini millesimo sexcentesimo quadragesimo quinto, regnorum nostrorum Romani nono, Hungariae et reliquorum vigesimo, Boemiae vero anno decimo octavo.

(Ugyanazon aláírássokkal mint az előbbi. Az eredeti példány teljesen olyan mint az előbbi, csak hogy 8 pergamen levélből áll; az első oldalon: B. Diploma Ferdinandeum super punctis pacificationis Lit. A. signatum. Mind kettő a vörösvári Itárban.)

c)

Amnystia generalis.

Nos Ferdinandus tertius dei gratia electus Romanorum imperator semper augustus, ac Germaniae, Hungariae, Boemiae, Dalmatiae, Croatiae, Sclavoniae etc. rex, archidux Austriae, dux Burgundiae, Styriae, Carinthiae, Carniolae, Moraviae, dux Lucemburgae, superioris et inferioris Silesiae, Vierthembergae et Thecae, ac utriusque Lusatiae, comes Habsburgi, Tyrolis et Goritiae etc.

Memoriae commendamus tenore praesentium significantes, quibus expedit universis; quod cum in motibus intestinis, quibus noviter regnum istud nostrum Hungariae deflagravit, nonnulli regnicolarum, partibus illustrissimi principis Transylvaniae adhaerentes, ditiones nostras invasissent; quia tamen pro singulari nostro, erga regnum nostrum Hungariae paterno affectu, miserationeque innoxiae plebis, quae bellorum calamitatibus atteritur, pacem cum dicto principe redintegrare, quam armis rem decernere maluimus. Id circo ex innata nobis clementia, accedentibus humillimis ac instantissimis dictorum regnicolarum petitionibus, in eam, quae sequitur concessionem, indulgentiam ac admissorum oblivionem perpetuam, benigne condescendimus. Quod nimirum amnystiam, et oblivionem generalem, omnibus statibus et ordinibus dicti regni nostri Hungariae, qui ex praescriptis dicto principi in hisce motibus adhaeserunt, aut ratione servitii vel famulatus eidem obstricti fuerunt, haeredibusque eorundem universis omnium eorum, quae a prima die mensis Maii, anni millesimi sexcentesimi quadragesimi tertii, usque ad primum mensis Novembris, anni praesentis millesimi sexcentesimi quadragesimi quinti, hinc inde gesta commissaque fuerunt, benigne concedimus. Ita quod omnes caedes, rapinae, spolia, castrorum interceptiones, civitatum, oppidorum, possessionum, et villarum occupationes, generaliter

vero universae violentiae sub hoc tempore factae et patratae nulli omnium, cuiusvis status, conditionis, ordinis ac praeeminentiae imputentur, sed de pleno et simplici oblitterentur, et nullo unquam tempore, quovis exquisito modo et colore neque per maiestatem nostram ac successores nostros legitimos Hungariae reges, nec per ipsos damnificatos regnicolas ad invicem, palam vel occulte, in vel extra iudicium per se, vel per alios possint propterea vel impediri, vel aliquallyter aggravari, quin imo hi omnes universi, super suis factis intra praefatum tempus commissis, a quibusvis actoribus causidicis, litigantibus tam intra, quam extra iudicium liberi penitusque absoluti sint et habeantur, nec eos quivis iudex ordinarius iudicare valeat, aut praesumat quovis modo, si qui etiam ex praedictis, quaevis castra, fortalitia, aut munitiones, sponte, vel inuite manibus Hungarorum tradidissent, aut assumpto sibi externorum, aut Turcarum auxilio, nobis, aut Hungariae, vel etiam vicinis provinciis damna intulissent, necnon liberarum civitatum, fodinarum, oppidorum, villarum, possessionum, taxas, census et proventus, quovis nominis vocabulo nuncupatos percepissent, et pro se usurpassent, sint, sicut supradicti, absoluti, ita tamen, ut de caetero ab omnibus huiusmodi penitus abstineatur. Sicut etiam vicissim praedicti regnicolae, nobis et successoribus nostris, legitimis regibus Hungariae, ad perpetuam fidem, fidelitatemque et observantiam obligati esse debebunt, quod salvis semper iuribus et libertatibus regni permanentibus, nunquam defectionem, rebellionem, insurrectionem, publicae pacis perturbationem, vicinarum provinciarum invasionem et depopulationem, internam vel externam conspirationem, Turcarum et Tartarorum, ac aliorum quorumlibet hostium in regnum Hungariae et vicinas provincias introductionem, privata conventicula contra nostram maiestatem, contra bonum regni in aeternum molientur, vel quovis exquisito colore et pretextu attentabunt. Imo absolvimus, admissaque omnia praesentibus literis nostris amnistiae modo praemisso oblitteramus, tollimus, penitusque in perpetuum sublata, oblitaque esse volumus, ac praemissa omnia eorumque singula bona, inviolabilique fide nos observatos promittimus, harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante. Datum ex arce nostra Lyncensi Austriae superioris, die decima sexta mensis Decembris, anno domini millesimo sexcentesimo quadragésimo quinto, regnorum nostrorum Romani nono, Hungariae et reliquorum vigesimo Bohemiae vero anno decimo octavo.

(Másolatban a vörösvöri s az orsz. Itárban.)

VII.

A tokaji tárgyalások.

A békeokmányok aláírásával s a diplomák kicserélésével a tárgyalások még nem értek véget: hátra volt a végrehajtás, s ez nem volt kisebb dolog magánál a békekötésnél. — Nehány nappal a diplomák permutatiója után Ferdinánd már kinevezte biztosait Hosszuthotyt, Szunyagot, Töröst, Kerekest, Aszalait a békepontok végrehajtására vonatkozó tárgyalások folytatására s bevezetésére. Rákóczy 1646. febr. 27-én nevezte ki a maga biztosait: Hallert, Nyáryt, Csernelt, Kőrössyt, Szemerét, Klobusiczkyt. De ezek csak márcz. végén gyűltek össze Tokajban s ápr. 1-én kezdték meg a tárgyalásokat.

A harmincz éves háború bár vége felé járt, de még mindig tartott, s annak esélyeitől mindenik fél várt és remélt: hátha még úgy fordul a kocka, hogy a végrehajtásnál lehetősé lesz módosítani a pontokon? Rákóczy különben is kedve ellen kötötte meg a békét, a primás pedig szeretete volna felforgatni azt. Az országos levéltárban s az Akadémia kéziratárában fenmaradt levelezése mutatja, hogy a nehézségek támasztásában csak annyi része volt, mint Rákóczynak, s hogy leginkább az ő befolyásának lehet tulajdonítani, hogy az országgyűlés, mely 1646. május 1-jére hirdettetett ki, elhalasztatott ez évi augusztus 24-re. De az országgyűlés tartamára a tárgyalások is felfüggesztettek: a végrehajtás módzatainak végleges megállapítása elhalasztatott ennek végére.

I.

1645. decz. 27.

Ferdinandus tertius dei gratia electus Romanorum imperator semper augustus, ac Germaniae, Hungariae, Bohemiae rex.

I n s t r u c t i o,

Pro fidelibus nostris rndo Ladislao Hosszuthóti, eppo ecclesiae Varadiensis, et mgfco Caspारे Szunyogh de Jeszeni-

cza et in Budetin, ac consiliariis nostris, egregiis item Iohanne Törös camerae nostra hungaricae consiliario, Andrea Kerekes personalis praesentiae regiae in iudiciis locumtenentis prothotario, et Stephano Aszalai, pro executione eorum, quae in tractatu nuper cum principe Transylvaniae Georgio Rakoczy conclusa sunt, data.

Primum et ante omnia commissarii nostri ad manus habeant capitulationes pacificationis cum praefato principe Transylvaniae nuper conclusae in paribus diplomatum utrinque emanatorum, ac iuxta illas totam suae commissionis executionem instituant, ne latum unguem in illo puncto recedentes ab eorundem diplomatum continentis. Similiter habeant etiam ad manus capitulationes tractatus Nekespurgensis anno millesimo sexcentesimo vigesimo secundo initi, quoad conditiones potissimum, quibus septem comitatus principi conceduntur.

2. Quandoquidem ratio status publici exigit, ut praefati commissarii, quantocyus fieri poterit, in ipsorum commissione procedere debeant, dabunt operam, ut non obstante unius, aut alterius ob infirmitatem, aut alium casum, absentiam, loco quorum alii substituentur, compositis domi rebus suis, habitaque inter se mutua intelligentia iter aggrediantur, circa diemque vigesimum quintum iminentis mensis Ianuarii Tyrnaviae compareant ac principi intiment, ipsos ad praesentem commissionem peragendam et executioni demandandas conclusiones pacificationis nuperae esse ablegatos, ut pro parte nostrae partis, ac fidelium nostrorum recipienda percipiant et principi Rakocio consignanda assignent, certificentque de initio opere commissionis, ac moneant, ut citra moram captivos dimitti curet, siquidem ex hac parte iam essent dimissi. Et comitatibus ac magnatibus suae ditioni committendis conventum indicat Cassoviae et debitum terminum praefigat, ut quamprimum commissarii Cassoviam appulerint, negotia conficiantur.

3. Quae commissionis executio initium sumere debebit Tyrnaviae, ibidemque iuramentum recipi, pro parte nostra a iudice, senatoribus, populoque Tyrnaviensibus, quibus committendum erit, ut ipsi eodem modo homagium fidelitatis ad rationem nostram recipiant a suis concivibus. Quod etiam in aliis liberis et regis civitatibus observandum erit.

4. Dabunt operam, ne moram inanem in locis, ad quae pervenerint, trahant, quin imo omni conatu, et celeritate in id incumbant, ut quamprimum diligenter confectis negotiis Cassoviam perveniant. Quocunque autem locorum in ditione nostra venerint, ubi bona fisci et tricesimae in proximis disturbis occupatae, aut bona fidelium nostrorum, tam ecclesiasticorum quam secularium, per principem pro servitiis donata, aut pecu-

niis inscripta habebuntur, legitimis possessoribus restituant.¹⁾ De talibus autem fisci bonis a tricesimis a camera hungarica, aliisque officialibus nostris informationem accipiant commissarii.

5. Conveniant cum Rakocianis ad quae loca accedere oporteat, ac quorsum ad quem diem et qui capitanei, vicecapitanei et vaivodae minorum praesidiorum convocandi sunt pro assignatione et receptione praesidiorum, ac depositione iuramentorum.²⁾

6. Tyrnavia egressi versus montanas civitates proficiscuntur, quibus etiam et metalli fodinis receptis, a iudicibus, senatu et civibus eodem modo iuramentum exigatur, quemadmodum de Tyrnaviensi notatum est.

7. In Szendrő praesidarios in devotione confirmabunt, benignitatem nostram et paternum affectum, ac curam declarabunt, ad fidelia servitia et constantem fidelitatem animabunt, significando ipsos Mti nostrae curae futuros, solum tricesimam principi Rakocio concessam. Confinium autem illud et milites pro nobis esse reservatos, stipendia sollicitantibus spem dabunt futurum, ut nos eisdem de stipendii provisione debitas ordinationes instituamus. Id ipsum etiam in Filek et Puthnok, quoad confiniarios peracturi.

8. Constituent etiam certas personas, quibus inventarii confectionem synceram delegabunt, super tormentis et aliis necessariis, ad apparatus bellicos rebus. Tempora sub hoc tumultu violenter utrinque occupata, ubique restituantur.

9. Ubi autem Cassoviam fuerit ventum, si istic princeps adfuerit, salutandus erit cum comprecatione feliciter auspicati novi anni, et declaranda Mtis nrae erga ipsum benignitas et propensio, qua afficimur, in ipso exornando, quamque salutari consilio pacis studia praeposuerimus bellorum incommodis, populorumque et provinciarum ruinis. Sperare nos, quod princeps iuxta suam promissionem ea in posterum officia praestabit, quae bonum gratumque decent principem, neque unquam aures his praebebit, quae forte ad inquietitudinem eundem inducere niterentur. A Mte quidem nostra nonnisi ea esse expectanda, quae ad pacem, tranquillitatemque conservandam pertinerent, ipsum quoque principem, toto pectore ad quietem tutandam, atque fovendam anhelare debere, missos esse commissarios cum sufficienti mandato ad exequendas conclusiones reconciliationis, ut debito modo perficiantur tam ea, quae

¹⁾ *Oldaljegyzet*: V. Pacem Niclp. punctum 9. V. insuper punctum 22.

²⁾ Aliter in Niklspurgensi art. 6.

Mtem nram concernunt, quam quae principem tangunt. ¹⁾ Certum tractum septem comitatum, utpote Szathmár cum eiusdem nominis castro, Zabolch, Ugochad, Beregh, Zemplien, Borsod (excepto Zendrő). ²⁾ Tricesimae tamen ibidem erectae proventibus pro principe remanentibus, et Abaujvariensem cum civitate Cassoviensi (ita quidem ut duos ex his Szathmariensem utpote et de Szabolch valeant possidere filii dicti principis vita ipsorum durante iuxta dispositionem principis), quoad regales proventus eidem per nos assignandos esse et assignaturos in praesentia frequenti magnatum, nunciorumque comitatum assignandorum salvis semper libertatibus, praerogativis, immunitatibus, consuetudinibus, iuribus, bonis, residentiis et proventibus quorumvis tam ecclesiasticorum, quam secularium; sperare nos et admonere principem, ut debita mansuetudine universos et singulos in assignandis comitatibus commorantes, in ipsorum praerogativis consuetudinibus, exemptionibus, iuribus et privilegiis, sine turbatione et molestia conservet, neque quorumvis tam ecclesiasticorum quam secularium iura laefactari intendat. ³⁾ Conditiones vero sub quibus ipsi septem comitatus praedicti conceduntur, diligenter observet et effectuet.

10. Pro assecuratione porro Transylvanorum, de regressu septem comitatum transmittenda, certum tempus per eundem principem denominabunt, quibus praescitis, processuros commissarios ad assignationem comitatum ac castrorum ipsi concessorum, executionemque eorum, quae per ipsos praestari conveniens sit. ⁴⁾

11. Itaque convenientibus in unum magnatibus et nunciis dictorum septem comitatum ac civitatis Cassoviensis, proponant commissarii: Quod nos nihil antiquius et magis firmum habeamus, quam status et ordines regni in ipsorum libertatibus et privilegiis conservare. ⁵⁾ Amnistiam et veniam omnium erratorum indulsisse, ac diaetam propediem promulgaturos, in qua universorum statum et ordinum gravamina complanabimus. Praeterea Mtem nram principi Rakocio, ad dies vitae eiusdem dictos septem comitatus cum civitate Cassoviensi (dempto Zendrő) duos vero illorum, Szathmár utpote et Szabolch, filiis eiusdem, itidem ad vitae tempus certis de

¹⁾ V. Nikelsp. a. 7.

²⁾ Septem comitatus iuribus palatini et iudicum ordinariorum subsunt. Nikelsp. a. 19.

³⁾ In Nikelsp. liberum religionis exercitium a. 17.

⁴⁾ *Oldaljegyzet*: V. Nikelsp. a. 23.

⁵⁾ Vide supra a. 2.

causis inductam concessisse.¹⁾ Quarum prima est. Quod nos ex paterna inclinatione nra, qua erga nationem hungaricam afficimur, clementer consideravimus, quanta christiani sanguinis effusione, quanta populorum ruina, quantis caedibus, et oppressionibus innocentis plebeculae, quanta regnorum, provinciarum vastitate utrinque dimicatum sit, sine ulla per nos praebita causa tumultuum. Perpendimus etiam pro benignitate nra, quantis periculis ingentibus ditiones christianae involverentur, maxime vero afflictissima Hungaria Turcis vicina, inque ipsorum faucibus sita, in cuius possessionem, violentam occupationem et subiugationem semper illi inhiaverunt, quibus malis et periculis per certam accommodationem maluimus obviam ire, quam salutem Hungariae in discrimen conicere. Altera causa quae nos ad concedendos comitatus induxit est spes, quam de principe conceptam habemus, quod idem imposteriorum non solum pacis studia sectabitur, ab omni hostilitate motuum in regno concitationem contra mentem nostram et augustam domum nostram Austriacam abstinendo, verum etiam grata et utilia servitia nobis, inclitae domui nostrae Austriacae, et toti christianitati prompte et constanter exhibebit. Tertia causa propter utilitatem regnicolarum, ut eosdem graviter per haec intestina dissidia impensis et oneribus bellicis exhaustos optatae quieti et tranquillitati restitueremus, totumque regnum Hungariae fluctibus periculosissimis iactatum, tempestatibusque validissimis aestuans, per concessionem dictorum comitatum conservaremus, quos tamen nos a corpore regni minime intendimus avellere, aut ipsorum privilegiis et libertatibus exuere. His aliisque causis permoti, praerecensitos septem comitatus (excepto Szendrő) una cum civitate Cassoviensi, simul cum cunctis eorum antiquis metis et limitibus, tam intra quam extra Tibiscum, proventibusque et redditibus fiscalibus plenaria cum iurisdictione et gubernatione iuxta tamen conditiones in formula pacificationis Nikespurgensis expressas concedimus.²⁾

12. Significabunt itaque commissarii dictis congregatis statibus, ut debitum honorem et venerationem principi exhibeant, et attendant, ne ullo unquam tempore aliquid moliantur, quod ipsis et eorum posteritatibus ruinae occasio sit futura.

13. Porro non debere illos existimare, quod nos curam ipsorum, sollicitudinem ac defensionem deposuerimus, quin

¹⁾ *Oldaljegyzet*: Rationes sequuntur cur septem comitatus et caetera bona Rakocio sint assignanda, magnatibus ac nuntiis comitatum, et civitati Cassoviensi assignanda. Rationes quibus Bettlenio fuerant hi comitatus assignati, vide Nikelsp. tract. punct. 17., 29. inclusive.

²⁾ *Oldaljegyzet*: V. Nikelsp. a. p. 17. usque ad 29.

imo in ipsorum adversitatibus, et si ab hostibus periculum immineret, paratos nos futuros succurrere, et remedium adhibere.

14. A supremis comitibus comitatum praedictorum, a capitaneis et castellanis confiniorum et haidonum, a iudicibus et senatoribus civitatum et oppidorum privilegiatorum de his iuxta formam in praefata formula pacificationis Nekespurgenesis contentam, ¹⁾ iuramentum exigant, nomina autem eorum qui intraverint consignata ad mtem nram reportari debebunt. Intimabunt autem commissarii ad similem iuramentum praestandum fore obligatos non solum ipsos, sed etiam futuros quicumque principi iurant.

15. Archivum camerae Scepusiensis nri et principis commissarii revideri curent, commitantque certo fidedigno homini sincero conservandum, qui iuramento tam nobis quam principi obligatus sit, ad fidelem custodiam et conservationem, et si quid nobis aut dicto principi pro usu et ratione comitatum eidem concessorum necessarium fuerit, idem conservator in paribus extradet fideliter. ²⁾

16. De dimissione captivorum sollicite apud principem agent commissarii. Eliberationem quoque duorum captivorum Francisci Megyeri, et Iohannis Kovach efficere conabuntur apud principem, repraesentando, ut si quam offensam erga hos princeps conceptam habeat, velit in hac ipsa pacis redintegratione eisdem liberaliter condonare, ac remittere. Si tamen in eo duriores ac difficiliorem sese exhiberet, sine spe obtinendi id, in hoc puncto non immorabuntur. ³⁾

17. Quandoquidem non solum saecularium, sed etiam ecclesiasticorum iura illibata esse debeant, curabunt diligenter commissarii nri restitutionem certae domus liberae capli ecclesiae Agriensis in civitate Cassoviensi habitae in integrum. Si quid iuris circa eiusdem domus exemptionem civitas praetendere voluerit, ad ordinarium iuris cursum remittatur. — Pro tuitione autem iurium et immunitatum ecclesiae Agriensis efficere omni studio conabuntur, ut episcopus et capitulum Agriense suas decimas Cis-Tibiscanas extra Tokaienses, quae principi cedunt, sicut prius, libere prout convenire poterint, arendare vel retinere possint et valeant. Quod si autem camera Cassoviensis aliquas accedente episcopi et capituli consensu pro se retinere voluerit, iustum pretium prout antea sub regimine nro simul et semel persolvat. Quod si facere

¹⁾ *Oldaljegyzet* : V. Niklsp. a. 21.

²⁾ *Oldaljegyzet* : V. Niklsp. a. 8.

³⁾ *Oldaljegyzet* : V. Niklsp. a. 13.

noluerit, liberum sit episcopo et capitulo cui voluerit arendare, vel pro se retinere, usque eidem capitulo Agriensi residentia pacifica, decimae oppidi Liszka, ac aliae quartae bona, prothocola restituantur. De bonis porro abbatae Széplak, Apáti sedulam nauabunt operam, ut seminario capituli Strigoniensi similiter restituantur.

18. Ita etiam bona quorumcunque fidelium nostrorum ubique adempta, usurpata vel qualitercumque alienata, utpote mgfici Ladislai Barkoczy familiae de Palocza, orphanorum Alexandri condam Sennyei, si quae adempta fuissent, Stephani Dévéri aliorumque restituenda procurabunt.¹⁾

19. Universam vindemiam anno praesenti post permutatas assecuratorias in superiori Hungaria, tam per principem quam alios quoscunque ipsi adhaerentes post diem primum mensis Novembris immediate computando collectam, ad quos eae pertinent, restitui procurabunt.

20. Arces et bona haeredum condam comitis Ioannis Drugeth de Homonna, princeps si quas adhuc occupatas teneat, aut alii tenerent, ad manus tutricis naturalis et pupillorum resignent. Literae et instrumenta literalia factum eorundem bonorum concernentia, diligenter inquirantur, inuentaque manibus dictae tutricis et orphanorum sub inventario coram certis authenticis personis assignentur.

21. Siquidem pro certis vineis patribus societ. Iesu, vulgo Hétszőlő et Baráthszőlő nuncupatis et in promontorio Tokaiensi existentibus, per principem vigore pacificationis, quinque millia florenorum deponenda sint. Curabunt commissarii ut eiusmodi summam pecuniae, hac occasione ad manus recipere possint, qua recepta, eam dictis patribus assignabunt.

22. In eo vero maxime enitendum erit commissariis nris, ut antiqua dictorum patrum collegia, residentias, habitationes, ac loca denique omnia, quocunque nomine nuncupata, in quibus videlicet ante exortos motus in partibus superioribus fuissent, signanter autem collegium Homonnense, residentia Cassoviensis, Zathmariensis et Zendrőviensis, nec non praepositura Mislensis restituantur, ac in ea, aliaque bona universa (exceptis iis quae per praesentem tractatum in manibus principis relictæ essent) reducantur. Quod si vero princeps eosdem patres societatis neque Cassoviam, neque vero Zathmarinum admittere vellet, in eo casu omni studio adlaborabunt, ut ipsi patres societatis in alias civitates nras vel loca idonea, in ditione nra existentia, cis- et trans Tibiscum, quae ex consilio, et approbatione fidelis nri electi archiepiscopi Strigoniensis,

¹⁾ *Oldaljegyzet* : V. Niklsp. a. 9.

ipsorumque patrum iudicio oportuniora videbuntur, introducuntur.

23. Laborabunt etiam dicti commissarii nri ut praetensiones comitum Stephani et Ladislai Chaki super universis bonis mobilibus et immobilibus, maternis, defuncti condam Sigismundi Praepostvari, quae tam iure successionis, quam certarum transactionum et nullo specialiter in contrarium condito legitimo testamento se habere praetendunt, neque inter illa, quae per defectum praefati condam Sigismundi Praepostvari in ditione Transylvanica ad fiscum rediissent, comprehendi asserunt, examinentur et iuxta pacificationem modernam, etiam si hoc disturbiorum tempore distracta aut aliis collata fuissent, iisdem tanquam legitimis successoribus, sub praesenti commissione, tam in Hungaria, quam Transylvania restituantur.¹⁾

24. In negotio bonorum orphanorum praefati condam Alexandri Sennyei, quos in benignam protectionem nram recipiendos duximus, curabunt commissarii, ut in bonis praedecessorum suorum, ac etiam Pancratii condam Sennyei (extra portionem possessionariam oppidi Ujvaros quae revisioni praesentis commissionis subiacebunt) tuti et quieti permanere et a turbationi principis ac aliorum immunes esse possint.²⁾

25. Ad instantiam Stephani Abisso, Balthasaris Kern, et Stephani Popovich, mercatorum Viennensium, dabunt operam commissarii nri, ut res ipsorum pecuniae syngraphae, et obligationes famulis ipsorum a civitate Cassoviensi, vel eius praesidio, sine iusta causa ablatae et desertae, hac occasione ipsis restituantur, siquidem res haec nulla ratione ad tractatum hunc et amnystiam pertineant. Ne fidem hucusque in omnibus regnis, provinciis et ditionibus laudabiliter inter mercatores observatam, in notabile regni damnum et iacturam, negotiatorum impedimentum, vectigalium et proventuum publicorum diminutionem, laesam ac violatam fuisse, iure merito praetendi possit, eoque pacta mercantiae tollantur, ipsi vero damnificati regressum suum aliis viis et modis a iure permissis quaerere cogantur.

26. Conqueritur etiam egregius Franciscus Szegedi, alias praesidii Cassoviensis antehac iudex bellicus, in praeteritis disturbii tempore incaptivationis suae, ob fidelitatem mti nrae conservatam Cassoviae tolleratae, certas literas suas obligatorias, super liquidis debitis confectas, depraedatas, aut creditoribus, vel levi etiam ab eisdem accepta summa pecuniae, restitutas fuisse. Qui si vel literaliter vel humano documento, coram

¹⁾ *Oldaljegyzet* : V. punctum 3. diplomatis principis caesari dati.

²⁾ *Oldaljegyzet* : V. infra a. 33.

commissariis nris possit comprobare sua debita, ei contentationem, praesertim per eos qui ex illis in ditione nra residentias ac bona haberent, etiam per executiones procurabunt.

27. Praeterea sequentia quoque principis Transylvaniae postulata medio ablegatorum suorum nobis exhibita effectuare adlaborabunt. Et quidem,

28. Quoad arces Murán et Balog cum pertinentiis, quas in praeteritis disturbiiis mgfcus Franciscus Wesseleni occupaverat, neque hactenus aliis compportionatis possessoribus restituit, tametsi ratione dictae arcis Muran, inter praefatum Wesselenium ac reliquos eorundem bonorum possessores certa transactio institui debuerit, non sine spe indubii eventus. Siquidem et ipse Wesseleni satisfactionem offerat. Dedimus in commissis quidem praefato electo archiepiscopo Strigoniensi, ut negotium hoc inter illos componat, remque ita accomodet, ut praemissa transactio, quantocius effectum suum sortiatur. Quod tamen si minus succederet, dictorum bonorum prout certorum etiam clenodiorum consortis Gabrielis Illiészázi restitutionem per dictum Franciscum Wesseleni fieri procurabunt.

29. Similiter etiam bonorum pupilli Ioannis condam Beleni, per egrium Ioannem Gombkötő ductorem certorum equitum praesidii nri Filekiensis, penes literas donationales defuncti comitis palatini uti asseritur, in his disturbiorum temporibus occupatorum, si constet indubitatum haeredem eorum superesse, ac consequenter ea haud legitime apprehendisse.

30. Si princeps quinquaginta illa millia florenorum Reniensium, vigore pacificationis Nikespurgensis, Gabrieli condam Bethlen ad confirmationem confiniorum, in septem illis comitatibus existentium ac intertentionem praesidiariorum promissa praetenderet, eidem significabunt commissarii. De hac quidem summa pecuniae, in decursu tractatu nullam prorsus mentionem factam fuisse. Habita tamen ulteriori de hoc negotio informatione an (*sic*) ad hoc vigore huius pacificationis obligati reddamur, nos desuper ulterius resoluturi sumus, utque cognita re conditionibus pactorum hac quoque in parte satisfiat, procuraturi. ¹⁾

31. Ex quo septem comitatus cum iis proventibus, quibus a Gabriele condam Bethlen possidebantur, per principem quoque possidendi erunt, in facto etiam tricesimarum, per ipsum principem tenendarum, necessaria institui debebit rectificatio, eaeque ad normam ac observationem priorem reduci. ²⁾

¹⁾ *Oldaljegyzet* : V. Niklesp. a. 28.

²⁾ *Oldaljegyzet* : Vide anni 1622. a. 47.

32. Per praedictos ablegatos informamur extare certam quandam portionem possessionariam in oppido Szoboszló et comitatu de Zabolch dnām principissam concernentem, quam commissarii praedefunctae suae caes. et reg. mtis Ferdinandi 2-di genitoris nri desideratissimi, felicis reminiscētiaē ad tractatū Caroliensem expediti eidem principissae readiudicassent. Quia tamen eius executio hactenus intermissa fuisset, curabunt commissarii, ut visis praetensionibus principissae et adiudicata commissariorum, adhibitis etiam aliis iurisperitis viris, compertaque rei veritate, huiusmodi portionem possessionariam dñae principissae restituant. Si vero circa hoc difficultas aliqua emergeret, quominus hac via effectuari posset, nos desuper informēt, opinionemque qualiter negotium accommodari posse existiment, transmittant.

33. Restitutionem munitionum ac tormentorum, quorum in diplomate sit mentio, quorum item resignatio ad tempus usque commissionis dilata fuisset, utrinque diligenter promovebunt.

34. Demum quoad portionem, sive medietatem oppidi Ujváros dicti, in comitatu Zathmariensi habitam, attinet, ut controversia haec inter mgfcm Sigismundum Lonyay et familiam Sennyeianam compluribus iam annis vivens, determinetur, curandum erit commissariis, quatenus adhibitis certis etiam comitatus illius iudicibus, aliisque iurisperitis, praetensiones partis utriusque revideantur, compertaque iuris aequitate, praefati Sigismundi Lonyai, ac deposita haeredibus Sennyeianis summa inscriptionale, bona dictorum restituantur Lónyai.

35. His omnibus rite peraetis, valedicendo principi, Eperiesium veniant, a iudice, senatu, et civibus, aliisque civitatibus liberis superioris Hungariae, ut sunt Bartpha, Cibinium, et Leuchovia, iuramentum fidelitatis recipiant.

De omnibus autem occurrentibus negotiis mtem nrām frequenter informabunt.

Relationem quoque omnium in praesenti commissione actorum et gestorum claram, perspicuam et perspectam consignabunt et mti nrae exhibebunt. Quibus etiam in reliquo gratia et clementia etc. Datum in arce nra Lincensi die vigesima septima mensis Decembris, a. d. millesimo sexcentesimo quadragésimo quinto.

(Egykorú másolat az orsz. levéltárban.)

II.

1646. febr. 27.

Instructio pro spectabilibus magnificis Stephano Haller de Hallerkeő comite comitatus de Küküllő, et consiliario nostro Bernhardo Nyari de Bedegh arcis et praesidii nostri Kalloviensis supremo capitaneo, generosis item Georgio Chernel de Chernelhaza, Stephano Keőrössy de Varad primariae ordinis aulae nostrae familiaribus, Paulo de Zemere, camerae Cassoviensis consiliario et Andrea Klobucziczki primario aulae familiari ad nonnullas difficultates cum sacr. caes. regiaeque mattis commissariis complanandas, destinatis commissariis nostris.

Nyilván lévén már ő kegmeknél, hogy permutálván utrinque az diplomákat még 26. die Decembris anni 1645, császár ő felge commissariusi is eddig Epperjesre érkezhettek, tudósítván bennünket 4. die praesentis mensis írt levelekben Szent-Keresztről mind számokról s alá sietésekről, mi tőlünk is kívánják, ne késleljük commissariusinkat bizonyos helre kiküldeni.

Ő kegmeket rendelvén azért azoknak az dolgoknak is végben vitelére, ha mik volnának részünkről olyak: kívánjuk azért kegyelmesen, az mennyére az útnak nehézsége engedi, siessen Kegmed Haller uram Kőrössy urammal innét ki, Tokajban menvén, várja oda az ő felge commissariusit is, de mind ezeknek előtte Kegmetek egyben gyűlvén s igen jó correspondentiát, egyességet, értelmet viselvén egymással, igyekezze az ő felge commissariusit is oly becsülettel excipiálni, kivel mind császár ő felge méltósága s az magunké is meg ne sértődjék.

Isten ő kegmeket szemben juttatván, kívánják mindennek előtte az hét vármegyének annak módja szerint resignálását.

Az végben menvén, azután megértvén, micsoda igazítást vagy dolgokat kívánjanak az mi részünkről, megértvén ő kegmek éjjel nappal adják értésünkre s mindjárt tudósítani fogjuk ő kegmeket.

Mi tőlünk levelekben négy dolgot kívántak. 1. Az rabok elbocsátását. 2. Az főispánok, kapitányok és városok bírának megesküdtetéseket. 3. Az 7 vármegyéből követinknek jelenléteket, kik előtt császár ő felge velünk való végezését mindnyájan hallják meg. 4. Az ország assecuratoriáját, mint szegény fejedelem idejében volt; s mi mindjárt is választ tehetünk, nem

lévén idegenek semmi méltó és igazságos dolgoknak effectuálásától, de ha ezek nélkül több kívánsági is vagy panaszi lehetnek az ő felge commissariusinak, kívánni kell, mindeneket adjonak elő írásban, küldhessék úgy be ő kegmek s mi is annyival jobb alkolmatossággal tehessünk választ.

Az mi részünkről micsoda kívánságok lehessenek ő kegmeknek, azt Szemere Pál uramtól, az mi az camarát illeti, megértheti s vegyenek is informatiót. Az mi az egyéb dolgokat illeti, az Nyári uramnak adott instructiónk s császár ő felge edictoma el fogja ő kegmeket igazítani, kiknek mennél hamarébb verissima paríájokat akarjuk ő kegmek után küldeni.

Ha mi dolgok medio tempore löttének, avagy történtenek volna, ottkin érthetik meg ő kegmek s mi is értekezvén, tudósítani el nem mulatjuk ő kegmeket.

Derekasabb instructiónkát Fejérvárról kelleitük utánna küldenünk ő kegmeknek, mert az régi diplomák is ott vadnak s egyéb ez dologhoz szükséges levelek. Az plenipotentiájokat is ő kegmeknek secundum instructionem nostram onnét küldjük ki mennél hamarébb. Quibus in reliquo gratiose propensi manemus. Secus non facturi. Datum in civitate nostra Segesvár die 27. Februarii anno domini millesimo sexcentesimo quadragesimo sexto.

G. Rakoczy m. p.

(Egykorú másolat a Kapr. gyűjteményben A. 29. Egy. kvtár.)

III.

1646. ápr. 1.

a)

Puncta vigore diplomatum pacificationis, ex parte illmi ac elsmi principis Transylvaniae antequam resignatio septem comitatum fiat effectuanda, eiusdem dnis commissariis per suae mtis scrae crae et reg. commissarios proposita.

Sacra sua mtas caes. et reg. dnus noster cltms pro benigno et paterno quo ducitur erga afflictissimum hoc regnum suum Hungariae affectu, sedatis anno proxime praeterito per compositionem vigentem intestinarum dissensionum cum illmo ac clsmo principe Transylvaniae regni tumultibus, permutatisque superinde utrinque cum requisita et debita solennitate diplomatibus, condiciones in iis expressas, quemadmodum ex parte sua sancte et illibate adimplere et servare benigne inten-

dit, pari ratione etiam ut a parte praelibati illmi ac clsmi principis Transylvaniae per viam rite adimpleantur et observentur, iure merito praetendit sua mtas. Pro quarum finali et debita executione, complanationeque siquidem nos veluti fideles suos ministros cum sufficienti instructione et autoritate in hasce partes regni Hungariae superiores clementer expeditos esse voluit, ea ratione nempe, quatenus pro parte eiusdem suae mtis fideliumque suorum tam ecclesiasticorum quam saecularium recipienda recipiamus, atque illmo ac clsmo principi Transylvaniae consignanda consignemus. Cuius benignae commissioni nos ex debito fidelitatis accomodare cupientes, nihil prorsus in nobis desiderari hactenus passi sumus, quin imo hancce provinciam nostram prompto animorum desiderio, quantum possibile fuisset, iam finitam fore cuperemus, nec immoraturi quidpiam sumus, dummodo haec subsequenda puncta, vigore diplomatum pacificationis, a parte suae principalis clstdnis in effectum deducantur, prout neque dubitamus suam illmam cltdnem omnino effecturam.

Et inprimis requiritur, ut illmus princeps Transylvaniae omnium et singulorum (nemine excepto) fidelium suae mtis subditorum, comitum, videlicet baronum, magnatum, nobilium aut ignobilium, negotiatorum, quaestorum et aliorum, sive ii liberi sive alias captivi fuerint, comitatuum item et liberarum regiarumque ac montanarum civitatum, quos et quas hactenus per praeteritos belli motus, vigore reversalium suarum quibuscunque conditionum punctis et clausulis, atque praetextibus emanatarum in obligatione habuisset, uti eos iam antea vigore diplomatis pacificationis liberos pronuntiavit, ¹⁾ ita etiam reversales illorum adinstar anteriorum pacificationum ²⁾ in specie restituat.

2. Universa bona et iura possessionaria fidelium suae mtis ecclesiasticorum videlicet et saecularium, ³⁾ sub hisce proxime praeteritis disturbiis tam in Hungaria quam etiam ditione Transylvanica, et ipsa Transylvania qualitercunque et per quoscunque occupata, abalienata et quibuscunque vendita, donata et collata, vel iure perennali inscripta haberentur, et quae necdum essent restituta, suis veris et legitimis possessoribus omni eo iure quo ad ipsos pertinere dignoscuntur, a parte principis restitui clementer cupit sua mtas. Ecclesiastica utpote praeposituram Misle cum pertinentiis patribus societatis Iesu et alias residentias, habitationes et loca omnia,

¹⁾ *Oldaljegyzet*: a. In dipl. principis art. 1. In Niklesp. art. 6.

²⁾ b. Posoniens. cum Betlenio 1626. Art. 8.

³⁾ Niklp. art. 9. Niklsp. art. 12. De bonis Homonnai restituendis,

in quibus ante exortos motus fuissent, signanter collegium Homonnense cum possessionibus Kemencze, Petiche, Modra, Volova, residentiam Cassoviensem et Zathmariensem, una cum vineis Barátszölő in Tokaiensi et aliis quibusvis promontoriis sitis, hinc inde ab iisdem patribus societatis Iesu per quoscunque occupatas, pretium quoque vineae Hétszölő, durante hac commissione, deponatur. Abbantias praeterea Széplak, Apáthi, pro seminaristis capituli Strigoniensis et praeterea alia quaelibet ecclesiastica bona; secularia autem, ut sunt arx Füzér cum suis pertinentiis, tam illmo dno comiti Francisco de Nádasd, quam gnrso dno Stephano Dévényi et praeterea eidem dno Dévényi portiones possessionarias Vásárhely et Kuppöny prae manibus Georgii Chernel iunioris existentes, Rozgony, Vajkócz et Györkei in Abaujvariensi, integras vero possessiones in Kosztelán et Lipócz in Sárosiensi comitatibus habitas, qualitercunque et per quoscunque occupates et possessas; item bona dni comitis Cháki, et consortis ipsius in Transylvania habita; item eiusdem dni comitis Stephani et similiter Ladislai Cháki universa bona mobilia et immobilia per defunctum condam Sigismundum Prépostvári ad eos devoluta; item possessionem Komorócz, in pertinentiis Varano, alias dno Stephano Ferenczi donatam, dno camiti Ladislao Ezterhasi; item curiam seu domum nobilitarem Sigismundi Eörsi in oppido Thállya, cum vineis eiusdem, in eiusdem Tálylya promontoriis sitis, et si quae alia similia bona occupata existerent.

3. Praeterea ut cum restitutione bonorum, etiam literalia instrumenta quorumcunque sub disturbiiis hisce praeteritis occupata et adempta, signanter haeredum dni comitis Iohannis Drugeth de Homonna factum bonorum eorum concernentia, prout et comiti dno Ladislao Ezterhási, in duabus cistis in arce Regécz reperta, et ibidem defacto existentia, vel alio deportata, alias familiam Báthorianam, sive quoscunque alios concernentia, quorum utpote conservatio praefatum dnum comitem Ladislaum Ezterhasi, tanquam ex familia Bathoriana etiam oriundum concernerent, et aliis quibusvis similiter restituantur. ¹⁾

4. Universam vindemiam in partibus hisce superioribus regni, post permutatas assecuratorias, tam in promontorio Liskza, quam aliis pro parte illrmi ac celmi principis Transylvaniae, sibi que adhaerentium collectam reverendissimo dno episcopo Váradiensi, prout et aliis, ad quos eae pertinent, restitui faciat sua illma clstdo. ²⁾

¹⁾ *Oldaljegyzet*: Niklsp. 1622. art. 9.

²⁾ Tolletur.

5. Postquam autem vigore diplomatum pacificationis iam omnes captivi ex parte suae mtis sacrae a summo ad infimum dimissi sint, aequitati omnino consonum esset, ut etiam ex parte illius principis dimissi fuissent, verum uti informantur commissarii suae mtis, ultra quinquaginta captivi defacto in Transylvania detinentur, quorum nomina et numerum hic adiuncta lista sub AA. designat, et si qui forsitan vi et metu impulsus, ad servitia nonnullorum dñorum se se obligassent, etiam ii liberi dimittantur. Praeterea Ioannis Lenard subditus duae comitissae relictae viduae condam Sigismundi Forgach, qui Cassoviae in captivitate detinetur, pari ratione dimittatur.

6. Ut tormenta omnia item et munitiones ex Lipto-Ujvár, Gyarmat, Puthnok, Regéc, Palocha, Bódogkő et Korlátkő, Sztrapko et aliis ex locis ablata restituantur.

7. Ut tricesimae in ditione suae cltdnis salvis iuribus regnicolarum, iuxta antiquam regni consuetudinem exigantur, nec ullae novitates introducantur, requirente id constitutione etiam regni ac ipsa pacificatione, alioquin infinitae emergerent difficultates cum gravi commerciorum iactura, ut in praesentiarum quoque aliquot comitatus ditionis suae mtis pariter oppida ac civitates negotiatoresque plurimi ac ipsa etiam nobilitas conqueritur et lamentatur. Tricesima quoque in ditione suae mtis Ladomér restituatur una cum proventibus a die prima Novembris anni proxime praeteriti, prout et similiter provenus tricesimae Ungvariensis a dicto termino percepti restituantur.

8. Cum secundum pacificationes reddendum est uni cuique quod suum est, consonum valde est aequitati, ut iurium quoque ecclesiasticorum immunitas conservetur, in eo etiam ut episcopus et capitulum Agriense suas decimas cis Tibiscanas extra Tokaiensem, quae suae cltdini cedunt, sicut antehac libere, prout convenire potuerit, arendare, vel pro se retinere possint et valeant. Certaque domus libera capituli Agriensis Cassoviae habita, eidem capitulo restituatur in integrum circa cuius statum et conditionem, si quam civitas praetensionem habuerit, id via iuris ordinaria prosequi noverit.

9. Ut templa sub his disturbiorum temporibus e manibus catholicorum occupata, iuxta pacificationis condiciones restituantur iisdem catholicis, qualia sunt templa in Somogy in Abaujvariensi, et Varano in hoc Zempliensi comitatibus occupata. Et si quae adhuc alia essent.

10. Instat porro suprafatus comes dñus Ladislaus Ezterhasi, suo ac reliquorum haeredum illius ac excellmi condam dñi comitis palatini nominibus, quod licet amarum sit ipsis arcem Regéc hoc rerum statu, inter tot difficultates, debitorumque

moles constitutis, amisisse, ex cuius scilicet proventibus genitore ipsorum fatis concedente difficultates et damna sua sublevare creditoresque contentare iuxta etiam dispositionem paternam, necesse habuissent. Cum tamen per concessionem dicta quoque arx Regécz per suam mtem dnum ntrum cltsum in manibus suae cltdinis sit relicta, eique data, gravi compulsi necessitate summam in pacificationis conditionibus expressam levare coguntur, ut iam si non ex dictae arcis proventibus, saltem ex eiusdem pretio, vel mediocriter se sublevare, creditoresque contentare valeant. Ac proinde ut antelata summa a parte suae cltdinis exolveretur, desiderant. Idque in valore aureorum et tallerorum Posonii et in illis partibus usurpato, non obstante eo, quod in pacificatione aurei et talleri in valore in hisce partibus constituto specificentur. Cum tempore etiam tractatus pacis istius mihi Ioanni Törös sua illma clstudo spem dedisset, quod ubi deo auxiliante ad residentiam suam pervenerit, se gratiosum responsum superinde daturum. Id quod ego excellmo dno palatino, pia memoriae in reditu meo retuli.

11. Etsi res mobiles in proximis disturbiis distractae videantur, vigore amnistiae in fumum abiisse et spem omnem refusionis eorum sublatam esse, quoniam tamen praefati haeredes praelibati condam dni palatini asserant, quasdam res mobiles, signanter vina in dicta arce Regécz tempore deditionis et occupationis eiusdem reperta et inventata circiter vasa nro 318, suam cltdinem tempore tractatus Tyrnaviensis condam genitori ipsorum per commissarios suos, eo tempore ibidem constitutos et nominatim mgfcum d. Sigismundum Lónyai promississe se restitutam, in quo referunt se ad recognitionem eiusdem dni Sigismundi Lónyai ac mgfci dni Bernardi Nyári et generosi dni Georgii Chernel. Ut igitur istorum quoque certorum vasorum vini vel in specie si extant, vel loco eorum aliorum refusio per suam cltdinem benigne procuretur, eiusdem suae cltdinis benigna promissio ita requirit.

12. Conqueritur etiam dnus comes Ladislaus Ezterhási in eo, quod in hisce praeteritis disturbiorum temporibus, licet nobilis condam Stephanus Mraczko in pertinentiis arcis Chichua habitans, in castris suae mtis aliquamdiu commoratus fuisset, tamen is intellecta suae celsitudinis benignitate, et singulari indulgentia in eos, qui ex castris suae mtis in suae cltdinis fidelitatem redirent, hic quoque ea spe fretus reversus fuisset in domum suam: verum egregius Michael Szentiványi certorum equitum suae cltdinis ductor, eo praetextu quasi is infidelis fuisset suae cltdinis, eundem incaptivasset, dirissimisque cruciatibus affecisset ac tandem ad concordiam cum ipso

ineundam compulisset, vigore cuius quandam sessionem desertam, alias per dictum Michaellem Szent-Iváni in ducentis florenis familiae Mraczko obligatam, ac eo tum per dictum Stephanum Mraczko possessam gratis remisisset, ac insuper quinquaginta talleros imperiales se soluturum promississet; medio tempore dicto Stephano Mraczko e vivis excedente, bonisque eiusdem in praefatum dnum Ladislaum Ezterhasi devolutis, ac post commutationem diplomatum in rationem eiusdem occupatis, tentisque et possessis, praelibatus Mich. Szentivani, eo solum praetextu, quod praefati quinquaginta talleri imperiales eidem soluti non fuissent neque per dictum Stephanum Mraczko, neque per dnum comitem Ladislaum Ezterhasi, aut officiales eius, duos colonos praefati domini comitis in possessione Henczoch eiusdem commorantes et haereditarios, a dicto Stephano Mraczko, ad eundem comitem devolutos, non ita pridem nobis iam commissariis Eperiesini existentibus, ligatos captivos abduci fecisset, eosque defacto in dira captivitate teneret, neque hactenus ad iteratas requisitiones officialium dicti dni comitis dimisisset, prout nec dimittere vellet. Cum igitur huiusmodi contractus, post commutationem diplomatum ac amnystiam ipsam concessam mortificati sint penitus et nullius vigoris redditus, aequum est, ut quod in vivis eiusdem Steph. Mraczko, ab eodem dictus Michael Sz. Iváni non percepit, id pariter in nihilum redigatur; iniungatur itaque et mandetur dicto Michaeli Sz. Iváni, ut praelibatos captivos dimittat, neque posthac sub ista vel alia praetensione eos molestare praesumat, silentio illi per omnia imposito, de praescriptis quinquaginta talleris imperialibus, sed si quid alioquin praetensionis habuerit, id via iuris prosequatur.

13. Conqueritur amplius in eo etiam idem dnu comes Ladislaus Ezterhási, quod a tempore apprehensionis bonorum Helmech et Varanó, vigore permutatorum diplomatum pacificationis, sibi per suam illam cltdinem cessorum, ex ordinatione comitatus, uti praetenditur, certorum numerum militum suae cltdinis continua quartiriorum condensatione subditi sui dictorum bonorum nimium aggraventur, instans quatenus iidem milites, si in eodem comitatu ulterius intenterere debebunt, in bona aliorum collocentur, quibus etiam ex dictis suis bonis, iuxta limitationem comitatus fiendam contributionem praestari facere non contrariabitur.

14. Sunt nonnulli etiam dnorum qui conqueruntur, quod ab officialibus et administratoribus bonorum suorum, hisce tamen motibus in rationem suae illae cltdinis possessam, rationes de administratione talium bonorum petuntur. Quia vero talium bonorum usus tamdiu duntaxat suae cltdini deservie-

bant, quamdiu ipsa diplomata commutata, bonaque suis legitimis possessoribus restituta non fuissent. Ac ideo quicquid postmodum sive ex restantiis praeteritis, sive alioquin in talibus bonis dni eorum recepissent, iisdem cessissent, ac vigore etiam amnystiae utrinque gesta mortificata essent, aequum est, ne huiusmodi officiales ad dandas rationes ulterius compellantur, quin potius absoluti pronuncientur, tales autem sunt nobilis Laurentius Psoni provisor Varanaiensis, et provisor Somodiensis, episcopus Varadiensis et alii.¹⁾

15. Mercatores quoque Viennenses puta Stephanus Abyssso, Balthasar Herun et Stephanus Popovich conquesti sunt suae mti, quod superioribus disturbiorum temporibus res ipsorum, pecuniae syngraphae, obligationes famulis ipsorum a civitate Cassoviensi, vel eiusdem praesidio pro parte suae illmae cltdinis sine iuxta causa ablatae, et detentae fuissent. Et siquidem res hae nulla ratione ad amnystiam pertineant, neve fidem hucusque in omnibus regnis et provinciis et ditionibus laudabiliter inter mercatores observatam, in notabile regni damnum et iacturam, negociatorum impedimentum, vectigalium ac provenituum publicorum diminutionem, laesam ac violentam fuisse, iure merito praetendi possit, eoque pacta mercantiae tollantur, ipsi vero damnificati regressum suum aliis scilicet modis a iure promissis quaerere cogantur, necessum est, ut praefatae res eorum ex integro restituantur.

16. Sicut etiam alii civitatis Viennensis mercatores et incolae, utpote Iohannes Coradin qui iuxta adiectam signaturam sub A. super 3935 talleris imperialibus et cruciferis 35; item Iohannes Antonius Tertz, super 2142 talleris imperialibus et cruciferis 8; apochas seu creditorum Transylvaniae obligatorias super liquidis debitis et clenodia Hieronymi Emerici atque Petri, Antonii Serta in 2496 talleris imperialibus, uti sub B. apparet, cive et quaestori Boario Psoniensi, Martino condam Mészáros, alias Waidling vocato, in hasce regni partes Hungariae superiores immediate ante exortos tumultus regni in anno 1644 descendenti credita pro exactione et clenodia pro venditione Viennae assignassent, dictus quoque Martinus Mészáros animadversa Cassoviae rerum et status permutatione, pro securiori assecuratione, tanquam ad fideles manus concionatori ungarico Cassoviensi, vulgo Emerico Pap dicto, ea omnia concediderat, teste ipsomet concionatore in vivis defacto existente. Verum ubi antelatus Mészáros, cum illmo comite Adamo Forgach illius temporis generali Cassoviensi abinde discessisset, eo facto dnus Ioanes Keviczki iudex tunc

¹⁾ *Oldaljegyzet* : Tollitur.

temporis Cassoviensis praemissa clenodia, simul cum apochis creditorum de manibus praetitulati concionatoris extorsisset et ad proprias manus recepisset, dignum est similiter ut hi etiam propter avertenda praemissa incommoda ex integro contententur.

17. Conqueritur praeterea suae mti sacrae dñus Franciscus Szegedi, alias praesidii Cassoviensis antehac iudex bellicus, qualiter in praeteritis disturbii, tempore incaptivationis suae Cassoviae toleratae, certas suas literas obligatorias super liquidis debitis confectas, depraedatas et ablatas, aut creditoribus suis, ut informarentur, vel levi etiam ab iisdem accepta summa pecuniae restitutas fuisse, simul etiam domum ipsius Cassoviae habitam cum vineis in promontorio Mád et possessionibus Bernárdfalva et Baksa inquilinis suis occupatam extitisse. Cui etiam ut satisfiat suae mti benigne cupit habere.

18. Bona Sinnaiensia condam dno Andreae Török, per illum comitem condam Paulum de Nádasd collata, ac per eiusdem Andreae Török e vivis decessum et seminis defectum in haeredes memorati dñi comitis Pauli de Nádasd devoluta, ac sub proximis disturbii per cameram Cassoviensem ad rationem suae cltdinis occupata, dno comiti Francisco de Nádasd restituantur.

19. Quoniam vero memoratus Andreas Török praefato dno comiti Francisco de Nádasd strictissimis rationibus dandis et exinde emergentibus difficultatibus complanandis obnoxius fuisset, hac quoque ratione domum dicti Török, cum pertinentiis in libera regiaque civitate Cassoviensi habitam, simul etiam cum vineis in quibuscunque promontoriis sitis, et aliis, quibuslibet bonis mobilibus et immobilibus, ubivis intra ambitum septem comitatum ditionis suae cltdinis habitis et reperiis, idem dñus comes Franciscus de Nádasd sibi consignari et remitti postulat.

20. Si qui etiam incolae superius praemissorum bonorum Nádasdianorum, Füzér et aliorum, in pertinentiis suae cltdinis haereditates aliquas, tali quali sub praetextu his disturbii a quibuscunque occupatas haberent, eae etiam restituantur.

21. Reversales dñorum statuum et ordinum Transylvaniae, ac partium ei annexarum, super septem comitatibus et civitate Cassoviensi, aliisque pacificationis conclusionibus, adinstar reversalium tempore pacificationis cum srsmo condam principe Gabriele Bethlen etc. initae emanatarum, non dubitant dñi commissarii suae mti sacrae dños commissarios suae cltdinis prae manibus habere, quas sibi in specie maturo consignari cupiunt.

22. Caeterum ut illma sua cltdo septem comitatibus suae ditioni cum castris sibi commissis, per commissarios suae mtis consignandis eorundemque supremis comitibus, capitaneis item et castellanis confiniorum, haidonum, iudicibus et senatoribus civitatum et oppidorum privilegiatorum, aliisque quibus intererit, conventum quamprimum ad certum eumque brevem et competentem terminum indicare velit. Quae interim nomine dñorum commissariorum suae mtis sacrae donec plura occurrerint, dñis commissariis suae principalis cltdinis pro lucrando tempore hac vice erant proponenda. Anno 1646. die prima Aprilis in Tokaj exhibita.

Continuatio postulatorum et propositio-
num a parte suae mattis sacrae dñis com-
missariis clsmi principis Transylvaniae. Ex-
hibita die 9. Aprilis anno 1646.

23. Ut in his septem comitatibus suae illmae cltdini per suam mtem caes. et reg. concessis et per eiusdem commissarios consignantibus non solum ubique liberum exercitium religionis catholicae cum restitutione omnium parochiarum (nulla excepta) sub hisce disturbiis occupatarum iuxta postulatam 9. superius praemissum, verum etiam iurisdictio ecclesiastica omnino integra pacifice admittatur et perseveret.

Praeterea velit etiam sua illma cltdo in eo consentire, ut tam in ditione Transylvanica quam etiam in ipsa Transylvania reverendissimus dñus episcopus Transylvaniensis, per se, vel per alios ecclesias et parochias catholicorum pro directione libere visitare possit. ¹⁾

24. Ut patribus societatis Iesu supellex libraria sacra et domestica, Cassoviae in fideli et certo loco reposita, et de facto ibidem habita integre et fideliter restituatur. Praeterea etiam 700 talleres imperiales, quos Ioannes condam Lamdi fundator Cassoviensis, in pios usus pro capella catholicorum Cassoviensium legaverat, de quibus etiam camera suae mtis Cassoviensis annum interesse solvebat, per cameram Cassoviensem modernam in rationem suae cltdinis convectos, pro cultu divino sua illma cltdo restitui facere dignabitur.

25. Ut universae vini decimae episcopatus Agriensis, prout et capituli Agriensis, nec non Abbatiae S. Petri de Tapolcza et aliorum fratrum incorporatorum, post pacificationem et assecuratoriarum permutationem ablatae et detentae refundantur.

26. Ut census anticipato in bonis episcopatus et capituli

¹⁾ *Oldaljegyzet* : Tollitur.

Agriensis, necnon praepositurae S. Ioannis Baptistae de Jázó percepti, restituantur.

27. Ut praepositi S. Petri et archidiaconi Szabolcsensis altariae item assumptionis septimae et decimae ultra Tibiscum existentes praememoratis beneficiatis persolvantur, prout etiam tempore srsmi principis condam Gabrielis Bethlen in usu fuit.

28. In bonis Varano pagus quidam olim adhuc per quondam ex familia Bathoriana pro sustentatione pauperum xenodochio Varaniensi donatus, iam vero sub mutatione status nupera per suam cltdnem illmam parochiae et concionatori illius loci applicatus, iuxta contenta pacificationis dicto xenodochio iterum reapplicetur et restituatur.

29. Subditi episcopatus et capituli Agriensis in comitatu Heves et ditione suae mtis commorantes in eo conqueruntur, quod dum ex vicinis comitatibus in ditione pariter suae mtis sacrae adiacentibus, utpote Pest, Baranya et reliquis conterminis, pro educillis quandoque vina devehere solent et licet nunquam ditionem suae illmae cltdnis vectura attingant, nihilominus tricesimator Onodiensis pro sua cltdne aliisdem tricesimas exigit et violenter extorquet. Quae exactio siquidem ne sit conformis iuribus regni, neque conditionibus diplomatum pacificationis, merito tricesimator Onodiensis super his et similibus inconvenientiis coërceri debet.

30. Conqueruntur pariter et in eo subditi capituli Agriensis, quod dnus David Lente, capitaneus Soboslaiensis anno proxime praeterito 1645 post pacificationem et assecuratoriarum permutationem, iam circa festum S. Catharinae centum et quatuor talleros imperiales ab iisdem vi et potentia mediante extorsit et insuper quatuor equos abduxit, qui dictante et requirente id pacificatione, iisdem subditis possessionis Egyek restituantur.

31. Ut damna post pacificationem et assecuratoriarum permutationem in bonis familiae Jakusithianae ad arcem Oroszlánkő pertinentibus, per subditos suae clstdinis Lednicze illata, signanter in Tuchinia, Mikusócz et Vereskő possessionibus dictis, ad valorem florenorum 730 sese extendentia, per eosdem subditos refundantur.¹⁾

32. Portio possessionaria mgfei dni Ladislai Barkoczi, Miháldi dicta, et in comitatu Zabolcz habita, quam dnus castellanus Calloviensis violenter possidet, eidem restituatur.

33. Similiter in Kálló domum praedium hortum, quae pecuniis comparaverat, et in quorum pacifico dominio hactenus

¹⁾ *Oldalt* : Tolleitur.

ante disturbium ab aliquot annis perstitit, eidem mgfco dno Barkóczi ut restituat Stephanus Bába, provisor illius loci, dignum est.

34. Praeterea ut eidem mgfco dno Ladislao Barkóczi servitores conventionales et rationibus dandis obstricti in Kálló commorantes, extradentur.

Super quibus siquidem sua cltdo principalis et etiam allodialium refusione eidem dno Barkóczi fienda, uti refert, commissionem ad officiales dederit. Ideo procurabunt dni commissarii suae cltdnis effectuationem.

35. Conqueritur etiam dnus Franciscus Beeskereki, quod hisce disturbiiis certam portionem bonorum in possessione Fony vocata habitam et per mortem atque decessum ex hac vita dnae Annae Szény alias sororis suae se iure legitimo successionis concernentem, dnus Ioannes Keviczki ab illa cltdne per notam impetraverit, et defacto possideat in grave praeiudicium dicti exponentis, veluti legitimi haeredis, quae ut ipsi dno Beeskereki restituatur, merito praetendit. ¹⁾

36. Possessio possessionaria haeredum Homonnaianorum Stancz dicta et in comitatu Zemliensi habita, quam haeredes condam Petri Alvinczi in septingentorum tallerorum imperialium summa possederunt, sub hisce disturbiiis eandem vigore certi contractus cum dno Davide Lenkei initi, dnus Thomas Debreczeni praefectus Patakiensis ad rationem suae illmae cltdnis occupasset, occupativeque defacto teneret, velint efficere dni commissarii suae cltdnis, ut levata praemissa summa inscriptitia 700 tallerorum restituatur dictis haeredibus Homonnianis.

37. Possessiones similiter Kosztolán et Lipócz dictae, et in comitatu Saaros habitae, quorum proprietas bono et legitimo iure dictos haeredes Homonnianos concernit et quibus etiam onus evictionis incumbit, siquidem parati essent mediis opportunis dnum Stephanum Dévéni contentare, restituantur ipsis haeredibus Homonnianis. ²⁾

38. Praeterea siquidem post pacem conclusam et permutationem assecuratoriarum, atque suae illmae cltdnis felicem redditum in hasce partes regni superioris cum universis copiis, ex allodiatura dni comitis condam Ioannis Drugeth de Homonna, ultra quadringenta vasa vini per officiales suae cltdnis distarcta et apportata, ad rationem eiusdem fuissent, ut eorum quoque refusio impendatur praefatis haeredibus Homonnianis, dignum est. ³⁾ Praeterea sub eodem tempore, post pacem conclusam,

¹⁾ *Oldaljegyzet* : Tolleitur.

²⁾ *Oldaljegyzet* : Redimant haeredes.

³⁾ *Oldaljegyzet* : Tolleitur.

frumentum atque pecora ex allodiis praefati dni comitis condam Homonnai, ad rationem suae cltdnis abacta restituantur et refundantur similiter dictis haeredibus Homonnianis.

39. Conqueritur universitas magnatum et nobilium comitatus de Ungh in eo, quod insolita et nunquam in Hungaria practicata tricesimarum executione nimium aggraventur, tali nimirum ratione, ut siquis magnatum vel nobilium non quae-stus gratia, sed solum pro usu suo domestico vinum vel frumentum etc. de loco unius ad locum alterius suae residentiae devehī curet in ditioe suae cltdnis, per tricesimatores ad solvendam tricesimam etiam per arestum talium rerum adigan-tur, quo in negotio ut modalitas adhibeatur, iuxta postulatū superius in ordine septimum necessum est.¹⁾

40. In eo quoque se nimium aggravari sentiunt, quod suae illmae cltdnis milites saepius cum aliquot vexillis, et aliquando quindecim, aliquando viginti plusminus soliti sint per comitatum Ungh grassari, praedari et contributiones a misera plebe exigere, quorum haec nimia licentia merito praescindi debet.

41. Sunt etiam nonnulli qui sub his disturbiis a sua illma cltdne bona aliorum impetrata in dicto comitatu Ungh vigore diplomatis restituere nolint, sed vi et potentia mediante ea defacto possident, ut sunt inter alios Franciscus Posgai, certorum suae cltdnis equitum ductor, qui pomarium mgfci dni Ladislai Barkóczy in territorio Solamoniensi, alter Franciscus Fekete similis conditionis vir dnae Helenae Daczio relictae condam Georgii Korlát iunioris portionem possessionariam in possessione Szenteske dicta, etiam in praesentiarum remittere nolunt, qui ut restituant et ab ulteriori impetitione legittimorum possessorum abstineant, merito commonendi sunt.

42. Dnus Ioannes Vitkai in comitatu Zabolcz commorans, sub hisce disturbiis impetravit nomine tuterio a sua illma cltdine bona Stephani Csiba, Vitkaiana et alia in dicto comitatu Zabolczyensi existentia, defacto ea violenter possidet, neque praefato Csiba restituere vellet contra conditiones diplomatis.

43. Stephanus Telegdi orphanorum condam Francisci Bodo portionem possessionariam in possessione Bés violenter occupatam, una cum sua portione dno Stephano Tárkány vendidit, similiter etiam idem Telegdi in dicta possessione Bés bona Thomae et Pauli Orosz necnon suprafatae Helenae Daczio violenter occupata antelato Stephano Tárkány vendidit, quae legitimis suis possessoribus restituantur, iustitia et pacificatione id requirente.

¹⁾ *Oldalt* : Tolletur.

44. Dnus Michael Puthnoki in comitatu Abaujvariensi habitans, impetraverat a sua illma cltdine sub his disturbiiis omnia bona mobilia et immobilia condam dni Stephani Palághi, utpote affinis sui, quorum unam partem iam remisisset, domum tamen in oppido Szántó, una cum vineis in eodem promontorio situatis, praetendendo ius aliquod defacto violenter teneret ac possideret, neque orphanis praetitulati condam Palághi remittere vellet. Quae domus simul cum vineis siquidem sub disturbiiis occupata exstitit, dictante pacificatione, praefatis orphanis Palágianis restitui omnino debet, circa quam et quas ius suum praetensivum dictus dnus Puthnoki via iuris ordinaria coram competenti iudice prosequatur.

45. Mgeus dnus Stephanus Bocskai, ut bona quoque dnorum Thomae et Pauli Orosz necnon saepius fatae dnae Helenae Daczio in possessione Orosz-Komorócz vocata, inque comitatu de Ungh existentia, sub his similiter disturbiiis violenter occupata restituat.

Et alia similia bona omnia, per quoscunque et in quibuscunque comitatibus habita et quibuscunque sub praetextibus et titulis in hisce disturbiiis occupata et possessa, iuxta postulatam 2. superius insertum, suis veris et legitimis possessoribus omnino restituantur, prouti etiam curia nobilitaris illmi comitis condam dni Pauli Rákóczy in oppido Jászó occupata restituatur.

46. Ut inventarium omnis generis munitio-
rum, bombardorum, pulveris, globorum, aliorumque bellicorum apparatusum in castris et praesidiis illmo ac elsimi principi Transylvaniae per modernam commissionem resignandis in tempore conficiatur, necessum est; pro cuius effectuatione, ut a parte suae cltdnis persona similium gnara et bene qualificata, personae a parte suae ntis scrmae ad id deputatae adiungenda quamprimum ordinetur.

47. Archivum quoque camerae Scepusiensis ut praevia revisione et inventatione dnorum commissariorum utriusque partis in pristinum statum redigatur, necessum est.

48. Ut dno comiti Stephano Cháki vineae Bogdán nuncupata et in promontorio Tarczaliensi situata restituatur, vel eius summa florenorum quingentorum deponatur.

Pari ratione in eodem promontorio vinea Francisci Megyeri Cseke vocatae medietas restituatur, vel eius summa sexcentorum florenorum deponatur.

49. Ut Ioannes Biró, officialis dni comitis Stephani Cháki Tarczaliensis, pro rectificatione rationum suarum extradetur.

50. Possessio dni Michaelis Oroszláni Nádaska dicta et

in comitatu Abaujvariensi existens, sub hisce disturbiiis motibusque quocunque sub praetextu per cameram Cassoviensem occupata, ut continentiis diplomatum satisfiat, ex integro eidem restituatur. Si quid dñus Gregorius Szegedi castellanus suae illmae cltdinis Cassoviensis erga dictum dñum Oroszlány, vel quispiam alter praetensionis habuerit, id via iuris ordinaria, iuxta constitutiones regni, coram competenti iudice prosequi noverit. ¹⁾

51. Pupillae Susannae Erdéli filiae condam Andreae Erdéli, alias arcis Szerencensis olim provisoris, curiam nobilitarem in Szerencs extructam, cum tribus vineis in eiusdem nominis promontorio, prae manibus Andreae Gönczi praefecti Onodiensis, alteram vero vineam in promontorio Kereszturiensi prae manibus dñi Andreae Kovács ex collatione suae illmae cltdinis existentem habitam, cum et alias filius vel filia non possit portare iniquitatem patris, velit sua illma cltdo restitui facere.

Haec ad interim, donec plura occurrerint.

Kivül : Puncta per commissarios suae mattis exhibita commissariis principis Transilvaniae 1. Apr. ao. 1646.

(Másolat országos ltár, és Egyet. könyvt., Kaprinay gy. A. XXIX. K.)

b)

1646. ápr. 25.

Responsio commissariorum illrmi ac celsmi dñi principis Transilvaniae ad puncta dñorum scrmae caes. regiaeque mattis commissariorum pro complanatione eisdem proposita (*Szemere kezével folytatva* :) et exhibita 25. Aprilis in Tokay 1646.

Perlectis et probe intellectis dñorum suae mattis commissariorum penes continentias diplomatum ad complanandum et ex utraque parte illrmi ac celsmi dñi principis nr̄i clementmi effectuum exhibitis postulatis, quamquam sua celsitudo principalis maiori fere ex parte ea, quae sibi incumbabant, iuxta requisita eorum diplomatum iam effectui mancipasset; restituendo videlicet a tractu fere Tyrnaviensi usque ad ditionem Trannicam omnia pene bona tam saecularia quam ecclesiastica arces et fortalitia, comitatus liberas et montanas civitates, necnon tricesimas etiam et alia ad diplomatis continentias spectantia; ex parte vero subditorum suae mattis sacrm̄ae exigua, aut fere nulla executio diplomatum procurata fuisset, imo

¹⁾ *Oldalejgyzet* : Restitutum.

inposterum etiam vix posse aliquod complementum ex parte eorundem sperari, infallibilia indicia non sine manifesta rei experientia clare ostenderent, nihilominus tamen eadem celsitudo principalis testatum satagens reddere erga pacem syn-
ceram atque almam animi sui zelum, necnon patriae et gentis suae charissimae conservandae propensum cordis affectum, ulterius etiam, quae sibi effectuada manerent, effectuare et complanare nullatenus negligeret; spe fretus interim maxima, quod dni suae mattis commissarii etiam se ad exhibita per nos eisdem, nomine dni nostri clementissimi postulata iuxta requisita diplomatum resolvere, omniaque effectuada sub praesenti hac commissione effectuare non praeterrmitterent. Hoc itaque respectu ad eadem suae mattis sacrae commissariorum postulata praesentis commissionis nostrae auctoritate, nomine eiusdem principis dni nri clem^{mi} modo infrascripto resoluen-
dum duximus.

Et quidem ad primum paratus esset cels^{mus} dnus princeps eorum reversales, qui in septem comitatibus suae celsitudini principali concessis non commorarentur super fidelitate ipsorum confectas extradare, dummodo iidem etiam, qui in iisdem comitatibus residerent, a fidelitate et obligatione suae matti praestanda simpliciter absoluti et immunes per suam mattem pronuncientur.

Ad 2-dum, ut omnia bona secundum diplomatis continentias legitimis suis possessoribus restituantur, suam cels^{nem} principalem iam ante hac serio demandasse, quod si vero aliquis defectus in hac re admissus esset, id praeter mentem eiusdem dni principis accidisse; nihilominus tamen circa eorum bona, quae per dominos suae mattis commissarios per species recenserentur, alias considerationes esse, quae sic sequerentur. Quod ad patrum Iesuitarum bona et haereditates attinet, quandoquidem vis diplomatis contineret, bona occupata legitimis eorundem possessoribus debere restitui, patres autem Iesuitae per articulos et de lege regni excluderentur a legitima possessione bonorum, videlicet ne bona stabilia et possessionaria in regno Hungariae habeant, quod ipsum iuxta novissimam pacificationem cum aliis etiam in locis sua mattas sac^{ma} in proxime futura diaeta effectuari deberet, dnus noster clem^{mus} quoque hoc facto in derogamen regni statutorum in bonorum eorundem restitutionem consentire non posset, verum in generali regni diaeta iam aproxima ante quoscunque status et ordines regni bonorum eorundem legitimos possessores esse agnoverint, iisdem tandem bona eadem absque defectu restituere, aut pro iis arendam solvere vellet; quod autem ad residentiam ipsorum Cassoviensem attinet, sicuti nullam funda-

tionem, ita nec ullam unquam residentiam eosdem patres Iesuitas ibidem habuisse, nemini ignotum esset. Siquidem extra residentiam generalatus eosdem patres alias locorum Cassoviae habitasse demonstrare nequiret; residentiam vero generalatus, residentiam patrum dici posse tam obsonum esset, quam non satis integrum capellam in domo residentiae generalatus existentem non posse pertinentias eiusdem domus et omnino in arbitrio residentis generalis situm esse, non modo dictam capellam in sacrorum vel profanorum (uti tempore Ruberii et antecessorum generalium extitisset) usum converti, verum ministros quoque sacros huius vel alterius ordinis ibidem intertenere posset. Neque enim dubium esset tempore illis condam dni comitis Alaghy fratres ordinis primi Pauli Eremitae, tempore vero illis dni comitis Nicolai Forgacz generalium Cassoviensium, Gadocium, alios atque alios subinde capitulares et conventuales ac aliorum ordinum sacerdotes in eadem capella sacrorum ministros extitisse, exinde tamen minime sequeretur dictam capellam generalatus tot ordinum fuisse. Accederet etiam et id, quod praedicti etiam septem comitatus cum ea iurisdictione, qua olim per principem Bethlenium possessi fuissent, celsmo etiam dno principi per suam matrem sacram concessos esse, ast adtunc clarum esset iisdem patribus nullam in civitate Cassoviensi, multo magis in praedicta capella extitisse residentiam, consequeretur itaque patres Iesuitas nomine ordinis societatis Cassoviae nullam residentiam habuisse ac per hoc, quod ipsis ereptum non fuisset, minime restitui debere.

Similiter etiam intelligendum esset de residentia ipsorum Szathmariensi cum alioquin loco in eodem idem dnus princeps ferme perpetuatus esset, nec eosdem patres Iesuitas aliqua necessitas vel propter quem ibidem residere deberent, requireret.

Bona Szeplak et Apathi iam restituta esse iisdem dnis suae mattis commissariis ne forte constaret, in quorum arendatione sua celsdo principalis se usui principis Bethlenii tempore observari solito, super qua re literae etiam arendatoriae in archivo camerae Scepusiensis extarent, accommodare vellent.

Quod autem bona Füzériensia attinet, non recordari celsmum dnem principem se aliquid ex iis a dno comite Francisco Nadasdi occupari fecisse, ac propterea id, quod ab ipso occupatum non fuisset, repeti minime posse.

Quod Stephani Deveny bona tam in eodem, quam etiam aliis in locis existentia attineret, quae videlicet vel ipse dnus princeps possideret, vel vero fidelibus suis contulisset, quandoquidem super iis sua celsdo principalis cum eodem Stephano

Deveny adhuc ante pacificationem contraxisset, neque ad conditiones diplomati insertas spectaret, ob id idem dnus princeps iuri suo in iisdem habito inhaerere vellet.

Bona dni Stephani Chaki et consortis eius in Trannia existentia iam pridem restituta esse, neque ex bonis dni Ladislai Chaki aliquid retentum esse, eidem dno principi constaret; quod vero praetenderetur ad bona magnifici quondam Sigismundi Praepostvari, quae videlicet per defectum eiusdem tanquam unicae et singularis personae fiscus Trannicus antehac iure obtinuisset, eademque etiam in pacificatione excepta essent, ob hoc idem fiscus a iure suo in iisdem habito, recedere minime vellet, verum si quid familia Chakiana praetensionis in iisdem bonis haberet, id iure et consuetudine legum Trannicarum, acquirere ipsi minime praeclusum esset.

Circa possessionem autem in Komorocz cum defectus seminis esse intelligatur, iuxta attributam sibi in conferendis bonis fiscalibus auctoritatem, recte eundem dnum principem praedictam possessionem per defectum seminis pro fidelibus servitiis egregio Stephano Ferenczi conferre potuisset.

Cumque oppidum Tallya ex pertinentiis arcis Regécz perpetuo iure suae cels^{dni} principali possidendum incumberet, hoc respectu generosus dnus Sigismundus Eörsi litteras inscriptionales legitime emanatas super praetensa domo et vineis produxerit, super eodem iure suo dnus princeps eundem contentare paratus esset, talis tamen summa iuxta continentias diplomatis tempore depositionis capitalis summae pro iisdem bonis fiendae defalcari deberet.

Ad 3-tium. Nullorum litteras et literalia instrumenta celsissimus dnus princeps apud se habere recognosceret, exceptis litteris in arce Regécz repertis, super quarum resignatione dnus comes Ladislaus Ezterhasi per commissarios suae cels^{nis} nuper Lyncio redeuntes admonitus fuisset, nihil itaque huic etiam puncto idem dnus princeps derogatum esse vellet.

Ad 4-tum. Post assecuratoriarum permutationem cum vindemiae et aliorum proventuum distractorum ex ditione suae mattis causae sunt oblatae, non solummodo aliorum principis adhaerentium, verum etiam ipsius dni principis proventus bonorum suae mattis fideles aut ministri pro se usurpando, quare ab inde sumpto exemplo si ex parte dni principis et sibi adhaerentium quoque tale quidpiam factum extitisset, impossibile videri ex utraque parte plane talium distractorum proventuum et vindemiarum refusionem.

Ad 5-tum. Suam cels^{nem} principalem serio demandasse ministris suis captivorum restitutionem, nec alium quempiam scire in captivitate detineri praeter Franciscum Bornemisza,

quem etiam idem dnus princeps dimittere vellet, similiter etiam si qui plures reperirentur tales, qui aut tempore permutationis assecuratoriarum in captivitate constituti, aut vi ad servitia adacti esse dignoscerentur, eosdem etiam dnus princeps quamprimum dimitti facere vellet. Quod si vero aliqui, vel ante pacificationem vel post sponte servituti se addixissent, tales pacificationis conclusiones non comprehenderent.

Ad 6-tum. Iuxta diplomatis continentias, munitiones etiam dnus princeps iis, qui pro iis missuri essent, restitui facere vellet, prout in arce Regécz repertas, quae per dnum comitem palatinum comparatae, neque tempore apprehensionis eiusdem arcis per eundem dnum palatinum ibidem repertae extitissent, dummodo munitiones quoque ex Csetnek, Szerencz et Osgyan abductae restituantur.

Ad 7-num. Circa tricesimarum exactionem si collatis inter nos consiliis melior modus adinveniri non poterit, easdem sua cels^{do} principalis ad normam temporibus principis Bethlenii observari consuetam redigi non recusaret, certarum autem tricesimarum a permutatione assecuratoriarum percepti proventus, quod restitui non possent, ad id etiam ex parte subditorum suae mattis caes. causa subministrata extitisset, quandoquidem ad hoc usque tempus tricesima Szenderovien-sis cum proventibus eiusdem dno principi assignata non fuisset.

Ad 8-vum. Quod ad decimas attinet, si cum venerabili capitulo super iis sua cels^{do} principalis convenire non posset, earum perceptionem eidem capitulo permetteret, hac tamen conditione, ut si idem capitulum easdem decimas alteri cuipiam arendaret, summam eandem eiusmodi arendantibus, dummodo veritas in talibus non pallietur deponere, in arenda vero decimarum reverendi dni episcopi Agriensis cis Tybiscanarum usum tempore Bethlenii observatum, super quo etiam litterae in archivo camerae Scepusiensis extarent, sequi vellet. Cum vero informaretur ill^{mus} et cels^{mus} dnus princeps domum eiusdem capitali Cassoviae habitam, non iure belli, verum in rationem census civilis per civitatem camerae Hung. sufficienter depositi, aliarumque contributionum et onerum civilium a dicta domo cedentium hucusque tamen fisco civitatis minime persolutorum esse apprehensam, eapropter domus eadem praesentis commissionis virtute restitui nequiret, ubi tamen positis rationibus idem capitulum civitatis eiusdem fiscum cum supra praedictis restantiis atque contributionibus efficaciter contentaverit, restitutio etiam eiusdem domus pro parte ipsorum fienda non omittetur.

Ad 9-num. Restitutis ex parte suae mattis sacr^{mae} sub

his disturbiorum temporibus ac post permutationem etiam assecratoriarum violenter occupatis et de reliquo etiam occupandis templis sua quoque cels^{do} principalis se diplomatum continentis accommodabit, ita tamen, ut negotium eorundem templorum vigore diplomatis in proxime futura regni diaeta cum satisfactione evangelicorum complanetur.

Ad 10-mum. Pro domino Regeczí etiam sua cels^{do} principalis summam intra revolutionem termini, secundum valorem in diplomate expressum deponere parata esset, operae pretium tamen erit summae eiusdem rectificationem nunc instituere, quandoquidem d^{num} palatinum in bonis iisdem aliquas inscriptiones fecisse, d^{nus} princeps informaretur, ne postmodum in depositione summae aliqua difficultas vel dubietas oriatur.

Ad 11-mum. Quandoquidem tractatus Týrnaviensis finem optatum sortitus non esset, oblationesque dⁿⁱ principis ad decursum et exitum eiusdem tractatus spectassent, intereaque etiam sua cels^{do} principalis in bonis et proventibus Ledniciensibus non exigua damna passa esset, hoc respectu ad restitutionem eiusmodi vinorum eundem d^{num} principem accessurum minime intelligimus.

Ad 12-mum. Super eodem puncto sua cels^{do} principalis brevi informatione captando quicquid hac in re diplomatibus et aequitati communi videbitur, id ipsum expedire nullatenus omittet.

Ad 13-um. Demandabit sua cels^{do} principalis de mutatione quartiriorum equitum suorum campestrium illos ex bonis dⁿⁱ comitis Ladislai Ezterhassi statim amoveri curando.

Ad 14-um. Quandoquidem sua cels^{do} principalis bonorum sub disturbiorum temporibus occupatorum restitutioni certum terminum, diem videlicet decimum quintum mensis Octobris praeteriti anni 1645. publicari fecisset, ut videlicet eo commodius sese quilibet ad receptionem talium bonorum accommodare potuisset; quicunque ergo reditus post praetactum terminum, ut in talibus bonis praevenissent super eiusmodi proventuum administratione nullas rationes ab officialibus postularet, qui autem proventus antehac administrari debuissent, super talibus merito rationes sibi dari idem d^{nus} princeps cuperet, quandoquidem officiales eiusmodi a dandis rationibus in diplomatibus excepti non essent.

Ad 15. 16-tum. Etsi amnistia generali eiusmodi rerum mobilium distractio in perpetuam oblivionem transisset exindeque neque d^{nus} princeps, neque fideles ipsius ad restitutionem talium tenerentur, nihilominus tamen si quorum quaestorum Viennensium in Trannica ditione bona adempta fuissent, idem

dnus princeps tales ex benigno favore suo, sortito bono fine tractatus praesentis contentari atque literas etiam ipsorum creditorias et obligatorias, si quae reperiri poterunt, restitui facere vellet.

Ad 17. 18. 19. 20-mum. Quandoquidem illmus et celsmus dnus princeps dnus noster clementissimus a partibus antehac non requisitus, nihil certi in facto rerum earundem cognovisset, captata superinde a fidelibus suis et qui hac in re interessati essent sufficienti informatione ad ea etiam adhuc in decursu tractatus praesentis iuxta communem aequitatem sese resolvere vellet.

Ad 21. Complatanis utrinque iuxta continentias diplomaticis difficultatibus effectuatisque effectuantis hac in parte etiam suo tempore conditioni diplomaticis illmus et celsmus dnus princeps deesse minime velle.

Ad 22. Simili modo etiam in hoc requisito, ad optatum finem perducta praesenti commissione, quicquid iuxta continentias diplomaticis in hocce puncto eidem dno principi effectuantum esset, id ipsum adimplere nequaquam praetermitteret.

Responsio ad continuationem postulatarum a parte dominorum suae mattis commissariorum per dnos illmi ac celsmi principis Transninae commissarios exhibita.

Ad 23. Non impediturum illrmum ac celsmum dnum principem in septem comitatibus sibi concessis liberum catholicae religionis exercitium iurisdictionemque ecclesiasticam iuxta genuinum sensum publicarum constitutionum regni super religionis negotio sancitarum ac novissimae pacificationis factam et limitatam declarationem, sed praeteritis disturbiiis occupatas parochias quoque restitui facturum iuxta resolutionem ad 9. intellecta prius certo certius restitutione, templorum quoque et parochiarum ab evangelicis per romano-catholicos sub iisdem disturbiiis violenter occupatarum. Episcopatus vero Trannien-sis tanquam rei alterius provinciae negotium, vi diplomaticis praesentem commissionem non concernere ac propterea huc etiam immisceri non debere.

Ad 24. Supellectilem patrum Iesuitarum librariam Cas-soviae habitam, si hactenus distracta non esset a depositariis repeti et recipi posse, septingentorum autem tallerorum in usum alium conversionem in amnistiam transiisse.

Ad 25. 26. Ita sicut ad quartum neque specificari per dnos suae mattis commissarios, per quem sit facta eorundem censuum anticipatio.

Ad 27. Etsi iuxta continentias diplomatis universae decimae ultra Tybiscanae ad rationem suae cels^{nis} manerent ad confiniorum intertentionem convertendae, pro quarum praetio mattas sua legitimos possessores aliunde contentatura esset: interim tamen comperto modo et usu tempore principis Bethlenii observari solito suam etiam cels^{nem} eidem se accommodare velle, facta tamen complanatione utrinque propositorum reliquorum punctorum.

Ad 28. Informaretur sua cels^{do} principalis possessionem illam prout in praeteritis disturbiis non fuisse occupatam ab eodem xenodochio: ita etiam de praesenti iuxta antiquitus observari solitum usum pauperos eiusdem xenodochii ex proventibus illius possessionis inteneri.

Ad 29. Procuraturum ill^{num} ac cels^{num} d^{num} principem ad communis aequitatis normam et usum tempore suae mattis caesareae observari consuetum, huius etiam tricesimae exactio redigatur.

Ad 30. Si David Lente eiusdem actus potentiarii sufficientem rationem non reddiderit, neque id ipsum factum in amnistiam transierit, efficiet ill^{rma} sua cels^{do}, quo damnificati subditi capituli Agriensis de specificato ipsorum damno contententur, dummodo Geöngyösienses etiam suae ill^{rmae} cels^{nis} principalis subditi iam post permutationem assecuratoriarum cum censu annuali Onadinum proficiscentes per praesidiarios suae mattis caesareae Putnokienses et Zenderövienses despoliati super damnis ipsorum fere ad sexcentos florenos se extendentium per eosdem praesidiarios contentati reddantur.

Ad 31. Similiter accepta informatione ab officialibus Ledneciensibus si damna eadem non comprehenderentur in amnistiam, demandabit sua cels^{do} principalis, quo subditi familiae Iakusithianae super iis contententur. Sed si singula alia etiam his similia ex parte subditorum etiam suae mattis post permutationem assecuratoriarum deberent recenseri patrata, in maximum posset super iis querulosum scriptum crescere volumen, quot et quantorum hominum vineae per comites d^{nos} Adamum Forgacz et Ladislaum Chaki vindemiatae, quantae res per d^{num} Franciscum Vesseleni, alterum Franciscum Priny et tertium quoque Franciscum Balassa ac alios quamplurimos direptae, res sane miseranda, quid actum sit per d^{num} Franciscum Balassa cum innocentibus nobilibus comitatensibus Trinciniensibus universa fere^{sup}supellectilia illorum in arce Besztercze deposita per illum distrata, an non, vel maxime hoc ipsum sentiret d^{nus} Simon Balassa, qui alioquin sanguis eiusdem Francisci Balassa super damnis per eundem sibi illatis ad seria mandata suae mattis etiam non incontentatus mane-

ret, d^{na} relicta etiam olim dⁿⁱ Nicolai Forgacz non contemnendum nostrum ovium ex bonis Ledneciensibus sub praetextu protectionis abigendo etiam ad praesens detineret; verum rectificentur fundamentalia prius, duntaxat exhibiti postulati complanatione quoque tandem praesentis commissionis felicem exitum sua ill^{rma} cels^{do} principalis iuxta continentias diplomatis et communem aequitatem remorari nollet.

Ad 32. 33. Restituetur quoque portio possessionaria Mihaldi dicta d^{no} Ladislao Barkolczy (*sic*), si sub praeteritis disturbiiis per castellanum Calloviensem esset occupata, pretiumque domus et horti in Kallo habiti, ipsi deponetur quandoquidem idem d^{nus} Barkoci iam ibidem non residens exiguam vel plane nullam ex possessione eiusdem domus et horti ibidem habiti utilitatem percipere posset.

Ad 34. Non recusare suam cels^{nem} principalem quominus huiusmodi officiales dⁿⁱ Ladislai Barkolci dandis rationibus obstructi rationes suas servatis de iure servandis certificent. Cum ad id praestandum etiam vigore diplomatis teneantur, verum in hoc negotio iam ill^{r^{mus}} ac cels^{mus} d^{nus} princeps requisitus admonitis iisdem officialibus, si res eadem inter ipsos componi nequiret, se per speciales commissarios suos illud negotium complanari facere velle, eidem d^{no} Barkolczio obtulisset, quam resolutionem acceptando idem d^{nus} Barkolczy eidem se accommodare debuisset.

Ad 35. Informari suam cels^{nem} principalem Ioannem Keviczki curiam illam in possessione Fony existentem per defectum seminis egregii condam Ioanni Zomolyai acquisitoris bonorum eorum a sua cels^{ne} impetrasse, ad quam quidem curiam Paulum Zomolyai patrelem eiusdem deficientis ius aliquod praetendentem pro praetenso tali eius iure per praedictum d^{num} Ioannem Keviczki praevia concordia plenarie contentatum esse, neque specificatum Franciscum Beczkereki unquam bona eadem possedissee. Proinde rebus ita se habentibus, si quid iuris idem Beczkereki ad eandem curiam se habere praetenderet, id ipsum via iuris acquirere posse.

Ad 36. Vigore diplomatis eadem duntaxat bona deberent restitui, quae sub praeteritis disturbiorum temporibus occupata essent. Quia vero constaret possessionem Sztancz non iure belli sub his disturbiorum temporibus, verum iam permutatis assessoratoriis contentatis scilicet legitimis eorum possessoribus per ill^{r^{num}} ac cels^{num} principem apprehensa esse, neque unquam ipsum d^{num} Homonnai multominus haeredes eiusdem bona illa possedissee. Proinde eundem d^{num} principem in facto bonorum eorundem processui iuris inhaerere velle. Neque ad praesentem commissionem haec et alia similia misceri debere.

Ad 37. Ratione quoque possessionum Lypocz et Kosztolyan compositionem suae celsⁿⁱ principali cum d^{no} Stephano Deviny interesse, neque easdem ab haeredibus Homonnianis occupatas esse ac proinde praesentem commissionem non concernere.

Ad 38. Ita, sicut ad quartum et vigesimum quintum.

Ad 39. Reducta in solitam formam conditione tricesimarum, sicut replicatum esset ad postulatum septimum, tolletur imposterum super talibus conquerendi occasio.

Ad 40. Paratus esset ill^{mus} ac cels^{mus} d^{nus} princeps tales grassantes milites ab eiusmodi insolentia inhibere ac si imposterum etiam sibi a talibus abstinere nollent, ad requisitionem cottus eorum graviter animadvertere.

Ad 41. Si bona eadem occasione praeteritorum disturbiorum essent occupata, parata esset sua cels^{do} principalis eadem vigore diplomatis restitui facere.

Ad 42. Si quod maius esset, collatio bonorum suae celsitudini principali incumberet, multo magis, quod minus est, tutelam etiam cui vellet, sua cels^{do} principalis conferre posset. Ac proinde cum controversia huiusmodi inter partes, quas videlicet tutela concernere et processu iuridico terminari deberet, ob id praetendens etiam querulans modo praemisso, processu videlicet iudiciario competentiam suam tutoratus docere necessum habere.

Ad 43., 44. et 45. Ita sicut ad 41.

Ad 46. Non recusaret ill^{mus} d^{nus} princeps talium munitionum inventionem si ea antehac quoque temporibus videlicet Bethleni observata fuisset, exceptis arcibus Zathmar, Tokaj et Regecz, respectu alteris iuris eiusdem dⁿⁱ principis in iis habiti eo comparari.

Ad 47. Ut archivi quoque camerae Scepusiensis negotium ad statum tempore principis Bethlenii observatum accomodetur, contenta reddetur sua cels^{do} principalis.

Ad 48. Hac in re etiam quicquid iustum et aequum fuerit, locisque eiusdem consuetudo requisiverit, tanquam d^{nus} terrestris in tempore sua cels^{do} principalis facere vellet. Porro vero cum res Megyerii ex conditionibus pacificationis exclusa esset, nec in amnistia comprehenderetur, ideo ad instantiam eius nihil quidquam dominum principem facere debere eadem sua cels. princ. recognosceret.

Ad 49. Referret s. c. p. ad resolutionem ad 34., non contraveniens huiusmodi rationum rectificationi, dummodo eadem Tarczalini et non alias loci instituatur.

Ad 50. Informaretur s. c. p. possessionem Nadaska propter neglectam refusionem certarum restantiarum ad came-

ram Cassoviensem solvi debentium, per eandem cameram iudicialiter apprehensam esse, imo insuper egregium Gregorium etiam Szegedi propter superfluitatem certae cuiusdam pecuniae, manibus eiusdem dñi Oroszlany adtunc perceptoris camerae, administratae ad eandem possessionem ius praetendere: solutis itaque prius ad cameram restantiis et composito cum dno Gregorio Szegedi negotio, quod ad praesens coram eiusdem dñis suae mattis commissariis per iurisperitas personas revideri facere cuperet. Sua quoque cels^{do} princ. eandem possessionem praedicto dno Oroszlany resignari facere non recusaret.

Ad 51. Quandoquidem hoc punctum conditionem officialium dandis rationibus obstrictorum concerneret, legesque regni etiam satisfactionem dñis per occupationem bonorum eiusmodi officialium permetterent, idcirco si haereditates eiusdem Andreae Erdély alios ob respectus supplicio affecti propter neglectam et a multis annis in vita sua ommissam rationum rectificationem, in rationem orphanorum Rakoczianorum cedere deberent, nihil hac in parte diplomatum continentis contraventum esset. Ac proinde pupilla etiam eiusdem se patris iniquitatem portare (cum ut praemisum esset, alias ob causas haereditates eadem occupatae essent) asseverare minime deberet.

(Egykorú másolat az egy. kvtár. Kapr. gyűjt. A. XXIX.)

IV.

1646. a p r. 7.

Georgius Rakoczy stb.

Spectabilis stb. Salutem stb.

Az Kegtek 30. Martii Tokajból nekünk írt levelét 4. praesentis vöttük el és hogy ő felsége commissariusi is immár beérkeztek volna, megértettük, kiknek commissiójoknak, hogy hamarébb kívánatos vége lehetne, mi abban semmi difficultást szerzeni nem akarnánk s kívánnánk, készek lévén mindazoknak az ő rendi szerint magunk részéről való effectuálására, valamelyek az diplomák szerint kívántatnak, az mint ezeket ő felge commissariusinak is értésére adhatja. De az hol Kegtek, vagy ő kegmek Kegtek által láttatnak szorgalmazni azoknak jelenléteket, kik az diplomák szerint iuramentomokat letenni tartoznának, vigyázzván ebben mi is mind az diplomák continentiájára s mind azelőtti hasonló példákra, úgy látjuk és tudjuk is, hogy ezféle iuramentomoknak depositiói olykor löttenek, mikor az diplomák effectuatiójához tartozó minden egyéb difficultások tolláltattanak. Ehezképest szükségesnek ítélnők,

hogyha az ő felge commissariusi ugyan szorgalmaznák minde-
neknekélőtte az iuramentomoknak depositióját, Kegtek is
kérdést tenne ő kegmektől, ha annak depositiója előtt akar-
nak-e az diplomák effectuatiója felől való difficultásoknak ő
felge részéről tartozó complanatiójához fogni, avagy nem? és
ha cathgorice resolválják magokat, hogy nem akarnának, arról
is minket mindjárt tudósítson Kegtek, ha pedig azoknak tol-
lálására és az diplomáknak az ország gyűléséig véghez vinni
tartozott effectuatiójára akarnak accedálni, szükséges, hogy
Kegtek is vegye elől mind az 1622. esztendei diplomáknak s
mind az mostani pacificatiónak punctumit és conferálván azo-
kat az mi utolban ő felgének Linczbén beadatott difficultá-
sinkkal is, szedjen és csináljon öszve azokból complanatióra
való bizonyos punctumokat, melyeket velünk is közölvén Kltek,
ha miben kívántatni fog, tetszésünkről tudósítani fogjuk Klte-
ket, hogy annál hamarébb progrediálhassanak jó véggel az
dolgok. Igyekezzvén mi is már közelebb mennünk Kegtekhez,
hogy gyakrabban egymást érthessük mindenek felől, akartuk
interim ezekről kegyelmesen tudósítanunk Kegteket. Quibus
de cetero gratia nostra principali benigne propensi manemus.
Datum in curia nostra Deveny die 7. April. 1646.

G. Rakoczy m. p.

Küldetm : Spectabili mag^{co} Stephano Haller de Hallerkeő supremo
comiti comitatus de Küküllő et consiliario, necnon generosis Georgio
Czernel de Czernelhaza, Stephano Keőrösi de Varad, Paulo de Zemere
camerae nostrae Scepusiensis consiliario et Andreae Klubosoczki ad
Tokaiensem complanationem expeditis commissariis etc. fidelibus nobis
sincere dilectis.

(Másolat az egy. kvtár. Kapr. gyűjt. A. XXIX.)

V.

1646. ápr. 14.

a)

Propositiones commissariorum celsissi-
mi principis Tranniae in praesenti tractatu
Tokaiensi dominis commissariis suae sacra-
tissimae maiestatis pro effectuatione conti-
nentiarum diplomatum inter eandem sacra-
tissimam et caesaream maiestatem atque su-
am celsitudinem principalem nuper solenni-
ter permutatorum destinatis exhibitae.

Posteaquam sacratissima caes. et regia maiestas, dom. dominus clementissimus instar patris indulgentissimi in sedandis cum celsissimo principe Tranniae domino domino nostro clementissimo, proxime praeteritorum temporum motibus, avertendaque ulteriori sanguinis christiani effusione, nec non obviando lamentabili, iam iam ruentis et undiquaque conquassati regni huius olim florentis exterminio, indefessam sollicitudinem et benignitatem paternam evidentissimis argumentis luculentissime declaraverit, quodve novissime permutatis utrinque sollemniter diplomatibus, iuxta benignam suam resolutionem, eiusdem celsissimi principis commissariis factam, suos etiam dominos commissarios pro effectuatione eorum, quae vigore pacificationis effectuada manerent, ad partes has regni expedire dignata fuerit. Pro eo nos eiusdem celsissimi principis nomine, eidem sacratissimae caesareae et regiae maiestati ingentes habemus agimusque gratias, devotis deum maximum exorantes precibus, ut suam sacratissimam maiestatem florentissimam felicissimeque imperantem ad salutem et tranquillitatem patriae et reliquiarum gentis nostrae charissimae adeoque totius orbis christiani cum publici boni incremento conservare dignetur.

Quoniam autem nihil dubitemus eosdem dominos commissarios iuxta resolutionem suae sacratissimae maiestatis plenariam habere super effectuandis clausulis et conditionibus diplomatum instructionem, nihilominus ut ea, quae effectui mancipari debent, per nostram etiam suggestionem eo illis manifestius innotescant, haec infrascripta puncta, eisdem dominis commissariis repraesentare volumus, nihil ambigentes de complemento illorum, per eosdem dominos commissarios suae maiestatis, plenarie et absque omni defectu fiendo: cum ea expressum habeant in corpore diplomatum regiorum fundamentum, suaeque etiam sacratissima maiestas se ea adimpleturam, tam in iisdem diplomatibus se obtulerit, quam post subsecuta benigna etiam sua resolutione decretali, de adimplendis iis celsissimum dominum principem per commissarios eiusdem nuper Lyncii existentes clementer assecuraverit, et hoc idem alias essentia etiam conclusionum postularet; ut enim campanae surdae et stupidae sunt, nisi ad sonitum edendum moveantur, ita et conclusiones atque diplomata, vim legum repraesentantia nihil valent, nisi executione et reali effectuatione condecorentur; quibusquidem punctis plenarie adimpletis et per eosdem commissarios suae maiestatis realiter et executive effectuat, nihil dubitabant iidem domini commissarii suam quoque celsitudinem principalem ea omnia, quae ex parte sua etiam in iisdem diplomatibus clarum haberent fundamentum, realiter et constanter effectuaturam.

1. Et primo quidem cum in proxime praeterito tractatu conclusa sit templorum sub his disturbiorum temporibus occupatorum restitutio, de iisque restituendis nuper ad instantiam celsissimi domini principis apud suam sacr. maiestatem per commissarios eiusdem domini principis institutam a sua maiestate sacratissima benigna facta sit assecuratio, optime sane cuperet idem dominus princeps eorundem templorum, ubicumque et per quoscunque in regno sub hisce disturbii occupatorum restitutionem, signanter vero in bonis domini comitis Nádasdi, tam Csejteiensibus, quam etiam trans Danubianis, nec non templi quoque Samariensis, in insula Csallóköz et aliorum similium effectivam resignationem.

2. Prohibita quidem est in diplomate regio super praetacto tractatu confecto ulterior templorum occupatio, contra cuius vim et auctoritatem sacratissimae maiestatis cum illustrissimus et reverendissimus dominus archiepiscopus, iam pace restituta, certa templa evangelicorum in partibus regni inferioribus in possessionibus utpote Búczú, Mócz, Süllő, Salló, et Path nuncupatis existentia occupari fecerit, ut eorum quoque templorum, taliter et contra pacta occupatorum restitutione labefactioni pacis opportune sit consultum omnino fundamentaliter et apposite, eorum etiam templorum resignationem idem dominus princeps urgeret.

3. Non sine gravi admiratione intelligit celsissimus dominus princeps tantopere contemni augustissimam suae maiestatis sacratissimae a nonnullis subditis suis auctoritatem, cuius utpote omnimodam in tuenda et consolidanda stabilita pace voluntatem, non modo ex diplomatibus confectis non advertant, verum ex nupero mandato suae maiestatis sacratissimae satis severe et serio ad ipsos dato cognoscant, quantopere allaboret eadem sacratissima maiestas, ne quid in labefactionem pacis vergere possit, observationique eorum, quae conclusa sunt, summo studio attendat, verum tantum abest, ut eiusmodi mandatis suae maiestatis sacratissimae se nonnulli accommodent, ut potius in violationem desideratissimae pacis cum stupendo derogamine auctoritatis suae maiestatis sacratissimae contraria facientes, conclusa in diplomatibus salutaria puncta convellere intendant et praesertim dominus comes Veseleny iam antehac restituere debuisset bona Muraniana et Baloghiana comiti Gabrieli Illésházi et Ioanni Lisztio, Franciscus etiam et Valentinus Balassa arcem et bona magistri Simonis Balassa et dominae relictae magnifici condam Andreae Balassa, nec non idem Franciscus Balassa, bona egregii Ladislai Ebeczki in Nagy-Sztraczin et Szklabina in comitatu Nogradiensi existentia, dominus Stephanus Cháki etiam certa bona domini

Ioannis Mariassi in Scepusio existentia, similiter et dominus Ladislaus Cháki bona Semberiana, atque alii etiam quamplurimi aliorum multorum sub his disturbiorum temporibus bona occupata, verum tanta animorum in his reddendis obstinatio, tanta mandatis suae maiestatis repugnantia, ut manifestissime appareat prorsus vilipendi per eos suae maiestatis sacratissimae auctoritatem, verbaque nonnullorum, quae passim effunduntur spem omnem restituendorum eiusmodi bonorum praescindere videantur, atque ita paci postliminio reductae non parum incommodetur: quum vero earum duntaxat rerum publicarum salus et permansio tute sperari possit, in quibus aequae imperata et mandata summorum magistratuum syncere exequuntur subditi, ob id iustum et equum foret suae maiestati sacratissimae in tales tanquam mandatorum suorum contemptores (si porro sese opponere vellent) animadvertere, atque de restituendis per eos, eiusmodi occupatis bonis hacce praesentis commissionis occasione clementer et effective procurare, quo per hoc suae sacratissimae maiestatis constantissima de pacis stabilitae conservatione voluntas toti orbi christiano innotescat, ipseque etiam dominus princeps hoc exemplo ad praestanda puncta pacificationis ex parte quoque sua alacrior reddatur et fiat.

4. Constat manifestissime illud etiam, quod bona magnifici domini Stephani Tököly in Polonia Blasova appellata, ob adhaerentiam celsissimo domino principi praestitam ad commendationem ut auditur suae sacratissimae maiestatis per dictum dominum Franciscum Veseleny essent apprehensa. Cum idem dominus Stephanus Tököly iam ad fidelitatem suae maiestatis sacratissimae redierit, omnino aequum videtur, ut idem dominus Stephanus Tököly, vigore eiusdem pacificationis vicissim, interiecta auctoritate maiestati suae sacratissimae, ratione praedictorum bonorum in integrum restituatur.¹⁾

5. Et quia Ioannes Gombkötő ductor Filekiensis bona pupili Ioannis Beleny nec non Paulus Kovács praesidiarius similiter Filekiensis bona familiae Maczy Szarankiana, sub his disturbiorum temporibus occupata ad praesens etiam violenter possiderent, ut horum quoque restitutionem iidem domini suae maiestatis commissarii effective procurent, iuxta clausulam diplomatatis superinde confectam, id ipsum dominus princeps etiam recte postularet.

6. Etsi dominis Osztrosith a sua maiestate sacratissima serio esset iniunctum, ne Ioannem Bán ulterius molestare praesumerent, hac tamen benigna suae maiestatis admonitione posthabita, a comminationibus in eundem Ioannem Bán ne-

¹⁾ *Oldalt a ltári példányon* : Non pertinet huc.

quaquam supersederent: cum vero partis utriusque acta sub praeteritis disturbis in amnistiam transierint, procurabunt iidem domini commissarii suae maiestatis, ut iidem domini Osztrosith ab ulterioribus comminationibus sibi abstineant, neve quid aversi adversus eundem Ioannem Bán facere intendant.

7. Non sine scrupulo intelligit sua celsitudo principalis supremos honores comitatum, sibi vigore diplomatis concessorum aliis per suam maiestatem sacratissimam conferri, prout defacto honor supremi comitis comitatus Borsod collatus esset comiti domino Adamo Forgách, cui alias etiam nulla bona comitatu in eodem existerent, quod quidem cum contra plenariam iurisdictionem et gubernationem eidem celsissimo domino principi adtributam fiat, exempla quoque etiam serenissimi condam principis Bethlen, ad cuius nempe normam idem quoque dominus princeps noster eosdem comitatus possidere deberet, aliud ostendant; ex diplomate etiam auctoritatem distributionis eiusmodi honorum pro sua maiestate sacratissima reservatam doceri posse, quin cum eadem plenaria iurisdictione, eadem etiam munia conferendi potestatem eidem domino principi permissam esse certo colligatur: pro eo ab eodem suo iure, idem dominus princeps dominus noster clementissimus sibi per suam maiestatem clementer concesso, nequaquam recedere, verum potius distributionem talium officiorum et honorum pro se reservare, adeoque tales, quibus officia eiusmodi per suam maiestatem sacratissimam contra vim diplomatis essent collata, pro supremis comitibus in comitatibus sibi concessis haudquaquam agnoscere vellet.

8. Pro conservatione confiniorum in comitatibus domino principi concessis existentium, intertentioneque militum praesidiariorum locorum eorundem defuncto condam principi Bethlenio vigore diplomatis Nikolsburgensis quinquaginta millia florenorum Rhenensium singulum per sexaginta cruciferos computando praedefuncta sua caesarea maiestas annuatim se subministraturam obligaverat: quia vero idem comitatus et confinia eo modo atque cum iis redditibus, quibuscum eidem condam principi Bethlenio fuerunt concessa, per celsissimum etiam principem dominum nostrum clementissimum forent possidenda: ob id idem dominus princeps praescriptam quinquaginta millium florenorum Rhenensium summam ad conservationem confiniorum, a quibus alias tanquam antemuralibus salus patriae nostrae afflictae propenderet, iuxta eandem clausulam diplomatis regii a sua maiestate annuatim subministrari postularet.¹⁾

¹⁾ *Oldalt a líári példányon*: Sublatum est.

9. Etsi ad Filekienses et Zenderóvienses nec non alios etiam praesidiarios suae maiestatis seriae extent de non inferendis damnis subditis eiusdem domini principis ad confinia eadem adiacentibus, signanter autem in bonis Csetnekianis et Serkeianis commorantibus admonitiones: iidem tamen praesidiarii nihil pensi ducentes, in eo etiam abuti autoritate eiusdem maiestatis sacratissimae necdum ab oppressione miserae plebis desisterent; ut itaque articulis diplomatis per hoc etiam satisfiat, neve ex eorum temerariis factis paupercula plebs, in dies maius atque maius detrimentum sentiat, operae pretium erit, ut in tales tanquam ansam foederi rumpendo praebentes afflictissimamque plebem inquietantes, severe animadvertatur.

10. In negotio cuiusdam Mathaei Török, sub his disturbiorum temporibus celssissimo domino principi adhaerentis, ac ob id, quod provisorem Csejteiensem adtunc iuramento eidem domino principi adstrictum, ad armadam caesaream clam fugientem reduxisset iam post permutatas assecutorias supplicio affecti, sua maiestas sacratissima nuper Lyncii ad instantiam commissariorum eiusdem domini principis factam elementer obtulerat se inquisitionem procuraturam, intellectaque eiusdem Mathaei Török interfecti sorte, id quod aequitatis ratio et pacis condiciones postularent effecturum: cuius inquisitionis processum cum ad nunc etiam in suspenso maneret, atque idem supplicium contra amnistiae vires, et post permutationem assecutoriarum patratum esset: procurandam erit iisdem dominis suae maiestatis commissariis, ut Mathias etiam Falusi ac Andreas Branik officiales Csejteienses aliique qui mortis eiusdem interempti causae fuissent, tanquam publicae pacis et tranquillitatis turbatores debita poena puniantur.

11. Ac cum dominus comes Franciscus de Nádasd, iam post permutatas saepedictas assecutorias nonnullos adhaerentes domini principis incaptivari ex iisque plerosque praesertim autem Ioannem Zluha nonnisi promissa litripensione dimitti fecerit, ut id ipsum litrum, si hactenus insolutum maneret, omnino relaxetur, solutum vero eidem Ioanni Zluha restituatur, neve reliqui adhaerentes, ob adhaesionem illam adversi quidpiam a quibuscunque perferant, quinimo tam personae, quam etiam bona et residentiae ipsorum in tuto permaneant, id ipsum etiam dominus princeps vigore pacificationis modernae summopere urgeret.

12. In praecedentibus punctis, nominatus egregius Ladislaus Ebeczki servitor eiusdem celsitudinis principalis certum quondam Turcam captivum, causa eliberandorum ex dira captivitate Turcica, quorundam domesticorum suorum, pro certo pretio pecuniario emptum, sub his disturbiorum tempo-

ribus tutioris custodiae ergo in arce Kékkő retinebat, cuius quidem Turcae captivi restitutionem domina relictā magnifici condā domini Emerici Balassa, nescitur quibus respectibus simpliciter recusaret, non sine gravi praedicti conquerentis (cuius videlicet domestici christiani eliberationem sui nonnisi dimisso eodem Turca speraret) damno eorundemque christianorum captivorum dolore lamentabili et miserando; aequissimum itaque erit eiusdem etiam captivi Turcae restitutionem iisdem dominis suae maiestatis commissariis per praedictam dominam relictam fiendam procurare, quo et per eam salutaribus conditionibus pacis satisfiat, redemptionique ex immani captivitate Turcica capitum christianorum opportune consulatur.

13. Ad reddendam residuitatem cupri per suam maiestatem sacratissimam eidem domino principi in diplomate concessi camera Novisoliensis etiam ad iterata mandata suae maiestatis sacratissimae segniter se exhibet, nescitur quae instrumenta cuprea adhuc ante pacem initam ab inde reducta in defalcationem residuitatis, eiusdem aeris summere volens, quae quidem camera ut in hoc se, tam continentiis diplomatis, quam seriis mandatis suae maiestatis sacratissimae accomodet residuumque aeris illius absque ulla defalcatione extradet, id ipsum eidem demandare eorundem dominorum commissariorum provinciae incumbit.

14. Cum oppidani Zenderővienses a iurisdictione domini principis arceantur, tricesimaeque etiam ibidem erectae vi diplomatis regii celsissimo domino principi concessae proventus eidem domino principi reddi omittantur, id ipsum etiam dominorum suae maiestatis sacratissimae commissariorum erit officii rectificare, atque tam oppidanos eosdem, quam etiam tricesimam ibidem erectam ad modum et ordinem, tempore principis Bethlenii observatum redigere.

15. Praedictus dominus Franciscus Vesseleny portionem etiam possessionariam dominorum Georgii et Francisci Barna in possessione Nagy-Daróc, ad confinium Filek adiacente existentem, praedictis legitimis possessoribus nec dum remisisset, quin officialis eiusdem domini comitis in subditos portionis antelatae si praedictos suos dominos legitimos convenirent, graviter animadvertere vellet; ut itaque illorum etiam bonorum effectiva fiat restitutio aequitatis communis et pacis conditiones postularent.

16. Decimarum etiam cis Tybiscanarum nec non bonorum Apathiensium arendationi, secundum usum per principem condā Bethlenium observatum sua celsitudo principalis se accomodare reverendissimoque domino episcopo Agriensi pro decimis cis Tybiscanis, nec non venerabili capitulo Strigoni-

ensi, pro bonis Apathiensibus summam eam, quam idem dominus princeps annuatim solvere consueverat, sua quoque celsitudo principalis nomine arendae singulis annis certis in terminis deponere vellet.

Haec erant proponenda pro nunc donec plura occurrerint, quae nomine celsissimi domini principis, dominis commissariis sacratissimae suae maiestatis per commissarios eiusdem domini principis repraesentari debebant.

Kivül: Propositiones ablegatorum principis Tranniae exhibitae commissariis suae mattis die 14. Apr. 1646.

(A m. k. kam. ltárb. Publ. Fasc. XX. Nro 67. Lényegteten eltérésekkel Egy. ktár, Kapr. A XXIX. és egy más példány ismét az orsz. ltárban.)

b)

Continuatio punctorum pro complanatione et effectuatione per commissarios suae celsitudinis principalis domini suae mattis sacrae commissariis exhibitorum.

17. Et licet diplomatis regii super postulatis publicis duorum regnicolarum confecti 1. 2. et 3. articuli abunde exprimerent, rusticos etiam in sua confessione propter bonum pacis et tranquillitatem regni, sive sint confinarii, sive oppidani, sive villani, in quorumcunque duorum terrestrium et fisci bonis in libero suae religionis exercitio, templorum, campanarum et sepulturae usu a sua matte sacra et regia vel eiusdem ministris et dominis suis terrestribus quovismodo aut quovis sub praetextu non debere turbari aut impediri; quinpotius hactenus impeditis, coactis et turbatis liberum religionis ipsorum usum ut praemissum est, unacum campanis, templis et sepultura reassumere, exercere et continuare oportere permitti. Nullatenusque eos ad alias religioni ipsorum contrarias ceremonias licere compelli, pastores quoque ecclesiarum per nullos imposterum posse amoveri et exturbari quin potius hactenus amotos et exturbatos per eosdem rusticos reduci, vel loco eorum alios vi praemissorum articulorum permissum esset substitui. Ast contra haec omnia multis gradibus peccari,¹⁾ infinitis fere in locis miseram plebem et ceremonias ipsorum religioni contrarias iterum compelli, templorum usum eisdem auferri, pastores, qui antea amoti essent, reductos, aut loco illorum alios substitutos foede ac ignominiose cum notabili substantiarum ipsorum iactura, exturbari, atque ita diplomati suae mattis non parum derogari, innumerabilia fere passim in regno obvia exempla docerent, praesertim in bonis domini comitis Nádasdi, duorum Francisci Revai Gabrielis Palocsai et aliorum quam-

¹⁾ *Oldalt az orsz. ltári péld.*: Nominetur: ubi, quis, quando, qualiter?

plurimorum haec omnia esse admissa, non multo posse doceri testimonio, cum autem praeteritorum motuum praecipuae et principales fuissent causae plebis ad confessionem religioni ipsius contrariam coactio, templorum occupatio, ecclesiae pastorum seu concionatorum exturbatio; de summa rei erit itaque huic etiam malo tempestive obviare, miseramque plebem ab eadem coactione liberare, hactenus coactis rusticis in praescriptis bonis, passimque aliis in locis liberum exercitium religionis, cum libero templorum, campanarum et sepulturae usu, sicut et amotos pastores et concionatores revocandi potestatem eisdem concedere atque ita convulsa sacr^{mae} mattis diplomatibus salutaria puncta per eorundem adimpletionem revivificare.

18. Mag^{us} d^{nus} Stephanus Chaki peccaret in eo etiam vel maxime contra diplomata suae mattis regiae, quod praeteritis hisce disturbiiis adhaerentes dⁿⁱ principis inquietare, persequi atque incaptivare non desisteret, notanter vero Scepusianorum oppidorum montanorum ad arcem Scepusiensem pertinentium officiales ob adhaesionem d^{no} principi praestitam in carcere detineret, grandi summa litri ipsis imposita, si liberationem sui sperare vellent, afflictissimosque incolas oppidi Geöncz similiter ob id d^{no} principi se subiecissent, mirum in modum mulcicaret, extorta non exigua ab ipsis pecuniae summa, praeteriti anni iudicem Stephanum Faggyas etiam de praesenti in captivitate haberet; necnon alias atque alias miserae plebi miserandae desolationi expositae insuperabiles imposeret exactiones, Martino quoque Tarnoci unacum filiis eius Tobiae Sponner et Danieli Raieczeni itidem ob adhaesionem dⁿⁱ principis extremos carceres atque alia multa mala denuntiaret, ob id quod ipsi tuti apud suas residentias minime esse possent. Ne itaque post tot violationes atque derogamina diplomatum, auctoritatem mattis suae sacr^{mae} tanti et tam indulgentissimi monarchae subditorum suorum contumelioso abusui prorsus esse expositam totus orbis christianus resciat: e re d^{norum} suae mattis commissariorum erit, eundem d^{num} Chaki de dimittendis captivis alias d^{no} principi adhaerentibus opportune admonere, neve quispiam imposterum ob praedictam adhaesionem dⁿⁱ principis quidpiam adversi patiat, atque ut ipsi Geöncziani quoque ab intollerando iugo exactionum ipsis per d^{num} Chaki impositarum, vel imposterum etiam imponendarum pro exigentia moderna provinciae ipsorum effective procurare.

19. Conqueritur generosa d^{na} Anna Gyöngyösi etiam cum reliquis interessatis egregii dⁿⁱ Christophori Ponghrac consors, quod certa bona ipsius utpote in oppido Szenderő, necnon possessionibus Borsod et Lád-Besenő nuncupatis omnino in comitatu de Borsod existentibus, ipsam iure optimo

concernentia sub his disturbiorum temporibus, quoquomodo occupata et apprehensa grosus ^{dnus} Stephanus More arcis et praesidii Szenderőviensis suae mattis capitaneus ad praesens etiam prae suis manibus teneret. Ut itaque tam eiusdem ^{duae} querulantis et aliorum interessatorum optimo iuri consulatur, contentiisque diplomatum satisfiat super talibus bonis restituendis idem ^{dnus} capitaneus per ^{dnos} suae mattis commissarios strictissime admonendus erit.

20. Sub iisdem disturbiorum temporibus egregius Ladislaus Geörghei nobilis comitatus Scepusiensis alias cum comitatu eodem iam fidelitati suae mattis ^{sacrae} subiectus, per praesidiarios Muranienses comprehensus ac per menses aliquot in captivitate detentus, dum de liberatione sui cum eodem ^{duo} capitaneo Stephano More per oblationem educendi ex captivitate Transilvaniensi egregii Hertelendi ^{illrmi} et ^{revermi} ^{dni} eppi Varadiensis servitoris contraxisset, ipseque ^{dnus} Hertelendi quamvis pro eodem ^{dno} Ladislao Georghei per ^{celsimum} ^{dnum} principem dimissus esset, nihilominus tamen praescriptus ^{dnus} Stephanus More praedictum ^{dnum} Ladislaum Geörghei ad certi cuiusdam litri pensionem identidem magna cum comminatione adurgeret. Ut itaque idem ^{dnus} ^{capneus} super hoc etiam admoneatur, praedictusque ^{dnus} Ladislaus Geörghei ab huiusmodi litri pensione immunis atque a comminationibus praedictis tutus reddatur, hoc ipsum etiam ^{dnis} suae mattis commissariis necessario procurandum foret.

21. Quandoquidem, de restitutione etiam portionis possessionariae in possessione Szoboszlo existentis ac ^{celsamam} ^{dnam} principissam iure optimo ac vigore tractatus Karoliensis concernentis in nupera commissione Lyncziensi benigne existeret suae mattis resolutio. Eiusdem quoque restitutionis media, necnon praedeclaratae suae mattis benignae resolutionis modalitatem iisdem commissarii ^{celsmi} ^{dni} principis per ^{dnos} suae mattis commissarios declarari vellent.

22. Vigore pacificationis munitiones quoque ex Osgian, Czetnek, Szerencz abductae hactenus restituendae fuissent, quod cum necdum sit praestitum omnino eiusdem etiam puncti complementum ^{celsmus} ^{dnus} princeps per commissarios suos urgeret.

23. Quandoquidem bona magci ^{dni} Sigismundi Lonyai Ujvarosiensis in comitatu de Zathmar existentia non processu iuris, verum manu militari et armis ab eodem Sigismundo Lonyai essent occupata, requisitioque eorundem bonorum iudicialis similiter praesidio suae mattis ^{sacrae} esset impedita. Ideo postularet idem ^{dnus} princeps ad tot et tantas regnicolarum penes libertates eorum institutas requisitiones et

iuxta benignam oblationem suae mattis sacrae in praeterito tractatu Tyrnaviensi factam restitutionem eorundem bonorum absque ulteriori revisione cum refusione proventuum, medio tempore per modernos possessores perceptorum per eosdem duos commissarios suae mattis fiendam, ne videlicet eiusmodi extraordinaria revisio ulterius etiam legibus et libertatibus regni praeiudicare videatur.

(Egykoru másolat. Egy. kvtár. Kapr. gyűjtemény. A. XXIX. Egy más példány az orsz. ltárban.)

c)

1646. apr. 25.

Replica commissariorum scrae caesar. regiaeque mtis dni dni nri cltsmi, ad propositiones drum commissariorum illmi ac clsmi principis regni Transylvaniae 25. Aprilis.

Confidebant scrae caes. regiaeque mtis, dni dni nostri clementissimi commissarii, ad exhibita sua puncta, ante assignationem septem comitatuum illmo ac clsmo principi fiendam, per duos suos commissarios effectuada, eosdem absque omni mora et iactura temporis sese resoluturos, eaque debitae effectuationi mancipaturos, ut eo celerius commissio haec debitum suum finem sortiri potuisset: verum tamen praeter opinionem et expectationem ipsorum, moram diuturnioris temporis cum taedio, ac praeter benignam etiam intensionem, praefatae scrae caes. regiaeque mtis, dni dni nri cltsmi experiuntur. Non diffidunt nihilominus iidem duos commissarios suae cltdnis summo studio abhinc curaturos, in idque omni conatu et labore unice intenturos, ut omni post hac mora et temporis iactura postposita, unitis animis et sedula synceraque voluntate ac promptitudine obviae difficultates resolvantur et concludantur, effectuandaque effectuentur. Quorum ad propositiones commissarii repetitae scrae caes. regiaeque mtis dni dni nostri clsmi, modo sequenti se resolverunt, non dubitantes ea resolutione dictos duos commissarios suae clstdnis fore contentos, ac tandem optato rei eventu praesentis commissionis finem posituros.

Quantum igitur ad primum propositionis punctum, ubi templa per illum dnum comitem Franciscum Nádasdi in bonis Csejtensibus, sub proxime praeteritis disturbiorum temporibus occupata esse praetenduntur, eadem templa in iisdem disturbiiis per dnum Bakos medio Emerici Zélesi reoccupata, evangelicisque tradita sunt. Templa vero ultra Danubiana, quae per eundem dnum Nádasdi occupata dicuntur, duplici in statu videntur esse. Alia enim sunt, quae ante disturbium

sunt occupata, et horum rectificatio reiecta est ad proxime instantia comitia regni. Alia autem esse possent, quae sub his praeteritis disturbiiis occupata referuntur, de quorum occupatione commissariis suae mtis nihil constat neque ab ulla persona iniuriata in eos sunt requisiti. Declaretur itaque, quae sint ista templa et qualiter occupata, et fiet tandem in eo quod diplomata requirunt; nisi forte talia templa essent aliqua, quae populo supplicante dno suo terrestri, pro sacerdote catholico vel in eo consentiente fuissent pro catholicis accepta, qualia si invenirentur, non indigent restitutione, in eo enim casu nulli facta est iniuria, cum liberum sit religionis exercitium unicuique, cum libero templorum secundum modernam etiam pacificationem usu. Quoad templum Samariense. Istius templi status partibus trium religionum supplicantibus, consentientibus et contentatis, compositus est.

Ad 2-dum. Praenotatorum pagorum templa, per illum dnum archiepiscopum occupata fuisse sub his disturbiorum temporibus non constat commissariis suae mtis. Et licet forte, ut praetenditur, fuerint occupata, credibile est tamen, ea templa ante disturbia fuisse catholicorum, et sub his disturbiiis fuisse catholicos sacerdotes ex iis deturbatos, evangelicosque pastores introductos, ac ideo vigore pacificationis praesentis per dnum archiepiscopum pro catholicis reoccupata. Quod si ita est, non indigent restitutione. Deinde affirmant dni commissarii suae clstdinis, in suis propositionibus exhibitis, templa illa per dnum archiepiscopum iam pace restituta, occupata esse, quod si ita est, non esse etiam id praesentis commissionis, quod ex ipso diplomatis articulo 4. paragrapho: Gravamina autem futuris etc., clarum est. Et patet ex primo etiam propositionum dnrum commissariorum suae clstdnis puncto, suam clstdnem per suos commissarios apud suam mtem instituisse, pro templo- rum duntaxat sub his disturbiorum temporibus occupatorum restitutione.

Ad 3. Quoad restitutionem bonorum Murán et Baloghi, dnis Gabrieli Illiészázi et Ioanni Liszthio fienda: dilata fuit hactenus haec restitutio propter spem concordiae inter partes de iis bonis subsecuturae, quae adhuc spes ad hodiernum super esset, illa tamen minime succedente et penitus sublata, fiet quod aequitas et diploma requirit. Quantum ad dnos Simonem Balassa ac viduam Andreae Balassa et Ladislaum Ebeczki: hi non suae mtis commissariis, sed ipsimet imputent: quod bona eorum hactenus restituta non sunt; ubi tamen iidem commissarii suae mtis, de iisdem occupatis bonis informati fuerint, restituentur bona iisdem, adinstar familiae Jákóffi et aliorum, quibus ad iustas eorum instantias debita data est resolutio,

bonaque occupata restituta. Dno Máriási bona sua restitui postulata, restituta sunt, ut possedit etiam, quae cum per dnum comitem Stephanum Cháki re occupata dicuntur, provisum est diligenter, ut iterum per eundem restituantur. Quod si autem aliqui contumaces, quod non speramus, reperirentur, qui commissariorum suae mtis restitutionalibus contravenire attentarent, efficient iidem commissarii summa diligentia apud suam mtem, ut iuxta punctum quintum diplomatis suae mtis, animadvertatur contra tales secundum etiam dnrum commissariorum suae clstdnis postulationem. Bona Zemberiana per dnum comitem Ladislaum Cháki tempestive esse restituta intellexerunt commissarii suae mtis, neque contrarium haecenus reportatum est.

Ad 4. An ad suae mtis commendationem bona dni Stephani Tököli in Polonia habita, per srsimum regem Poloniae sint donata, id quidem commissariis suae mtis non constat. Sed dato, tamen polonica negotiis hungaricis inmisceri non posse sine omni ambiguitate, notum est dnis commissariis suae clstdnis. Non praecluditur nihilominus via praefato dno Tököli in eo humillime supplicandi apud suam mtem.

Ad 5. De restitutione bonorum pupilli Ioannis Belléni iam sufficienter provisum esse norunt dni commissarii suae clstdnis. Etsi nomine quoque familiae Máchi compareat aliquis, qui restitutionales sollicitet et recipiat, pariter ei quoque de praetensorum bonorum restitutione providebitur.

Ad 6. Ioannes Bán a dominis Ostrosith non propter adhaesionem principi factam, sed propter quasdam suas insolentias post pacificationem ipsis dnis Ostrosith illatas, impeti perhibentur, non aliter tamen, quam iuris ordine, qui nemini denegari potest.

Ad 7. Concessit serma caes. regque mtas, dnus noster clmus in suis diplomatibus suae clstdini potestatem conferendi bona per defectum aut notam infidelitatis, bene meritis personis; non vero identidem collationem honorum supremorum comitatum.

Ad 8. De quinquaginta millibus florenorum, quorum domini commissarii suae clstdnis in suis propositionibus meminerunt, nulla fuit mentio facta in decursu tractatus praesentis pacificationis, ideoque neque quicquam de iis conclusum.

Ad 9. Praesidiariorum Zendröviensium et Filekiensium insolentias praetensas componere non est praesentis commissionis, qui haud dubie coëcebuntur ubi generales eorum, vel sua mtas ulterius adhuc in eo fuerit requisita, neque tamen commissarii suae mtis intermittent querelam contra eorum insolentias institutam repraesentare suae mti modo meliori.

Verum si conquerendum esset contra militum insolentias, non deesset occasio ab hac quoque parte conquerendi contra suae cltdnis milites, qui tum in ipsa suae mtis ditione, cum etiam intra ambitum ditionis suae cltdnis, qualia et quam enormia inferant damna fidelibus suae mtis, non dubitatur constare dnis commissariis suae cltdnis.

Ad 10. In negotio Matthaei Török intelligunt commissarii suae mtis fuisse recursum ad suam mtem, per commissarios suae cltdnis, nuper pro commutatione diplomatum, ad eandem mtem expeditos, ut scilicet sua mtas contra interfectores eiusdem Matthaei Török animadvertere dignaretur, eandemque mtem caesaream et regiam contra eosdem interfectores inquisitionem fieri procuraturam; sed neque modo aliud cupere ipsos quoque dnos commissarios suae clsttdnis, quam ut peracta hac inquisitione, dicti interfectores praefati condamnati Matthaei Török, tanquam publicae pacis et tranquillitatis turbatores debita poena puniantur. Ea propter nunc quoque in eo ulterius esse recurrendum ad suam mtem iudicant commissarii suae mtis, tanquam in causa quae huius commissionis limites excederet.

Ad 11. Ioannes Zluha non propter adhaesionem principi factam, sed quia rationibus reddendis, super administratione officii sui erat obnoxius, inscaptivatus fuisse a dno Nádasdi, informantur commissarii suae mtis, uti etiam non in lytro, sed solutione certae summae pro relaxatione reddendarum rationum suarum fuisse dimissum.

Ad 12. Praetensio Ladislai Ebeczki non pertinet ad praesentem commissionem, habet viam iuris, in qua contra violentam procedere licitum est ei.

Ad 13. De restantibus cupri obtentione sua clstdo secunda redditur.

Ad 14. Tricesima Zendröviensis accommodabitur iuxta diplomata, ubi difficultates de tricesimis complanabuntur.

Ad 15. Dni Georgius et Franciscus Barna immerito conqueruntur et faciunt iniuriam commissariis suae mtis, qui hactenus ab iisdem in suis praetensionibus minime fuerunt requisiti, ubi tamen requirentur, comperta rei veritate, fiet id quod aequum foret.

Ad 16. Non dubitant commissarii suae mtis de decimarum eis Tibiscanarum, et bonorum Apathiensium arendationibus, cum eorum dnis ac possessoribus legitimis suam clstdnem placide posse convenire.

Ad 17. Intellexerunt commissarii suae mtis querelam dnorum commissariorum suae cltdnis, gravi cum exaggeratione et quasi exprobratione praepositam, quod contra praesentis pacifi-

cationis 1. 2-um et tertium articulos, infinitis fere locis misera plebs ad ceremonias ipsorum religioni contrarias iterum compellantur, pastoresque reducti iterum exturbentur. Quam quidem querelam non sine admiratione acceperunt commissarii suae mtis, cum longe graviora catholicae religionis hominibus a parte altera inferantur, qui ab exercitio suae religionis, etiam si occasionem habeant, non modo simpliciter prohibentur, sed etiam gravi comminatione arcentur, ita ut nonnulli catholici etiam existentes, neque comparere audeant in officiis divinis religioni ipsorum convenientibus, quin imo ipsae quoque copulae quibusdam in locis inter coniuges catholicos, per catholicum sacerdotem fieri interdiciuntur, ut de similibus aliis hic taceatur. Pro bono tamen pacis, et suaviori praesentis istius commissionis progressu, cum alioquin etiam similium excessuum complanatio seu potius contra huiusmodi pacis violatores animadversio aliud forum concernere videatur, noluerunt commissarii suae mtis similibus et multo gravioribus dnos commissarios suae cltdnis oneratos esse. Brevibus nihilominus, ad eorundem dnorum commissariorum suae cltdnis hanc propositam querelam dicunt, non constare commissariis suae mtis, sed neque dnos commissarios suae cltdnis in hac querela specificare, ubi, quo tempore, quo modo, et quae personae essent laesae; sed estò, haec omnia constarent, habetur tamen conclusum in diplomatis caesarei articulo 5. praesentis pacificationis, qualiter contra eiusdem pacificationis violatores procedendum sit.

Ad 18. Commissarii suae mtis accepturi sunt informationem a dno comite Stephano Cháki, simul ac monebunt eundem, quatenus se pacificationi per omnia accommodare velit et debeat.

Ad 19. Si bona dnae Annae Gyöngyösi, aliorumque interessatorum sub his disturbiorum temporibus occupata esse comperientur, in eoque commissarii suae mtis informati fuerint, eo facto bona praetensa ipsorum restituentur.

Ad 20. Si ex altera quoque parte lytro captivorum relegabuntur: lytrum etiam egregii Ladislai Görgei relaxabitur.

Ad 21. Cupiunt suae mtis commissarii uberius informari de praetensa portione Szoboslouiensi illmae dnae principissae, quod fieri poterit, si rationes praetensionis eiusdem dnae principissae, cum adiudicatoriis commissariorum praedefunctae scrmæ caes. rgque mtis Ferdinandi 2-di, ad commissionem Caroliensem expeditorum, coram iisdem commissariis suae mtis repraesentabuntur, edocebunturque iidem, quae sint partes, et qui sint certificandi. Quibus praestitis, facient commissarii suae mtis, quod per suam mtem in eo benigne commissum est.

Ad 22. Tormenta ex Osgián, Chetnek et Szerencs abducta, si modo declaretur per dnos commissarios suae cltadinis, qualia illa fuerint, quinam abduxerint et qui sint compellendi ad restitutionem, non denegabitur eorum quoque restitutio.

Ad 23. De simplici restitutione bonorum Ujvárosiensium mgfco dno Sigismundo Lóniay, nihil amplius habent in commissis commissarii suae mtis, quam ut partium praetensiones iuridice adhibitis aliis etiam iurisperitis viris revideri curent. In quo, si partes consenserint, voluerintque, parati sunt commissarii suae mtis officium suum facere, ac iuxta quod determinatum fuerit, id debitae etiam executioni demandari procurare.

Hátán : Replica commissariorum suae mtis ad propositiones commissariorum principis Transylvaniae, exhibita iisdem die 25. Aprilis.

(Másolat országos levéltár. Egy más példány Egy. ktár Kapr. gyűjt. A. XXIX.)

VI.

1646. apr. 28.

Anno 1646. die 28. Aprilis.

Informatio comitis Francisci de Nádasd per principem Transylvaniae commissariis sermae mtis proposita.

Et ad primum quidem.

Nem kicsiny csudálkozással kellett értenem, hogy az erdéli fejedelem ő nga legelsőbben is én tülem, et per hoc az ő flge részéről valóktúl, az templomoknak restitutióját kívánja, holott méltán deferálhatna ő nga az mi kglmes urunknak annit, hogy az mit innét prestálni kíván, azt elsőbben maga prestálná, azért is kíválképpen, mivel mind ezen pacificatióban experiáltuk más materiákban, hogy az ő fge részéről valók observálván az assecuratoriának punctomit, az más részről késedelmesebb s sok protrahált okoskodásokból effectuáltattanak, más az, hogy nyilván vagyon, hogy az más valláson levők articulusban íratott templomokat defacto sem restituálták, honnand méltán imaginálhatom magamnak, hogy innét minden meglevén is s az előbbeni példák szerént ne cselekedjék ő nga az catholikusokkal. Ha azért ő nga az közönséges jónak ily defensora akar lenni, mutasson az más hiten való pars exemplomot.

Ezt generaliter írván, az én jószágombeli szentegyházakról már bővebben írok. Elhittem, hogy az ki az fejedelem ő nga jószágában határon kívől parancsolni, s szabásokat tenni

praesumálna, nem csak neheztelést venne az ellen, de meg is büntetné, mivel ő nga az maga jószágában absolutus úr, s mást felette nem akar esmerni. Ha azért szabad volna megmondanom, nem kicsiny fájdalomra vagyok, hogy ő nga maga kivől is azt akarja, hogy az én jobbágyim szabjanak nekem rendet, s én túlök s ne űk én tülem figgjenek. Holott az én kevesemben én is absolutus urnak tartom Magyarorszában magamat. És midőn ő nga békességet csinál kglmes urunkkal, ugyan akkor hívei között támadásra való okot is foveal. Nem lehetvén az földesúr jobbágyi alá vetetvén, ottan azoknak szívet ad urok ellen való támadásra. Noha istennek neve dicsértessék, nem oly hűségét ismertem meg az én szegény emberimnek hozzám, mindazonáltal occasio faciens furem, ha én ellenem nem cselekesznek is az én jobbágyim, az materia ugyan fenn vagyok, hogy cselekedhetnek másutt.

2. Az én tudomásomra sohúl egy parochiához való szegénység sem confugiált ő ngához pro restitutione templorum, ki szovával erősíti hát ű nga? Ha az nemesekével, nem az nemes ember praedikátori voltak azok principaliter, hanem az községé. Ha kell az nemes embernek, tartson az maga költségével. Ha az praedikátorokéval miért kötik erővel magokat, midőn az község nem kívánja szolgálatjokat, s egyébiránt ű flge is az praedikátorok visszavételét az községnek szabadságában hagyja pari assecuratione: Qui autem hactenus amoti fuissent, liceat ipsis (rusticos) reducere, vel alios loco ipsorum substitui etc. avagy ű nga akar-e praedominálni az consentiákon, ezt tiltván ű nga az catholicusoktól maga se cselekedje tehát.

3. De mivel ezeknek fölötte én az én kglmes uramnak az római császárnak ű flgének engedelmes szolgálja s igaz híve levén, az ű flge kglmes akaratját hallom, hogy templa violenter occupata hoc disturbiorum tempore utrumque restituantur, rugodozni nem merek kglmes parancsolatja ellen. De eziránt nem látom, hogy az ű flge assecuratiójában való punctum extendáltassék én reám; holott azonkívül is erővel elfoglalt szentegyházakat én az én egész jószágimban nem bírok, sem az praedikátorok ki nem üzettenek erővel, nem is jüvén az hadaknak ereje erre az mi darab földünkre, melyeknek hatalmasságával foglaltam volna el, sem magamnak hadam nem volt, az kiknek segítségével nekik valami félelmet és terrort incutiálhattam volna. Azért vigore assecurationis etiam nem vagyok köteles az templomok restitutiójára, holott még indulatja sem volt az háborúnak, az mikor nagyobb része az én jószágomból az praedikátoroknak kiment.

4. Az mi az cejtei jószágot illeti, nem tudom ű nga akarat-

jából-e, avagy maga autoritásából, Ócskay Kristóf visszavéven az praedikátorokat, nem lévén az község vele contentus, sponte senki kényszerítése nélkül, nem erővel, hanem szép beszélgetéssel tudták ki az praedikátorokat, s fogadták be azok helyett az papokat, az minthogy az nyilván kitetszik az magok szabad jó akaratjából adott levelekből. 2. Kitetszik abból is, hogy az kiknek az pap nem tetszett, defacto is praedikátort tartanak s senki őket nem háborgatja.

Másodszor az mi az Dunán innét való jószágomat illeti, az is sok kárban vagyok, némely szentegyházak nem parochiák voltak, hanem az magam kápolnái mint az sárvári és kereszturi, s többek. Azokat az magam isteni szolgálatjára méltán elvehettem ugyan, mert in acre nem lehetett exercitiomja religiómnak.

Némely helyeken két templom is volt s ott az község annuentiájából egyet nekik adtam, egyet magamnak vettem. 3. Némelyek régi pápista szentegyházak lévén, az lutheránusoktól kényszerített az községnek nagyobb része hitet elhadni, oly keményen bánván velek, hogy csak gyermekeket sem akarták keresztelni az praedikátorok. Isten engemet megtérítvén, magam híre nélkül, erővel foglalta az szegénység vissza azoktól az magok féle nyájátúl, az kiknek instantiájára nézve az falunak nagyobb része pápistaságát elhadni kényszerítettett. 4. Némely helyekből az praedikátorok kihelvén, az község maga jött papot kérni. Némely parochiákhoz egész pápista faluk lévén, azok tettenek magoknak restitutiót. 5. Némely helyen szökött papok lévén, egy része penitentia tartásért visszatért, s jó példáját az község is követte. Némelyek gonosz lelkiismerettől furdaltatván, pusztán hatták az parochiákat s elszökvén hasonlóképpen az község papot vitt helyettekbe. És így az én jószágból csak egy praedikátor sem üzetett ki violenter. Hanem mivel közönségesen mind tudatlan emberek voltak s az szegénységgel gorombájúl bántanak, magok hasznokért fojtogatván őket inkább, sem tanítani, aversiót vett az község tőlök. Melyek hogy mind igazak s tülem gondolt dolgoknak ne tartsa az fejedelem ű nga, az egész jószágot behivattam viceispán és szolgabíró uraim eleiben s libere sponte mit vallottanak, ím oda küldöttem.

Noha mind ezeken kívül ha szintén az praedikátorokat kiűztem volna is, semmi úttal sem ű ngnak nem vétettem volna, sem az ország constitutiója ellen nem cselekedtem volna, mivel nekem magok az praedikátorok proprio motu arra kötelezték magokat, hogy ha az én tülem proponált pápistaságomnak okaira két hét alatt meg nem felelnek az én contentatióm szerint, bár szabadon kikergessem őket. Melyet nem két hétre, de

már két esztendőkre sem praestáltak; így azért ha mit cselekedtem volna is, magok ajánlása szerint cselekedtem volna.

Minden panaszok is az melyek talám az fejedelem ű nga fülében eshettek, nem az én szegény emberimtől voltak, hanem az közöttük lakozó contato (*így*) nemességtől, kiknek roszalkodásokat az mint nyilván tudom, úgy megzabolázni is tudnám, de nem kívánok senkivel is veszekedni. Ha az jámboroknak kell praedikátor, az magok erszényén fogadjanak.

Quo ad secundum.

Hogy ily méltóságos fejedelemnek autoritását az informatorok, kik ű ngát egy oly rosz elvetett ember felől mint Török Máté volt, ily hamisan informálván, észekben szemek előtt nem viselik, méltán csudálhatom, s azt annival inkább, hogy mind ű flge eleiben terjesztetett, s mind most ország dolgai közben inseráltatott. Holott úgy vagyok én informatus, hogy maga ű nga is az fejedelem az latrokat nem szereti, hanem törvény szerint megbünteti. Most pedig egy, akármely ember relatiójára törvény szerint latorságáért megöletett rosznak ország dolgaival együtt fogja pártját, nem hiszem azért, hogy ű nga informatus volna egyébtől, hanem Ócskay Kristóftól, ki szintén oly hű leszen idővel ű nghoz is mint máshoz volt, s annak szován indulván el, s emberséges ember szolgálmat az latrok büntetéseért büntetni kívánja.

Ő nga azért lássa meg az törvényét mint ölték meg, s ha az ű nga hűsége közti valamely szolga urára szabad országútjában reá támadván, megvagdalja, így méltán azt tarthatja ő nga Török Máté felől is, hogy az ű nga hűsége mellett szenvedett, mivel Braniknak szolgálja volt, s így támadott reá latrúl s annira elkonzolta volt, hogy csaknem elmene az más világra.

Ad tertium.

Az mi Szluhát illeti, én sarczon nem bocsátottam ki s nem is fizetett nekem semmit is, de ha sarczon bocsátottam volna is el, valamint ű nga Dévéni Istvánnal cselekedett, inkább megcselekedhettem én egy köteles számadatlan tülem sokat ellopott s tékozlott szolgálammal.

Melyek így levén kérem ű ngát, ne kívánjon azzal terhelni, hogy se latrokat ne büntethessek, se számadatlan szolgálamtól számot ne vehessek. Actum in castro Keresztúr anno et die ut supra.

(Másolat, országos levéltár. Nádasdi saját kézírata.)

VII.

1646. máj. 5.

Illustrissime stb. Fidelium stb.

Kegyelmes uram, 14 praesentis Pocsajban írt levelét Nagyságodnak adá meg a czimeres posta, melyet alázatos engedelmességgel vévén, minemű dolgokrúl kegyelmesen parancsoljon Nagyságod, megérttettem. Personális uramnak szóló levelét magam viszem ma fel Patakra, s praefectus uramnak adom, hogy köldje Posenban, instruálván az embert Nagyságodtól praescribált mód szerint.

Tudom kegyelmes uram, hogy Daniel János uram Nagyságodnak is írt az gyölésnek dilatiója felől; de ím nekem is mit írjon felőle, in specie megküldettem czéduláját Nagyságodnak. Ehezképest kegyelmes uram mi megtartóztunk az finalis resolúciónak beadásátúl addig, az míg Nagyságodtól informatiónk jön, tudniillik így lévén és differáltatván az dieta beköll-é adnunk vagy nem ezen complanatiókat, s offerálnunk magunkat Nagyságod nevelvel az diplomának effectuálására.

Törös uram is ezelőtt két órával indult Nagyságodhoz ő felsége parancsolatjábúl, én valék ma nála, de nem jelentett semmit is, miért megyen Nagyságodhoz; mondá azért a többi között, hogy nem az commissióhoz való dolog az, miért megyen, más valami privatum lehet, megérti Nagyságod ő kegyelmétől. Ő kegyelme mutatta azért én nékem cancellarius uram levelit, melyben azt írja, hogy pönkösd napjára Pozsonyban akar lenni ő felsége; ha ugyan úgy leszen az dolog, mi nekünk is csak akkorra kellene dirigálnunk oda útunkat.

Nagyságod ott is beszélgetvén Törös urammal, facilitálja elméjét az juramentumnak depositiója felől és az erdélyi assecuratoria felől is, intimálván jó módjával ő kegyelmének, hogy az sem múlik el, csak legyen effectuatio ama részéről is, s nem is volna most kinek deponálni juramentumot, nem lévén főispánok.

Az én vékony tetszésem csak az, hogy resolváljuk finaliter magunkat, s effectuáljuk, miket köll effectuálnunk; tessék meg ez egész világ előtt, hogy Nagyságod, az mint hogy sincere végzett ő felségével, oly sincere meg is akarja tartani az végzéseket. Az mislei jószágot mondja Szemere uram, hogy meg kellene árendálni, mert semmi jószág nem lesz az kamarához; immár nem tudom, hogy lehet ez meg, egyfelől nem consentálni abban, hogy legitimus possessorok legyenek az jesuviták, más felül pedig árendát fizessünk nekik; ha mód volna benne, inkább az rozgonyi jószágot köllene kiváltani. Szunyog uram-

nak magam adtam meg az levelet, választ teszen ő nagysága holnap Nagyságodnak. Bizony fölötte igen jó volna cancellarius uramnak kedveskedni valami paripával, mert annak az embernek szolgálatja nélkül nem lehet Nagyságod; igen emberséges ember is. Az resolúciónak beadása felől való resolútióját Nagyságodnak mennél hamarébb várjuk. In reliquo illustrissimam Celsitudinem Vestram diu et felicissime valere animitus cupiens. In Tokaj 5-a Maii anno 1646.

Illustrissimae Celsitudinis Vestrae

fidelis et humillimus servus

A. Klobusiczky m. p.

Nagyságod semmit nem ír az fáczányok praestatiója felől, meg köll-e adnom vagy nem? Chernel uram is ma indult Nagyságodhoz.

Murány állapotja felől úgy értem Szunyog uramtól, hogy tegnapelőtti levelében azt írta ő felsége, hogy maga akarja eligazítani az győlésben ezen dolgot. Immár nem tudom, hogy hogy resolválhatják magokat minapi szavok ellen.

Melléklet.

Szolgálok Kegyelmednek szintén in procinctu lévén, úgy adák meg Kegyelmed levelét az Duna-parton, Kegyelmed írását böcsülettel vettem, írását értvén, írhatom Kegyelmednek, hogy Bécsben az pestis grassál ugyan, de ő felsége nem csak azért nem jó alá Linczből, hanem annál nagyobb okai lehetnek. Az hassiai fejedelemasszony hadát hogy megverték volna nem constál, Morsdanit elfogták februáriusban, szánkázni ment volt ki; az gyűlés hogy elhaladott, tudom eddig Kegyelmednek megérthettem; most ő felsége itt körül levő hadai Kremsz alá mentek, Bécsből vittek lövészerszámot alája. Nikelspurgot megvették ő felsége számára, az berencsi commendantot megölték alatta; Korneiburgot megszállották volt ő felsége részéről, de megint elszállottak alóla, egynéhány lövészerszámot ott is hagytak volt az svecusok számára. Sokat írhatnék, de nincs módom benne. Irtam ma két rendbeli leveleket ő nagyságának bőségesen. Sokáig éljen Kegyelmed az én szolgálatomra is, én is az Kegyelmed szolgálatjára. Poson, 20. Apr. 1646.

Kegyelmednek

jó akarója szolgálja

Bán János m. p.

Külszím: Illustrissimo ac celsissimo principi domino domino Georgio Rákóczy stb.

(Eredetije a vörösvári gr. Erdődy-féle levéltárban.)

VIII.

1646. máj. 10.

Ultimaria complanatio punctorum ex parte suae mtis exhibitorum.

Ad 1-mum. Inhaeret sua cltdo principalis priori resolutioni suae ad id punctum exhibitae, hac adiecta limitatione, ut non a fidelitate regibus Hungariae debita, verum ab obligatione iuramenti et reversalium, si qui obligati essent, pronuncientur liberi. Item si qui in reversalibus extra fidelitatem ad alias etiam conditiones praestandas se obligassent, eadem in suo esse et vigore maneant.

Ad 2-dum. Cum non aliis quam legitimis possessoribus bona occupata vigore diplomatum restituenda sint, neque patres Iesuitae, iam per leges regni a possessione eorum exclusi, legitimi possessores censi possint, eandem cltdnem suam illis eadem restituere non teneri, neque dnos suae mtis commissarios gravamina regni per modernam commissionem augere debere. Illam tamen cltdnem suam de bonis illis manum suam exempturam, et ut alii, legitimi videlicet bonorum eorum possessoribus teneant non contrariaturam.¹⁾

Ad 3-um. Ratione capellae Cassoviensis et praetensae residentiae Szathmariensis, inhaeret priori resolutioni ex antea adductis rationibus. Quantum autem ad Barátszölő, siquidem illa tempore principis Bethlenii ad arcem Tokaj possidebatur, et post eiusdem decessum abalienata sit, sua vero mtas cum iisdem pertinentiis et vineis allodialibus, quibus per eundem possidebatur, cltdni etiam suae eandem arcem assignaverit, dnos commissarios suae mtis hanc restitui petere non posse, nisi diplomati suae mtis et iam factae cessioni contrarietur. Quoad arcem Füzér et alia bona in contractu cum Stephano Dévéni inito specificata, eidem contractui inhaereret, et satisfaciet de summa ibidem declarata. Quoad portionem vero dnae Nádasdianae, illa simpliciter remittitur. Quoad bona Chákiána, inhaeret priori resolutioni ratione bonorum per defectum seminis Sigismundi Praepostvári, in fiscum devolutorum, alia vero iam restituta esse. Quoad Komoróc, restituitur legitimis possessoribus. Quoad curiam nobilitarem et vineas dni Sigismundi Eörsi, inhaeret superiori suae resolutioni.

Ad 3-um inhaeret priori resolutioni.

Ad 4-um similiter.

¹⁾ *Oldaljegyzet*: Nota bene quod in 2-o puncto multa bona remitti postulantur. De quibus cum taceatur, supponitur eorum remissio.

Ad 5-um similiter.

Ad 6-um idem.

Ad 7-um similiter.

Ad 8-um. Restituitur capituli Agriensi, et siquid praetensionis haberet civitas, agat suo iure, caetera complanabuntur.

Ad 9-um. Restituantur, ita tamen ut negotium eorum templorum, in proxime futura diaeta, iuxta continentias diplomatum complanetur, interim etiam salvo permanente libero religionis eorundem exercitio, et usu, nec non reductione et intertentione pastorum.

Ad 10-mum. Inhaeret priori resolutioni.

Ad 11-um. Similiter.

Ad 12-um. A comite Ladislao Ezterházi nihil occupatum, qui vero ius haberent in iisdem bonis, illis restituuntur.

Ad 13-um. Inhaeret priori resolutioni.

Ad 14-um. Similiter.

Ad 15, 16-um. Similiter.

Ad 17, 18, 19, 20-um. Similiter.

Ad 21-um. Inhaeret priori resolutioni.

Ad 22-um. Similiter.

Ad 23-um. Sicut iam resolutum esset.

Ad 24-um. Similiter.

Ad 25, 26-um. Transit in amnystiam.

Ad 27-um. Sicut resolutum esset.

Ad 28-um. A xenodochio nihil ablatum.

Ad 29-um. Sicut resolutum esset.

Ad 30-um. Sicut resolutum esset.

Ad 31-um. Sicut resolutum esset.

Ad 32, 33-um. Similiter.

Ad 34-um iuxta resolutionem priorem.

Ad 35-um. Iam resolutum est.

Ad 36-um. Similiter.

Ad 37-um. Proprietatis acquisitio excluditur a praesenti commissione, caeterum accomodabit se contractui cum dno Stephano Dévéni inito.

Ad 38-um Iam resolutum est.

Ad 39 » Iam resolutum.

Ad 40 » Resolutum.

Ad 41 » Restituuntur.

Ad 42 » Iam resolutum.

Ad 43 » Restituuntur, si summa inscriptionalis eis non esset restituta.

Ad 44-um. Restituuntur.

Ad 45 » Si ita res se habet, restituuntur.

Ad 46-um Resolutum est.

Ad 47 » Similiter.

Ad 48 » Restituitur.

Ad 49 » Resolutum est.

Ad 50 » Restituitur.

Ad 51 » Suam eltdnem non contrariari, si is cui competit exactio rationum eiusdem Andreae Erdéli, eiusmodi haereditates remittere velit.

Die 10 Maii 1646.

(Másolat, országos levéltár.)

IX.

1646. m á j. 21.

Georgius Rákóci dei gratia stb.

Generose dne nobis honorande.

19. die praesentis vettük vala el Kgld Tokajból 17. die eiusdem írt levelét. Akarjuk, hogy Kgnek 13. die praesentis innét írt levelünket ő fgnek megküldötte, melyet mi ex vera confidentia et synceritate cselekedtünk, meg akarván teljes indulatból, és kész szívvel mind azoknak felelni, valamelyek mi tőlünk kívántatnak, s örömet az ő flge részéről is azt kívánnánk experiálni, és az miben rajtunk állana, mindenekben az ő flge méltóságos hírét, nevét, boldog emlékezetit nevelni, mintsem kisebbiteni kedvellenénk, s úgy igyekeznők oltalmazni az ő flgnek kötelességének is sérelmét, se most, se azután, más idegen nemzet előtt is idegen példa ne lenne, s ahhoz minden rend bizvást támaszkodhatnék, s ne telnék az be, a mit nekünk tavaly Morvába mind az generál, s mind az egész armádában levő nagy emberek mondottak, kit Kgldnek ottan mingyárt érté-sére adtunk vala Bálintffy Balás által, s nagy hittel is assecurála Kgld, arról ne gondolkodjunk, mert valamit ő flge ígér, szentül meg is akarja állani, tartani s effectuálni ő flge, melyhez mi mennyire támaszkodtunk, ragaszkodtunk, akkor is experiálhatta Kglmed. S ugyan is a nagy hatalmasságban helhez-tetett embereknek nagyobb és drágább zálogjok nem lévén a kötelességnél, mind isten s ez világi emberektől hűséget úgy vehetnek el, ha azt effectuálják is. Mi nekünk édes Törös uram, istennél egyéb bíránk nincsen, s ő flgénél, s oda is kell támasz-tanunk igazságos kívánságunkat, látván, hogy ő flge után van-nak olyak, kik ő flgét ellenköző cselekedetre tanácsolnák, s talám az jesuiták axiomáját is akarnák követtetni ő flgével, nem viselvén az olyanok amaz nevezetes mai napig siralmas

példáját az mi nemzetünknek szemek előtt, ki történt vala az Mohács mezején Lajos király idejében.

Mi most is azon kérjük Kgldet, viseljen maga böcsületire is úgy gondot azok ellen, kivel abbeli Kglded böcsületes hűség forgolódását ne sértegessek meg, mi se kezdjünk olyat experiálni, csak az szükség nem a jó állapot lett volt annak a békességnek végbenvivője. Irjon azért s instáljon Kglded meg is ő flgnél, az diplomának punctomi tartassanak, effectuáltassanak szentül, igazán, és csak az ő igaz sensusában értesse nek. Vajki sokan vigyáznak édes Törös uram, az diploma conditioninak effectuálására, még az idegen nemzetek közül is, bizony nemcsak az alkalmatosságokban gyönyörködő akadékokot szerző emberek esnek ítéletben, hanem ő flge méltóságában s kötelességében jár ennek mind effectuálása, s megtartása is, s azoknak elméje se ütközzék meg, a kikkel ő flge békességet akarna szerzeni. Édes Törös uram, im mi is becsüljük az egyházi személyeket. s szeretjük is őket, de nem ők adnak számot isten előtt az mi cselekedetinkről, akármilyen állapotban is nem szoktak ők szegényedni, könnyű helyt magoknak találni, de egy római császárnak sokra kell vigyázni. Mi bezzeg oly egyházi személyeket szoktunk szeretni, az kik károkkal is megtartassák velünk fogadásunkat; az szent Dávid mondása szerént Psal. 15. Melyre segítsen az úristen mindnyájunkat édes Törös uram, az kibe részünkről meg sem akarunk fogatkozni.

Az lengyelországi hírt akkor s most is nem hisszük, csak hogy nem akartuk Kgdtől eltitkolni. Ugyanis beati pacifici quoniam filii dei vocabuntur. S mi épületire volna az kereszténységnek, egyikkel ő flge békélnék, s másfelől meg ellenséget szerzene magának, s ez szegén hazának, kit semmi egyéb az igaz jó állandó békességnél meg sem tarthat s épéthet.

Mi Kgldnek elég sok alkalmatlan híreket írhatnánk s adhatnánk értéseré, de mi tudván igazságunkat, terhelni sem akarjuk Kgldet azokkal.

Az samarjai templom állapotjában, minthogy conveniáltak legyen, értjük Kgld írásából, de megbocsásson Kgld, szálljon csak magában, s letévén religiójához való zelusát, ítélje istenesen meg, jól és az diploma szerént lett-e? Elhittük megvannak Kgldnél az diplomák, vegye elő s az elsőttől fogva mind az negyedikig olvassa meg Kgld jól considerate, s feltalálja, hogy soha helben nem maradhat azoknak az punctumoknak sérelme nélkül. Kérjük azért Kgldet, restituáltassék nekik, légyünk mi is csendesesen. Itélje meg az isten, az mieink bírták az templomot, s az lutheránusok végeztek felőle, mások voltak in reali usu s mások végezzenek az övékért. De bár az mieink is végeztek volna is felőle, ugyan nem lehet állandó az

diploma szerint, s mi azt egyáltalában restituálni is kívánjuk időjártában, ha azt akarják követni, ám lássák. Ne így, ne így édes Törös uram effectuálódjanak az punctumok, hanem syn cere, ne ütköztessen az emberek elméjét egy templomnak megtartása, hadd menjen boldogabbúl jó végben az országgyűlése is. Ó édes Törös uram vajki sokat írhatnánk mi Kgldek istenes igaz ratiókat ennek hasznairól. Meghigyje Klgd im sine iniuria evangelici status kell ennek eligazodni. Az táborban való szavairól Kglmdnek csak annyiban emlékezünk, a mennyében annak annuáltunk, s az diplomákban is be vannak írva, de hogy templumot utcunque s akármi praetextussal occupáljon Kgltek, bezzeg soha annak nem annuáltunk, s most sem bizony mi.

Dévéni István reversálisa felől most is csak úgy resolválhatjuk magunkat, az mint itt Kgldek mondánk, valami az ő flge birtoka alatt való hűséges lakására tartozik, örömet készek vagyunk felszabadítani, sőt csak azonkívül valókról adjon reversálist, készek vagyunk azt is így megadni. Magunkra nézve az ő kglme bántódásától, s ártásától nem tartunk, de vannak azokban némelyek gyengébbek is, azokra is vigyáznunk és gondot kell viselnünk jövő időkre is. Kremsnek megadását értettük másunnan is, s örömet kívánjuk is. Adja isten az jó állandó békesség is menjen végben. Kgldek kívánsága szerint válaszunkkal sem akartunk késni, kívánván az úristentől egés séges, szerencsés jó hírő hosszú életet Kgldek. Datum in arce nostra Várad die 21. Maii 1646.

Gnrsae Dnis Vrae

benevolus
G. Rákóczi.

Látjuk Kgltek közönségesen az tisztek juramentomának deponálásán akadoz, de valjon az egynehány tisztek juramen toma depositiója erősíti-e az békességet, s tartatja-e meg velek, vagy az mi kötelességünk, hiszen megesküvének az tisztek in anno 1622 és 26, de ugyan el kelle menniek az szegény fejedelemmel.

2. Ha ma az tisztkben vagyon, holnap változik, de az mienk holtunkig durál. Mi ő flgét egyszer méltóságos kötelességén meghittük, s nem kételkedünk benne, hogy nem effectuáltatná s meg nem tartaná. Kivánnám ő flgétől alázatosan, és igen submisse, az mienkben is nyugodjék meg ő flge, effectuálódván mindenk az diploma szerint ő flge részéről, noha az mit itt mondok Kgldek, bizony mi sokat számlálhatnánk elő, kiknek effectuálásoknak idejek az diploma szerint már is elmúltak. Im az Murány s Balogh állapata is megmutatja, az

templomoknak nem restitutiója is, mely az diplomában expresse ott vagyon, Linczben az ő flge egyik diplomájában több szótétele, mely az assecuratoriákban egyikben sem volt, s úgy is informáltak commissariusink akkor is protestáltak róla, s el sem akarták volna hozni, ha az ő flge méltóságát szemek előtt nem viselték volna ő kglmek, remélvén az talám az ő flge híre nélkül inseráltatott volna oda, s ezért is nem restituálhatjuk ő kglmnek az előbbeni assecuratoriákat. Szolgáinkat Barkóczi uram most is csalogatja, szökteti, de mi most is, csak legyen restitutiója mindennek s effectuatiója, contentusok leszünk véle. Igazságot írunk Kgldek, az mint itt is mondtuk, forgott előttünk kérdésben, akarunk-e valamit föntartani, mert eleget fogunk találni, de categorice azt mondtuk, semmit sem, mert igaz tökéletes szívvel végeztünk békességet ő flgével, s mindent igazán meg akarunk állani, effectuálni, de ha mi valamit nem effectuáltunk volna is (kit tud az isten, nem cselekedtünk tudván, sem szántszándékkal semmit) hiszem az jószágok restitutióit az statusoknak ígérte ilyen szókkal: ita ut etiam bona universa et iura possessionaria, sub his disturbiorum temporibus, per suam mtem vel dnum palatinum regni, vel alios quibuscunque donata, collata et inscripta, vel quoscumque fideles s. m. quovis modo occupata et adempta prioribus possessoribus, vel eorum haeredibus statim et defacto remittantur, úgy tesszik, ezeddég sem szenvedtem volna Murán s Balogh várának mások kezénél létét, s annak restitutiójának effectualását ő flge eleiben halasztani. Mit tudjanak édes Törös uram a statusok velünk együtt ehez képest az derék dolgoknak effectualásáról remélni, ha meghalasztódik csak ennek is megadása, ítélje meg azért Kgl magán, eddig nem a diploma sérelmével haladott-e. Kérjük azért mégis Kgldet, s ő flgének is könyörgünk, restituáltassa, hadd legyünk mi is csendesek szívünkben.

Az jesuiták kezéből az mit el nem foglaltattunk, azokban semmit is nekik nem restituálunk, hanem az kik kezénél találták az disturbiomban, azoknak örömet meghagytuk adni, azok ám lássák, ha megadják.

Hátírat: Par literarum principis ad d. Törös. Fragmenta quaedam tractatus Tokajensis 1646.

(Másolat. Országos levéltár.)

X.

1646. máj. —.

Illustrissime et reverendissime domine, amice nobis observandissime.

Tudósíttatván mi is ő felségétől, az diplomáknak contentiái szerint, ez mostani országgyűlésnek terminusa felől, noha reménylettük, hogy ő felsége úgy sem fog felőlünk elfeledkezni, mint ez mi szegény hazánknak egyik *commembruma* felől, és ha nem egyebet, az előbbi jó rendtartást fogja most is az ő felsége cancellariája observálni, ezelőtt való hivatalosoknak is szokott rendi és *praerogativa*ja szerint. Mindazonáltal ő felségének bizonyos böcsületes értelmes követjeinknek felkűldése felől, Törös uram által ez elmúlt napokban lött kegyelmes intimatiója is interveniálván, arról való bővebb *declaratió*nkat más alkalmatosságra halasztottuk, és mind az ő felsége kegyelmes intimatiójára s mind nemzetünkhöz tartozó kötelességünkre nézve illendőnek s édes hazánk szeretetire nézve pedig szükségesnek esmertük lenni, hogy mind ő felségéhez s mind az nemes országgyűlésére bizonyos és becsületes emberinket bocsátanók, s ím ez levelünket, Kegyelmednek is meghitt főember szolgálínkat, nemzetes Czernelházi Czernel György, Szemere Pál és Klobucziczki András uramékat expediáltuk is, hogy ezen alkalmatossággal az ő felsége velünk való végezésének, szükséges *requisitum*inak gondviselésében magunk részéről is meg ne fogytokoznánk; megparancsoltuk azért kegyelmesen feljűl megnevezett becsületes híveinknek, hogy szükséges dolgainkban Kegyelmedet bizodalommal *requirálják*, s kérjük is szeretettel Kegyelmedet, hitelt adván ő kegyelmek szavainak, maga jó akaratjához való bizodalomunkban is meg ne fogytokoztasson, és hogy most esmérjük annak nem utolsóbb alkalmatosságát lenni, hogy Kegyelmed mind édes hazájához való szeretetének, s mind annak törvényének és szabadságához való kötelességének megfelelhesen, s az megszerzett jó békeségnek is állandóságára vigyázhasson, nem kételkedünk abban, hogy Kegyelmed mindezekben való igaz magyarságát és hozánk való jó akaratját is méltó s igazságos dolgainkban meg fogja mutatni, kiért mind istentől áldást, hazájától jutalmas szolgálatot, az posteritástól dicséretes emlékezetet, tőlünk is pedig kedveskedő jó akaratot várhat, igyekeztven is azon minden jó alkalmatosságokkal, hogy mindezekben való szorgalmatos *provisió*ját s ő felsége előtt is dolgainknak *promotió*ját meghálálhassuk Kegyelmednek. Ezek után stb. Datum in arce nostra Varadiensi, die ... mensis Maii, anno domini 1646.

Illustrissimae et reverendissimae Dominationis Vestrae amicus benevolus.

Kivül: Ad d. cancellarium Hungariae par.

(Másolat a m. kir. orsz. levéltárban.)

XL

1646. j u n. 21.

Illustrissime ac celsissime princeps stb. Humilium stb.

Im az mint írtam vala, kegyelmes uram, tegnap is Nagyságodnak elküldöttek az commissarius urak, az szegény palatinus uram ő nagysága árváit illető levelekért Nagyságodat kéretik; kezekhez adatván az leleszi conventualisoknak az leveleket, lehessen bátorságos vitelek az conventben való depositióra, hogy ott megtalálhassák, az mikor kívántatik, mely ezben való kegyelmességében Nagyságodnak el is hitték, hogy meg nem fogyatkoznak. Tartsa isten stb.

Ex Thokaj, die 21. Iunii 1646.

Eiusdem illustrissimae Celsitudinis Vestrae

humillimus fidelis

Sigismundus Lónyai m. p.

Külczim: Illustrissimo ac celsissimo principi ac domino domino Georgio Rákóczi stb.

Kívül: 1646. 24. Iunii, Zakmár, Lónyai uram.

(Az egész levél Lónyai Zs. saját írása. — Eredetije a m. kir. kamarai levéltárban.)

XII.

1646. j u n. 5.

a)

Puncta illmo ac celsmo principi Transylvaniae nomine commissariorum suae mtis imperatoriae proponenda, per d. Iohannem Törös.

1. Assecutoriae statuum et ordinum Transylvaniae, requiruntur super septem comitatibus.

2. Reversales statuum et ordinum in septem comitatibus degentium, cum depositione iuramentorum.

3. Reversales omnium suae mtis fidelium tam dñorum magnatum, nobilium, liberarum et montanarum civitatum, et aliorum quorumlibet, prout et dñi Stephani Dévéni, cum obligatoriis fideiussorum, et restitutione bonorum, requiruntur vigore diplomatum.

4. Experimentiis constat, restitutionalibus literis patentibus commissariorum suae cltdnis fieri resistantiam ab iis in quorum manibus bona et templa in praeteritis disturbiis occu-

pata habentur, dignetur itaque sua illma cltdo autoritate sua principali interposita efficere, ut talibus restitutionalibus dno-
rum commissariorum iam datis, vel dandis apud omnes fideles
suae cltdinis locus detur.

5. Dentur restitutionales absque ulteriori mora ex parte
suae cltdnis super templo Somogiensi, et aliis iuxta puncta
accordationis.

6. Iuxta realem sensum diplomatum praepositurae Mis-
lensis, cum vineis Onodiensis, Zomboriensi et Barátságölő in
Tokajensi promontorio situatis, restituantur immediate patri-
bus Iesuitis, uti veris et indubitatis ante hac disturbia posses-
soribus, causam eorundem, tam quoad bona immobilia, quam
etiam residentiam personalem, ad proxime futura comitia
determinandam relinquendo.

7. Dignetur sua cltdo principalis pro libero exercitio
Cassoviae religionis catholicae certum locum assignari facere.

8. Mercatorum Viennensium res, clenodia, pecunias, tam
in aureis quam talleris, simul et literas obligatorias credito-
rum Cassoviae, et alibi ablatas, velit sua cltdo absque ulte-
riori dilatione restitui facere.

9. Fecerunt instantiam per literas commissarii suae mtis
apud illmam suam cltdnem, inclusis obligatarum Ioannis
Kovach Varadiensis paribus, prout et supplici libello tricesi-
matoris Poseniensis ratione quingentorum tallerorum imperia-
lium, de mille bobus in anno 1642. die 18. Octobris pro sua
illma cltdne ex indulto suae mtis scrmae sine pensione ordi-
nariae tricesimae Viennam pulsas, pro media tricesima ceden-
tium, qui cum sint proventus regni et in solutionem confinia-
riorum ordinati, dignetur sua cltdo desuper contentationem
impendi curare.

10. Medietatem Adorjan et Margita vigore diplomatum,
atque etiam iuxta priorem suam resolutionem, dignetur sua
cltdo duo comiti Ladislao Chiáki restitui facere.

Oldalt: Circa 5. Iunii.

b)

Ad puncta dno-
rum commissariorum cae-
sareo-
rum ultimam exhibita resolutio suae
cltdnis.

Ad 1. Quantum ad assecutorias statuum et ordinum
Transylvaniae: siquidem illae sine generalibus regni Transyl-
vaniae comitiis fieri nequeant, expectari debere primam et
idoneam occasionem eadem celebrandi. Qua adveniente, effe-
ctuatisque et effectuantis diplomatum conditionibus cltdnem

suam diplomatis sui continentiis, hac quoque in parte se accommodaturam.

Ad 2. Cum reversales statuum et ordinum Transylvaniae septem comitatuum in diplomate anni 1622. debere non sit expressum, ideo neque hic expeti debere. Iuramenta autem quorundam officialium similiter effectuatibus et effectuantibus articulis diplomatum, iuxta exemplum priorum tractatum suam cltdnem praestari curaturam.

Ad 3. Reversales restituuntur omnium suae mtis fidelium, extra septem comitatus residentium, dni etiam Stephani Divini, in vigore tamen relicto contractu de bonis quibusdam certis, in iisdem reversalibus declaratis cum sua cltdne principali inito.

Ad 4. Restitutionalibus dnorum commissariorum suae cltdnis principalis, quod sit per nonnullos hactenus contraventum, id extra voluntatem eiusdem cltdnis principalis accidisse. Proinde curaturam suam cltdnem quo eadem durante hac commissione, absque ullius impedimento effectum suum sortiantur.

Ad 5. Similiter etiam templum Somogiense, et alia restituentur, iuxta resolutionem commissariorum suorum iam antea declaratam.

Ad 6. Praepositura Mislensis assignabitur manibus eorum, a quibus sub praeteritis disturbiis occupata fuisset. Vineae vero in Onod et Zombor commissariis suae mtis, ut fiat ratione earum id quod ius et statuta requirunt. Salvo remanente interim in iis iure successionis suae cltdnis et haeredum eiusdem. Quantum ad vineam Barátszóló, siquidem illa alodialis esset, inter reliquas suae cltdni concessa dni suae mtis commissarii iam haberent superinde resolutionem.

Ad 7. Non contrariaturam suam cltdnem, ut liberum religionis exercitium sit in septem comitatibus, iuxta continentias diplomatis, et factam superinde suae cltdinis resolutionem.

Ad 8. Dni commissarii suae mtis iam resolutionem haberent.

Ad 9. Haeredes Ioannis Kovács ad rectificationem huius negotii transmittentur, et si compertum fuerit suam cltdnem ad praetensam mediam tricesimam teneri contentationem non recusaturam.

Ad 10. Bona Adorján et Margita cltdo sua possessoribus restituet, ipsi viderint qualiter super iis accordaturi essent.

(Egykorú példány az országos levéltárban.)

XIII.

1646. j u n. 12.

Illustrissime ac celsissime princeps stb. Humilium servitiorum stb.

Kegyelmes urunk, alázatosan akarók Nagyságodat ez ide való állapotokról tudósítani. Mi az Nagyságod kegyelmes parancsolatja szerint ismét ide összegyülekezvén, örömet fáradságunk az előttünk való dologban, de ő felsége commissariusi tegnap oly intimatiót tőnek, hogy az mely derekas punctumokról ő felségének curier által írtak volt, még arra válaszok nincsen, sőt azonkívül is egy levele tévedett el ő felségének, az mely felől más levelében írja ő felsége, hogy megküldte nekik, de azt mondják, hogy kezekhez nem jutott,¹⁾ és így addig bizonyos resolútiót azok felől nem tehetnek, hanem várják minden órában az ő felsége postáját, minthogy penig jelentette vala azelőtt Törös uram, hogy ő felségétől jött levelek, melyben írja ő felsége, hogy elvötte azt az leveleket is, mi úgy gondolkodtunk volt felőle, hogy választ is tött ő felsége azokra az dolgokra, de tegnap küldék hozzánk in specie az ő felsége ő kegyelmeknek írt levelét, melyben ő felsége írja ugyan, hogy elvötte azokat az leveleket, melyeket 15 és 16 Maii írtanak, minemű difficultások legyenek még az tractában, és hogy ő felsége nem késleli választételét s admoneálja is őket, hogy interim itt vesztegségben legyenek, és így adhattunk bizvasban hitelt az ő kegyelmek intimatiójának, az ő felsége levele penig 23 Maii expedíaltatott Linczből, kihez képest nem compellálhatjuk akarattok kívül őket, eléggé obtestál Törös uram, hogy ha válaszok jött volna, egy nap sem késlelnék megjelenteni. Mindazonáltal úgy tetszenék ő kegyelmeknek, hogy az mely dolgokban immár megegyeztünk volna, azokat immár vennők rendben, és az mi difficultások az szóokban voltanak, azokon is egyeznénk meg. Ezt mi is nem difficultáltuk volna, de nem érkezett még be hozzánk Klubusoczki uram,²⁾ és minthogy ő kegyelménél lehetnek azok az acták is, az melyeket Törös uram Nagyságodnak beadott vala Székelyhidon, Nagyságod is az minemű punctumokkal replicált vala, ő kegyelme nélkül sem abban, sem az várak summájának defalcációjában nem procedálhattunk eddig, várjuk minden órában, és az mit elvégezhetünk addig is, semmi üdőtöltést nem keresünk, s Nagyságodat is esmét mennél előbb szükségesnek esmerhetjük,

¹⁾ Oldalt Rákóczy kezével : Félő az ellenségnek juttatta már.

²⁾ Oldalt Rákóczy kezével : Beért már.

tudósítjuk. Vagyon oly hír is az ő felsége commissariusi között, (noha azt mondják, hogy még bizonyosan nem tudják) hogy ő felsége Passoviában ment volna és vélekednék, hogy talán ezért is késtek volna az resolutiók. Izenék azt is, hogy még abban sem bizonyosak, ha eltemették-e császárnét ő felségét, avagy csak deponálták Bécsben az kapucinusoknál jövődő temetésre, noha mi ezt azelőtt különben értettük volt ugyan közülök valóktól. Immár miben legyenek mindezek kegyelmes urunk, nem tudhatjuk; akartuk, hogy értse Nagyságod eddig való állapotokat is.

Az Nagyságod székhelyhidi resolútióit-felküldötte postán Törös uram in specie, írt is ő felségének felőle bőven, az mint ő kegyelme mondja. Tartsa az úristen stb. Datum ex Thokaj, die 12 Iunii anno 1646.

Eiusdem illustrissimae Celsitudinis Vestrae

humillimi fideles ac servitores

Sigismundus Lonai m. p.

Stephanus Haller m. p.

Stephanus Kőrösi m. p.

Küldésim: Illustrissimo ac celsissimo principi ac domino domino Georgio Rákóczi stb.

Kivül: Az várak, seregek, ő kegyelmek úgy viseljék magokat, hírek ne legyen.

(Eredetije a magy. kir. orsz. levéltárban.)

XIV.

1646. jun. 15.

Resolutio suae mtis super certis difficultatum punctis, dnis commissariis principis Transylvaniae per eiusdem commissarios praesentanda.

Quamvis commissarii suae mtis habuissent sufficientem instructionem et mandatum ad effectuada exequendaque ea, quae in diplomatibus per expressum continerentur, in quo etiam hactenus nullus defectus admissus fuisset, dummodo effectuatorum effectuatio, a parte suae illmae cldnis, ex integro admissa fuisset; verum cum in nupero diei decimae sextae proxime elapsi mensis Maii solenni consessu certae quaestiones contra continentias diplomatum motae indecisae mansissent, effectuatique certorum punctorum a parte suae cldnis partim dilata, partim omnino denegata extitisset, prout et in praesentiarum contra usum anteriorum annorum practicum denegaretur.

Ex eo etiam necessario ad suam mtem sacrmam eiusdem commissariis pro capienda tam in uno quam altero difficultatum puncto benigna resolutione recurrendum erat. In quibus qualiter sese ad singula sua mtas resolverit, ex annexa hac declaratione dni commissarii suae eldinis uberius intellecturi erunt.

Et quoniam sua mntas scrma diploma suum syncere et iuste conservari atque etiam benigne effectuari omnino cupit, id quod etiam vicissim a sua eldne exigeretur, extra diploma autem nihil ultra promittendum aut innovandum esse merito existimaret sua mntas neque plus, quam hoc ipsum a mte sua sacрма iure praetendi potest.

Illam autem suam eldnem plane directe contra diploma agere in eo puncto manifestum esset, ubi residentias patrum Iesuitarum in septem comitatibus denegaret, cum huius rei determinatio in ipso diplomate ad comitia sit dilata. Bona autem quorumcumque in disturbiiis occupata prioribus possessoribus, absque ulla similiter exceptione vigore eiusdem diplomatis restitui deberent, prout etiam dictis patribus Iesuitis, cum et post pacificationem cum principe condam Gabriele Bethlen initam, bona ipsis restituta fuere, imo neque regnum ipsum inter tot comitia unquam illos iis privasse, aut quispiam aliquo iudicio impetivisse comperitur. Ideo quoque omnino cuperet sua mntas quo continentiis diplomatum ex integro satisfiat, ut sua illma eldo praetensas residentias patrum tam Cassoviae quam Szatmarini una cum bonis restitui faciat, negotium hoc pro ulteriori determinatione ad comitia regni differendo.

2-do. Cum praesens commissio ad favorem et petitionem suae principalis eldnis ut eo pacto septem comitatus cum civitate Cassoviensi, ac dominia praemissa cum autoritate eidem consignentur, potissimum instituta sit, sperabat sua mntas illum principem non modo eam libenter admissurum, verum etiam hanc benignitatem et clementiam suae mtis cum gratiarum actione recepturum esse. Verum contrarium omnino experiretur sua mntas, siquidem illmus princeps expresse contra diploma in pacificatione Niklspurgensi fundatum, usumque tempore principis Bethlenii practicatum nollet consentire, ut supremi comites septem comitatum, capitanei confinium, haidonum, alique ibi nominati suae mti reversalibus et iuramento se se obligarent. Imo et reversales etiam statuum et ordinum Transylvaniae super regressu horum septem comitatum, tam diu donec a parte suae mtis eiusdemque fidelium, diplomatibus pacificationis, per realem restitutionem satisfactum non fuerit, cum diffidentia quadam (quam similes tractatus omnino excludere debent) assignari recusaret. Quod cum

non obscure ad violationem diplomatum tenderet, eoque spectare videretur, ut comitatus hi Turcis tradantur, Transylvaniae applicentur et in perpetuum a regno avellantur, ex eo etiam in hanc dilationem iuramentorum et reversalium tam horum septem comitatum, quam super illis reversalium Transylvanorum consentire non potest, neque vult sua mtas, sed prouti sua mtas serma ea omnia et singula, quae in diplomatis pacificationis continentur, sincere et candide effectuari, atque etiam pacem conclusam sancte et illibate servare promittit et omnino intendit, id vicissim et a sua clidne principali iure merito exposcit sua mtas, neque etiam conveniens auctoritati suae caes. et reg. iudicaret, si commissarii eiusdem ad postulatum suae principalis clidnis Tokajinum usque descendentes, hinc re infecta recedere et ad facies exequendorum bonorum ac templorum exeundo secundi iterum hoc pro excipiendis iuramentis reverti deberent. Hortatur itaque clementur sua mtas illum principem, ut se se sincere et candide accommodando, continentis diplomatum, in depositionem iuramenti eorum et reversalium, qui in his septem comitatibus ad id obligantur, consentiat, reversalesque statuum et ordinum Transylvaniae manibus commissariorum eiusdem mtis consignari facere non differat, quibus rite effectuat, ut statuto et continuato ordine etiam in ditione suae mtis, absque ulteriori procrastinatione ad effectuationem effectuatorum procedi possit.

Quantum autem ad templa post pacificationem occupata attinet, cum eorum determinatio non praesentem commissionem sed ipsa comitia regni concernat, ex quo non alia templa pro nunc, quam sub ipsis disturbis violenter occupata restitui vigore diplomatum iubeantur, hac quoque in parte a continentis diplomatum non esse recedendum, sed taliorum templorum rectificationem ad ipsa comitia regni reiiciendum, ubi status illorum rite determinabitur, iure merito censet sua mtas.

In negotio arcium Murán et Balogh, benigne se resolvit sua mtas, ut peracta secundum iura regni divisione ipsorum bonorum ac arcium, rata cuiuslibet portio quantocyus assignetur.

Qua benigna resolutione suae mtis dnus comes Wesselényi etiam contentus est cum praetensione tali, ut bona illa, quae ipse ex pertinentiis harum arcium in viginti sex millibus florenorum oppignoravit, inter portionatos aequaliter dividantur, ne solum ipse totum hoc onus sustinere, et bonis suis magna ex parte privari teneatur.

Et haec sunt dnus commissariis suae clidnis, ex benigna suae mtis sermae resolutione, super his difficultatibus in foro

controversiae praesentis commissionis, in suspenso nuper relictis repraesentanda. 15. Iunii. 1646.

(Másolat. Országos levéltár.)

XV.

1646. j u n. 23.

Illustrissime ac celsissime princeps stb.

Kegyelmes urunk, elvévén az Nagyságod 21 praesentis nekünk írt kegyelmes parancsolatját is, alázatosan könyörögünk Nagyságodnak, ha ez requisitiókkal mégis tovább vagyunk molestusok Nagyságodnak, ne tulajdonítsa se az Nagyságod parancsolatjához való engedetlenségünknek, se pedig, hogy mi okosabbaknak ítélnők magunkat az Nagyságod kegyelmes tetszésénél, mert látja isten kegyelmes urunk soha Nagyságod örömeiben nem revocál annál, a mely örömeit mi is magunkra nézve innen elmennénk; de látván ezt, hogy az Nagyságod méltóságában és az keresztyén világra kiterjedő jó hírében nevében, hazánk nemzetünk megmaradásában jár ez állapot, ilyen nagy dolgokat nem merünk magunk elméjével praecipitálni, az mi tudatlanságunk pedig nem érthette még meg ez ideig is az Nagyságtok finalis declaratióját, úgy a mint abban securusok lehettünk volna. Mert egyfelől Nagyságod istenönkhez, hazánkhoz, Nagyságodhoz való kötelességünkre kényszerít bennünket, hogy oly scriptumot concipialjunk és adjunk be, melyből kitessék e világ előtt az Nagyságod dolgainak igaz oka, és méltó maga mentsége, nekünk is becsületünkre, s mikor mi ilyet igyekeztünk volna concipialni, és oda kültük volna Nagyságodnak, sem azt nem írta Nagyságod, hogy azt adjuk be, sem azt, hogy ne adjuk, hanem láttatik Nagyságod inkább ezelőtt ide küldött conceptusára relegálni bennünket, a kit csak oly simpliciter beadnunk, az mint Nagyságod csak magunk értelmire írta, az Nagyságod felső obtestatiójához képest nem ismerhettük alkalmasnak. De abban sem lehettünk bátorságosok, ha Nagyságodnak tetszik-e, az mint azokat is in ordinem redigáltuk, ugyanazon Nagyságod elébbi nekünk küldött írásából és punctumiból. Minthogy pedig kegyelmes urunk, ha háborúra köllene is az dolognak menni, nem úgy az hadakozás, mint annak igaz oka consideráltatik ez egész világon, legfőbb és nagyobb dolognak tartván, innen való elválásunknak jó rendit és modalitását, nem vehettük csak magunk elméjére bátorságosan, hanem im ezt is az Nagyságod utolbi ide küldött punctumiból concipialt scriptumot is oda küldtük Nagyságodnak, hogy vagy ez elébbit, a kit küld-

tünk vala, vagy ezt javallja és parancsolja Nagyságod beadni in protestatione, mi azt cselekeszszük. És úgy parancsolván Nagyságod, készek vagyunk annak beadása után mindjárt indulnunk Nagyságodhoz, alázatosan könyöregvén Nagyságodnak, akár egyiket, akár másikat corrigáltassa vagy approbálja úgy, hogy mi lehessünk securusok, és Nagyságod approbatiójának beadásával ilyen nagy dolgokban, melyek nagyobb elméket is méltán megfáraszthatván, ily kevesen magunk discretiójára nem vehettük csak az szóknak rendben vitelét is az Nagyságod parancsolatiban, azt is, ha így vagy keményebben köllene lenni az protestatióknak is.

Más oka volt kegyelmes urunk ez requisitióknak, hogy érthesse előbb ezt is Nagyságod immár mi válaszunk és resolutiónk legyen, ma azért szemben voltunk ő felsége commissariusival és noha az protestatiót még be nem adhattuk az felső okokra nézve, de azokat az ratiókat szóval mind repetáltuk, declaráltuk, melyeket Nagyságoddal is értettünk, és Nagyságod nevével ultimarie et cathgorice resolváltuk magunkat, hogy már semmiképen Nagyságod tovább abban nem megyen, és ha nem accedálnak azoknak az difficultásoknak Nagyságod kívánsága szerént való complanatiójára, Nagyságod ő felségét tudósítván minket revocál non abrupto tamen tractatu. Azért lássák, ha cselekedhetnek-e többet vagy nem, kire azt felelik, hogy semmit nem reserváltak, valami eddig való commissiójokban volt, csak az punctumok felől. De értvén ezeket az difficultásokat immár végsőképen is Nagyságodtól, nemcsak írnak ő felségének, hanem magok közül egyiket úgy mint Szenkviczit elküldik curér-módon ő felségéhez, és oly diligenter írnak izen-nek is ő felségének, hogy jó reménységek vagyon mind azoknak complanálása felől, valamelyiknek az diplomában fundamentuma vagyon. Sőt némelyik mondta azt is maga opinio-jából, hogy bizony nem leszen úgy, a mint eddig volt, ha felköldhetnék. Ilyen reménységek lévén ugyan instáltak azon Nagyságodnál általunk, hogy annyi mint két hét volna, és tartatná meg Nagyságod s addig ne resolvátatná az tractát ő felséginek méltóságára despectusára, az ki csak ez is talám iusta causa belli esset, ha ők ilyen facilitásra ígervén magokat Nagyságod revocálná maga commissariusit, s ők itt maradnának, mely még ritkán történt volna derekas tractatusokban is. Megmondottuk, hogy experiálta már Nagyságod, nincs, nem is lehet mások impediálása miatt nekik plenaria instructiójok, s azért akarná Nagyságod is megtámadni ő felségét; de azt mondják, hogy különbet reménylettek, és ha Nagyságod megtanálja is ő felségit, de ez közelebb út és mód immár az complanatióhoz, az mely in cursu vagyon.

Mi nem ígértük semmire magunkat, hanem mivel az protestatio módja felől való kérdésért ugyan el köllett volna küldenünk Nagyságodhoz, szükségesnek ítéltük, hogy ezeket is értse Nagyságod, mi csak az Nagyságod kegyelmes parancsolatjához alkalmaztatjuk magunkat, csak érthessük azt úgy kegyelmes urunk, hogy bátorságosan procedálhassunk, kiről várjuk sietséggel mégis az Nagyságod kegyelmes resolútióját. In reliquo stb. In Tokaj 23. Iunii anno 1646.

Illustrissimae Celsitudinis Vestrae

fideles et humilimi servitores

Sigismundus Lonyai m. p.

Stephanus Haller m. p.

Bernhardus Nyári m. p.

Stephanus Kőrössy m. p.

(A levél Klobusiczki írása. Eredetije a gr. Erdődy-féle vörösvári levéltárban.)

XVI.

1646. jul. 29.

Illustrissime ac celsissime princeps stb. Fidelium et humiliorum stb.

Kegyelmes uram, 27. praesentis vett kegyelmes parancsolatját Nagyságodnak ezen órában vöttem el alázatosan. Micsoda formán adtuk légyen meg kegyelmes uram az templomokat, restitutionálisunknak parájából megértheti kegyelmesen Nagyságod, Szirmay uramnak is mint írtunk mint adja s hogy adja. Oltalmazzon isten, hogy mi szántsándékkal cselekedtünk volna valamit vallásunknak s ecclesiánknek praeiudiciumára, hiszem az varannai praedicatornak én magam declaráltam ezeket, nem szükség volt ilyen információval terhelni Nagyságodat. De praesentibus pedig ilyen végezés vagyon közöttünk, mivelhogy oda fel ők sem adják már meg ez ideig való proventusokat az praedicatoroknak, mert ott fenn későbbben esik az restitutio, itt is maradjanak praedicatorink számára egy ideig való proventusok; kegyelmes uram elhídje Nagyságod némely praedicatorinknak nem úgy fáj az templumnak per se odaengedése, mint az proventusnak avagy jószágnak odahagyása, mert megizentük mi somogyi praedicatornak, hogy ott maradjon, faluból ki ne jöjjön, de ugyan bizony csak eljött onnat, ott hagyván auditorit; hiszem kegyelmes uram 7 vármegyében vannak ezek, ha contra sensum diplomatis a patronusok nem akarják megengedni az falukban való lakásokat, Nagyságod-é az oltalom, de én nem ítélem, hogy merjék tur-

bálni őket Nagyságod ellen, mert *expressa conditio restitutionis* 13., hogy szabad legyen praedicátoroknak ott lakni. Az istenért, kegyelmes uram parancsolja meg Nagyságod az ispánynak, accomodálja magát restitutionókhoz, ne köllessék bandériumot oda küldenünk. Bizony, itt uramnak ő neki sem fáj az jobban, mint mi nekünk, s talám mi is penetráljuk úgy az dolgot, mint ő kegyelme, de Nagyságod authoritása forog benne, excusátussá akarjuk ezaránt tenni Nagyságodat, et pro paucis volumus habere plura. Itt írtak közel 100 restitutionális levelet az császár résziről, s ha mi egyet vagy kettőt meg nem adunk, oda leszen az az sok oda fel etc. Saját pénzén vött földit, soha nem higgye Nagyságod, hogy oda adtuk volna, sőt ezideig való jövedelmét sem adtuk, s megalkudtunk rajta inkább, hogy ide maradjon etc.

Ha kegyelmes uram ezután turbatiót akarnak tenni az pápista földesurak s contra sensum diplomatis valamit cselekesznek, leszen módja Nagyságodnak azoknak refrenálásában, de a jó praedicátorok mi reánk azt ne fogják, hogy mi adtunk volna contralicientiát valakinek.

Aszalay uramnak megadtam az 200 tallért s beszíltünk Lónyay urammal együtt, s tractáltunk vele az tokai dolog felől is, 1500 aranyat emleget, mondtuk, ha ugyan derék igazsága volna is hozzá Eörsi uramnak, de úgy sem köllene annyit kívánni, azaz *ius dubium s fundamentum* nélkül való, mert nincs statutiója ez donationnak, ha ugyan restituálná is Nagyságod, melyet nem hiszek, de úgyis nem bízhatna sokáig, mert aliis modis magáévá tehetné Nagyságod azon örökséget tamquam bona in defectu constituta, mondá, hogy magától kevessebbre nem léphetik, hanem értésére adja persvadeálván ex istis rationibus, hogy ne akadékoskodják. Interim beati possidentes.

Kegyelmes uram, én ezideig is megindultam volna, de Nagyságod resolutiójára várakozom holnap és holnapután itt, azután elmegyek. Csak az egy élő isten tudja, mely unalmas állapot ez, majd elbetegesedünk mindnyájan. Az urral Lónyay urammal communicáltam az Nagyságod levelét. In reliquo, illustrissimam stb. In Tokaj, 29. Iulii hora 7 vespertina anno 1646.

Illustrissimae Celsitudinis Vestrae

fidelis et humillimus servus
A. Klobusoczky.

P. S. Csak reá köllene íratni az Abauj vármegyei esprestre, mért kellett Nagyságod híre nélkül az somogyi praedicátornak kijönni onnét, mert hiszem ha fenyegette volna valaki,

meg köllött volna Nagyságodat felőle találni, magától ilyen nagy dologban olyan abusust nem kellett volna csinálni, Nagyságod költ, fárad, eped, szerez liberum exercitium religionis, s így könnyen elmennek mellőle az emberek; haec omnia in defectum. A hátát is meg kellene üttetni jó praedicátornak magának. Ebből is kitetszik, hogy csak zsíros konyha köll némelyiknek.

Kivül más írással: 1646. 1. Aug. Munkács, Klobusitzky uram

Külczim: Illustrissimo ac celsissimo principi domino, domino Georgio Rákóczy stb.

(Eredetije a magy. kir. orsz. levéltárban.)

XVII.

1646. jul. 30.

Kegyelmetek levelét sub dato tt. vöttük tt. Minapiban későbbi Kegyelmeteknek küldött resolutionkat, hogy ő felsége commissariusinak beadni nem siette addig Kegyelmetek, minekelőtte levelünkre nem replicált volna, azt nem bánjuk. Opiniójoknak pedig meg nem írását minemő ratiókkal excusálja Kegyelmetek azt is értjük, de úgy tetszik, csak azokra az okokra nézve nem kellett volna Kegyelmeteknek praetermittálni, holott ezelőtt is tettünk volt intimatiót Kegyelmeteknek arról, s több parancsolatunkat nem is kellett volna várni, holott maga Kegyelmetek jól tudhatja tanácsúr hiveink is mostanába mellettünk nincsenek, magunk is pedig sok különbözőféle országos gondainkról ugyan obruáltatván, mindenekre elégségesen alég érkezhetünk, Kegyelmetek közül pedig némelyek eleitől fogva néhány rendbeli állapotiban hazánknak forogván, vehetett is experienciát, de egyébiránt is incumbál, hogy mind egész industriáját megmutassa, mind pediglen az mennyire isten áldásából ítéletekkel terjeszkedhetik, azt nekünk tartozó kötelessége szerént, ne csak comunicálja másokkal, hanem mint maga hazája dolgát promoteálja is.

Az dolgoknak pedig kimeneteli csak az istennek titkos tanácsában levén, ha mindenkor csak azt kezdenők causálni, úgy az istentől adatott okossággal is alég élhetnénk, mert ugyanis quis fuit ei in consilio etc. Kegyelmetek opiniója mellé szerencsét, az mit nem adhat, úgy mi is azt nem Kegyelmetektől, sem más ez világi emberektől, hanem tulajdon csak istentől ő szent felségétől vártunk, s várunk ezután is erős bizodalommal, kibe az minthogy eddig is meg nem fogyatkoztunk, elhittük ezután is ő felsége igaz ígyünkben el nem hagy, úgy mint ki

ez mostani előttünk álló dolgunkban is látja szívünket, hogy mindeneket sincere akartunk mind tractálni, s mind effectuálni.

Az jesuiták állapotja felől való Kegyelmetek tetszését illeti, ezelőtt is írtuk vala Kegyelmeteknek, hogy az diplomában külön vagyon emlékezet de libero religionis exercitio, külön pedig de Iesuitarum a regno abstinentia. És noha az országban való szabados lételek meg volt ugyan engedtetvén az diplomában is az gyűlésig, de ha azt tovább kellene disputálnunk, talám megállathatnánk azt, hogy addig az országgyűlésig avagy annak exitusáig volt az az engedelem, melynek terminusa már elmúlt, nem addig az ki még ezután leszen, ha leszen is; kiről igen szükséges, hogy Kegyelmetek is józanon elmélkedjék erről, és úgy resolváljon erre, ne láttassunk mi azzal ez jövőendő gyűlés terminusát az diploma szerént valónak lenni, s mi is ennek annuáltunk volna, mindazáltal eddig hogy járhasanak és lakhasanak is itt az hét vármegyében, hol együtt, hol másutt az előtte erről tött resolútiót el kell szenvednünk, de nekünk úgy látszik, hogy ha külön nem leszen emlékezet felőle, hanem csak úgy, hogy etiam in septem comitatibus liberum sit exercitium religionis tágasabb értelemre vihetnék azt, mint sem az mire az ő felsége commissariusi léptenek is, excipiálván Kassán és Zakmárt való lakásokat. Úgy tetszik mi erről Kegyelmeteknek Zakmárról helyesen resolváltuk volt magunkat, azt kellene követni, mert csuda practicás, ravasz, álnok subtilisáló mesterek sok álnok ötletet találnak fel, és hogy csak egy, két, 5 s hat pápisták lakjanak is, annál inkább a hol többen, s azelőtt ott nem voltak, exerceálták ceremoniájokat, hivatni fogják magokat, kit mi semmiképen meg nem engedhetünk.

Az templumoknak s egyéb restituálandó bonumoknak s effectuálandó dolgoknak meglátására, pro testimonio hogy mi is bizonyos emberünket bocsássuk fel, az Kegyelmetek tetszésén acquiescálunk, és expediálni is fogjuk, mivel nem is késünk nem tractatusra ugyan, sem egyéb commissióra, hanem tulajdon csak azoknak meglátására és reportálására, és im Bálintffi Balást mi oda is küldtük ez végre is, ő is forogván eleitől fogván az tractatusba, adjon instructiót Kegyelmetek neki, s az punctumokat is adja ki, tudjon mire vigyázni.

Ez mostani Kegyelmetek hosszas tractatusának végét az mi nézi, értjük eziránt is Kegyelmetek discursusát, mely igen helyes is, mivel azért az dolgok magokkal hozzák azt, hogy az Kegyelmetek eloszlása ne mondathassék avagy tartathassék abrumpált dolognak, hanem inkább bizonyos respectusokból némely részeiben csak más terminusra haladott dolognak. Az mint az mi részünkről az juramentumoknak praestálása, az

erdélyi assecuratio, némely summáknak letétele etc. Az ő felsége részéről viszont az gyűlésnek az végezett terminusról másra való halasztása az gyűlésen lejendő dolgoknak effectuatiói, az 7 vármegyeék resignatiója etc. Effélék azért in suspenso maradván ne abrumpálja bátor Kegyelmetek az tractatust, hanem maga Kegyelmetek discursusa szerint is dissoluto quidem, sed non abrupto tractatu oszoljon el; az kiken peniglen Kegyelmetek már által ment, accordatumban lévén, ha mik még nem effectuálódtak volna is, effectuálja Kegyelmetek, azon legyen s nekünk úgy tetszik szükséges is írásban mentül helyesebben redigálni; mely mindazáltal minekelőtte subscriptio és pecsét alá vétetődnek, meglátásra küldje hozzánk is Kegyelmetek.

Nem ellenzük azt is, sőt ha kelletik lenni, jobb is úgy, hogy az ő felsége részéről itt alatt maradandó commissariusok Eperjest legyenek, az mieink pedig Kassán, melylyel Kegyelmeteket nem is fogjuk terhelni, mivel az gyűlésre is fel kell Kegyelmetek közzül némelyeknek érkezni. ¹⁾

Az újokban való assecuratióknak adása felől előbbi írásunkhoz alkalmaztassa Kegyelmetek magát, az minthogy úgy is látjuk, hogy az Kegyelmetek tetszése is egyezett a mi instructiónkkal. De arról Kegyelmetek csak reménységet is semmit ne adjon, hogy az végre maradjanak ide alá az ő felsége commissariusi, hogy azok által az gyűlésnek exitusáig az juramentumokat és assecuratiókat végbenmenni engedjük, mert semmi képen azt nem cselekeszszük.

Kegyelmetek azért mostan is csak maradjon eziránt előbbi resolútióknak mellett, minthogy ő kegyelmek azt praetendálják, hogy Senkviczi uram tött fogyatkozást az dologban, és nem adván ő felségének jól megérteni, azért nem is jöhetett bizonyos resolútiójok ő felségétől, hanem újokban akarnának felküldeni, és míglen Szűnyog uram oda fel peragálná az restitutiókat, addig ő felségitől is az válaszszal meg fogának érkezni, onnan kellene azért nekünk is várnunk és annakutána magunkat ahhoz alkalmaztatnunk, noha mi abbeli fogyatkozását, praetensióját csak az haladékra való praetextusnak ismerjük lenni, mert Senkviczi uram eleitől fogva interessatus lévén az dologban, nem oly értelem nélkül való ember, hogy el nem tudott volna benne járni, annyival inkább, hogy ő kegyelmek magok írása által is világosan declarálhatták, az mint Kegyelmeteknek akkor meg is írta vala, mint informáltak légyen ő felségét. Tudni is kellett Senkviczy uramnak, miért küldik fel,

¹⁾ Oldalgjegyzet I-ső Rákóczy György kezével : Mi rendeltünk Kassára illendő . . . nem kész küldeni.

ha studio ő kegyelmek ugyancsak haladék akartak benne bízni. Vajh kilátjuk mi azt jól, hogy ő felsége háta megett levő némely emberek haladoztatták eddig is mind ezen s egyéb dolgokat, s most is hasonlóképen vagyon az dolog. El is hiszszük, bizonyára az haladékban reméllenek némelyek magok és nem mi hasznunkra való nyereséget, de az isten az szíveket nézi, nem is kell erre idegen példa, már nehányszor magunk experiáltuk.

Emlékezhetik arra Kegyelmed maga is, Lónyai uram discourálván többi között Fejérvárott is ezen dologról magával, Kegyelmednek is ítéleti azon nyugodott meg, hogy ha szintén az mi részünkről semmit nem effectuáltunk volna, vagy nem effectuálnánk is (melyet nem cselekedtünk) mégis ő felségének effectuálni kellene mindazokat, valamelyeket az országnak fogadott, nem is vethetnének semmit is mi reánk igazán, mert mindenkor az publicumot tévén elől, s azt vivén elsőbben is, nem az privatumok erejébe, praestálásába függött, s volt az publicumok effectuatiója vagy haladása, hanem ennek is ereje függött, s függ most is az publicumok realiter s reipsa effectuálásától, melyre bizonyási az mi cselekedetünk, tavaly is soha az privatumhoz nem is szóltunk, valamíg az publicumok végben nem mentenek, most is mi rajtunk semmi sem mulván, s majd idő-nap és terminus előtt is effectuálván részünkről minden disputatio nélkül inkábbára mindeneket, ha szintén most abrumpálnánk is a tractatust, igazán mi reánk semmit sem vethetnének, ők indítván omnibus a tractatust és időmulást szervezván és követvén.

Senkviczi uram tött-e fogyasztást az ő felsége előtt való relatiókban, nem-e, azt mi nem vizsgáljuk, ha úgy tött, nem kicsin fogyasztás, soha mi világosban nem tudtuk explicálni az mi választételünket, kit elhittük Kegyelmetek is fogyasztás nélkül adott érteni ő kegyelmeknek. Ázelőtt két heti haladékot mely nagy szorgalmatossággal kívánják vala ő kegyelmek obtineálni, látjuk már holnapokra is akarják vontatni.

Az ő felsége kegyelmes intimatióját értjük, adja isten az keresztyénségnek javára.

Ha levél emanáltatik az dologról Kegyelmetek között, elhiszszük, az szókra Kegyelmeteknek oly vigyázása leszen, hogy akármi időben és helyen is káros magyarázatba ne vehessék. Quibus in reliquo gratiose propensi manemus. Datum Munkács 30. Iulii 1646.

(Fogalmazvány, melyen Rákóczy Gy. több javítást tett sajátkezüleg, a gr. Erdődy-féle vörösvári levéltárban.)

XVIII.

1646. jul. vége.

Resolutio ultimaria suae maiestatis sacratissimae, per commissarios illmi principis Tranniae ad quatuor difficultatum praesentis commissionis puncta Thokaini exhibita.

Posteaquam haec quatuor puncta difficultatum ultro citroque disputata validissimis rationibus euinci et sopiri hactenus nequiverint, necessario commissarii suae maiestatis ad eandem pro ultimaria resolutione recurrere debuerunt, ad quorum singula ut nihil amplius a parte suae maiestatis desiderari, aut praetendi possit, quam benigne et paterne se se resolverit sua maiestas sacratissima, ex adiecto contextu clare elucescit.

Et inprimis quidem quod attinet ad religiosos patres societatis Iesu, eorumque residentias Cassoviensem duntaxat et Zathmariensem, tametsi exploratum sit ipsos in dictis locis pluribus annis residisse stabilemque fundationem habuisse; ut tamen manifeste appareat, quam sincere cupiat sua maiestas *concessionem* principi factas per omnia servare, pacemque intactam in nullo turbare, non existimat in hoc puncto *ulteriorem difficultatem faciendam, quin potius huic postulato benigne cedendum duxit*, sperans ipsum quoque dominum principem pari sinceritate diplomatum condiciones observaturum, neque ullo sub praetextu passurum, ut dicti patres Iesuitae, in aliis suis residentiis etiam si illae haberentur in septem comitatibus, a quoquam impediuntur, aut turbentur, quin potius ut exercitium catholicae religionis ubique liberum sit et maneat permissum, ut saepenominati patres non minus quam alii sacerdotes catholici, pro temporis exigentia et catholicorum consolatione, ubique locorum etiam in civitatibus in his 7 comitatibus vocationem suam exercere, et sacramenta administrare libere possint.

Benigne quoque desiderat sua maiestas, ut iuxta diploma precium vineae Hétszölő dictae quam primum, et adhuc *durante* hac commissione per suam celsitudinem deponatur, et dictis patribus assignetur.

In eo etiam benigne annuit sua maiestas sacratissima, ut templa praetensa, tam sub disturbiis quam etiam post pacificationem per quoscunque *occupata* restituantur. Arces quoque Murany et Balogh absque *omni* praetensione domini comitis Francisci Vesseleny, prout et alia quaelibet bona per quoscun-

que hactenus detenta et irrestituta, sua maiestas sacratissima restitui clementer demandavit. In quorum realem effectuationem etiam e medio commissariorum suorum hic Tokaini existentium duos *exmittendos*, aliis hic Tokaini loco tractatos interea remanentibus (idque ad evitandas novas turbas et tumultus commissionisque rupturam) benigne decrevit.

Cupiens quoque sua maiestas sacratissima ad tollendos quoslibet ex corde principis, aliorumque scrupulos et suspitionis in parte contrariam trahentis media, etiam a parte suae celsitudinis principalis alii duo commissarii cum sufficienti plenipotencia (reliquis pari ratione in loco tractatus hic remanentibus) his adiungantur, qui in facie locorum una existentes syncerae et realis effectuationis a parte suae maiestatis sacratissimae factae testimonium perhibere possint.

Quoniam autem praelibata sua maiestas sacratissima tam syncera declaratione a parte sua fideliumque suorum vigore praesentis pacificationis omnia restituenda restituere, effectuadaque effectuare, atque sic conditiones diplomatum syncere et absque defectu omni adimplere, consequenterque pacem cum sua celsitudine initam sancte et inviolabiliter servare, *servarique* facere omnino intendit et vult, *merito quoque exposcit et cupit sua maiestas sacratissima, ut et dominus princeps pari ratione a parte sua se se continentiis diplomatum ex aequo accomodando, omnia ea, quae sibi vigore diplomatum, tam pacificationis* Niclspurgensis quam modernae, postpositis quibuslibet in contrarium disceptationibus et sensuum interpretationibus effectuanda incumbunt, effectuare non differat. Et inter caetera, siquidem sua principalis celsitudo hos 7 comitatus virtute benigne *concessionis* suae maiestatis apprehensus iam teneret et possideret, ratione huius possessionis etiam iuramenta in iis degentium admittere, *reversalesque* iuxta usum tempore serenissimi condam principis Bethlenii practicatum, dari quamprimum curet, ut hoc pacto benignae suae maiestatis fideliumque eiusdem de se conceptae expectationi, diplomatumque continentiis satisfaciat, atque etiam scrupuli et quaevis suspiciones exinde emergentes ex corde suae maiestatis tollantur.

Quod si autem sua principalis celsitudo tantisper donec praemissa bonorum et templorum effectuatio finem suum sortietur id praestari facere difficultaret, contenta erit sua maiestas, ut dominus princeps se se assecuratoriiis propriis sub verbo principali et fide christiana obliget, quod ubi commissarii *exmittendi effectuat* effectuantis *reversi fuerint*, absque omni ulteriori difficultate admissurus erit.

Quoad assecutorias statuum et ordinum principatus

Transylvaniae attinet, siquidem sua principalis celsitudo eas de praesenti propter non celebratam hactenus in Transylvania diaetam prae manibus se non habere asserat, contenta reddetur et in eo sua maiestas sacratissima, si adinterim sua principalis celsitudo assecutorias proprias sub verbo suo principali et fide christiana de se dederit, tali ratione, quod praetensos reversales, uti promittitur statuum et ordinum Transylvaniae ad certum terminum, et ad summum nempe pro festo *Sancti Michaelis* archangeli proxime venturum anni currentis ad benignas suae maiestatis manus transmissura erit.

Reversales quoque omnium fidelium suae maiestatis extra septem comitatus degentium, utpote comitatum, magnatum, nobilium, liberarum regiarumque ac montanarum civitatum, necnon quorumlibet suae maiestatis officialium, quemadmodum et Stephani *Devini* de simplici et plane absque omni conditione manibus commissariorum suorum quamprimum hic Tokaini sub praesenti tractatu consignari benigne cupit sua maiestas sacratissima.

Quod autem in resolutione domini principis de dilatione comitiorum adfertur, in eo quoque se benigne sua maiestas declarat, quod non aliam ob causam, quam propter intervenientem inopinatum casum luctus eam consilii rationem inire debuerit, neque aliter facere poterat, quod singulari legatione etiam domino principi clementer intimatum esse voluit, firmum autem propositum habere suam maiestatem sacratissimam ea a praefixo termino haudquaquam ultra differri, sed volente deo omnino celebrari, neque per hoc quicquam diplomati suo praeiudicari intendere.

Et haec erant dominis commissariis suae principalis celsitudinis nomine suae maiestatis sacratissimae finali resolutione significanda.

Hátirat: Ultimaria et finalis resolutio commissariorum suae maiestatis.

(Egykorú minütája a vörösvári levéltárban, egy más példány az egyetemi kvtárban. Kapr. gy. XXIX. A.)

XIX.

1646. aug. —.

Finalis declaratio commissariorum illmi ac celsmi dñi dñi principis Tranniae super ultimaria resolutione dñorum commissariorum caesareorum.

Qualiter iam dñi commissarii caesarei super quatuor difficultatum punctis hactenus ultro citroque satis disputatis nomine mattis suae sacr^{mae} se resolverint, intellexerunt commissarii suae cels^{nis} principalis et quod in facilitandis quibusdam benignam mattis suae declarationem hactenus reservatam significari non intermiserint, licet tanti temporis iactura bono communi non nihil incommodatum videatur. Cum tamen cels^{do} sua principalis nihil magis in votis haberet, quam quietum et securum patriae suae charissimae statum iurium et libertatum praerogativa reforescentem ad seram etiam posteritatem transmittere, ut salutaris haec intentio per se vel in minimo turbata esse non videatur, ita finaliter resolvendum esse voluit.

Et primo quidem non contrariari suam cels^{nem}, ut liberum exercitium religionis catholicae in septem etiam comitatibus admitteretur iuxta geminum sensum articulorum regni et declarationes novissimarum pacificationum, ut tamen nunc ultiores extensiones et interpretaationes eorundem fiant, cum non de iis haec commissio sit instituta, prioribus etiam diplomatibus confirmatis, cels^{do} sua merito inhaerendum esse censuit, neque tamen suffragari cels^{nem} suam, ut dicti patres (extra civitatem Cassoviensem et Zathmariensem) apud quos hactenus fuerint in septem comitatibus etiam esse possint, usque ad decisionem diaetae generalis.

Praetium quoque vineae Hettszeölő ut dictis quoque patribus Iesuitis effectuat^{is} effectuant^{is} persolvatur, cels^{nem} suam demandaturam.

Contenta etiam redditur cels^{do} sua principalis, ut templa universa tam sub his disturbiiis, quam post pacificationem per quoscunque et qualitercunque occupata, similiter etiam arces Murany et Balogh, prout et alia quaelibet bona per quoscunque alios detenta, absque omni praetensione contraria sine ulteriori dilatione restituantur ac ad benignam eiusdem mattis suae sacr^{mae} requisitionem certos homines suos pro experientis interessatorum erga declaratam mattis suae commissionem obsequiis, commissariis mattis suae adiungere cels^{do} sua non gravabitur.

Quantum porro ad iuramenta officialium et assecuratorias Tranniae attineret, saepius iam declaratum est cels^{nem} suam effectuat^{is} effectuant^{is}, ea omnia iuxta continentias diplomatum sine omni ambiguitate praestari curaturam, sed cum validissimis rationibus iam demonstratum sit effectuationem istius puncti ad complementum eorum, quae ex parte mattis quoque suae sacr^{mae} etiam pro statibus et ordinibus regni sui Hungariae in primitus celebranda diaeta effectuant^{is} conclusa sunt, absque omni praeiudicio diplomatum differri posse, cels^{nem} quo-

que suam ea omnia, quae vigore diplomatis ex debito effectuanda sive praestari curaturam, ad benignamque mattis suae sac^{mae} per d^{nos} commissarios factam declarationem praesentis commissionis prolongationi usque ad iustum reportationis benignae resolutionis eiusdem mattis suae terminum contenturam, locum tamen commissionis praesentis in magis accommodatiorem, propter certos necessarios respectus, iam transferendum censere.

Ubi autem postularetur, quod cels^{do} sua principalis unas assecutorias et quidem novorum diplomatum formam repraesentata, super his particularibus et residuis punctis dare non renueret, mirari in eo postulatorum d^{norum} commissariorum caesareorum, si personas principum plebeis inferiores censerent, quibus iuramenti iuramenta de eodem negotio salvis prioribus addere probrosum videretur, et cum cels^{do} sua fidem diplomatis sui semper illaesam servaverit, hoc a cels^{ne} sua supervacaneae postulari, cum certum sit, si ea in diplomatibus praestanda contineantur iam cels^{nem} suam ad haec antea obligatam teneri, sin minus novos tractatus et quaestiones super iisdem institui iuxta continentias diplomatum nec posse nec debere.

Quoad restituendas reversales fidelium mattis suae sac^{mae} extra septem comitatus degentium, licet de restitutione earum, in ulla parte diplomatum novissimae pacificationis quicquam contineatur, nedum de modo aut tempore restitutionis earum cum tamen cels^{do} sua omnes eos, quorum intererat, iam per diploma suum absolutos pronuntiaverit, nihil difficultatis interpositura est, quin idem ipse vel homines eorundem easdem reversales iuxta priorem resolutionem suam pro se recipiant.

Dilatione comitiorum regni, quae non solum suam cels^{nem}, sed totum regnum concernerent, quemadmodum cels^{do} sua consentire non potuisset, ita etiam de ea hic et nunc pluribus agere necessarium esse non duceret.

Atque haec erant pro finali declaratione ultimariae resolutionis cels^{nis} suae d^{nis} mattis suae sac^{mae} commissariis ex mandato eiusdem cels^{nis} principalis praesentanda.

(Egyk. másolat egy. kvtár Kapr. gyűjt. A. XXIX.)

XX.

1646. oct. 6.

Illustrissime ac celsissime princeps stb. Humilium serviti^{orum} stb.

Kegyelmes urunk, a Nagyságod kegyelmes parancsolatja szerént az ő felsége commissáriusihoz elmentünk vala ez elmúlt kedden Eperjessé, a kikkel mikor szemben löttünk volna, megmondottuk, hogy Nagyságod mindenek felett édes nemzetinek régi szabadságát szeme előtt viselvén, császár ő felségével való szent békességcsinálásában volt foglalatos, úgy hogy még mikor az idegen nemzettel megegyezett is, később volt azokat is elhagyni, hogysem félbenhagyni ő felségével való békességnek tractáját, kiről az ő felsége Nagyságoddal levő commissariusus tehet bizonytságot; végben menvén penig a szent békesség, ugyan az fegyver alatt permutáltatván diplomájokat, Nagyságod haladék nélkül haza sietett, haza jöven is, soha semmi foglalatossága el nem mulattatván Nagyságoddal, hanem minden alkalmatosságával maga részéről mindeneket effectuáltatott. Most sem akarván semmit hátra hagyni azokban, azon vagyon Nagyságod, hogy a Nagyságod részéről fogyatkozás ne legyen; igaz, hogy a felment ő felsége commissariusi töttenek valami emlékezetet e mostani commissariusi felől is, de honnan legyen vétetve az ő kegyelmek arra való autoritások, Nagyságod derekason tudhatja, ha csak az ő felsége felment commissáriusi tőle vagy magától ő felségétől, mikor majd bő szókkal ezeket declaráltuk volna ő kegyelmeknek, resolválák magokat teljes autorításokkal levőknek nemcsak a commissariusoktól, hanem ő felségétől is, melyben hogy Nagyságodat mégis bizonyosban tehessük, kívántunk volna azokra a szókra világosb dolgot, kiket látván, nagy készségesek vagyonk; az ő felsége arról való parancsolatját is külön-külön producálták, noha vontatva igen, mikor látnák, hogy nemcsak szemönkkel akarnák tudni, magok szóról szóra előttünk mind meg is olvasák, hogy ő felsége azt parancsolja, hogy minden egyéb dolgokat hátra hagyván, bemenjenek Eperjessé, és abban munkálódjanak, hogy a commissáriusságnak tisztivel minden dolgokat, valamik hátra maradtanak, végben vigyék.

Azzal sem akarván megelégednünk, párt is kértünk a mandatumban, kit Nagyságodnak küldhessünk, de arra semmi úton nem menének, hogy az felsége kegyelmes parancsolatját kétségben hozzák.

Végre kívántuk megtudni, mit kívánjanak effectuáltatni, azt penig nem egyébért, hanem hogy ennekutána ne ragaszhasanak hozzá újabb-újabb dolgokat. Mely kívánságunkra is gondolkodásra vevén dolgokat, szállásonkra mentünk s úgy küldték utánunk ez includált punctumokat, a ki mindenestől is hatból állott. Immár Nagyságod tovább kegyelmesen róla kiknek parancsoljon, azért akarnánk ilyen bő szókkal Nagyságodat informálnunk és sietve is tudtára adnunk Nagyságodnak.

Kik után Nagyságodat a nagyhatalmu istennek kegyelmes gondviselése alá ajánljuk.

Datum Cassoviae die 6. Octobris anno 1646.

Illustrissimae Celsitudinis Vestrae

servitores et fideles humillimi

I. Bornemisza m. p.

Georgius Kun m. p.

Melléklet.

Noha mi az fejedelemnek ő nagyságának két rendbeli levelünkben sub datis 15 et 24 Septembris megírtuk Eperjesről ezeket az complanálni való difficultásokat, mindazáltal Kegyelmetek kívánván tőlünk, hogy írásban comprehendáljuk; ím ex superabundanti meg is cselekedtük.

1. Liberum exercitium religionis catholicae Cassoviae cum designatione certi loci et libero ingressu et egressu patrum societatis Iesu.

2. De allodiatura Mislensis praepositura, a szerént, a mint ő nagyságának levelünkben informáltuk.

3. Az szendreich és ónodiak controversiájokról.

4. Az kassai kamara archivumának revisiójáról.

5. Az Szendrőből, Csicsvából, Boldogkőből, Kékkőből, Palocsáról és Sztropkóból kivetett lövészszámokról.

6. Az lyublyai harminczadra az ő nagysága exactorának beállításáról volt, a ki immár effectuáltatott ex parte suae maiestatis.

Ezenkívül vannak többek is, melyekben ő felsége kegyelmes resolútiójátúl várunk.

Eperjesini ex consilio die 3. Octobris anno 1646.

Külsőim: Illustrissimo ac celsissimo principi, domino domino Georgio Rakochy etc.

(Eredetije a magy. kir. orsz. levéltárban.)

XXI.

1646. oct. 20.

Relatio.

Cum nihil unquam antiquius in votis habuissemus, quam pro debita fidelitate nostra benignis Vrae Mtis sacrae mandatis humillime obsecundare, ita etiam in praesenti rerum statu, ubi ex literis praeceptoris Mtis Vrae sacrae ad nos singulatim, Lincio clementer expeditis, illam esse benignam eiusdem voluntatem, ut nos pro complanatione et effectuatione eorum,

quae in tractatu pacificationis cum illmo principe Transylvaniae dno Georgio Rakoczy, anno superiori 1645 initae, conclusa sunt, ad partes regni Hungariae superiores disponamus, habitaque inter nos mutua intelligentia, Tyrnaviae circa diem 25. mensis Ianuarii nuper elapsi compareamus, humillime intellexissemus, eo facto postpositis quibusvis difficultatibus rebusque privatis, demissa animi promptitudine, nos pro termino praemisso ad iter disposuimus, et licet quidem propter distantiam loci residentiarum nostrarum, itinerique illius temporis asperitatem, Tyrnaviae omnes in unum convenire requiverimus, nos tamen terni utpote Ioannes Törös, Andreas Kerekes et Stephanus Aszallay, quibus obvia praefata civitas Tyrnaviensis erat, die 27. attacti mensis Ianuarii circa horam secundam pomeridianam eo pervenimus. Interea temporis allatae sunt nobis etiam illmi ac reverendissimi dni archiepiscopi Strigoniensis literae, significantes benignam esse Mtis Vrae ordinationem in eo, ut initium commissionis nostrae Tyrnaviae ponamus, et a iudice, senatoribus, populoque Tyrnaviensi homagium fidelitatis, ad rationem Vrae Mtis recepto, directa ad Sanctam Crucem, ubi cum revdmo dno Varadiensi et spli ac mag. Caspäre Szunyogh nos coniuncturi essemus, iter nostrum dirigamus. Quarum continentiis nosmet ex aequo accommodantes, accersito ea ipsa hora ad nos cum uno ex senatoribus iudice illius loci, eidemque iniunximus ut pro die sequenti, quae erat 28. in domo praetorea civitatis summo mane una cum senatoribus suis diligenter compareant, intellecturi ex nobis, circa institutam ad partes regni Hungariae superiores praesentem commissionem benignam Vrae Mtis sacrae mentem et voluntatem. Ad quam nostram intimationem die sequenti praenotata, ubi summo mane convenissent, nunciaverunt per certos e medio sui ablegatos, se prompte ac obsequenti animorum studio adventum nostrum expectare, benignamque Vrae Mtis sacrae per nos declarandam voluntatem intelligere cupere; quo ipsorum nuntium intellecto, intra septimam et octavam progressi sumus ex hospitio ad domum civitatis, quam nonnullis ex senatoribus usque ad portam inferiorem donis nobis obviam praecedentibus, intravimus, ac in maiori palatio superioris contignationis iudicem cum capitaneo civitatis et caeteros senatores ordine constitutos et adventum nostrum expectantes reperimus, a quibus officiosa salutatione excepti ingressimus illorum consistorium, ubi ad faciem mensae consedentes, gratiamque Vrae Mtis sacrae caesaream et regiam ipsis denunciantes, ad meritum commissionis nostrae condescendimus, exponendo quanta cura et sollicitudine Mtas Vra sacrae in eo laboret, ut afflictissimae huius patriae nostrae conservationi gentisque Ungarae saluti quam

optime consulatur, qua benigna et paterna sua inclinatione etiam anno proxime praeterito inducta Vra Mtas sacra intestinos motus illos, quibus regnum hoc Hungariae graviter concutiebatur, placidioribus potius mediis quam armis sopitos esse clementer cupiens pacem cum principe Transylvaniae concluderit, nosque commissarios cum sufficienti mandato et instructione ad exequendas conclusiones reconciliationis, ut debito modo perficiantur tam ea, quae Mtem Vram sacram concernunt, quam quae principem tangunt, ut illi qui praefato principi Transylvaniae per praeteritos motus quacunque ratione reversalibus aut iuramento obligati fuissent, a tali obligatione eliberentur et rursum in devotionem Mti Vrae sacrae reducantur, benigne expeditos esse voluerit. Et licet quidem de ipsorum fidelitate nihil dubitetur, quia tamen manifestum est, civitatem quoque Tyrnaviensem sub obligatione et potestate principis aliquanto tempore perstitisse eidemque obstrictum fuisse, ideoque etiam clementer cupere Mtem Vram, ut in exemplum aliorum sese in praestando homagio fidelitatis obsequentes exhibeant subditos. Quibus intellectis, iudex assurgens, nomine senatus totiusque civitatis pro tam benigna et clementi Mti Vrae sacrae erga civitatem nostram gratia et propensione, quodve ceteri ipsorum praeterito rerum statu coacte commissio quidem clementer indulgere, ipsosque in gratiam rursum recipere benigne decreverit, humillimas egit gratias, demisse supplicantes ut civitatem illam etiam ulterioribus gratiis prosequi non dedignetur Mtas Vra. Quantum porro ad iuramenti ipsorum depositionem pro parte Vrae Mti attineret, prout in aliis, sic et in eo benigna eiusdem voluntati ea qua par est humilitate et devotione obtemperare paratos esse, cum tali tamen cautela, ut ne per id fidem suam, quam alias semper augustissimae domus Austriacae et per consequens etiam Mti sacrae illibatam servarunt, et servabuntur in dubium vocare, atque a debita fidelitate spontanei sive periculosi tumultibus regni in partes principis Transylvaniae deservisse, praetendi aut ipsis obiici posset, cum alias deo teste et toto regno, impares viribus existentes armis principis resistere minime poterunt et ideo et se suosque quaqua ratione et civitatem ipsam ab extrema ruina salvarent, inevitabili necessitate compulsi, partibus eiusdem adhaerere debuerunt, neque tamen fide, sed solummodo reversalibus ipsi sese obligassent, declaravit, obtestans nos ut iuramentum deponant, formulam eius praelegi ipsis curaremus, quod libenter fecimus. Qua perlecta ipse iudex cum senatoribus eo facto sacramento fidei se se Mti Vrae sacrae prompto animorum obsequio obstrinxerunt. Quod ut pari ratione cum populo coeterisque suis concivibus faciant, assi-

gnata ipsis copia iuramenti nomine Vrae Mtis eisdem iniungentes, ad hospitia nostra recessimus. Eademque die directa Galgocium et per consequens ad Sanctam Crucem iuxta praescriptum dni archiepiscopi iter nostrum instituimus. Quo die prima subsequentis mensis Februarii circa horam undecimam meridianam foeliciter pervenimus, ibidemque spect. ac mag. dnum Casparem Szunyogh reperivimus. Ubi accepta ab illmo dno archiepiscopo Vrae Mtis sacrae pro praesenti commissione nobis formata instructione, de ulteriori progressu commissionis nostrae diligenter consultavimus. Et licet rdms dms attunc Waradiensis nunc vero Vaciensis episcopus, necdum se se nobis ob longiorem distantiam suae residentiae coniunxerat, nos quatuor nihilominus pro lucrando tempore iuxta tenorem instructionis nostrae illmo principi Transylvaniae scripsimus literas, intimantes eidem, nos per Mtem Vram sacram ad peragendam praesentem commissionem executionique demandandae, per inclusiones nuperae pacificationis esse ablegatos commissarios ea ratione, nempe ut pro parte Vrae Mtis eiusdemque fidelium recipienda recipiamus et ipsi principi consignanda consignemus. Certificantes etiam de initiato opere atque progressu commissionis nostrae suam celsitudinem, requirentes simul diligenter, ut pro facilitatione et celeriori ad finem praesentis commissionis deductione, antequam ulterius progressum fuerit, captivos omnes qui necdum fuissent dimissi, vigore attactae pacificationis dimitti curaret, septem comitatibus per nos ditioni suae consignandis, eorundemque supremis comitibus, capitaneis, item et castellanis confinium, hajdonum, iudicibus et senatoribus civitatum et oppidorum privilegiatorum, aliisque quibus intererit, iuxta etiam pacificationem Nikelspurgensem, Cassoviae conventum ad certum omnique competentem terminum indicere, nosque super illo quam primum certificare vellet, quatenus nos etiam ibidem pro illo termino adesse, atque ea, quae in mandatis a Mte Vra sacra circa eorum dispositionem accepimus ad finem optatum eo citius et commodius deducere valeamus. Commonuimus etiam iisdem literis dnum principem, ut assecuratorias quoque statuum et ordinum Transylvaniae, ad instar assecurationis tractatus Nikelspurgensis, ratione regressus dictorum septem comitatum antiqua illorum resignatio per nos instituatur, nobis consignandas, si necdum prae manibus haberet, procuraret. Quibus ita praemissis die quinto movimus nos ex S. Cruce ad montanas civitates, et Cremnicium eadem circa duodecimam meridiei una cum illmo dno archiepiscopo, obviam nobis ipsis civibus egregiis ad medium circiter milliare erecto vexillo cum tubis et procedentibus intravimus. Die 6. siquidem pro-

pter itinerum asperitatem et locorum distantiam incommodum nobis valde, ad faciem omnium septem montanarum civitatum procedere visum est: ideo Schemnicienses et Uybianenses pro die septima Cremnicium, Bakabanienses, Lebekbanienses et Belabanienses pro decima Novizolium per literas citaveramus. Die septima, licet iam antea metalli fodinae, una cum domo camerali Cremniciensi Mti Vrae sacrae per recessum hostis applicatae fuissent, nos nihilominus camergravium et caeteros officiales denuo Mti Vrae sacrae iuramento obligavimus. Ab inde directa ad curiam civitatis nos contulimus, iudicemque cum senatoribus eius loci, atque cives Schemnicienses et Uybianenses eo per nos citatos in atrium domus, nobis obviam venientes reperimus, a quibus ubi domum eorum praetoream intravissemus ibique consedissemus medio notarii eius civitatis prolixiori oratione gratulanter excepti sumus. Quorum nos gratiam et officiosam salutationem sereno animo acceptantes, in exordio dictionis nostrae gratiam Vrae Mtis sacrae ipsis detulivimus (*sic*) atque simili oratione quemadmodum et Tyrnavienses ad praestandum denuo Vrae Mtis sacrae fidelitatis homagium eos adhortati sumus. Ad quam nostram adhortationem responderunt, se in omnibus prout addecet fideles subditos benignis Vrae Mtis sacrae mandatis humiliter obtemperare paratos esse. Verum ne ipsis quaqua ratione in futurum hoc a nobis expetitur iuramentum praeiudicaret, siquidem ipsi non sponte sed coacte et svadente etiam excellmo comite eorum regni Hungariae palatino pia memoriae, cuius literas nobis in specie producentes partibus principis Transylvaniae adhaerere debuerint. Ideo productis nobis in specie literis palatinalibus: verum si omnino aliter ad extremum se ab illis defendere non possent, poterunt aliquibus munusculis principaliores ex illis detinere, ne in loca mineralia saeviant, inferantque aliquod damnum illis, imo volumus omnino ne aliquam offensionis ansam dent hosti, sed mere se defensive habeant, ne ex simili data offensa in damnum inferendum incitentur; hoc autem citra laesam fidelitatem suae mtis facere poterunt, cum non sponte sed inviti ad hoc labi cogantur; hoc enim facto maius minoris damnum evitare poterunt. Aliis etiam montanis civitatibus hoc insinuari volumus: testimonium quam in se tam et aliis montanis civitatibus superinde ad futuram sui suorumque cautelam a nobis expetierunt, quod ipsis veluti iusta petentibus, denegare non potuimus neque volumus. Atque sic demum, inprimis Cremnicienses, expost Schemnicienses et Uybianenses iuramentum prompta animi submissione deposuerunt, cuius paria etiam singulis consignavimus, eo fine ut et ipsi caeteros suos concives in firmo illo Mti Vrae sacrae homagio fidelita-

tis obligent. Die 8. summo mane Vetero-Solium versus profectiorem nostram instituimus, ibidemque cum reverendissimo dno Varadiensi convenimus, et die sequenti circa septimam matutinam exacto ab iisdem civibus iuramento, abinde discessimus; pleno collegio Novizolium procedentibus expanso vexillo tubarumque clangore ipsis civibus et nonnullis ex officialibus Vrae Mtis sacrae, qui obviam nobis venerunt, ingressi sumus.

Die 10. ibidem a Bakabaniciensibus, Lébetebaniviensibus et Belabaniensibus, die undecima vero inprimis ab officialibus Vrae Mtis camerae Novizoliensis exposit a civibus iuramentum exegimus.

Die duodecima continuando iter nostrum ad oppidum Breznobanya pervenimus, ab iisdem oppidanis similiter die 13. in ea forma, qua a caeteris civitatibus iuramentum fidelitatis recepimus.

Die 14. In Hibe iudicem civitatis Karponensis cum duobus senatoribus et notario, quos nos alias Breznobanyam pro depositione iuramenti citavimus, invenimus, qui pari ratione nomine totius civitatis iuramentum pro parte Vrae Mtis sacrae praestiterunt, atque accepta a nobis in paribus forma iuramenti etiam cum ceteris concivibus suis id se facturos promiserunt.

Hinc ex benigna Mtis Vrae sacrae ordinatione nobis in instructione data Zendróniam, Filekinum et ad Putnok obsequenter divertere parati fuissetus ibidemque ea, quae nobis per Mtem Vram sacram peragenda commissa erant praesentes peregissemus, verum cum dictorum confiniorum praesidarios tanta miseria et inedia pressos, eiusque animi et constitutionis fuisse, ut si nos illuc absque solutione pervenire contingerit, vexilla et tympana coram nobis deponerent atque praesidia deserta relinquerent, ex certa relatione intellexissemus: eam ob causam ne quid simile nos experiri necessum esset, fore illis per literas benignitatem et paternum Vrae Mtis sacrae affectum ac curam declarare, ipsosque ad fidelia servitia et constantem fidelitatem spe brevi futurae ipsis necessariae provisionis animare, iterque nostrum per reliquas liberas civitates Mtis Vrae sacrae partium regni superiorum Cassoviam versus continuare, donec ipsis medium aliquod reale succurrendi occurrerit, iudicavimus. Ea propter die 15. recta ad civitatem Kesmarcensem profecti sumus, et die sequenti quae erat decima sexta ab iisdem, die 19. a Leuchoviensibus, die 23. a Cibiniensibus, die 26. a Bartffensibus cum prompto singulorum animorum obsequio homagium fidelitatis recepimus.

Die 28. dum Epperiessinum appropinquassemus venerunt nobis obviam distinctis turmis vice comitatus comes Saros-

siensis g. d. Soo cum notabili numero nobilium, et ipsi cives Epperiessienses ac imprimis per praefatum vicecomitem aggratulabunda salutatione, deinde per ablegatos civitatis singillatim in campo excepti magno cum applausu civium et tormentorum explosione (quemadmodum etiam in praemissis liberis civitatibus factum est) in ipsam civitatem Epperiessiensem introducti, et ad hospitia nobis designata deducti sumus.

Die prima Martii quam ipsis civitatensibus pro depositione iuramenti praefixeramus, ingressi sumus curiam ipsorum, ubi iudicem et senatores populumque civitatis a gradibus primis usque in interiorem domum consistorialem ex utraque parte ordine stantes, nostrumque adventum gratulabunde expectantes invenimus, ac cum in loco destinato consedissemus, gratiamque ipsis a Vra Mte sacrae et indulgentiam erratorum omnium denunciantes, eos ad praestandum de novo Mti Vrae sacrae instar aliarum liberarum civitatum sacramentum fidei constantemque fidelitatem imposterum servandam pluribus adhortati sumus. Ad haec iudex circumstantibus senatoribus populoque civitatis nomine totius communitatis humillimas Mti Vrae pro tanta benignitate et paterna erga civitatem ipsorum affectu cum propterea et constanti eorum oblatione fidelitatis egit gratias, enumeravitque quibus in periculis praeterito rerum statu civitas ipsorum constituta fuerat, quibusque minis et territamentis ipsos omni penitus auxilio speque illius destitutos occupata Cassovia hostis summa animi afflictione in deditionem computerat. Verum si imposterum quid simile (quod deus avertat) contingeret, aliter sibi providere vellent. Quantum porro ad iuramenti pro parte Vrae Mtis sacrae depositionem attineret, in eo se obsequentes subditos fore futuros respondit. Quibus ita praemissis a iudice et senatoribus illa die, a populo vero die sequenti exegimus homagium fidelitatis.

Die eadem licet iam officia tricesimalia in partibus illis regni superioribus et ditione Vrae Mtis, per resignationem principis et per reoccupationem inclytæ camerae medio Michaelis Podbelani perceptoris (excepta sola filiali Lodomer, quam loco Zendröviensis retinuerunt) ad rationem Vrae Mtis possidebantur. Nihilominus tamen ut solidiori fundamento functionis suae officiales innixi, solidius etiam vocationi suae insistere et invigilare queant, auctoritate commissionis pro die 6. eos omnes in praesentiam nostri citaveramus, atque etiam in officiis praevio iuramento usque ad benignam Vrae Mtis sacrae ratificationem confirmavimus.

Die 3. Martii prima horis matutinis per ordinariam postam, ad nostras adhuc de dato 4. mensis Februarii ex S. Cruce,

uti superius praemisimus illmo principi Transylvaniae scriptas, ab eodem responsorias accepimus, quibus se negotio praesentis commissionis a parte sua ita accommodaturum promittebat, ut brevi optatus exitus sperari possit, svadendo nobis pro tractatu Tokainum, quo die septima labentis mensis, etiam suos commissarios certo expediturus, atque ad omnia postulata nostra medio illorum se resoluturus esset. Ad quas suae celsitudini hac ipsa die rescripsimus, gratias referentes pro tam benevola et prompta sui circa commissionis negotiorum a parte sua accommodationem oblatione.

Quantum verò ad locum praesenti commissioni pro voto principis in oppido Tokay destinandum attineret, respondimus id non esse in nostra potestate, cum per expressum in instructione nostra civitatem Cassòviensem denominatam habueramus et alias etiam multis ex rationibus Cassovia magis aptus et decentior locus pro tractatu praesenti videretur, et vel maxime quod ibidem etiam archivum camerae Scepusiensis haberetur, quod de necesse revideri, et in ordinem redigi atque certae et fidei personae cura illius concedi debet, etsi quae acta in moderna commissione, alterutri partium pro occurrentibus negotiis necessaria fuerint, eo facto ad manus haberi posse. Rogantes dnum principem, ut et sua celsitudo commissarios suos quam primum Cassoviam ablegaret, quorum medio etiam reversales omnium et singulorum magnatum, nobilium, ac comitatum, liberarum regiarumque civitatum in ditione Vrae Mtis existentium, qui alias etiam vigore pacificationis iam ab omni obligatione pronunciati essent, manibus nostris consignandas remittere vellet. Caeterum hac ipsa occasione etiam misimus domino principi copiam reversalium statuum et ordinum Transylvaniae partiumque ei annexarum super septem comitatibus et civitate Cassoviensi absque pacificationis conclusionibus tempore principis Bethlenii confectarum, eo fine ut in simili forma etiam modernas Transylvaniae reversales expediri curaret.

Quam intentionem principis de translatione tractatus Tokainum ea ipsa die Mti Vrae pro obtinenda superinde eiusdem benigna resolutione, humillime praescripseramus. Interea vero temporis dum a Mte Vra sacra super praemissa intentione principis de loco tractatus Tokaini instituendo clementem resolutionem et ab ipso principe sanius ad nostras responsum expectaremus, laboravimus iuxta benignum Vrae Mtis sacrae mandatum circa provisionem annonariam et pecuniarum confiniariis praesidiorum Vrae Mtis illarum partium regni superiorum procurandam, quemadmodum etiam militi germaneo in praesidio Szenderő quinque mensium lesen, et

pro vestitura pannum cum requisitis die decima tertia dari curavimus. Annonam quoque illis ad mille quingentos circiter cubulos procuravimus, atque etiam subsequenti tempore auxilio circumadiacentium comitatum, liberarumque civitatum eo devehi fecimus.

Tractavimus pari ratione cum magistratu Epperiensi, de assignatione certarum domorum pro administratura proventuum illarum partium et officialium Vrae Mtis, atque etiam cum liberum ubique in regno vigore modernae pacificationis, tam in liberis regiisque civitatibus, quam confiniis exercitum religionis admitti debeat, ut ipsi quoque se huic conclusioni ex debito accommodentur, in civitate ipsa aliquem locum decentem et sufficientem pro exercitu catholico, residentia sacerdotis, tam respectu officialium Vrae Mtis, qui ibidem futuri sunt, quam etiam respectu populi catholici inter ipsos degentis, quorum plurimi inter illos defectu sacerdotis absque sacramentali confessione et communione emoriuntur, ubi informaremur, ordinarent et assignarent. Quo postulato nostro intellecto senatus misit tres e medio sui ad nos, rogando ut siquidem non essent pleno numero, et hoc negotium tanquam novum etiam communitati, absque cuius assensu se neque possent resolvere, proponi debebit, quatuor vel quinque diebus, intra quos sperarent se posse in unum convenire, atque desuper certi aliquid decernere, eorum superinde resolutionem aequo animo expectare vellemus. Quorum instantiae assensum denegare nequivimus. Ipsi vero cives, uti informati fuimus, non aliam ob causam tantum temporis sibi admitti postularunt, quam ut etiam caeterarum liberarum civitatum illarum partium desuper consilia experiantur.

Elapsis itaque quinque diebus nunciaverunt nobis per coeteros e medio sui ablegatos talem resolutionem: Inprimis quod domos pro administratura et officialibus Vrae Mtis curae illis futurum ut accommodentur; quantum vero ad locum pro exercitu catholicae religionis et residentia sacerdotis catholici destinandum attineret, siquidem novum id et inusitatum esset apud illos, ex eo etiam communitas nulla ratione in id consentire tanquam in praeiudicium libertatum suarum vellet, nisi discrete regno postmodum determinabitur.

Die decima iterum accepimus a principe de dato prima eiusdem mensis ex oppido ipsius in Transylvania Uyegyhaz vocato emanatas alias literas, quibus, inhaerendo suae priori intentioni omnino cupit, ut tractatus praesentis commissionis Tokavini et non alibi instituatur. Cui nos rursum in conformitate priorum literarum nostrarum respondimus, nos non posse in eam opinionem condescendere, ut Tokavium eamus, contra

expressam Mti Vrae sacrae ordinationem, et ex rationibus per nos in aliis literis nostris eidem praescriptis, sed ut commissarios suos Cassoviam quamprimum ablegaret, diligenter institimus. NB. Die vigesima scripserunt nobis etiam eiusdem principis commissarii, certificantes de suo ex mandato principis Tokainum adventu, atque ut nos etiam quamprimum conferamus institerunt, quibus respondimus: Nos non posse ex rationibus iam principi perscriptis Tokavium ire, sed ut illi quamprimum Cassoviam veniant monuimus. Interea die vigesima quarta tertias de dato 14. Alba Iulia emanatas principis accepimus literas, quibus significavit nobis suos commissarios pro die vigesima prima Tokavini certo affuturos, quo ut nos etiam conferamus absolute sollicitavit. Cuius nos in hoc proposito tantam obstinatiam cum admiratione animadvertentes, et siquidem nec Vrae Mti sacrae in contrariam adhuc resolutionem acceperamus, neque tam cito nos eam propter renovationem distantiam loci habituros sperabamus; considerato etiam brevi tempore, quod nobis respectu termini attunc pro dieta regni praefixi supererat, idque inaniter cum dispendio publici boni consumere metuentes, nolentes etiam ulterius cum praefato principe de loco tractatus tanquam circumstantia accidentali inutiliter disputare: conclusimus unanimi voto, ut pro lucrando tempore iuxta postulatum principis die 26. Epperiessino Tokavium versus iter instituamus. Quod propositum nostrum hac ipsa die principi ad notitiam dederamus et etiam Mti Vrae sacrae, inclusis in specie, ipsius principis desuper literis humiliter perscripseramus.

Volentes igitur per Cassoviam die praefixa iter nostrum continuare, requisiveramus tempestive literis tam magistratum Cassoviensem quam etiam vicegeneralem principis Georgium Kun eius loci, quatenus nobis ibidem pro condescensione vel unius noctis hospitium accommodassent. Ad quas rescripserunt nobis tam civitatenses quam ipse vicegeneralis, quod ipsi absque singulari commissione et ordinatione principis id facere minime auderent aut possent, praesertim cum scirent locum pro tractatu praesenti Tokavii esse ordinatum, ubi iam etiam principis commissarii adventum nostrum expectarent, adeoque etiam iter nostrum per possessiones regnorum dictorum et oppida Göncz, Tallia optime institui posse svadebant; quas eorum literas etiam in specie humillime transmiseramus Mti Vrae sacrae.

Die igitur 26. circa octavam matutinam movimus nos ex Epperies Tokavium versus, atque ubi ad possessionem Rozgon dictam appropinquassemus, venit nobis obviam Cassovia carpento cum Georgio Barna et nonnullis atque nobilibus simul

insidentibus atque cum octoaginta circiter expanso vexillo equitibus praesidiariis eius loci administrator proventuum principis illarum partium Paulus de Szemere, itidemque in campo nos officiosa salutatione exceptos, comitatus est in praemissum pagum Rozgon, ubi ex dispositione ipsius satis honorifice excepti et tractati noctem quoque egimus. Ab inde die sequenti ordinatis pro comitiva nobis secum eductis militibus, venia a nobis collegialiter accepta dictus Szemere una cum sibi adiunctis nobilibus Cassoviam rediit, nos vero propositum iter continuando:

Die vigesima septima Gönczii et vigesima octava in Tallia, ubique sufficienti provisione ab officialibus principis nobis ordinata noctem egimus. Die vigesima nona circa septimam matutinam ex oppido Tallia Tokavium iter direximus, commissariosque principis, utpote mag. dnum Stephanum Haller, Georgium Chernel, Stephanum Kőrös et Andream Klobucziczky curru tecto cum comitiva sexaginta circiter equitum nobis obviam venientes et in fine oppidi Tarczall adventum nostrum expectantes reperimus, qui constitutis ad partem penes viam suis ordine equitibus, ubi eo appulissemus, confestim ex curru descenderunt, quod et nos fecimus, porrectisque invicem manibus, nomine principis gratulabunda et officiosa salutatione, ab illis excepti sumus. Quorum medio principi pro tam benevola erga nos propensione, ipsisque officiose praesentata salutatione competentes egimus gratias, simulque etiam quod illos salvos et incolumes nobis intueri liceat aggratulati sumus. His officiis peractis, et prius nobis currum condescensibus, praecesserunt nos commissarii principis, atque decenti solennitate Tokavium introduxerunt, et ad hospitium usque reverendissimum dnum episcopum in superiorem contignationem domus principis prompte comitati sunt.

Die 30. quae erat dies magnus Veneris tempore matutino devotione intenti fuimus, horis autem pomeridianis in unum convenientes nunciavimus commissariis principis, ut ne diutius cum stipendio publici boni tempus perteramus, vellemus die sequenti mane circa horam octavam matutinam in unum convenire, deque consistorio inchoandae commissionis, eiusque instruendo processu, certi quid inprimis statuere. Ad haec se paratos die sequenti esse hora praescripta, ad nos venire, verum pro consistorio locum neque aptiorem, neque auctoritati Vrae Mtis competentiorem invenire posse, quam in hospitio dni episcopi nobis renunciarunt.

Die demum ultima Martii iuxta promissum eorum hora octava matutina sex equis egregiis currui tecto iunctis ad nos venerunt, quibus obviam secretarium commissionis, cum fa-

mulis nostris usque in aream domus misimus, ut ipsos praece-
dentes sursum deducant; nos vero eorum adventum ad gradus
superioris contignationis expectavimus, atque ascendentes, offi-
ciosa salutatione exceptos praecessimus in domum pro consi-
torio deputatum, ibidemque retenta in sessione pro nobis
dextro, illis sinistrum dedimus. Et hunc semper observavimus
ordinem. Consedentes itaque praemissisque nonnullis ab utra-
que parte officiosis quaestionibus, priusquam ad meritum com-
missionis nostrae condescendissemus, invocato pro foelici suc-
cessu et exitu auxilio spiritus sancti, repraesentarunt nobis
litteras principis credentiales, quas eo facto in praesentia
illorum publice perlegi curavimus, quibus nihil aliud contine-
batur, quam ut illos pro veris et in debitis suis commissariis
agnoscamus, ac ea quae nomine eiusdem acturi vel dicturi
essent verbis eorum fidem indubiam habeamus. Quibus perle-
ctis et intellectis recensuimus. quanti cum animorum desiderio
adhuc ante mensem quem Epperiesini inutiliter consumpsimus,
cum illis in unum convenire pertractandaque pertractare cupi-
vissemus, unde etiam nullum defectum in nobis pati volentes,
scripseramus adhuc ex S. Cruce de dato 4-ta mensis Februarii
dno principi rogantes diligenter suam celsitudinem, ut commis-
sarios suos tempestive Cassoviam expedisset, conventumque
ibidem septem comitatibus indixisset, verum a parte principis
locum nihil factum esset, sed propter ordinem institutae com-
missionis, et etiam contra conclusionem Lincii medio ablega-
torum suorum factam ad tractatum nos Tokawium propter
spem et expectationem induxisset. Quod cum iam factum esset
ut ipsi tanquam veros filios et bonos cives patriae decet, in eo
laborent, quatenus ea quae a parte principis vigore diplomatum
pacificationis effectuada illis incumbunt, absque omni exce-
ptione et temporis dilatione effectuari audeant, cum et alias pro-
pter imminentem regni dietam nimis parum temporis habere-
mus, utque pro servando bono tractatus ordine omnes semper
propositiones, responsa et replicas nobis scriptotenus exhibeant,
quod et nos facturi essemus, diligenter sumus hortati.

Ad haec responderunt. Quod princeps eorum dnus ele-
mentissimus, quemadmodum pacem cum Vra Mte sacra
conclusam illibate servare cuperet, ita quoque ea omnia, ad quo
virtuti diplomatis sui obligaretur, effecturare vellet. Quod autem
tardius eos ad praesentem tractatum expedisset, id longior
distantia atque graves eius curae, tardiorque ablegatorum suo-
rum Lincio adventus, quorum necessario relationem prius
intelligere debuerat causasset. Posteaquam vero iam deo
volente in unum convenissemus, ut ipsis prius eas difficultates,
quas a parte principis complanatas cuperemus, scriptotenus

exhiberemus, cupiverunt. Quod nos omnino facturos resolvimus. Quia resolutione a nobis accepta surrexerunt, ac praecedente illos secretarius noster cum servitoribus, nobisque usque ad gradus subsequentibus, venia a nobis accepta, ad hospitia sua discesserunt.

Nos igitur iuxta promissum nostrum, propositiones in tuitioni nostrae diplomatumque continentiis conformes, die secunda mensis Aprilis ipsis exhibuimus atque ut ipsi etiam nobis postulata principis exhiberent, et ad propositiones nostras quamprimum responderent, monuimus.

Ipsi vero non ut nobis respondissent, uti promiserant, sed easdem propositiones nostras desumptis paribus dno principi die 4-ta per singularem cursorem transmiserunt, neque tam diu nobiscum quicquam tractare aut concludere voluerunt, donec a sua celsitudine super iis resolutionem acceperunt. Et quia informati ab illis fuimus quemadmodum etiam Mti Vrae sacrae id humillime perscripseramus, quod ipse princeps statim post festa paschalia ex Transylvania Alba Iulia moturus atque in vicinium nobis venturus esset, eo respectu etiam moram circa resolutionem super propositionibus nostris tantisper interiectam facilius sustinuimus, verum ubi contrarium die octava intellexissemus, quod nempe princeps etiam ex itinere Tokavium versus arrepto reversus fuisset, moti suspicione alicuius illusionis, die sequenti quae erat nona, secretarium nostrum Matthiam Senkwiczy ad commissarios principis, cum continuatione propositionum et postulatorum nostrorum die secunda ipsis exhibitarum, expeditivimus, nunciantes atque serio commonentes illos, ut auctoritatem Vrae Mtis sacrae prae oculis servantes, quamprimum ad postulata nostra tam priora quam etiam praesentia respondere, principisque resolutionem, siquidem nihil alieni a continentiis diplomatum in se continerent, cum dispendio publici boni declarare non differrent, vel si necdum mentem et resolutionem dni principis acceperant, quam cito illam nos habere posse arbitrarentur, ut informarent, alias timendum esse, ne forsitan Mtas Vra sacra per tota tantae inanis morae instante quoque termino comitiorum regni praefixo, nos ab inde revocare vellet. Ad haec nobis loco responsi renunciaverunt, nos nihil in eo dubitare debere, quod princeps illorum dnus clementissimus, contentas in diplomaticis conditiones effectuare nolle, quin imo ipsam pacem conclusam in omnibus suis punctis et clausulis prout promisit, et se obligavit, sancte et illibate servaturam, rogantes ut duobus aut tribus adhuc diebus aequo animo principis resolutionem praestolaremur.

Post haec die duodecima, an praemissa requisitione

nostra vel vero principis aliqua resolutione, de qua nobis nihil constitit, moti nescimus, ut in unum horis pomeridianis conveniremus, institerunt quorum instantia admissa, ubi in loco destinato conventum fecisset, praemissis complementis, nobis talem quaestionem proposuerunt: an nimirum illa omnia, quae ipsi nobis proposituri essent, durante commissione velimus et possimus effective executioni demandare, nec ne? siquidem illi a parte principis et vellent et possent. Quibus nos recedentes paululum in proximum conclave consistorio nostro primato destinatum, sumptaque in considerationem ipsorum quaestione atque votis in unum collatis, ne etiam ipsis circa effectuationem conclusorum aliquam ansam dilationis aut dubietatis praeberemus, ad illos reversi cum respondissemus, nos et velle et posse autoritate Vrae Mtis sacrae omnia in diplomatibus expressata effectuare: subsumpserunt iterato: an durante hac commissione non literis, neque promissis tantum, sed effective a parte rei omnino effectuare vellemus et possemus? Quibus nos iterato respondimus iuxta instructionem nostram effective velle et posse, omnia effectuare.

Ad quam cathegoricam nostram resolutionem subiunxerunt, se certas propositiones ex parte principis et dni sui clementissimi, antequam super postulatis nostris a sua celsitudine, quam in horas expectarent, resolutio venerit, nobis exhibere velle, prout etiam die decima quarta circa septimam matutinam in communi consistorio cum solennitate exhibuerunt, quarum copiam etiam Mti Vrae sacrae pro notitia, per certum cursorem nostrum die decima quinta humillime transumsimus, dantes id ipsum ad notitiam iisdem commissariis principis, ut ne putent nos pro resolutione ad Vram Mtem sacram illorum propositionem misisse, quasi non habuissemus autoritatem ea effectuandi, quae nobis effectuanda incumbunt.

Die 17. Iterum commissariis principis nunciavimus per secretarium nostrum, requirentes illos diligenter, ut ad propositiones nostras nobis respondeant, effectuandaque a parte principis effectuent sine temporis dilatione.

Ad quod nobis responderunt, ut nos prius id faciamus, magisque convenire ut nos praecedamus his argumentis. 1. Quid autoritas caesarea et regia id requirit? et ut Vra Mtas sacra benignae suae in diplomatibus factae oblationi cum bono exemplo clementer prius satisfaciat? 2. Quod effectuatio a parte Vrae Mtis se in longius extendat negotiaque magni momenti existentia longius tempus effectuationis requirerent. 3. Quod etiam tempore permutationis diplomatum Mtas Vra sacra se clementer resolverat quod pro complanatione difficultatum commissarios suos deorsum missura esset, ex eo

etiam dignum esse ut a parte Vrae Mtis sacrae prius effectu-
entur negotia. 4. Cum in septem comitatibus negotia effe-
ctuanda sint in absoluta potestate principis, eaque trium aut
quatuor dierum spatio facile effici poterunt. 5. Siquidem etiam
princeps a parte sua omnium promptam effectuationem offerat,
vel eo respectu etiam prius debent a parte Vrae Mtis effectuari
ea in quibus commissio et pacificatio fundaretur. 6. Quod etiam
tempore Bettlemi principis, a parte praedefunctae suae mtis
felicitis reminiscantiae prius effectuatam fuerint.

Ad quae ipsorum argumenta sic renunciavimus. Quod
natura ipsa et bonus ordo cuiuslibet tractatus inter partes
instituti requirit, bonam commissariorum, vel ad id electorum
deputatorumque virorum correspondentiam, quod inprimis in
eo consisteret, ut difficultates utrinque proponendae proponen-
tur, quibus propositis pari modo etiam utrinque ad propositas
difficultates replicetur respondeaturque si quid partes conside-
rationis in iis habuerint, ita ut tandem collatis utriusque par-
tis difficultatibus, earundem discussio aequali et pari passu
procedat, nisi enim hoc fiat necesse est sequi confusiones, ut
prius sublatis unius partis difficultatibus, alterius primo partis
difficultates ad discutiendum recrudescent, praesertim in causis
et negotiis circa idem operantibus. In hac autem commissione
siquidem utrinque propositiones iam exhibitae essent, necesse
est etiam ut commissarii ab utraque parte destinati mutuo
sibi suas replicas, si quid in exhibitis difficultatibus paterentur
exhibeant et praesentent. 2. Regulam etiam esse boni et con-
fidentis tractatus, ut commissarii de modalitate complanandarum
difficultatum prius inter sese conveniant, qualiter nimirum et
quo processu negotia ipsius tractatus curere debeant. 3. Quod
etiam ipse dnus princeps in aliquot suis literis nobis per expres-
sum scripserit, quod medio commissariorum suorum ubi Toka-
vinum appulerint, mentem suam nobis declaraturus esset, nec in
illis quicquam contineretur eorum, ut nos prius ad postulata suae
celsitudinis per commissarios suos nobis exhibita respondeamus,
eaque complanemus ac tandem a parte suae celsitudinis seque-
retur responsio, quin primo etiam ipsa diplomata aliud viden-
tur innuere. 4. Accederet et id quod ipsimet promiserint se
promptos et paratos fore ad exhibitas sibi propositiones, ubi
primum ad prima puncta resolutio a principe adveniret, respon-
dere. 5. Quod etiam caesariae mtis dignitas et respectus id
requirat, ut a parte principis tanquam inferioris conditionis
prius fiat effectuatio. 6. Ex eo etiam convenientius fore, ut ea
quae citius fieri possunt, prius absolvantur, cum alias etiam de
ordine naturae, simul et semel omnia in eundem finem tenden-
tia nec possent incipi, et neque absolvi. 7. Id quod Vra Mtas

tempore permutationis diplomatum promisit, id etiam praestitit, neque per hoc restrinxit suam auctoritatem in eo, ut prior sit in effectuatione. 8. Acceptari quidem dni principis promptam effectuationis oblationem, sed ut statim et defacto fiat iuxta diploma suae celsitudinis, quibus praestitis, idem quoque fiet etiam a parte Vrae Mtis. 9. Quoad processum tempore principis Bettlemi servatum disparem esse rationem, et ideo neque nos ad id obligari, neque esset conveniens auctoritati Vrae Mtis, ut nos hinc recedere, et ad partes trans-Danubianas ad executionem procedere, atque iterum Tokawium venire deberemus, respondimus. Verum per internuncia nos nihil aut parum nimis efficere posse animadvertentes, nunciavimus illis die 18. ut pro die sequenti in consistorio compareant, atque nobiscum de modo instituendi processus et effectuationis negotiorum conveniant.

Die igitur decima nona dum in communi consistorio circa septimam matutinam in unum convenissemus, eosdemque ad id inducere voluissemus, ut nobis ad postulata nra scriptis responderent effectuationemque effectuantorum praemitterent; ipsi insistentes firmiter suo proposito allegarunt, non obligari ad hoc principem dnem eorum clementissimum; siquidem ipse dum a parte sua virtute sui diplomatis extra septem comitatus omnia effectuasset, militem eduxisset, liberas regiasque et montanas civitates cum metalli fodinis Mti Vrae sacrae resignasset et ea etiam quae in septem comitatibus sibi concessis effectuanda superesset uno vel altero die effectuare posset; verum a parte Vrae Mtis eiusdemque fidelium nihil horum factum fuisse, quin imo etiam difficile sperari posse, nisi per Mtem Vram requisitis seriis mediis ad id efficaciter compulsi fuerint, adducentes in exemplum arces Muran et Balog, Franciscum Balassa cum aliis, et bona Ioannis Mariassi, quae comes Chiaki in vilipendium restitutionum literarum ex auctoritate Vrae Mtis sacrae profectarum vi et potentia mediante reoccupasset possedissetque, ideoque princeps eorum dnus clementissimus non scriptam aut promissam tantum, sed effectivam a parte rei restitutionem et complanationem omnium concludorum cuperet, quam etiam a parte sua omnino praestare et adimplere vellet. Hac occasione produxerunt nobis etiam certas literas principis, et ea in parte nobiscum communicarunt, quibus scripsit, priusquam universa bona et templa tam ante quam post pacificationem occupata prioribus suis possessoribus restituta non fuerint, illum ad ulteriorem a parte sua effectuationem procedere nulla ratione velle, cum et alias fide digna relatione informaretur, non ut priora commissa a parte fidelium Vrae Mtis emendarentur et effectuarentur,

sed potius in dies circa exercitium suae religionis per certos magnates rustici impediuntur, nihilominus tamen post multas disceptationes et in refutatione argumentorum ipsorum a nobis allatas rationes, quamvis non sine difficultate, eo rem deduximus, et invicem conclusimus, ut primo quoque tempore replicae utrinque ad propositiones scriptotenus communicatae, simul et semel et in proximo quidem consessu, pro complanatione et effectuatione exhibeantur, prout de his omnibus de dato 15. et 20. Aprilis humiliter scripseramus Mti Vrae sacrae.

Quoniam vero instantissime tam a commissariis principis quam etiam hominibus comitis Illieshazi et Liszthius, pro restitutionalibus super arce Muran et Balog sollicitabamur, et siquidem etiam certo intellexeramus comitem Wesseleni cum praefatis Illieshazi et Liszthius inter se desuper convenire non posse, dictante tali casu etiam id ipsum instructione nostra, resolveramus pro facilitatione commissionis eas omnino extradare. Interea superveniente nobis binae Mtis Vrae sacrae benignae literae per singularem cursorem ab inclyta camera Mtis Vrae sacrae expeditum, allatae, quarum unis nobis benigne mandavit Mtas, ut expeditis in ditione principis rebus, in reditu concordiam inter partes denuo tentare et adlaborare velimus, quatenus inter alia etiam negotium dictae arcis Muran, ac praetensiones Illieshazi et Liszthius accommodentur. Aliisque includendo cifras quoque pro secretioribus scribendis, nisi opus fore videretur, et clementer mandando, ut ea quae nobis commissa sunt, iuxta instructionem omni studio et dexteritate peragere, neque ab ipsa instructione nostra recedere debeamus. Et si quae difficiliora aut nova postulata a parte principis occurrerent, Mtem Vram sacram desuper actutum informare, benignamque eiusdem resolutionem vicissim praestolari, neque infectis negotiis etiam adveniente termino comitorum, si interea negotia perfici nequirent, absque praescitu et consensu Vrae Mtis sacrae redire debeamus.

Quarum continentiam nos humillime obtemperantes, aliamque benignam Mtis Vrae sacrae ad nostras resolutionem expectantes ab extraditione praemissarum restitutionalium non sine scandalo commissariorum partis alterius super sedimus. Die 21. nunciavimus commissariis principis, ut iuxta factam diei decimae nonae mutuum conclusionem, nobis ad propositiones nostras replicam exhiberent. Qui rursum nobis renunciarunt, quod necdum adhuc paratam haberent, sperarent tamen se pro die 23. exhibere posse.

Adveniente igitur die 23., ubi nos hora octava matutina in consistorio convenissemus, nunciavimus illis, quod nos summo cum desiderio adventum eorum cum replica expectaremus,

rogaremusque diligenter ne ulterius cum tanta iactura temporis eius exhibitionem differant. Ad hoc iterum nunciarunt: Recordari nos bene, quod bina vice et bipartitim quidem propositiones et postulata illa a nobis fuisse exhibita, et licet quidem iam a dno suo clementissimo ad primas haberent resolutionem, quia tamen etiam ad secundas in dies expectarent, vellentque simul et semel ad utrasque exhibere, ideo rogarent nos, ut aliquantisper patienter adhuc praestolaremur. Quibus nos rursum nunciavimus, nos esse contentos pro hac vice, si tantum ad priora puncta nostra pro lucrando tempore exhibuerint replicam ad reliqua eo facilius expectare poterimus.

Ad hoc iterato renunciarunt nobis rogantes summopere, ut tantum illa, vel ad summum die sequenti patientiam cum illis haberemus, intra quod tempus certo certius dni principis resolutionem se accepturos sperarent, nobisque illam eo facto communicare vellent.

Die 24. recte nobis per postam ordinariam certae diversorum literae advenerant, qua occasione, ut eos citius ad exhibendam super postulatis nostris principis resolutionem moveamus, expeditimus ad illos secretarium nostrum, nunciantes ipsis, quod nobis certae literae per postam ordinariam allatae fuissent, quibus insinuaretur nobis, quod Vra Mtas sacma male esset contenta, tam in eo, quod nos contra conclusionem Linczii factam, non Cassoviam sed Tokavium ad tractatum descenderimus, quam in eo, quod illmus princeps Transylvaniae, et ipsiusmet dni commissarii negotium commissionis in tantum pertractant, ut iam a duobus integris mensibus (intra quod tempus haec commissio finiri debuisset) ne manum operi applicuerimus, quo respectu timendum esse, ne Vra Mtas sacma, secus quid statuatur nosque revocet. 2-do siquidem ipsimet praedixissent, ubi primum a principe ad prima propositionum nostrarum puncta, quae caput rei sunt, resolutionem acceperint, vellent rem aggredi. Iam vero cum principis resolutionem, uti ipsimet faterentur, iam prae manibus haberent, cur ergo vellent illam in dilationem trahere, et nobis non exhibere? 3-tio. Cum etiam tempus ingrueret comitiorum regni, sub quibus omnes causae et tractatus similes seponi debebunt, et ubi nostra quoque praesentia desiderabitur, quare adhuc ulterius vellent negotium cum dispendio publici boni protrahere, quae ipsorum absque omni rationabili causa studiosa temporis pertractatio non careret apud nos suspicione.

Ad haec responderunt nobis in ipsis hactenus nullum defectum fuisse, verum quod ex debito obligaminis puncta propositionum nostrarum tanquam maioris momenti, auctoritatemque eorum excedentia, principi pro resolutione obtinenda,

dictante id ipsis etiam instructione, transmittere debuerint; et licet ad prima puncta resolutionem iam haberent a principe, quia tamen simul etiam ad postrema puncta, pro celeriori determinatione, resolutionem quam necdum acceperissent, exhibere cupivissent: ex eo etiam ad prima puncta distulissent, sed siquidem nos in tantum urgeremus difficultaremque negotium, illos paratos esse die sequenti utpote 25. quandocunque voluerimus, ad prima puncta, ad reliqua vero ubi primum resolutionem a principe habuerint, quam singulis horis expectarent, eam etiam absque omni dilatione nobis exhibere vellent. Intellecta hac eorum resolutione nunciavimus illis, ut die sequenti hora octava matutina in consistorio compareant exhibeantque replicam.

Die demum vigesima quinta, dum in unum convenissemus atque nobis invicem simul et semel ab utraque parte ad postulatorum puncta replicas exhibuissemus, visum est communi iudicio, ut iis, prius per se quaelibet partium diligenter consideratis, tandem diebus subsequentibus exinde accordationis puncta eliceremus.

Die 26. 27. horis ante et post meridianis diligenter in unum conveniebamus, et iam nos eorum replicam firmissimis rationibus, quam ipsi nostram oppugnantes, certa exinde accordationis puncta, sed imperfecta, (nam commissarii principis contra ipsius factam resolutionem, ne unum verbum addere vel demere ausi sunt) cenfeceramus. Ex eo nos novam supra illorum replicam combinavimus, exhibuimusque ipsis die 30. Aprilis, quam ipsi actutum per singularem cursorem principi transmiserunt pro resolutione. Nos interea temporis ad binas nostras Mti Vrae sacrae de dato 15. et 20. humillime scriptas et per diversos cursores transmissas avidissime expectantes benignam eiusdem resolutionem, ne etiam ab altera parte quicquam negligamus, ursimus instantissime tam praesentes, quam etiam internuncios nostros, ad postulata nostra sinceram complanationem, et praelibati domini principis realem resolutionem. Quam demum in forma replicae, veluti finalem et ultimariam, prouti intitulabant sancite nimis die decima mensis Maii horis pomeridianis cum solennitate repraesentantes, promiserunt se paratos fore, si necessum erit, illam verbis clarioribus dilucidare, quem in finem dum die sequenti horis similiter pomeridianis in unum convenissemus, resolutionemque dictam dni principis iuxta seriem propositionumstrarum ultro citroque disputavissemus, et statum tricesimarum atque honorum supremorum comitum in 7 comitatibus collationem, in eo quo tempore Bettlemi fuerunt relinquissemus, superatis aliis satis commode ab utraque parte difficultatibus, in his

quae sequuntur convenire nequivimus. Et inprimis quidem in negotio Stephani Deveni, cuius reversales ex eo, quod praeter obligamen fidelitatis, a quo iam antea virtute diplomatis liber pronuntiatus esset, etiam aliud in se continerent, uti praetendebant in specie restituere recusabunt. 2. Residentias patribus societatis Iesu Cassovienses et Zaththmarienses simpliciter denegabant. Botta quoque illorum cum praepositura Mislensi non illis, sed suis legitimis possessoribus, a quibus nempe sub disturbiiis immediate (uti ab arendatore patruus Ioannes Aitan canonico et lectore Agriensi) adempta fuissent, vel verò ad sequestras ecclesiasticorum manus, donec quid certi de patribus in dieta concludatur, resignare volebant, asserentes eosdem patres societatis Iesu, secundum constitutiones regni, et pacificationis Viennensis articulos, illegitimos eorumdem bonorum possessores fuisse, neque iurium regni esse capaces, ideoque nec principem, per immediatam resignationem talium bonorum ius illorum contra expressa regni statuta stabilire velle, si tamen illi, quibus ea resignaturus erit, ipsos in dominium eorum admiserint, licet in id etiam consentire non posset, tamen nec in eo usque ad ulteriorem superinde determinationem regnicolarum contrarius esse vellet. 3. Inventationem tormentorum ac munitiorum in arcibus Zaththmar, Tokay, Regecz ratione praetensae perpetuitatis, in reliquis confiniiis vero, quod nec in praesentis, neque in anteriorum annorum pacificationis diplomatibus expressa haberetur, neque tempore principis Bettlemi practicata fuisset, admittere volebant. 4. Assecutorias statuum et ordinum principatus Transylvaniae non habere prae manibus propter non celebratam inibi dietam asseverabant, sed quod princeps interea sub nomine proprio Mtem Vram sacramm assentare vellet. 5. Iuramentum septem comitatum eorumque supremorum comitum ex eo, quod vi tractatus Niklspurgensis principi iurare non sint obligati, nec Mti Vrae sacramm illos iurare debere affirmabant. 6. Nec in eo consentire voluerunt, ut capitanei, castellani confiniorum, haidonum, iudices et senatores comitatum et oppidorum privilegiatorum in septem comitatibus degentes Mti Vrae sacramm iurent reversalibusque se obligent tamdiu, donec per omnia etiam a parte Vrae Mtis sacramm fideliumque eiusdem diplomatibus pacificationis per realem restitutionem templorum ante et post pacificationem occupatorum, bonorumque omnium, prout et arcium Muran et Balog ac aliorum satisfactum non fuerit. Super qua ipsorum commissariorum principis in hoc puncto tali resolutione nos solenniter protestati sumus, in eo, quod antequam hoc punctum in suspensio remanere deberet, quod est caput praesentis commissionis, nos paratos fore om-

nino re imperfecta discedere et ad Vram Mtem sacram redire, prout nec aliter facturi essemus, siquidem ex hac ratione evidentissime appareret, dnum principem non sincere procedere cum Vra Mte sacra, dilationesque hactenus ineffectuatae commissionis studiosas atque inanes fecisse. Quam protestationem nostram ea ipsa die principi perscripserunt. Die sequenti iterum in unum convenimus negotiaque difficultatum meliorare et emendare cupientes, in utramque partem super iis potenter disputavimus, ac inprimis proposuerunt nobis atque instantissime urserunt templorum tam Cheitensium quam ultra Danubianorum in bonis comitis Francisci Nadasdi, prout et in Czaloköz Samariensis restitutionem, idque intra unius mensis spatium a tempore finiti praesentis commissionis tractatus computando, alias nisi hoc ipsis a nobis admittatur, illos ad ulteriora procedere nolle neque posse. In quem terminum nos nulla ratione consentire volumus, sed post longum tempus et multas disceptationes, sex septimanarum spatium illis praefiximus, ut interea nimirum ea templa, quae sub disturbii violenter essent occupata (excepto Samariensi, de quo iam cum incolis conventum esset) iuxta continentias diplomatum restituantur. Qua resolutione nostra non contenti urserunt ad amplius non solum ea debere restitui durante hac commissione, quae sub disturbii, verum etiam illa, quae post disturbia et permutationem diplomatum occupata essent tam per illum dnum archiepiscopum Strigoniensem, quam mag. Franciscum Balassa ac aliorum, prout et Samariensis, de quo ante restitutionem omnium templorum in praedictum complicum convenire minime potuisse asseverabant.

Ad quam ipsorum illationem, cum talia templa, quae post pacificationem et permutationem diplomatum occupata essent (iuxta punctum illum: gravamina anteriora), excedere auctoritatem nostram in diplomatibus fundatam, neque nos id citra benignam voluntatem Vrae Mtis sacrae, siquidem hic processus diuturnam concerneret, facere ulla ratione posse resolvissemus. Protestati sunt et illi pari ratione super hoc puncto, prouti et nos solenniter: quod nisi haec nimirum effectuta fuerint, etiam caetera imperfecta remanere debere, quoniam haec praecipua causa, nempe liberum exercitium religionis et occupatio templorum huius motus disturbiorum fuerit, ideoque honestius multo et convenientius fore principi dno illorum clementissimo mortem subire, quam haec, tanquam caput pacificationis, cum summo despectu sui ineffectuta relinquere, cum et defacto iam passim spargeretur de principe, ipsum publica parum curare, contentumque esse Tokawio et Regecz, quod ipse sibi nimis magno despectui et infamiae duceret. Addentes insuper et id, quod

neque status et ordines atque comitatenses partium regni superiorum in dieta tamdiu in aliis regni negotiis processuri essent, donec sub et post disturbia templa occupata cum Samariensi restituta ex integro non fuerint. De quibus omnibus Mti Vrae sacrae de dato 16. Maii copiosius humiliter perscripsimus, atque eadem die per certum cursorem nostrum eas ad Mtem Vram sacram promovere volumus, verum suspicione ducti, ne forsán commissarii principis aliam circa accommodationem punctorum difficultatis, resolutionem et mandatum a principe haberent, in alium diem distulimus cursoris nostri expeditionem, monuimusque illos, ut etiam pro die sequenti, quae erat decima septima, una nobiscum in solito consistorio compareant negotiaque publicum bonum permansionemque patriae concernentia, ea qua par est sinceritate et candore omni reservatione postposita promovere satagant. Quod se facturos sub conscientia promiserunt, dum et a parte nostra id ipsum reperiantur. Et recte illa die etiam circa vesperum resolutio principis ipsis advenerat. Die igitur notata hodierna circa horam septimam matutinam, ubi in unum convenissemus cum praefatis dni principis commissariis, ursimus diligentissime omnium difficultatum synceram et realem complanationem. Et ubi iam post multas disceptationes rursum ad conficiendos concordiae articulos convenissemus, in his quatuor sequentibus punctis iterum haesimus. Primo. Quoad patrum Iesuitarum residentias, quas Cassoviae, Zathmarini, prout nec alibi simpliciter admittere noluerunt, bonis nihilominus illorum, a quibus adempti fuissent restitutis, sed non ipsis patribus, ex rationibus a parte illorum superius in contrarium prolatis. Quorum causam nos zeloze atque rationabiliter assumentes, rationibus validissimis, legibusque regni atque statutis conformibus id efficere studuimus, comprobavimusque tam de lege regni, ipsos legitimos possessores fuisse bonorum suorum, tanquam ipsis per Vram Mtem sacram de plenitudine regiae auctoritatis collatorum, exindeque etiam vi diplomatum non aliis, sed ipsis patribus, qui immediate ante disturbia ea possederunt, et a quibus adempta sunt, restitui debere; verum cum rationibus victi fuissent commissarii principis, illos esse servitores dni sui, eaque, quae ipsis mandantur exequi debere, neque ulterius auctoritatem suam extendere posse, concluderunt. Cui ipsorum excusationi et nos cedere debuimus. Secundo. In eo quoque nulla ratione contra expressam et deliberatam principis voluntatem consentire posse retulerunt, ut iuramento et reversalibus septem comitatus et in iisdem degentes status et ordines sese Mti Vrae sacrae obligent, antequam omnia in diplomatibus expressata, a parte Vrae Mtis eiusdemque

fidelium effective adimpleantur, idque non ex eo, quod in verbo regio Vrae Mtis sacrae, quod sanctum est, dubitarent, verum quia animadverterent vi conclusae pacis restituendorum restitutionem absque rationabili de causa, sub colore exquisito differri et procrastinari, atque etiam in restitutione occupatorum dñi comitis Francisci Weseleny, Stephani Chaki, Francisci Balassa ac aliorum nimiam temeritatem, prout et eorum studium, qui Mti Vrae sacrae dilationem restituendorum svaderent, magis in eversionem, quam conservationem conclusae pacis vergere, per idque hanc pacem nostram genti summae necessariam convulsam iri, sibi omnino phrasim haberent. 3-tio. Quamvis nos iisdem negotium arcis Muran et Balogh et benignam Mtis Vrae sacrae superinde nobis noviter transmissam resolutionem, ut nempe idem in gratiosa eiusdem praesentia sub dieta revideatur, detexissemus, ne audire quidem voluerunt, sed indilatam et quamprimum nomine principis earundem restitutionem vi diplomatis Vrae Mtis sacrae cupiverunt. 4-to. Templorum quoque post pacificationem occupatorum non sub dieta, quam nos ipsis iteratis vicibus praefixeramus, sed durante praesenti commissione omnino rectificationem et restitutionem restitui debere, siquidem per expressum occupatio eorum in diplomate vetita fuerit, allegarunt. Prout de his omnibus Mtem Vram sacram pro resolutione cupienda de dato 16. et 17. Maii ulterius per certum cursorem pro demissa nostri subiectione informaremus. Ad quorum instantiam nos condescenderamus, ut fiat templorum una cum parochiis et earum preventibus iuxta diploma sub disturbiiis utrinque violenter occupatorum etiam eorum, si quae utrinque sub disturbiiis reoccupata fuissent, ut ipsi praetendebant absque clausulis per illos adiectis sine omni ambiguitate ex praetextu tali quali restitutio; sub hac conditione tum si et illius princeps Transylvaniae patres Iesuitas a parte sua in integrum restituerit, ipsisque tam residentias Cassoviensem, Zathmariensem cum praepositura Mislensi et aliis bonis ac vineis in Ondieusi, Zomboriensi et Baráttszölő in Tokaiensi promonthoniis habitis immediate remiserit. In quam nostram sententiam sicuti non potuerunt sic neque voluerunt consentire, sed ut hoc punctum P. Iesuitarum usque in dietam regni in suspenso maneret, abindeque eius decisio praestolaretur svaserunt, veniaque accepta a nobis circa duodecimam meridiei ad hospitia recesserunt.

Die eadem circa horam secundam pomeridianam rursum in unum convenimus atque etiam alias difficultates pro complanatione disputavimus. Inventionem tormentorum et munitionum admittere absolute noluerunt, prout etiam nec revi-

sionem archivi camerae Scepusiensis Cassoviae habiti, priusquam omnia effectuanda effectuabuntur. Ursinus etiam universorum bonorum Stephani Deveny et reversalium eiusdem absolutam et sine omni limitatione restitutionem, siquidem etiam nulla exceptio in diplomate ratione eiusdem haberetur; ad hoc responderunt Stephanum Deveni certum contractum inivisse cum dno principe adhuc ante pacificationem, neque illum ad conditiones diplomati insertas spectare; ob id etiam idem princeps iuri suo in iisdem inhaerere vellet, ex post etiam multoties cum iisdem de antelati Stephani Deveni bonis et reversalibus instituendis firmissimis rationibus disputavimus ac etiam aliquot missilibus literis ipsimet principem, prout et medio Ioannis Törös collegae nostri requisivimus, sed frustra, avaritia ominosa vincens, omnes nostras rationes medietatem arcis Füzir, quam idem Devéni in septemdecim millibus tallorum imperialium sibi inscriptam possedit, pro se occupavit, summamque cum defectu sex millium florenorum ipsi depocere vellet. Praeterea alios duos pagos eiusdem Divini Lipocz et Kosztolan dictos inque ditione Vrae Mtis sacrae et comitatus Sarosiensis existentes haeredibus quondam Andreae Keczer cognominatis sub disturbis vendidit et inscripsit princeps, quos pari ratione ipsi Divini non aliter, nisi depositis sex mille florenis remitti facere vellet.

Satis superque laboravimus et in eo dictante id ipsum instructione nostra, ut mercatores Viennenses videlicet Stephanus Abiszo, Baltazar Kerln et Stephanus Spokowicz de ablatis Cassoviae a famulis eorum pecuniis, clenodiis et clytorum literis, contentarentur, institimusque etiam apud ipsum principem missilibus literis aliquoties, sed frustra, nam nihil aliud resolutionis ab eo obtinimus, quam quod ea solum, si quae in ditione Transylvanica ab ipsis ablata fuissent et non Cassoviae, sortito bono fine commissionis restitui facere vellet. Restitutionem quoque vineae Barátszóló dictae patribus e societatis Iesu, quam ipsi virtute donationis Mtis Vrae sacrae et iuris regii in eadem sibi collati legitime possedisset, diligentissime ursinus et saepius quidem, sed eam nobis simpliciter denegarunt hoc fundamento: Quod illa, nempe fuerit tempore principis Bettlemi alodialis et quod Vra Mtas sacra cum omni eo iure et pertinentiis, atque vineis alodialibus, quibus praetitulatus quondam Bettlem arcem Tokay possedit per modernam pacificationem etiam ipsi principi contulisset; verum etiam hic rationibus victi, tandem responderunt, hanc esse absolutam et determinatam principis voluntatem, contra quam ipsi nihil statuere possent.

Interim cum haec et similia disputavissemus, misit ad

nos magn. dnus Sigismundus Lonjai alias vi instructionis nostrae ante aliquot dies ratione controversiae inter ipsum et orphanos Seneianos vigentis in negotio oppidi Ujvaros a nobis citatus suum servitorem, licentiamque ad nos intrandi petiit, quam ipsi non denegavimus. Qui cum intrasset consedissetque, enumeravit causae suae et controversiae seriem productis superinde variis literarum instrumentis iuridicibusque processibus pro informatione tantum coram nobis cum protestatione, tamen ne per id se in alium processum immisisse, aut alios iudices quaesivisse et suscepisse causari vel praetendi in futurum possit. Nihilominus tamen siquidem nos ex benigna Vrae Mti sacrae ordinatione in instructione nobis data cuperemus causam illam inter ipsum Lonyai et orphanos Seneianos a compositione sopitam, non esse contrarium consentientibus etiam in id orphanis Senyeianis, quibus nos eo facto scripseramus, praefigendo diem vegesimum octavum mensis Maii pro termino compositionis causae, ipsumque dnum Lonyai de eo verbis certificavimus; verum siquidem dicti orphani Senyeiani, nec ad istam neque ad aliam nostram requisitionem comparuissent, causa haec mansit in statu priori. Super quibus etiam idem dnus Lonyai a nobis testimoniales accepit.

Die 18. Iterum convenimus in unum resque et difficultates ab utraque parte super extantes complanare cupientes, ulterius in accomodatione earum diligenter laboravimus, verum commissarii principis a resolutione eiusdem iam antea accepta ne latum unguem recedere voluerunt.

Ideo scripsimus eadem die principi, ut siquidem iam circa ultimariam et finalem accomodationem punctorum et difficultatum versaremur, vellet se etiam ad difficultates illas, quae superessent gratiose resolvere, ne qua ratione forsitan interveniente ruptura tractatus totum regnum et praesertim misera plebs, cuius spes omnis pacis et permansionis abinde dependeret conturbetur et concitetur. Et in primis, ut reversales Stephani Devéni, quae in diplomatibus exceptae non sint, nec vi illorum detinere possunt, in specie restitui curaret. Secundo cum punctum praecipuum sit commissionis institutae resignatio 7 comitatum reversaliumque et iuramentorum in illis degentium receptio; ut iisdem comitatibus aliquem brevem terminum pro complemento commissionis praefigeret, eosdemque iuxta 4. illa puncta tractatus Nikelspurgensis Vrae Mti sacrae obligari curaret. 3-tio. Ut archivum Cassoviae revideri et inventari permittat. 4-to. Ut tormenta et munitiones ex arcibus Sztropko, Palocha, Bodogkeo et Chichua sub disturbiis ablata, quae licet in diplomate expressa non haberentur, tamen neque excepta essent, restitui curaret. 5-to. Ne comercia in

regno cum notabili damno fisci interrumpantur, ut mercatoribus Viennensibus res et clenodia, pecunias tam in aureis, quam talleris, simul et literas creditorum Cassoviae a servitoribus eorum et alibi ablatas restitui faciat. 6-to. Pretium quoque vineae Hétszölő patribus societatis Iesu durante commissione deponi curet, vineamque ipsorum Barátszölő dictam remittat, et 7-mo, ut captivos Franciscum Megyeri et Ioannem Kovacs, qui licet in diplomate excepti haberentur, cum tamen innatam principis clementiam nec diploma neque amnistia sustulisset, palam esse vellet, in gratiam Mtis Vrae sacrae illos liberos dimitti facere obsequenter rogavimus. Ad quas literas nostras respondit punctatim princeps: inhaerendo in omnibus priori suae resolutioni medio commissariorum suorum factae; quod captivos Megyeri et Kovach non esse praesentis commissionis, rescripsit.

Die ultima Maii ex instituto convenerunt nos commissarii principis in solito sessionis loco cum alia ultimaria et categorica resolutione eiusdem principis (prout ipsemet princeps nobis literis suis intimaverat) super punctis a parte sua ineffectuatis; verum cum in negotio Muran et Balogh aliisque difficultatum punctis, quas ipsi a parte Vrae Mtis sacrae eiusdemque fidelium praetenderent, aliter quam anteaolvere nos haud posse animadvertissent, etiam sui principis resolutionem declarare nobis distulerunt, promiseruntque quod, ubi Vrae Mtis sacrae nos benignam resolutionem acceperimus, tunc temporis etiam ipsi nobis eam vellent exhibere. Interim autem per modum discursus tantum et non resolutionis difficultates ab utraque parte rationibus ventitavimus, sed nihil conclusimus.

Eadem die accepimus ternas Vrae Mtis sacrae benignas literas, binas circa meridiem per cursorem, tertias ordinaria posta circa vesperam allatas, earumque continentia submissa animi devotione intelleximus. Quarum unis intimavit nobis clementer Mtas Vrae esse alias annexas de dato 30. Aprilis super punctis per nos in prioribus literis nostris demisse repraesentatis eiusdem benignas resolutionales, quas nos necdum acceperamus; secundis dilationem comitiorum ad 24. mensis Augusti propter luctuosum et insperatum casum augustissimae imperatricis nostrae pientissimae reminiscentiae. Tertiis mandavit nobis, ut ad puncta in literis nostris ad Vram Mtem sacram de dato 16. et 17. Maii humiliter perscriptis resolutionem Tokavini praestolari, nec abinde tantisper discedere debeamus. Et ne commissariis principis de nobis suspicandi causam praeberemus, quasi nos accepta Vrae Mtis sacrae benigna resolutione eam ipsis ad notitiam dare studio procrastinarem, nunciavimus illis nos accepisse quidem brevi

certas benignas Mtis Vrae literas, sed necdum ad difficultates praetensas, resolutiones quas etiam uti nobis intimaretur brevi accepturos speraremus.

Die 2-da Iunii dno Ioanni Törös collegae nostro, ex benigna Mtis Vrae sacrae ordinatione ad principem profecturo assignaveramus ulterius puncta difficultatum nomine nostro pro saniori resolutione principi proponenda, prout etiam ut eundem iuxta benignam Mtis Vrae sacrae intentionem disponeret, quatenus vellet se apud Illeshazium interponere, ut cum dno comite Weseleni ratione arcium Muran et Balogh quam optime conveniat; verum ne hac via meliorem quam saepius per eiusdem commissarios repetitam accepimus resolutionem. His ita constitutis licet in rebus et negotiis seriis commissionem concernentibus, ulterius progredi non potuimus, sed necessario benignam resolutionem Vrae Mtis sacrae praestolari debuimus. Concluseramus nihilominus cum commissariis principis die duodecima, quod die sequenti pro complanatione certarum difficultatum circa puncta accordationis, prout et styli in unum convenire vellemus. Intervenientibus autem eadem die benignis Vrae Mtis sacrae binis, aliis de dato 30. Aprilis, quae a nuperis remanserant, aliis de dato ultima Maii resolutionibus literis, ut maiori cum fundamento rem aggredi atque etiam si scriptotenus a nobis benignam resolutionem Vrae Mtis sacrae expetierint, in chartam coniectam repraesentare illis possemus, distuleraimus in diem decimam quintam communem consensum.

Die itaque praescripta, dum peracto divino officio circa horam octavam matutinam in solito loco cum saepiusfatis principis commissariis convenissemus, volentes quoque ab ipsis, super difficultatibus a parte eorum habitis, principis ultimam resolutionem scriptotenus habere, quam nobis die ultima Maii superius notata, ubi Mtis Vrae sacrae resolutio adveniret, se daturos promiserant, diligenter versimus. Ad quam nostram instantiam responderunt, protunc quidem se habuisse illam resolutionem, sed posteaquam nos interea temporis inter caetera puncta difficultatum, medio dni Ioannis Törös collegae nostri principi exhibita ad has difficultates, iam ab eodem scriptam resolutionem accepissemus, illos de praesenti nullam aliam habere, bona fide asseruerunt. Nihilominus tamen ubi benignam Vrae Mtis sacrae patentem resolutionem a nobis acceperint, si quae ex parte principis per se meliorare poterunt, promptos se obtulerunt; sin minus in eo laborare vellent, ut principem quo meliori modo ad id faciendum disponant. Qua ipsorum oblatione intellecta, ne etiam vel hac ratione tempus spontanee protrahere culpari possimus, exhibuimus

ipsis breviter concinnatam scriptotenus, adiectis etiam insertis rationibus Vrae Mtis sacrae resolutionem.

Quam cum accepissent, institerunt, ut liceat ipsis tantisper ad proximum cubiculum recedere, donec illam perlegere atque invicem conferre possint. Quorum instantia admissa, nos ipsimet ad ordinarium consistorium nostrum recessimus atque dum accepto signo rursum ad illos exivissemus, omnes conturbatos reperiimus. Consedentes nihilominus iterum invicem, quid nobis superinde responsi darent, sciscitati sumus. Ad haec interrogarunt a nobis, an illa resolutio Vrae Mtis sacrae ultimaria esset, vel forsitan nos praeter illam adhuc aliam haberemus? Quibus nos respondimus, nos nullam aliam ad praesens habere. His a nobis sic intellectis, responderunt, rebus ita constitutis, se ulterius procedere non posse, sed de necesse ipsos resolutionem illam Vrae Mtis sacrae principi dno eorum clementissimo transmittere debere, ac quicquid responsi habuerint, nobiscum quamprimum convenire et communicare velle se promiserunt. Quoniam vero dnus princeps adhuc medio dni Ioannis Törös ad puncta nostra se resolvisset, quod omnia bona et templa nullis prorsus exceptis, id etiam non expectato a parte Vrae Mtis vellent restitui facere. Ex eo institimus, ut interim donec ulterius ad benignam Vrae Mtis sacrae resolutionem a principe responsum acceperint, circa restitutionem templorum atque etiam irrestitutorum bonorum procederent. Ad quam nostram instantiam responderunt, ubi ad hospitia sua pervenerint, remque et resolutionem Mtis Vrae sacrae accuratius consideraverint, superinde nobis nunciare vellent; atque habita praemissis venia accepta a nobis discesserunt.

Tandem post circa horam tertiam pomeridianam memores promissi nunciaverunt nobis, quamvis resolutum a principe haberent, ut omnia templa et bona a parte ipsius restituantur, et in hac resolutione etiam defacto principem persisturum non dubitarent, quia tamen cum ipsis constaret, hanc resolutionem principis a spe pro voto obtinendae a Vra Mte resolutionis perfectam esse, in qua uti iam animadverterent frustratus esset princeps, siquidem a parte Vrae Mtis iuxta modernam resolutionem, neque arces Muran et Balogh, neque etiam templa post pacificationem occupata restituerentur, ideo tanquam servitores dni sui existentes, donec iteratam a principe (quam intra triduum vel ad summum quadriduum se accepturos sperant) resolutionem superinde prout et semper, difficultatibus a Vra Mte resolutis, non acceperint, differendum tantisper concluderunt, rogantes nos nomine suo, ut hanc exiguam moram patienti animo toleraremus.

Die 20. Licet ipsis necdum a principe ad benignam re-

solutionem Mtis Vrae sacrae advenerat responsum, quod nobis constitisset, tamen ad instantiam eorum in unum convenientes laboravimus in accomodatione caeterarum difficultatum, atque ut restitutionales omnium templorum ac bonorum a parte principis in ditione eiusdem existentium cum certo excutore extradentur, conclusimus. Negotium quoque portionis possessionariae in oppido Szoboszlo et comitatu de Zabolez existentis pro parte principissae iuxta instructionem nostram accommodavimus. Adiudicatoriasque literas dñorum commissariorum ad tractatum Karoliensem, tam a parte praedefunctae suae caes. et reg. mtis Ferd. 2-di pientissimae reminiscentiae, quam principis quondam Gabrielis Bettlem utrinque deputatorum in oppido Nagykarolly die 26. Martii 1619 emanatas confirmavimus, executionemque antelato comitatui demandavimus.

Die 22. rursum, in unum convenimus et restitutionales super templis a principis commissariis accepimus, quas nobis sub protestatione tali assignarunt, quod si a parte Vrae Mtis omnia templa prout et Samariense restituta non fuerint, ipsi iterum ea reoccupare vellent. Recte circa hoc tempus sparsa erant nova in aula principis, quod Vrae Mtis sacrae armada ab hoste (quod deus avertere dignetur) magnam plagam recepisset, quin imo etiam ipse Sermus (quem deus servet ad annos plurimos felicissime ex corde vovemus) lethaliter vulneratus fuerit. Hinc uti nos suspicamur, dum die 23. comparuissent in consveto commissionis consistorio nobiscum commissarii principis, retulerunt ipsum benigna resolutione Vrae Mtis sacrae circa quatuor illa puncta ratione contacta esse velle aut posse, quin imo exinde manifeste animadvertisse, hactenus nonnisi studiosam dilationem effectuationis effectuatorum admissa fuisse, quo cum non parum praeiudicaret bono pacis publico, tam etiam continentiis diplomatum, neque hac via unquam optatum finem praesentis commissionis futurum speraret. Ideo dedisse in commissis princeps ipsis commissariis, ut praemissa solenni superinde protestatione, prout et protestati sunt, relictis ibidem nobis ad se redirent, per hoc tamen non tractatum cum Vra Mte sacra, sed solummodo praesentem commissionem interrumpere vellet, ac inde etiam prope expediturus esset certos homines suos ad Vram Mtem sacram, qui ipsi sinceram et talem Vrae Mtis resolutionem, et non in sinistra nonnullorum informatione fundatam referre possent.

Quia ipsorum commissariorum principis protestatione intellecta, nos etiam solenniter superinde protestati sumus, et in omnibus locis authenticis, id ipsum nos facturos diximus, ut pateat toti mundo, a parte Vrae Mtis nihil eorum, quae ad

pacem servandam effectuationemque iuxta diploma effectuatorum pertinerent neglectum fuisse, sed a parte principis, qui in vicinio existens commissionis tam seras et difficiles resolutiones hactenus fecisset, et quod maius est, ipsam etiam commissionem, iam circa finem constitutam, tam repente, nulla sufficienti causa habita, interrumpere vellet, unde manifestum evaderet ipsum principem non sincere cum Vra Mte sacrae agere.

Hortati nihilominus sumus dictos commissarios principis, ut ipsi tanquam boni cives patriae et studiosi pacis, in id adducant principem, ut ne cum scandalo boni publici, despectuque tanto autoritatis Vrae Mtis sacrae interrumpat commissionem, sed praestoletur medio secretarii nostri Matthiae Senkviczi, quem eo fine Lincium expedituri sumus, ulteriorem Vrae Mtis sacrae ad difficultates per ipsum principem propositas benignam resolutionem.

Ad haec dicti commissarii se omnino scripturos principi, et quicquid superinde resolutionis habuerint, etiam nobiscum quamprimum communicaturos prompte obtulerunt. His itaque praemissis solutoque consessu ea ipsa hora certum suum cursorem expediturum ad principem, atque ab eodem accepta resolutione, die 26. in unum convenerunt, eandemque scripto tenus (quam nos in specie medio praefati Matthiae Senkviczy literis nostris credentialibus inclusam Mti Vrae sacrae humillime repraesentari curavimus) nobis exhibuerunt cum tali expositione: Quod resolutio illa principis, circa haec quatuor puncta sit ultimaria et finalis, a qua ne latum unguem recedere, aut se se eatenus in ulteriorem disputationem, immittere vellet; contentumque fore principem si suprafatum secretarium nostrum Lincium ad Vram Mtem sacram pro consequenda resolutione postario cursu expediturum, quam ipse intra duas septimanas habere vellet, reditumque eiusdem intra hoc tempus in vicinio praestolaturus esset. Ea propter die sequenti, quae erat vigesima septima, intra octavam et nonam matutinam memoratum Senkviczy data eidem necessaria instructione ad Vram Mtem sacram expeditimus. Interea dum ipse in itinere occuparetur, supervenit nobis de dato 27. Iunii, benigna Mtis Vrae sacrae per alium cursorem missa resolutio, qua mediante clementer mihi Caspary Szunyogh et Andreae Kerekes mandare dignata est, ut penes adiectam instructionem ac plenipotentiales Vrae Mtis cum totidem commissariis a parte principis una simul exmissi, ad facies bonorum ac templorum restituendorum proficiscendo, bona prioribus eorum possessoribus, prout etiam templa, tam in ipsis disturbiis, quam post pacificationem occupata iuxta contenta diplomatis restituamus. Cui

benignae Mtis Vrae sacrae commissioni nos eo facto summa animi submissione accommodare parati fuisset, nisi aliam medio praefati Senkviczy nos habituros speravisset. Supervenit itaque die 14. Iulii antelatus Senkviczy cum benigna Mtis Vrae sacrae in conformitate prioris resolutione, eamque nobis Caspari Szunyogh, Ioanni Törös et Andreae Kerekes Eperiesini existentibus circa sextam matutinam praesentavit, qua humiliter intellecta eandem expedivimus continuato cursu postario Tokavium ad locum tractatus residentiae, nunciantes dno episcopo et Stephano Aszalay, ut commissarios principis, quorum etiam nonnulli in bonis remotius erant constituti, desuper certificarent. Die 16. remanente ob gravem infirmitatem dno Ioanne Törös et Andreae Kerekes, legitime impedito Eperiesini, ego Caspar Szunyogh movi me Tokavium versus, atque die 17. horis pomeridianis illuc perveni, qua etiam primo commissarii principis eo confluerant.

Die 18. hora septima matutina convenientes in unum cum dnis commissariis principis, exhibuimus ipsis scriptotenus benignam Mtis Vrae sacrae resolutionem. Quam ipsi a nobis accipientes ea ipsa die per celerem cursorem principi transmiserunt.

Quibus ita peractis ego Caspar Szunyogh die sequenti, quae erat decima nona Iulii, iuxta benignam Mtis Vrae sacrae ordinationem ad restitutionem bonorum et templorum reversus sum Eperiessinum, ac exinde cum dno Andrea Kerekes praemissis ad nos comites Stephanum Chaki et Franciscum Veseleny, certificatoriis literis die 3. Augusti Eperiesino iter aggressi sumus, prout desuper negotiisque peractis Mti Vrae sacrae peculiarem exhibuimus relationem.

Die 26. Iulii convenerunt nos relictis commissarios iterum dni commissarii principis proculdubio ex ordinatione eiusdem atque nobis has quaestiones proposuerunt. Primo. Obtestati sunt nos, ut sincere illis fateamur num Mtas Vrae sacrae adhuc ulterius, sese in his punctis resolvisset; et utrum absolute habere velit, ut iuramentorum depositio ante diactam fiat. 2-do utrum absolute alias assecratorias propter diploma a principe habere vellet Vra Mtas et num eatenus aliqua remissio vel melioratio admitti possit.

3-tio. His in suspenso relictis utrum in particularibus accordationis punctis ulterius procedere velimus, nec ne? Ad haec respondemus ipsis punctatim. Ad primum. Nos nullam aliam resolutionem Vrae Mtis habere, neque necessarium esse diximus, siquidem Vra Mtas sacra iam satis superque et pro voto ipsorum, ad omnia illorum postulata clementer sese resolvisset, cupereque omnino, ut iuramentorum depositio et

reversalium assignatio ante diaetam fiat. Ad 2-dum. Quoniam ipsimet commissarii tam in responsis et replicis scriptotenus, quam etiam saepius verbis in decursu tractatus nomine principis retulissent, paratum fore principem Vram Mtem sacram sub nomine proprio assecurare, ex eo etiam Mtem Vram sacram iure merito propter diploma alias assecutorias a principe cupere, neque nos in eo ullam remissionem aut meliorationem scire aut admittere posse. Ad tertium nos de caetero in particularibus accordationis punctis paratos fore procedere, si super decimis episcopatus Agriensis et capituli, quartis praetensionibusque mercatorum Viennensium aliam resolutionem principis haberent, et nobiscum accordare possent. Qui cum respondissent, quod non, sic etiam particularia infecta reliquimus. Die demum secunda Augusti praesentarunt nobis commissarii principis eiusdem resolutionis finalem declarationem, quam nos sperabamus principem pro debita sua quam erga Mtem Vram sacram semper pollicetur devotione a parte sua pro contento Vrae Mtis sacrae se accommodaturum, verum longe contrarium cum admiratione experti sumus, siquidem priores suas resolutiones, tam in decursu tractatus medio commissariorum suorum verbis, quam etiam scriptis exhibitas vario sensu et interpretaationibus involveret, quod etiam ipsius commissariis verbis exprobravimus sufficienter; nam ipsi non semel atque iterum, sed saepius in communi consessu retulerunt, paratum fore principem super eo reversales sub proprio nomine dare, quod effectuada effectuada iuxta continentias diplomatum fuerint, etiam iuramentorum et reversalium depositionem admittere vellent, prout etiam de reversalibus Transylvaniorum, nulla diaetalium facta mentione aut involutione. Propterea id etiam noviter nobis declarari per expressum curavit, quod nec in eo consentiret, ut etiam post diaetam septem comitatus officialesque praesidiorum seu civitates aut oppida in illis existentium reversalibus se obligent Vrae Mti, siquidem in pacificatione Nikelspurgensi in qua praesens fundaretur, iuramentorum tantum et non reversalium fieret mentio neque constaret exemplum, quod vi illius pacificationis, etiam tunc temporis sese obstrinxissent, licet vigesimo septimo anno supra millesimum sexcentessimum praestiterint, nec id tamen vi tractatus Nikelspurgensis, sed posteriorum factum fuisset. Summarum quoque dni Regeczienensis haeredibus condam palatinianis et Tokaiensis Homonaianis, prout et quinque millium florenorum pro vinea Hétszölő dicta patribus Iesuitis depositionem, etiam post diaetam distulissent principi retulerunt. Cum autem ulterius dictante etiam benigna Mtis Vrae sacra resolutione in praesenti commissionis negotio procedere nequivimus, com-

missariis quoque principis ad ipsum proficiscentibus reciproca valedictione Tokawini tractatum conclusimus. Principisque commissarii partim ea, partim die sequenti ad propria discesserunt, ne tamen per hoc populus turbaretur aut scandalizetur, nunciavimus principi, ut tam comitatenses quam etiam civitatenses et caeteros de commissariorum eiusdem discessu nostroque Epperiessinum recessu et eius causa quamprimum certificet. Quod etiam fecisse principem intelleximus.

Nos vero die quarta Augusti expedito cum resolutione ultimaria principis ad Vram Mtem sacram, die sequenti auditu sacro movimus Tokaino atque Epperiessinum die septima pervenimus, ubi interea ultimariam M. V. sac. benignam resolutionem expectantes mansimus, atque circa accommodationem hospitiorum pro administratione proventuum V. M. sac. ibidem locanda et patribus societatis Iesu laboravimus, duasque domos contiguas, unam pro administratura, alteram pro patribus a civitate, sed pro solutione obtinuimus. Cum autem in iisdem domibus propter angustiam loci exercitium catholicae religionis haberi non possit, debebunt se in domo cuiusdam nobilis catholici Christophori Melcer cognominati sublevare, ubi etiam antea sacra per patres Franciscanos conventus Sebessien-sis continuo celebrabantur.

Die 7. Septembris allatae sunt nobis de dato 30. mensis Augusti proxime evoluti benignae M. V. sac. resolutionales, cum aliis bonis Caspari Tassi et Emerico Mosdosi sonantibus per postam ordinariam literae, quibus se nobis benigneolvere dignata est, ut substitutis ibidem in locum nostri suprafatis Caspare Tassi et Emerico Mosdossy, huc ad comitia redire possimus.

Quarum continentiis intellectis, scripsimus eo facto substitutis commissariis principis, ut siquidem iam benignam M. V. sac. accepissemus resolutionem, pro die decima in oppido Somos loco utpote commissioni destinato, eandem intellecturi comparerent, pari ratione etiam Emerico Mosdossi, qui ad bona sua excurrerat et Caspare Tassi in vicinio civitatis Epperiessensis habitante ad nos per literas citatis praesentatisque benignis V. M. sac. literis, eosdem de negotiis et difficultatum punctis sufficienter informavimus, scriptisque illis puncta in formis adiecta et a parte principis adhuc ineffectuata assignavimus. Adveniente itaque die notata decima, assumpto etiam nobiscum Caspare Tassi, exivimus ad oppidum Somos, ibique cum substitutis principis commissariis existentes, iisdem benignam V. M. sac. resolutionem verbis uberius declaravimus, veniaque ab illis accepta adhuc ea die Epperiessinum reversi sumus; et siquidem institerunt ulterius penes nos iidem substituti commissarii principis, ut eandem Vrae Mtis sacr. resolutionem

scriptotenus ipsis exhibeamus, vel vero principi perscribamus, in eo quoque instantiae ipsorum cessimus, scriptasque principi literas manibus eorundem pro citeriori transmissione consignari curavimus. Atque sic substitutis, et in loco ibidem relictis iuxta benignam M. V. sac. ordinationem, praefatis Caspare Tassy et Emerico Mosdosy die duodecima movimus nos Epperiessino, Posoniumque deo auxiliante die vigesima quinta Septembris appulimus.

Puncta vero commissionis a parte principis ineffectuata, quae nos instantissime semper ursimus haec remanserunt.

1. Reversales statuum et ordinum Transylvaniae super regressu septem comitatum.

2. Reversales et iuramenta septem comitatum.

3. Restitutio reversalium fidelium V. Mtis extra septem comitatus degentium.

4. Decimae episcopatus Agriensis cis Tibiscanae et capituli Agriensis quartae.

5. Liberum exercitium religionis catholicae Cassoviae cum libero ingressu et egressu patrum societatis et aliorum religiosorum.

6. Archivi Cassoviae inventatio et revisio.

7. Tormentorum sive munitionum ex Sztropko, Palocha, Bodoghkeő, Kékkeő et Chichva restitutio.

8. Vineae patrum soc. Iesu Barátszóló dicta promotorio Tokaiensi.

9. Contentatio mercatorum Viennensium.

Et haec erant M. V. sac., pro demissa animi nostri submissione et fidelitate in negotio praesentis commissionis per V. M. sac. nobis clementer imposita humiliter referenda. Orantes Deum ut M. Vram sac. servet ad annos quam plurimos foelicem et contra omnes hostes gloriose triumphantem.

Posonii die 20. Octobris 1646.

Eiusdem M. V. sac. humillimi ac perpetuo fideles subditi

Absente rev. dno
episcopo Vacienti
subscripsi.

Caspar Szunyogh,
Iohannes Törös,
Andreas Kerekes,
Stephanus Aszallay.
Matthias Senkviczy.

(Egykoru hibás másolat az orsz. ltárban.)

VIII.

Az eperjesi kiegyezés.

Az országgyűlésen a király szept. 11-én jelent meg. Némi kísérlet még ezután is történt, hogy a félbeszakadt tokaji

tárgyalásokat folytassák, de eredménytelenül. Ezalatt megtörtént a nádori szék betöltése. A többség választása Draskovics János horvát bánra esett. — De hogy a király a papság, különösen a primás ellenére, Rákóczyval végleg akarja tisztázni a dolgot, kitűnt abból, hogy oct. 1-én átküldötte a rendekhez a linzi béke okiratát kihirdetés végett. Hetekig tartó viták után oct. 22-én egy újabb királyi leirat oldotta meg a kérdést, mely elrendelte, hogy az okirat a papság ellenmondása daczára teljes szövegében a törvénykönyvbe iktattassék. Következett ezután még egy egész sereg vallásügyi törvény hozása, melyek a békekötésből folytak, s melyek megalkotása épen annyi nehézségbe került, mint a békepontok törvénybe iktatása: 90 templom visszaadása a protestánsoknak; templomok, parochiák és iskolák építésére vonatkozó engedély megadása; elhatározása annak, hogy a catholicusok az evangelicusoknak s megfordítva, nem tartoznak fizetni; a papi fizetés és stola szabályozása; elrendelése azok megbüntetésének, kik templomot, iskolát, paplakot foglalnak el; a kassai catholicusok szabadvallás gyakorlata; a fejedelemnek átengedett vármegyék ügye. Tíz hónapig tartott ez országgyűlés, mely III. Ferdinánd hasonló nevű fiát királylyá választá s megkoronázta. Az országgyűlés jun. 17-én záratott be.

Kétségtelenül egyengették e törvények a kiegyezés befejezésének útját — de még jobban egyengették ezeknél az európai események. A harmincz éves háború utolsó napjait élte. Az európai béke megkötése már csak havak munkája volt — a fegyverek szerencsájától már egyik sem várhatott előnyt, s így mindeniknek oka volt nem támasztani újabb nehézségeket. Szept. 15-én Ferdinánd tudatta Rákóczyval, hogy az Eperjesen befejezendő tractára kinevezte biztosait: Hosszutóthy László vál. váci püspöket s szepesi prépostot; hadadi Wesselényi Ferenczet felső-magyarországi főkapitányt; Törös János kamarai tanácsost; Tassy Gáspárt; Aszalay János nádori ítélőmestert; kik mellé jegyzőül Szenkvicz Máttyás kamarai titkár rendeltetett. Rákóczy viszont oct. 10-én nevezte ki a maga biztosait (IV); de a tárgyalások mégis csak nov. 10-én vették kezdetüket. Ezeknek már egészen más színe

volt. A főbb dolgok végre voltak hajtva, az újonnan nyert uradalmakról Rákóczy számára a donatiók ki voltak állítva — s bár egyik-másik dolognál mégis volt elég nehézség, 1648. jan. 18-án, alig néhány héttel a westphaliai béke megkötése előtt létrejött a kiegyezés, melyet közvetlenül követett a vármegyék resignációja.

I.

1647. szept. 15.

Principi Transylvaniae.

Illme ac clsmc princeps. Servitiorum nrorum demissam oblationem.

Ad notitiam illmae Cldni Vrae obsequenter dandum esse duximus, nos ex benigno suae mtis scrmae dni dni nri cltsmi mandato, ad continuandam et peragendam anno proxime elapso suspensam commissionem executionique demandandas etiam reliquas conditiones pacificationis, in liberam regiamque civitatem hanc Eperiesiensem ante triduum adhuc, deo favente, feliciter appulisse. Et licet quidem illmus comes dnus Franciscus Vesseleni de Hadad etc. pristinae sanitatis recuperandae gratia ad thermas Stubnienses sese contulerit, et dnus mgfcus Stephanus Aszallay certis publicis negotiis legitime impeditus, (brevi tamen nos subsecuturus) remanserit: nos tamen nihilominus non obstante ipsorum ad praesens absentia, vigore instructionis suae mtis scrmae nobis datae (in qua expresso habetur, ut non obstante unius aut alterius ob infirmitatem aut alium casum absentia in commissione, reliqui commissarii procedere debeant) nihil eorum, quae publicum bonum pratriae praesentemque commissionem concernere dignoscuntur intermissuri, quin imo ea omnia iuxta instructionem nostram rite et debito modo in effectum deducturi simus. Quoniam vero suam mtem sermam caes. et reg. dnium dnium nrum clsmum tam medio suprafatae commissionis anno proxime transacto celebratae, quam etiam sub diaeta regni recenter evoluta, concurrentibus statuum et ordinum votis, publicisque subsecutis statutis iam omnes diplomatis sui conditiones recte et sincere adimplevisse in comperto habetur. Ea propter etiam illmam Cltdnem Vram nomine praelibatae suae mtis scrmae diligentissime requirendam esse duximus, velit quoque pro sua erga bonum pacis publicum et suam mtem sermam sincera devotione, id quod obligatio sui diplomatis legitime exigit prompte et sincere, omniique praevisa dilatione effectui mancipare. Et inprimis quidem ordinatis et missis a parte cum plenipotencia dnis com-

missariis, septem comitatibus eorumque supremis et vice comitibus ac magnatibus in iisdem degentibus, iudicibus item et senatoribus liberarum civitatum et oppidorum privilegiatorum, confiniorumque et haidonum supremis et vice capitaneis, vaivodis atque castellanis iuxta pacificationem Niklspurgensem in liberam regiamque civitatem Cassoviensem (ubi quoque modernam istam commissionem sacra sua mtas etiam ex oblatione Vrae Cltdnis omnino institui et in effectum deduci nobis clementer mandavit) conventum quamprimum indicere, et certum, brevem eumque competentem terminum ipsis pro iuramenti ad rationem suae mtis sermae depositione, reversaliumque manibus nostris consignatione praefigere, necnon assecutorias statuum et ordinum Transylvaniae super regressu dictorum septem comitatum cum civitate Cassoviensi nobis assignari facere non differat, quibus praestitis nos quoque circa eorundem dispositionem atque illmae Cltdni Vrae consignationem, ea quae status eorum et officii nostri ratio dictaverit, prompte exequi et adimplere non intermittimus.

Caeterum non dubitamus etiam illmam Cltdnem Vram circa exsolutionem summarum pecuniariarum ratione arcium Tokaj et Regécz familiae Homonnianae et Ezterhasianae, preciique vineae Hétszölő, cum restitutione alterius vineae Barátszölő. Item circa restitutionem reversalium fidelium suae mtis extra septem comitatus degentium, atque mercatorum Viennensium contentationem, necnon tenore reversalium condam Ioannis Kovács Varadiensis alias quaestoris Boarii quingentorum tallerorum imperialium in tricesima Pósoniensi rectificationem, iuxta sui anno praeterito nobis iteratis vicibus factam oblationem, iam ordinationem fecisse, nihilominus tamen ne vel in his inter caetera, ubi in unum conventum fuerit, nos diutius cum dispendio temporis immorari necesse sit, ex officio in tempore illmam Cltdinem Vram praemonendam atque obnixè rogandam esse iudicavimus, velit haec omnia et reliqua occurrentia etiam debita et reali effectuatione contestari demandare. Super quibus praemissis omnibus gratam, diplomatumque continentis consonam ab illma Cltdne Vra resolutionem quamprimum praestolaturi sumus. Servet deus illmam Cltdnem Vram ad annos plurimos felicem, ex animo vovemus. In Eperies die 15. Septembris 1647.

Illmae Cltdnis Vrae

servitores devotissimi.

(Fogalmazvány orsz. levéltárban.)

II.

1647. szept. 24.

Georgius Rakoczy dei gratia princeps Transylvaniae, sat.
Reverendissime ac grosi dni nobis honorandi.

Eperjes városából 15. praesentis írt Kgltek levelét tegnap útunkba vöttük vala el, nem akarván sohult késni idejévelünkkel, köllett választételünket innét expediálnunk Kglteknek. Hogy Kgltek Eperjessé érkezett, s az ő flge commissióját véghez akarja vinni, értjük, azt is mit kívánjon Kgltek mi tőlünk, és az minthogy eleitől fogva diplománknak conditói szerént mindenkor készek voltunk azt effectuálnunk, az mire magunkat köteleztük, és ő flgével végeztünk, most is semmit nem akarunk külömbözöt cselekednünk. Az végre is igyekezzük vala útunkat úgy rendelni, hogy ez mai napon Kassán lehessünk, közeljebb lévén magunk is Kgltekhez böcsületes commissariusink által, mind két részről annál hamarébb, istenesen, és igazságosan mentenek volna véghez mindenek, de az jó istennek más levén az ő bölcseséges tanácsa s akaratja, majd 15 napig görgéni házunknál igen súlyos nyavalyában fekdütnünk, s im mind is isten kegyelmességéből 9 napja ma, hogy kezdettünk az jó isten áldásából könnyebbedni és jobbadou lenni, s naponkint jobbúlni is egészségünkben, s hiszszük az úristent, rövid nap egészségünket helyére is állatja derekason; s noha magunk is nem akarunk sokat mulatni, hanem isten kegyelmességéből ki akarunk indulni, mindazáltal, hogy Kgltek arra ne várakoztatassuk, im mi is parancsoltunk úri és főrenden levő meghitt böcsületes híveinknek Lónyai Sigmond, Nyári Bernhart, Kemény János, Szemere Pál, Chernel György és Klobucsicski uraméknak, mennél hamarébb ő kglmek menjenek fel Kassára, és mivel talám lehetnek igazétandó dolgok is, egyenlő akarathból azoknak való elsőbben complanalásáért gyülekezzenek össze Kgltekkel Somosra, ki nekünk igen jó s közhelynek láttatik lenni, ott istenesen és igazságosan, ha mi oly dolgok volnának, általmenvén rajta, onnét isten áldásából Kassára, és mind ott, mind az több helyeken, az minek az mi diplománk szerént véghez kelletik menni, effectuálják ő kglmek. Megnyughatik Kgltek is abban, nem akarunk késni mi is az regéczi s tokaji summának letételével, és contentálni azokat, az kiket illet, csak elsőbben igaz számvetés által tudhassuk meg, kinek-kinek mennyit kell letennünk az ő flgvel való végezésünk szerént. Az Barát- és Hétszözlőért is letétetni az summát. Az bécsi kalmárokkal semmi dolgunk nincsen, sem semmivel nekik nem tartozunk, egyébbel annál, az mely summát az kolosvá-

riaktúl fölvettünk volt, az melylyel némely kolosvári híveink tartoztak az bécsieknek, számot vetvén kolosvári híveinkkel, azt is készek vagyunk deponálni. Tartsa isten jó egészségben Klteket. Datum in arce nostra Gyaluiensi die 24. Septembris anno 1647.

Revrmae et grum Dnum Vrum

benevolus

Georgius Rakoczy.

Hátán: Par literarum responsoriarum principis Transilvaniae de dato 24. Sept. 1647. ad literas duorum commissariorum suae mattis die 15. praetitulati mensis Sept. ad eundem expeditas.

(Orsz. levéltár.)

III.

1647. oct. 8.

Az alább megírt punctumokról Nagyságod kegyelmes instructiója kívántatik.

1. Az commissáriusok, kik császár ő felsége részéről már Eperjesen vadnak, legelőbb is az hét vármegyei tiszteknek juramentumoknak depositióját urgeálják, ki talám vége az dolognak, azért azt kell utoljára tartanunk.

Resolutio suae celsitudinis: Utoljára.

2. Az juramentumnak formája felett kell-e valamit disputálni, avagy csak abban hadni, a mint megküldötték volt Nagyságodnak, ezelőtt jó idővel; ki holott legyen, fel kell keresni, szükséges is nálunk lenni, s talám jobb is volna most csinálni újabb formát, mivel az hét vármegyének birodalma, kiváltképpen Szakmár, Szabolcs különben van, mintsem volt Bocskai és Bethlen fejedelmek idejében, és expresse inserálni az conditionalitást.

Resolutio suae celsitudinis:

Az Tiszán túl való tisztek juramentumának úgy kell lenni, mint szegény fejedelem idejében, ha jobban nem lehet; de az hét vármegyebelieknek különben kell lenni.

3. Az nikelspurgi és több Bethlen Gábor idejebeli diplomák, az bécsi pacificatiók is kívántatnak vagy in specie vagy in veris paribus.

Resolutio suae celsitudinis:

Ha Klobusicskinál nem leszen vagy Lónyai uramnál, tudósítsanak, megküldjük.

4. Tokaji, regézi és több Nagyságod váraiban lévő tiszteknek juramentumokat kell-e admittálni?

Resolutio suae celsitudinis:

Ezekről csak szót sem kell tenni.

5. Az várakért való summának letételének ideje, helye, módja és az defalcatiókról való számvevés kikre bízatik, az kik azokat tudhassák?

Resolutio suae celsitudinis:

Klobusicski tudja azt, mit tart az végezés, s tavaly is mint vetettek számot.

6. Az Dévényi István dolgában mi vagyon még hátra, s abban ki informálhat bennünket?

Resolutio suae celsitudinis:

Vagyon végezése.

7. Az reversálisok visszaadásában kik lesznek exceptu-sok, kik nem; azok mikor, hol, kik által adatnak vissza?

Resolutio suae celsitudinis:

Mind Klobusicskinak adtuk mi azokat, az kiknek vissza akarták adni; noha ezt az diploma nem kívánta.

8. Az juramentumoknak depositiója hol, mikor, kik által legyen?

Resolutio suae celsitudinis:

Kegyelmetek előtt, az hol illendő, követvén szegény fedelelem idejében való exemplumot.

9. Az tractatusnak denominált helye felől kell-e valamit recedálni avagy nem, s hol legyen?

Resolutio suae celsitudinis.

Csak Kassa ne legyen.

10. Az városok ellen avagy felölök való dolgokban, míglen a több városokban nem kezdik, sőt megértjük, hogy azokat inkább protegálják, kell-e az kassaiak ellen nekünk is procedálnunk? Mert külömben az articulosok szerint való effectuatio külömb az diplomák szerint, erre Nagyságod köteles, az másakra inkább ő felsége, mintsem Nagyságod.

Resolutio suae celsitudinis:

Mi csak az diplomának megtartására s effectuálására vagyunk kötelesek, s az articulushoz effectuatiója nem illet elsőben.

11. Az erdélyiek assecuratióját, ha sollicitálják, gyűlésre kell halasztani vagy mikorra?

Resolutio suae celsitudinis:

Isten elhozván erdélyországi gyűlésnek idejét, az megleszen.

12. Az Hét-szölő és Barát-szölő dolgából ki informál bennünket.

Resolutio suae celsitudinis:

Az praefectus s Klobusieski tudják ennek minden állapotjokat, s informálhatják ő kegyelmeket.

13. Az bécsi áros emberek contentatiója, és Kovács János adóssága felől is hasonlóképpen.

Resolutio suae celsitudinis: Idem.

14. Császár ő felsége levele is kívántatik, kiben denominalta az commissariosokat.

Resolutio suae celsitudinis:

Meglészen.

15. Ha Törös uram emlékezetet tészen az privata legatio felől, mit kell arra mondani?

Resolutio suae celsitudinis:

Ha hozzánk jó, kegyelmesen látjuk. 8. die Octobris Gyalu 1647.

(A vörösvári levéltárban levő hivatalos másolatról.)

IV.

1647. oct. 10.

a).

Nos Georgius Rákóczy dei gratia princeps Transylvaniae, partium regni Hungariae dominus et Siculorum comes etc. Notum facimus per praesentes. Quod cum vigore novissimorum diplomatum inter sacram caesaream regiamque maiestatem, nosque initorum quaedam adhuc in nupero tractatu Tokaiensi in suspenso relictac ac ineffectuata mansisse videantur, ne ex parte nostra bono communi et conclusae pacis securitati quicquam deesse praetenderetur, ad resumendum praenotatum tractatum cum dominis commissariis caesareis, effectuationemque eorum, quae vigore diplomatis nostri per nos effectuada essent, spectabiles magnificos Sigismundum Lónyai consiliarium, Bernhardum Nyári de Bedegh, comitem comitatus de Zabolch, arcisque et praesidii nostri Callouiensis capitaneum supremum, ac generosos Ioannem Kemény de Gyerő Monostor, similiter comitem comitatus Albensis, arcis et praesidii Fogarasiensis ut et aulicae militiae equestris ordinis supremum ac exercitus campestris generalem capitaneum, supremum regni arendatorem ac tabulae iudiciariae assessorem, necnon Georgium Chernel de Chernelháza, Paulum de Szemere, camerae Cassoviensis consiliarium et administratorem, Andream denique Klobuchiczky, fideles commissarios nostros plenipotentarios nobis sincere dilectos expediendos et ablegandos duximus. Super eoque tam eandem maiestatem

caesaream et regiam, quam omnes, quorum interest, affidandos et certificandos volumus, quod quicquid supranominati commissarii nostri iuxta instructionem a nobis iis datam egerint, tractaverint, concluserint et effectuaverint, nos etiam illud omne ratum et firmum habituri erimus: prouti assecuramus, affidamus et certificamus in verbo nostro principali harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante. Datum in arce nostra Gyaluiensi die decima mensis Octobris, anno domini millesimo sexcentesimo quadragésimo septimo.

b)

Rákóczy levelének töredéke.

Az mely conceptust Kegyelmetek ide küldött, contentusok vagyunk vele, hogy az szerént adjon assecuratoriát Kegyelmetek, csakhogy mivel az dolgok ennyire vontatódának, az terminus hova-hova mind közelét; noha pediglen minden igyekezetünkkel előbb akarjuk véghez vinni, mindazonáltal, hogy sem mi, sem Kegyelmetek ígéretünkben meg ne fogyatkoznánk, akarnánk, báresak usque ad decimum circiter Aprilis haladhatna, mert időt foglal be Erdélyben való indulásunk, útunk, az gyűlésen való propositiója, elkészítettése és kiküldése az assecuratoriának; bizonyos helyet is köll penig Kegyelmeteknek végezni, mely lenne vagy Eperjes, vagy Szendrő, vagy Jászó.

(Mind kettő nádori transumptumban az orsz. ltárban.)

V.

1647. oct. 14.

Georgius Rakoczy dei gratia princeps Transylvaniae stb.
Rvrdsme, mgfci et grosi dni nobis honorandissimi.

Az Kgltek levelét becsölettel véné, kívánságát is értjük belőle. Irhatjuk azért Kglteknek, hogy már becsöletes híveink megindultanak, és mennél hamarébb Kassára fognak gyűlekezni, és megegyezvén Kgltkel egy alkalmas helyről, szemben is lesznek Kgltekkel, s az dologhoz is hozzá nyúlnak ő kglmek.

Kassán hogy lehessen az tractatus, annak semmi módját nem láthatjuk, mert im isten kegyelmességéből ezen órában mi is megindulunk, és egyenesen mennél hamarébb Kassára be igyekezünk menni; feles becsöletes úri és nemes rendből álló híveink s vitézlő rend is levén velünk, ha magunk személye előtt lenne az tractatus, Kgltnak jó ítéletre támasztjuk, nem

lenné-je beesöletünk ellen? — Ha Kglteknek Somos nem tetszik, valahol Kgltek becsöletes commissariusinkkal arra való más alkalmazatos hely felöl conveniálhat, ő kglmek el fognak oda is menni. Éltesse isten Kgltket jó egézségben. Datum in arce nostra Gyaliuensi die 14. Octobris 1647.

Revmæ, mǵfcarum et grum Dnum Vrum

benevolus

Georgius Rakoczy.

Hátán: Par literarum responsoriarum principis Transylvaniae dato 14. Octobris 1647. ad literas dñrum commissariorum suae mtis die 2. praetitulati mensis Octobris, ad eundem expeditas.

(Orsz. levéltárban.)

VI.

1647. oct. 22.

Ego Ioannes Törös sermae caes. regque mtis incltae camerae hungaricae consiliarius et ad praesentem cum illmo ac clsmo principe Transylvaniae continuandam commissionem in partes hasce regni Hungariae superiores deputatus commissarius atque ablegatus. Universis et singulis, illmis, spcibus, mǵfcis, gñrsis item et nobilibus, prudentibus ac circumspcctis, necnon providis, dñis supremis et vice praesidiorum et campestris ordinis militum praefati clsmi principis Transylvaniae capitaneis, item dñis supremis et vice comitibus comitatum, iudicibus nobilium, liberarum civitatum, oppidorum ac pagorum, eiusdem suae cldnis ditionibus tricesimatoribus item et teloniatoribus, atque universis aliis cuiuscunque status conditionis, et praecminentiae sint, hasce meas visuris, lecturis, vel legi audituris, salutem et servitiorum meorum paratissimam commendationem. Notum facio per praesentes, me ostensorem harum grsum dñum Andream Hatvani, cum certis literis meis ad praelibatum illum ac clsmum principem Transylvaniae sonantibus pro resolutione et responso desuper reportando expeditisse. Cui ut ubique tutum ac securum iter pateat, hasce meas salvi passus literas eidem dandas esse duxi, requirendo simul et rogando officiose universos et singulos ut supra, velint ipsum non solum ubique libere iter suum proseguere, morari, ac redire permittere ac per suos permitti facere, verum etiam ut eo expeditius commissam sibi provinciam exequi, atque ab illma sua cltdine responsum mihi referre queat, omnis benevolentiae promptitudine et hospitalitate, atque in prosecutione expeditionis sui itineris auxilio et promotione adesse. Quam

benevolentiam et sincere hac ratione erga praefatum Hatvani affectus declarationem praelibata sua mtae scilicet dñus meus celsissimus suo loco et tempore benigne recognoscet, ego vero per opportunitatem temporis et datas occasiones reservare conabor. Praesentibus perlectis exhibenti restitutis. Datum in Eperjes die 22. Octobris. 1647.

Az irat homlokán : Andreám Hatvani Patentes literae.

(Egykorú minuta országos levéltárban.)

VII.

1647. nov. 9.

Optasset quidem celsissimus Transylvaniae princeps, dominus noster clementissimus, si residua etiam utriusque diplomatum effectuatío hactenus debito fine terminari potuisset. Cum tamen fuerint nonnulla, quae ex parte celsitudinis suae diaetalium negotiorum successum necessario subsequi debuerint, eaque in tanti temporis bonique communis dispendium protracta, authenticisque super eo articulis non multo antehac tempore publicatis, licet gravibus impedimentis et seriis regni sui distractionibus, celsitudo quoque sua praecepta fuerit, amore tamen patriae suae charissimae mutuaeque sinceritatis et conservandae publicae pacis et tranquillitatis studio, nihil ab eo etiam tempore in se desideratum esse voluit, quin ad ea omnia, quae vigore diplomatis sui effectuatío restarent, ex parte sua ea declaratione procederet, ut (quemadmodum in diplomate suo semper reservasset, ita se etiam ad effectuationem et observationem eorum teneri, ut ex parte quoque maiestatis suae caesareae fideliumque eiusdem fieret) residua quoque utriusque diplomatum effectuatío pari passu subsequi debere intelligatur.

Et primo quidem quantum ad depositionem iuramentorum nostrorum comitum septem comitatuum, capitaneorum haydonum et confiniorum, castellanorum, indicum et senatorum civitatum et oppidorum privilegiatorum, contenta redditur celsitudo sua, ut omnes ii, quicumque suae celsitudini iurant, suae quoque maiestati secundum observatam ante hac formam iurent, a quibus autem celsitudo sua iuramentum sibi praestari non expeteret, sperat etiam dominos maiestatis suae caesareae et regiae commissarios ratione eorum diplomatum continentis contentos fore, neque etiam depositionem iuramentorum officialium ita intelligere, ut proprietarum iam arcium et dominiorum celsitudinis suae officiales alia quam celsitudini suae obligatione teneantur.

Assecuratorias regni Transylvaniae propter longiores et varios comitiorum regni Hungariae successus, ab eoque tempore non celebrata regni illius comitia prae manibus adhuc celsitudo sua non habet, nullam tamen in eo difficultatem interponit, ut quo citius fieri poterit, in primitus celebrandis de more nationum comitiis iuxta formam antea observatam maiestati suae sacratissimae transmittantur.

Summam arcium Tokay et Regecz, defalcatis tenore diplomatum defalcandis, quietantionalibusque priorum possessorum super iisdem, et cessione omnis iuris eorum recipiendis, celsitudo sua deponere parata est. Similiter etiam promissam summam pro vinea Hét-szölő dicta.

De vinea Barát-szölő allodiali Tokajensi et celsitudini suae per diploma suae maiestatis concessa, mercatorumque Viennensium iniuria temporis et disturbiorum illatis damnis, per generalem amnistiam totaliter sublatis, siquidem in tractatu Tokajensi satis superque iustis firmissimisque rationibus declaratum fuisset ad restitutionem eorum vigore diplomatum celsitudinem suam non teneri, ut publicis his negotiis inpertinentes huiusmodi privatorum praetensiones non immisceantur, temporisque iactura supervacaneis disputationibus non fiat, celsitudo sua iure merito desiderat.

Negotium Ioannis Kovacz etc. etc.

Quibus omnibus ex parte sua sic effectuatīs et effectuantis, maximo animi dolore et christiana compassione intelligit celsissimus princeps oblatam in diplomatibus satisfactionem status evangelici, articulisque regni confirmatam et statutam, in praeiudicium tamen diplomatis tanti christiani orbis monarchae et statutorum totius regni Hungariae contemptum quosdam adhuc impune violare, repositos ministros verbi divini excludere, et in subditos suos omnem crudelitatem ob religionis odium exercere, obtendentes iam extare leges et articulos regni, quibus contra eos procederetur, licet leges pro iis mortuae esse reputentur, qui illis uti non possent.

Cum itaque novo modo in diplomatibus pro statibus emanatis, verum etiam in diplomate celsitudinis suae clarum sit, ita celsitudinem quoque suam obligasse, ut et regnicolis per omnia satisfaceret, desiderat et virtute diplomatum expetit celsissimus princeps, dignetur sua maiestas caesarea iam tandem evangelicorum quaerelis benignissime satisfieri, et non modo per se (de qua nulla in praesens quaerela) sed etiam per suos statuta regni sui et auctoritatem regii diplomatis sui observari facere.

Similiter etiam conclusum fuerat in diplomatibus, ut servi fugitivi utrinque restituerentur, in huius etiam praeiudi-

cium iam saepe evenit, ut servitores celsitudinis suae mala patrantes ad confinia, et ditiones maiestatis suae tanquam tutum sibi ipsis asyllum se recipiant, statimque fautores et defensores inveniant, neque vel unus adhuc illorum ad requisitionem celsitudinis suae aut suorum restitutus fuisset, imo graviores calamitates innoxae plebi cum multis aliis complicibus inferendo in ditiones celsitudinis suae passim grassantur. Iterato itaque requirit et desiderat celsissimus princeps, velint domini commissarii caesarei non modo verbis et oblationibus, sed etiam factis, quemadmodum ex parte celsitudinis suae fieri desiderant, ita sine dilationibus providere, ut hac quoque in parte diplomati suae maiestatis per omnia satisfiat cum contento celsitudinis suae.

Meminit etiam celsissimus princeps, diplomatibus caesareis pro parte celsitudinis suae emanatis contineri complanationem damnorum magnifici domini Simonis Balassa et haerendum Andreae similiter Balassa. Et licet articuli sint statuti ratione illorum, quorum bona hactenus restituta non fuissent, cum tamen celsitudo sua, ex generalitate restitutionis, dictorum dominorum Balassiorum negotium peculiari diplomati suo insertum voluerit, sui etiam muneris esse censuit diplomatum vires et continentias in hac quoque particularitate realiter et semotis dilationibus effectundas desiderare, siquidem certe intelligat dictis dominis Balassiis necdum satisfactum esse.

Et licet status et ordines regni evangelici in proxime praeteritis generalibus regni comitiis ratione abstinentiae a regno patrum Iesuitarum, possessionisque bonorum eorundem, necnon discretionis et examinis vocum, personarum, ac comitatum ad diaetam vocari solitorum, cum apud universos status et ordines regni generaliter, tum etiam specificè notanter apud suam quoque sacratissimam caesaream et regiam maiestatem sollicitè institissent, ut de his quoque iuxta eiusdem pacificatorii diplomatis, per eosdem universos status et ordines regni acceptati et confirmati, 7. et 8. puncta, vel aliquid certi statueretur, vel iam superinde statuta effectuantur: nihil tamen ea in parte effectuatam fuisset. Ac proinde, ut eadem praecitata diplomatis puncta, ita et articulus anni 1608. ante coronationem ad octavum editus, vigore etiam articuli 72. constitutionis Poseniensis 1638, iam tandem per suam maiestatem caesaream et regiam, ea quoque per status evangelicos postulata in parte realiter effectuantur, sua celsitudo principalis ex dictamine eiusdem diplomatis et praescriptarum publicarum regni constitutionum iure merito postulat.

Bona quoque spectabilis et magnifici domini Stephani Theökeöly senioris etc. in regno Poloniae existentia, Blasoua

vocata quandoquidem occasione praeteritorum per dei praepotentis gratiam sedatorum disturbiorum essent ab eodem adempta: in quorum restitutione, aut pro iisdem reali contentatione, ut maiestas sua sacratissima modum et rationem, pro publico bono pacis clementer adinvenire dignetur, celsissimus princeps apud suam maiestatem sacratissimam demisse ulterius etiam instat.

Az jesuiták dolgának proponálásában hasznot ezeket látnók.

1. Hogy Nagyságod satisfaciál conscientiájának.
2. Hogy az diplomák contineálják.
3. Hogy ne láttassék Nagyságod tacendo consentire.
4. Hogy ha nem obtineálhatunk semmit is, talám valamit tartózkodnak adni több jószágokat, collegiumokat, az mint mostan is halljuk, az szepesi conventtől, az papoktól akarnak elvenni néhány falukat, collegium helyét is conferálván ő felsége az jesuitáknak.

Ellenben ezek az ellenkező consideratiók:

1. Est negotium regni; Nagyságod pedig afféléknek igazgatásában non aliter se immiscere potest, quam commemorum etc.

2. Egészben reméntelen, hogy obtineálhassunk semmit is.

3. Ha proponáljuk s nem obtineáljuk, mint kell mellőle elállanunk? vagy simpliciter, s ha úgy láttatunk convincálatni ratiókkal; et rem obtentam habebunt, s jüvendőben, ha jobb alkalmatosság adatnék is hozzá, mint rem decisam nem fognák urgeálhatni; vagy ha meg nem egyezhetvén rajta, eloszunk, reserváljuk ad futura; est intempestiva declaratio ad bellum.

4. Az ország azt írta, contentatis etc., s hát az bene contentusok nevével mint urgeálhatjuk.

Ezeket Nagyságod kegyelmesen és igen bölcsen in utramque partem megfontolván, mi legyen kegyelmes tetszése, méltóztassék felőle tudósítani, azért is írtuk distinctim külön ez punctumokat megegyezett értelemből.

Hátára jegyezve I. Rákóczi György kézzel: 9. Novembris 1647. Székellhid, délest 2¹/₂ órákor.

(A vörösvári levéltárban levő minutáról.)

VIII.

1647. nov. 14.

Celsissime princeps et domine domine nobis multum clementissime

Fidelium sérvitiorum nostrorum stb. Az úristen Nagyságotat stb.¹⁾

Kegyelmes urunk, hogy az idő haszontalanúl ne muljon, közülünk becsületes collega társainkat, úgymint nemzeti vitélő Czernel György és Szemere Pál urakat, újebben die 10. currentis mensis Novembris expedíálánk császár ő felsége commissáriusihoz ilyen instructióval (kinek paríáját sub litera D. Nagyságodnak alázatosan megküldöttünk) Eperjessé; ő kegyelmek megtérvén közinkben ilyen fidelis relatiót tőnek: die 11-a Novembris Eperjesre beérkezvén, az nap nem lehattunk szemben az ő felsége commissariusival, mivel szent Márton lúda vendégségében voltak, hanem die 12. Nov. reggel 7 órakor lévén audientiájok, az felől megírt instructiónk szerint, midőn követségünket declarálták volna ő kegyelmek előtt: meghallgatván kívánságunkot, és felkelvén magok külön házban menvén, sokat egymással consultálkodván elsőbben, azután ilyen választ adtanak: semminemű új tractatusban nem akarják magokat ő kegyelmek is bocsátani; hanem minekelőtte ad effectuationem eorum quae vigore diplomatis effectuanda essent, condescendálnának, annakelőtte az ő felsége instructiója szerint urgeálniok kell ő kegyelmeknek is Nagyságodnál azoknak effectuálását, az melyek Nagyságod részéről nem effectuáltak mindeddig is, és így szükségképen azoknak Nagyságod által complanáltatni s effectuáltatni kívántatnak. És uno contextu mind complanatio eorum, quae complananda et effectuanda, quoque eorum, quae vigore diplomatis effectuanda essent, egyszersmind meglehet Kassán. Ha pedig Kassán nem akarjuk, hogy complanatio et effectuatio egyszersmind legyen, mivel azt állatjuk, hogy Kassa effectuationis duntaxat, et non complanationis antea quoque fuisset locus, ottan mindnyájan

¹⁾ *Oldaljegyzet a fejedelem kezével:* Ma délest 2 órakor vöttük az ő kegyelmek levelét s eddig való dolgokat is értjük, s ha ő kegyelmeknek is fog tetszeni, inkább legyenek arra az elmével, ha semmiképen másuvá az ő felsége commissáriusi nem akarnak jüni, mind sem időnapelűtt Kassára jöjjönek Kegyelmetek, ne Eperjesre, sok okokra nézve mi hasznosabbnak ismerjük lenni.

Helyesen is replikált Kegyelmetek mind ő kegyelmek szavaira, mert mi mindeneket diplománk szerint készek vagyunk effectuálni istenesen és igazságosan.

menjünk fel Eperjesre ő kegyelmekhez, igen jó szívvel excipiálnak bennünket, tisztességes szállásokat rendeltetnek, és elsőben mindeneket ott Eperjest egymással szemtől szemben complanálunk, és illis complanatis: ottan recta osztán tulajdon csak ad effectuationem jönénk alá Kassára. Nem is derogálna semmit is sem Nagyságod méltóságos authoritásának, sem az mi becsületes hivatalunknak, ha az szerint cselekeszünk.¹⁾ Ezeket elvégezvén, ilyen kérdést tevénk: Inter Cassoviam et Eperjesinum oly közönséges intermedius locusra, uti ad complanationis locum nem accedálnának-e? Erre azt felelték: Nem semmiképen, holott semmi oly hely nincs, kiben sem az ő felsége, sem Nagyságod méltósága szerint való alkalmatos helye lehetne öszvegyülekezetünknek. Azután megint ilyen kérdést tevénk: Minekelőtte azok az complanációk meg nem lennének, addiglan tesznek-e effectuatiót nem-e? Erre azt felelték: Nem lehet addiglan, holott Nagyságod részéről már mindenek effectuáltattak, az ő felsége részéről még sok vagyon hátra, és erős instructió-jok vagyon róla, hogy azok elsőben Nagyságod részéről is complanáltassanak és effectuáltassanak.²⁾ Erre az mi collega társaink azt felelték: Úgy tudjuk, még az mi kegyelmes urunk részéről is vagynak nem kevés punctumok, melyek secundum continentias diplomatis nem effectuáltattak ő felségétől, kiket suo tempore, ha így kell lenni, mi is proponálunk.³⁾ Mindazáltal örömost értenénk ő felsége részéről, melyek azok az punctumok, az melyeket kegyelmes urunknak effectuálni kellettnek. Utrinque másfél óráig tartott köztünk az disputatio; nagy nehezen vehettük ki belőlök.⁴⁾ 1. In civitate Cassoviensi exer-

¹⁾ *Oldaltjegyzet a fejedelem kezével*: Ha az mint mondották, hogy sincere akarnak tractálni, mi is újabbakot proponálni arra készek vagyunk, mi is Kassára is bemehetünk.

²⁾ *Oldalt a fejedelem kezével*: igazán feleltek ő kegyelmek.

³⁾ *Oldalt a fejedelem kezével*: De ha mind elő kellene számlálni az diploma szerint, bizony sok volna.

⁴⁾ *Oldalt a fejedelem kezével*: Az volt ám az oka, hogy oda vitetük az mezőről, kegyelmeket hívassa alá Szuhaiékat ott Sókival értse meg tüle is, — nem is oltalmazzuk benne egyébert s ha Kegyelmetek mint találja fel, hogy restituálni tartozzék az diplomák szerint, megint restituáltassa kegyelmek; de mi úgy emlékezünk reá, harmadéve is Tokajban aligha az fel nem forgott, elő is vette volt Szuhai igazságát s Kegyelmetek tudhatja, adott volt-e restitutionálist róla.

4. Az Barátságöllőről hasonló mi derekas conclusum volt, mi abból az ő felsége diplomájához tartjuk magunkat, kinek mássa Klobusiczki urámnál kell lenni, az szerint arról is (ha kell valamit letennünk érte) készek vagyunk.

5. Az bécsi árus emberek dolgát két karban kell rendelni, egyrészenek Kolosvárott volt adóssága ugyan feles pénzek az kolosvári kalmároknak, ebben mi mit szólottunk, jól tudják az kolosvári kalmárok, mely summát mi restituálni is ígértünk az kolosvári kereskedő hiveinkre nézve,

citium catholicae religionis, etc. 2. az halmái jószágot Szuhai urunk Vecsei Sándornak, még sem bocsátotta volna meg. 3. Az Barát-szőlő, kinek az árát Nagyságod ugyan megígírte is volna. 4. Munitionum bellicorum nondum plenaria restitutio in plerisque locis. 5. Az bécsi kalmárok dolga, kiket, ha Nagyságod eddig is contentáltatott volna, az utrinque szabados questurákból bejött volna Nagyságodnak az a haszon cum foenore, és Nagyságod commissariusi közzül némelyek láthatták is az ő felsége attestatorium levelét, kit kiadott, mint igazság szerető fejedelem, ha Nagyságod maga ajánlása szerint contentatiót nem tétet nekik, és hogy most is az erdélyi kereskedő rendek békével nem járhattak volna, ha Törös uram nem assecurálta volna, az mint maga mondta; többeket is tudakozunk vala, de intének egymásnak, hogy ne mondjanak. Hanem generaliter azt mondák, ezekhez hasonló sok vagyon, kiket Nagyságodnál ezelőtt urgeáltak, de Nagyságod csak halasztott ez elmúlt országunk gyűlésének boldog kimenetelire. És immár az is isten kegyelmességéből végben. menvén, szükségképen kívántatik minekelőtte ad effectuationes mennének, Nagyságod complanálja azokat, az melyeket secundum diploma effectuálni kelletnék Nagyságod részéről is. Ezekre ismét az mi collega társaink így feleltek: Ezek ha ennél nagyobbak nincsenek, nem oly nehéz dolgok, kiken könnyen által nem mehetnénk, mivel ezeknek némelyekről már publicus articulusokat csinált az ország, úgymint az 1., 2. Ad 3. még Bethlen fejedelem idejében is allodialis szőlő volt. Ad 4. Nagyságod régen kiadta az parancsolatokat felőle, miért nem vitettek el, a hol még restálna. Ad 5. Amnistiában ment etc. Utrinque ismét voltak reiterata disputationiunk, de sok szóval kelletnék Nagyságodnak értésére adnunk; kiket nem ítéljük szükségesnek lenni, hogy Nagyságod fejedelmi füleit terheljük véle. Utoljára az istenért kértek bennünket, szánjuk meg az időt, és mentől hamarább kezdjünk hozzá, ha egyszersmind nem akarjuk, hogy et complanationis et effectuationis locus legyen Kassa. Ottan menjünk Eperjesre uti ad locum complanationis, és ott Eperjest complanatis prius omnibus complanandis, úgy jöjünk vissza Kassára, és Kassán szintén csak effectuatiók legyenek osztán, s ezzel jöttek vissza collega társaink.

melyet mi most is megcselekedünk végbemenvén mindenek, hogy valamit mi abban az kolosvári hiveinktől felvettünk, megadjuk. . . . rendbelieknek Kassán volt holmi javok az kassai papok abban az állapotban azért kívántak tőle scholákat azt soha meg ne ígérték s most sem, holott az ő felsége részéről is értek mind Silesiában Beszterczebányán és itt is hiveink javai ő felségétől el confiscáltak, készpénz feles summa is oda vagyón, ennél egyebet mi is az 5. punctumokra nem replicálhatunk.

Nagyságod azért kegyelmes urunk ezeket is így értvén, immár mint tetszik Nagyságodnak, ez kettő közül, sietséggel várjuk az Nagyságod kegyelmes ordinantiáját, és dispositióját; interim míg ezekre Nagyságodtól válaszunk kiérkezik, addiglan is az időnek megnyeréseért újobban közülünk becsületes collega társainkat küldjük fel Eperjesre, az ő felsége commissariusihoz, hogy postulatumokat, melyeket praetendálnak ő kegyelmek, hogy Nagyságod részéről nem effectuáltattak volna, küldjék írásban kezünkhöz, hogy tudjuk idején mind Nagyságodat felőle tudósítanunk, s mind azokra való illendő feleletünkre praeparálhassuk magunkat, és ahozképest annál inkább tudhassuk Nagyságodat is felőle informálnunk. Éltesse és tartsa meg az úristen Nagyságodat sokáiglan kedves jó egészséges hosszú életben. Datum Cassoviae die 14. Novembr. anno 1647.

Illustrissimae Celsitudinis Vestrae principalis

humillimi fideles et servitores

Sigismundus Lónyai m. p.

Bernhardus Nyári m. p.

Ioannes Kemény m. p.

Georgius Chernel m. p.

Andreas Klobusiczky m. p.

Paulus Szemere m. p.

(Eredetije a m. k. orsz. levéltárban.)

IX.

1647. NOV. 17.

Celsissime princeps et domine stb.

Fidelium ac humilium servitiorum nostrorum stb.

Az úristen Nagyságodat stb.

Kegyelmes urunk, ezelőtt való levelünkben megírtuk vala Nagyságodnak, míglen azon levelünkre Nagyságodtól válaszunk jőne, addiglan mégis közülünk egy vagy két becsületes atyánkfiát felküldenénk császár ő felsége commissariusihoz, Eperjesen expediálván netalámtám azon punctumokat avagy postulatumokat, kiket mondanak ő kegyelmek, hogy Nagyságod részéről effectuálni kívántatnak, elsőben minekelőtte ad effectuationem diplomatis mennének, alá küldenék írásban kezünkben az időnek megnyeréseért.

Expediáltuk vala azért közülünk nemzetes vitézlő Szemere Pál uramot ez elmúlt pénteken, úgy mint 15 currentis mensis, azon motivákkal és ratiókkal, kiknek igaz pariáját Nagyságodnak az felül megírt levelünkben megküldtük vala; kiből ő kegyelme híven és igazán eljárván, mai napon ilyen

fidelis relatiót reportált előttünk. Die praescripta 15. Novembris Eperjesre felmenvén, die 16. eiusdem mensis, úgy mint tegnapi napon reggel hét órakor gróf Vesselényi uram maga szekeren felvitetvén ő kegyelmét audientiára: minekutána azon felül megírt motivák és instructiónk szerint nagy becsülettel tehetsége szerint proponálta volna ő felsége commissariusinak abbeli kívánságunkat, hogy tudniillik ex illis motivis rationibus inducáltatnának ő kegyelmek arra, hogy minden punctumokat, kiket mondnak ő kegyelmek, hogy Nagyságod részéről az diplomának continentíája szerint még nem effectuáltattak volna, küldenék alá közinkben írásban, had értsük meg, és az időt megnyervén azzal is, mindenekre Nagyságod kegyelmes akaratiából resolválhassuk magunkat. Ő kegyelmek az ő felsége commissariusi ilyen választ adtak ő kegyelmének Szemere uramnak. Nem difficultálnak semmit az ratiók ellen, ha inter privatas personas, úgy mint csak magok között volna az dolog, de mivel agitur primo de caesarea ac regia maiestate, item caesareae ac regiae maiestatis autoritate, 2-do de publica permansione totius regni, 3-tio az ő kegyelmek nyilván való instructiója ellen volna, s becsületek ellen, szemtől szemben kell ő kegyelmeknek az commissio dolgát agálni, tractálni, nem követségek által, azt is bánják, hogy az minapi legatióinkban időnap előtt annyi punctumokat jelentettnék volt ki. Hanem cathgorice elében kiadott resolutiójoknak akarnak inhaereálni, avagy az, hogy minden complanatio s effectuatio legyen együtt Kassán; avagy az, hogy elsőben legyen meg az complanatio ott Eperjest, oda menvén mi is mindnyájan ő kegyelmekhez, jó szívvel és szeretettel látnak bennünket. Et primo complanatis, quae vigore diplomatis complananda essent, úgy osztán csak ad effectuationem jőjjönk isten áldomásából Kassára, és az effectuatiót osztán minden disputatiók nélkül harmad-negyed nap alatt végben vihetik. Az complanatio dolgában is ne gondolkodjunk, hogy semmit újat immisceáljanak, holott tudjuk nem is engednénk, az ki nem az diplomához való volna. Istenért kérvén bennünket, már harmadfél hónapja, az időt haszontalanul való várakozásban ott Eperjest mulatják: ne késedelmezzönk vele, kezdjünk derekason az complanatiókhoz és végezzük el. Utrinque voltak közöttök tisztességes vetélkedések, de Nagyságod méltóságos személyét nem szükséges azokkal terhelni. — Im azért kegyelmes urunk, Nagyságod látja újobban való derekas választételét az ő felsége commissariusinak, kihez való képest kellessék-e már elsőben minékünk is Eperjesre felmennünk ő kegyelmekhez, és utrinque az complanatiókban bebocsátkozván, azoknak elsőben végét érven s azután ad effectuationes duntaxat Kassára velek együtt

vissza jönünk, vagy az ő kegyelmek írása szerint mind complanatio, mind effectuatio együtt lenne itt Kassán. Nagyságod kegyelmes dispositióját várjuk sietséggel, kiről ezelőtti levelünkben is alázatosan kívántuk Nagyságod kegyelmes parancsolatját értenünk, melyet elvevén, ahoz alázatos engedelmes-séggel tartjuk magunkat, s tartsa meg az úristen Nagyságodat, fejedelmi méltóságát is sok jó esztendőiglen szerencsés birodalmában. Datum Cassoviae die 17. Novembris anno domini 1647.

Illustrissimae Celsitudinis Vestrae principalis

humillimi fideles et servitores
 Sigismundus Lónyay m. p.
 Bernhardus Nyáry m. p.
 Ioannes Kemény m. p.
 Georgius Chernel m. p.
 Paulus de Zemere m. p.
 Andreas Klobusiczky m. p.

Kemény János kezével: Kegyelmes uram, mivel sem az instructióban, sem azonkívül expresse nincsen parancsolatunk az Tököli uram dolgáról, Nagyságod arról is vagy külön, vagy az Nagyságodhoz küldött írásnak arra az részére méltóztassék in resolutione parancsolni, én olyat értek, onnan felül in secreto Pálffy Pál uramtól vagyon intimatio arra, hogy ha Nagyságod nevével itt serio fogják, nem leszen haszontalan. Az Kovács János adóssága felől semmit sem tudunk, Keczeréknek mind pénzek Nagyságodnál s mind az jószág, effélékről is kegyelmesen tudósítani méltóztassék Nagyságod; elfelejtettük volt inserálni az írásban, az amnistia ellen Nagyságodhoz tartozókat, mint Bán János s többek háborgattatnak, mindazáltal annak idejében nem mulatjuk el azt is.

(Eredetije a gr. Erdödy-féle vörösvári levéltárban.)

X.

1647. nov. 27 — decz. 15.

Pro relatione.

Anno 1647. die 27. Novembris primus congressus factus est cum dnis commissariis principis Transylvaniae in domo illmi dni comitis generalis consistorio designata. ¹⁾

8-a hora. Prodromus. Dnus Paulus de Szemere, compa-

¹⁾ *Oldaljegyzet:* Die 26. circa 11. et 12. venerunt Eperjesinum dni commissarii principis.

rens in primis hesternam salutationem cum gratiarum actione reportat et resalutat nomine duorum commissariorum principis duos commissarios suae mtis.

2. Petit modalitatis ordinem, qualiter in consistorio compari debent dni commissarii principis, ut intimet illis.

10. Omnes dni commissarii principis comparentes in consistorio, expositione facta hactenus intermissi et prolongati tractatus a parte principis. Petierunt sibi extradari puncta complananda, in quorum complanationem synceram promptitudinem principis suamque offerunt. Scriptotenus petunt puncta sibi extradari pro futura rerum complanatione.

Concordatum est, ut punctatim proponantur difficultates, et simul complanentur, quae complanari poterunt. Quae autem auctoritatem utriusque partis duorum commissariorum excedunt, illa ad capita dirigantur. His conclusis in prandio manserunt utriusque partis dni commissarii apud illum comitem dnum generalem Franciscum Vesseleni. 2. Et ut die sequenti utpote 28-a, puncta pro rectificatione a parte suae mtis proponantur atque ordine discutiantur, conclusum est.

Die 28-a. Iterum comparuerunt dni commissarii principis in consistorio commissioni destinato atque acceptis certis punctis ex complandis, ad hospitia sua redierunt.

Die 29-a. Requisiti dni commissarii suae principalis celsitudinis per duos commissarios suae mtis, ut iuxta oblationem suam pro complanatione punctorum sibi propositorum compareant in consistorio atque rationibus ab utraque parte quantum fieri poterit, complanentur.

Responderunt: Prius debere illos communicare puncta sibi a parte commissariorum suae mtis exhibita cum dno principe, siquidem nonnulla in illis comprehenderentur, quae auctoritatem illorum excederent.

Die 2-da Decembris venerunt dni commissarii principis ad consistorium commissioni destinatum. Puncta quaedam pro complanatione a parte principis et etiam resolutionem principis ad puncta proposita scriptotenus exhibuerunt, dicendo quod nihil alienum in diplomate in iis continentur et se etiam velle dum placuerit dnis commissariis suae mtis convenire atque rationibus complananda complanare.

Tricesimator Epperjessiensis non exegit tricesimam a bobus dnae Barchaiana, ex eo fundamento, quod mgfcus dnu Törös hic Epperjesini fuerit.

Die 5-a Decembris comparuerunt in consistorio commissionali dni commissarii principis atque replicam duorum commissariorum caesareorum ad sua puncta receperunt.

Die eadem ex hospitio dni commissarii principis duos e

medio sui utpote dnum Szemere et Klobuski miserunt ad consistorium referendo, se perlegisse et intellexisse replicam dnrum commissariorum suae mtis acceptam.

2. Hogy az fejedelem commissariusi punctomit nem replicáltak.

3. Ut pari passu tractentur iuxta observatam laudabilem usum.

4. Se esse servos et ideo etiam ratio ipsis reddenda incumbit actorum et conclusorum.

5. In diplomatibus principis continetur, utrinque complanentur complananda.

In summa summarum ut a parte caesarea residua puncta difficultatum tandem exhibeantur et respondentur ad puncta principis, et sic simul complanentur unanimi consensu complananda.

Resolutio cum protestatione, quod a parte suae mtis omnia puncta extradabuntur pro complanatione, ita ut etiam a parte principis idem fiat, nihilque reservetur parte ab una vel altera, quoad publica, scriptotenus exhibendum, sed si quae occurrerint puncta, illa verbis tractentur, et inter caetera accordationis puncta inserantur, quae pro rato et concluso habenda erunt.

Difficultas. 1. Quod ad ipsorum resolutionem nullum responsum pro vel contra.

2. Quod (ad) puncta illorum nullum responsum.

3. Residua puncta quare non debebant cum prioribus dare.¹⁾

Exemplum, quod ab utraque parte szokott lenni, pari passu punctorum exhibitio et resolutio deberet fieri.

2. Consideratio, quod servi sint, ad rationem dandam super commissioni obligantur.

3. Diplomatis obligatio a parte principis, quod si a parte suae mtis effectuatata fuerit, etiam ad id obligaretur princeps.

Responsum dnrum commissariorum sacrae caes. regiaeque mtis ad resolutionem dnrum commissariorum celsissimi principis Transylvaniae.

Quoad primum inhaerent commissarii suae mtis hac in parte tractatui Nikelspurgensi, ut qui illmo principi iurant, iurent etiam suae mti tam in Tokaj quam in Zathmár, non obstante proprietate suae celsitudinis ibidem habita, sicut etiam tempore principis Bethlenii factum est.

2. Quantum ad secundum, haec eadem excusatio circa assecura

¹⁾ *Oldaljegyzet*: Die 6. Iterum in negotio hesterno missi dnus Szemere et Klobusiczki.

toriarum regni Transylvaniae assignationem anno superiori Tokajini a parte principis pro resolutione data est; verum ab illo tempore non semel celebratam fuisse diaetam in Transylvania, informantur dni commissarii suae mtis; neque illi prius, quam dictas assecutorias ad manus habuerint, sine benigna annuentia suae mtis sacrae ad resignationem septem comitatuum suae principali celsitudini fiendam procedere possunt.

Ad tertium, ut summae pecuniariae pro dominiis Tokaj et Regéc per suam celsitudinem haeredibus Homonnianis et Ezerhasianis deponantur manibusque commissariorum suae mtis assignentur, et Ezerhasianis quidem talleros et aureos in valore partium Transdanubianarum secundum principis mgfco duo Ioanni Törös datam spem exolvantur, defalcatis defalcandis exceptis.¹⁾ Interim iudicant iidem dni commissarii suae mtis prout etiam pretium vineae Hétszölő, quantum ad conditionem huius puncti inhaerent continentiis diplomatis suae principali celsitudini dati, ubi nulla prorsus mentio cessionis iuris fit, nec possunt priores possessores ad id cogi.

Ad 4. Siquidem haec vinea Barátszölő patribus societatis collata et exempta ac insuper donatione regia prout et pura statutione robodata, eo ipso allodialis esse desiisset, merito ipsis etiam restitui debet. Accedit et hoc, quod sua principalis eldo in literis suis de dato 24-a nuper elapsi mensis Septembris ad nos scriptis iam se super pretio illius deponendo nobis resolverit. Quoad mercatores Viennenses, habent dni commissarii responsum in replica ad 5.

Ad 5. Negotium Ioannis Kovács spectat etiam ad praesentem commissionem, siquidem anno quoque superiori ventilatum et a sua celsitudine exolvi iteratis vicibus promissum. Ideo ne in longum protrahatur, sua celsitudo velit hanc summam durante praesenti commissione exolvi curare et contentationem suam ab haeredibus dicti Kovács rehabere.

Ad 6. 7. 8. 9. 10. et ultimum similiter iam habent in replica responsum dni commissarii.

Quoad quinque illa puncta resolutionis dnorum commissariorum celsissimi principis annexa.

Primum. Non plane sufficienter intelligerunt quaerelam suae celsitudinis commissarii suae mtis, siquid tamen tale patratum esset,

¹⁾ *Jegyzet: Egy közbe szúrt papírlapon a következők állanak: Defalcatis defalcandis, úgy tetszik ilyen terminus vagyon ott, vel aliquid simile. Nekem úgy tetszik, ezt alkalmaztatná Kglđ utánna: Exceptis 15 mille florenorum, quos ex summa arcis Tokaj vult sua celsitudo defalcare. Ita enim intelligimus, quod dna comitissa Homonnaiana vix vel ne vix quidem inducetur ad summam pro Tokaj levandam, si ista 15 millia ipsi defalcabuntur, videtur enim intolerabile dnae comitissae, pro eo quod dnus Csáki aliis cessit aut inscripsit, id ex Tokajensi summa defalcare... Kglđ hagyjon annyi spáciumot, hogy ez is oda férjen.*

quod illis minime constaret, extarent articuli novissimae dialectae, quibus praescribitur modus tales excessus vindicandi. Circa finem eiusdem puncti meminerunt celsitudinis suae commissarii effectuationes eorum, quae in 7. et 8. puncto diplomatis suae mtis continentur. Sed cum ea non sint huius fori et commissionis, neque haec commissio alia ratione sit instituta, nisi ut quae ex parte suae celsitudinis effectuada non essent, effectuantur, eisdemque effectutis, quae ex parte suae mtis resignanda sunt, per nos resignantur, ideo effectuationem illorum punctorum ad comitia, quo etiam vigore diplomatis pertinere dignoscuntur, dni commissarii reliciunt.

2-dum. Servi fugitivi, qui nimirum mercede conducti suo cum salario et vestibus aufugerint, merito restitui debent ab utraque parte, non modo verbis et oblationibus, sed etiam factis. Libertinis autem et non conductitiis servis, vel vero qui famulitii sui tempus fideliter exegerunt, licitum est vigore diplomatis pro libitu in suae mtis vel suae celsitudinis ditione servire, nec possunt tales detineri.

Ad 3. Negotium mgfei dni Simonis Balassa et pupillorum sive haeredum Andreae quondam similiter Balassa, etiam vigore diplomatis in publicis comitiis fuit discutiendum, prout inchoatum exstiterat, ita etiam in tabula regia suae mtis ventilatum fuisset, si dni Balassa comparere voluissent. Cum autem tunc temporis non comparuerunt, iam non est huius commissionis, sed si idem dni Balassa id ulterius urgere voluerint, suo loco prosequantur.

Ad 4. Id non est huius regni, et iam etiam meritum huius negotii sufficienti declaratione ab illmo comite dno generali, quem tangit negotium, intellexerunt ipsinet dni commissarii.

Ad 5. Quoad iniurias dni Ioannis Bán, quibus contra tenorem amnystiae generalis afficeretur, requisituri sunt suae mtis commissarii mgfeos dnos Ostrosics, ut sub gravi indignatione suae mtis a persecutione dicti Ioannis Bán abstinere velint, quod nisi fecerint, suam quoque caes. mtem superinde humiliter requiremus, ut contra eosdem animadverti faciat, tanquam amnystiae violatores.

Die 6. intra quintam et sextam vespertinam comparentibus dnis commissariis principis in consistorio, exhibita sunt ipsis puncta residua pro complanatione cum replica et responso tam ad eorum resolutionem, quam etiam puncta suae mtis commissariis exhibita.

Die 8. horis pomeridianis circa 3. comparuerunt dni commissarii principis, proponentes veniam petendo, si casu quo accideret finis commissionis contra voluntatem ipsorum, quo ipsi minime intenderent, neque cuperent, interim ne illa malo animo corripiant commissioni suae mtis, quae dicturi essent.

Quantum ad seriem negotiorum servatam per dnos

commissarios suae mtis interrompere noluissent, sed omnino inhiassent verum et ~~in~~ infinitum tenderent, si scripta super scripta et replica supra replicam dari deberent. Siquidem iam puncta erant per suam mtem proposita potiora et etiam per commissarios eiusdem reliqua verbis discussa et ad calamum posita, concludi debere defacto, institerunt.

Resolutio. Siquidem a parte suae mtis durum commissariorum iam essent extradata omnia puncta, et simul etiam ad illorum propositiones replica scriptotenus, pari passu ut etiam a parte commissariorum principis ad proposita puncta, ad quae resolutionem non dedissent, scripto respondeant, ac tandem verbis discutiantur et concludantur.

Die 10. Exhibuerunt dni commissarii principis suam replicam super puncta ipsis ordine proposita cum consideratione quadam adiecta super replica et responso duorum commissariorum caesariorum.

Die 12. Comparuerunt verum dni commissarii principis pro discutiendis difficultatibus. Et inprimis fuit disceptatum, unde incipiendum esset, an in iuramento et assecratoriis Transylvanorum, vel vero particularibus.

Conclusum est, ut punctatim procedatur et si in quo laeserint ab utrinque parte, illo praemisso procedatur ad reliqua.

1. In negotio cessionis capellae proponuntur conditiones, quibus catholicum exercitium Cassoviae admitti postulatur.

In negotio a contrario proponitur :

Quod liberum religionis exercitium ex eo consistit, ut servitori sit licitum unicuique pro libitu sacerdotem tenere. Sed patres tum constitutionibus et diplomatibus a bonis stabilibus et personali abstinencia arcerentur. Ut possint in aliis locis extra Cassoviam et Zathmár etc. libere manere, principem non contrariaturum.

1. Civitas Cassoviensis est data principi vita durante cum domo et capella.

2. Quod de Iesuitis in illam resolutionem obtinere poterant. ¹⁾

Mansit punctum Cassoviense de Iesuitis eo libere admittendis in suspenso pro ulteriori consideratione.

Archivum.

2. Archivi revisio ut fiat secundum pacificationem Nikelspurgensem, nulla est difficultas.

¹⁾ *Oldaljegyzet* : NB. 2. servatur.

Decimae.

3. 1. Allegatur contractus inter quondam Ioannem Piper episcopum Agriensem et principem Bethlenium.

2. Quod tempore comitiorum assecurati fuerint per dñm archiepiscopum et cancellarium, ut maneat episcopatus Agriensis in pretio quo nunc est, dummodo articulus de super uti factus est condatur.

De decimis.

4. Mansit in suspenso, ad relationem principis.

De tormentis.

5. Extra specificata in diplomate manent in suspenso.¹⁾

6. De mercatoribus.

De mercatoribus Viennensibus. Mansit in suspenso, scribetur diligenter d. principi.

De tricesimis.

7. Differtur ad cameram.

De reversalibus.

8. Restituuntur omnium reversales, extra septem comitatus degentium parte praesenti commissioni simpliciter, quoad fidelitatis homagium etiam privatorum.

Horis pomeridianis iterum conventum esto in usum.

9. Concordatum est ratione domus capituli Agriensis, ita ut possident illam, sicut ante disturbia possederunt.

10. 11. Ad interpositionem dñm commissariorum ob respectum suae m̃tis intercedent apud illum principem eiusdem dñi commissarii pro duo Dévéní, ut restituatur in integrum.

12. Restituetur eo iure, quo ante disturbia possessa est.

13. Ratione dimidietatis possessionis Halma restituitur.

14. Transit in nihilum vinum Regéczianum.

15. Instabunt dñi commissarii principis apud suam celsitudinem pro literis Báthorianis in transumpto familiae Ezterházianae extradandis.

16. Pagus Kajna restituatur xenodochio, ut fuit antea.

17. Teneantur reddere rationem de proventibus ante disturbia administratis officiales ex parte utraque.

18. Siquidem bona Darócziana non vigore disturbii occupata essent, sed partim iure fisci Transylvaniae, partim testamentariae legationis condam Sigismundo Prépostvári apprehensa, ideo partes inter se vel amicabiliter vel iure mediante convenire scient.

¹⁾ *Oldaljegyzet* : Apáthi jószág felől írnia esztergami káptalannak.

19. Posteaquam etiam comprobatum est, quod dictam portionem Banyka neque iure inscriptionis, neque iure haereditario, sed solummodo cum spe futurae inscriptionis ab illmo dno comite Stephano Csáki possederet Franciscus Megyeri, illis (?) restituitur.

20. Residentia fratrum minorum differtur cum aliis ad 12. art. (*így*) novissimae diaetae.

Ad 21. Informabitur dnus princeps de vinea Barátszölő, cuius siquidem sua principalis celsitudo pretium in literis suis dnis commissariis caesareis promisit. Eidem inhaerent dni commissarii caesarei resolutioni.

Ad 22. Quoad prata Mislensia per generosum dnum Ioannem Bornemisza occupata, stat resolutioni dnrum commissariorum principis; quoad allodiaturam, transit.

Ad 23. Ratione Kohul magistri scholae Cassoviensis scribetur per dnos commissarios principis civitati Cassoviensi, ut si quae res eiusdem reperientur, etiam restituuntur.

Ad 24. Restitutionales dabuntur ratione coloni Francisci Farkas.

Ad 25. Iure prosequantur, utrum viduam vel dnum tenendi (?) concernit.

Ad 26. Nihil conclusum, adhuc quoad summarum exolutio differtur.

Ad 27. Differtur ad resolutionem dni principis, quoad domum in Fony, nihilominus stare debebit. Quoad mille aureos dni Ersi non cedunt in defalcationem.

Ad 28., 29., 30. Fiat aliquis articulus super his gravaminibus iuxta constitutiones regni.

Ad 31. Accomodent se legibus regni 13 oppida.

Ad 32. Ratione Zohnensium conclusum est, intra regnum ne impediantur.

Ad 33. Ratione iuramentorum Tokaiensium, ut deponant

et 34. Ratione debiti Ioannis Kovács, stante commissione, rectificetur.

35. In negotio decimarum et quartarum episcopi et capituli Agriensis refertur ad responsum in art. 8. et differtur ad informationem suae mtis et dni principis.

Ad 35. (*így*) Quoad iuramentum officialium et praesidii arcis Tokaiensis, differtur ad principem.

36. Ratione assecuratoriarum Transylvaniae sua mtas informanda.

37. Ratione inventionis artilleriae nihil conclusum.

Considerationes.

Ad 1. Licet sint articuli conditi de illis, qui concionatores in parochias per regnum ordinatas nolunt admittere, nihilominus tamen apud suam mtem instantia fiet, et scribetur prima posta.

2. Servi non expleto termino famulatus sui aufugientes utrinque restituantur, comperta rei veritate.

3. Dnus Simon Balassa, siquidem sub tractatu Tokaiensi anno praeterito datae sunt ipsi restitutionales, ut iuxta continentias art. 18. via et ordine ibidem praescripto procedat, relegatur. Ad 2. ubi productur resolutio suae mtis ratione refusionis damnorum Simonis Balassa et orphanorum Andreae Balassa per Franciscum Balassa illatorum, scribendum est suae mti.

Die 14. Horis pomeridianis comparuerunt pro capitulationibus.

Conclusum est, ut scribatur commissionaliter dnis vice comitibus, ut ratione proventuum et decimarum plebanorum rectificationem iuxta constitutiones regni instituant.

Die 15. Item conventum est in unum cum dnis commissariis principis pro importatione punctorum dno principi ad resolutionem eiusdem transmittendorum, quae incomplanata mansissent.

Suae mti ut scribatur, cupiunt dni commissarii principis in negotio assecuratoriarum Transylvaniae, quod dni commissarii principis illas in Martio certo certius vellent ei, cui sua mtas demandaverit, ad manus assignari curare, ita tamen, ut sua mtas interea assignationem septem comitatum principi fiendam peragi permittat. Quod si autem sua mtas non admiserit assignationem septem comitatum, illi ne sint obligati ad mensem Martium.

Die 19. Convenerunt iterum dni commissarii principis in consistorio cum dnis commissariis suae mtis ratione controversiae Meczensefiensis.

Inter Meczenseffienses inferiores concordatum est sic:

1. Ratione campanarum ita ut pulsus a parte evangelicorum praecedat uno quadrante pulsum catholicorum, et pulsus catholicorum sequitur pulsum evangelicorum, idque semper absque impedimento partium.

2. Tenentur evangelici restituere catholicis calicem minorem.

3. Casulam quoque varietatam cum stola mancipali, cingula per consulem Crakoviensem Ploczki donatam.

(Minuta az orsz. levéltárban.)

XI.

1647. NOV. 27.

Propositiones dnorum commissariorum suae mtis sacrae illmi principi Transylva-

niae dn̄is commissariis, pro complanatione, exhibitae in Eperies die.... mensis Novembris 1647.

Optime constat illmi ac celsissimi principis Transylvaniae dn̄is commissariis nec non toti regno, quam pio et plusquam paterno quo ducitur erga afflictissimum hoc suum regnum Hungariae et eius gentem sua m̄tas sacra dn̄us dn̄us noster clementissimus affectu, sedatis inprimis placide anno 1645. intestinis regni tumultibus, permutatisque Lincii cum praelibata sua principali celsitudine pacis initae sollemniter diplomatibus, consequenter etiam ad effectuationem conditionum eorundem cum sufficienti instructione et mandato in hasce partes regni superiores mense Ianuario anni proxime evoluti suos clementer ablegare dignata fuerit commissarios, qui etiam debito fidelitatis obsequio se se benigne suae m̄tis sacrae dn̄i sui clementissimi voluntati uti et obligabantur, accommodantes, omne studium et animi sui conatus eo direxerant, quatenus haec sibi delegata commissio debitum et optatum finem quantocius sortita fuisset; verum intervenientibus nonnullis praeter spem suae m̄tis sacrae et eius commissariorum a parte suae principalis celsitudinis difficultatibus, et ex quadam diffidentia in dubium vocatis, post exantlatos non sine gravioribus expensis circiter novem mensium labores commissio antelata, quoad certa puncta usque ad eventum regni diaetae prolongari et in suspenso remanere debuerit. Cuius adveniente termino, nec ea ratione etiam quicquam in se desiderari passa est sua m̄tas sacra, quin imo pro solita sua benignitate et innata clementia, sepositis ad partem quibusvis aliorum suorum regnorum et provinciarum atque totius imperii gravissimis curis et negotiis, non sine periculosissimo rerum suarum statu, in medium fidelium regnicolarum Posonium venire haud dubitaverit, atque ibidem continuato fere decem integris mensibus diaetae cursu, eidem augustissima sua praesentia toto tempore praeesse, animos regnicolarum inter sese dissidentes regia mansuetudine sedare, gravamina omnium complanare, atque effectuada praeter solitum (quoad publica) durantibus ipsis comitiis effectuare clementer voluerit.

Insuper ut etiam reliquis diplomatum suorum conditionibus pari benignitate atque clementia sua m̄tas sacra satisfaceret, statim absolutis modo praemisso feliciter regni comitiis, priusquam in regnum Bohemiae ad militares suas copias Vienna discessisset, nos pro commissariis in hasce partes regni superiores (praemissis desuper in tempore ad suam principalem celsitudinem certificatoriis literis) cum sufficienti mandato et instructione eo fine ablegare dignata est, ut tenore diplo-

matum recipienda pro parte suae mtis, eiusdemque fidelium recipiamus, et suae principali celsitudini consignanda consignemus.

Cuius benignae ordinationi nos uti addeceat fideles subditos demisso obsequiorum studio accommodantes, ne quis eatenus erga nos defectus causari possit, nihil morati sumus, sed postpositis universis rebus nostris privatis, ubi primum copiam literarum suae principalis celsitudinis ad praemissas suae mtis certificatorias literas responsoriarum (quibus haec formalia verba habentur: Appropinquantibusque Epperiessinum dnis commissariis Mtis Vrae ac sacrae, ubi intimationem eorundem de eo mature intellexero, meos quoque commissarios nominare et expedire non differam etc.) ex aula acceperissemus, eo facto ad iter nos disposuimus.

Et licet altero nostrorum adversa valetudine altero publicis regni negotiis legitime praepeditis simul et semel adesse non potuerimus, maior pars tamen hic Eperiessini in unum conveniens iuxta postulatam celsissimi principis et instructionis nostrae tenorem adhuc, de dato 15. mensis Septembris literis nostris suae celsitudini huc nostrum adventum ad notitiam dedimus, et simul obsequenter eandem requisivimus, ut exemplo suae mtis sacrae ducto, etiam a parte sua dnos commissarios cum plenipotentia Cassoviam, quo et nos venturi essemus, quantocius expedire, atque in effectuatam vigorem diplomatis sui iuxta etiam gratiosam et iteratam diversis vicibus ac sui factam oblationem synceramque erga augustissimam domum Austriacam devotionem effectuare ne differat, verum in hodiernum usque diem post tantam tamque praeiudiciosam temporis pretiosissimi moram ac boni publici iacturam, nihil harum factam esse, non sine manifestissimo auctoritatis suae mtis sacrae dni nostri clementissimi despectu et vilipendio experimus, quod an inmerito sacra sua mtas caes. et reg. eiusque altissimum consilium comparative sentire possit, sapienti suae celsitudinis iudicio eiusdemque dnorum commissariorum submittemus ac simul rogamus, ut ad infrascriptas propositiones nostras, non solum quamprimum meritorie respondere, verum etiam in ipsis contenta negotia et difficultates tenore diplomatum effectui mancipare velint.

(Minuta, orsz. ltárban.)

XII.

1647. nov. 28.

a)

Puncta quaedam pro complanatione dominis commissariis illustrissimi ac celsissimi principis Transylvaniae per commissarios suae mattis sacratissimae caesareae et regiae (die 28. Novembr. 1647. in publico congressu utriusque partis commissariorum) proposita.

Primo. Ut exercitium religionis catholicae in libera regiaque civitate Cassoviensi in his disturbiiis intermissum resumatur, facta capellae eorum restitutione, secundum continentias diplomatis, ut templa qualitercunque occupata prioribus possessoribus utrinque restituantur.

Secundo. Ut archivum camerae Scepusiensis per nos, utpote suae mattis et per illmi dni principis commissarios revideri curetur, committaturque certo fidedigno homini syn-cero conservandum, qui iuramento tam suae matti, quam dno principi obligatus sit ad fidelem custodiam et conservationem, ac si quid suae matti, aut dicto dno principi, pro usu et ratione comitatum eidem concessorum necessarium fuerit, idem conservator in paribus extradet fideliter.

Tertio. Conquestus fuit noviter defunctus reverendissimus dnus episcopus Agriensis, quod decimae episcopatus huius cis Tibiscanae anno praeterito, invito eodem episcopo ad rationem illustrissimi ac celsissimi dni principis fuissent occupatae et perceptae. Pro praesenti quidem anno solvissent aliquid, sed iterum occupassent nullam pro eis arendam solvendo. Cum autem in conditionibus, quibus certi comitatus regni dno principi conceduntur, expresse contineatur, ut omnes decimae cis Tybiscanae ad rationem ecclesiasticorum et legitimorum possessorum relinquuntur, extra Tokaienses decimas, quae principi cedunt: ea propter restituatur in integrum et liberum usum decimarum et facultatem arendandi tam capitulum Agriense, quam episcopatus Agriensis. Quod si autem camera Cassoviensis aliquas, accedente episcopi et capituli consensu pro se retinere voluerit, iustum pretium iuxta morem antea sub regimine suae mattis observatum, simul et semel persolvat, quod si facere noluerit, liberum sit episcopo et capitulo, cui voluerit, arendare, vel pro se retinere. Intermissam quoque pro superioris et praesentis anni decimis postulatam per dnum episcopum Agriensem pretium et solutionem illius

dnus princeps per cameram Cassoviensem in Agriensi capitulo deponere iubere velit.

Quarto. Tormenta ex arcibus Szendreő et Chicua, quoad portionem videlicet haeredum comitis quondam regni palatini, item Bodokeő, Palocha et Sztropko prout etiam ex Regécz, ex iis videtur, quae per eundem quondam palatinum isthuc comparata sunt et in ipsis disturbiiis illinc abducta, sed et si quae alia essent restituenda. Item quae ex Liptoujvar, Gyarmath et Puthnogh ablata sunt, excepto tamen Liptoujvariensi, quod restitutum esse intelligimus.

Quinto. Ut mercatorum Viennensium Stephani Abyssobalthazaris Kern et Stephani Popouich, prout et ratione certi cuiusdam depositi Cassoviensis, Martini quondam Wailingh et Georgii Marhoffer negociatorum Poseniensium pecunia, syngraphae et obligationes, resque ipsorum, famulis illorum, a civitate Cassoviensi, vel eius praesidio, sine iusta causa ablatae et hucusque detentae, ipsis restituantur.

Sexto. In facto tricesimarum per principem tenendarum rectificatio instituenda, eaeque ad normam et observationem priorem reducendae.

Septimo. Reversales in septem comitatibus et alibi degentium, quae diplomati, conditionibusque assignatorum comitatum praeiudicarent, dominus princeps restituat.

(Orsz. ltár. Egy más példány egy. könyvtár, Szemere írása.)

b)

1647. decz. 3.

Considerationes circa extradata puncta commissariorum caesareorum.

Ad primum. Ratione liberi exercitii religionis vagyon articulus felőle, az mit az ország maga igazított el, azt mi magunkra nem vehetjük. Ratione autem loci exercendae religionis, az tokaji tractatuson contentusok voltak resolúciónkkal. Az példák is azt mutatják, mind fejedelmek, generálisok idejében, az kié volt az fundus, azé volt az capella is.

Az mostani 18 articulus is tollálta ezt az controversiát, az hol ratione loci exercendae religionis Kassán is módokat denominált.

Igaz és helyes válasz, s többet sem cselekedhetik Kegyelmeitek, mert az ország ezt az vármegye tiszteire bízta, in publicis negotiis mi magunkat csak úgy elegyíthetjük, mint egy privatus úr, s az diplomák ellen is lenne, ha mi ezenkívül cselekednénk.

Ad secundum. Ebben méltót kívánnak, ut tempore effectuationis fiat archivi, ut fuit tempore Bethlenii principis.

Az nicspurgi végezésben ez vagyon szórúl-szóra. Archivum porro camerae Scepusiensis iidem suae maiestatis ac etiam domini principis commissarii revideant ac inventent, committantque curae certae et iuramenti religione tam suae maiestati quam ipsi domino principi obstrictae personae conservandum, et si quae suae maiestati vel antefato domino principi, pro usu ratione comitatuum eidem concessorum necessarium fuerit, idem conservator in paribus extradet fideliter. Ezt kell most is követni.

Ad tertium. Vagyon articulus felőle, hogy abban maradjon az dézmák árendálása és azoknak állapátja mint tavaly. Mivel pedig tavaly 2000 tallért percipiált csak az püspök, mostani esztendőre sem tartozik Nagyságod többel, articulusunk continentíája szerint, hanem csak az mit tavaly tétetett Nagyságod.

Az mostani articulushoz tartsa Kegyelmetek magát az dézmák árendálásában.

Ad quartum. Valamely munitiók vadnak specificálva az diplomában, azoknak megadásával tartozik Nagyságod; melyek pedig az diplomában nincsenek specificálva, stat in arbitrio suae celsitudinis, megadja-é nem-é.

Valamely munitiók specificálva vannak az diplomába, mi úgy tudjuk mindeneget megadattunk, de ha restál, azt is megadatjuk. Az regécziben is valamit az szegény palatinus oda szerzett, kinek materiáját nem ott találta, örömet azt is megadatjuk.

Ad quintum. Úgy vagyon amnistiával tolláztatott ez dollog; mindazonáltal pro securitate negotiatorum Transylvanien sium et aliorum in ditionibus suae celsitudinis degentium méltó bizony, hogy valamit cselekedjék ezekkel Nagyságod. Azt is mondják, hogy emiatt sok kárt vallott eddig is Nagyságod, mert az kereskedő embereknek nem leszen vagy lehessen szabados quaestusok arestumtól való félelem miatt (minthogy kin vadnak immár az arestatorium mandatumok). Az harminczadok proventusa is mind Erdélyben s mind pedig az hét vármegyében nem lehet úgy, az mint kívántatott volna, Nagyságod kárával.

Az amnistiához tartjuk magunkat mindenekben, ő felségét oly méltóságos monarchának hisszük lenni, az amnistiát azokért ő felsége meg nem sérti. Ha arestálni fognak, quod uni licet, licet et alteri. Az kolosváriaktól az mi kész pénzt felvettünk, az mint megígértük, azt készek vagyunk megadni.

Ad sextum. Minthogy megholt szegény fejedelemnek tam per Nikilpurgensem quam etiam per tractatum Tokaiensem integra tricesima engedtetett in septem comitatibus, valamint kivisznak ex iisdem 7 comitatibus quaestus gratia, attúl nem tartoznak ő felségének harminczaddal, hanem csak Nagyságodnak, s azt is kell evincálui: az tokaji tractatus és az diploma szerint szegény megholt fejedelem idejebeli tractatust kell érteni.

Az nielspurgi diplomában az kereskedésről ezek vannak szórúlszóra. Omnis generis commercia et quaestus solutis de iure solvendis libera sint. Ezenkívül nincsen több. Az tokaji végezésben mint concludáltak volt Lónyai uramék, arról ő kegyelme tehet declarátiót s mind informátiót. Ő kegyelme azért informálván bennünket, s mind Kegyelmeteket, valami az közönséges igazság s az jó egyességet is erősíti s jóvedelmünket is nem kisebbíti, kövesse azt Kegyelmetek.

Viceversa. Nagyságod is, az kik megharminczadolnak ő felsége számára két harminczadokon, azoktól meg ne vétesse az harminczadot, mert az országban nem lehet két harminczad.

Ad septimum. Az diploma szerint Nagyságod még az hét vármegyén kívül valókban sem tartozott volna megadni az reversálisokat: mindazonáltal, mivel immár az tokaji tractatusban megígérte Nagyságod az megadásra, nem az diploma, hanem az promissum obligálja Nagyságodat. Hogy pedig az hét vármegyéken lakóknak is reversálisokat kívánják visszaadni, annak talám ilyen oka lehet: Nagyságod vagy úgy akarja birni az hét vármegyei incolákat, az mint appraehendálta őket reversálisokkal, avagy az mint most resignálják Nagyságodnak az vármegyéket. Amúgy nem lehet, quia vis belli cessavit, hanem iure concessionis. Iure concessionis pedig, ha birja Nagyságod, reversális nélkül kell birni őket; mert ő felsége idejében sem volt mindenkinek reversálisa, az kinek most vagyon, s ellenkezés is lehet az dologban; mert az reversálisban ott lehet: barátjának jó akarója, ellenségének ellensége etc.

Mi úgy ítélnők, valamikor az ő felsége méltóságos diplomáját kezűnkhez vöttük, s az mienket is az ő felsége becsületes követje Törös uram, ottan mingyárást kezűnkél hagyatott az 7 vármegye, s ugyanakkor forgott fenn az kötelességeknek felszabadítása, s lött is végezés róla ugyanakkor, miképpen legyen, s annuált neki ő felsége. Azért az mi egyszer elvégeztetett, másszor az felől végezni szükségesnek nem látjuk. Mi az diploma mellett akarunk maradni. Inkább erősíti s mindenekkel az mi kötelességünk tartathatja inkább meg az szent békességet, mintsem egynéhány emberé. Tudjuk bizonynyal, az szegény fejedelem idejében is ez vármegyékben egynéhány nagyrendű embernek

maradt ben reversálisa, de csak szót sem tettek rája. Ha mi ő felségének jó akarói leszünk, az minthogy azok is akarunk lenni, az szent békességnek is megtartói, ki ne lenne az mi birodalmunkban ő felségének igaz híve, s jó akarója; ha pedig mi idegenül akarnánk elmékedni, kinek meggondolásától is az úristen oltalmazzon, ki merne azok között mi ellenünk rugódozni.

Az diplomában pedig a vagyon írva, hogy etiam cavente principe offensiva arma, vel hostilitatem non movebunt contra suam maiestatem aut fideles eiusdem.

Nagyságod azért consideratióban venni ez difficultásokat, s azokra való elmékedésünkről is méltóztassék informálni bennünköt mennél hamarébb, mit resolváljunk azokra.

Kivül: Considerationes circa puncta per commissarios suae maiestatis caesariae extradata, cum adiecta censura suae celsitudinis. Tokai 3. Decembris 1647. expedita.

Jegyzet. A fejedelem megjegyzései apró betűkkel vannak szedve.

(A vörösvári levéltárban levő eredetiről.)

XIII.

1647. decz. 2.

Resolutio commissariorum celsissimi Transylvaniae principis, dñis commissariis caesareis ad propositiones eorum exhibita. Simul etiam puncta ex parte celsitudinis suae pro complanatione proposita.

1. Quantum ad depositionem iuramentorum comitum septem comitatum, capitaneorum haidonum et confiniorum castellanorum, iudicum et senatorum civitatum et oppidorum privilegiatorum, contenta redditur celsitudo sua, ut omnes ii quicunque suae celsitudini iurant, suae quoque mti secundum formam antehac observatam iuxta diplomatum continentias iurent. Depositionem tamen iuramentorum officialium ita intelligere, ut propriam iam arcium et dominiorum, celsitudinis suae officiales alia quam celsitudini suae obligatione, non teneantur.

2. Assecuratorias regni Transylvaniae, propter longiores et varios comitiorum regni Hungariae successus, ab eoque tempore non celebrata regni illius comitia, prae manibus adhuc celsitudo sua non habet, nullam tamen difficultatem interponit, ut quo citius fieri poterit in primitus celebrandis de more nationum comitiis iuxta formam antea observatam mti suae sacrae transmittantur.

3. Summam arcium Tokaj et Regécz defalcatis tenore diplomatum defalcandis quietantionalibusque priorum possessionum super iisdem, et cessione omnis iuris eorum recipiendis, celsitudo sua deponere parata est, similiter etiam promissam summam pro vinea Hétszölő dicta.

4. De vinea Barátszölő, allodiali Tokaiensi, et celsitudini suae per diploma suae mtis concessa, mercatorumque Viennensium iniuria temporis et disturbiorum illatis damnis, per generalem amnistiam totaliter sublatis, siquidem in tractatu Tokaiensi, satis superque iustis firmissimisque rationibus declaratum fuisset, ad restitutionem eorum vigore diplomatum celsitudinem suam non teneri, ut publicis his negociis huiusmodi privatorum praetensiones non immisceantur, temporisque iactura supervacaneis disputationibus non fiat, celsitudo sua iure merito desiderat.

5. Negocium Ioannis Kovács quamvis praesentem commissionem non concernat, ut tamen per haeredes eiusdem rectificetur et creditoribus satisfiat, celsitudinem suam curaturam.

6. Exercitium religionis catholicae ut etiam in libera regiaque civitate Cassoviensi secundum articulos regni liberum relinquatur, celsitudinem suam non refragaturam; cum tamen ratione abstinentiae a regno patrum Iesuitarum, iuxta obligationem diplomatis, per status etiam regni acceptati et confirmati, nihil in praeterita diaeta, in quam reiecta fuerat, determinatum fuerit; sed neque articulus 8. anni 1608. ante coronationem editus, iuxta punctum diplomatis 8. ratione bonorum eorundem effectuatius sit, non alienum a conditionibus diplomatum celsitudo sua existimat, si inhaerendo articulis praemissis diplomatumque punctis, dictos patres usque ad decisionem regnicolarum et effectuationem articuli praemissi, in ditio- nes suas, possessionesque bonorum praeter sensum resolutionis novissimi tractatus Tokaensis et cessionis commissariorum suae mtis non admisit.¹⁾

¹⁾ *Egy külön lapon*: Et in primis quidem, quod adinet ad religiosos patres societatis Iesu, eorumque residentias Cassovienses duntaxat et Szathmarienses, tam et si exploratum sit, ipsos in dictis locis pluribus annis resedis- se, stabilemque fundationem habuisse, ut tamen manifeste appareat, quam sincere cupiat sua mtas concessiones principi factas per omnia servare, pacemque initam in nullo turbare, non existimat in hoc puncto ulteriorem difficultatem faciendam, quin potius huic postulato benigne cedendum duxit; sperans ipsum quoque dnum principem, pari synceritate diplomatum condiciones observaturum, neque ullo sub praetextu passuum, ut dicti patres Iesuitae in aliis suis residentiis, etiam si illae haberentur in septem comitatibus, a quoquam impediuntur aut turbentur, quin potius ut exercitium catholicae religionis ubique liberum

De loco autem exercendae religionis catholicae, in dicta civitate Cassoviensi, cum articulus 18. novissimae diaetae certum modum praescripserit effectuationem illius iam huius commissionis non esse, cum et alioquin exemplis clarum sit capellam curiae illius semper ad fundi possessionem pertinuisse.

7. Ut archivum camerae Scepusiensis revideatur iuxta postulata dñorum commissariorum caesareorum, celsitudinem suam non contrariaturam.

8. De arendatione decimarum episcopatus Agriensis accomodata est celsitudo sua se articulo regni 95, novissimae diaetae, et secundum eiusdem continentias singulis annis dñum episcopum Agriensem pro iisdem contentari curabit.

9. Tormenta quaecunque in diplomatibus restitui promissa fuerant, celsitudo sua iam dudum restituenda demandaverat, et si quae adhuc restarent, restitui committet; cum tamen de tormentis Csicsva, Szendrő, Bódogkő, Palócza et Sztropkő nulla in diplomatibus mentio habeatur, illa si quae etiam fuissent, in amnystia comprehensa esse, manifestum est.

Si tamen aliquae munitiones ex castro Szendrő avectae reperiantur, eas boni publici emolumento celsitudo sua restitui faciet.

10. In negotio tricesimarum annuit celsitudo sua ut iuxta libertates regni, in uno regno una tantum tricesimalis pensio exigatur; cum tamen septem hos comitatus, cum universis proventibus et redditibus fiscalibus sua mtas sacra celsitudini suae cesserit, ut hac quoque in parte iuxta conclusionem Tokaiensem, cum serenissimo principe Gabriele factam procedatur, celsitudo sua dignum iustumque esse censuit. Si enim tricesimalis ille proventus, quem iam sua mtas celsitudini suae concessit, in ditionibus mtis suae de novo exigatur, quantum per exactores suae mtis iuribus et libertatibus regnicolarum praeiudicaretur, dñi commissarii facile iudicare poterunt. Idem facere quoque demandatura est celsitudo sua in ditionibus suis ratione rerum per ditiones mtis suae devehendarum, ex quibus suae mti prior tricesimalis pensio persoluta fuerit, ut nulla celsitudini suae de iis tricesima exigatur.

Ultimo, quoad restitutionem reversalium in septem comitatibus et alibi degentium; licet in diplomatibus de restitutione earundem nulla mentio habeatur, cum tamen extra

sit, et maneat permissurum, ut saepe nominati patres, non minus quam alii sacerdotes catholici pro temporis exigentia, et catholicorum consolatione, ubique locorum, etiam in civitatibus in his septem comitatibus, vocationem suam exercere et sacramenta administrare libere possint.

septem comitatus degentes, vigore diplomatum iam absoluti sint ut reversales quoque eorum restituantur, celsitudo sua ultro iam annuerat, et si quibus hactenus restituta non fuissent, iuxta resolutionem tractatus Tokaiensis restitui curabit.

1. Quibus omnibus ex parte sua sic effectuatīs et effectuandis maximo animi dolore et christiana compassione intelligit celsissimus princeps oblatam in diplomatibus satisfactionem status evangelici, articulisque regni confirmatam et statutam, in praeiudicium tamen diplomatis, tanti christiani orbis monarchae et statutorum totius regni Hungariae contemptum, quosdam adhuc impune violare, repositos ministros verbi divini excludere, et in subditos suos omnem crudelitatem ob religionis odium exercere, obtendentes iam extare leges et articulos regni, quibus contra eos procederetur, licet leges pro iis mortuae esse reputentur, qui illis uti non possunt. Cum itaque non modo in diplomatibus, pro statibus emanatis, verum etiam in diplomate celsitudinis suae clarum sit, ita celsitudinem quoque suam se obligasse, ut et regnicolis per omnia satisfaceret, desiderat et virtute diplomatum expetit celsissimus princeps, dignetur sua m̃tas caes. iam tandem evangelicorum quaerelis benignissime satisfieri, et non modo per se (de qua nulla in praesens quaerella) sed etiam per suos statuta regni sui et auctoritatem regii diplomatis observari articulosque adhuc ineffectuatōs vigore 7. et 8. puncti diplomatis benigne effectuari facere.

2. Similiter etiam conclusum fuerat in diplomatibus, ut servi fugitivi utrinque restituerentur, in huius etiam praeiudicium iam saepe evenit, ut servitores celsitudinis suae ad confinia ditionis m̃tis suae, tanquam tutum sibi ipsis asyllum se recipiant, statimque fautores et defensores inveniant, neque ad requisitionem celsitudinis suae, aut suorum restituantur. Imo graviores calamitates innoxiae plebi cum multis aliis complicitibus inferendo, in ditiones celsitudinis suae passim grassentur. Iterato itaque requirit et desiderat celsissimus princeps, velint dñi commissarii caesarei non modo verbis et oblationibus, sed etiam factis quemadmodum ex parte celsitudinis suae fieri desiderant, ita sine dilationibus provideri, ut hac quoque in parte diplomati suae m̃tis per omnia satisfiat cum contento celsitudinis suae.

3. Meminit etiam celsissimus princeps diplomatibus caesareis, pro parte celsitudinis suae emanatis contineri complationem damnorum magnifici dñi Simonis Balassa, et haeredum Andreae similiter Balassa. Et licet articuli sint statuti ratione illorum quorum bona hactenus restituta non fuissent, cum tamen celsitudo sua ex generalitate restitutionis dictorum

dnorum Balassiorum negocium, peculiari diplomati suo insertum voluerit, sui etiam muneris esse censuit diplomatum vires et continentias, in hac quoque particularitate realiter et semotis dilationibus effectundas desiderare, siquidem certo intelligat dictis dnis Balassiis nondum satisfactum esse.

4. Bona quoque spectabilis et magnifici dni Stephani Tökölý senioris in regno Poloniae existentia, quando quidem occasione praeteritorum disturbiorum ad commendationem suae mtis essent ab eodem adempta: in eorundem etiam restitutione, aut pro iisdem fienda reali contentatione, ut mtas sua sacra modum et rationem pro publico bono pacis elementer adinvenire dignetur, celsissimus princeps suam mtem sacram ulterius etiam demisse instat.

5. Non dubium est tam mtem suam, quam universos dnos regnicolas ita intelligere, ut amnistiae beneficio universi interessati libere ac pacifice fruantur. Cum autem in contemptum eiusdem nonnulli servitores celsitudinis suae gravissimis iniuriis afficiantur, ac inter coeteros Ioannes Bán: requirit celsissimus princeps dnos mtis suae commissarios, velint certum et securum modum adinvenire, ut tam dictus Ioannes Bán, quam reliqui securitatem praemissae amnistiae, sine aliquo impedimento, iam tandem sentire valeant.

Atque haec erant tam ad puncta dominorum commissariorum caesareorum per nos respondenda, quam vero ex parte celsitudinis suae proponenda, sperantes dictos mtis suae sacrae dnos commissarios praemissorum omnium debitam complanationem maturare non praetermissuros.

Homlokán: In Eperjes exhibita die 2. Decembris 1647.

(Egykorú másolat orsz. levéltár. — Más példány egyetemi könyvtár Szemere írása.)

XIV.

1647. decz. 5.

a)

Replicatio ad responsum dnorum commissariorum illmi principis Transylvaniae, super certis punctis propositis commissariorum suae mtis, die 5. Decembr. 1647. extradata.

Ad primum. Postulavimus vigore diplomatis capellam Cassoviensem, ad exercitium religionis catholicae nobis restitui.

Negant dni commissarii principis restitui debere. Primo. Quod capella ista semper ad fundi possessorem pertinuerit.

Sed illa ratio non evincit, neque vigorem diplomatis evertit, siquidem temporibus principum Boczkay et Bethlenii non fuit diploma de restituendis templis ablatiis, sicuti nunc est editum, ac proinde sine iniuria diplomatis, aut pacti alicuius fuit haec capella ab eis retenta. Deinde non potest capellae huius et patrum societatis residentiae restitutio (ut ibidem dni commissarii praetendunt) usque ad decisionem regnicolarum, de permutatione, aut abstinencia eorum non regno differri, hoc enim esset ante decisam et latam sententiam condemnare. Admittendi ergo sunt in suas residentias etiam in ditione illius principis, ubicunque ante disturbia fuerunt, et capella nobis restituenda, quoad usque regnicolae cum sua mte, certi quidpiam de eisdem patribus, publicis in comitiis constituent. Tertio Quod ad allegatam cessionem Tokaini factam, de residentia patrum attineret, dicimus eam temporaneam fuisse, ob instantia comitia, ad quorum eventum multa, imo plurima, ipseque dnus princeps distulisset. Quia vero pro hac vice in comitiis eorum negotium determinatum non est, iniuriosum foret interim usque ad eius decisionem eosdem patres iustis suis iuribus et residentiis carere. Denique non possunt dni commissarii principis nos ad 18. articulum novissimarum regni constitutionum, a diplomate relegare, num ille articulus non necessitat catholicos ut recedent a diplomate, si recedere nolent, hoc enim nec dictus ille articulus continet, ut nimirum per hoc ablata templa prae manibus alienis relinquenda essent.

Ad secundum. Quia hic articulus nihil habet difficultatis etiam ex parte dni principis, ut nimirum archivum Cassoviense revideatur. Ideo habeatur pro rato et concluso.

Ad tertium. In arendatione decimarum episcopi et capituli Agriensis, cupimus clarius determinari, qualiter velit se accommodare dnus princeps ad articulum 95. anni praesentis, qui fundatur in articulo 61. anni 1548. nam vigore illius articuli licitum est ecclesiasticis decimas suas locare vel non locare. Deinde ubi pretium decimae limitatum non fuit, possunt de pretio pro libitu concordare. Constat autem sub regimine suae mris decimas episcopi Agriensis semper conventionae prius cum eodem facta fuisse per cameram arendatas. Inhaeremus igitur in hoc quoque puncto articulo 20. praesentis anni 1647. qui sic habet: Ut decimae omnes cis Tibiscanae ad rationem ecclesiasticorum et legitimorum possessorum relinquuntur. De persolutione intermissi pretii arendae superioris, et praesentis anni decimarum episcopalium, dni commissarii principis nihil respondent ad nostrum punctum, de quo per nos iterato requiruntur.

Ad quartum. De tormentis et arcibus Cziczwa, Zendrő,

Bodokeő, Palocsa et Stropko ablatis, quod mentio in diplomate non habeatur, non ideo non debeat restitui. Munitiones enim sub restitutionibus bonorum comprehenduntur. Sed et in diplomate non ideo non fuerunt specificata, ut in amnestiam transirent, sed quia cum diploma conderetur, nondum constitit de illis ablatis, vel vero postea sunt ablata. De similibus autem idem est iudicium, ut nimirum, si specificata dignum fuit restituere, aequum et iustum foret, non specificata quoque reddere. Huc accedit quod dnus princeps nulla et nullius, praeterquam dni Homonnay tormenta eximere voluit, et defacto exemit a restitutione. Porro quae ex arcibus Cziczva et Regecz, quoad portionem videlicet haeredum comitis regni palatini aversa, et restituta nondum sunt, ita signatur prout adiecta signatura, seu memoriale habet. Reliquorum autem locorum seu arcium inquisitione facta patebit, quae et quales munitiones sint aversae et restituendae.

Ad quintum. Mercatorum Viennensium, et damnificatorum praetensiones, et si privata negotia videantur, nihilominus privata non sunt, sed ad rempublicam pertinentia, cum sine commerciis regna et provinciae subsistere non possint. Et negotiatorum in omnibus regnis, provinciis et ditionibus magna semper ratio habeatur. — Ne mercantiae, cum magna vectigalium et proventuum publicorum iactura, ob laesam fidem in mercando servari solitam tollantur. Quorum damno cum nec amnestiae veluti possit obtendi (quae ita sonaret, ut ea omnibus et singulis regnicolis sit elargita) nisi satisfactum ipsis fuerit, aliis viis et modis a iure permissis cogentur sua requirere, cum notabili damno et iactura negotiatorum eorum praecipue, quos repressalia eorum tangent. Quod ut praecaveatur, suum cuique reddi, iustitia dictante, ilmus dnus princeps iubere velit.

Ad sextum. In facto tricesimarum per principem tenendarum rectificatio, quam dni commissarii principis suadent, praeiudiciosa et damnosa videretur proventibus suae mtis. Neque conclusionem Tokaiensi, cum principe Betlenio inita, si tamen hac de re inita fuit, movemur, cum in usu non fuit. Consentaneum magis foret aequalitati et ipsis negotiatoribus ac quaestoribus tolerabilius, si dnus princeps tertium florenum remitteret et tricesima ad aequalitatem reduceretur, sicut tempore Betlenii factum. Ut duo floreni pro uno vaso vini exigerentur, tam pro sua mte quam pro dno principe.

Ad septimum. Ut reversales in septem comitatibus, perinde atque aliis alibi degentibus restituantur, vera suadet ratio. Nullus enim eorum arctiori obligatione tenetur dno principi, nec diuturniori, quam in conditionibus continetur, quibus

certi comitatus dno principi conceduntur. Itaque si reversales illae plus aliquid ultra continent, praeiudicant diplomati et conditionibus assignatorum comitatum et ideo tollendae. Si vero plus non continent, supervacaneae sunt, et inutiles dno principi. Quapropter diligenter requirimus dnos commissarios, ut tam septem comitatensium quam alibi degentium reversales in specie nobis exhibeant cassandas et abolendas, durante adhuc commissione ad eximendum omnem praeiudicii scrupulum, et ingenerandam in omnium animis synceram securitatem.

(Eredeti az egyet. könyvt. Kaprinay gyűjt. XXX.)

b)

1647. decz. 9.

Continuatio residuorum punctorum a parte commissariorum sacratissimae caesareae regiaeque maiestatis, dominis commissariis illustrissimi ac celsissimi principis Transylvaniae exhibitōrum.

Septimo. ¹⁾ Domus libera capituli ecclesiae Agriensis, in civitate Cassoviensi habita, restituatur in integrum una cum exemptione; et si quid iuris circa eiusdem domus exemptionem civitas praetendere voluerit, id ordinario iuris cursu prosequatur.

Resolutio suae celsitudinis: Az város tudhatná Kegyelmeteket erről informálni, micsoda jussal, praetensióval nyúltak hozzá az disturbium előtt, vagy alatta, nem árt értekezni Kegyelmeteknek tőlök is, quod aequum et iustum est.

Octavo. Domino comiti Francisco de Nadasd medietas arcis Füzer, quae apud dominum Diviny iure inscriptio habebatur, et de manibus eius per illustrissimum principem occupata extitisset, restituenda erit, deposita per eundem dominum comitem inscriptionali summa eidem Diuinio.

Resolutio sua celsitudinis: Tudjuk, mi Füzerben csak zálogosok vagyunk, letevéen Nádasdi uram az summát, az mi minket abban fog illetni, mi örömet felveszszük.

Nono. Restitutio quoque bonorum et reversalium praefati domini Stephani Diviny adhuc restaret; et quamvis ea bona utpote duos pagos Lipocz et Kosztolyan, in comitatu hoc

¹⁾ A számozás a vörösvári példányban van ekkép, a többiekben 8° stb.

Sarosiensis existentes celsissimus princeps in lytrum sibi concessa praetenderet, quia tamen vigore pacificationis ac generalis amnistiae, qualitercunque occupata et adempta bona, et quae per praemissam pacificationem specificè in manibus suae celsitudinis relictæ non essent, prioribus suis possessoribus restituenda sint. Ideo dictae quoque reversales ac bona eidem Divinyio restituenda erunt.

Resolutio suae celsitudinis. Mi azt bizony ki nem adjuk, elég válaszok lött ő kegyelmeknek erről az tokaji tractatusban, el is hagyták vala akkor, az mit nekünk adott Dévényi István, váltságába adta s amnystyába ment az.

Decimo. Praeterea etiam omnia literalia instrumenta factum iurium saepius fati domini Divini concernentia, et in praesentiarum, sub potestate suae principalis celsitudinis habita, simul cum obligatoriis fideiussorum suorum literis, communi iustitia et diplomatum tenore id requirente restituantur.

Resolutio suae celsitudinis. Klobusiczki uram tudja ezekről kegyelmeteket informálni hol legyenek, mert mi ő kegyelme kezébeadtuk volt, egyéb jószágiról való leveleket miért nem, az kik minket nem illetnek.

Undecimo. Domus sive curia nobilitaris in Onod habita, licet generosae ac magnificae dominae relictæ Keglevichianae anno praeterito sit restituta, privilegio tamen eius, in cuius libero et pacifico usu ante exortos nuper regni motus semper extitit, contra tenorem diplomatum adempto. Quocirca ut diplomati etiam hac in parte satisfiat, velit sua principalis celsitudo dictam dominam viduam, eiusque legitimos haeredes, in praefatam curiam omni eo iure et libertate, quibus modo praemisso ante disturbia usi sunt, restitui facere.

Resolutio suae celsitudinis. Mi immár életemes emberek vagyunk, de soha Ónodban egy nobilitaris curiánál többet nem tudtunk lenni, úgymint az Moré Lászlóékét, mi most sem tudjuk ki bírja, hanem mindjárt parancsoltunk praefectusunknak, informálja Kegyelmeteket felőle, s valamit az mi diplománk kíván, s az amnistia, abba ellent nem tartunk, csak hogy annak annuáljunk, valamely nemes ember földünkre szállván, személyével fundusát nobilitálhassa, mint lehessen, Kegyelmetek bőlesen gondolkodhatik, holott valaki Ónodban mind kívül belől lakik, az mi fundusonkon lakik, az egyen kívül.

Duodecimo. Dimidietatem possessionis Halmaj in comitatu Abaujvariensi generosi domini Alexandri Vecsei, etiam nunc possidet violenter dominus Matthias Szuhai, ex collatione celsissimi principis Transylvaniae, haec quoque dimidietas vigore diplomatis iure merito restitui debet.

Resolutio suae celsitudinis. Immár Kegyelmeteknek mi erre választ tettünk, hivassa fel Kegyelmetek Szuhai Mátyásékot, s igazét-sák dolgokat.

Decimo tertio. Venit in memoriam domini comitis Ladislai Ezterhassi, quod sua principalis celsitudo, tempore tractatus Tyrnaviensis domino quondam genitori suo pientissimae reminiscentiae, medio dominorum commissariorum suorum ibidem constitutorum, uti id magnificis dominis Sigismundo Lonyai et Bernhardo Nyari, prout et generoso domino Georgio Czernel optime constaret, vna Regecziana se se restitutum obtulerat. Ideo etiam realem eiusmodi oblationis effectuationem praestularetur idem dominus comes Ladislaus Ezterhassi.

Resolutio suae celsitudinis. Mi bizony egy fillért sem adunk, mert igazsággal sem tartozunk semmivel, amnistiába ment. Nekünk is elég borunkot itták meg Szerencsen, Mádon, Ledniczen és egyebütt is.

Decimo quarto. Literalia quoque instrumenta factum iurium familiae Batthorianae concernentia, quae ante annum princeps tenore diplomatis, ex cistis Regeczianis, in conventu Lelesziensi, iuxta authenticam eiusdem conventus recognitionem excipi curasset, si non in specie at saltem in transumpto authentice sibi praefatus dominus comes Esterhassi extradari cupit, ratione pro paginis suae sanguinis Batthoriani.

Resolutio suae celsitudinis. Ebben az diplomához tartjuk magunkat.

Decimo quinto. Pagus Koma semper sub directione dominorum terrestrium et eorum, cui sponte id muneris commiserint, habitus, nunc tempore restitutionis templi et pagorum parochialium abusiue concionatori Varanaiensi moderno assignatus, dominis terrestribus pro administratione ad usus xenodochii restituatur.

Resolutio suae celsitudinis. Az ispánok restituálták ezt az országot articulusa szerént, oda való is volt, mi úgy tudjuk; Kegyelmetek az ecclesiától értekezék róla, s mind az ispánoktól, tegyenek információt felőle.

Decimo sexto. Praeterea si quae annorum praeteritorum debita restantiae et rationum officialium exactionis in bonis Regeczianis liquido restare comperirentur, eorundem quoque exactionem, praevia ratione posita, saepius fatus dominus comes Ezterhassi de iure etiam sibi admitti postulat.

Resolutio suae celsitudinis. Ha mi fel nem szedtük, vagy másoknak nem conferáltuk, s amnystiába sem ment, s az diploma is azt kívánja, az más részről is azt követvén, nem tartunk ellent benne.

Decimo septimo. De bonis Daroczianis in comitatu Zolnok Mediocri et partibus Transylvaniae existentibus familiae comitum Czaky avitiis, et per magnificum dominum Sigismundum quondam Praepostvari in certa pecuniae summa ea conditione (uti literae certi contractus in transumpto authentice poenes nos habitae et dominis commissariis principis exhibendae testarentur) possessis, ut post mortem eiusdem domini Praepostvari in familiam Czakianam devolverentur. Quo defuncto nihilominus praedicta bona partim a celsissimo principe occupata, partim vero a magnifico domino Stephano Thelegdi possiderentur. Iustum est itaque, ut haec bona, una cum hactenus perceptis fructibus, domino comiti Stephano Czaky integre restituantur. Et si quid iuris dominus Thelegdi ultra praetenderet, id iure prosequeretur.

Resolutio suae celsitudinis. Nem illeti ezt az tractatust ez, mert nem az disturbiumban nyúlt ehhez az camera, hanem lecsendesítése után; kinek mi jussa hozzá: megtalálja az camerát, az, szerént Thelegdi István uramot is.

Decimo octavo. Portio quoque in pertinentiis arcis Almás in Transylvania existens habita, quam idem dominus comes Stephanus Czaky durante beneplacito suo, Francisco Megyeri familiari suo possidendam contulerat, ab illustrissima celsitudine occupata extitit, restitui postulatur. Super hac quoque portionis collatione fassio domini Megyeri in specie producetur.

Resolutio suae celsitudinis. Erre az tokai tractatusban is választóttünk, annakutánna is most is egyebet nem tehetünk, hiteles elegetendő testimonialissal Chaki István uram bizonyítsa meg, hogy durante beneplacito adta, avagy maga Megyeri juráljon.

Decimo nono. Residentia fratrum Minoritarum in possessione Raád, in comitatu Zempléniensi existenti habita, ut tenore diplomatum iisdem fratribus restituatur, necessum est.

Resolutio suae celsitudinis. Mi azt sem tudjuk bizony, kik mint bírják, azoknak is vegye Kegyelmetek informatióját, hadd az verus haereseknek is ne veszne el igazságok hírek nélkül.

Vigesimo. Restitutio vineae Barátszeőleő dictae in promontorio Tokaiensi situatae, quae patribus societatis collata et exempta, ac insuper donatione regia, prout et pura statutione roborata, eo ipso allodialis esse desiisset, dictis patribus fienda iure merito postulatur. Sicut etiam summae ratione vineae Hétszeőleő dictae exolutio.

Resolutio suae celsitudinis. Egyáltaljában mi bizony ebből az diploma mellől el nem megyünk soha.

Vigesimo primo. Ut etiam certum pratum, in territorio possessionis Lengyelfalva habitum, et ad praeposituram Mislensem spectans, post eiusdem vero praepositurae restitutionem ab iisdem patribus per generosum dominum Ioannem Bornemisza de Zendreő, ad rationem orphanorum Alexandri quondam Ereős violenter occupatum restituatur. Similiter impetuntur dicti patres a generoso domino administratore proventuum suae celsitudinis principalis Cassoviensium, ratione certae quantitatis fœni allodialis anni praeteritii, quod tamen celsissimus princeps iam antea benigne iisdem patribus remisit, ex eo etiam velit dominus administrator a tali inpetitione supersedere.

Resolutio suae celsitudinis. Ott Bornemisza János uram, s igazétsa ő kegyelme dolgát.

Vigesimo secundo. Georgius Kokul magister scholae catholicorum et organista Cassoviensis conqueritur, qualiter ille sub istis disturbiis, nulla per ipsum factionis alicuius, prout nec etiam levissimae iustae suspicionis de se causa praebita, solum privata autoritate per Michaellem condam Alvinczy et Stephanum Szabó Farkas ductorem peditum Cassoviensium, atque Gregorium Szeghedi castellanum eius loci, in durissimos carceres Cassoviae coniectus fuerit, omnibus rebus suis, (quarum seriem specificam hic adiecta signatura demonstrat), privatus sit, petens sibi per effectivam restitutionem ablatorum ex integro satisfieri.

Resolutio suae celsitudinis. Az tokaji tractatusban is forgott ez elő, mi úgy tudjuk, lött is erről conclusio, azt kellene felkeresni.

Vigesimo tertio. Conqueritur etiam dominus Franciscus Farkas, quod praeteritis disturbiis, dominus Ioannes Petry certum colonum suum, ex possessione Farkasfalva in comitatu Ughocza sita, potentia mediante abduxisset, nec ad plures suas requisitiones illum restituere voluisset, prout nec defacto in praeiudicium diplomatum vellet.

Resolutio suae celsitudinis. Ha az diploma s amnystia ezt restituáltatni kívánja, meg kell lenni.

Vigesimo quarto. Instat etiam penes nos dominus Franciscus Kathay, ratione certarum duarum vinearum in promontorio Tarczaliensi situatarum, quas eiusdem frater carnalis et uterinus condam Georgius Katthai ab illustrissimo comite domino Stephano de Chák, uti domino terrestri eius-

dem loci, annis superioribus, paratis pecuniis, pro rata sua portione, iure haereditario per divisionem in se devolutis emisset et comparasset, ac per decessum ex hac vita eiusdem et filii sui, generosus dominus Thomas Debreczeny, occasione praeteritorum motuum regni, dictas vineas, ad rationem domini principis occupative apprehendisset, et defacto teneret, in praeiudicium legitimae successionis ipsius exponentis manifestum. Cuius hac in parte iustae praetensioni, vigore etiam diplomatum, ut satisfiat dignum iudicamus.

Resolutio suae celsitudinis. Ezt nem tudjuk mibe legyen, in azért az praefectusnak parancsoltunk, informáljon mind Kegyelmeteket mind minket.

Vigesimo quinto. Summas pecuniarias pro arcibus Thokay et Regecz haeredibus Homonianis et Ezterhasianis celsissimus princeps tandem exolvat, et manibus nostris easdem consignet, talleres quidem et aureos, in valore pecuniae partium trans Danubianarum, iuxta datam spem per suam celsitudinem magnifico domino Ioanni Theöreös quoad familiam Ezterhasianam.

Resolutio suae celsitudinis. Az két várnak summájának letétele már sokszor megigértük, idejében kit meg is akartunk cselekedni az szerént, s azoknak is adjuk meg az summát, az kiknek tartozunk letenni, követvén az pénznek valorában is az diplomát.

Vigesimo sexto. Etsi quidem excellentissimus condam regni palatinus, genitor vero domini comitis Ladislai Ezterhassi desideratissimus, in pertinenciis arcis Regecz et possessione Fony vocata, certam domum cum vineis, agris, pratis etc. a generoso domino magistro Stephano Aszallay prothonotario palatinali, uti eiusdem authenticae recognicionales testantur, parato aere in fl. 2300 emisset, corporique bonorum applicasset: ex eo etiam dictum pretium singillatim per suam celsitudinem sibi exolvi iure merito postulat idem dominus comes Ezterhassi.

Resolutio suae celsitudinis. Volt erről az tokaji tractatusban válasza ő kegyelmének elégséges, s igazságos is, kit keressen fel Kegyelmetek, s megfelelhet ő kegyelmének.

Vigesimo septimo. Informantur domini commissarii suae maiestatis decimas a catholicis Varaniensibus per modernum dominum concionatorem illius loci ad rationem suam hoc anno fuisse exactas, quas sacerdoti catholico ibidem consituto reddi postulant. Et ut imposterum a talibus decimis catholicorum domini concionatores omnino abstineant, cum protestatione

monentur, quia illae post hac in usum et intertentionem catholici plebani eius loci convertendae erunt.

Resolutio suae celsitudinis. Semmit ebben nem tudunk, menjen végére Kegyelmetek mind az ecclesiátúl s az tanítótúl, s annak is értse meg igazságát.

Vigesimo octavo. In eo quoque eo loci non levem sentirent iniuriam catholici, quod cum nonnulli istorum certa sepulturae maiorum suorum, alii in templis, alii in cimiteriis observarent loca, ritu tamen catholico pio et usitato ibidem sepeliri non permittantur.

Resolutio suae celsitudinis. Egynek egy rendtartása vagyon, másnak más, abból ususokat, igazságokat el nem vehetni tőlök, meg kell hallgatni őket is, mi okát adják, és mivel oltalmazzák.

Vigesimo nono. Non sine gravi animi dolore id etiam intelligunt commissarii suae maiestatis, qualiter status catholici ab evangelicis contra tenorem articuli 11. novissimae diaetae, ad decimam de allodialibus pendendam compellantur; quemadmodum etiam domina comitissa, relictá Sigismundi condám Forgác de praesenti circa allodiaturam suam Garaniensem. Quod exemplum cum sit malae sequelae, praerogativaeque nobilitari valde praeiudiciosum, merito in tempore eidem obveniendum esse omnino censent commissarii suae maiestatis.

Resolutio suae celsitudinis. Tokajból is írtunk Kegyelmeteknek erről; nálunk lévén az Zemlin vármegyei senior, úgy informál: ususában volt az ecclesia ennek, egész az szegény Forgác Sigmond haláláig, azután az relictája háborította meg benne az ecclesiát, minket úgy informálnak ő kegyelmek, relatoriájok is jó vagyon róla, s fel is mentek Kegyelmetekhez, mi úgy tudjuk, akarván értésére adni Kegyelmeteknek is igazságokat.

Trigesimo. Cives tredecim oppidorum etiam sentiunt se per dominos officiales principis in eo aggravari, quod cum ipsi vigore privilegiorum suorum, a divis olim regibus obtentorum, in quorum continuo hactenus usu fuissent, de rebus et mercibus, ad necessitates communitatum suarum coemptis, nullam tricesimam, nullum vectigal solvere essent obligati, prout nec solverent defacto in ditione suae maiestatis: nihilominus in ditione celsissimi principis ad id omnino compellerentur, in praeiudicium dictorum suorum privilegiorum non leve. Cupientes se eatenus a tali solutione immunes reddi et in privilegiis conservari.

Resolutio suae celsitudinis: Mind Boczkai s szegény fejedelem idejében ezeken az vámot, harminczadot megvették, míg újabb annuen-

tiát nem vettek róla s szegény palatinus is igazétást is tött volt ebbe, kit ők sokképen általhágtak, azért violatis conditionibus violantur et pacta. Vagyon is végezése az országnak az harminczad felől, mi ahhoz tartjuk magunkat.

Trigesimo primo. Pari ratione etiam questores Zolnenses conquerentur, quod Cassoviae insolita plane tricesimae et telonii exactione, contra antiquum usum et consuetudinem etiam tempore serenissimi principis condam Gabrielis Bethlen continuatum, onerentur. Ideo hic quoque excessus merito emendari debebit.

Resolutio suae celsitudinis. Szemere uramtól értse meg Kegyelmetek, mi lehet ez, hadd értsük nyilvánban.

Trigesimo secundo. Ut iuxta pacificationem Nikelspurgensem supremi comites comitatum, capitanei et castellani confiniorum et hajdonum, iudices et senatores civitatum et oppidorum privilegiatorum, homagium sive iuramentum suae maiestati sacratissimae, iuxta formam in praefata formula pacificationis Nikelspurgensis contentam praestent.

Resolutio suae celsitudinis. Erről már sokszor informáltuk Kegyelmeteket, mi annál tovább nem mehetünk, az mit az diploma kíván, s az szegény fejedelem idejében is volt.

Trigesimo tertio. Assecuratorias provincialium Transylvaniae, quod illi ad septem comitatus una cum civitate Cassoviensi nihil iuris aut successionis sibi vendicabunt, celsissimus dominus princeps exhibeat et manibus nostris assignet.

Resolutio suae celsitudinis: Ez nem mi rajtunk múlt, hanem az gyűlésnek annyi ideig való vontatásáért nemcsak nekünk, hanem másoknak is kevés reménsége lévén az gyűlésnek csendesen való kimeneteli felől, noha mi most is azt nem mondhatjuk, az evangelicus statusnak mindenkben az diploma szerint lött volna satisfactiója, mindazáltal jó reménséggel lévén s bizodalommal, hogy ő felsége az hátra levőket is effectuálni s effectuáltatni fogja quanto citius, az úristen az ország gyűlését előhozván, kit az úristen engedelmeből in mense Martio ki is akarunk szolgáltatni, megalkuván azért elsőbben itt annak formáján az diploma szerint, isten az időt adván érünk, az is megleszen.

Trigesimo quarto. Constituendae erunt certae personae per nos commissarios, quibus inventarii confectionem synceram delegabimus, super tormentis et aliis necessariis rebus ad apparatus bellicos, in confiniis et arcibus celsissimo principi concessis.

Resolutio suae celsitudinis. Az mint az szegény fejedelem idejében volt. NB. in confiniis et arcibus consideratióba vegye Kegyelmetek

ezt az szót, s Regécz ne értessék ott, s több jószágink, váraink, mert bizony mi azt nem cselekeszszük, sőt ha szegény fejedelem idejébe Tokajba, Kállóba, Zakmárt nem volt inventálás, bizony mi azt sem engedjük meg; isten Tokajba vivén felkeressük, az nikelspurgi diplomában volt-é arról végezés, ha nem volt, mi csak az végezések mellett akarunk megmaradni.

NB. Mi ezekből az punctumokból csak azt látjuk, mi velünk s Kegyelmetekkel időt akarnak vontatni, holott ennek nagy része vagy a tokaji tractatuson igazéttatott el, vagy az ország gyűlésén. Azért az istenért kérjük Kegyelmeteket, consideratióba vegye Kegyelmetek az ilyent, halogatásra, héjába való időtöltésre való punctumokra jobb, hogy egyszer tenne Kegyelmetek cathgorica resolútiót az ő felsége commissariusinak igazsággal és az diploma szerént, s ha nem engednek neki, bizzuk istenre s az időre igazságunknak igyét. Bizonságunk az isten, keresztyén fejedelmek vagyunk, s az keresztyénségnek akarnánk inkább szolgálni, de mit tehetünk róla, ha magunkra gondot kelletik viselnünk. Tudja az minden szíveket látó isten, csak az egy sincera, tökéletes állandó békességhez volna kedvünk, azt óhajtjuk, annak akarnánk örülni s Kegyelmetekkel együtt nyugodni; de ha az ő felsége commissariusi mind ebbe mennek el, így akarnak velünk tréfálódni, requirálván ő felségét mindenekről aláztatosan, azután is, ha csak azt várhatjuk, él az isten uram, flectere si nequeo superos, Acheronta movebo, mert elkeseredtünk.

A) *Responsum*
dominorum commissariorum sacratissimae
caesareae regiaeque maiestatis ad resolu-
tionem dominorum commissariorum celsissimi
principis Transylvaniae.

Quoad primum. Inhaerent commissarii suae maiestatis hac in parte tractatui Nikelspurgensi, ut qui illustrissimo principi iurant, etiam suae maiestati tam in Thokaj, quam Zaththmar, non obstante proprietate suae celsitudinis ibidem habita, sicut etiam tempore principis Bethlenii factum est.

Resolutio suae celsitudinis. Az szegény fejedelemnél Tokaj csak zálog volt, nem örök, de mi nálunk örök lévén, gyermekinknek is örökök leszen, s privatus személy birván Tokajt az mi holtunk után, nem is levén semmi közü annak az diplomához, az mi holtunk után nem kívánhatják igazsággal, hogy Tokajba ő felsége számára hitesek legyenek az tiszték. Zakmár mivel más állapattal vagyon, azoknak jurentumokban az diploma szerént ellent nem tartunk.

Quantum ad 2-dum. Haec eadem excusatio, circa assecuratoriarum regni Transylvaniae assignationem, anno superiori Thokajini a parte principis pro resolutione data est. Verum ab illo tempore non semel celebratam fuisse diaetam in Transylvania informantur domini commissarii suae maiestatis.

Resolutio suae celsitudinis. Vagyon válasz az 33. punctumban.

Neque illi priusquam dictas assecutorias ad manus habuerint, sine benigna annuentia suae maiestatis sacratissimae, ad resignationem septem comitatum suae principali celsitudini fiendam procedere possunt.

Resolutio suae celsitudinis: Ha ő kegyelmek nem resignálják az hét vármegyét, úgy tetszik, meg fognók mi érne az ő felsége diplomájával, s az ország végezésivel, kivel az mi ő felségével való végezésünket confirmálta, elég assignationak tarthatnók mi azt, nagyobbak is az ő kegyelmekénél, hiszen az 7 vármegyében nem az ő kegyelmek assignatioja tenne securussá, hanem az ő felsége végezése teszen.

Ad tertium. Ut summae pecuniariae pro dominiis Thokay et Regecz per suam celsitudinem haeredibus Homonianis et Ezterhasianis deponantur, manibusque commissariorum suae maiestatis assignentur; et Ezterhasianis quidem talleres et aureos in valore partium trans Danubianarum, secundum principis magnifico domino Ioanni Theöreös datam spem exolvantur, defalcatis defalcandis (exceptis quindecim mille florenis, quos ex summa arcis Thokay vult sua celsitudo defalcare. Ita enim intelligimus, quod domina comitissa Homonaiana vix vel ne vix quidem inducetur ad summam pro Thokaj levandam, si ista 15,000 ipsi defalcabuntur, videtur enim intollerabile dominae comitissae, pro eo, quod dominus Czaky aliis cessit et inscripsit, id ex Thokaiensi summa defalcare), iustum iudicant iidem domini commissarii suae maiestatis. Prout etiam de pretio Vineae Hétszeőleő. Quantum ad conditionem huius puncti, inhaerent continentiis diplomatis suae principali celsitudini dati, ubi nulla prorsus mentio cessionis iuris fit, nec possunt priores possessores ad id cogi.

Resolutio suae celsitudinis. Vagyon válasz az 25. punctumban, ki mellől el sem megyünk, az diplomához tartjuk magunkot.

Ad quartum. Siquidem haec Vinea Baráthszeőleő, patribus societatis collata et exempta, ac insuper donatione regia prout et pura statutione roborata, eo ipso allodialis esse desiisset, merito ipsis etiam restitui debet. Accedit et hoc, quod sua principalis celsitudo in literis suis de dato 24. nuper elapsi mensis Septembris ad nos scriptis iam se super pretio illius

deponendo nobis resolverit. Quoad mercatores Vienenses, iam habent domini commissarii responsum in replica ad quintum.

Resolutio suae celsitudinis. Erre is választ tölttünk, mi bizony egy pénz sem adunk, az diplomához tartjuk magunkat, ő felsége adta nekiünk, ő felségével vessenek számot, az mint feljebb is in 20. puncto irtuk.

Az hét szőlő írásról vagyon már válaszok, azt tartozunk megadni.

Ad quintum. Negotium Ioannis Kovacz spectat etiam ad praesentem commissionem, siquidem anno quoque superiori ventilatum, et a sua celsitudine exolui iteratis vicibus promissum. Ideo ne in longum protrahatur, sua celsitudo velit hanc summam durante praesenti commissione exolvi curare, et contentationem suam ab haeredibus dicti Kovacz rehabere.

Resolutio suae celsitudinis. Parancsoltunk Kovács Istvánnak, menjen fel, igazétsa dolgát.

Ad 6. 7. 8. 9. 10 et ultimum, similiter iam habent in replica responsum domini commissarii.

B) Quoad quinque illa puncta resolutioni dominorum commissariorum celsissimi principis annexa.

Primum. Non plane sufficienter intelligant quaerelam suae celsitudinis commissarii suae maiestatis; siquid tamen tale patratum esset, quod illis minime constaret, extarent articuli novissimae diaetae, quibus praescribitur modus tales excessus vindicandi. Circa finem eiusdem puncti meminerunt celsitudinis suae commissarii effectuationis eorum quae in 7. et 8. puncto diplomatis suae maiestatis continentur. Sed cum ea non sunt huius fori et commissionis, neque haec commissio alia ratione sit instituta, nisi ut quae ex parte suae celsitudinis effectuada non essent, effectuaerentur, eisdemque effectuatique ex parte suae maiestatis resignanda sunt, per nos resignentur: Ideo effectuationem illorum punctorum ad comitia, quo etiam vigore diplomatis pertinere dignoscuntur, reiiciunt domini commissarii.

Resolutio suae celsitudinis. Itt nem lévén azok az punctumok, censuránkot ő kegyelmeknek felöle meg nem írhatjuk.

A következő sorok Kemény János saját kezével írva.

NB. Ez punctumokban vagyon az jesuiták dolga, vöcüm collectio és többek, ez mellett akartunk rést keresni arra, hogy jüvendöbe is mozdíthassák, melyet magok rejiciálnak gyűlésre, azért addig indecise

és indefinite s ineffectuate is vagyon in ea parte az diploma magok írása szerint is.

Secundum. Servi fugitivi, qui nimirum mercede conducti suo cum salario et vestibus aufugiunt, merito restitui debent ab utraque parte, non modo verbis et oblationibus, sed etiam factis. Libertinis autem et non conductitiis servis, vel vero qui famulitii sui tempus fideliter exegerunt, licitum est vigore diplomatis pro libitu in suae maiestatis vel suae celsitudinis ditione servire, nec possunt tales detineri.

Resolutio suae celsitudinis. Az diploma mellől el ne menjen Kegyelmetek, mind fugitivus szolgánk az nekünk, az ki zászlónk alól fizetésünkkel szökve nem bücsű véve megyen el, ha szintén ruhát nem adunk is neki; igen igen caute is viselje Kegyelmetek magát im ez szókba: Libertinis saltem et non conductitiis servis, vel vero qui famulitii sui tempus fideliter exegerunt. Nagy mezőt akarnának ők ezzel magoknak venni, s tovább terjeszkedni az szegény fejedelem idejebeli diplománál, kire Kegyelmetek reá ne menjen, maradjon csak az diploma mellett.

Tertium. Negotium magnifici Simonis Balassa, et pupillorum sive haeredum Iuditae condam similiter Balassa, etiam vigore diplomatis in publicis comitiis fuit discutiendum, prout inchoatum extiterat, ita etiam in tabula regia suae maiestatis ventilatum fuisset, si domini Balassa comparere voluissent. Cum autem tunc temporis non comparuerunt, iam non est huius commissionis, sed si idem domini Balassa id ulterius urgere voluerint, suo loco prosequantur.

Resolutio suae celsitudinis. Az ő felsége diplomáját kellene Klobusiczki uramnak erről felkeresni, s valamit az diploma kívánna, az mellett kellene Kegyelmeteknek maradni.

Quartum. Id non est huius regni, et iam etiam meritum huius negotii sufficienti declaratione ab illustrissimo comite domino generali, quem tangit negotium, ipsimet intellexerunt domini commissarii.

Resolutio suae celsitudinis. Ezt nem érthetjük, mert itt nincsenek az punctumok, az mint feljebb is íránk.

Quintum. Quoad iniurias domini Ioannis Bán, quibus contra tenorem amnistiae generalis afficeretur, requisituri sunt suae maiestatis commissarii magnificos dominos Ostrosich, ut sub gravi indignatione suae maiestatis a persecutione dicti Ioannis Bán omnino abstinere velint. Quod nisi fecerint, suam quoque caesaream maiestatem superinde humiliter requi-

rent, ut contra eosdem animadverti faciat, tanquam amnystiae violatores.

Resolutio suae celsitudinis. Jó volna, csak praestálnák.

Hátigut Rákóczy György kezével: 9 die Decembris Tarczal, estve 8 órakor Ugron Mihály, erre Szerencsről töttünk választ ugyan Ugron Mihály által 11 Decembris estve 8 óra után.

(Egykorú példány Orsz. ltár Acta Publica Fasc. 45. Nro 25 — a II-ik Egyet. kvár Kaprinai gyűjtemény hasonlólag e megjegyzések nélkül, az egész a vörösvári ltárban minutában, a fejedelem megjegyzéseivel s Kemény János javításaival.)

XV.

1647. decz. 10.

Iterata resolutio commissariorum celsissimi Transylvaniae principis die 10. Decembris 1647. exhibita dom. commissariis caesareis in publico consessu.

1. Quantum ad depositionem iuramentorum officialium, arcis etiam Szathmariensis in eo quoque celsitudinem suam non contrariaturam, ut iuxta iam factam resolutionem, et declarationem novissimi diplomatis praestetur; verum cum arcem Tokaj celsitudo sua haeredesque sui potiori iam iure, et simili tenerent, quam caeteras arcas et haereditates suas, quemadmodum neque domini commissarii officialium earum iuramenta urgeant, vel urgere possint, de similibus idem observari debere.

2. Assecutorias regni Transylvaniae tam brevi termino huius commissionis fieri debere neque diplomatibus, in quibus nulla illius termini denominatio, sed neque servatis hactenus exemplis dni commissarii caesarei demonstrare poterunt, cum semper etiam antehac post absolutas complanationes, et resignationes nullo certo designato tempore transmissae fuerint, nisi studio impossibilitates fieri desiderent, quod pro sinceritate eorum celsitudo sua minime speraret. Rationes enim iam declaratae sunt, propter quas hactenus expediri non potuissent: nullam tamen occasionem sua celsitudo intermissura est, ut certo et quo fieri poterit breviori constituto termino, illae quoque transmittantur. Interim autem si necessum fore videbitur, parati erimus virtute plenipotentialem nobis a celsitudine sua datarum dnos suae mtis commissarios super eo etiam assecurare.

3. Quoad summas arcium deponendas inhaerent commissarii dni principis priori ipsorum resolutioni ac quod

exemptiones etiam et inscriptiones per dnum Stephanum Csáki factae, ex summa haeredibus Homonnaianis pro arce et bonis Tokaj deponenda, debeant defalcari per expressum in diplomate contineri. Suae mtis itaque benignitatis erit, pro defalcatis iisdem etiam exemptionibus vel inscriptionibus haeredes Homonnaianos ex summa dno Stephano Chaki deponenda contentatos reddi.

4. De vinea Barátszölő iamdudum celsissimus princeps ad tantas dnorum commissariorum instantias manus suas emisisset, nisi in diplomatibus expresse contineretur, arcem Tokaj suae celsitudini cum illis vineis allodialibus concessam fuisse, quibus sacratissimus condam Gabriel Bethlen possedisset, et certum fuisset eam quoque tunc allodiam fuisse. Ubi autem praetenderetur a dnis commissariis per collationem suae mtis, allodiam fieri desiisse, eiusdem sacrae caes. regiaeque mtis benignae provisionis et regiae liberalitatis fuit, modum adinvenire ut per diplomata absque iniuria etiam aliorum corpori bonorum ne applicaretur.

5. De mercatoribus Viennensibus iam habere resolutionem dnos commissarios, et cum sua mtas inservanda amnistia ratione universorum quoque fidelium et subditorum suorum etiam exterorum fideles quoque celsitudinis suae assecuraverit, non dubitat celsissimus princeps, eos etiam indemnes futuros, neque de iam conclusis et in amnistiam translatis rebus et negotiis arestationibus eorundem molestari permissuram quae similes vel maiores causare possent inter incolas utriusque regni difficultates. Nihilominus ut antea quoque celsissimus princeps benevole obtulerat, de debitis eorundem in Transylvania levatis, eosdem contentatura erit.

Ad 5. Ad exolvendum debitum Ioannis Kovács tanquam ante disturbia contractum, celsitudo sua neque re diplomatistae sui, neque aliquarum obligatarum suarum tenebatur, rectificationem tamen illius obtulerat, cum tamen tanta diffidentia urgeant dñi commissarii certum etiam terminum praescribendo, quid hac iam in parte celsitudini suae faciendum sit, deliberatura est.

Ad 6. 1-o. In negotio capellae inhaeremus rationibus prioris resolutionis nostrae. Quantum vero ad argumenta dnorum commissariorum caesareorum: Certum est fuisse etiam articulum tempore principis Bocskai in pacificatione Viennensi, ut templa utrinque allata restituerentur, neque tamen haec in numerum aliorum templorum computata aut restituta fuerat. Et cum clementissimo principi civitas quoque Cassoviensis ita per suam mtem concessa est, quemadmodum srmus princeps Bethlenius possiderat, isque liberum usum dictae capellae

usque ad extremum vitae suae diem pacifice tenuerat, salva nihilominus permanente libertate religionis catholicae, non videt celsitudo sua rationes, quare a diplomatum continentis et similibus praedecessorum suorum hac in parte exemplis recedere deberet. Cum et in novissima diaeta satis superque de eo disputatum, nec tamen aliud conclusum fuisset, quam quod in rationem et ad instantiam catholicorum, pro templo parochiae et schola alius locus in dicta a civitate designaretur.

Quo ad patres Iesuitas argumentantur dñi commissarii caesarei, eosdem residentiis suis abstinere, esset antelatum et decisam sententiam condemnare, nos vero comprobamus articulo ad 8. ante coronationem, contra eosdem per universum regnum latam sed necdum executam sententiam, neque vigore 7-i puncti novissimi diplomatis, de residentia sed de abstinencia eorum a regno in praeterita diaeta fieri debuisse conclusionem. Ad tertium autem, ubi dñi commissarii caesarei videntur in dubium revocare acta novissimi tractatus Tokajensis, eaque pro temporaneis denominare, ad quae tamen nunc etiam in plerisque punctis se referant: meminerint dñi commissarii multa illius tractatus beneficio et complanata et apprehensa extitisse, et nisi ea quoque irrita et iam aliter complananda censeant, nomine suae mtis exhibitas cessiones et resolutiones etiam in aliis iam mutare non posse, cuius resolutionis paria praesentibus annexa exhibemus. Et cum in dicto tractatu ita concordatum fuerat, ut in civitatem Cassoviensem et Szathmár dicti patres non admitterentur, donec certi quodpiam superinde per regnicolas concluderetur; nulla tali existente conclusione liceret celsitudini suae praemissae resolutioni, ac eo magis scriptis iuribus et articulis patriae suae se accommodare, ad quae in ditionibus suis observanda etiam per diplomata obligaretur. Ponunt etiam dñi commissarii caesarei articulum 18. novissimarum regni constitutionum non necessitare duos catholicos, ut recedant a diplomate si recedere nolint, nos autem tam longa observatione, quam legibus ita intelligimus, statuta regni et principes et subditos ligare, diplomatumque pro regnicolis emanatorum continentias, per articulos regni declarari et explicari potuisse, prouti factum extitisset etiam in pacificatione Viennensi.

7. 2. De revisione archivi Cassoviensis, iuxta diploma Niklspurgense nulla difficultas erit.

8. 3. Quantum ad arendationem decimae episcopatus Agriensis, siquidem dictus episcopus iam semel arendationi cesserit, in consensumque illius arendam receperit, in citato vero per nos articulo expressum habeatur, pretium arendationis ita fieri debere, prout tempore constituti articuli fuit, illi-

que proventus non ad alias quam publicas regni necessitates convertantur, non alienum a bono publico facturi erunt etiam dni commissarii caesarei, si hunc regni articulum ratione arendationis illarum sine ulteriori difficultate admiserint, cum hactenus etiam celsitudo sua multo plura ad publicas regni necessitates expenderit.

9. 4. Quo ad tormenta: In omnibus pacificationibus singulariter denominata fuerat tormentorum restitutio, neque in numerum aliorum bonorum restituendorum reputata. Et si ita intelligendum fuisset, vel nulla denominari debuissent, vel iam denominatis in diplomatibus, dnos commissarios contentos fieri debere.

10. 5. De tricesima inhaeremus priori resolutioni nostrae et rationibus ibidem declaratis. Cum enim universi proventus celsitudini suae integraliter concessi fuerint, celsitudo sua non videt qua ratione a redditibus ditionis suae, ad boni similiter publici emolumentum erogandis recedere deberet. Si autem exactores suae mtis a fidelibus ditionis celsitudinis suae contra statuta regni aliam etiam tricesimam exigerent, non mirum videri debeat, si sua quoque celsitudo idem fieri patiatur in ditionibus suis.

11. 6. Reversales in septem comitatibus degentium celsitudo sua restituere non intermittet, dummodo hoc ita fieri debere expressis verbis diplomatum dni commissarii demonstrare valeant. Alioquin ad ambiguas consequentias pro libitu partis interpretandas celsitudinem suam non teneri.

Considerationes circa resolutionem dnorum commissariorum suae mtis, ad quaedam puncta per commissarios dni principis iisdem commissariis caesareis exhibita.

Ad 1. Resolvunt se dni suae mtis commissarii non plane sufficienter intelligere quaerelam celsissimi principis ratione violationis diplomatis regii et statutorum regni super libertate religionis evangelicae et accessoriis eiusdem conditorum. Quam se per partes nobis deducere, quare et quanta a soluta novissima diaeta in libertatem religionis evangelicae ac contra statuta regni superinde facta, nec non executionem commissariorum per status et ordines regni ad restituenda templa in articulis specificata exmissorum per nonnullos in praepudicium auctoritatis suae mtis sint patrata, recensere propositum esset in longum ea omnia excrescerent. Ut tamen ex iis aliqua dnis suae mtis commissariis innotescant, placuit quaedam apponere: Certocertius informamur post commissariorum per status et ordines regni stante adhuc diaeta exmissorum executionem in

bonis dni comitis Nádasdi Transdanubianis, signanter in Léka, Kövesd, Lövö necdum concionatores evangelicos admitti, verum adpraesens etiam parochias et templa locorum eorundem una cum scholis et proventibus eorum per catholicos plebanos possideri. Imo etiam aliis in locis bonorum eiusdem dni comitis, et aliorum, et si templa et parochiae ad evangelicos redierint; nihilominus tamen a proventibus ad parochias pertinentibus, et per commissarios regni restitutis percipiendis evangelicos concionatores multifariam arceri. Nedezerienses etiam ideo quod iuxta continentias diplomatis et statuta novissimae diaetae, concionatorem evangelicum pro exercenda religione reduxissent, per dnum ipsorum terrestrem 350 aconum vini mulcta damnificatos, concionatoremque abinde vicissim amotum esse, nullibi in comitatibus (possibile quod metu superiorum) penes articulos regni in ruinam libertatis religionis evangelicae etiamsi alibi per plebem sollicitentur, vicecomites cum sibi adiungendis ad demonstranda pro structuris templorum, parochiarum et scholarum loca exmitti, multisque in locis plebem miseram, intuitu religionis evangelicae variis et exquisitis calamitatibus affligi. Sicque articulos regni et auctoritatem diplomatis regii non sine contemptu eiusdem convelli. Cum itaque misera plebs legibus super excessibus talibus sancitis, uti non possit mirum sane nobis videri, nos adhuc ad articulos regni relegari. Merito itaque requirendam duxit celsissimus princeps mtem suam sacram, dignetur clementer morbo huic evangelicorum mederi, auctoritatemque suam contra contemptores eiusdem etiam per animadversionem gravem tueri.

Ad 2. Servos fugitivos eos intelligimus, qui dum conductitii sint, venia non petita, non accepta, a dnis ipsorum aufugerint, ut itaque tales utrinque extradentur, vigore diplomatis merito urgemus.

Ad 3. Negocium dnorum Balassa bifariam debere intelligi. Et primo quidem quamvis tam dnus Simon Balassa ratione bonorum liberos suos concernentes ac sub his disturbiiis per familiam Gitzianam occupatorum, quam etiam dua relicta mgfici condam Andreae Balassa ratione bonorum similiter liberos suos tangentes ac per dnum Valentinum Balassa sub iisdem motibus abentorum, in proximo tractatu Tokajensi restitutionales a dnis mtis suae commissariis extraxissent; nihilominus tamen bona occupata adhuc per eosdem occupatores violenter et contra diplomata possideri. 2. Debuisset quidem negocium dni Francisci Balassa ratione damnorum magnifico Simoni Balassa et orphanis condam Andreae Balassa illatorum, iuxta continentias diplomatis aequitatis dictamine vel per universos status regni vel per tabulam suae mtis in pro-

xime praeterita diaeta complanari; non tamen hoc ad importunas fere, tam celsissimi principis ablegatorum, quam etiam laesarum partium instantias factum esse; sed variis semper coloribus et frivolis excusationibus res per Franciscum Balassa protelata, ut aliquod tandem sibi pro futura excusatione effugium pateret, iam fere solis coepta diaeta ac sub ipsa coronatione nunciaverat, se per delegatas quasdam personas (alias sibi bene faventes) non autem per tabulam suae mtis, aut status et ordines regni negotium illud velle revideri. Quia vero hoc iam in tempore non fieret, neque status regni vel tabulam suae mtis pro iudicibus Franciscus Balassa delegisset. An culpa non recepti iudicii in partes laesas merito reiici deberet? dni mtis suae sacrae commissarii optime iudicare possent.

Ad quartum. Etiam si bona dni Tököli polonica non sint in regno Hungariae, quia tamen impetrandorum eorum praeteriti motus fuerant occasio et fundamentum, vel ex conscientia dnum possessorem modernum impellenteque etiam zelo fraterni sanguinis ad restitutionem eorum, vel pro iis fiendam contentationem teneri.

Ad 5. Contenti sunt commissarii dni principis resolutione dnorum commissariorum caesareorum ratione non persecutionis Ioannis Bán et aliorum dni principis adhaerentium, ut dni Osztrosith superinde admoneantur. Qui si nec ita ab infestatione eiusdem Ioannis Bán desisterent, sua mtas quoque requirenda, ut in eos tanquam amnistiae violatores animadvertatur.

Resolutio commissariorum dni principis ad continuationem punctorum per commissarios suae mtis propositorum.

Ad 7. Domus capituli Agriensis Cassoviae habita quam defacto capitulares possiderent, restituta fuerat in tractatu Tokajensi iisdem capitularibus ita prout per eosdem ante disturbia fuisset possessa. Si quid ergo controversia post restitutionem eiusdem inter ipsos et civitatem intervenisset, id praesentem commissionem non concernere, habentur leges regni, poenes quas si se in aliquo gravatos esse sentiant capitulares, procedere possint, dictante etiam articulo 20. novissimae constitutionis.

Ad 8. 9. et 10. Quandoquidem ratione bonorum Füzirianorum celsissimo principi certus contractus cum Stephano Divini interesset, ob eadem bona iam non a Stephano Divini sed a dno principe redimenda essent. Multis enim tam in tractatu Tokajensi quam etiam in novissima diaeta rationibus demonstratum esset praescripta bona Fuziriana et alia etiam in contractu eodem specificata celsitudini suae in sortem litri (quod ex parte priorum etiam captivorum stricte persolve-

batur) per Stephanum Divini obligata esse, eundemque Stephanum Divini iam soluta etiam diaeta, in praescriptam suam obligationem alia authentica fassione, datis videlicet certis quietantionalibus coram iudice regni ordinario consensisse. Cui quidem contractui ipse etiam dnus princeps se accommodando iuxta eiusdem continentias ipsum Stephanum Divini de summa contentare vellet, reversalibusque eiusdem quantum ad fidelitatem cassatis quandoquidem extra 7 comitatus resideret, alia literalia instrumenta factum bonorum eiusdem concernentia celsissimus princeps absque defectu ipsi restitui facere paratus esset.

Ad 11. Cognito bene negotio rectificationem eiusdem nullatenus omitemus.

Ad 12. Confirmato per status et ordines regni diplomate, si occupatores talium bonorum adhuc eadem bona contra statuta regni violenter pro se retinerent, in iisdem recuperandis iidem status et ordines regni modum praescripserunt articulo 23. novissimae diaetae, ad quem specificati instantes sunt et alii similes reiici deberent.

Ad 13. Conditionalis erat celsissimi principis oblatio, quod si videlicet ad tunc tractatus Tyrnaviensis finem suum sortiri potuisset, ita celsitudinem suam vina, capta arce Regécz, ibidem reperta, se illmo condam dno regni palatino reddere voluisse. Ast cum tractatus idem in finem attunc deductus non fuerit, promissio etiam alioquin condicionata effectum suo carere debuit.

14. Talium literarum extraditionem per expressum diploma exciperet. Ideo etiam si quae retentae fuissent, ad earundem tam in origine quam in paribus restitutionem celsissimus princeps cogi non posset.

Ad 15. Pagi istius controversia in proximo tractatu Tokajensi per extradatas restitutionales composita esset, ad praesens itaque urgeri non deberet.

Ad 16. Dummodo officiales eiusmodi denominentur, captata ab administratoribus domini principis informatione, curabimus ut hac in parte etiam diplomati satisfiat.

Ad 17. Quantum ad portionem dni Stephani Telegdi, informantur domini principis commissarii, bona ea non esse iure belli sed vi testamenti dni condam Sigismundi Prépostvári occupata, nec quidpiam sub disturbis hac in parte a familia Chaki abemtum, quodsi itaque aliquid praetensionis eadem familia Chaki erga Stephanum Telegdi haberet, id iure ordinario acquirere possit. Quantum autem ad portionem prae manibus celsissimi principis habitam cum restitutio bonorum Sigismundi condam Prépostvári, per expressum in diplomate

excipiatur, certoque iure in fiscum Transylvanicum redierint, eorundem restitutionem hic simpliciter urgeri non posse, sed si plus iuris familia Csáki quam fiscus Transylvanicus ad ea se habere praetenderet, id ipsum similiter iure ordinario reacquirere necessum haberet.

Ad 18. Accepta super hoc negotio informatione, ita accommodaturi sumus resolutionem, ut hac in parte etiam diplomati satisfiat.

Ad 18 (talán 19.) Sicut ad 12.

Ad 20. Iam dni suae mtis commissarii resolutionem haberent.

Ad 21. Similiter ut ad 12. Imo nec negotium restitutionis prati eiusdem hic urgeri deberet, quandoquidem post disturbia et factam restitutionem id ipsum per Ioannem Bornemisza ad rationem orphanorum Alexandri Erős occupatum esse, iidem dni suae mtis commissarii proponerent. Ratione autem certae quantitatis foeni, iamdudum inter dnum administratorem Cassoviensem et possessores praepositurae Mislensis conventio facta fuisset.

Ad 22. Hoc negotium in amnystiam transiisse etiam in tractatu Tokajensi, responsum est.

Ad 23. Sicut ad 12.

Ad 24. Quandoquidem vineae hae allodiales per dnum Stephanem Chaki Georgio condam Káthai inscriptae extitisent iuxta continentias diplomatis summa super iis existens, ex summa pro arce et bonis Tokaj deponendo defalcanda, ac non Francisco Káthai, verum relictæ condam Georgii Káthai (cum inscriptiones vim mobilium obtineant, relictæque ipsa coacquisitrix etiam vinearum earundem extitisset) erit numeranda.

Ad 25. Iam resolutum esset.

Ad 26. Expressum esse in diplomate quantam summam celsissimus princeps pro arce et bonis Regécz deponere debeat, ac proinde tenori diplomatis hac in parte etiam se accommodare vellet, nec alias in tractatu etiam Tokajensi eatenus plusquam in diplomate contineretur a celsissimo principe postulatum extitisset.

Ad 27. 28. et 29. Super his omnibus cum extent articuli novissimæ diaetæ, ut ad eos fiat conformatio, celsitudinem suam non contrariaturam.

Ad 30. Cum 13 oppidorum Scepusiacorum incolae se iuribus regni accommodare nollent, iisdem etiam libertates regni minime suffragari deberent; interim ut horum etiam negotium accommodetur ad modum tempore principis Bethlenii observatum, celsissimum principem curaturum.

Ad 31. Accommodabitur etiam negotium quaestorum

Zolnensium, dummodo a subditis quoque dni principis intra regnum in ditionibus suae mtis tricesima non exigatur.

Ad 32. et 33. Iam resolutum esset.

Ad 34. Nullum inventationis artilleriae fundamentum in diplomatibus haberetur, ac proinde etiam urgeri non posset.

(Országos Itár. Klobusiczky írása.)

XVI.

1647. decz. 26.

Celsissime princeps sat.

Kegyelmes uram, én mégis valami nagy nehezen ide verekedtem Eperjesre tegnapelőtt, s tegnap az üdnepek solennitása miatt együtt nem lehettünk az ő felsége commissariusival, hanem ma ebéd előtt 8 órakor, s proponálván az Nagyságod általam tött ultimaria resolútióját, úgy tetszik, alkalmasint requiescáltak rajta, s declarálván azt is minemő hasznokra nézve jobb volna, ha Nagyságod maga jelen lehetne Kassán tempore resignationis, agnoscalták magok is, hogy jobb volna. Mi mindazonáltal azt mondtuk nekik, ha készek vele, Nagyságod nem mulathat itt, hanem bémegyén, ott benn is derekas országos distractiói levén Nagyságodnak. Nem vehetnek semmit is eziránt Nagyságodra, mert Nagyságod azért jött volt ki, hogy megadja az ő felsége méltóságát, s ha valami difficultások obveniáltak volna is az resignatiókor in depositi-one iuramentorum ex parte officialium nonnullorum, azokat is complanálta volna Nagyságod; azután nehezebb leszen Nagyságod absentiajában; lássák mit cselekesznek és törődnek magok is rajta, hogy oly későn jött resolútiójok ő felségétől, mindazonáltal minthogy Tassi uram most nem volt köztek, erről való consultatiójokat differálták holnapra s holnap adnak választ, mint és hogy fogják resolválni magokat, azt adjuk alázatosan értésére Nagyságodnak.

Törös uram ő kegyelme e jövő vasárnapon indul Nagyságodhoz innét, ebéd után.

Barna uramot itt nem tanáltam, ternei házánál vagyok, hanem írtam ő kegyelmének, megköldvén az Nagyságod levelét is, kérvén arra igen szorgalmasan, azaránt való kegyelmes akaratjának Nagyságodnak annuáljon és menjen alá Patakra, mikorra ígérkezik és maga szekerén megyen-é, arról való informatióját vévén alázatosan tudósítom Nagyságodat.

Kegyelmes uram, ha valahogy két avagy legfeljebb három hét alatt lehetne meg az resignatio, nem tudom miért köllene addig Nagyságodnak Munkácsra menni, kiváltképen

ha ugyan jelen akar lenni Nagyságod az resignatió. In reliquo stb. In Eperies 26. Dec. hora 2-da pomeridiana anno 1647.

Illustrissimae Celsitudinis Vestrae

fidelis et humillimus servus

A. Klobusiczki m. p.

P. S. Az tokaji állapotban Veselény uram elméje inkább collimál arra, hogy az successor adjon assecuratóriát, Tokajt nem abalienálja Magyarországtúl és hogy hostilitást nem indít ő felsége ellen, s tempore necessitatis hogy bebocsátja az praesidiumot. Ezaránt való kegyelmes tetszésit örömet értenink Nagyságodnak.

Kegyelmes uram, Törös uram oda érkezvén, ne menjen feledékinségben Tököli uram dolga, nagy injuriát szenved szegény uram késmárkiak dolgában ország statutuma ellen. Ezen módon Nagyságodra nézve teljességgel opprimálni akarják nyavalyást. Bizonyos kezd lenni Iglaviának megvétele, de valóban véres triumphus.

Külczm: Illustrissimo ac celsissimo principi domino domino Georgio Rákóczy sat.

(Eredetije a vörösvári gr. Erdődy-féle ltárban.)

XVII.

1647. decz. 28.

Celsissime princeps sat.

Kegyelmes uram 24. praesentis írt levelét Nagyságodnak tegnap adá meg Szemere Pál uram ő kegyelme. Alázatosan értvén kegyelmes porancsolatját Nagyságodnak. Az varanai ispitály faluját tavaly az tokaji tractán az ispitálynak adtuk meg, hogy eo iure birja az ispitály, az mint ennekelötte. Ha azért comperiáltatik kegyelmes uram, hogy az praedikátor directiója alatt volt az falu, facta inquisitione eligazíthatja ezt is ispán uram mint az többit. De itt oly pánasz vagyon, nem ispitály veszi annak hasznát, hanem az praedikátor szolgáltat magának velek, Tolcsvára hova járnak kapálni neki, mi mindazonáltal itt ezt nem igazítjuk, mert nem is diplomához való, ki legyen annak tisztartója; az mint feljebb írá, in partibus ispán uram rectificálhatja ezen dolgot. Divini István uram mégsem jött be, addig nem resolváljuk magunkat az ő dolgában, valamíg magával nem beszélünk elsőbben. Törös uram holnap ebéd után indul Patakra, az mint tegnapelőtt is megírtam Nagyságodnak. Nagy módja leszen Nagyságodnak mindenekről vele való beszélgetésben, s meg is kell érteni ő kegyel-

métől, micsoda intentumban vannak az summák felől, mert úgy látom, homályban tartják az dolgot. Én pedig annál derekasabb dolgot nem tartok egyet is Nagyságodra nézve. A tokaji állapotról is discutálhat Nagyságod is ő kegyelmivel, ha valami állana ő kegyelmin ez iránt. Barna uram még sem jött be. Ha kegyelmes uram által megyünk az conclusiókon, én nem tudom, mit csinálunk itt. Csak Kassára köllene osztán menni ad terminum Patakról. In reliquo sat. In Eperies 28-a Decembris anno 1647.

Celsitudinis Vestrae

fidelis et humillimus servus
Andreas Klobusoczky.

P. S. Kegyelmes uram, ez levelemnek megpecsétlése után együtt lévén az urakkal esék értésemre, hogy Barna uram bejött, mindjárt írtam ő kegyelmének, mikor indulhat Nagyságodhoz, tudósítson felőle. Mit írjon, im in specie oda küldtettem Nagyságodnak írását, secunda vagy tertia Ianuarii, ha itt lesznek a lovak és hintó, elmegyen. Nem köll azért késni vele kegyelmes uram, legyen becsületes deductiója, mert kívánatik szolgálatja jövendőben. Kegyelmes uram, tokaji és regézi statutiók megvannak írva de cum nossal, diciturral köll iratni ő kegyelmivel. Minthogy pedig, ha maga adja ki ez statutoriákat, regius nem lehet, az öcsce Barna Ferencz uram jó lészen pro regio, avagy Pongrácz Kristóf s Láni uram jó lenne, ha valahogy interessatus nem lészen az contradictióban; ha pedig de curia regia leszen iuratus notarius, az peragálhatja mindenik statutiót. Erről consultálkodván Nagyságod ő kegyelmével, útban igazíthatja ő kegyelme az dolgot.

Külczim: Illustrissimo ac celsissimo principi domino domino Georgio Rakoczy stb.

Rájegyezve I. Rákóczi György kezével: 29. Decembris S.-Patak estve 4 $\frac{1}{2}$ órákor.

Melléklet.

Generose domine frater observandissime atque confidentissime.

Salutem et officii commendationem. Köső érkezvén a sárosi lovak és az út is felettébb nehéz lévén, noha reggel hét órákor indultam rossz házamtól, de elébb nem érkezhettem bejönni tizenkét óránál, s ottan mingyarást érkezvén Lipcsey Gergely uram, Lasztóczy uram is itt éré ő kegyelmét. Magam is örömost szemben lennék Kegyelmeddel a Kegyelmed szállásán, ha ideje volna hozzá Kegyelmednek; nem is kell idegenül

gondolkodni Kegyelmednek felőlem, mert tudom én Kegyelmed mostani hivatalját mi, édes uram s atyámfia, defacto is csak ama Kegyelmed tavali szolgája e Barna György, valaki külömben gondolkodnék felőle, isten itéletiben leszen érette. Uram édes atyámfia higgye meg Kegyelmed s más is, hogy totus ő nagysága jó akaró szolgája vagyok, és az ő nagysága parancsolatjára csak mutasson módot átmenetelemben, új esztendő második vagy legtovább harmadik napjaig kész leszek megindulnom; de igazán mondom, minden cselédemnek a Sáros vármegyei szokás szerint most tölt ki esztendejek, kocsisom három lovamot is megbénította, rugdoztatta, s most el is hagyott; míg ki nem tánczolja pénzét, fizetését erszényéből, hertelen helyre nem állapíthatom, mert ha csak csetlene, botlana lovam is, mégis új esztendő nap után megindulnék, ha kocsisom helyben volna. Azért készen vagyok az urunk ő nagysága szolgálatjára, csak lehessen módom a menetelben. Ajánlom ezzel istennek gondviselésében Kegyelmedet. Ex hospitio 28. Dec. 1647.

G. D. V.

frater servire devinctus

G. Barna m. p.

Kívül: Ad manus generosi domini Andreae Klobusiczky assignandum.

(Eredetije a vörösvári gr. Erdődy-féle levéltárban.)

XVIII.

1648. jan. eleje.

a)

Georgius Rákoczi etc.

8-a praesentis nekünk írt Kegyelmetek levelét 9 eiusdem négy óra tájban vettük vala el, mibe legyen azért ő felsége commissariusival való Kegyelmetek tractájának eddig való progressusa, értjük Kegyelmetek írásából, és noha tapasztalhatóképen látjuk Kegyelmeteknek eddég szorgalmatossággal és igazsággal való forgolódását hűségekre bízott mind közönséges, mind peniglen magunk privatumát illető dolgokban, mindazonáltal ellenben az ő felsége commissariusinak néha haladoztató, néha viszont csuda szóknak nemeivel élő resolútiójok nem oka nélkül nemzetek scrupulust az mi elménkben is, és hogy ha mindjárt nem accedálhattunk, vagy miben mostan is nem accedálhatnánk az ő kegyelmek kívánságira, mint ezelőtt is írtuk vala Kegyelmeteknek. Isten látja, nem az ő felségével való békességünknek megerősítésétül való

idegenségünk, sem valami egyéb respectusokból való időt tentálásunk cselekedettét velünk, hanem inkább attól való tartásunk, valami oly dologra bennünket ne vegyenek, melyet jövődöben ez hazának külső és belső szabadságának, vagy magunk posteritásinknak is oppressiójokra kezdjenek magyarázni; lelkünk idvessége kívül semmit is inkább nem óhajtanánk, mint szegény nemzetünknek lelki és testi szabadságát és békességét, annak penig végét nem halasztani, hanem megelémedett időnköz és állapotunkhoz képest is mentől hamarébb érhetni kívánnánk, hogy mi is életünkben azt szemeinkkel láthatnánk és Kegyelmetekkel együtt istennek ezbeli áldásában részesülvén ő felségének való hálaadással s az posteritásoknak is jövődö állapotjok felől való jobb reménységünkkel mehetnénk koporsónkban is. Nem is csuda, ha miben scrupulosoknak láttatnánk lenni, holott Kegyelmetek im maga jól látta, az ő felsége birodalmabeli hívei és ellenkező vallású atyámfiai miket cselekesznek naponként, nem gondolván sem ő felsége hítivel, diplomáival, sem az ország constitutióival, inkább az evangelicus statust mindenekben opprimálni, mint sem szegény nemzetünknek im szintén utolsó veszedelméhez közelítő állapotjok felől gondolkodásra, csak mi kicsiny elmékedéseket is fordítanák; de erről való írásunkat ebbe hagyjuk, mert az mint feljebb is íránk, Kegyelmeteknél is ezek mind nyilván vannak, elhittük, szomoruvan is érti sok keresztyén atyámfiainak siralmas szenvedéseket, hanem feltött célunkra igyekeztvén, mely az, hogy akár mint cselekedjenek mások, de mi eleget akarunk tenni végezésinknek, az minden szívemet látó istenre bízunk az dolgoknak megítéletit, elhívén, hogy mind azokban dominus providebit.

Im azért azon conceptusokat, melyeket pro conclusione et finali resolutione adtanak ki az ő felsége commissariusi Kegyelmeteknek, megolvastatván és nem annyira csak magunk itéleti szerint censeálván, mint az Kegyelmetek tökéletes hűsége s jó lelkiismeret szerint való tetszéseken is megnyugván, mire mehettünk, his inclusis Kegyelmeteknek megküldöttük. Nekünk úgy is tetszik, ha miben jövődö securitásra nézve valami világosb declaratiót kívántunk is, de magán az dolgot meg nem akadékoztattuk.

Ez alatt kíválképen való okokra nézve úgy ítélvén lenni szükségesnek, im az jó isten áldásából pataki házunktól mi megindulánk és elsőbben Ónodban menvén, ott is nem késünk dolgainkat végezvén, recta Kassára be akarunk menni, ha valami újabb okok meg nem akadékozzák ezbeli szándékunkat, és az vármegyéket az 7 vármegyebeli tisztviselőket ad 2. praesentis convocáltatnók Kassára olyan reménységgel, hogy isten

ő felsége megáldván íó véggel Kegyelmetek munkáját, az resignatiót az ő felsége commissariusi, mi is az mi részünkről az praestálandó dolgokat végben vigyük és vitessük. Ha peniglen, kit isten távoztasson, más külömb kimeneteli találna lenni az dolognak, Kegyelmetekkel és azon convocált böcsületes rendekkel consultálkodván az jövődő állapotokról hazánk javára nézendő minden jó és hasznos dispositiókot is tehessünk. Az leveleket azért ím mi mindjárt expediáltatni kezdjük, de mivel magunk is elébb való bemenetelünket Kassára nem remélhetjük, hanem circa 20. vágý 21. praesentis, lehetetlennek tartjuk, hogy az ő felsége commissáriusi elébb bejöhessenek, hanem circa 25. avagy 27, mert elsőbben Kegyelmetekkel és az convocált böcsületes rendekkel kell consultálkodnunk, és úgy bizonyosan ő kegyelmeket is bevárnunk. Erről is azért szükséges Kegyelmeteknek ő kegyelmekkel beszélteni, minket peniglen éjjel nappal tudósítani.

(Egykorú másolat a vörösvári ltárban. V. ő. Szalárdy 229.)

b)

Az praefatióban mi nem ismerünk semmi akadékot.

Quoad primum. Maneat.

Ad 2-dum. Mi azelőtt is láttuk, hogy az neklspurgi diplomában, mind peniglen az Kegyelmetektől specificáltatott articulusban, és ő felsége conditióban is inseráltatva volt az a szó ubique. De mivel azt mi nem tudjuk ex inanimadvertentia, vagy studio hagyta ki az ország ez elmúlt gyűlésen az 20. articulusból, az mit azért az ország exmittált, azt nem örömet addálnánk, az minthogy ő kegyelmek sem engedik, az miben nekik nem tetszik, hogy addáljunk vagy valamiben elvegyünk, sem peniglen variáljunk az diplomáknak avagy articulusoknak szavaiban, s mostan is mi igen kegyelmesen vennénk Kegyelmetektől, ha lehetne, maradna csak az articulusnak szavai mellett, mutatván egy kis keménységet az dologban. Mindazáltal, ha egyéb nem lehet benne, azon is Kegyelmetek ne abrumpálja az dolgot, ám legyen beleíratva, ha Kegyelmetek is nem lát valami ártalmat jövődőre nézve benne, csak hogy ezt felette igen kegyelmesen kívánjuk s parancsoljuk is Kegyelmeteknek, minthogy úgy is voltunk s vagyunk informátusok, hogy eddig is semmi olyan sensusban sem tartotta ezen dolgot, úgy alkalmaztassa azért az conclusiókat Kegyelmetek, mert magok is azelőtt úgy kívánták, hogy csak azokra az helyekre értessek ubi hactenus usus fuisset continuatus, mert nemzet szerint magunk váraiban és jószágiban egyáltaljában

meg nem engedjük, azért, mert soha ususba nem volt; Kassán és Szakmárt is nem admittáljuk, azért, mert az tokaji tractatusba annak ő felsége is annuált. Az mennyiben pedig csak az ország articulusa szabadságot adott nekik, annak módját, hogy mi mutogassuk vagy promoveáljuk, nem minket illet. Ezeket azért, ha az conclusióba inseráltathatja Kegyelmetek, annál jobb, ha peniglen külön végezi is el, csak legyen jó securitással, az Kegyelmetek jó ítéletire támasztottuk. De arra igen kell vigyázni, hogy sub nomine liberi exercitii, az jesuiták, ne értessenek, és az hol eddig nem volt egyéb szerzetek is.

Ad 3-ium. Maneat.

Ad 4-tum. Maneat.

Ad 5-tum. Ez is egyéb részeiben megállhat, csak ezekre vigyázzon Kegyelmetek.

1. Hogy az regéczi három lövészerszámot megadván, úgy quietáljanak bennünket, több praetensiót az lövészerszámok dolgából az iránt fenn ne tartsanak, ne mondhassák és ne állathassák azt, hogy csak hármat adtunk meg, többel tartoztunk volna.

2. Mivel az bódogkői és szendrei lövészerszámokat az diplomán kívül ígértük megadatni, az regéczieket penig az diploma szerént, nem kell azért egy formába ejteni mind az kétféle lövészerszámnak megadatásáról az szókot: tudniillik, az bódogkőiket és szendreieket az szerént, prout etiam Regecziana.

Ad 6-tum. Maneat.

Ad 7-mum. Maneat az Kegyelmetek írása szerént, előtök megégetvén ezt, ha szintén az conclusióban úgy nem írja is Kegyelmetek, elég, ha az dolog az szerént leszen.

Ad 8-um. Maneat, csak az quietantiát lássuk annak ideibe jól meg, Kegyelmetekkel együtt jövé, isten bevívén Kassára, többen ne legyen busulásunk miattok.

Ad 9-num. Maneat, csak abban valami mesterséget ne kövessenek, hogy az pénzt ő felsége commissariusi vegyék fel, és jövendőben az haeresek kereskedjenek az mi maradékinkon, holott az diplomában az vagyon írva, ipsis, idest haeredibus, nem úgy, hogy ő felségének avagy commissáriusoknak, nem is az másoknak, hanem az haereseknek.

Ad 10-mum. Maneat, mivel Kegyelmetek forgott az articulusoknak csinálásában.

Ad 11-mum. Maneat egyéb részeiben, csak hogy azt nem látjuk benne lenni, quicunque domino principi iurant. Az nicelspurgi diplomában penig az vagyon írva, szükségesnek látjuk azért, vagy azon szókat beleiratni, vagy penig az articulusnak continentijára igazétani, kiben inserálva vagyon.

Ad 12-mum. Ha külömben nem lehet, mi ebben is ellent

nem tartunk, és noha mi úgy emlékezünk reá, az Kegyelmeteknek adatott instructiónk nem hogy valamibe károsnak ítéltethetnék, de sőt az dologhoz való kedvünket és az békességhez való indulatunkat foghatják látni, az kiknek eleibe menne az Kegyelmeteknek adatott instructiónk; mindazáltal szokatlan dolognak látszik mielőttünk követeknek instructióját authentic transmutáltatni, és az más félnek kiadatni; vigyázzon azért ez iránt is Kegyelmetek mind az mi méltóságunkra, mind magok böcsületire, és talám elég lenne az plenipotentíának kiadása.

Az terminus, bizony dolog, valóban rövid, mindazáltal azon leszünk, rajtunk el ne muljék, csak ő kegyelmek miatt itt kinn ne kellene késedelmeznünk.

Egyébiránt az Kegyelmetek assecuratoriájának formájában is mi akadékot nem csinálunk, de mivel Kegyelmeteknek nincsen semmi plenipotentíája, sem authoritása Erdély országtól, sem penig fiunktól, Rákóczy Györgytől, akarnánk, ha Kegyelmetek azt kihagyathatná, mert ugyanis az mi velünk való végezésnek ereje teszi obligatussá az mi successorinkat és Erdély országát, nem az Kegyelmetek assecuratoriája, kiknek arra nem adatott semmi authoritas; talám az úristen sokaknak várakozások ellen megmarasztja még addig életünket, hogy magunk tehessünk eleget aziránt is ígérteinknek, mindazáltal, ha ugyan különben nem lehet, azon is el ne muljék uram. Ez ratiót mi Kegyelmeteknek nem azért írjuk, hogy az ő felsége commissariusinak úgy proponálja, kivel dubietásban hozza plenipotentíájoknak erejét, vagy alkalmatosságot nyisson arra, hogy újabb plenipotentíát imaginálhassanak Rákóczi Györgytől, kinek az mi életünkben semmi dispositiója in negociis regni nincsen, avagy az országtól is bennök ő felségének semmi végezése nincsen, contentusok is lehetnek az Kegyelmetek assecuratoriájával, mert ugyanis minekünk kell effectuálnunk azokat.

Ad 13-um. Az inventálást azelőtt is megírtuk, magunk váraiban mostan is nem admittáljuk; mindazáltal, ha meg volt Bethlen Gábor idejében mind Kassán, Szakmárt, Kállóba, és ha akkor meg volt, admittáljuk. De ha akkor nem volt, az exemplum sem lévén, végezésünk is arról semmi, méltán ő kegyelmek mi tőlünk sem kívánhatják, nem is tartozunk vele. Mivel peniglen magok is úgy írtak oda fel, hogy Tokajon kívül fogjuk admittálni, annyival inkább exmittálni kell Kegyelmeteknek.

Ad 14-um. Idem maneat.

Ad 15-um. Maneat.

Ad 16-um. Maneat.

Ad 17-um. Maneat. De az Kegyelmetek írása szerint tudniillik, hogy az inspectio az evangelikus praedikátoron leszen, ha azelőtt úgy volt. Nem is kívánhatjuk, hogy magok ususára convertálják, az is méltó, hogy az ispotály gazda avagy gondviselő tartozzék számadással.

NB. Az tokaji tisztviselőknek juramentumokat az mi illeti, mivel mi mostan is annál egyébre nem mehetünk, az ő felsége commissáriusi is peniglen magoktól arról semmit nem concludálhatnak, kívánnánk csak azt, hogy ő kegyelmek, úgy mint kiknek incumbál is, hogy ő felségét informálják mind az mi igaz ratiónról s mind peniglen oblatiónknak modalításról, és meddig Kassán az dolgok elvégeződnek, addig válaszok is jöhetne ő kegyelmeknek. Ha peniglen annak úgy kelletnék lenni, hogy nekünk is kellene ő felségét requirálnunk, arról még addig Kegyelmetekkel is beszélhetünk, s ha úgy fogna kívántatni, fel is küldhetnénk ő felségéhez, interim, ha ő kegyelmeknek kedvek vagon az dologhoz, procedálhatnak az vármegyék resignatiójában és egyéb dolgokban.

Az erdélyi assecuratiónak formája felett, nem reménljük, lehessen akadály oly, kinn meg nem egyezhetne Kegyelmetek. Mert annak vagy úgy kelletik lenni, az mint volt Bethlen fedelelem idejében, vagy ha azt az formát fel nem találnök, meg vagon írva az articulibusban, miről assecurálja Erdély, s meg is cselekszi ea conditione, hogy ő felsége is az mi velünk való végezését megtartja és tartatja mind életünkben, s mind holtunk után successorinkat, az diplománknek conditiói szerént.

(A vörösvári levéltárban levő minutáról, melyen Kemény János tett javításokat s melynek utolsó pontját egészen Kemény írta.)

XIX.

1648. jan. 15.

1048. 15. Ian. Onod expeditae.

Dominis commissariis.

13. praesentis írott Kegyelmetek levelét tegnap délest vöttük vala el; mint informáljon az ő felsége commissariusival levő dolgok felől Kegyelmetek, értjük. Akaratunkkal ez ezelőtt Kegyelmeteknek írott levelünkben is oly homályt tenni nem igyekeztünk, kinn Kegyelmetek el nem igazodhatott volna, vagy közönségesen írott levelünkből, vagy penig Klobusiczki uramnak írott írásunkból, de ha szintén valamiben homály látszott volna is lenni, azt nem kell Kegyelmeteknek csudálni számtalan distractióink között, egyébiránt is penig nem igen deákos

emberek lévén, azonban sietvén is az Kegyelmetekhez való írásunkkal, noha utban voltunk.

Az mint penig ez előtt is írtuk vala Kegyelmeteknek, elhiheti bizonynyal azt, nem az jó békeségnek szeretetitől való idegenségünk akadékoztatott eddig is bennünket, hanem az ő felsége részéről valóknak sinceritásokhoz semmit nem bízhatván, sőt olyant benne ugyan nem is experiálhatván, hogy jövendő alkalmatlanságokat távoztathassunk kényszerített bennünket, hogy Kegyelmetekkel egyértelemből circumspecte procedáljunk az dologban, és az hol némely punctumokról való elmélkedésünket, ratiótkot írtuk is Kegyelmeteknek, mindazáltal azok mellett nem átalkodtunk úgy meg, hogy interdicáltuk volna, Kegyelmetek tovább is az mellől el ne mehetne, sőt inkább azt írtuk, hogy noha látszanak nehézségek némely punctumokba, mindazáltal mi az Kegyelmetek hűségére és industriájára támasztottuk.

Im azért, hogy mindazt elhitesse Kegyelmetek, hogy az előttünk levő akadékoknak látszó dolgoknak nehézségeknél feljebben vagyunk, megnyugodván az Kegyelmetek istenéhez, hazájához és hozzánk is való hűségében, mind peniglen experiálhassa az jó békeséghez való kész indulatunkat, acquiescáltunk az Kegyelmetek jó tetszésén, és annuáltunk, hogy az Kegyelmetek írása szerint vegye és csinálja conclusiókban az dolgokat, és az jó istennek szent segítsége által végezze el sz hosszas és kétség nélkül unalmas tractáját Kegyelmetek, és mindazokat az punctumokat, melyekről Kegyelmetek mostan írt, alkalmaztassa bátor az nekünk írt tetszése szerint, tudniillik:

Quoad 2. ha nem lát Kegyelmetek kárt benne, ám írassa oda Kegyelmetek az ubique-t is.

Ad 5. Az regéczi tormentumok felől való írás is maradjon az Kegyelmetek írása szerint.

Ad 9. maneat.

Ad 11. similiter.

Ad 13. similiter.

Ad 17. similiter.

Az tokaji állapatról, ha ő kegyelmek írának is ő felségének és sincere commendálnák az invasióinkat és oblatióinkat is, azt ő kegyelmektől mind kedvesen vennők, mind peniglen elhiszszük bizonynyal ő felsége is annuálna, fog is annuálni, ha ő kegyelmek informatiója nem teszen akadékot az dologban, magunknak is peniglen kellessék-e, mikor és mi móddal ő felségét requirálnunk, arról Kegyelmetekkel szemben akarunk beszélleni.

Az Kegyelmetek assecuratoriájának formája is marad-

jon bátor abban, az mint Kegyelmetek concipálta volt, mert noha kívántuk volna ugyan valamivel különben lenni, de azért ugyan megírtuk vala ezelőtt is Kegyelmeteknek, ha különben nem lehetne, azzal el ne mulassák az dolgot, hívéen istent mostan is megengedi magunk életünkbe véghez vinnünk.

Az erdélyi assecuratoriának formáját, ha feltaláltathatjuk, az szerént kell lenni, mint volt az szegény Betlen fejedelem idejébe. Vagy ha az nem találtatnék, könnyű leszen az felett is megegyeznünk, eléggé meg levén világosétva az mostani articulusha, miről kellessék Erdélynek assecurálni.

Az mely particulát Kegyelmeteknek küldött írásunkból excerpált, annak kiadásában nem tartunk semmi ellent.

Akarjuk ha ad 10. Apr. haladhat az erdéli assecuratoriának megküldése, noha minden igyekezetinkkel azon leszünk, hogy elébb megküldhessük, csak azt lássa jól meg Kegyelmetek, elégséges lehet-e csak szóval mondani és ha az praefigálandó napon rá nem érkeznének, ne calumniálódhassanak ellenünk, sem Kegyelmetek ellen. Eisdem etc. Datum Onod, 15. Ianuarii 1648. és 16. die vitték el a levelet éjjel 6¹/₂ órákor.

(Minutája a gr. Erdődy-féle vörösvári ltárban.)

XX.

1648. jan. 18.

a)

Nos etc. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit universis. Quod cum ratione complanationis certarum quarundam difficultatum, iuxta continetias diplomatum novissimae pacificationis inter sacratissimam caesaream regiamque maiestatem, ac celsissimum Transylvaniae principem et dominum Georgium Rakoczi dominum dominum nostrum clementissimum etc. emanatorum, tollendarum et componendarum causa, huc in liberam regiamque civitatem Eperiesiensem cum dominis commissariis caesareis, sufficientibus utrinque literis plenipotentialibus instructi, convenissemus et una fuisset constituti: requisiverunt nos dicti domini commissarii caesarei, ut assecuratorias etiam regni Transylvaniae iuxta formam pacificationis Nikolsburgensis, suae maiestati caesareae et regiae assignandam, ipsi ante resignationem septem comitatum tradere et assignare non intermitteremus. Cum autem idem celsissimus Transylvaniae princeps propter certas *(e következő szavak ki vannak törölve:*

tam varios comitiorum regni Hungariae successus quam alias iustas praegnantisque) rationes easdem literas assecutorias hactenus prae manibus non habuisset, bonique publici et conclusae pacis securitas simul, et reliquorum magni momenti negotiorum ulterior dilatio, publicae utilitati damnosa (kötörölve: et praeiudiciosa) esse videretur. In hunc cum dictis dominis commissariis caesareis, prout sequitur modum, convenimus et conclusimus eosdemque virtute plenipotentium (e következő szavakat Klobusiczky iktatta be: ac specialis instructionis nostrae) nobis per dictum celsissimum principem dominum nostrum elementissimum benigne sub verbo suo principali elargitarum, ac die T. e T. in arce sua Varadiensi emanatarum, eisdemque in specie quoque productarum, et authentice transumptarum, assecurandos et affidandos esse duximus, quod dictus celsissimus Transylvaniae princeps in futuro mense Martii anni huius praesentis 1648. (köv. szavakat Klobusiczky iktatta be: vel, quod deus clementer avertere dignetur, eodem e vivis decedente successor eiusdem aut status et ordines Transylvaniae ex primitus celebranda eorum dieta) praenotatas assecutorias sub iisdem continentis, verbis et tenoribus, quibus hic iam concepti, et per utriusque partis commissarios pro maiori certitudine subscripti sunt, iis assignari curabit, quibus sua maiestas assignandas benigne intimaverit. De cuius observatione et tempore quo supra ex parte dicti celsissimi principis effectuatione, nos ex instructione et vigore dictarum plenipotentium celsitudinis suae nobis datarum, dictam sacratissimam caesaream et regiam maiestatem, praenotatosque dominos commissarios caesareos etiam affidandos et assecurandos duximus, ita tamen ut etiam dicti domini commissarii caesarei in resignatione septem comitatuum dicto domino principi vigore diplomatum concessorum, pro die vigesima prima mensis Ianuarii et anni praesentis, suo modo fienda, sine ulteriori dilatione, a vigore similiter plenipotentium suae maiestatis ipsis concessarum secundum oblationem et obligationem ipsorum procedere non intermittant, prouti affidamus et assecuramus praesentium per vigorem, eo etiam non praetermisso, quod ubi praesentiae literae assecutoriae regni Transylvaniae modo quo supra ad manus commissariorum suae maiestatis ad hoc delegandorum devenerint, teneantur iidem quoque praesentes hasce literas nostras assecutorias dicto domino principi remittere et restituere, in quorum omnium testimonium praesentes literas nostras assecutorias sigillo et manuum nostrarum subscriptione roboratas dedimus et concessimus, prout damus et concedimus harum nostrarum literarum testimonio mediante. Datum etc.

Kivül: Ilyen assecuratoriát concipiáltunk volna, hogy adnánk ő felsége commissariusinak, de még velek sem közlöttük, várván elébb az Nagyságod tetszését is felőle érteni, ha így conveniálhatnánk ezután velek.

Klobusiczky kezével: Qualiter correxerint commissarii caesarei nostras assecuratorias.

(Eredeti minutája, mely a Szalárdy János írása, a vörösvári gf. Erdődy-féle levéltárban.)

b)

Nos comes Franciscus Vesseleni de Hadad, perpetuus de Murány, administrator praesidii Filekiensis sacrae caes. rgque mtis consiliarius, camerarius, et partium regni Hungariae superiorum supremus generalis; Ioannes Törös praetitulatae suae mtis camerae hungaricae consiliarius; idem Caspar Tassy de eadem, sedis iudiciariae comitatus Sárosiensis iuratus assessor, et Stephanus Aszalay illmi ac exllsmi dni comitis Ioannis Draskovitths regni Hungariae palatini etc. magister prothonotarius, a parte eiusdem suae mtis. Item Sigismundus Lónyay de Nagy Lónya etc. Bernardus Nyári de Bedegh, comes comitatus de Szabolcs, arcis et praesidii Kalloviensis supremus capitaneus; Ioannes Kemény de Györeő Monostor, comes comitatus Albensis, arcis et praesidii Fogarassiensis, ut et aulicae militiae illmi ac celsissimi dni principis Transylvaniae equestris ordinis supremus, ac exercitus campestris generalis capitaneus, supremus regni Transylvaniae arendator, ac tabulae eiusdem dni principis iudiciariae assessor; necnon Georgius Chernell, de Chernellháza; Paulus de Szemere, camerae Cassoviensis consiliarius et administrator, ac Andreas denique Klobuchiczky a parte suae principalis celsitudinis, ad continuandam anno superiori millesimo sexcentesimo quadragésimo sexto Tokaini institutam, et in suspenso relictam commissionem, in hasce partes regni superiores ablegati commissarii:

Memoriae commendamus tenore praesentium significantes, quibus expedit universis. Quod cum nonnullae difficultates et differentiae, iuxta tenorem pacificationis inter praelibatam suam mtem sacram, et celsissimum principem Transylvaniae in anno millesimo sexcentesimo quadragésimo quinto initae, anno supranotato Tokaini ob certas causas, et rationes decidi, et determinari nequiverint. Ideo nos ex benigno suae mtis sacrae et celsissimi dni principis Transylvaniae mandato, denuo pro earum omnimoda et reali complanatione, cum

sufficientibus instructionibus et plenipotentialibus literis, huc liberam regiamque civitatem Eperiesiensem, uti locum communi consensu praesenti commissioni estimatum convenientes, in eo omni cura, et diligentia laboravimus, quatenus negotia et difficultates secundum continentias diplomatum, omni meliori modo componantur, et decidantur, paxque conclusa stabiliatur. Atque tandem post plures et varios mutuos congressus ac tractatus, in hisce sequentibus punctis, et conclusionibus convenimus, atque concordavimus.

Primo. Capella Cassoviensis ut ad usum et rationem illmi dni principis maneat, concordatum est.

Secundo. Ut in septem comitatibus ipsi dno principi concessis, liberum ubique etiam catholicae religionis exercitium, et iurisdictio ecclesiastica pacifice admittatur et perseveret, iuxta diplomatum et articulorum continentias.

Tertio. Ut archivum camerae Scepusiensis utrinque per commissarios revideatur, certoque fidedigno homini, et syncero conservandum committatur, qui iuramento tam suae mti, quam dno principi obligatus sit, ad fidelem custodiam et conservationem, ac siquid suae mti, aut dicto dni principi, pro usu et ratione comitatum eidem concessorum necessarium fuerit, idem conservator in paribus extradet fideliter.

Quarto. Quod decimas omnes cis Tybiscanas ad rationem ecclesiasticorum ac legitimorum possessorum idem dnus princeps relinquet.

Quinto. Tormenta ultra illa, quae in diplomate continentur, utpote ex arce Bodoghkeő et Szendreő ablata, dnus princeps, quae in potestate eiusdem vel fidelium suorum essent, prout etiam Regécziana tria, per praedefunctum illum quondam comitem palatinum eo comparata, eiusdem haeredibus restituet, adhuc durante commissione.

Sexto. De tricesimarum dno principi concessarum rectificatione earumque ad normam et observationem priorem reductione cum hic decidi non potuerit, requirenda est superinde sua mtas.

Septimo. Reversales extra septem comitatus degentium, dnus princeps, stante ista commissione, manibus nostris commissariorum suae mtis restituit.

Octavo. Ut pretium vineae Hétszölő, in promontorio Tokajensi existentis habitae, illmus princeps manibus dnorum commissariorum suae mtis quinque mille florenos deponat, stante commissione, ad quietantiam eorundem commissariorum suae mtis.

Nono. Quoad summas dominiorum Tokaj et Regécz, ut illmus princeps deponat haeredibus Homonnianis, et Esterha-

sianis, defalcatis summis inscriptionum et exemptionum, per illos comites quondam regni palatinum Nicolaum Ezerhasy, Ioannem Homonnay, et Stephanum Cháky factarum, quae et in quantum liquidari poterunt iuxta continentiam diplomatis. Si qui autem illas summas levaverint, ipsi quietabunt dnum principem, et dni commissarii suae mtis superinde testimoniales dabunt, prout et super eo, si qui easdem requisiti non levaverint. Si autem dni commissarii suae mtis penes plenipotenciales literas partium levaverint, ipsimet commissarii desuper dnum principem quietabunt, assignatis iisdem plenipotentialibus suae celsitudini in specie.

Decimo. Ut proventus parochiales et solutiones etiam tam statuum, quam rusticorum personales, et sessionales cedant suae religionis ministris, iuxta art. 11. et 12. novissimae constitutionis regni; ita et usus campanarum et sepulturae liber utrinque relinquatur, iuxta art. 14. novissimae constitutionis regni.

Undecimo. Ut iuxta pacificationem Niklspurgensem, supremi comites comitatum, capitanei et castellani confinium et haidonum, iudices et senatores civitatum, et oppidorum privilegiatorum, praesentes et futuri, quicumque duo principi iurant, etiam homagium sive iuramentum suae mti iuxta formam in praefatae pacificationis Niklspurgensis formula contentam praestent.

Duodecimo. De assecuratoriis Transylvaniensium autem dni commissarii illmi principis, penes plenipotenciales eiusdem sub verbo suo principali ac specialem instructionem sibi elargitas et authentice transumptas, assecuratoriis suis ita se obligarunt et obstrinxerunt, quod in futuro mense Martio, anni huius ineuntis millesimi sexcentissimi quadragesimi octavi illmus princeps assignari curabit iis, quibus sua mtas recipiendas benigne mandaverit. Locus autem assignandarum earundem assecuratoriarum denominatur haec ipsa civitas Eperiesiensis, ubi et assecuratoriae dnorum commissariorum dni principis, eo tum restituentur per eos, quorum manibus assecuratoriae dnorum Transylvaniensium assignabuntur. Septem comitatum resignatio nihilominus ad certum constitutum terminum antecederet peragatur.

Decimo tertio. Inventationem tormentorum et aliarum rerum artellaricarum admittit dnus princeps in confiniis sibi concessis.

Decimo quarto. In facto iurium familiae Bathorianae literas et literalia instrumenta ex Regécz ablata, quae non praeiudicant illmae dnae principissae iuniori, dnus princeps

requisitus, pro haeredibus Ezterhasianis in paribus authenticis extradabit.

Decimo quinto. Exactionem rationum ab officialibus Regéczianis, Szentmiklosiensibus, et aliorum locorum, itemque debitorum et restantiarum, in quantum liquidari poterunt, illmus dnus princeps pro iisdem haeredibus Ezterhasianis, sicut et a Ioanne Biró, alias olim provisore Tarczaliensi, dni comitis Stéphani Cháky, similiter et a Petro Nagy, antehac provisore Eniskensi familiae Széchyanae permittet. Idem quoque fiat a parte officialium illmi principis et aliorum, qui si quietantionalibus vel sufficienti documento non comprobaverint, proventus a se violenter, vel iure belli ablatos esse, ad restitutionem talium proventus teneantur.

Decimo sexto. Servi fugitivi utrinque extradentur, imo neque recipiantur.

Decimo septimo. Ratione pagi Kania restitutionales priores dnorum commissariorum principis in vigore maneant.

In quo omnium fidem, firmitatemque perpetuam hasce literas nostras, propriis sigillis et manuum propriarum nostrarum subscriptionibus communivimus, et roboravimus. Datum in praefata libera regiaque civitate Eperiesiensi die decima octava Ianuarii, anno millesimo sexcentesimo quadragesimo octavo.

1. Locus sigillorum commissariorum suae mtis.

2. Locus sigillorum commissariorum dni principis.

(Egykorú másolat. Orsz. Itár.)

c)

Nos Sigismundus Lónyai de Nagy-Lónya etc. Bernardus Nyáry de Bedegh, comes comitatus de Szaboles, praesidii Kalloviensis supremus capitaneus; Ioannes Kemény de Gyereő Monostor, comes comitatus Albensis, arcis Fogaras, ut et equestris ordinis aulicae militiae supremus et exercitus campestris generalis capitaneus, decimarumque regni Transylvaniae arendator; Georgius Chernell de Chernelháza, primarius aulae familiaris; Paulus de Szemere, camerae Cassoviensis consiliarius et administrator, ac Andreas Klobusiczky, primarius similiter aulae familiaris celsissimi Transylvaniae principis, ac dni dni Georgii Rákóczy, dei gratia Transylvaniae principis, partium regni Hungariae dni et Siculorum comitis etc. dni dni nostri clementissimi, a parte eiusdem celsitudinis, ad continuandam cum dnis commissariis caesareis, anno superiori millesimo sexcentesimo quadragesimo sexto, Tokajini institutam, et in suspenso relictam commissionem, in hasce partes regni

Hungariae superiores ablegati commissarii: memoriae commendamus tenore praesentium significantes, quibus expedit universis. Quod cum ratione complanationis certarum quarundam difficultatum, iuxta continentias diplomatum novissimae pacificationis inter sacram caes. regiamque mtem ac dictum clementissimum Transylvaniae principem etc. emanatorum, tollendarum et componendarum causa, huc in liberam regiamque civitatem Eperiesiensem, cum dominis commissariis caesareis, sufficientibus utrinque literis plenipotentialibus instructi, una fuisset constituti: requisiverunt nos dicti dni commissarii caesarei, ut assecutorias etiam regni Transylvaniae, iuxta formam pacificationis Niklspurgensis suae mti caes. et regiae assignandas, ipsis ante resignationem septem comitatum tradere et assignare non intermitteremus. Cum autem idem celsissimus Transylvaniae princeps, propter certas rationes, easdem literas assecutorias hactenus prae manibus non habuisset bonique publici et conclusae pacis securitas, simul et reliquorum magni momenti negotiorum ulterior dilatio publicae necessitati damnosa esse videretur: in hunc cum dictis dnis commissariis caesareis, prout sequitur modum, convenimus et conclusimus, eosdemque virtute plenipotentialium, nobis per praedictum celsissimum principem, dnium nostrum clementissimum benigne, et sub verbo suo principali elargitarum, ac die decima mensis Octobris, anni proxime elapsi millesimi sexcentissimi quadragiesimi septimi in arce Gyalu emanatarum, et specialis superinde instructionis nostrae in specie quoque productarum et authentice transumptarum assecurandos et affidandos esse duximus. Quod dictus celsissimus Transylvaniae princeps, in futuro mense Martio, anni huius praesentis millesimi sexcentissimi quadragiesimi octavi, vel quod deus clementer avertere dignetur, eodem e vivis decedente, successor eiusdem legitimus Transylvaniae princeps, vel status et ordines Transylvaniae, ex primitus celebranda regni eiusdem diaeta, praenotatas assecutorias, sub iisdem continentibus verbis et tenoribus, quibus videlicet tempore sermi ¹⁾ principis quondam Bethlenii conceptae et expeditae fuissent, aut si forma illarum sciri non posset, ea forma, qua inter nos tempore resignationis comitatum Cassoviae conveniri poterit, in hanc liberam regiamque civitatem Epperiesiensem, transmitti, iisque assignari curabunt, quibus sua mtas assignandas benigne intima-verit. De cuius observatione et tempore, quo supra ex parte dicti celsissimi principis effectuatione, nos ex instructione et vigore dictarum plenipotentialium celsitudinis suae nobis da-

¹⁾ Az egykoru másolat egész kiírva tartalmazza: *sacratissimi*.

tarum, dictam sacram caes. et regiam mtem, praenotatosque dnos commissarios caesareos etiam affidandos et assecurandos duximus. Ita tamen, ut etiam dicti dni commissarii in resignatione 7¹⁾ comitatum dicto dno principi, vigore diplomatum concessorum, pro die vigesima quarta mensis Ianuarii, et anni praesentis, sine ulteriori dilatione, ac vigore similiter plenipotentionalium suae mtis ipsis concessarum, secundum oblationem et obligationem ipsorum suo modo fienda, procedere non intermittant, prouti affidamus et assecuramus praesentium per vigorem, eo etiam non praetermisso, quod ubi praenotatae literae assecuratoriae regni Transylvaniae modo quo supra ad manus commissariorum suae mtis ad hoc delegandorum devenerint, teneantur iidem quoque praesentes hasce literas nostras assecutorias dicto dno principi remittere et restituere. In quorum omnium testimonium, praesentes literas nostras assecutorias, sigillo et manuum nostrarum subscriptione roboratas dedimus et concessimus, prouti damus et concedimus, harum nostrarum literarum testimonio mediante. Datum in libera regiaque civitate Eppejensi die decima octava mensis Ianuarii, anno millesimo sexcentesimo quadragesimo octavo.

(Egykoru másolat orsz. ltár.)

XXI.

1648. febr. 1.

Kegyelmes uram! Már ezen is átmenendünk lassan-lassan, s úgy remélem, ha előbb nem is, de a jövő kedden eloszlunk. Azonban én édes ngos uram mint igaz szolga mindeneket itt lassan az városbeliekkal régi kívánta s óhajtottá módon végben vittem; kiről mostan nem írok, hanem ma már fundamentaliter bőven mindenekről írok. De ha Nagyságod nem remediálja, félek rajta, valamit építettem fél kézzel, az egri káptalan más kézzel el ne bontsa rontsa. Az dolgok titkosok, nagyok, ki nem praedikálhatom (noha palatinus uramnak, Ajtay uramnak és Somogyi uramnak jelentettem hol mit sub secreto et sub sigillo confessionis) mindazáltal hallattattak oda által olyan szók, mihent én innét elmegyek, azonnal pari passu fognak az kalvinistákkal procedálni (az kit isten nekem ne adjon érnem, mert mind hitünk, mind más derekas dolgokban becstelenséggel csak megbecsülhetetlen kárt vallanánk). Két dologra kérem nagy alázatossággal Ngdat. Elsőben írjon egy erős parancsolatot az nemes egri káptalanra egyáltalában az

¹⁾ Az egykoru másolatban a 7-nek üres hely van hagyva.

templom, iskola és parochia dolgát ne moveálják, legyenek csendességben, valamíg Ngdat derekasan nem informálom; másodszor arra, az három felül megnevezett pap uraknak, az mit mondtam, legyen eltemetve sub puritate coram conscientia; ha az két dolog végbe megyen, szent az dolog, egyébiránt lelkemre írom, kóbor az tehén is. Azonban Ngdnak szerencsés hosszú boldog életét kívánom, ajálom istennek Nagyságodat, magamat szokott gratiájába, koporsójáig igaz híve szolgája maradván

Gr. W. F.

(Sajátkezű. Esztergomi lev.)

XXII.

1648. márcz. 31.

Relatio secundaria super commissione peracta in partibus regni superioribus cum principe Transylvaniae.

Augustissime imperator ac dne dne clem.

Fidelitatis ac fidelium servitiorum etc.

Benignam Mtis Vrae sacr. voluntatem ex literis eiusdem singulis nobis uno eodemque tenore distinctim Viennae de dato prima mensis Iunii anni proxime evoluti praeceptorie sonantibus, quatenus dispositis domi rebus nostris habitaque inter nos mutua intelligentia, pro die quinta subsequents mensis Iulii in partes regni superiores ad continuandam et peragendam cum ill. principe Transylvaniae dno Georgio Rákoczy tenore novissimae pacificationis cum eodem initae quadragesimo sexto supra millesimum sexcentimum non ita pridem transactum Tokaini institutam, ac demum ob certas causas in suspenso relictam commissionem, iter arripere atque in libera regiaque civitate Tyrnaviensi convenire, unde etiam de progressu itineris nostri praefatum principem Transylvaniae debito modo certificare deberemus, humillimo animorum obsequio intelligentes, nullam in nos moram passi fuisset; in certis ex locis, indubiaque relatione accepisset, ipsum principem pro tunc temporis adhuc in ipsa Transylvania, et sua principali residentia Albae Iuliae videlicet constitutum esse adventumque ibidem ablegatorum suorum Posonio ex diacta regni cum relatione actorum diaetalium, quae omnia tempus requirebant praestolaturum cognovisset, proindeque etiam id temporis, quod in partibus illis cum taediosa expectatione et vel maxime cum aliquo derogamine auctoritatis Vrae Mtis sacr. inanique expensarum profusione insumendum erat multo

consultius nobis domi nostrae impendendum videbatur. Et ideo etiam primo circa finem idest 29. mensis Augusti immediate sequentis, ubi ex paribus literarum, per praefatum principem Transylvaniae ad Mtem Vram sacr. responsorie datarum, oblationem eiusdem circa effectuationem a parte sua tenore diplomatis obligationisque suae effectuatorum, prout etiam commissariorum suorum denominationem et expeditionem ubi primum commissariis Vrae Mtis sacr. Epperiessinum advenisse cognoverit, factam intellexissemus, licet alter nostrum adversa valetudine pressus, alter in publica commissione regni Kys-Martoniensi occupatus extiterit; nos reliqui nihilominus tamen tenore instructionis nostrae a Vra Mte sacr. nobis elargitae (in qua expresse habetur, ut non obstante unius aut alterius ob infirmitatem, aut alium casum absentia iter aggredi debeamus) die 15. Septembris, in libera regiaque civitate Eperiesiensi in unum convenimus, atque die sequenti, quae erat decima sexta, servato consilio dictanteque id ipsum etiam praemissa instructione nostra, scripsimus dno principi literas. Dantes suae cels. ad notitiam: quod nos ex benigna Mtis Vrae sacr. ordinatione ad continuandam et peragendam anno proxime elapso suspensam commissionem, executionique demandandas etiam reliquas condiciones pacificationis, in liberam regiamque civitatem Eperiessensem deo favente iam feliciter appulerimus. Cum autem Vram Mtem sacr. et reg., tam medio suprafatae anno proxime transacto Tokaini celebratae commissionis, quam etiam sub diaeta regni recenter evoluta, concurrentibus statuum et ordinum votis, publicisque subsecutis statutis iam omnes diplomatis sui condiciones recte et sincere adimplevisse pro comperto habeatur. Ut hoc exemplo etiam ipse princeps, pro sua erga bonum pacis publicum et Vram Mtem sacr. sincera devotione, id quod obligatio sui diplomatis legitime exigit prompte et sincere, omnique remota dilatione effectui demandet. Et inprimis quidem ordinatis et missis a parte sua cum plenipotencia dnis commissariis, septem comitatibus, eorumque supremis et vicecomitibus ac magnatibus in iisdem degentibus, iudicibus item et senatoribus liberarum regiarumque civitatum et oppidorum privilegiatorum, confiniorumque et haidonum supremis et vicecapitaneis, vaivodis et castellanis iuxta pacificationem Nikelspurgensem in liberam regiamque civitatem Cassoviensem, conventum indicare, et certum brevem eumque competentem terminum ipsis pro iuramento ad rationem Vrae Mtis sacr. depositione praefigere assecutoriasque statuum et ordinum regni Transylvaniae super regressu dictorum septem comitatum cum civitate Cassoviensi nobis assignari facere ne differat, quibus praestitis

quod nos etiam circa eorundem dispositionem atque suae cels. consignationem, ea quae status eorum, et officii nostri ratio dictaverit, a parte Vrae Mtis prompte exequi et adimplere vellemus; monendo insuper dñum principem, ut etiam circa exolutionem summarum pecuniarum ratione dominiorum et arcium Tokaj et Regecz familiae Homonianae ac Eszterhasianae, prae iisque vineae Hétszölő cum restitutione alterius vineae Barátszölő patribus societatis Iesu fienda, item circa restitutionem reversalium fidelium Vrae Mtis sacr. extra septem comitatus degentium, mercatorumque Viennensium contentationem, ut ne vel in his inter cetera ubi in unum cum suis dñis commissariis conventum fuerit, nos diutius cum dispendio temporis immorari necesse habeamus, tempestivam faceret dispositionem. Atque tales literas nostras celeri postae cursu ea ipsa die Cassoviam ad manus administratoris proventuum principis pro ulteriori et celeriori ad principem transmissione responsoriarumque obtentione direxeramus.

Ad quas nobis idem dñus princeps sub dato 24. eiusdem mensis Septembris ex Transylvania et arce sua Gyaliuensi punctatim respondit, offerendo circa effectuatorum a parte sua, iuxta diplomatum continentias suaeque obligationis effectuationem, et quod die ipsa 24. praenotata Septembris Cassoviae adesse omnino statuerat, nisi praepotentis dei missa in se plaga variorum morborum genere graviter afflicta, quindecim dierum spatio in arce sua Gyeörgeny vocata decubisset, verum cum iam per dei gratiam melius valere inceperit, speretque se brevi ex integro sanitati restituendum, nollet quoque tardare suum ex Transylvania exitum, ut propinquiori sua praesentia etiam negotia commissionis feliciter et commodius promoveantur. Interim tamen ne longionis forsitan expectationis sui fidelium suorum statuum Transylvaniae partibusque ei subiectarum tam magnatum quam nobilium utpote spect. ac magn. dños Sigismundum Loniay, Berhardum Nyari, item gen. dños Ioannem Kemény, Paulum Szemere et Gorgium Chernel et Andream Klobucziczky a parte sua pro commissariis, iisque demandasse ut directe Cassoviam se conferant, complanandisque nobiscum in pago Somos, uti loco inter Cassoviam et Epperiessinum medio quae praecedere debet prius complanatis, tandem Cassoviam et ad alia loca quo necessarium videbitur procedamus. Quoad summas vero dominiorum Tokay et Regecz illas quoque facto prius iuxta conclusionem cum Vra Mte sacr. initam defalcationis computu illis quos concernit paratus est exolvere, prout etiam praetium vinearum Barátszölő et Hétszölő dictarum deponi curare. Mercatoribus autem Viennensibus se nihil debere, praeter summas illas, quae a fidelibus

suis Claudiopolitanis et aliis ditionis Transylvanicae a creditoribus nimirum mercatorum Viennensium ad rationem suam levatae et perceptae extitissent, quas etiam similiter facto cum iisdem computo restitui facere vellet.

Has ipsas literas principis occasione manus eius praeter solitum appositae subscriptionis variorumque rumorum, qui de obitu ipsius spargebantur, uti suspectas ad benignas manus Vrae Mtis sacr. in specie transmisimus. Ipsi vero principi die secunda mensis Octobris rescripsimus. Congratulantes inprimis de meliori eius valetudine, videntes simul ut in eadem ad gloriam nominis divini, Vrae Mtis sacr. fidele obsequium et totius christianitatis bonum vivat ad annos plurimos, non illaudantes eius etiam circa effectuationem tenore diplomatis a parte sua effectuatorum oblatam promptitudinem, verum in locum utpote pagum Somos per suam cels. principalem pro praesenti continuanda commissione nobis praescriptum, cum propter varias incommoditates et angustiam loci, tum etiam contra tenorem instructionis nostrae, expressamque in ea Vrae Mtis sacr. benignam voluntatem, nos nulla ratione consentire posse, sed ut considerata Vrae Mtis sacr. autoritate et erga excelsum domum suam, tanto et toties clementer declarato affectu, prout in aliis ita etiam hac in parte se se prompte accommodet, atque in libera regiaque civitate Cassoviensi, tam pro nobis, quam etiam suis dnis commissariis commoditates disponi iubeat, ubi ea omnia, quae in pago Somos pertractanda et concludenda videntur, multo commodius pro autoritate Vrae Mtis sacr., et sua pertractari, et ad finem optatum deduci poterunt.

Ad has rursus nobis respondit de dato 14. mensis Octobris princeps intimando inprimis, quod iam sui dni commissarii iter aggressi atque Cassoviam brevi venturi essent, in eoque erunt, ut quamprimum de aliquo certo loco tractatus nobiscum conveniant. Cassoviae ut fieri possit, ipsum non videre modum, siquidem dei benignitate ipsemet ea ipsa loca movere et Cassoviam quamprimum cum frequentiori numero fidelium suorum magnatum et nobilium, prout etiam militum diversarum nationum venire statuerit, praeterea etiam quod indecorum illi videretur, si ibidem in praesentia ipsius tractatus fieri deberet. Quod si autem omnino Somos nobis non probaretur, contentus erit, si de alio commodiori loco cum suis commissariis convenire poterimus.

Qua resolutione iterata principis accepta iterum die 22. Octobris rescripsimus nos post tantam moram suae celsitudine et suum et commissariorum eius Cassoviam adventum avide expectare, qui ubi nobis innotuerit, non intervaturi sumus ea, quae

a Vra Mte sacr. tenore instructionis nostrae in mandatis habemus requisita promptitudine in processum assumere sperantes etiam ipsum principem, ea quae partim suarum admittenda et exequenda erunt minime difficultaturum.

Et licet quidem nonnulli principaliorum officialium principis, ipsum vivere bene valere, verbis et scriptis passim hinc inde sparsis profitebantur, verum siquidem communis vulgi rumor et opinio, prout etiam in secundis missis quoque literis ad nos datis, suspecta manus eius subscriptio nobis aliud suadebant, ita et principem nos occubuisse credebamus, vel ex eo etiam fundamento, cum ipsum variis morborum generibus, signanter colicae, arenae, oculatae cuiusdam quotidianae febris, vertiginis capitis, cordis doloris, passionibus simul et semel laborasse, et iam nonnisi bezonaricis et aliis exquisitisimis cordialibus medicamentis usum fuisse, ex relatione pharmacopei Epperiessensis, ubi similium dotes conficiebantur acceperamus.

Ut autem non solum suspicione duceremur, sed certius quid resciamus, et Mtem Vram sacr. etiam fundamentaliter desuper quamprimum informare possimus, cum et alias arx Gyalu vocata, unde literae principis edebantur, esset locus separatus, per idque dissimulationi et occultationi similium valde favens, ego Ioannes Törös ex consilio collegiali, occasione privatae legationis meae per Vram Mtem sacr. ad ipsum principem mihi clementer delegatae, certum ductorem equitum praesidii Vrae Mtis sacr. Szendrőviensis, hominem fidum et probum experientiaeque illarum partium non postremae, Andream Hatvani, ad explorandum totius in quonam statu esset princeps, quam ad sollicitandum ab ipso responsum cum literis expediveram.

Interea dni commissarii principis convenerunt Tokavinum, atque nobis die 30. Octobris scripserunt literas intimantes ea, quod abinde die sequenti moturi, consequenterque Cassoviam directe venturi essent, unde etiam de ulteriori progressu commissionis et negotiorum in ea pertractandorum statu nos certificare et requirere vellent.

Die demum prima mensis Novembris duo e numero commissariorum principis nimirum g. d. Georgius Chernel et Paulus Szemere collegialiter ad nos Cassovia expediti circa quartam pomeridianam Epperiessinum advenerant, qui die sequenti hora octava matutina a nobis in hospitio nostro comitis Francisci Weseleni, et consistorio commissioni praesenti distincto honorifice excepti, praemissa inprimis exquisitis verbis hungarico idiomate adornata salutatione, praesentaverunt nobis literas duorum collegarum suorum credentiales, quas eo facto

ubi perlegi curavissemus; consequenter praesentaverunt mihi quoque Ioanni Törös ad meas per Hattvanium missas ill. principis responsorias (per me ipsa die Mti Vrae sacr. per cursu postae in specie transmissas) quas eodem contextu publice pari ratione perlegi curavi.

Quibus praemissis tandem idem Chernel et Szemere, suae commissionis e collegio duorum commissariorum suorum in se assumptae seriem nobis diserte declarantes, certas rationes, ad salvandam tanti temporis et tam praeiudiciosam auctoritati Vrae Mtis sacr. a parte principis causatam et admissam moram, signanter tardiore sibi articulorum novissimae diaetae praesentationem, secundo gravem principis infirmitatem, in medium attulerunt. Cupientes insuper a nobis tenore suae instructionis commissionem praesentem aut Tokavium ubi ante annum initium sumpserat, vel vero in locum superius specificatum Somos dictum, uti inter Cassoviam et civitatem Epperiensiensem intermedium admitti idque etiam ex rationibus per principem in literis suis ad nos 14. praenominati mensis Octobris datis, et a nobis Vrae Mtis sacr. in specie transmissis; addito et eo, quod nimirum in novissimo diplomate non sit expressum, ut Cassoviae commissio haec peragatur; secundo quod etiam principis tempore Bettlemi Tokavini et non Cassoviae celebrata fuerit. 3-tio. Cum haec commissio Tokavini cepta sit, ibidem etiam finiri deberet. 4. Propter commoditatem adiacentium comitatum, quorum nuntii adesse debebunt.

Quorum hasce tenues rationes contrariis argumentis punctatim refutavimus atque nec in unum nec in alterum praemissorum locum extra Cassoviam, contra expressam in instructione nostra Mtis Vrae sacr. voluntatem consentire posse velle, sed ut omnino Cassoviae, loco in initium in diplomate Nikelspurgensi denominato, ubi etiam nullum novum tractatum instituturi, verum solummodo puram effectuationem effectuantorum iuxta continentias diplomatum fieri volumus. Commissio praesens finem suum sortiatur cathgorice nos resolvimus.

Annuentes tum nihilominus, ut nos collegialiter in civitate Epperiensiensi pro primo congressu, si ipsis ita probabitur, convenire possint, et id etiam cum tali cautela, ne per hanc admissionem nostram locum hunc praesenti commissioni esse destinatum praetendant.

Hac resolutione a nobis accepta cathgorica, se ad relationem dnis collegis suis inprimis, et deinde communi voto principi mature facienda Cassoviam reversuros, et quicquid a dno suo clem. resolutionis desuper acceperint nos quamprimum se certificatueros responderunt. Ex quorum discursu non obscure animadverteramus ipsum principem vix, aut potius,

nulla ratione, nisi prius alibi complanatis complanandis, et tunc etiam solum pro fine finali et solennitate commissionis peragenda nos Cassoviam admissurum.

Ideo etiam demissa animi nostri subiectione Mti Vrae sacr. iteratas literas scripseramus, supplicantes, quatenus dato eiusmodi obstinaciae principis casu, dignaretur Mtas Vra sacr. clementer consentire, quatenus dictam commissionem Eppe-riessinum, vel exemplo tractatus cum eodem principe Transylvaniae in anno 1632 per novem menses continuati, pro autoritate Vrae Mtis sacr. derivare valeremus.

Ad quas similes iteratas literas nostras, licet a Mte Vra sacr. benignam eiusdem resolutionem desuper necdum acceperamus, quia tamen praefati dni Chernel et Szemere die 12. eiusdem mensis Novembris rursus convenerunt nos Eppe-riessini in consistorio cum resolutione principis nomine, duorum commissariorum eiusdem talem repraesentata: quod nimirum antecedens nostra absoluta et cathgorica resolutio videretur principi esse praescriptio sive impositio, nihilominus si ad puram effectuationem effectuatorum, id est resignationem 7 comitatum, iuramentorum ad rationem Vrae Mtis exceptionem, summarum pro dominiis Regecz et Tokay levationem, et archivi revisionem Cassoviam ire velimus, non recusare principem; verum si privatorum praetensiones, quae et odiosae essent et tempus requirerent, disputari debebunt, necessario ad id alium locum intermedium assignari debere, ubi similes difficultates et negotia complanentur, si vero complanari non possent iniuriati ad Vram Mtem sacr. et dnum principem relegari deberent.

Ad quam dni principis modo praemisso nobis repraesentatam resolutionem, confisi etiam iuxta iteratas nostras supplices literas in benigna Mtis Vrae sacr. desuper futura annuentia, respondimus et nos taliter resolvimus: quod si dnus princeps omnem propositionem et rectificationem rectificandorum, quae praesentem commissionem concernunt, sive ea publica sive privatorum essent nobis Cassoviae praecludere indeciseque tali in statu Mtis Vrae sacr. et sibi ultteriores molestias facere vellet, quae alias omnia virtute et ordine institutae commissionis resignationem septem comitatum omnino praecedere debent, nos potius in eo consentire paratos esse, ut finalis conclusio omnium prius in civitate Eppe-riessini peragatur, ac demum Cassovia iuxta diploma Nikelspurgense (quod hac in parte diligentissime citabant) pro resignatione septem comitatum aliisque solennitatibus peragendis proficiscamur. Hac resolutione a nobis accepta reversi sunt eadem die circa 10 meridianam Cassoviam pro relatione facienda.

Unde die 16. iam saepius fatus dnus Paulus Szemere iterum nomine commissariorum principis ad nos redit et approbando praemissam resolutionem nostram ac simul etiam offerendo dictorum dom. collegarum suorum circa effectuationem effectuanorum a parte principis synceram promptitudinem, institit, quatenus puncta illa, sive difficultates, quae a parte principis adhuc complanatione indigerent, pro lucrando tempore ipsis scriptotenus transmitteremus, idque eam ob causam, ut si quae eorum ipsi per se resolvere poterunt, resolvant, quae vero non, ad ipsum principem pro resolutione transmittant.

Cuius instantiam nos accuratius considerantes, et timentes quoque, ne quid hic fraudis subesset, respondimus: quod cum etiam dni principis ea esset resolutio et voluntas, ut complanatio complanandorum extra Cassoviam in aliquo alio loco peragatur, expectaturi sumus dom. commissariorum principis pleno collegio Epperiessinum adventum, ac tandem collatis mutuis tractatibus, ea quae optima factu etiam hac ratione videbuntur, praestare non difficultabimus, verum ut tam immature antequam in unum convenerimus contra modum in similibus agendi, et auctoritatem Vrae Mtis sacr. id praestemus, in animum nulla ratione nobis inducere possemus, talique resolutione memoratum dnum Szemere remisimus. Cui nostrae resolutioni iam fati dni commissarii principis annuentes, recte die 22. tempore matutino certos suos homines cum literis ad nos expediverunt, significantes se die sequenti, vel ad summum 25. Epperiessinum affuturos, et rogantes simul, ut hospitia pro illis accommodari curaremus, quod iudici civitatis eo facto exequendum commisimus; ipsisque etiam id ipsum literis nostris intimavimus. Adveniente itaque die supranotata, scripserunt nobis, quod illa die, tum propter certas intervenientes literas principis ad illos sonantes, tum etiam alia impedimenta adesse non possint, sed ad diem sequentem adventum suum necessario differre debuerunt.

Appropinquantibus itaque die 26. civitate Epperiessiensi dnis commissariis principis, misimus obviam e medio nostri collegam nostrum g. d. Stephanum Aszallay, magist. protonotarium palatinalem cum secretario commissionis Matthia Senkvicezy curru tecto praecedentibus eos inprimis equitibus hungaris civitatis Epperiessiensis et postea meis Francisci Weseleny, ac subsequenter immediate carpentum germanis similiter meis Francisci Weseleny equitibus dragon dictis, qui ante portam inferiorem civitatis, ad unius circiter falconeti ictum supra fati dnis commissariis principis obviam facti, eos aggratulabunda salutatione nomine nostro collegiali exceperunt, reversique ordine

praemisso, per portam superiorem civitatis intra undecimam et duodecimam praecesserunt usque ad hospitium meum Francisci Weseleny, ubi subsistentes ordine equites nostri, transitum eorum ad hospitia, quae paululum remotius erant ordinata, praestolati sunt. Principis quoque commissarii cum comitiva trecentorum circiter equitum et 6 carpentis nostros immediate secuti, civitate intrarunt ad hospitiaque sibi ordinata se contulerunt.

Die 27. dum hora octava matutina ex instituto in unum convenire debuissimus, praemiserunt e medio sui ad nos, in consistorium commissionis iam saepius fatum dom. Paulum Szemere, qui nomine eorum pro salutatione diei praecedentis in campo, uti praemissum est, medio d. Aszallay et secretarii facta, proque honore et affectu illo, quo introitum illorum in civitatem Epperiensiensem cohonestavimus, gratias summas retulit, et simul modum et ordinem, quo nimirum collegialiter dom. commissarii principis in consistorio comparere deberent, sibi declarari et demonstrari petit. Cui respondimus, quod nos in moderna commissione nullum novum tractatum instituire nullamve etiam in consistorio commissionis innovationem aut ordinem facere vellemus, sed idem qui Tokaini modus et ordo servatus est, etiam hic servari debebit. Hac resolutione intellecta rediit idem Szemere, atque paulo post circiter decima hora collegialiter omnes commissarii principis simul praecedente et concomitante eos non exigua servitorum caterva sex equis curri tecto iunctis venerunt ad nos, quibus obviam secretarium commissionis una cum servitoribus nostris usque ad portam domus, ut praecedentes eos sursum deducant, expeditimus; nos vero eorum adventum ad gradus superioris contignationis, immediate ante ipsum consistorium expectavimus, atque sursum ascendentes officiosaque salutatione exceptos praecessimus illos in consistorium, ibidemque retento ad mensam pro nobis dextro, illis sinistro latus dedimus. Et hunc semper observavimus in processu et sessione ordinem.

Ubi autem consedissemus, nonnullasque officiosas quaestiones ab utraque parte praemissemus, iusto sane dolori permoti, non potuimus intermittere, quin dñi principis tardiorum commissariorum suorum ad praesentem tractatum pro complanatione a parte sua complanandorum expeditionem copiosiori sermone exprobravissimus; vel ex eo capite cum optime constaret dño principi, quanta cura et sollicitudine Vra Mtas sacr. sedatis placide novissimis regni intestinis tumultibus permutatisque Lincii cum sua cels. pacis initae solenniter diplomatibus, consequenter etiam statim ad effectuationem conditionum eorundem cum sufficienti instructione et mandato in partes regni superiores clementer expeditis suis commissariis,

tam per eos, quam etiam sub diaeta regni recenter evoluta, cui postpositis aliorum suorum regnorum et provinciarum atque totius imperii gravissimis curis et negotiis non sine periculosissimo rerum suarum statu, circiter decem integris mensibus augustissima sua praesentia Mtas Vra sacr. praeesse, animos regnicolarum inter se se dissidentes regia mansuetudine sedare, gravamina omnium complanare, atque a parte sua effectuanda iuxta diplomata effectuare, insuper absolutis feliciter regni comitiis praemissisque ad d. principem benignis suis certificatoriis literis, nos statim ad praesentem commissionem peragendam, executionique demandandas etiam reliquas conclusiones pacificationis, ut pro parte Vrae Mtis et fidelium eiusdem recipienda recipiamus, et d. principi consignanda consignemus expedire benigne voluerit. Quibus omnibus d. principi optime notis, nos nihilominus usque in diem praesentem Epperiessini a tanto tempore cum iactura boni publici, notabilique detrimento authoritatis Vrae Mtis inaniter haerere permiserit. Quod an immerito Mtas Vra sacr. eiusque altissimum consilium resentire possit, iudicio eorum submittentes, et adhortantes pariter ipsos commissarios, ut cum iam tandem aliquando deo propitio feliciter in unum convenerimus, velint sedulo adlaborare, ipsumque d. principem eo inducere, quatenus exemplo Vrae Mtis sacr. praescissa omni dilatione, postpositis quibusvis minus salutaribus exceptionibus et praetensionibus, ea ad quae tenore diplomatum princeps obligatur, etiam syncere et candide effectuentur.

Ad haec ipsi responderunt deum in testem vocando, qui est cordium scrutator hominum, quod nihil magis in votis habeat princeps dnus eorum clmus, quam ut pax cum Vra Mte sacr. conclusa stabiliatur, sancteque et inviolabiliter observetur. Neque debere notari principem in eo, vel in malam partem interpretaari tardiolem commissariorum suorum ad praesentem tractatum expeditionem, quae non studio sed manifestas ob causas, et inprimis quidem propter remotiorem eius in Transylvaniam residentiam, secundo tardiolem sibi transmissorum acticulorum novissimarum constitutionum regni praesentationem, tertio ob gravem et periculosam infirmitatem principis, necessario ac preter intentionem et voluntatem ipsius admitti debuerit. Quoniam vero iam deo volente in unum conventum esset, petierunt sibi negotia et difficultates, si quae praeter illas, quae in benignis literis certificatoriis Mtis Vrae sacr. ad ipsum principem datis, prout et in subsequentibus nostris specificatae extitissent haberentur, scriptotenus extradari, in quarum complanatione secundum genuinum sensum diplomatum synceram promptitudinem principis, et suam nobis offerentes.

Ad quod postulatum eorum, nos id facturos prompte obtulimus, ita tamen, ut difficultates scripto ab utraque parte propositae pro lucrando tempore etiam punctatim eo facto consistorialiter pro et contra verbis et iustis rationibus discutiantur, et autoritate commissionali complanentur, complanataque in accordationis serie collocentur, quae autem auctoritatem nostram commissariorum utriusque partis excederent, illa ad Vram Mtem sacr. per nos, per illos vero ad dnum principem postario cursu pro resolutione transmittantur. In quo convenimus atque conclusimus, ut hic processus die sequenti, horis matutinis instituat, remanentes simul conversationis gratia in prandio apud me comitem Franciscum Wesseleny.

Qua conclusione praemissa, ea ipsa die septem difficultatum puncta per modum propositionis concinnari curavimus. 1. o Erat de exercitio religionis catholicae et restitutione capellae Cassoviae. 2. Archivi remissionem. 3. De decimis episcopatus Agriensis et capituli quartis. 4. De restitutione tormentorum extra diploma. 5. De mercatorum Wiennensium contentatione. 6. De ratificatione tricesimarum per principem tenendarum et ad normam priorem reductione. 7. De restitutione reversalium in 7 et extra 7 comitatus degentium. Cupientes haec puncta prius antequam ad ulteriora devenit fuerit complanari, atque in ordine accordationis punctorum inseri, die 28. horis matutinis ipsis exhibuimus, monentes, ut ipsi quoque suas praetensiones, si quas haberent etiam scripto nobis exhibeant, quas nos requisita diligentia et synceritate complanare vellemus. Quibus punctis a nobis acceptis ad hospitia sua redigerunt, et confestim dno principi pro resolutione transmisserunt.

Die 29. circa septimam matutinam nunciavimus iisdem dnis commissariis, ut iuxta oblationem suam conclusionemque inter nos factam pro complanatione 1. insertorum punctorum a nobis sibi exhibitorum in consistorio commissionis compareant. Qui renunciarunt nobis: quod cum nonnulla puncta ex illis haberentur, quae auctoritatem illorum excederent, ideo necessario illa ipsis prius cum principe, dno suo clem. communicanda fuere, a quo ubi primum ad illa resolutionem acceperint, non intermissuri sunt nos convenire, interim ut ad exiguum tempus patientiam cum illis habeamus rogarunt.

Accepta denique expectata resolutione principis die 7. mensis Decembris, nos in consistorio convenerunt, atque ad puncta nostra praemissa simul et anticipato ad nonnulla alia per nos pro futura propositione reservata principis resolutionem, addentes quoque huic resolutioni quinque suarum praetensionum puncta nobis praesentarunt.

Et ad primum quidem non contrariari principem, ut

liberum exercitium etiam religionis catholicae secundum art. regni Cassoviae admittatur. Cum autem ratione abstinentiae a regno patrum Iesuitarum (quorum nos inter puncta adhuc ne mentionem feceramus) iuxta obligationem diplomatis, per statum etiam regni acceptati et confirmati, nihil in praeterita diaeta, in quam reiecta fuerat, determinatum sit; sed neque art. 8. anni 1608. ante coronationem editus iuxta punctum diplomatis 8. ratione bonorum eorundem effectuatum sit: ideo neque dicti patres usque ad decisionem regnicolarum et effectuationem art. praemissi in ditiones principis, possessionesque bonorum praeter sensum resolutionis novissimae tractatus Tokaiensis et cessionis commissariorum Vrae Mtis (quod Cassoviam et Zaththmarium) admitti et debere, capellam vero curiae Cassoviensis, ad fundi possessorem pertinere. Ad secundum consentit. Ad tertium, quoad arendationem decimarum episcopatus et capituli Agriensis se art. regni 95. novissimae diaetae accommodare vellet princeps, atque secundum eius continentias singulis annis d. episcopum Agriensem pro iisdem contentari curabit.

Ad 4. Tormenta quaecunque in diplomatibus non essent, restitui promissa uti ex castris Chichva, Szendrő, Bodogkő, Palocha et Sztropko ablata, in generali amnystia comprehensa esse, ideo nec ad restitutionem eorum teneri principem. Ex castro Szendrő nihilominus si aliquae munitiones annectae reperiri poterunt, eas restitui facere vellet.

Ad 5. Mercatorum Wiennensium in amnystiam transiisse praetensionem. Addendo quoque vineam Barátszölő esse alloidalem et ad dominium Tokaiense spectantem, perque diploma et subsequentem donationem Vrae Mtis sacr. d. principi concessam, ideoque etiam non esse huius fori.

Ad 6. siquidem Mtas Vra sacr. septem comitatus d. principi cum universis proventibus et redditibus fiscalibus cesserit, non parum praeiudicaretur iuribus et libertatibus regnicolarum, si ille proventus, qui in 7 comitatibus d. principi concessis semel exigitur secundo in ditione Vrae Mtis sacr. exigeretur, quasi 7 comitatus non essent cum regno unum. Et ideo cuperet, ut de rebus ex 7. comitatibus educendis in ditione Vrae Mtis non exigeretur tricesima, prout nec de rebus ex ditione Vrae Mtis in 7 comitatibus inductis, atque sic solum unica tricesima in toto regno maneret, et exigeretur iuxta antiqua statuta regni.

Ad 7. Reversales extra 7 comitatus degentium, quorum necdum essent restitutae, restitui promisit.

Ad quod in 7. praemissis punctis ex resolutione d. principis responsum die 5-a replicam illis exhibuimus, reservato usque ad finalem decisionem praemissorum punctorum ad

eorum postulata responso, qua accepta ad hospitia sua redierunt.

Die eadem horis pomeridianis iidem d. commissarii principis miserunt ad nos e medio suo d. Paulum Szemere et Andreám Klobucziczky, nunciantes se intellexisse replicam nostram ad responsum eorum datam, verum illa contenti esse non possent, sed cuperent etiam ad postulata sua responsum, cum residuitate omnium difficultatum et praetensionum nostrarum pro complanatione sibi simul et semel exhiberi idque tenore diplomatum, ubi expresse contineretur complananda utrinque complanari debere, quod ut pari passu fiat esse intelligendam.

Ad quam illorum instantiam nos resolvimus, quod omnino universa puncta difficultatum a parte nostra nihil ulterius reservando, simul et semel ipsis pro complanatione una cum responso ad nostrorum postulata scriptotenus exhibere velimus, cum tali tamen protestatione et cautela, ut ipsi quoque a parte sua idem faciant. Nihilominus tamen si quae innatorum interea praetensiones ab alterutra parte tenore diplomatum complanandae occurrerint, eae quoque assumantur et verbotenus iustis rationibus discutiantur, discussaeque et decisae inter caetera accordationis puncta collocentur ac pro rato habeantur. Qua resolutione nostra etiam ipsi contenti facti in eo consenserunt.

Ex eo die sequenti, quo erat sexta, intra quintam et sextam pomeridianam in unum convenientes exhibuimus illis cum praemissa protestatione nostra, omnia residua postulata in 28 puncta redacta, ac simul etiam ad resolutionem illorum anticipato nobis datam punctatim replicam, prout etiam ad quinque eorum postulata responsum, quorum primum continebat quaerelam, in communi de eo, quod nonnulli d. magnates repositos in bonis suis concionatores evangelicos excludere ergo subditos vero odio religionis omnem crudelitatem exercere praesumant. 2. Ut servi fugitivi ut et praesidiarii utrinque restituantur. 3. Ut bona Balassiorum restituantur, damnaque Simoni Balassa et haeredibus Andreae condamnata Balassa illata refundantur. 4. Ut bona polonica d. Tököly restituantur. 5. Ut ab impetitione magni d. Osztrócz Ioannes Ban tenore generalis amnistiae eliberetur.

Et id primum quidem respondimus illis nos non sufficienter intellexisse quaerelam ea in parte d. commissariorum principis; si quid tamen tali patratum esset, quod nobis minime constaret, extarent articuli novissimae diaetae, quibus praescribitur modus tales excessus corrigendi. Quantum vero ad effectuationem eorum, quae in 7. et 8. puncto diplomatis Vrae

Mtis sacr. contineretur, ea non esse huius fori et commissio-
nis, sed etiam vigore diplomatis ad comitia spectare, quo etiam
de praesenti reicerentur.

Ad secundum servos fugitivos, qui nimirum mercede
conducti non expleto sui famulatus termino, suo cum salario
affugiunt, restitui debere, qui autem famulitii sui tempus exer-
cerunt, licitum sit illis vel in ditione Vrae Mtis, vel ipsius d.
principis, prout illis libuerit, servire, respondimus.

Ad 3-tium. Negotium Simonis Balassa et haeredum con-
dam Andreae Balassa in publicis comitiis regni erat discuti-
endum, prout etiam inchoatum extiterat, ita etiam in tabula regia
Vrae Mtis ventilatum fuisset, si ipsi dni causantes comparuis-
sent, et ideo sibi ipsis attribuant idque suo loco ac tempore via
et ordine iure promissis prosequantur.

Ad 4-tum. Negotia regni Poloniae non spectare ad prae-
sentem commissionem, eapropter si iniuria aliqua facta est
magn. d. Tököly, in regno Poloniae, ibidem via et ordine iuris
iuxta consuetudinem illius regni vindictam quaerat.

Ad 5-tum. Requirentes m. d. Orsztröicz, ut tenore gene-
ralis amnistiae ab ulteriori impetitione Ioannis Ban super-
sedeant.

Et haec erant quinque puncta a parte d. principis penes
resolutionem ad nostra datam nobis exhibita.

Die 8. horis pomeridianis circa tertiam convenerunt nos
in consistorio dni commissarii principis, et institerunt, ut cum
iam omnia puncta difficultatum ab utraque parte essent extra-
data non amplius scriptis super scripta, replicis super repli-
cas, quae in infinitum irent, sed verbis tractentur et discutian-
tur. In quo nos non consensimus, sed ut pari passu, prout et
ipsimet superius innuebant, procedatur, respondimus. Nam
cum nos ipsis iuxta eorum postulatam omnia negotiorum
complanandorum puncta et simul etiam ad ipsorum responsum,
replicam et ad propositiones responsum scripto exhibuerimus,
ut ipsi quoque ad proposita sibi puncta, ad quae resolutionem
necdum dedissent scripto nobis respondeant, ac demum tandem
ex rationibus unius et alterius partis pro et contra verbis in
communi consensu ventilentur et quod magis aequitati diploma-
tumque continentiis consonum videbitur, concludatur.

Cui nostrae praetensioni veluti iustitiae conforme, neces-
sario subscribere debuerunt, atque nobis die 10. ad puncta
nostra residua ipsis ordine proposita, responsum cum conside-
ratione quadam adiecta super replica et responso nostro, uti
superius meminimus, ipsis exhibito praesentaverunt. Quibus
acceptis, ut ea inprimis privatim inter nos revideamus et altius

consideremus, distulimus eorum discussionem et decisionem ad diem duodecimam.

Quo adveniente convenimus in unum, et siquidem d. commissarii principis in propositionibus nostris, replicis et responsis non eum ordinem, quem nos, sed plane inversum secuti sunt, non levis confusio et quaestio orta fuerat, utrum in discutiendis difficultatibus ordinem eorum vel nostrum sequi, et num publica, privata vel e contra ordine praecedere debeant, prout etiam si in aliquo puncto haeserimus, an in complanatione caeterorum praecedere debeamus? Tandem post multas disceptationes, conclusum est, ut gradatim secundum nostrum ordinem in complanatione difficultatum procedamus; et si etiam in aliquo punctorum, quod vel Vrae Mtis sacr. benigna resolutione, vel vero d. principis indiguerit haeserimus, eo non obstante reliqua complanari debere.

His praemissis occurrit primum in ordine propositionum nostrarum punctum; in quo exercitium religionis catholicae in libera regiaque civitate Cassoviensi visis disturbis intermissum, reassumendum facta capellae illius loci restitutione secundum continentias diplomatis, ut templa qualitercunque occupata prioribus possessoribus restituantur ursimus.

Responderunt repetendo superius ad nostra puncta in responso suo declarata, argumenta. Addendo: fuisse etiam tempore principis condam Boczkay in pacificatione Viennensi certum articulum editum, ut templa utrinque ablata restituerentur, neque tamen praetensa capella in numerum aliorum templorum computata aut restituta fuerat. Et cum moderno d. principi Transylvaniae civitas quoque Cassoviensis ita per Vram Mtem sacr. concessa esset, quemadmodum ser. princeps quondam Bettlemus illam possederat, isque liberum usum capellae dictae usque ad extremum vitae suae diem pacifice tenuerat, salva nihilominus permanente libertate religionis catholicae, non videret et modernus princeps rationes, quare in diplomatum continentis, et similibus praedecessorum suorum hac in parte exemplis recedere deberet; cum et in novissima regni diaeta, satis superque de eo disputatum, nec tamen aliud conclusum fuisset, quam quod ad rationem et ad instantiam catholicorum pro templo, parochya et schola alius locus in dicta civitate Cassoviensi designaretur.

Quoad patres Iesuitas, obiecerunt nobis nostrum argumentum in replica positum, ubi asseruimus eosdem residentiis suis abstinere, esset ante latam et decisam sententiam condemnare, affirmantes vigore art. 8. ante coronationem contra eosdem per universum regnum iam latam, sed necdum executam esse sententiam, neque vigore 7. puncti novissimi diplomatis,

de residentia, sed de abstinencia eorum a regno in praeterita diaeta fieri debuisse conclusionem. 2. Obiecerunt etiam nobis ex replica nostra quod benignam cessionem Mtis Vrae sacr. de residentiis patrum societatis Iesu Cassoviensi et Zathmariensi Tokaini anno praecedenti ipsis datam, nos temporaneam ex eo, quod etiam d. princeps plura ad exitum comitiorum distulisset, dixerimus, quo respectu etiam omnia alia, quae beneficio illius complanata, restituta et apprehensa extitissent, immutari debere.

Praeterea id etiam conclusum fuisse in tractatu Tokaiensi, ut dicti patres societatis Iesu tamdiu a residentia Cassoviensi et Zathmariensi abstinerunt, donec certi quidpiam superinde per regnicolas concluderetur, nulla tali autem existente conclusione, liceret d. principi praemissae resolutioni Mtis Vrae sacr. prout et scriptis iuribus et articulis patriae suo se accommodare, ad quae observanda etiam per diplomata obligaretur.

Ad quas obiectiones eorum et resolutiones replicavimus, inserendo priori nostro ad eorum de petita capellae restitutione responso, non negando etiam tempore condam principis Bochkay in pacificationi Viennensi occupatorum templorum restitutionis mentionem factam fuisse, sed non talibus tantisque declarationibus, specialitatibus et executionum vigore sicuti modo, neque ex hoc fundamento restitutionem dictae capellae nobis denegare posse debere.

Ad citamen 8. articul. anni 1608. quod in replica nostra nos nihil aliud respondimus, nisi quod consequentia nostra staret ex eo, quod eius articuli decisio ad diaetam spectaret adhuc simul cum personali patrum a regno abstinencia et ille articulus defacto maneret, in eo esse, quatenus in Viennensi mansit, et cui etiam deesset contentus regnis.

Acta quoque novissimi tractatus Tokaiensis nos minime in dubium revocare ex eo, quod allegatam cessionem de residentiis patrum Cassoviensi et Zathmariensi nimirum dixerimus fuisse temporaneam, nam et illa cessione hae particulae haberentur, videlicet: in hoc puncto, et item huic postulato, a particulari igitur non posse commode inferri universale. Neque enim saepius d. princeps vigore diplomatis uti superius asserebatur praelibatos patres societatis Iesu a ditone sua excludere potest, vel ex eo, nimirum quod cum hoc negotium patrum in praeteritis comitiis determinatum non sit, ideo respiceret, ut promissum est, futurum tempus, in quo scilicet determinabitur a regnicolis, an debeant vel non debeant patres a regno personaliter abstinere. Interim ergo negare patribus liberum aditum et redditum Cassoviam et Zathmarinum pro temporis exigentia

et catholicorum spirituali consolatione esset, et antea respondimus eos ante decisam et latam sententiam condemnare, quasi inhabiles essent redditus patres ad liberum exercitium propter abstinentiam in diplomate memoratam, cum incertum adhuc esset num futuris comitiis in permansionem vel abstinentiam eorum totum regnum consentiet? Et articul. quoque 8. anni 1608. per eos saepius citatus solum de habilibus bonis patrum ageret, quorum status non esset praesentis fori et commissionis.

His et aliis plurimis argumentis circa hoc punctum in medium prolatis cum nos nihil efficere posse animadvertissemus, affectantibus id ipsum etiam principis commissariis, hoc negotium patrum pro hac vice usque ad futuram resolutionem principis in suspenso relinquimus.

In secundo puncto ratione revisionis archivi camerae Scepusiensis concordavimus.

Tertio puncto agebatur de decimis episcopatus et capituli Agriensis, in quarum dominium et liberum usum facultatemque arendandi tam ipsum d. episcopum, quam capitulum Agriense pleno iure restitui postulavimus, siquidem etiam in conditionibus, quibus hi septem comitatus d. principi conceduntur, expresse contineretur, ut omnes decimae Cistibiscanae ad rationem ecclesiasticorum et legitimorum possessorum relinquuntur extra Tokaienses decimas, quae principi cedunt. Quod si autem camera Cassoviensis aliquas accedente episcopi et capituli consensu pro se retinere voluerit, aequum pretium iuxta morem antea sub regimine Mtis Vrae observatum simul et semel persolvat, quod si facere noluerit, liberum sit episcopo et capitulo cui voluerit arendare, vel pro se retinere.

Responderunt ad hoc, d. principem circa arendationem dictarum decimarum se artic. 95. novissimae diaetae accommodare et secundum eiusdem continentias singulis annis d. episcopum et capitulum Agriense pro iisdem contentare velle, siquidem episcopus Agriensis iam semel arendationi cesserit, in consensumque illius arendam receperit. In citato vero per eos articulo expressum habeatur, pretium arendationis ita fieri debere, prout tempore constituti articuli fuerit. Attenderet et id, quod certus contractus ratione praetactarum decimarum inter rev. d. quondam Iohannem Piber episcopum Agriensem et principem Bettlem extaret. Praeterea quod etiam per statum ecclesiasticum sub diaeta regni recenter evoluta, dum praecitatus articulus conderetur, ablegati principis Transylvaniae assecurati essent in eo, quod d. princeps in usu arendae decimarum annorum priorum eiusdem episcopus Agriensis permittetur, dummodo iidem sensum dicti articuli consentiant, prout etiam huc spe ducti consentissent.

Quibus replicavimus, quod responsum hoc d. commissario-
rum principis forte aliquem locum haberet vel habuisset
durante vita eiusdem episcopi, praesertim si ex libera sua
voluntate, et non potius ex necessitate, solennibusque factis
protestationibus, pro primo duntaxat illo anno illas ill. principi
cessisset, quamvis etiam ex illa protunc promissa summa, quin-
genti talleri restarent adhuc exolvendi. De arenda autem huius
secundi anni nihil prorsus recipere idem d. episcopus voluis-
set. Ex quibus manifestum evaderit nihil certi primo anno
episcopum de ordinaria arenda cum ill. principe conclusisse,
sed esto conclusisset, id etiam praeiudicium successoris sui
prout nec contractus condam episcopi Piber cum principe
Bettlemo initus non staret. Accederet et id quod art. 95.
novissimarum constitutionum regni, et ille anni 1548. art. 61.
ibidem positus, ad quos se referunt d. commissarii principis,
intentum ipsorum minime confirmaret, cum isthic de consveto
et voluntarie ac benevole limitato, et non de invito, solennique
protestatione ruinato pretio ageretur, liberumque relinqueretur
ecclesiasticis, si quas sponte ex decimis suis arendarent, vel pro
se reservarent. Circa hoc punctum etiam illi suis rationibus,
nos vero nostris inhaerentes, nihil conclusimus, sed in suspenso
relinquimus.

De restitutione tormentorum in diplomate non specifica-
torum et praetensione mercatorum Wiennensium etiam nihil
conclusimus, sed ad ulteriorem resolutionem principis cum
diligenti recommendatione relegavimus.

Septimo. Reversales fidelium Vrae Mtis sacr. extra
septem comitatus degentium, se restitutum promisit princeps.

Die eadem horis pomeridianis iterum convenimus in
unum et sequentia puncta tractavimus et discussimus.

Et in ordine quidem 8. in quo domus libera capituli
Agriensis Cassoviae habita restitui praetendebatur, in eo con-
venimus, ut eandem domum capitulum eo iure inposterum possi-
deat, prout ante novissima disturbia possedit.

Nonum, decimum et undecimum punctum tangebatur g. d.
condam Stephanum Devény, ratione certi contractus in capti-
vitate apud principem Transylvaniae cum eodem initi, cuius
vigore d. princeps medietatem arcis Fözör et duos eiusdem
Devény pagos Kosztolan et Lipocz in comitatu Sarosiensi exi-
stentes nomine lytri in 12 m. florenis possedit, quem iustis
rationibus restitui in integrum postulavimus; sed scientes eo in
puncto voluntatem principis d. commissarii eiusdem, ne respon-
dere quidem vulerunt ad nostras rationes, sed suam synceram
interpositionem respectu nostri ea in parte apud principem
promiserunt. Restitutionem nihilominus literarum eiusdem

Devény factum bonorum suorum concernentium d. princeps iam antea promiserat absque defectu.

In duodecimo convenimus ut gr. ac magn. dñae condam Nicolai Keglevich relictæ viduæ, domus in Onod habitæ cum libertate restituatur.

13. Possessionis Halmay in comitatu Abauvariensi medietas restituta est Alexandro Wéchei.

Punctum 14. 15. 16. et 17. conclusum.

18. De bonis condam Sigismundi Praepostvari Darocziæ in Transylvania habitis, quorum restitutionem d. comes Stephanus de Chak sibi tenore diplomatum fiendam sollicitat et positum (?) verum ea non iure belli occupata extitisse demonstratum esset, sed partim iure fisci Transylvanici per d. principem, partim vi testamentariæ legationis præfati d. Praepostvari per m. d. Stephanum Telegdi possiderentur, ideo hanc prætensionem d. comitis Chaky ad solitum cursum iuris relegavimus.

19. Certa portio possessionaria Bamka dicta ex pertinentiis arcis Almas in Transylvania, præfato d. comiti Stephano Chaky restituta est.

20. Negotium residentiae fratrum minoritarum in possessione Rad et comitatu Zempliensi habitæ ad 23. art. novissimæ diaetæ relegatum esse volebant, nihilominus tamen etiam hoc est complanatum, restitutionalesque literæ ipsis desuper datae sunt.

21. Vineam Barátszölő, cuius pretium d. princeps in literis suis una cum pretio alterius vineae Hétszölő dictæ promiserat, ex eo quod allodiale fuisse prætenderent, in restitutionem eius noluerunt consentire, sed ad principis ulteriorem resolutionem distulerunt.

22. Negotium certorum punctorum etiam patrum Iesuitarum ad præposituram Mislensem spectantium et præ manibus d. Ioannis Bornemisza habitorum ad 23. art. novissimæ diaetæ relegantur, mansit in suspenso.

23. Restitutionem verum sub ipsis disturbiiis Cassoviae ablatorum Georgii Kokul magistri scholæ et organistæ catholicorum Cassoviensium alias personæ miserabilis ursimus diligenter, sed causantes amnistiam, nihil effecimus.

In 24. et 25. concordavimus.

26. Summarum exolutionem pro dominiis Tokay et Regecz familiae Eszterhasianæ et Homonianæ, et Eszterhasiano quidem iuxta oblationem principis medio mei Ioannis Törös factum in valore partium Transdanubianarum et manibus nostris consignationem ursimus, sed dilatum hoc negotium ad ulteriorem principis resolutionem.

In 27. 28. et 29. agebatur de decimis quas de allodiatura Garamiensi illmae comitissae dnae relictæ condam Sigismundi Forgacz concionatoris evangelici, ex eo quod de eadem allodiatura ad beneplacitum pendebatur, sacerdoti catholico pro intertentione praetendebant, quin imo etiam vicecomitem comitatus illius ad executionem penes exmissiones comitatus, nisi nos literis nostris commissionaliter scriptis vicecomitem prae-
pedivissemus educere volebant. Praeterea etiam de decimis a catholicis Varononiensibus et Also-Mezenzeffiensibus autoritate vicecomitem, item pro concionatoribus locorum exactis, item de usu campanarum et sepulturae quam concionatores evangelici admittere nolebant catholicis.

Quam difficultatem contra diploma et constitutiones regni manifeste opposita, multis diversis iisque iustissimis rationibus autoritate commissionali, sublatam esse voluimus, sed commissarii principis nulla ratione se in id initere volebant asserentes desuper iam instare constitutiones regni per idque hoc negotium autoritatem commissionis excederet, siquidem similes controversiae decidendae iudicatu vicecomitem attributae essent. Quod nos in contrarium ex ipso textu art. 14. novissimarum constitutionum regni docuimus, verum cum ipsi solita sua obstinacia ducti, nostris iustis rationibus cedere noluerunt, ideo hae difficultates ad ulteriorem principis resolutionem in suspenso remanserunt.

30. et 31. punctum circa tricesimarum et tributorum pensionem continebat 13 oppidorum et quaestorum Zolnensium immunitatem quam praetendebant, sed eos ut se legibus regni accommodent communi voto relegavimus.

In 32. puncto depositionem iuramentorum omnium officialium, in tractatu Nikelspurgensi specificatorum, vigore eiusdem tractatus admitti postulavimus tam Tokaini quam Zaththmarini et aliis in locis, nulla exceptione admissa, siquidem etiam haec confinia decedente ex hac vita d. principe, a generali Cassoviensi Vrae Mtis dependentiam suam habere debeant.

Ad haec responderunt non contrariari d. principem, ut in Zaththmar et aliis locis officiales prout tempore principis condam Bettlemii observatum extitisset iuxta diplomatum continentias iuramenta deponant, sed Tokaini debere singularem considerationem respectu perpetuitatis sibi et suis haeredibus per Vram Mtem sacr. collatae, quin imo nec in eo consentire posset, ut capitaneus Vrae Mtis sacr. fide obligatus cum praesidio in arce, sed in oppido (quod munire curabit) prout in Onod ante novissimos tumultus observatum est suam residentiam habeat, excepto casu necessitatis, quo non contrariabitur, ut in arcem sese recipere possint.

Circa quam difficultatem veluti novam, auctoritatemque nostram excedentem, et nec in diplomate fundatam nihil statuere possumus, sed ut d. princeps Mtem Vram sacr. durante adhuc hac commissione per literas aut medio certorum ablegatorum suorum debito modo requirat, benignumque consensum desuper extrahat, cui nos prouti tenemur demissa animi subiectione obsequenter accommodare vellemus dixerimus.

In 33. puncto postulavimus assecuratorias Transylvanorum super 7 comitatibus et civitate Cassoviensi antequam eorum resignatio per nos instituatur, ut manibus nostris consignari faciat d. princeps, quoniam absque illis tenore instructionis nostrae neque possemus dictos 7 comitatus d. principi resignare.

Responderunt prout et in replica dictas assecuratorias regni Transylvaniae propter longiores dubios et varios comitiorum regni Hungariae successus, ab eoque tempore non celebrata regni illius comitia prae manibus adhuc d. principem non habere, in eo tamen laboraturum, ut quo citius fieri poterit in primitus celebrandis de more nationum comitiis Mti Vrae transmittantur. Neque tam brevi termino huius commissionis dictas assecuratorias fieri debere, diplomatibus, in quibus nulla illius termini denominatio haberetur, aut hactenus exemplis demonstrari posset, cum etiam tempore principis Bettlemii post absolutas complanationes et resignationes nullo certo designato termino transmissae fuerint, nisi studio impossibilitatis id fieri desideremus, quod pro synceritate nostra minime speraret princeps.

Replicavimus, nos non studio impossibilitatis praetensas assecuratorias Transylvaniae urgere, quod omnino uti assereretur contra toties utrinque asservatam confidentiam et synceritatem foret, sed vigore tractatum ac diplomatum, et articuli regni supra citati, in quibus nulla dilationis admittendae mentio haberetur, essetque ex praecipuis substantialium rerum punctis huius commissionis maximum.

Ad hoc rursum illi replicarunt, rationes iam declaratas esse, propter quas hactenus expediri nequiverant, sed si interrim necessum videretur, ipsimet dd. commissarii principis, virtute plenipotentium eiusdem sibi datarum, nos desuper assecurare vellent, quod eae in certo termino transmittentur.

Quibus nos absolute respondimus, nos nec in assecuatorias eorum, neque etiam in dilatione assecuatoriarum Transylvanorum ad certum aliquem terminum absque benigna annuentia Vrae Mtes sacr. consentire posse. Quae difficultas in suspensio remanere debuerat, quemadmodum etiam desuper Mtem Vram sacr. literis nostris pro resolutione obtinenda, addita nostra tenui opinione, humillime informaveramus.

In 34. puncto instituimus pro admissione inventionis tormentorum et aliarum ad apparatus bellicos necessariorum rerum in confiniis et arcibus d. principi concessis.

Ad quod nobis responderunt, eiusmodi inventionem artellariae non habere in diplomate fundamentum, ideoque nec urgeri debere.

Die 14. iterum convenimus in consistorio commissionis, et de novo praemissas difficultates et differentias ab utraque parte super extantes exquisiti sumus, ea qua par est diligentia evincere et complanare studuimus, prout etiam nonnulla difficultatum puncta communi accedente assensu complanavimus, recapitularique fecimus. Nihilominus tamen siquidem adhuc certa et essentialia quid ac (?) huius commissionis puncta, nos contra tenorem instructionis nostrae pro arbitrio illorum admittere, illi vero defectu plenipotentiae acceptare nequivissent, ideo duos e gremio collegii illorum, nimirum gen. d. Ioannem Kemény generalem d. principis et Andream Klobucziczky pro eorum sincera rerum facilitatione ut asserebant, et obtinenda desuper resolutione se ad principem die sequenti expedituros promiserunt.

Die 15. rursum convenerunt nobiscum in consistorio et ut synceritatem suam erga nos et praesentem rerum tractatum luculentius declarent, contulerunt nobiscum puncta cum rationibus nostris concinnata pro resolutione principi repraesentanda, et simul etiam suam synceram promptitudinem in eorum complanatione promiserunt, cupientes ut nos etiam statum assecuratoriarum Transylvaniensium eorumque penes plenipotentiales principis oblationem, quod nimirum in mense Martio anni praesentis inclusive certo certius easdem manibus eorum quibus Vra Mtas sacr. recipiendas demandaverit, praesentaturi essent, ita tamen si resignationem septem comitatuum Mtas Vra sacr. interea peragi promiserit, Mti Vrae sacr. prescriberemus, taliterque etiam nos negotia facilitaremus.

In quo nostram operam promittentes assignavimus illis scripto certas condiciones, pro resolutione principis exhibendas.

Primo. Ut catholicos Cassoviae in libero eorum exercitio religionis, eiusque loco nec per se impediatur princeps, neque per civitatem Cassoviensem ullo sub praetextu impediri permittat.

Secundo. Ut patribus Iesuitis liberum sit Cassoviam et Zatzmarinum ire, redire, ibidemque pro temporis exigentia et spirituali consolatione catholicorum morari, idque sine omni impedimento.

Tertio. Liceat similiter ubique locorum etiam in aliis civitatibus, in 7 comitatibus d. principi concessis, vocationem

suam libere exercere. Idem intelligendum promittere de aliis etiam religiosis et ecclesiasticis personis.

Quarto. Si catholici Cassovienses et Zátthmarienses postulerint pro sacellano suae societatis sacerdotes, liberum sit illis id muneris in se suscipere.

Quinto. Ut haec residentiarum cessio intelligatur solum de Cassoviensi et Zátthmariensi, non vero de Homonensi residentia et aliis bonis patrum in ditione principis habitis.

Quibus sic collatis et assignatis diligentissime monuimus illos, ut se bonos patriae cives ostendant, persvadeantque d. principi, quatenus pro sincera sua erga aug. domum Austriacam et Vram Mtem sacr., quam semper pollicetur devotione, tenore etiam diplomatis sui, siquidem a parte Vrae Mtis iam omnia effectuada essent, etiam a parte sua difficultates hasce superextantes, quae omnes in diplomate fundantur sincere complanare et effectuare velit. In quo diligentem suam operam et synceritatem promittentes ad hospitia sua redierunt, supranominati autem d. Ioannes Kemény et Andreas Klobucziezky die 17. sequenti horis matutinis ad principem discesserunt.

Die 16. Comparentes coram nobis cives catholici oppidi Meczenzf inferioris, queruloso exposuerunt quales differentiae et dissensiones post occupationem penes constitutiones regni novissimae diaetae templi eorum parochialis et assignationem evangelicae professionis incolis, ratione usus campanarum et apparamentorum ecclesiae, inter eos obortae sint et defacto vigerent, supplicantes, ut autoritate commissionis apparamenta illorum, signanter per quendam Ploczkittel eo comparata ipsis restitui facere, ac ratione usus campanarum et sepulturae certi quid decernere vellemus. Ad quorum instantiam ne per similibus dissensionum continuationem maiores inconvenientiae sequantur: patentibus literis nostris catholicis simul et evangelicis communiter sonantibus, eos serio sumus hortati, ut vel amicablem super praemissis inter[se] conveniant, vel vero certos e medio totius communis hoc in negotio parte ab utraque ad nos expediant.

Qui cum convenire inter se nequivissent, venerunt ad nos Epperiessinum die 19. a parte Lutheranorum concionator illius loci tertiometse, et a parte catholicorum substitutus eorum parochus, alias canonicus Agriensis quartomet se. In quorum gratiam convenimus cum d. commissariis relictis principis, atque per nos ad amicabilem compositionem pro bono pacis iteratis vicibus admoniti, post varias inter se altercationes, unanimi consensu in hasce concordiae conditiones deveniunt. 1-mo. Ut neutra partium alteri ulla ratione in usum campanarum et sepulturae impedimentum ponat. Hoc ordine

tamen diebus festivis et dominicis circa pulsum servato, ut dum nimirum tempore matutino vel vespertino pro exercitio evangelicorum pulsatum fuerit, elapso uno quadrante horae pulsetur etiam more solito pro catholicis.

2-do. Ut concionator evangelicus ex tribus casulis unam albam variegatam cum requisitis et tribus calicibus unum calicem minorem inauratum plebano catholico restituat. Super qua eorum concordia etiam literas nostras testimoniales sub subscriptione etiam commissariorum principis utriusque partium extradeditimus.

Hac occasione rursum difficultatem nuper motam ratione decimarum catholicorum in oppidis Varano et Meczenzeff ac aliis in locis pro concionatoribus evangelicis autoritate d. vicecomitum exactarum suscitaveramus cupientes de restitutione illarum et ut in posterum tales decimas cum reliquis obventionibus catholici catholicis plebanis et Lutherani Lutheranis ministris iuxta genuinum sensum art. 11. et 12. novissimarum constitutionum regni pendant autoritate commissionis certi quid statuere, sed d. commissarii principis confundentes decimas cum proventibus parochialibus, et pro evangelicis concionatoribus illas in dictis locis praetendentes, nulla ratione in id consenserunt, sed uti superius diximus, causam hanc iudicatum et decisionem d. vicecomitum virtute art. 14 (quo nonnisi quoad poenam praevaricatoribus articulorum super libero exercitio religionis statutorum imponendum vicecomitibus cum iudicibus nobilium autoritas data est) sinistra eius interpretatione attribuire volebant. Ideo hoc negotium etiam hac vice in suspensio relinquere debuimus, atque tam ad hoc punctum quam etiam ad reliquas principis resolutionem expectavimus.

Remanente igitur Patakini d. Ioanne Kemény generali penes principem (quem ut suspicabamur propter synceriores nobiscum conversationem studio detinuerat princeps) alter collega ipsius d. Andreas Klobusiczky recte in vigilia nativitatis Christi dni sub crepusculum vespertinum rediit cum resolutione principis ad difficultates superextantes, quam demum nobis in festo S. Stephani prothomartiris in consistorio commissionis et consensu communi punctatim verbis recensuerant hoc ordine et tali cum declaratione.

Primo ea puncta circa quae iam inter nos concordatum est pro rato habere principem.

2-do. Quoad patres Iesuitas non contrariari principem in eo, ut possint Cassoviam et Zathmarinum ire redire ibidemque morari et suam vocationem libere exercere. Non consentire tamen, ut parochum agant, quia id involveret quodammodo residentiam, cui iam semel usque ad decisionem regnicolarum

Vra Mtas sacr. in hisce duobus locis benigne cessisset, et siquidem sub proxime praeterita diaeta nihil certi de statu eorum per regnicolas conclusum esset, ideo nec d. princeps tanquam unum commembrum regni existens, vellet quidpiam ea ratione regno praeiudicare, neque mentionem patrum Iesuitarum inter puncta praesentis tractatus fieri permittere, sed potius instaret apud Vram Mtem sacr. dignetur clementer efficere, ut in primitus celebrandis regni comitiis etiam ea in parte diplomati satis fiat.

3-tio. Quoad decimas episcopus et capituli Agriensis licet d. princeps iuxta art. 95. novissimae diatae et particulam illam, prout nunc sunt, posset suam praetensionem tueri et salvare: nihilominus nec in eo vult difficultatem ponere, sed consentit, ut episcopus et capitulum illas libere possit in specie pro se colligere, vel alteri arendare, si de pretio earum ad rationem principis conveniri non poterit. Intraret tamen, ut futurus episcopus disponatur, velit se ea in parte principi accommodare.

4-to. Assecutoriae Transylvaniorum cum insertione articulorum pacificationis ad formam tempore principis Bettlemi et ad terminum per suos commissarios penes plenipotentiales, utpote mensem Martium proxime venturum, si resignatio comitatum praecedet, promulgata statim post novum annum in Transylvania diaeta, ut expediantur manibusque eorum cui Vra Mtas sacr. recipiendas demandaverit assignentur curaturum principem.

5-to. Quoad iuramenta officialium confiniorum iuxta tenorem pacificationis Nikelsburgensis non difficultare principem, extra Tokay, quo loci non leves haberet considerationes, respectu perpetuitatis eiusdem arcis sibi concessae. Consentire tamen, ut capitaneus sit fide obligatus Vrae Mtis sed resideat simul cum praesidio in oppido Tokay et non in arce, sicut etiam in Ónod ante hos motus observatum est, excepto casu evidentis necessitatis, quo dato non contrariabatur, ut se in arcem recipere possint.

6-to. Quoad vineam Barátszölő licet vigore diplomatis ad id non obligaretur princeps, sed siquidem asseritur ipsum in literis suis pretium illius obtulisse, quod praeter mentem eius accidisset, reproductis illis literis in specie eo nomine fl. 1000 se depositurum promisit.

7-mo. Commisisse principem ipsis dom. commissariis, ut cum d. Stephano Deveny inirent, (*sic*) qui si convenerit bene quidem, sin minus, ut eius resolutionem ipsi aperiant, nempe quod summae illius in duobus pagis Kosztolan et Lipocz habitae medietatem in se assumere vellet princeps, Devény autem, ut alteram medietatem Keczerianis deponat. Quia vero tunc tem-

poris recte idem d. Stephanus Devény graviter aegrotabat, et paulo post etiam vita functus est, nulla concordia tentata aut secuta.

Octavo. Literas familiae Bathori praeter illas, quae praeiudicarent dnae principissae iuniori, familiae Eszterhasianae, in paribus authenticis extradaturum principem.

Nono. Ratione depositionis summarum pro arcibus Tokay et Regecz, diplomatis continentiis vult se accommodare, et defalcatis summis inscriptionum sive exemptionum per ill. dd. comites condam regni Hungariae palatinum Nicolaum Eszterhasi, Ioannem Homonnay et Stephanum Chaki factam familiae Homoniana et Eszterhasianae deponere.

10. Extra tormenta in diplomatibus specificata, ex arce Bodogkeő et Szendreő ablata, si quae reperiri poterimus, prout et tria ex arce Regecz familiae Eszterhasianae restitui curaturum principem.

11. Mercatorum Viennensium praetensionum et horum similium, sicut et depositum Martini quondam Wailing Posoniensis in amnistiam transiisse. Ideoque etiam ad restitutionem talium non obligari.

12. Inventationem tormentorum et aliarum rerum artellicarum admitti velle principem extra Tokainum, idque ex eo fundamento, ne futuris temporibus in aliis suis haereditariis arcibus idem fieri debere praetendi posset.

Hac resolutione principis dni commissarii eiusdem nobis verbotenus uti praemissum superius repraesentata, redierunt ad sua hospitia, nos vero in consistorio ulterius semel remanentes, eam accuratius consideravimus, atque etiam pro accordato nonnulla eorum in seriem punctorum consignari curavimus, alia vero in difficultatem posuimus.

Die 17. Decembris horis pomeridianis iterum in unum convenimus cum dd. commissariis principis atque cum discursu quodam illis exposuimus, quod nos in praemissis multo meliorem d. principis continentiisque diplomatum conformiorem expectavisset resolutionem, praesertim cum a parte Vrae Mtis sacr. iam omnia debito modo effectuada sint. Neque causam videremus, cur tam difficiles, diplomatibusque diffformes sua cels. principalis nobis debeat dare resolutiones.

Ad hoc responderunt puncta haec resolutionis principis adhuc esse accommodabilia, verum ultra diplomata et constitutiones regni nullas extensiones facere et admittere, quin imo de patribus Iesuitis plane ne verbum, ut pro vel scribatur, princeps consentire vellet, ne se nimirum hac ratione notaret coram regno, siquidem ipse causa fuisset conditi in diplomate de statu illorum articuli, per hoc tamen illos nec in bonis, nec

in personis, nec in residentiis, ubi defacto sunt, vel ante fuerunt, excepta Cassovia et Zatthmarino ulla ratione impediri intendit, liberumque ipsis introitum, exitum, exercitium et moram necessariam Cassoviae, Zatthmarini et aliis in locis permittet. His praemissis in accordatione punctorum laboravimus.

In primo. Ratione capellae Cassoviensis convenimus. 2. Ratione exercitii religionis catholicae verba diplomatis inseruimus, solum verbum: Cassoviae addidimus, et in fine: iuxta diplomatum articulorum continentias.

In 3-tio. Ratione archivi nulla fuit difficultas.

In 4-to. De decimis episcopatus et capituli Agriensis posuimus verba diplomatis, addita clausula: iuxta superius declarationem resolutionis principis factam. Si quas tamen iidem arendare voluerint praemptio cedat d. principi, ita tamen si de earum praetio in tempore convenire poterit. Sed hac clausula non erant contenti commissarii principis.

In 5-to. Quod tormenta ultra illa, quae in diplomate continentur, utpote ex arce Bodogkeö et Szendreö ablata d. princeps, prout etiam Regeczium tria restituet adhuc durante commissione, etiam in hoc convenimus.

In 6-to. Negotium mercatorum Viennensium ut in amnistiam transeat, declaratis illis pluribus et saepius decantatis rationibus non convenimus, sed in praesentiam principis Cassoviam distulimus, et in numerum hunc de tormentorum per principem tenendorum rectificatione, cum hic decidi non poterat, ut recuratur ad Vram Mtem inseruimus.

In 7-mo puncto de reversalium restitutione extra 7 comitatus degentium convenimus.

In 8-vo. Ut praetium vineae Hétszölő manibus nostris d. princeps deponat stante commissione convenimus.

In 9-no. Quoad exolutionem summarum pro dominiis Tokay et Regecz ut cum difalcatione inscriptionum fiat, exceptis novem mille tallerorum imperialium per d. comitem Chaky levatis, consentimus, sed illi non erant contenti.

In 10. Convenimus et in eo, ut omnes proventus parochiales et sessionales tam statuum quam rusticorum cedant suae religionis ministris.

11. In eo etiam convenimus, ut iuramenta praestent quorum interest iuxta pacificationem Nikelspurgensem excepto officialium Tokaiensium iuramento, quod ad ulteriorem Vrae Mtis resolutionem distulimus, ita tamen, ut usque tempus assignationis assecuratoriarum Transilvanorum studeat d. princeps cum Vra Mte certi quid desuper concludere, nihilominus interea, ut resignatio 7 comitatum peragatur.

12. De assecuatoriis etiam Transylvaniensium, siqui-

dem aliter fieri non poterat convenimus, ut interea assecuratoriiis suis commissarii principis penes plenipotentiam sub verbo principali, et ea in parte instructionem sibi elargitam se obligent, quod in Marcio proxime venturo illas certo exhibituri sunt iis, quibus Vra Mtas demandaverit recipiendis.

13. De inventatione tormentorum in confiniis principii concessis, convenimus.

14. De literis Bathorianis, quo non praeiudicarent dnae principissae iuniori, in paribus authenticis extradandis familiae Eszterhazianae convenimus.

15. Ut officiales rationibus dandis obstricti de proventibus ante disturbia perceptis rationes dare teneantur, talesque proventus si iure belli a se violenter ablatos non probaverint, ad restitutionem eorum tenentur, convenimus.

16. Ut servi frugitivi extradentur, etiam convenimus.

17. Ut pagus Kania penes priores restitutionales dd. commissariorum principis de manibus concionatoris Calvinistarum Varanonensium recipiatur, et xenodochio loci illius applicetur, convenimus.

Atque sic ordine praemissorum puncta in duo exemplaria describi curavimus, quorum illis unum assignavimus, aliud pro nobis reservavimus, quemadmodum haec Vrae Mti sacr. sub dato 29. Decembris pro benigna eiusdem resolutione obtinenda, per certum cursorem nostrum humillime perscripseramus.

Die ultima Decembris ad requisitionem dnorum commissariorum principis iterum convenimus in consistorio, qua occasione retulerunt nobis se a principe literas noviter accepisse, quibus mandaret illis in accomodatione punctorum generalitatem esse servandam, eaque secundum diploma et constitutiones regni accomodare debere.

2. Quod in Tokay iuramenta officialium et praesidium ita cupit accomodaturum per omnia sicut in Onod.

3. Quod pro vinea Barátszölő iis, quibus competit fl. 1000 et non plus deponi sit curaturus.

4. Quod summas dominiorum defalcatis defalcandis inscriptionibus etiam per d. Chaky in novem millibus tallerorum imperialium factis, et non aliter vult deponere.

5. Curavit quaeri utrum plenipotenciales literas habeamus pro resignatione 7. comitatus et utrum illos resignabimus ad terminum promissum, casu quo ad illud tempus resolutio Vrae Mtis sacr. nobis non advenerit?

6. In quibus sic convenerimus, quod princeps non ibit in Transylvaniam (quo discessum suum tandem simulabat, uti

non obscure animadvertimus) sed expectabit resignationem 7 comitatum.

Respondimus illis ad primum, si generalitatem in condendis punctis servare vellemus, non esse opus ulla conclusione, cum iam haec omnia generaliter, partim in diplomate, partim in constitutionibus regni haberentur, verum cum hic de particularibus etiam agitur, necessum esse, ut ea etiam particulariter inserantur.

Ad 2. nos auctoritate nostra id admittere non posse absque singulari annuentia Vrae Mtis sacr.

Ad 3. Si iustum praecium id est iuxta condignam aestimationem vineae Barátszölő non vult deponere princeps, nos fl. 1000 non levabimus.

Ad 4. Ut defalcatis defalcandis inscriptionum summis, inseratur art. necessario consentire debuimus.

Ad 5. Respondimus nos ad terminum praemissum id est 21. Ianuarii, sive habuerimus a Mte Vra sacr. desuper benignam resolutionem, sive non (supponebamus enim ad illum terminum nostrum cursorem cum benigna Vrae Mtis sacr. annuentia certo adfuturum) omnino processuros in resignatione 7 comitatum tenore instructionis nostrae.

Praeterea cum ipsis videretur in puncto quarto de decimis episcopatus et capituli Agriensis condito, adiecta illa clausula (si quas tamen iidem arendare voluerint praemio cedat d. principi, si de praetio earum in tempore concordari poterit) praeiudicare principi, ideoque cupiverunt verba saltem diplomatis inseri.

Ad quorum instantiam post longiorem desuper disceptationem consensimus, ut deleatur illa clausula et art. ponatur sic:

Quoad decimae omnes episcopatus et capituli Agriensis cis Tibiscanae extra Tokaienses, quae principi cedunt, prioribus earum legitimis possessoribus cum omni eo iure, uti ante disturbia fuerunt, relinquuntur.

Hac occasione quoque, ut arendam decimarum episcopatus huius Agriensis pro praesenti anno videlicet 1647 episcopo defuncto debitam manibus nostris plenarie, ad ulteriorem Vrae Mtis benignam ordinationem deponi curet d. princeps, institimus.

Responderunt hanc arendam nos minime praetendere posse, siquidem per decessum ex hac vita memorati episcopi illa competeret d. principi, ad usus publicos regni convertenda etiam vi constitutionum regni.

Quibus replicavimus hanc praetensionem principis repugnare e diametro diplomati in quo haberetur per expressum

peculiaris articulus conditus, qui se sic haberet: Collatio autem bonorum ecclesiasticorum et ius patronatus in iisdem comitatibus suae mti salva permaneant.

Hoc nostro responso, ad singula accepto, dixerunt se principi tam in uno quam alteri praemissorum scripturos, punctaque accordata transmissuros pro ulteriori eiusdem resolutione, quam ubi acceperint nos ulterius desuper eo facto informare non intermittent.

Anno praesenti 1648. die 6. Ianuarii remisit princeps praemissa puncta cum adiecta ad quodvis certa consideratione suis dd. commissariis ut nobiscum communicent, atque desuper in correctionibus conveniant.

Et inprimis curavit nobis dici medio commissariorum suorum, quod ipse singula profundius puncta accordationis per nos in seriem redacta consideraverit, et non impositive quidem, sed iustis ex rationibus secundum diploma et articulos regni ea accomodari cuperet.

In primo puncto ratione usus capellae Cassoviensis declarationem maiorem desiderans habere, an nimirum per illa verba: ad usum et rationem principis maneat, intelligamus solum principem, vel etiam suae religionis homines?

Ad hoc respondimus. Quod usum capellae, nos aliud non intelligere, quam ut vita sua durante d. princeps utatur prout libuerit.

In secundo de libero religionis exercitio, ubi posueramus (ac etiam Cassoviae liberum ubique catholicae religionis exercitium etc.) ut haec verba, ac etiam Cassoviae, deleantur et post ubique, particula etiam addatur, alias si in priori forma maneret articulus, videremus exclusisse omnes alias religiones, et solum catholicum exercitium roborasse. In fine tamen ut ponatur: iuxta diplomatum et articulorum continentias, contentum fore principem.

In tertio nullam difficultatem invenit.

Circa quartum punctum de decimis episcopatus et capituli Agriensis uberiori declaratione nobis exponi curavit princeps, quod ille deo teste non intendat neque vult circa earum possessiones episcopum et capitulum impedire aut turbare, sed omnino liberum promittet, ut ipse episcopus et capitulum suas decimas vel pro se in specie colligere, vel si pro parte principis de illis conveniri non poterit, etiam alteri arandare possint, tamen ut tali casu fraus et dolus euitetur, hac ratione nimirum, ut si d. episcopus vel capitulum aliquis processus alteri arendaverit, et ipse d. princeps illos iure potiori ad se redimere vellet, ne duplum ab eo exigatur, quod et ipsi et bono publico praeiudiciosum nimis accideret, siquidem prae-

tensas decimas d. princeps non ad usum privatum, sed ad intertentionem confiniorum sibi subiectorum convertere soleat. Quantum porro ad ipsum articulum per nos inter puncta accordationis desuper conditum attineret: cuperet inprimis particulam illam (extra Tokaienses) exmissam, idque respectu decimarum suarum Saros-Patakiensium, quas iure legitimo ab antiquo exemptas possideret. Secundo iterum clausulam illam (cum omni eo iure, uti ante disturbia fuerunt) ex eo fundamento, quod ante disturbia per cameram Vrae Mtis Cassoviensem arendabantur, iam autem per cameram suae cels. arendantur, ne eatenus aliqua controversia oboriatur.

Consentiret tamen, ut loco praecedentis clausulae, ponatur vel haec clausula (omni legitimo iuramento possedendae); vel vero haec (omni eo iure relinquatur, quo reliqui domini episcopi et capitulares eas possederunt); vel vero concludatur (iuxta diploma et articulos regni) vel vero ponantur pura verba diplomatis.

Circa quas clausulas habentes nos haud leves considerationes, praemissa longiori difficultatione, maluimus in id consentire, ut pura verba diplomatis Nikelspurgensis inserantur, ita tamen, ut iuxta oblationem suam d. princeps tam d. episcopum futurum, quam capitulum in libero usu et pacifico dominio dictarum decimarum relinquat, quemadmodum etiam super hac oblatione principis pro futura episcopi et capituli cautela, testimoniales literas nostras extradeditimus.

Quintum punctum sic feceramus. Tormenta ultra illa, quae in diplomate continentur, utpote ex arce Bodokeö et Szendreö ablata, d. princeps, prout etiam Regecziana tria, ex tormentis per praedefunctum ill. condam d. palatinum eo comparatis eiusdem haeredibus restituet adhuc durante commissione.

In hoc puncto ut post princeps, addamus (quae in potestate eiusdem vel fidelium suorum essent) particulam vero ex tormentis deleamus, et pro comparatis comparata inseramus, postulavit. Cui etiam assensimus.

In 6. puncto, ut loco tricesimarum per d. principem tenendarum, inseratur: d. principi concessarum, et pro: reiecta est ad suam mtem ponatur: requirenda est superinde sua mtas. In hoc etiam convenimus.

In 7. et 8. puncto nullam difficultatem posuit.

Nonum articulum sic consideramus. Quoad summas dominiarum Tokay et Regecz, ut ill. princeps deponat haeredibus Homonianis et Eszterhasianis defalcatis summis inscriptionum et exemptionum per ill. comites quondam regni palatinum Nicolaum Eszterhasi, Ioannem Homonnay et Stephanum Chaky factarum, quae et in quantum liquidari poterunt iuxta

continentias diplomatis. Quo non contentus princeps, propter certas considerationes, et signanter quia dubitabat, utrum familia Eszterhasiana et Homoniana, cum admissa defalcatione suas summas levabunt, vel non, et ideo pro conclusione huius puncti haec addi postulavit: si qui autem illas summas levaverint, ipsi quietabunt d. principem et d. commissarii suae mtis superinde testimoniales dabunt, prout et super eo, si qui easdem requisiti non levaverint. Si autem d. commissarii suae mtis penes plenipotenciales literas partium levaverint, ipsimet commissarii desuper d. principem quietabunt, assignatis iisdem plenipotentialibus suae cels. in specie. In quo etiam pro bono pacis nostrum consensum praebuimus.

In puncto 11. etiam non erat contentus adiecta per nos clausula, nimirum (excepto Tokay, cuius officialium iuramentum differtur ad ulteriorem resolutionem suae mtis, ita tamen, ut usque tempus assignationis assecuratoriarum Transylvaniensium d. princeps studeat de eo certi quid concludere cum sua mte, ne tamen haec suspensio iuramenti praefatorum officialium in praefixo termino resignationis comitatum impedimento esse possit) sed eam totaliter exmitti postulans, resolvit se contentum fore, ut iuramenta praestent officiales Tokaienses, sed praesidium Vrae Mtis, ut in oppido extra evidentem necessitatem resideat, ipsius vero in arce, de cuius statu etiam ut certi quid tenore plenipotentiae nostrae concludamus cum prompta satisfactionis omnium etiam a parte sua oblatione, diligentissime ursit.

Respondimus ad primum nos: non contrariari, ut praemissa clausula totaliter deleatur, verum quo ad statum praesidii Tokaiensis, siquidem is auctoritatem plenipotentiae nostrae excederet, uti novum postulatum principis, in eo nos absque speciali Vrae Mtis annuentia nihil concludere posse; ideoque etiam in suspenso remanere debere. Nihilominus tamen si quid in eo ad ultimas literas nostras in quibus etiam huius negotii mentionem fecimus a Vra Mte sacr. resolutionis acceperimus, Cassoviae quoque postulatum principis eo quo meliori fieri poterit modo accommodare studebimus.

In duodecimo nulla facta difficultas, sed produxerunt nobis, penes plenipotenciales literas etiam instructionem suam et in parte, qua mediante annuit princeps, ut se obligent quod assecutorias Transylvaniensium in Martio certo praesentari curaturus sit iis princeps quibus Vra Mtas recipiendas demandaverit; cupiens insuper, ut nobiscum tractent de dilatione termini ad decimum circiter Aprilis, ac simul etiam de loco ubinam praesentatio annotatarum assecuratoriarum fieri debeat.

Respondimus dilationem termini contra iam conclusio-

nem factam nos admittere non posse, siquidem etiam Vrae Mti sacr. Martium inclusive perscripseramus. Pro loco autem praesentationis civitatem Epperiessensem designavimus, literasque plenipotenciales eorum una cum puncto instructionis praenotatae, sub sigillo iudiciali palatinali authentice transumi fecimus, atque huc in specie sub litera A) Mti Vrae sacr. humillime exhibemus, obligatoriis eorum penes me comitem Franciscum Weseleny detentis, quae ipsis ubi assecuratoriae Transylvaniorum praesentabuntur, restitui debebunt.

In reliquis punctis nulla supererat difficultas.

Atque sic die 7. Ianuarii iterum puncta conclusionum praemissa cum correctione ad purum descripta miserunt ad principem pro ratificatione eiusdem d. commissarii.

Quae rursum d. princeps die 13. Ianuarii horis matutinis remisit cum hisce difficultatibus.

Primo. In 2-do puncto ratione religionis, ut siquidem particula (ubique) ex articulo novissimae diaetae per regnum omissa restet, etiam hic omittatur, idque ex eo uti ipsimet commissarii principis non negabant, ne virtute huius particulae, etiam in Saros-Patak, ubi est sedes et academia Calvinistarum, religionis catholicae exercitium praetendi possit. Et hanc in omnibus methodum secuti sunt, nam in quibus art. regni pro se militari animadverterunt, in illis articulos citabant et e contra in quibus diplomata, in illis articulos non admittebant.

Ad hoc respondimus, quod nos non articulum, in quo per inanimadvertentiam typographi hic error comitti poterat, sed diploma in quo fundatur, et per expressum habetur (liberum ubique etiam catholicae religionis etc.) spectare debemus.

Replicuerunt, siquidem incertum esset, num per errorem typographi, vel vero studio per regnicolas exmissa sit: ideo illos non posse consentire, contra expressam d. principis voluntatem, ut inseratur.

Quibus rursum nos resolvimus, quod etiam si haec commissio dissolvi deberet, nos in despectum autoritatis Vrae Mtis, et in praeiudicium diplomatis, hanc particulam non exmitteremus.

In 10. puncto, ut post privilegiatorum inseratur: quicumque d. principi iurant etc. Quae clausula siquidem in diplomate per expressum habetur, non repugnativimus.

Praeterea hac occasione intimare fecit nobis, quod ipse princeps primo 22. vel 23. Cassoviam sit venturus, quo respectu cuperet, ut resignatio 7 comitatuum ad diem 25. vel 27. differatur, in quo etiam annuimus.

Hac resolutione a nobis accepta scripserunt ea ipsa die principi in negotio difficultatis ratione praemissae particulae (ubique), cuius resolutionem et annuentiam desuper primo 18.

acceperunt, quam nobis horis pomeridianis in unum convenientes eo facto declararunt.

Tandem cetera etiam conclusionum puncta invicem contulimus, et ad purum in duo exemplaria describi curavimus, obsigillationemque eorum ad diem sequentem distulimus.

Hac ipsa occasione etiam reversales nonnullorum fidelium Vrae M^{ti}s magnatum, nobilium, comitatuum, civitatum et praesidiorum N° 83. nobis praesentarunt, quas annotatis nominibus inscriptorum iuxta conclusionem inter nos factam comburi fecimus.

Die demum decima nona hora octava convenimus in unum conclusionumque praesentis tractatus puncta, modo praemisso in duobus exemplaribus ad purum descripta utrinque subscripsimus et obsigillavimus, uno pro principe ipsis assignato, altero pro Vrae M^{te} sacr. reservato, quod hic in specie sub B. humillime exhibemus.

Reliqua autem huius tractatus puncta extra praetensionem mercatorum Viennensium et depositum Martini Wailingh Poseniensis, partim restitutionalibus, partim orali utrinque resolutione sub decursu commissionis complanavimus et determinavimus.

Quod cum praecessisset civitas Eperiessiensis ea ipsa die intra decimam et undecimam in templo maiori et minori Te deum laudamus solenniter cum tubis et tympanis decantari, atque etiam in signum laetitiae omnia tormenta maiora et minora circum circa civitatem in propugnaculis, prout etiam aliquot mortaria ad forum educta, explodi curavit. Superfati vero d. commissarii principis cum conclusionibus circa secundam pomeridianam, ex hospitio meo comitis Francisci Wesseleni, ubi omnes simul in prandio fuimus, venia a nobis accepta Cassoviam discesserunt.

Eadem etiam duabus circiter horis post discessum dictorum d. commissariorum principis, rediit cursor noster Praga cum benignis M^{ti}s Vrae sacr. ad singula difficultatum commissionis praesentis puncta resolutionalibus literis, quas nos debito venerationis cultu accipientes, earundem continentias, demisso animi obsequendi studio intelleximus, quorum singula puncta quanta diligentia et studio in conformitate benignae subsequatae Vrae M^{ti}s sacr. resolutionis ad finem deducere conati sumus, ex praemisso relationis huius nostrae cursu clementer intelligere dignabitur Vra M^{tas} sacr.

Hac occasione etiam ill. comes regni palatinus ad instantiam nostram misit nobis ex archivo regni copiam assecutoriarum Transylvaniensium, tempore quondam principis Bettlemi expeditarum, sub sigillo suo palatinali authentico; siqui-

dem non levis quaestio inter nos orta fuerat, num novissima diplomata assecratoriis Transylvaniorum de verbo ad verbum inseri debeant, vel vero solum conditiones illae quoad 7 comitatus uti et in articulo regni novissimarum constitutionum expresse habentur. Illi omnino primum, nos vero ultimum sentiebamus, et ex eo quidem fundamento, cum reliqua Transylvanos non concernerent, ideo neque etiam eorum consensu vel ratificatione indigerent.

Acquiescentes itaque in praemissa forma nobis per ill. d. comitem palatinum submissa, etiam futuras assecratorias Transylvaniorum mutatis mutandis, solum quoad formalitatem verborum, non vero ad rei essentiam combinari curavimus, et simul ab utraque parte sigillis et manuum subscriptionibus, Cassoviae roboratas, ut sub iisdem verborum formis et clausulis expediantur, d. commissariis principis assignavimus, uno pari per omnia similiter in manibus nostris reservato pro futura collatione et cautela.

Die 23. Iuxta conclusionem inter nos modo superius declarato factam, prima circiter pomeridiana Eperiesino cum decenti apparatu et comitiva pro authoritate Vrae Mtis sacr. Cassoviam versus iter aggressi, noctem in pago Somos egimus, unde die sequenti, quae erat 24., summo mane movimus et dum Cassoviam appropinquaremus, recte sub monte, medio circiter miliari a civitate distante, quinque turmas equitum hungaricae, teuthonicae et saracenorum nationis ordine collocatas, nostrumque adventum cum expansis vexillis, aplausuque tubarum et tympanorum, atque tribus carpentis detectis et convenienter adornatis, expectantes reperiimus.

Ubi autem spec. ac magn. d. Sigismundo Barchay duobus aliis magnatibus sibi adstantibus prolixiori sermone contexta nomine principis oratione aggratulabunde excepti, dictos currus conscendimus, praecedenteque nos praemisso equitatu principis et nostro, paulo ulterius etiam et cives Cassovienses cum non contemnendo numero equitum nobis obviam facti, nomine civitatis pariter aggratulabunda salutatione nos exceperunt, ordineque instituto cum reliquis praecesserunt, taliterque intra duodecimam et primam civitatem adstante ab utraque parte ordine germanico et ungarico numeroso peditatu intravimus, ad hospitiumque meum comitis Francisci Weseleni deducti sumus, unde recedenti paulo post praenotato equitatu et peditatu principis, nos reliqui etiam ad hospitia nostra, quae in propinquo erant, ordinata discessimus, atque etiam in hospitibus nomine principis, principissae, et filii eorum Sigismundi singillatim per peculiare et praecipuos eorum aulae familiares salutati sumus.

Die sequenti convenimus cum d. commissariis principis in hospitio meo comitis Francisci Wesseleny atque de modo resignationis septem comitatum reliquorumque negotiorum complanatione invicem contulimus. Qua occasione etiam d. princeps inprimis in medio praefatorum commissariorum et postea certorum nuntiorum suorum, ad audientiam pro salutatione personali, et simul ad prandium nos invitari curavit.

Adveniente itaque tempore prandii, misit pro nobis duo carpenta cum notabili numero aulae familiarium suorum et tribus magnatibus iisdemque curribus uti ablegatis insidentibus, quorum medio nos iterato salutari atque ad se invitari curavit. Cuius hac in parte voluntati nos obsequenter accommodantes consedimus praemissos currus, atque inter peditatum continuo ordine ex utraque parte directa per forum ab hospitio meo Francisci Wesseleny, usque ad domum principis collocatum devecti sumus; atque ubi in domo ipsa ante gradus de curribus descendissemus, venit nobis supremus aulae praefectus d. Franciscus Bettlen cum praecipuis principis aulae familiaribus per gradus obviam, salutationeque aggratulabunda praemissa et cingente nos numerosa aula praecessit principis, atque dum maius palatium ingressi fuisset, ipsemet princeps etiam in persona nobis obviam veniens porrectaque manu ad domum audientiae nos introduxit.

Ubi antequam consedissemus eundem nomine Mti Vrae sacr., cum caesareae regiaeque erga se benignitatis et propensionis oblatione salutavimus, foelixque novi anni auspicium apprecantes, de temperata ipsius sanitate congratulati sumus; quibus absolutis etiam nomine proprio officia nostra ipsi detulimus.

Quam Mti Vrae sacr. per nos erga se declaratam benignam propensionem non solum grata animi subiectione se accepisse, verum etiam omni occasione fideli obsequio et complacendi studio promereri conaturum promittens, sincera devotione vicissim Mti Vrae sacr. omnem prosperitatem, triumphum et pacem universalem ac stabilem, in hoc novo anno comprecatus est, nobis etiam pro parte nostra gratias retulit.

His stando peractis, consedimus distinctis sellis ordine iam ante ex opposito principis collocatis atque intermixtis variis mutuis colloquiis, officiosisque de rebus imperii et Neapolitana rebellionis praemissis quaestionibus et discursibus, retulit nobis, quod defacto ad mutandam cum Vra Mte sacr. pacem ab eiusdem hostibus sollicitetur, uti id etiam literis eorum comprobare paratus fuisset, nisi eas in Transylvania reliquisset, verum ipse illis respondisset, quod id nulla ratione facere sed cum Vra Mte sacr. iam conclusam pacem omnino et sincere servare

vellet, sperans id etiam tam a parte Vrae Mtis sacr. (de cuius augusta persona in praesens nulla quaerela), quam etiam fidelium eiusdem facturum. Interim allatis cibis exivimus ad prandium, in quo laute et pro authoritate Vrae Mtis tractati, eiusdem et totius augustissimae domus Austriacae iucunda memoria etiam poculis usi sumus; absolutoque circiter secunda pomeridiana prandio, praecessimus pro more solito principem cum principissa in domum usque interiorem, ubi antea in audientia fuimus, ibidemque admissa circiter unius quadrantis horae conversatione, venia accepta et principe nos in exterius usque palatium comitante, eo quo veneramus modo et ordine ad hospitium reducti sumus.

Die 26. convenimus rursus cum d. commissariis principis illisque adhuc certa numero puncta per modum memorialis, pro effectuatione et resolutione finali principis antequam resignatio 7 comitatum fiat exhibuimus, diligentissimeque ursimus, ut siquidem patrum Iesuitarum scripto inter conclusiones ne mentionem fieri non permiserit princeps, committat Cassoviae et Zatzthmarini capitaneis et castellanis aliisque officialibus suis, ut tam patres societatis Iesu nominanter, quam etiam reliquos cuiuscunque religionis ii fuerint et sacerdotes catholicos, absque omni impedimento intromittant, exercitiumque liberum ubique et moram necessariam illis permittant.

2. Refusionem quoque et restitutionem apocharum et pecuniarum mercatorum Viennensium, a famulis illorum Cassoviae ablatarum; prout etiam certi depositi quondam Martini Vayling Poseniensis, cuius maiorem partem sub ipsis motibus disturbiorum modernus iudex Cassoviensis Ioannes Köneczky pro se usurpaverat, postulavimus.

3. Posteaquam iam septem comitatus non amplius iure belli, sed iure cessionis per Vram Mtem sacr. sibi factae possidebit, ut tam comitatum quam etiam in iis degentium reversales, signanter dñae comitissae Homoniana d. comitis quondam Sigismundi Forgacz, civitatis Cassoviensis, Stephani Devény et caeterorum restituat, ursimus.

4. Institimus etiam, ne nimis condescensionibus militum, bona fidelium Vrae Mtis sacr., uti Homoniana, Eszterhaziana et aliorum aggravari permittat.

5. Ne in septem comitatibus sibi concessis processus iuridicos illegitimis mandatis impediat.

Et alia plura horum similia, cupientes ad singula optatam principis resolutionem habere, qua habita, quod nos etiam die imminenti in resignatione septem comitatum procedemus.

Die 27. horis matutinis redierunt ad nos cum resolutione principis eiusdem d. commissarii. Et ad primum praemis-

sorum, quod omnino d. princeps velit demandare capitaneo Cassoviensi, castellanis et reliquis officialibus, prout et Zathmarini, ac aliis in locis in septem comitatibus, ut patres societatis ac alios promiscue religiosos ac sacerdotes catholicos Cassoviam et Zathmarinum aliaque loca libere intrare, professionem religionis catholicae exercere, ubique etiam pro necessitate morari et exire absque omni impedimento promittant, neque eosdem in portis, aut in civitate per examina et remoram divexent.

Super qua principis ultimata resolutione, dedimus etiam patribus societatis Iesu literas testimoniales.

Ad 2-dum quoad mercatores Viennenses: vellet se mihi Ioanni Törös, in proxima mea privata audientia cathogorice risolvere; depositum a. Martini Vayling in amnystiam transiisse praetendendo.

Ad 3. Quod septem comitatus non habuerit sibi reversalibus obstrictos, ideoque etiam nec restituere posse. Reversales tamen dni comitis Sigismundi Forgach et dnae comitissae Homoniana ac aliorum restituere vellet, ita tamen, ut fidelitatis sibi debita memores permaneant.

Quoad reversales civitatis Cassoviensis et Stephani Devény, siquidem eae altioris essent, resolutionem suam desuper ad faciem commissionis differendam censuit.

Ad 4. Quoniam iam per dei gratiam optatam cum Mte Vra sacr. concluderit pacem, neque tanto milite in iis partibus opus haberet, vult tam praefatorum fidelium Vrae Mtis, quam etiam suorum bona in genere a condescensione militum praeservare, excepta evidenti necessitate; si quando nimirum ipsum ad coercendas Turcarum excursiones, in auxilium confiniorum partium illarum regni et defensionem, aliquem militem exmittere contingeret.

Ad 5. quod se inposterum in iuridicos processus in 7 comitatibus non immiscebit, sed se accommodabit diplomati. Collatione autem honorum supremorum comitum, bonorum et tutelarum vigore diplomatum sibi reservata.

NB. Hactenus etiam nonnisi defectu magistrorum prothonotariorum in illis partibus ad importunam nonnullorum instantiam fecerit.

Hac occasione etiam in eo se resolvit, quod praecium vineae Hétszölő ad quietantiam nostram deponi curabit. Similiter etiam duo millia tallerorum pro arenda decimarum episcopatus Agriensis anni praesentis ad quietantiam dni perceptoris proventuum Mtis Vrae sacr. partium regni superiorum. Pro vinea autem Barátszölő non plus, quam mille florenos pro-

mittebat, quos renuentibus etiam ipsis patribus societatis Iesu, nos acceptare nolimus, sed potius in suspenso relinquimus.

Qua principis tam in praemissis, quam etiam aliis punctis, visa et intellecta ultimata et cathégorica resolutine, super-sedendum potius, quin ulteriori disceptatione inaniter tempus insummendum esse censuimus.

Hortantes nihilominus dd. commissarios, ut principem omni conatu eo inducere studeant, quatenus mercatoribus Viennensibus satisfaciat, eosque integre contentet, cum ipso- rum res, uti saepius per nos declaratum esset, nulla ratione ad amnystiam generalem pertinerent, quae solum pro statibus et ordinibus Hungariae et non externis deserviret, ne fidem hucusque in omnibus regnis, provinciis et ditionibus laudabiliter inter mercatores observatam, in notabile regni damnum et iacturam, negotiationum impedimentum, vectigalium et proventuum publicorum diminutionem laesam ac violatam fuisse iure merito praetendi possit, eoque facto mercantiae tollantur, ipsi vero damnificati regressum suum aliis modis a iure permissis, videlicet per aresta rerum et personarum ditionis Transylvanicae, quaerere cogantur. Praeterea, ut depositum condam Martini Vaylingh, siquidem sciretur ubi sit, curet restitui princeps. Illi quidem tam in uno, quam altero sedulam suam operam promiserant.

Caeterum siquidem formam iuramenti, pro supremis comitatibus 7 comitatum capitaneis et castellanis confiniorum etc. per nos conceptam d. princeps acceptare nolebat, sed ut tenore eo et sub iis formalibus verbis, uti in art. 20. novissimarum constitutionum regni expressum haberetur sit translatio, desideravit.

In eo laboravimus atque etiam concordavimus, in forma hic sub C) adiecta. Consensimus et in eo principi, ut die sequenti id est 28., qui erat dies Martis, (scientes enim ipsum hunc diem singulari observatione venerari), fiat septem comitatum in eo loco et illo methodo qua tempore principis quondam Bettlemi intra horam octavam et nonam resignatio.

His ita conclusis redierunt ad principem cum relatione.

Die 28. circiter hora media nona misit pro nobis suos currus cum eo apparatu et comitiva, uti superius, quoad primam nostram audientiam declaravimus, atque eo ordine nobis obviante principe in exteriori palatio, in hypocaustum, ubi etiam antecederet audientiam habuimus, introducti sumus, ibique ad faciem principi, cui semper filius Sigismundus adstabat, consedentes, varios discursus interea donec magnates et nuncii septem comitatum atque civitatum, capitaneique confiniorum de statu eorum, et forsitan etiam rebus per oratorem

nomine ipsorum coram proferendis contulissent, confidenter miscuimus.

Tandem circa nonam obtenta audientia intrarunt inprimis magnates Transylvaniae et septem comitatum, atque ad latus principis nobis ex opposito se se ordine collocarunt, nuncii vero comitatum et reliqui in medio substiterunt. Quibus praesentibus assurgentes una cum principe et simul stantes, ego Ioannes Törös iussu collegiali secundum tenorem instructionis nostrae, ungarico idiomate principem allocutus sum. Declarando clare et diserte caesaream et regiam Mtis Vrae sacr. erga se benignitatem et propensionem, qua in ipso exornando aspicitur, quantoque conatu, cura et solitudine tam in praecedenti commissione Tokaiensi, quam praesens continuaret, quam etiam sub decursu novissimae diaetae, ea omnia quae in diplomatibus Mtis Vrae sacr. continentur ad effectum deducere, quietique ac tranquillitati afflictissimi regni huius Hungariae paterno affectu consulere clementer voluerit. Sperans Mtem Vram sacr. ipsum quoque principem iuxta suam promissionem ea imposterum officia praestitutum, quae bonum gratumque decent principem, neque unquam aures praestitutum, quae forte ad inquietudinem eundem inducere niterentur; ea vero, quae adhuc ex parte sua ineffectuata restarent, debita promptitudine effectuari curaturum. Quidem Vram Mtem sacr. non nisi ea esse expectanda, quae ad pacem tranquillitatemque conservandam spectarent ipsumque principem toto pectore ad quietem tutandam atque fovendam anhelare debere. Ut autem caetera quoque conclusae pacis puncta, tam ea videlicet, quae Mtem Vram sacr. eiusque fideles subditos concernunt, quam quae principem tangunt, debitam et finalem executionem sortiantur, nosque a Mte Vra sacr. cum sufficienti mandato et instructione, uti iam antea constaret principi esse expeditos commissarios. Et ut certum tractum etiam septem comitatum, utpote Zaththmar cum eiusdem nominis castro, Zabolch, Ugocha, Beregh, Zemlin, Borsod (excepto Zendro) tricesimae tamen ibidem erectae proventibus pro sua cels. remanentibus et Abaujvariensem una cum civitate Cassoviensi (ita quidem, ut duos ex his Zaththmariensem videlicet et de Zabolch valeant possidere etiam filii ipsius vita ipsorum durante iuxta eiusdem dispositionem), quoad regales proventus suae cels. principali assignemus, prout etiam autoritate nobis a Vra Mte sacr. attributa defacto in praesentia frequenti dnorum magnatum, nunciorumque ipsorum comitatum et civitatum tenendos et possidendos conditionibus sub praemissis effective assignaremus, salvis tamen libertatibus, praerogativis, immunitatibus, consuetudinibus, iuribus, bonis, residentiis et proventibus quo-

rumvis tam ecclesiasticorum, quam secularium; sperare Mtem Vram sacr. nihilominus et admonere principem, ut debita mansuetudine universos et singulos in iisdem comitatibus degentes, in ipsorum praerogativis, consuetudinibus et exemptionibus, iuribus et privilegiis sine turbatione et molestia conservet; in iuridicos processus se non immisceat, nec illegitimis mandatis eos impediat, neque etiam alia quavis via, quorumvis etiam ecclesiasticorum quam secularium iura labefactare intendant, conditiones vero sub quibus praenotati septem comitatus per Vram Mtem sacr. ipsi conceduntur, cum sedulitate et synceritate observet atque effectuet.

Hac oratione finita prodiit in medium spec. ac magn. d. Sigismundus Loniay, qui ex instituto nomine principis pro tam benigna Mtis Vrae sacr. erga principem, uti d. eorum clem. propensione et affectu singulari humiles referendo gratias demissam promptitudinem ipsius et fidelium suorum, obsequendique syncerum per omnes occasione studium obtulit, inducendo longiori sermone, quod videlicet princeps novissime praeteritorum regni intestinorum motuum, quorum occasione ipsi hi septem comitatus a Vra Mte sacr. conceduntur, causa non fuerit, neque etiam ullo unquam tempore contra Vram Mtem sacr. eiusque domum augustam aliquam hostilitatem exercere intenderit, licet a pluribus retroactis annis, a coronis Sveciae et Galliae cum optimis promissionibus et oblationibus per solemnes legationes continuo sollicitatus fuerit, memor tamen beneficiorum augustissimae domus Austriacae in se et familiam suam liberalissime derivatorum, toties quoties bonis rationibus se se excusare studuerit, nec ulla ratione illis consensum praebere voluerit. Prout nec etiam novissime prae buisset, nisi gentem suam Ungaram et regnum Hungariae in avitis eius libertatibus et praesertim religione opprimi et nec ullum aliud remedium vel sperari posse animadvertisset, persecutus continuis querelis regnicolarum et sollicitationibus inuitus magis quam spontanee hocce medium ad recuperandam patriae suae charissimae et religionis libertatem arripere necessum habuerit, idque etiam compendiosiori via et modo statim ad initium huius motus fieri potuisse, nisi per contemptum a non postremis ministris Vrae Mtis sacr. ipsius oblationes spretae fuissent. Verum iam his omnibus praeterlapsis posteaquam deo auxiliante Vra Mtas sacr. tenore conclusionum pacis cum ipso initae, diplomatumque superinde editorum gentis Hungariae et religionis in regno libertatem restituere, sicque pacem stabilire clementer dignata sit; dignetur etiam conditiones diplomatum, tam per se, quam etiam fideles suos subditos stricte et sincere observari facere, quas etiam princeps se a parte sua et fidelium

suorum omnino sincere et diligentissime observaturum polliceretur, imo etiam iuxta benignam M^{tis} Vrae sacr. admonitionem se non solum gratum et obsequiosum principem, sed etiam quoad vixerit fidelem praestare, comitatusque et eorum incolas cuiuscunque illi ordinis fuerint per Vram M^{tem} sacr. sibi concessos, in libertatibus eorum et privilegiis conservare vellet: orans debita submissione M^{tem} Vram sacr. dignetur semper erga se et domum suam hactenus declaratam caesaream et regiam benignitatem atque propensionem imposterum etiam pari clementia continuare.

His per praefatum d. Loniay praemissis, subsumsit ipse princeps, dicens se nihil unquam magis in votis habuisse, quam ut afflictissimum regnum Hungariae in libertate et pace sine qua subsistere vel propter vicinum hostem Turcam minime posset conservetur, et ideo etiam non solum pacem cum M^{te} Vra sacr. conclusam, in omnibus suis punctis sancte et inviolabiliter semper colere, verum etiam 7 comitatus ditioni suae per Vram M^{tem} sacr. medio nostri iam resignatos, in immunitatibus eorum et privilegiis omnino conservare vellet; obsequenter orans Vram M^{tem} sacr. dignetur id etiam tam a parte sua, quam etiam fidelium suorum tenore diplomatum clementer efficere, neque etiam permittere, ut miseri subditi vel alterius cuiusvis conditionis homines, in libero religionis eorum exercitio a quovis turbentur aut impediuntur, prout defacto fieri, vel ad minus iam recenter factum esse in quibusdam partibus regni dolenter sane intellexisset. Clementem porro M^{tis} Vrae sacr. etiam hac ratione erga se contestatam benignitatem omni occasione debito gratitudinis et obsequendi studio promerere se non intermissurum.

Hic subsistente principe, converti me Ioannes Törös iterum ad magnates et nuncios civitatum, atque ipsis gratiam et clementiam M^{tis} Vrae sacr. deponens exposui: M^{tem} Vram sacr. nihil antiquius et magis firmum habere, quam status et ordines regni in ipsorum libertatibus et privilegiis conservare, amnystiam et veniam omnium erratorum indulsisse, diacetam deo favente feliciter conclusisse, in eaque universorum statuum et ordinum gravamina complanavisse: praeterea M^{tem} Vram d. principi Rakoczio ad dies vitae eiusdem dictos septem comitatus cum civitate Cassoviensi (dempto Szendrő) duos vero illorum Zaththmar et Zabolch, filiis eiusdem itidem ad vitae tempus certis de causis inductam concessisse. Quarum prima esset, quod M^{tas} Vra sacr. ex paterna sua inclinatione qua erga nationem Hungaricam afficitur, clementer consideravit christiani sanguinis effusionem, populorum ruinam, caedes et oppressiones innocentis plebeculae, ac regnorum et provinciarum

vastitatem. Perpenderit etiam pro benignitate sua Mtas Vra sacr. quantis periculis imminetibus ditiones christianae involverentur, maxime vero afflictissima Hungaria Turcis vicina, in que ipsorum faucibus sita, in cuius possessionem violentamque occupationem et subiugationem semper illi inhiaverunt, quibus malis et periculis per certam accommodationem maluit obviam ire, quam salutem Hungariae in discrimen coniicere. Alteram causam quae Mtem [Vram] sacr. ad concedendos hos comitatus induxit esse spem, quam de principe conceptam haberet, quod idem imposterum non solum pacis studia sectabitur ab omni hostilitate motuum in regno concitatione contra Mtem Vram et augustam domum Austriacam abstinendo, verum etiam grata et utilia servitia Vrae Mti inclytae domui suae Austriacae, et toti christianitati prompte et constanter exhibebit. Tertiam causam esse. Propter utilitatem regnicolarum, ut eosdem graviter per haec intestina dissidia impensis et oneribus bellicis exhaustos optatae quieti et tranquillitati restitueret, totumque regnum Hungariae fructibus periculosissimis iactatum, tempestatibusque validissimis aestuans, per concessionem dictorum comitatum conservaret, per hoc tamen minime eos a corpore regni avellere, aut ipsorum privilegiis et libertatibus exuere intenderet. His aliisque causis permotam Vram Mtem praerecensitos septem comitatus (excepto Szendrő) una cum civitate Cassoviensi, simul cum cunctis eorum antiquis metis et limitibus tam intra quam extra Tibiscum provenitibusque et redditibus fiscalibus plenaria cum iurisdictione et gubernatione, iuxta tamen condiciones in formula pacificationis Nikelspurgensis expressas concessisset. Hortatus sum illos etiam diligenter nomine Mtis Vrae sacr., ut debitum honorem et venerationem principi exhibeant, et attendant ne ullo unquam tempore aliquid moliantur quod ipsis et eorum posteritatibus ruinae occasio sit futura. Porro non debere illos existimare, quod Mtas Vra sacr., curam ipsorum sollicitudinem et defensionem deposuerit, quin imo in ipsorum adversitatibus, et si ab hostilibus periculum immineret, paratam fore futuram Mtem Vram succurrere et remedium adhibere.

Ad haec status antelatorum 7 comitatum medio spec. ac magn. d. Bernardi Nyari supremi comitis comitatus de Szabolch Mti Vrae sacr. pro tanta gratia et clementia, qua illos defacto paterna affectione prosequitur, cum perpetua fidelitatis eorum oblatione humillimas egerunt gratias, orantes demissa subiectione Mtem Vram sacr., ut deinceps quoque in gratia et clementia sua caesarea et regia illos conservare, illorumque adinstar aliorum comitatum regni clementer curam gerere non dedignetur.

Quantum porro ad benignam hanc Mtis Vrae sacr. illorum comitatum principi ad dies vitae factam cessionem attineret, illi se se et in eo benignae dispositioni Mtis Vrae sacr. pro debita sua subiectione humillime accommodare volunt, principique uti eorum dno clem. semper debitum obsequium praestabunt, sperantes quod etiam sua principalis cels. in iis libertatibus et praerogativis, quibus hactenus uti sunt et caeteri comitatus ditionis Vrae Mtis sacr. utuntur, conservabit.

Quoniam vero in hac cessione Szendrő per expressum excipiat, moverant quaestionem, num illi nobiles comitatus Borsodiensis, qui residentias suas in Szendrő habent iurisdictioni principis subiacere debeant, et utrum etiam ibidem comitatus ille sedem suam celebrare uti tempore principis quondam Bettleem possit?

Quibus respondimus: eo modo, ordine et conditione per omnia, prouti tempore principis Bettlemi. Hac resolutione accepta exierunt omnes, nos vero cum principe remanentes consedimus, atque inter caetera in medium prolata negotia etiam persuadere conati sumus principi, ut familiae Eszterhasianae pro arce et dominio Regeczyensi summam iuxta spem mihi Ioanni Törös in castris tempore conclusae pacis datam non in valore partium regni superiorum, sed in valore partium cis et trans-Danubianarum deponi curet, idque vel eo etiam respectu, quod haec familia iam a tot annis usu fructu dictorum bonorum et simul pecunia caruerit, cuius vel interesse hactenus exoluta fuisse, hanc decrescentiam supplevisset, princeps vero et de bonis et de pecuniis suam utilitatem habuerit. Propterea etiam institimus, ut novem millia tallerorum imperialium super certis exemptionibus per d. comitem Stephanum Chaky, in bonis Tarczalensibus levatorum, ne defalcet ex summa pro arce et dominio Tokaiensi, familiae Homonianae deponenda, siquidem haec cum d. comite Chaky nullum hac ratione interesse haberet, sed plenarie curet ipsi exolvere. Sed nec in uno, nec in altero quicquam effecimus. Quoad familiam Eszterhasianam respondit se in bona moneta omnino utpote aureis et talleris summam illam deponi curaturum, sed in valore in diplomate expresso, siquidem iam mortuus esset ille, cui hanc oblationem fecisset. Quod autem illi hactenus suam pecuniam non acceperint, de qua ille etiam nullam utilitatem habuit, id non sibi, sed intervenientibus certis difficultatibus adscribi debere, illam etiam iam dudum ante commassatam et sigillo conventus de Lelesz obsigillatam in promptu servari curasset.

Quantum vero ad novem illa millia tallerorum imperialium attinet se non posse neque debere a continentis diplomatum et conclusionem cum Vra Mte sacr. desuper facta recedere,

sed inhaerendo iis, tam uni quam alteri partium si voluerint levare summas suas, paratum fore deponere.

Hac occasione etiam fecimus instantiam penes mercatores Viennenses, ut ad evitandas difficultates, quae exinde nasci possent, velit eos contentari facere. Respondit quod die sequenti medio commissariorum suorum in hoc quoque se vellet cathgorice resolvere. Monitus interea a filio suo Sigismundo princeps relictis nobis exivit in exterius conclave ad dandam audientiam cuidam legato principis Litvaniae iunioris Rachivil, prout ipsemet postea ad nos reversus retulit.

Et quia iam tempus prandii advenerat, exivimus praeecedentes principem nosque secuta dna principissa in maius palatium, ubi simul cum statibus et nunciis septem comitatus lautissimo nos prandio excepit miscendoque ad mensam confidenter iucunda colloquia, letissime tractavit.

Atque inprimis dum mihi comiti Francisco Wesseleny pro sanitate et felicitate Vrae Mtis sacr. stando propinasset princeps, in foro civitatis ante domum ipsius ex duodecim tormentis ad id studio collocatis tria maiora et circum circa civitatem in propugnaculis omnia explodi curavit, consequenter etiam dum nos commissarii in hunc finem bibimus, ad quodvis poculum tria, et dum aliquis ex statibus, unum in foro explodebatur. Id etiam pro ser. nostro rege Ferdinando 4-to, pro augusta imperatrice futura (in cuius felicitatem principissa stando praebibit) pro tota domo Austriaca, pro stabili pace in Hungaria et tota christianitate, ac aliis similibus votis incessanter, ab undecima usque ad medium 4-tae post meridiem, cum ruina plurium fornacium, continuatum est. Tandem surgentes a mensa praecessimus principem cum principissa ad interius conclave, ibique statim venia a principe accepta, sub strepitu tormentorum et bombardarum, curribus eo ordine, quo veneramus reducti sumus ad hospitia.

Die 29. Convenerant nos commissarii principis, et certum conceptum, sub certis clausulis, in cuius conformitate princeps recognitionaliter sive quietantionaliter super summis familiae Eszterhasianae et Homonianae deponendis, expeditionem habere volebat, nobis praesentarunt, quem nos eo facto dnae comitissae Homonianae ibidem praesenti pro notitia et consideratione transmiseramus. Et siquidem ratione depositionis iuramentorum officialium et praesidii Tokaiensis status necdum concordatum fuerat, institit princeps ut illud etiam accomodetur. Cui nos nunciavimus, quod licet tenore diplomatum nulla alia accommodatione, quam reliqua confinia principi concessa indigerent, nihilominus tamen in gratiam suae cels., sub bonis conditionibus, siquidem etiam a Vra Mte sacr. desu-

per benignam annuentiam haberemus, id etiam accommodare parati sumus. Conditionesque hasce proposuimus. 1-mo. Ut oppidum Tokay ad sufficientem securitatem praesidii ibidem collocandi muniatur. 2-do. Ut in arce omnes officiales principis et milites fide sint obligati Vrae Mti sacr. 3-tio. Ut assecuret princeps Vram Mtem sacr. sub verbo principali, assumtis in se etiam oneribus et quibusvis gravaminibus filiorum filiarumque et successorum suorum sub vinculo notae, quod idem praesidium semper in devotione Vrae Mtis conservabunt.

4-to. Ut tempore necessitatis praesidium promiscue nulla exceptione facta intromittatur.

5-to. Tali casu ut plenariam habeat auctoritatem, circa munitionem arcis capitaneus Vrae Mtis.

6-to. Ut de annona illis quoque provideatur.

Hac puncta notata retulerunt principi pro resolutione.

Qua occasione etiam nunciavimus principi, ut in negotio mercatorum Viennensium iam tandem se se gratiose resolvere velit. Statim post discessum a nobis commissariorum principis, misit ad nos dna comitissa Homoniana duos e medio praecipuorum familiarium suorum, per quos suas considerationes et difficultates, circa puncta illa per principem quietantionalibus inseri desiderata, nunciavit cum tali resolutione quod ipsa malit carere pecunia, quam tales quietantionales dare, quos nos directe cum tali resolutione praefatae dnae comitissae ad consiliarios principis expeditivimus, ut non ex nobis, sed ex ipsis intelligant dnae comitissae resolutionem.

Die 30. etiam hanc difficultatem sustulimus, atque super tenore praetensarum quietantionalium cum contento principis et praetitulatae dnae comitissae Homonianae concordavimus.

In negotio quoque arcis et praesidii Tokaiensis, post multas rationes qualiter et sub quibus conditionibus concordavimus et transegitur cum principe, ex literis transactionalibus sub sigillis utriusque partis commissariorum et manuum subscriptionibus hic sub D. (quibus simile exemplar per omnia principi dedimus) intelligere dignabitur Vra Mtas sacr.

Hac occasione etiam reversales civitatis Cassoviensis offerebat princeps, repetendo suas assecuratorias, quibus se civitati obstrinxerat, quod illos in libertate eorum servare vellet, sed civitas maluit reversales suas apud principem relinquere, quam ipsius assecuratorias extradare.

Quoad mercatores Viennenses autem se cathgorice resolvit princeps, quod exemplo principis condam Boczkay, et tenore etiam novissimae amnystiae ad restitutionem rerum ipsorum Cassoviae ut in ditione tunc Vrae Mtis sacr. oblato non teneretur, neque etiam restituere vellet, exceptis summis in

Transylvania sureditione(?) ubivis, a fidelibus suis vigore obligationum eorum ad rationem suam levatis et perceptis, quas se fidelibus suis a quibus acceptae erant, facto cum iisdem computo, ut illi quoque illis, quibus obligantur persolvant, restitutum promisit. Quam principis resolutionem eiusdem commissarii approbati cupiverunt, sed nos nihil pro vel contra statuentes cum protestatione negotium hoc in suspenso relinquimus. Uti desuper etiam literas testimoniales praefatis mercatoribus in communi dedimus.

Die ultima et prima Februarii, post depositionem iuramentorum, ad rationem principis infra notarorum factam, iuxta continentias diplomatis Nikelspurgensis articuli superinde sanciti etiam ad rationem Vrae Mtis sacr. iuramenta modo sequenti recipimus. Et inprimis a spec. ac magn. d. Bernardo Nyari de Bedegh supremo comite comitatus Zabolch et supremo capitaneo Kalloniensi singulatim pro utroque officio, item a spec. ac magn. d. Georgio Préni supremo comite comitatus Abaujvariensis atque a spec. ac magn. d. Stephano Bochkay supremo comite comitatus Zempliensis (comes comitatus Ugocha s. ac m. d. Emericus Czobor noluit iurare, ex eo quod etiam princeps ab illo iuramentum habere volebat, sed potius resignavit, reliqui tres comitatus etiam non habuerunt supremos comites) tum a spec. ac magn. d. Stephano Kun supremo capitaneo praesidii Zathmariensis. Item a gen. d. Georgio Kun capitaneo Cassoviensi et a castellanis Cassoviensibus, utpote Georgio Szegedi, et Emerico Szentpéter. Praeterea a capitaneis oppidorum haydonicorum et inprimis a Ioanne Chanadi supremo capitaneo oppidi Polgár, Ioanne Kutassi supremo capitaneo oppidi Vamosperch, Davide Lente supremo capitaneo oppidi Szoboszlo, Martino Némethi supremo capitaneo oppidi Beszermen, Paulo Ballyko supremo capitaneo oppidi Hathaz, Georgio Harsany supremo capitaneo oppidi Nanas, et a Michaelae Kengyel supremo capitaneo oppidi Dorogh. Item a prudentibus ac circumspectis Ioanne Keviczky iudice, Andrea Nyiregiarto, Sebastiano Szentkiraly, Stephano Patantius, Iacobo Szabo, Ioanne Gombkető, Nicolao Soporny, Ioanne Papszabo, Andrea Sturbich, Christophoro Sich, Martino Grinegel, Samuele Zelcer, et a Michaelae Eöttveskallay, senatoribus liberae regiaeque civitatis Cassoviensis.

Quoniam vero in confiniis Ónod, Tokay, Diósgyőr supremi capitaneatus officia administratoribus carebant, neque vicecapitaneis tali casu a confinio abesse integrum fuerat, praeterea etiam iudices et senatores civitatum Nagy et Felső Bania uti et oppidorum Zathmar et Némethy ob longiorem distantiam locorum et alia impedimenta Cassoviam in praesentiam nostri

venire non poterant; et nimis etiam onerosum fuisset miserae plebi, si nos omnes commissarii cum tanta comitiva, ad receptionem iuramentorum a praefatis vicecapitaneis et castellanis dictorum confiniorum, item iudicibus et senatoribus civitatum et oppidorum in tanta distantia proiecti fuisset: ideo communi consensu accedente etiam ad id voluntate principis, ut gen. d. Emericus Mosdossi administrationis proventuum Vrae Mtis partium regni superiorum consiliarius, cum certa secum assumenda ex officialibus Vrae Mtis persona, a parte eiusdem Vrae Mtis, item a parte principis aliis deputandis personis, tam ad receptionem iuramentorum, quam etiam in locis praemissis inventationem munitionum penes patentes literas d. principis hac ipsa die nobis assignatas, expediatur conclusimus.

Eandem etiam Cassoviae munitionum inventationem medio praefati d. Mosdossi cum certis Vrae Mtis officialibus et ipsis a parte principis adiunctis personis institimus.

Die sequenti nos etiam pro revisione archivi Scepusiensis ad cameram contuleramus, verum cum propter alia impedimenta revisionem illam continuare nequivissimus, etiam hanc provinciam saepius fato d. Mosdossy et Michaeli Pódbelany perceptori proventuum illarum partium, quibus etiam status illius archivi exactius constabat, commisimus. Qui post triduum ad nos redeuntes, retulerunt se in archivo nullum defectum notasse.

Hac die etiam ad rationem patrum societatis Iesu et quietantiam nostram pro vinea Hétszölő quinque mille florenos deponi curavit princeps, verum siquidem certum ius in eadem vinea etiam dna comitissa Homoniana sic ratione pecuniae praetendebat, unde etiam inter patres et ipsam comitissam certa differentia orta fuerat, quam nobis reversis Eperiessinum dirimendam utraque pars commiserat, verum cum una et altera partim respectu huius pecuniae bonum ius et fere aequale habere nobis videbatur, non per decisionem iuridicam vel arbitrativam eandem finitam esse voluimus, sed potius illos certis motivis, et rationibus ad amicabilem concordiam deduximus, ita ut consentientibus ambabus partibus, ex his duo millia flor. dnae comitissae, tria vero patribus societatis cesserit.

Hac die etiam comitissae Homonianae summam pro arce et dominio Tokay cum defalcatione summarum tam per d. comitem Stephanum Chaky in Tarczal, quam per d. comitem quondam Ioannem Homonay, d. et maritum suum in pertinentiis Tokay inscriptarum, et circiter ad 21 mille et 400 florenos extendentem exolveri curavit. Illa autem plenarie super centum mille florenis quietare debeat principem, nos etiam sub depositione et levatione talis summae authenticas dare debui-
mus principi testimoniales literas.

Consequenter etiam familiae Eszterhasianae summam pro arce et dominio Regeczyensi paratus fuisset penes nostras testimoniales deponere princeps, si d. comitis Ladislai Eszterhasi tanquam senioris sufficientes plenipotenciales aut in forma per saepius fatam dnám comitissam Homonianam datae quietationales adfuissent. Super qua sua promptitudine etiam testimoniales literas a nobis accepit princeps. Nihilominus tamen ita conclusum est, ut haec summa Cassovia reponatur, atque dum et quando praefatus dnus comes suos familiares cum quietantia tali, nostrisque testimonialibus literis (quas anticipato hac ipsa die familiaribus eiusdem extradeditimus) miserit, teneatur ipse princeps, absque omni difficultate et defectu defalcatis summis defalcandis extradari curare, quin imo etiam uti se spontanee obtulit Trenchinium vel Ledniczam secura comitiva promovere.

Die 3. ut etiam haeredibus condam Stephani Dévéni duo pagi Kosztolan et Lipocz, depositis per eosdem orphanis Keczorianis mille et quingentis florenis restituantur, resoluit se princeps.

Resoluit se etiam in eo, quod medietatem arcis Fözör deposita per d. comitem Franciscum Nádasdi sibi sex millium florenorum, summam quam suprafatus condam Dévéni in rationem lytri reversalibus sibi obligavit, eidem restituere vellet, ita tamen ut haeredes Devenianos de superflua summa iuxta suas obligatorias contentet.

Deponi etiam curavit duo millia tallerorum imperialium pro arenda decimarum episcopatus Agriensis anni recenter transacti, ad manus d. perceptoris Vrae Mtis proventuum partium regni superiorum.

Constituimus etiam et confirmavimus in officio conservatoratus archivi Scepusiensis Ioannem Raisz iam a 40 circiter annis in eodem officio fidelem Vrae Mtis servitorem, atque etiam iuramentum ab eodem prout ab aliis rationem Vrae Mtis recepimus.

Ut autem conclusae pacis diplomatumque effectuationis fama palam sit omnibus et toti regno magis innotescat, conclusimus etiam ut die 9. mensis Februarii et hora nona, in omnibus liberis civitatibus et confiniis, tam ditionis Vrae Mtis, quam ditionis principis illarum partium regni superiorum ad sedandam et conciliandam miseram plebem, denuo solenne tormentorum explosione communiter signum finitae pacis edatur, prout etiam princeps non solum in aliis confiniis sibi subiectis, sed quoque Varadini se facturum promisit.

Die 4. curavit nos princeps more solito ad audientiam et simul ad prandium pro valetudine currubus deduci, ubi inter

varios confidentes discursus laute tractati sumus, absolutoque prandio, in interiori conclavi ubi semper audientiam habuimus solenniter nos principi, et princeps nobis valedixit, sicque cum solitis ceremoniis et comitiva ad hospitium deducti sumus.

Et quia adhuc nonnullae expeditiones vigore diplomatum, conclusionumque praesentis commissionis partibus extradandae restabant, pro earum perfectione, subscriptione et obsigillatione convenimus in unum cum dnis commissariis principis die 5. horis matutinis, atque easdem perlegimus, subscripsimus et obsigillari fecimus, nobisque etiam invicem valediximus.

Hac occasione quoque requisiverunt nos nomine principis eiusdem dni commissarii, ut apud Vram Mtem sacr. humilem faceremus instantiam, quatenus pro bono pacis dignetur Vra Mtas sacr. dno comiti Francisco de Nadasd serio comittere, ne concionatores evangelicos in bonis suis Transdanubianis et locis per commissarios regni ex benigna Vrae Mtis sacr. annuentia designatis et restitutis impediatur, neque a proventibus ad parochias ipsis assignatas pertinentibus percipiendis eos arceat quavis ratione et exquisito colore.

Praeterea dignaretur Vra Mtas sacr. clementer modum adinvenire, quo magn. dni Simon Balassa, et orphanum quondam Andreae Balassa iuxta continentias diplomatis, propter damna per magn. dnum Balassa ipsis allata, per eundem contentari queant.

Pari ratione etiam dignaretur Vra Mtas sacr. magn. dnis Ostrosich serio mandare, ut accommodando se se contentiis generalis amnistiae ab impetitione et persecutione Ioannis Ban supersedeant, eumque a praetensione sua immunitatem reddant.

Hac die circa tertiam pomeridianam nos Cassovia recessimus Epperiessinum, d. princeps immediate die sequenti summo mane Patakinum.

Die 7. Eperiessini comparuerunt coram nobis ablegati civitatis Kesmarcensis penes credentiales literas quaerulose et lamentabiliter nomine totius communitatis exponentes cum solenni protestatione, quod item spec. ac magn. d. Stephanus Tököli occasione nuper suspensae commissionis, triduo ante, certos suos homines ad ipsos civitatenses in curiam eorum miserit, atque ipsis denunciari curaverit, ut nisi ultimas eorum reversales, alias per illum vi ab ipsis anno superiori extorsas, consensu communi roboraverint, ferrum, ignem et extremam ruinam illos experiri faciet, quin imo quod etiam certos populos, ex comitatu Arvensi, contra illos educere statuerit, atque defacto conduci faciat: protestantes solenniter coram nobis uti commissariis Vrae Mtis sacr. et coram dei iusto tribunali atque

caelitum (?) corona quod si aliquam vim contra tenorem privilegiorum suorum idem d. Tököly ipsis inferre voluerit, ipsi quoque partes suas extremis mediis tueri et defendere vellent. Quem admodum etiam desuper a me Stephano Aszallay magistro protonotario palatinali sub sigillo iudiciali authentice protestationem hanc exceperunt, quod adhuc tunc temporis Mti Vrae sacr. humillime ad notitiam dederamus.

Die 9. Expedivimus gen. dnium Emericum Mosdossi modo superius insinuato cum sufficienti instructione ad inventionem artollariae in confiniis principi concessis, et etiam receptione iuramentorum a dnis vicecapitaneis Onodiensi, Tokaiensi et castellanis eorum locorum prout et Zatthmariensi atque Kalloviensi (praesidii vero Diós Győr, vicecapitaneus et castellanus ut iuret in Szendrő et in praesentia mea generalis, unanimiter concludentes) praeterea a iudicibus et senatoribus civitatis Nagy et Felső Bania, nec non oppidorum Zatthmar et Nemethy. Qui rediens qualem nobis de omnibus relationem idem d. Mosdossi exhiberi curavit, ex adiunctis hic sub litera E. una cum regestis inventionis munitionum Cassoviae sub F, in Onod sub G, in Tokay sub H. in Zatthmar sub I in Kallo sub K., Vra Mtas sacr. clementer cognoscere dignabitur.

His omnibus praemissis et siccine dispositis atque absolutis, nos etiam die 11. Eperiessino movimus ad propriaque discedentes Posonium die ultima Februarii pervenimus.

Et haec erant Mti Vrae sacr. pro demisso animi nostri obsequio et fidelitate in negotio praesentis cum principe Transylvaniae conclusae commissionis, nobis per Vram Mtem sacr. clementer delegatae, humillime referenda. Orantes deum et Mtem Vram sacr. servet ad annos plurimos felicem et contra omnes hostes gloriose triumphantem. Datum Posonii, die ultima mensis Martii 1648.

Eiusdem Mtis Vrae sacr.

humillimi ac perpetui
fideles subditi et servitores
comes Franciscus Vesseleni,
Ioannes Törös,
Casparus Tassy,
Stephanus Aszallay,
Matthias Senkvicz m. p.

Forma iuramenti, quod praestiterunt dni supremi comites septem comitatum, capitanei confiniorum et Haidonum, atque iudices et senatores civitatum partium regni superiorum, per duos commissarios suae mtis dno principi Transylva-

niae ad dies vitae eiusdem resignatorum ad rationem suae
mtis in anno 1648. Cassoviae finito tractatu depositi etc.

Én N. N. esköszöm az élő istenre, ki atya, fiú, szent
lélek, tellyes szentháromság egy bizony örök isten, hogy az
fejedelem ő nga az mi kegyelmes urunk életében császár és
király urunk ő fge successori, Magyarországnak törvény szerint
való királi, Magyarország és ő fge hivei, s alatta valói ellen
semmi ellenséges dolgot senki parancsolatjára, és szorgalmaz-
tatására nem cselekeszem, és hogyha az török ellen hadakozás
találkoznék, nem különben mint az több magyarországi várme-
gyék, és az fejedelemnek ő ngának engedtetett vármegyék is
vitézek és végbeliek ez ilyen hadakozásban ő fgének és succes-
sorinak Magyarország legitimus királának tartozom hűséggel
és szorgalmatosan szolgálnom; végezetre, hogy ha megnevezett
fejedelem urunk ő nga meghalna, mingyárt és haladék nélkül
ő fge és successori Magyarország törvény szerint való királi
engedelmességére, és az országnak egyességében visszatérek az
diploma és articulosok szerint és teljességgel semmit akármi
szin és fogás alatt ez hét vármegyéből töröknek nem engedek,
sem adok. Isten engem úgy segélljen.

(Egykorú, hibákkal teljes másolat orsz. ltár.)

NÉV- és TÁRGYMUTATÓ.

A) Névmutató.

Lapsz.	Lapsz.	Lapsz.
A	Bán János 394, 549, 553	171, 180, 188, 190, 216
Abiszó István bécsi	568, 658	218, 228, 236, 258, 276
kereskedő . . . 520, 561	Bán vára 371	277, 287, 305, 319, 325
Ajtán János 516	Bánházy 351	341, 362, 407, 492, 515
Ajtay 608	Bányka 556	516, 520, 525, 535, 546
Almás 307	Barátság 519, 520, 530	551, 555, 563, 566, 569
Andrásy 91	531, 532, 533, 534, 536	570, 600, 652
Anglia 141	541, 545, 546, 552, 556	Bethlen István 70, 72
Apáthi jószág . . . 555	Barcsainé 550	156, 157, 189, 190, 217
Árva folyó 281	Barkóczy 91, 177, 224	232, 320, 327, 341
Aszalay 486, 498, 532	248, 333	Bethlen Péter, 58, 70
603	Barna Gergely . . . 506	72, 232, 320, 341, 363
Ausztria 159	Bártfa . 259, 261, 502	Biccse 249
B	Bártfai convent . . 358	Biharmegye . . . 227
Bad 396	Bassa 102, 118, 120, 136	Blasova 542
Bajor sereg 334	Báthori András . . 157	Boeskey István 71, 160
Bakabánya 501	Báthory Gábor . . 217	161, 165, 166, 167, 171
Bakos 32, 123, 307, 313	Báthory Zsigmond 170	209, 228, 229, 236, 320
318, 353, 371, 372	171, 216, 326	363, 365, 366, 569
Baksa István, Rákó-	Báthory Zsófia 157, 349	Bogády 394
czy szolgája . . . 46	Bátt 316, 317, 358, 359	Boldogkő 521, 530, 561
Balassa András 542, 553	Battyáni Ádám 103, 136	566, 570
658	288	Bornemisza János 123
Balassa András ár-	Bavariai herceg . 201	169, 556
vái 328, 343, 557, 567	Bazin 332	Borsodmegye . . . 384
Balassa Ferencz . . 328	Bécs . 26, 123, 146, 177	Bossányi Gábor . . 281
343, 517, 519, 557	228, 242, 283, 287, 337	Botta 516
Balassa Simon 328, 342	378, 393, 394, 395, 400	Bottiani 122, 177, 335
343, 542, 553, 557, 567	558	Bozók 392
658	Bélabánya 501	Brenburg 140
Balogh . 482, 491, 494	Benesics János . . 281	Briga 351
516, 522, 523, 524	Beniczky Ferencz . 204	Bruna . 318, 334, 335
Bálintfy Balázs . . 316	Bereg 259, 325	360, 369, 372, 373
322, 323, 356, 358, 361	Berkessy 394	Budetin 201
362, 366, 369, 373, 375	Besztérczebánya . 71	Buczán 284
383, 388, 389, 394, 395	114, 156, 328, 342, 363	C
396, 488	378, 379, 546	Croissy (l. svéd követ)
Baltinger (név) . . 268	Bethlen Gábor 155, 157	Csáky István 19, 29, 71
	160, 161, 165, 166, 167	

Laps .	Lapsz.	Lapsz.
91, 217, 229, 232, 275	Eperjes . 253, 259, 502	Fülek 351, 353, 355, 356
300, 304, 326, 327, 340	503, 505, 506, 527, 529	378, 379, 381
349, 406, 407, 519, 527	530, 534, 535, 538, 544	Füzér . . 520, 571, 657
550, 556	545, 546, 547, 548, 549	G
Csáky László gróf 37	550, 607, 610, 658	Gács 337
38, 217, 242, 275, 335	Erdély . . 39, 40, 83	Galgóc . . 152, 289, 500
Csallóköz 395, 396, 517	Erdődy Gábor 264, 265	Gallas . . 107, 122, 140
Csehország . . 213, 247	Erdődy György 244, 335	141, 145, 152, 177, 201
558	Erdődy Imre . . . 248	208, 213
Csejte 517	Érsek-Ujvár . 333, 392	Garam folyó . . . 317
Csernel György 69, 123	396, 399, 401	Garam-Szent-Bene-
300, 382, 383, 507, 534	Ersi, név 556	dek 359, 400
537, 544, 573, 613, 615	Eschen Sándor 364, 369	Gécz 149, 152, 177, 201
616, 617	Eszterházy Dániel 207	Geding vagy Hodo-
Csetnek 348	264, 284	lin 252
Csicsva 497, 521, 530	Eszterházy Farkas 287	Gincz 335
561, 566, 569, 570	290	Gonzaga 145, 401
Csonka István . . 351	Eszterházy László . 573	Göncz 506, 507
Czobor 91	657	Görgény 534
D	Eszterházy Miklós	Gyarmat 258, 316, 317
Dania 141	nádor 12, 37, 38, 264	348, 358, 561
Daróczi birtok 555, 574	276, 278, 285, 288, 290	Győr . . 332, 351, 353
Deli Huszaim passa 103	292, 293	Gyulafehérvár 288, 506
123	F	609
Dévény 351, 368, 371	Faragó András . . 351	H
373, 376, 377, 555	Farkas Ferencz 284, 556	Haczfeld . . 145, 201
Dévénai Ferenc . . 493	Farkashida . . 392, 393	Haller István 337, 507
Dévényi István 44, 392	396	Halmai jószág 546, 555
393, 516, 520, 521, 536	Fátra 281	572
571, 572, 656	Fejér Gáspár . . 46, 101	Hamburg 335
Dia folyó 368	102, 103, 118, 120, 148	Hatvani András 539, 540
Diós-Győr 659	149, 178, 208, 218, 219	Hernád Németi . . 136
Dobó Ferencz . . . 367	224, 225	Hesseni örgróf 370, 374
Don Quourt svéd kö-	Fejérhegy . . 364, 375	Hétszölg 275, 326, 327
vet 323 - 324	Fejérpataki Márton	385, 391, 494, 522, 528
Duka István . . . 399	Rákóczy követje . 35	533, 534, 536, 541, 552
Duklas vezér . 323, 332	43, 46, 48, 49, 53, 283	565, 611
361, 364, 365, 369, 371	287	Hodolin, l. Geding
375	Fejérvár 490	Hodossy Ferencz . 394
Duna 334	Felső-Bánya . 327, 341	Holics 350, 366
E	659	Holsatia 140
Ébeni 149	Ferdinánd 347	Homonnay János . 29
Ecsed 70, 157, 191, 213	Ferencz, francia ki-	91, 190, 216, 218, 231
218, 226, 229, 245, 259	rály 238	248, 252, 260, 275, 300
275, 318, 319, 321, 326	Fony, birtok . . . 556	317, 318, 321, 326, 327
342, 360, 362	Forgács Ádám, kas-	340, 348, 361, 362, 378
Eged, falu 316	sai generalis . . 91, 360	379, 406, 407
Egeres 307	Forgács István . . 360	Homonnainé . 552, 657
Egressy 394	Forgács Zsigmond . 91	Horn Gusztáv . . 140
Eisgrub (Ayzgrub)	360, 369	Huszt 213
vár 351, 374	Földvári katonák . 333	I
Engelfurt 149	Franciaország . . 238	Illésházy Gábor 123, 146
Enns 395	Francia szövetség 39	149, 307, 397, 523
Eörsy 486	348, 358	Illésházy Gáspár . 328
	Frater György . . 170	343, 371

Lapsz.	Lapsz.	Lapsz.
Illésházy István . . 114	Kis-Szeben. . . 259, 502	Liptóújvár 258, 348, 561
146, 236	Kisvárdá 245	Lodomér 503
István deák 399	Klobusiczky András	Lónyai Zsigmond . . 12
Istvánfi 165	12, 13, 31, 69, 102	13, 20, 31, 51, 58, 68
Izabella királyné . 236	103, 136, 140, 203, 212	148, 154, 176, 208, 217
	214, 221, 224, 226, 229	225, 246, 250, 257, 270
J	230, 253, 261, 264, 267	284, 285, 286, 288, 289
Jakusit 149	270, 318, 337, 382, 383	293, 300, 307, 309, 310
Jancsovics . . 395, 399	387, 390, 507, 534, 535	311, 337, 387, 490, 521
János király 160, 165	536, 537, 545, 551, 572	534, 535, 537, 573, 603
166, 168, 170, 171, 214	Kohul kassai tanító 556	Losonc 314, 315, 357
228, 236	Kolovrat 123	Lőcse 180, 502
János Zsigm. . 168, 170	Kolozsvár 545	Lumbenburg . 368, 371
Jászó 538	Koma falu 573	Lupuly vajda . . . 204
	Komárom 351	
K	Kopcsán 366, 368, 375	M
Kajna 555	Kopcsáni 207	Macskarév . . 317, 359
Kálló 138, 259, 320, 321	Korlátköz 364	Mád 303, 573
325, 363, 364, 366, 367	Kornis Zsigm. 356, 374	Magdeburg 145, 177, 201
659	Kosztolán 364, 520, 571	Magyaróvár (Alten-
Karaffa 164	657	burg) 216, 336
Károlyi 91	Kovács János 349, 522	Majtény 277
Kassa 69, 104, 169, 212	533, 541, 549, 556, 565	Makovicza . . 245, 250
220, 247, 258, 282, 283	Kovácsi falu . . . 340	Máramaros . . . 105
285, 307, 333, 399, 481	Königsmark táb.	Marhoffer György
488, 494, 500, 503, 514	(Kenizmarek) . . 79	pozsonyi kereskedő 561
516, 518, 519, 520, 522	Körmöczbánya 500, 501	Mátyás II. . . 159, 228
530, 533, 534, 536, 538	Körössy István 69, 169	Mecsenséf falu . . 557
544, 545, 546, 548, 554	507	Mednyánszky . . 394
556, 559, 560, 561, 565	Krakován . . 360, 364	Megyeri Ferencz . 349
566, 568, 604, 614, 615	Krasznamegye . . 227	522, 556
640, 652, 657, 658, 660	L	Mehemed pasa . . 169
Kassai levéltár 521, 530	Landorfejérvár . . 169	Melczer Kristóf . . 529
554, 569	Lászlóffy 277	Meléti 91
Kassaiszenatorok ne-	Lednicz . . 41, 331, 348	Melice 377
vei 655	394, 573, 657	Mikó Fer. 180, 277, 287
Kassay István . . 104	Leinsdorf 371	Mikulich Tamás 37, 38
Keczer András 520, 549	Lengyelország 229, 231	Mislei prépostság . 516
Keczer árvái . . . 659	250, 283, 329, 542, 563	519
Keglevics özvegye . 572	Leopold főherczeg 201	Mislei rétek . . . 556
Kékkő 530	208, 215, 350, 351, 368	More István . . . 353
Kemény János 32, 315	371, 372, 375, 376, 377	Móré László . 288, 572
316, 317, 328, 337, 357	Léva 71, 353	Morva folyó . . 29, 148
358, 359, 360, 362, 364	Libetbánya . . 501, 502	177, 334, 335, 366, 368
387, 391, 534, 537	Liechtenstein Ká-	372, 375
Kerekes András . . 498	roly herczeg 214, 285	Morvaország 152, 364
526, 527	351, 374	368
Kéri János . . 180, 277	Lincz 142, 145, 146, 201	Mosdosi Imre 529, 530
278, 281	351, 378, 381, 392, 395	659
Kerln Balthasár bé-	396, 514, 526	Mosonymegye . . 336
csi kereskedő 520, 561	Lipócz . 520, 571, 657	Murány . 159, 192, 217
Keresztúri Gergely 43	Líppay Gáspár 37, 38	229, 245, 259, 275, 277
Keresztúriné . . . 124	242, 283, 285, 312, 517	303, 308, 321, 322, 326
Késmárk 502, 658	Liptó 146, 208	328, 342, 351, 353, 355
Kis Tamás 394	Liptómege 284	363, 366, 482, 491, 494
Kisdý püspök . . . 400		516, 522, 523

	Lapsz.		Lapsz.		Lapsz.
N					
Nadányi Mihály	204	Perényi György	58	Ritmaster svéd kö-	
Nádas	364	Pete László	217, 326	vet	318
Nádasdy Ferencz	335	Pető	91	Rohonczy István	37
395, 517, 571, 657, 658		Piber János egripüs-		38, 242, 246, 265	
Nagy-Bánya	70, 157	pök	555	Róma	149
191, 217, 259, 275, 318		Ploczky krakkóipol-		Rozgon	506, 507
319, 321, 326, 341, 360		gármester	557	Rózsahegy	284
362, 659		Podbelani Mihály	503	Rozsnyó	148
Nagy Károly	525	Podolya	229	Rudolf	156, 216, 228
Nagy-Szombat	39, 49	Popovich Istv. bécsi	561	S	
69, 102, 281, 282, 284		Pozsony	180, 281, 314	Sajó	140
288, 306, 309, 315, 350		318, 332, 335, 352, 353		Samarja	517, 518, 525
358, 359, 388, 392, 395		354, 360, 375, 388, 400		Sáros 32, 44, 82, 216	
396, 401, 498		530, 558		227, 247, 325, 357, 520	
Nagy Tamás	44	Pozsonymegye	248	572	
Nagy-Tapolcsán	360	Prága	170, 201, 228	Sárosmegye	259
361		244, 247		Sárospatak	70, 136
Német Zsigmond	307	Praepostvári Zsigm.	170	158, 192, 217, 229, 245	
Niclsburgi béke	500	232, 260, 348, 555		259, 275, 279, 285, 300	
516, 533, 535, 551		Puchaim gróf	19, 32	307, 312, 321, 322, 326	
Nyári Bernát	68, 152	152, 177, 249, 332, 333		342, 363, 366, 382, 392	
288, 382, 383, 399, 534		371, 372, 380, 388		393, 396, 400, 658	
537, 573		Putnok	136, 258, 348	Sconia	140
Nyári István özve-		561		Sebesi convent	529
gye	91	Q		Sellye	353, 393
Nyitra	149, 392, 396	Questenberg Ger-		Selmecz	501
401		hard	37, 38, 146, 242	Sempte	118, 229, 281
Nyitramegye	248, 389	285		289	
401		R		Senkivicz Mátvás	313
O		Rác György	120, 140	318, 323, 324, 360, 361	
Ocskay Kristóf	394	141		364, 366, 367, 368, 370	
Olműz	29	Raisz János	657	372, 401, 489, 490, 526	
Ónod 218, 225, 227, 245		Rákóczy	11, 31, 37	527	
373, 382, 387, 389, 390		38, 242, 246, 247, 250		Sennyei	91
391, 393, 519, 572, 659		282, 289, 313, 332, 333		Sennyei árvák	521
Oroszi	373	334, 335, 337, 340, 344		Seredi István	12, 13
Osgyán	348, 356, 392	Ifj. Rákóczy György	259	20, 31	
Oslán	284	349		Silesia	334, 546
Ostrosith	553, 658	Rákóczy Pál	157	Sock János vicebá-	
Oszman passa ma-		Rákóczy Pál árvái	328	nyagróf	382
zul	123, 309	343		Sóki	545
Ó-vár	70	Rákóczy Zsigmond	40	Somogyi	608
P		156, 216, 270, 325, 360		Somos	534, 539
Padány Gergely	267	364, 366		Soó, sárosi alispán	
Palánk	316, 317, 353	Regéc	258, 313, 318	502—503	
358		320, 321, 326, 327, 341		Soporni	286, 300
Pálffi Pál	549	359, 361, 362, 363, 406		Sopron	335
Pallocai	91	407, 516, 517, 528, 533		Soproni (Soporni)	
Palocho	521, 530, 561	535, 541, 552, 555, 565		Miklós	72
566, 570		570, 573, 600, 611, 615		Spokovicz István bé-	
Pap Gergely	354	Révay	285	csi kereskedő	520
Pataki Pál deák	146	Rima-Szécs	118	Stubna	532
147, 152, 393		Rimaszombat	314, 356	Styria	159
		Ripnye	360	Svonarics	146, 147
				Svékek	334

Lapsz.	Lapsz.	Lapsz.
Szabolcs 259, 320, 321 325, 327, 341, 363, 366 407, 525, 535	T	Trencsén 148, 152, 657 Turzó György 71, 109 165, 292
Szádvár . 71, 157, 191	Tállya 506, 507	U
216, 217, 218, 225, 229	Tapolcsán . . 123, 177	Ugron Mihály 231, 232 241
245, 259, 275, 304, 313	Tapolcsáni István, szécsényi harmin- czados . 312, 354, 355	Ugocsa . 105, 259, 325 Újbánya 501
315, 317, 318, 326, 357 358, 359, 360, 361	Tapoleza 389	Ujegyház Erdély- ben 505
Szatinár 71, 138, 148	Tarczai . 70, 157, 190	Ujvár . 149, 252, 353 Ujváros 521
157, 191, 212, 259, 299	216, 218, 259, 275, 304	Úlma 79
320, 321, 325, 327, 342	315, 317, 318, 327, 340	Urmenicz 284
363, 366, 407, 481, 488	341, 357, 359, 360, 361	Usz János 400
491, 494, 516, 518, 519	362, 363, 406, 407, 507	
535, 551, 554, 659	Tarczali 326	
Szatinármegye 105, 320	Tarnócza 389	
321, 325, 327, 341, 363	Tasnád 307	
364, 365, 366, 407	Tassy Gáspár . 44, 529 530, 603	
Szécsén . 315, 316, 357 358, 381	Tejfalva 395	
Szécsényi 207, 264, 265	Teplicz 283	
Szécsy Dénes . . . 335	Tieffenbach Rudolf gróf 37, 38, 145, 232 242, 244, 264, 265	
Székely Mózes . . 170	Tokaj 70, 104, 138, 156 190, 191, 226, 229, 245 252, 259, 275, 300, 315 317, 318, 320, 321, 322 325, 326, 327, 340, 341 357, 359, 360, 361, 362 363, 406, 407, 482, 492 493, 514, 516, 517, 519 520, 522, 527, 528, 529 533, 535, 537, 541, 545 551, 552, 556, 565, 569 611, 615, 659	Vadászi Pál . 136, 399 Vadászi katonák . 333 Vág folyó 281 Varannó 573 Vas Mihály . . . 123 Várad 160, 277, 299, 300 381, 602 Vécsey András . . 572 Vecsei Sándor . . 546 Verebély 353 Vesselényi Ferencz 177 214, 224, 229, 250, 348 354, 381, 482, 491, 519 523, 527, 532, 548, 550 613
Szemere György . 381	Torstenson . 32, 79 104, 122, 140, 141, 145 201, 208, 213, 250, 313 318, 338, 360, 364, 369 370, 371, 372, 373, 374 377	W
Szemere Pál . 507, 534 537, 544, 547, 548, 549 551, 613, 615, 616, 617	Id. Thököly István 250 394, 542, 549, 568, 658 659	Wailingh Márt. po- zsonyi kereskedő . 561 646, 647 Wallenstein (Vals- tan) 332 Wrangel 140 Württembergi őrgróf 374
Szencz . 393, 399, 400	Török Bálint, rima- szombati harmin- czados 353	Z
Szendrő 29, 259, 305 312, 325, 330, 354, 384 391, 503, 538, 561, 566 569, 648	Törös János . 277, 281 306, 311, 313, 322, 344 350, 393, 395, 396, 399 402, 498, 523, 524, 527 537, 546, 550, 552, 603 652	Zákány András 69, 72 212, 286, 290, 300 Zboró 232, 260 Zemplénmegye 399, 406 Zólyom 502 Zólyommegye . . 389 Zombor 519 Zrinyi Miklós 103, 152 204, 248 Zsolna 292, 556
Szenes Péter . . . 351	Trauzner János, Rá- kóczy szolgálja . 7, 8	
Szenicze . . . 364, 366	Trautmansdorf 145, 278	
Szent-György . . . 332		
Szt-Ipoly város 375, 378		
Szent-Kereszt 498, 500		
Szent-Márton . . . 307		
Szepes . 32, 146, 148		
Szepesi kamara . . 520		
Szepesi kamara le- véltára 560, 657		
Szeredne . . . 341, 367		
Szerencs 245, 321, 322 348, 573		
Szirmay 485		
Szoboszló 525		
Szolimán 238		
Szolnok megye . . 227		
Szombathely . . . 335		
Szomolyán . . 364, 372		
Sztropko 521, 530, 561 566, 570		
Szuhai Mátyás 545, 546 572, 573		
Szunyog 78, 384, 489 498, 526, 527		

B) Tárgymutató.

	Lapsz.		Lapsz.		Lapsz.
A		dozások 1645. jan. 8--15	184	lés feliratára. 1644. nov. 7.	89
A közös assecuratoriolevél. 1648. jan. 18.	605	— informatiója Lónyaihoz 1645. február 7	233	Ferdinánd békekötő levele általánosságban 1645. decz. 16	402
Apon táján rabolt a török 1644. decz. . .	147	— követjárásbiztosító levele 1644. jun. 10	11	— Rákóczy magánkivánataira . . .	405
B		— 1644. jun. 16 . .	20	— generalisamnystitája	411
Barna György levele Klobusitzkyhez 1647. decz. 28. . .	593	— levele a felsőmagyarországi városokhoz. 1644. szept. 24.	68	— békemegerősítő levele 1645. aug. 20.	344
A rendek Bártfán tartott gyűléséből küldött pontjai 1645. márcz. 12. .	268	— levele a Kassára gyűlt rendekhez 1644. aug. 31. . .	50	— Rákóczy magánkéréseit illetőleg 1645. aug. 8. . .	340
Az bavarus halála. .	141	— levele Lónyaihoz 1644. jul. 6. . . .	32	— kívánságai 1646. ápr. 1.	424
Bornemissza és Kún levele Rákóczyhoz 1646. okt. 6. . . .	495	— nyilatkozata 1645. jan.	215	— követelése Rákóczytól 1645. jan. 22.	254
E		— válasza a követek propositióira. 1644. jan. 22. . . .	24	— követbiztosító levele, Rák. követei részére 1645. jul. 30.	336
Eszterházyról vélemény. Akármilyen erős hittel beszéljen, de azon nem építhetni, mert én stb. soha bizony ennél sem törököt, sem czigányt, változóbb szavú embert nem láttam . .	204	Eszterházy elfoglalja Nyáry berencsi jószágát.	78	— 1645. okt. 20 . .	383
Eszterházy a fejedelmi követeknek 1644. okt. 28. . .	74	Eszterházy és Tiefenfapach memorialeja Walticher Márk részére. 1645. febr. 18.	241	— követ felhatalmazó levele 1644. szept. 12	36
— beszélgetése a vármegyék és városok követelései felett Lónyaival 1644. decz. 23. . .	158	Evangelicus status — az lutheranus és calvinista 7, 130, 131		— követi utasítása. 1644. szept. 12. . .	38
— beszélgetése a fejedelmi követekkel 1644. jun. 24 . .	29	— beszélgetés a névről	111	— U. a. Bencsics János és Bossányi Gábor részére . .	303
— fegyverszünetbiztosító levele. 1644. jun. vége. . .	31	Evangelicus papokról vélemény. Csak zsiros konyha kell némelyiknek 487		— U. a. Hosszútóthy László és Szunyogh Gáspár részére 1645. decz. 27. . .	413
Eszterházyval folytatott külön alku-		F		— levele Sárosmegyéhez, hogy Rákóczy visszatérő seregét ne bántsák. 1645. aug. 8. . . .	339
		A felsőmagyarországi rendek panaszainak felsorolása 1644. okt. stb. . .	53	— levele Töröshöz 1645. szept. 25. . .	380
		Felelet a tokaji gyü-		— teljhatalmu levele Törös részére 1645. ápr. 6. . . .	306
				— levele Eszterhá-	

Lapsz.	Lapsz.	Lapsz.
zyhoz, melyben öt felmenti a további szolgálattól a békétárgyalást illetőleg 1645. jun. 5 . 313	léseire 1645. márczius 22. 274	L Lengyel segély Ferdinánd részére 19, 30
— válasza Fejérpataky által 1644. okt. 7. 48	Ferdinánd nagy követet küld a portára 1644. jun. 24. 26	Lónyai Sigmund levele Kassay Istvánhoz 1644. szeptember 12. 35
— u. a. Rákóczy végkövetelésére 1645. jul. 4. 318	Fertő mellett katonát (latranságot) szednek 123	— szeptember 16. 42
— u. a. a fejedelmi követeknek 1646. jun. 15. 480	Forgács Zsigmond halála 339	Lónyai levele Rákóczyhoz 1644. deczember 7. 141
Ferdinánd követeinek biztosító levele, hogy a tractát megkezdik 1644. okt. 30. 76	Francia követ Rákóczynál 178	— 1645. január 3. 178
— követi levelök 1644. okt. 31. 77	Francia szövetségéről vélemény:	— január 23. 208
— declaratójok 1645. jan. 13. 196	Messze van Páris Fejérvárhoz . . 239	— márczius 25. 276
— jan. 22. 205	J	Lásd még Rákóczy követeinek levelök alatt.
— pontjaik 1647. nov. 28. 560	Jezsuiták elleni panaszb. 56, 131, 291 293, 481, 488, 494, 516 518, 522, 543, 554, 565 645	Lónyay Zsigmondné halála 1644. végén. 178
— propositióik 1644. jun. 24. 27	Jezsuitákról vélemény. Mert csuda practicás ravasz álnok subtilisáló mesterek sok álnok ötletet találnak fel 488	M Matthaei Dániel bártfai jegyző naplójából kivonatok 1644. márczius — 1645. január 9-ig. ll. 282—301
— 1647. nov. 27. 557	Jövedő haszon, ha a békét megkötik 1645. jul. vége . . 329	N Némely megjegyzendő pontok 1645. július vége 331
— levelök Rákóczyhoz 1647. szeptemb. 15. 532	K	O Az ónodi országgyűlés irata nagyszombati követeihez. 1646. január 6. 181
— relatiójok 1646. okt. 20. 497	Kassán a rendek öszszegyűlése 1644. augusztus 1-én . . . 50	Oszman passa mazullá lett 103
— 1647. nov. 27. — decz. 19. 549	— 1644. aug. 3. 282	P Parasztrendek alkotása Hollandia módjára 131
— replicájok 1644. okt. 27. 72	— feliratjuk Ferdinándhoz 1644. okt. 51	Pestis 1644—1645-ben 181, 289
— 1645. jan. 15. 200	Klobusiczky levele Rákóczyhoz 1644. decz. 19. 148	Pozsonyi országgyűlés 1638-ban . . 52
— 1646. ápril. 25. 458	— 1645. jan. 2. 175	Posonban pestis miatt nem lehet országgyűlés 1644. november 114
— 1647. decz. 5. 568	— jan. 23. 207	Praepostváry temetése 1644. szept. 12 után 36
— resolútiójok a Bártfán tartott gyűlés pontjaira 1645. márcz. 15. 271	— nov. 10. 392	
— végresolútiójok 1646. jul. vége. 491	— nov. 14. 398	
— válaszok 1644. nov. 7. 84	— 1646. jul. 29. 485	
— u. a. 89	— 1647. decz. 26. 591	
— 1644. nov. 8. 99	— decz. 28. 592	
— a regnicolák kérelmére 1644. deczember 2. 125	Körössy István levele Rákóczyhoz, 1644. nov. 30. 122	
— Rákóczy követe-	— 1645. jan. 22. 173	
	Kún Gergely fejedelmi kassai vice-generalis 500	

	Lapsz.		Lapsz.		Lapsz.
R		— beszélgetések a nádorral 1644. november 21.—23.-ról . . . ll.	107—118	csának. 1644. november 1.	77
Rákóczy György békebiztosító levele 1645. aug. 22. . . .	347	— fegyverszünet biztosító levelök 1644. jun. vége . .	30	— Keviczky János kassai bíróhoz. 1644. decz. 8. . .	146
— diplomája 1645. okt. 20.	384	— jelentések Rákóczyhoz 1644. november 23. . . .	118	— Miskolczy Gergely kassai polgárhoz 1644. nov. 30.	149, 153
— követküldő levele 1644. jun. 17.	12	— 1645. márcz. 12.	264	Svéd követ Sároson 32	
— 1647. okt. 10. . .	537	— márcz. 14. . .	267	— Krakován . . .	323
— követ utasítása 1644. június 17. .	13	— kívánságok 1645. jan. 12.	193	Svéd szövetség . .	39
— Haller Istv. stb. részére 1646. feb. 27.	423	— levelök Rákóczyhoz. 1644. nov. 10.	100	Szerencs pusztulása 46	
— Nádasdy Ferencz részére	463	— 1645. jan. 2. . .	176	T	
— levele Eszterházyhoz 1644. május 7.	7	— jan. 24.	218	Törös János levele Ferdinándhoz. 1645. máj. 28. . .	311
— október 4. . . .	46	— febr. 6.	232	— jul. 11.	322
— 1645. május 17. .	308	— márcz. 15. . . .	270	— aug. 5.	338
— Ferdinándhoz 1644. márczius 17.	7	— ápril. 3.	281	— aug. 22.	350
— 1645. aug. 22. . .	350	— okt. 24.	384	— aug. 30.	351
— 1645. szept. 25. .	379	— okt. 27.	389	— szept. 8.	377
— Ferdinánd követeihez 1647. szeptember 24. . . .	534	— nov. 10.	396	— szept. 13.	377
— október 14. . . .	538	— 1646. jun. 23. .	483	— szept. 17.	378
— Kassa városához 1645. aug. 30. . .	352	— 1647. okt. 8. . .	535	— okt. 11.	381
— követeihez 1644. november 18. . . .	102	— nov. 9.	540	— okt. 26.	388
— decz. 5.	136	— nov. 14.	544	— nov. 12.	398
— 1645. febr. 1. . .	224	— nov. 17.	547	— nov. 20.	401
— 1645. márcz. 2. .	253	— propositióik 1644. jun. 24.	31	— levele Szelepcsényihez 1645. jul. 12.	324
— november 3. . . .	390	— 1646. ápril. 14. .	448	— patenslevele Hatvani részére 1647. okt. 22.	539
— 1646. apr. 7. . .	447	— replicák 1644. nov. 1.	79	— relatiója Ferdinándhoz 1645. jun. 30.	314
— július 30. . . .	487	— resolútiók 1647. decz. 10.	583	— decz. 10.	353
— 1648. jan. eleje .	594	— válaszok 1645. jan. 14.	198	Torstenson elfogott levele az olmtützi parancsnokhoz	32
— január 15. . . .	599	— 1645. febr. 5. . .	258	V	
— Lónyaihoz 1644. november 20. . . .	104	— 1646. ápril. 25. .	458	A vármegyék állapota felől való consideratiók 1644. deczemb. 23. . . .	158
— deczember 5. . .	141	— 1647. decz. 2. . .	564	W	
— 1645. jan. vége .	202	— decz. 3.	561	Wallenstein bejövele Magyarországra	47
— február 1. . . .	203	— végdeclaratíók 1645. márcz. 28. .	279	Wesselényi Ferencz levele a királyhoz 1648. február 1. .	608
— február 17. . .	241	— 1646. aug. . . .	493		
— magánkövetelése 1644. decz. 23.	154	S			
— 1645. jul. derekán	325	Sáros vármegye követutastása Rákóczyhoz küldött követe, Keresztúri Gergely részére. 1644. szept. 17. .	43		
— új kívánságai 1645. június 30. .	321	Soporni Miklós városi követ levele Kassa város taná-			
Rákóczy hadállása 136					
Rákóczy követeinek assecuratoria levelök 1648. jan. 18.	601				
	606				

RÉGI KIFEJEZÉSEK.

	Lapsz.
Egy embertől való említés erdőt nem csinált	32
Életség és egésség	42
Ha ugyan körömszakadással lőtt volna is, = a végletekig	32
Jajjal tölti meg utánna az országot	32
Kegyelmetek megbizá magát = elbizakodott	52
Maga = noha	32
Maga gondatlanul mondani = meg nem gondolva	32
Lakatot az én számra senki nem is vethet	74
Mi arra tartásból léptünk volna	46
Miért kelle rajta építeni	32
Most jó rendben látom az dolgot, de félek, hogy kiverik éliből . .	324
Nem lévén azok közt, mint a kit igen vernek s nyögni sem hagyják	75
Nincs még abban az járomban az én nyakam, hogy ott se legyen szabad nekem sebemet tapogatnom, az hol fáj	75
Oda függesztvén elméjét, = azokkal szövetkezni akarván	32
Papirosra kenni maga effectusát	32
Rezgelődés	229
Sokat és igazán fárada, fájdalmas lábakkal lévén, napjában tizszer tizenkétszer megfordulván az fejedelemnél	324

TARTALOM.

Előszó	III
Bevezetés	3
I. A szendrei alkudozás	6
II. A sárosi tárgyalások	9
III. A tokaji részgyűlés	33
IV. A nagy-szombati tárgyalások	61
V. A lampersdorfi preliminarék	301
VI. A linzi béke	376
VII. A tokaji tárgyalások	413
VIII. Az eperjesi kiegyezés	530
Név és tárgymutató	661
Régi kifejezések	669

- Ghymes i Forgách Ferencz. nagyvárad püspök, magyar története 1540—1572 Forgách Simon és Istvánfi Miklós jegyzéseikkel együtt. A herceg Eszterházy-féle kéziratból közli Majer Fidel. Bevezette Toldy Ferencz. Egy kötet. (Monum. Script. 16. kötet.) 1866. LXXXVIII és 553. lap. 3 frt.
- MAGYAR TÖRTÉNELMI EMLÉKEK. (Monumenta Hungariae Historica). *I. osztály Okmánytárak:* (Diplomataria). I—XXV. kötet. 1857—1879. 8-rét. Ára az eddig megjelent 25 kötetnek együtt megrendelve 45 frt. Tartalom:
- Magyar történelmi okmánytár, a brüsseli országos levéltárból és a burgundi könyvtárból. (1441—1652. Összeszedte és lemásolta Hatvani (Horváth) Mihály. I—IV. kötet. (Monum. Diplom. 1—4. köt.) 1857—59. 8⁹/₈ iv 8 frt.
- Magyar történelmi okmánytár, londoni könyv- és levéltárakból 1521—1717. Összeszedte és lemásolta Simonyi Ernő. Egy kötetben. (Monum. Diplom. 5. köt.) 1859. 318 lap. 2 frt.
- Árpád kori okmánytár. (Codex Diplom. Arpadianus cont.) Fejér Gy. Codex Diplomaticusának folytatása. Közzéteszi Wenzel Gusztáv. I—XII. kötet. (Monum. Diplom. 6—13. 17. 18. 20. 22. kötet.) 1860—1874. 392 iv 28 frt.
- Alvinczi Péter okmánytára. (Diplom. Alvinczianum): Erdély visszacsatolása felett a magyar királlyal és megbízottjával folytatott alkudozások történetéhez. 1685—1688. Közzétette Szilágyi Sándor. 2 kötetben. (Monum. Diplom. 14. 15. köt.) 1870. I. VI és 421 lap. II. 338 és LVIII lap. 4 frt.
- III. Pál pápa és Farnese Sándor bibornok Magyarországra vonatkozó diplomáciai levelezései. 1535—1549. Közli Óváry Lipót. (Monum. Dipl. 16. köt.) 1879. XXXVI. és 214 lap. Ára 2 frt.
- Pázmány Péter levelezése. (Cod. Epistol. Petri Pázmány Card). Közzé teszi Frankl Vilmos I. kötet. 1605—1625. (Monum. Diplom. 19. köt.) 1873. XXV és 461 lap 3 frt.
- Okmánytár I. Rákóczi György svéd és francia szövetségeseinek történetéhez. 1632—1648. Szerkeszté és jegyzetekkel ellátta Szilágyi Sándor. Egy kötet. (Monum. Diplom. 21. kötet.) 1873. IX. és 491 lap. 2 frt.
- Okmánytár II. Rákóczi György diplomatiai összeköttetéseihez. (1648—1660. Szerkeszté Szilágyi Sándor. Egy kötet. (Monum. Diplom. 23. kötet.) 1874. VII és 740 lap. 3 frt.
- A két Rákóczi György fejedelem családi levelezése 1632—1660. Szerkeszté Szilágyi Sándor. Egy kötet, két fényvéseti hasonmással. (Monum. Diplom. 24. kötet.) 1875. XII és 644 lap. 4 frt.
- Oláh Miklós levelezése. Közli Ipolyi Arnold. Egy kötet. (Monum. Diplom. 25. kötet.) 1876. XV és 639 lap. 3 frt.
- MAGYAR TÖRTÉNELMI EMLÉKEK. (Monumenta Hungariae Historica). *II. osztály. Irók.* (Scriptores) I—XXIII. 1. 2. fele. XXIV—XXIX. és XXXII. kötet. Egy a VIII. kötethez tartozó pótfüzettel. 1857—1877. 8-rét. Ára az eddig megjelent 30 kötetnek együtt megrendelve 54 frt. Tartalom:
- Szerémi György, II. Lajos és János királyok házi káplánja emlékirata Magyarországról. 1484—1543. Közli Wenzel Gusztáv. Egy kötet. (Monum. Script. 1. köt.) 1857. XXXIV. és 410 lap. 2 frt.
- Verancsics Antal, m. k. helytartó. Esztergomi Érsek összes munkái. Közli Szalay László (1—7) és Wenzel Gusztáv (8—12) 12 kötet. Név és tárgymutatóval. (Monum. Script. 2—6. 9. 10. 19. 20. 25. 26. 32. kötet.) 1857. 294 iv 26 frt.
- Gr. Illésházy István nádor följegyzései 1592—1603, és Hidvégi Mikó Ferencz története 1594—1613. Bíró Sámuel folytatásával. Közli Kazinczy Gábor. Egy kötet. (Monum. Script. 7. kötet.) 1863. IX és 231 lap. 2 frt.
- Rozsnyay Dávid, az utolsó török deák, történeti maradványai. Összeszedte és jegyzetekkel és oklevél-tárral kísérve kiadta Szilágyi Sándor. Egy kötetben s egy pótfüzettel. (Monum. Script. 8 kötet.) 1867. 544 lap. 2 frt.
- Altörjái B. Appert Péter munkái. Közli Kazinczy Gábor. Egy kötetben. (Monum. Script. 11. kötet.) 1863. X és 484 lap. 2 frt.
- Brutus János Mihály, m. kir. történetíró magyar története. 1490—1562. A m. k. egyetemi könyvtár eredeti kéziratából a szerző életével közli Toldy Ferencz. I. II. III. kötet (Monum. Script. 12. 13. 14. kötet.) 1863—1867. I. CIX és 461 lap II. IX és 495 lap. III. VIII. és 474 lap. Ára 7 frt.

- Baronyai Decsi János magyar historiája 1592—1598. A szerző életével. Közli Toldy Ferencz. Egy kötet. (Monum. Script. 17. kötet.) 1866. LXXX és 328 lap. 2 frt.
- Késmárki Tököly Imre naplója 1676—1678 évekről. Közli Torma Károly. Egy kötet. (Monum. Script. 18 kötet.) 1866. XII és 199 lap. 1 frt 20 kr.
- Késmárki Tököly Imre naplója 1693—1694. évekből. Az eredeti kéziratból közli Nagy Iván. Egy kötet. (Monum. Script. 15 kötet.) 1863. VIII és 701 lap. 3 frt.
- Késmárki Tököly Imre napló, leveleskönyvei és egyéb emlékezetes írásai két kötetben. Közli Thaly Kálmán. I. kötet 2 részben: K. Tököly J. és némely főbb híveinek (Dobai Zs., Sándor. G., Bay M., Almády J.-nak) napló és emlékezetes írásai. 1686—1705. II. kötet: Leveles könyvei és egyéb emlékezetes írásai. (Monum. Script. 23. kötet két részben, 24. kötet.) 1868—1873. I. XXXII és 784 lap. II. XVI és 707 lap. 7 frt.
- Kritobúlosz: II. Mehemet élete. A magyar tudományos Akadémia történeti bizottsága által kiadott görög szöveget ugyanakkor megbízásából fordította Szabó Károly. Egy kötet. (Monum. Script. 22. kötet.) 1875. X és 273 lap. 2 frt.
- Történelmi naplók. 1663—1719. Közli Thaly Kálmán. Ötlyk György önéletrajza. — Bártfai követek naplója az ónodi gyűlésről. — Gr. Teleki Mihály és Pápai János nádor-fejérvári követségének diaruma. — Ifj. Tsétsi János havi krónikája. — Bivolinyi István töredék-naplója. — Ritter György János sopronyi emlékirata. Egy kötet. (Monum. Script. 27. kötet.) 1875. XXXII és 607 lap. 4 frt.
- Szamosközi István fennmaradt történeti munkái, Közli Szilágyi Sándor. Négy kötetben. (Monum. Script. 21. 28. 29. és 30. kötet. 1877.) 6 frt.

HARMADIK OSZTÁLY: ORSZÁGGYŰLÉSEK.

- MAGYAR ORSZÁGGYŰLÉSI EMLÉKEK, történeti bevezetésekkel, Fraknói Vilmostól) Első kötet: 1526—1536. Budapest, 1874. XXXII és 550 lap. 5 frt. — *Monum. Comititalia. I. köt.* — Második kötet: 1537—1545. Budapest, 1875. 688 lap. 5 frt *Monum. Comititalia. II. köt.* — Harmadik kötet: 1546—1556. Budapest, 1876. 617 lap. — *Monum. Comititalia III. köt.* Ára 3 frt. — Negyedik kötet. 1557—1563. Budapest, 1877. 670 lap. Ára 3 frt. — Ötödik kötet. 1564—72. 600 és IV. lap. Budapest, 1878. Ára 3 frt. — Hatodik kötet. 1573—1581. 549 lap. Budapest, 1879. Ára 3 frt. Hetedik kötet. 1582—1587. 534 lap. Ára 3 frt. — Nyolczadik kötet. 1588—1597. 563 lap. Ára 3 frt.
- ERDÉLYI ORSZÁGGYŰLÉSI EMLÉKEK történeti bevezetésekkel Szilágyi Sándortól. I. kötet. 1540—1556. XVI és 596 l. Ára 3 frt. Második kötet. 1556—1576. 584 l. Budapest 1877. Ára 3 frt. — Harmadik kötet. Budapest, 1878. Ára 3 frt. Negyedik kötet. Budapest 1879. Ára 3 frt. Ötödik kötet. 3 frt. — Hatodik köt. 3 frt. Hetedik kötet. 3 frt. — Nyolczadik kötet 3 frt. — Kilenczedik kötet 3 frt.

NEGYPEDIK OSZTÁLY: DIPLOMACZIA.

- MAGYAR DIPLOMACZIAI EMLÉKEK, az Anjou-korból, szerk. Wenzel Gusztáv. Első kötet: 1268—1341. Budapest. 1874. XXX és 423 lap. 3 frt 15 kr. — Második kötet: 1341—1370. Budapest, 1875. XXX és 687 lap. 5 frt. Harmadik kötet: 1371—1426. Budapest, 1876. XXVIII és 771 l. 4 frt. *Monum. Acta Extera I., II., III. köt.*
- MAGYAR DIPLOMACZIAI EMLÉKEK Mátyás király korából. Szerkesztik Nagy Iván és b. Nyáry Albert. Első kötet 1458—1465. Budapest, 1876. XXIII és 390 lap. Ára 2 frt. Második kötet 1466—1481. Budapest 1877. 448 l. Ára 2 frt. Harmadik kötet. 1481—1488. Budapest, 1877. 447 l. Ára 2 frt. — Negyedik kötet. 1488—1490. Budapest, 1879. XXVI és 434 lap. Ára 2 frt.
- Mind a négy osztályból eddig megjelent 76 kötet együtt megrendelve, 240 frt helyett 125 frtéért kapható.
- KNAUZ NÁNDOR: Kortan, hazai történelmünkhez alkalmazva. Jutalmazott pályamű. Budapest 1877. 75 iv. 4 frt.
- KÁLLAY BÉNI: A szerbek története 1780—1815. Első kötet, Budapest, 1877. 639 lap. Ára 3 frt 60 kr.
- MOLNÁR ALADÁR: A közoktatás története Magyarországon a XVIII. században. I. kötet, 1881. 8. adr. VI és 612 lap. Ára 3 frt.